

Regeringens proposition

2013/14:146

Straffansvar för folkmord, brott mot mänskligheten och krigsförbrytelser

Prop.
2013/14:146

Regeringen överlämnar denna proposition till riksdagen.

Stockholm den 20 februari 2014

Fredrik Reinfeldt

Karin Enström
(Justitiedepartementet)

Propositionens huvudsakliga innehåll

En ny lag om straff för folkmord, brott mot mänskligheten och krigsförbrytelser föreslås. Syftet är bl.a. att brotten ska kunna lagföras i Sverige i minst samma utsträckning som vid den Internationella brottmålsdomstolen. Genom lagen införs nya straffbestämmelser om brott mot mänskligheten som avser vissa särskilt angivna gärningar när de utgör eller ingår som ett led i ett omfattande eller systematiskt angrepp riktat mot en civilbefolkning. Straffet för detta brott föreslås vara fängelse på viss tid, i lägst fyra och högst arton år, eller på livstid. En ny straffbestämmelse om folkmord införs som närmare knyter an till den bakomliggande folkrättsliga regleringen. Därmed upphävs lagen (1964:169) om straff för folkmord. Även bestämmelsen om folkrättsbrott i 22 kap. 6 § brottsbalken upphävs och ersätts av en väsentligt tydligare reglering av straffansvar för krigsförbrytelser. Straffskalan för folkmord och grov krigsförbrytelse föreslås vara samma som för brott mot mänskligheten. För krigsförbrytelse av normalgraden föreslås straffet vara fängelse i högst sex år.

Försök, förberedelse och stämpling till samt underlåtenhet att avslöja brott föreslås vara straffbelagt för brotten.

Lagen föreslås även innehålla en bestämmelse om att militära och civila förmän under vissa förutsättningar ska kunna anses som gärningsmän till nu aktuella brott som begås av underlydande. Dessutom föreslås ett särskilt straffansvar för militära och civila förmän som har brustit i kontrollen av underlydande eller som har underlåtit att anmäla folkmord, brott mot mänskligheten eller krigsförbrytelser som begås av underlydande. Straffskalan föreslås vara fängelse i högst fyra år.

Prop. 2013/14:146 Folkmord, brott mot mänskligheten och grov krigsförbrytelse liksom försök till dessa brott ska enligt förslaget inte kunna preskriberas. Det föreskrivs vidare att svenska domstolars behörighet ska omfatta samtliga brott enligt den föreslagna lagen utan krav på anknytning till Sverige (universell jurisdiktion). Detsamma ska gälla för uppvigling enligt 16 kap. 5 § brottsbalken som består i en omedelbar och offentlig uppmaning att begå folkmord. Lagändringarna föreslås träda ikraft den 1 juli 2014.

Ändringarna när det gäller undantag från reglerna om preskription föreslås, i fråga om folkmord, försök till detta brott och grov krigsförbrytelse, gälla för redan begångna brott som vid lagens ikraftträdande ännu inte preskriberats.

1	Förslag till riksdagsbeslut	8
2	Lagtext	9
2.1	Förslag till lag om straff för folkmord, brott mot mänskligheten och krigsförbrytelser.....	9
2.2	Förslag till lag om ändring i brottsbalken.....	14
2.3	Förslag till lag om ändring i lagen (1998:1703) om ändring i brottsbalken	18
2.4	Förslag till lag om ändring i polisdatalagen (2010:361)	19
2.5	Förslag till lag om ändring i lagen (2012:179) om straff för olovlig befattningsmedel med klusterammunition.....	21
3	Ärendet och dess beredning	22
4	Folkrätt.....	24
4.1	Inledning.....	24
4.2	Folkrättens komponenter	24
4.2.1	Sedvanerätt/Allmän folkrätt	25
4.2.2	Traktaträtt	25
4.3	Enskilda som subjekt inom folkrätten	26
4.3.1	Allmänt om framväxten av ett individuellt straffrättsligt ansvar	26
4.3.2	Särskilt om inrättandet av Jugoslavien- och Rwandatribunalerna	27
4.3.3	Särskilt om inrättandet av Internationella brottmålsdomstolen	28
4.3.4	Internationella brott	29
4.4	Mänskliga rättigheter	30
4.5	Internationell humanitär rätt	31
4.5.1	Allmänt om den humanitära rätten	31
4.5.2	Internationell väpnad konflikt.....	34
4.5.3	Ockupation	35
4.5.4	Icke-internationell väpnad konflikt.....	36
4.5.5	Neutralitet	38
4.5.6	Kombattant	38
4.5.7	Icke-kombattanter	39
4.5.8	Civila	40
4.5.9	Stridande och civila i icke-internationella väpnade konflikter	42
4.6	Mänskliga rättigheter och humanitär rätt.....	43
5	Romstadgan och Internationella brottmålsdomstolen	44
5.1	Bakgrund	44
5.2	Romstadgans innehåll i korthet	45
5.3	Internationella brottmålsdomstolens jurisdiktion	46
5.3.1	Ingen retroaktiv jurisdiktion	46
5.3.2	Föresättningar för utövande av jurisdiktion.....	46

	5.3.3	Förhållandet mellan domstolen och nationell lagföring (komplementaritetsprincipen).....	46
5.4		Tillämpliga rättskällor för domstolen.....	47
	5.4.1	Tillämplig lag enligt Romstadgan.....	47
	5.4.2	Brottskriterierna.....	47
	5.4.3	Bevis- och förfarandereglerna.....	48
5.5		Romstadgans brottskatalog och gällande rätt.....	49
	5.5.1	Folkmord.....	49
	5.5.2	Brott mot mänskligheten.....	50
	5.5.3	Krigsförbrytelser.....	50
	5.5.4	Aggressionsbrott.....	53
	5.5.5	Straff och förverkande.....	54
	5.5.6	Nationell jurisdiktion.....	55
5.6		Romstadgans allmänna del och gällande rätt.....	56
	5.6.1	Allmänna straffrättsliga principer.....	56
5.7		Tidigare doms negativa rättskraft (<i>ne bis in idem</i>).....	63
6		Nordisk jämförelse.....	64
	6.1	Norge.....	64
	6.2	Finland.....	65
	6.3	Danmark.....	66
7		En reformerad lagstiftning.....	67
	7.1	Behovet av en reform.....	67
	7.2	Utgångspunkter för en reform.....	69
8		En ny lag om straff för folkmord, brott mot mänskligheten och krigsförbrytelser.....	71
	8.1	Särskilt om rasbegreppet.....	79
9		Folkmord.....	80
	9.1	Gärningen ska begås i syfte att helt eller delvis förinta en nationell, etnisk eller rasmässigt bestämd eller religiös folkgrupp som sådan.....	80
	9.2	Folkmord – gärningstyperna.....	85
	9.2.1	Dödande.....	85
	9.2.2	Tillfogande av allvarlig smärta eller skada eller utsättande för svårt lidande.....	86
	9.2.3	Påtvingande av levnadsvillkor som är ägnade att medföra att folkgruppen helt eller delvis förintas.....	88
	9.2.4	Åtgärder som är ägnade att förhindra födselar inom folkgruppen.....	89
	9.2.5	Överförande av barn genom tvång från en folkgrupp till en annan grupp.....	90
	9.3	Straff och förverkande.....	91
10		Brott mot mänskligheten.....	93
	10.1	Inledning.....	93
	10.2	Gärningen ska utgöra, eller ingå som ett led i, ett omfattande eller systematiskt angrepp riktat mot en grupp civila.....	94

10.3	Brott mot mänskligheten – gärningstyperna.....	98	Prop. 2013/141:146
10.3.1	Dödande.....	98	
10.3.2	Tortyr eller annan omänsklig behandling	99	
10.3.3	Allvarligt sexuellt övergrepp	103	
10.3.4	Påtvingat havandeskap	107	
10.3.5	Sexuellt slaveri, tvångsarbete eller annat sådant tvångstillstånd.....	109	
10.3.6	Deportation eller tvångsförflyttning	112	
10.3.7	Frihetsberövande i strid med allmän folkrätt	114	
10.3.8	Förföljelse och apartheid	115	
10.3.9	Påtvingat försvinnande	118	
10.4	Straff.....	121	
11	Krigsförbrytelser	122	
11.1	Gärningen ska ingå som ett led i eller på annat sätt stå i samband med en väpnad konflikt eller ockupation	122	
11.2	Bör samma regelverk tillämpas i internationella respektive icke-internationella väpnade konflikter?	125	
11.3	Skyddad person	128	
11.4	Krigsförbrytelse mot person i väpnade konflikter eller under ockupation	131	
11.4.1	Dödande.....	131	
11.4.2	Tortyr eller annan omänsklig behandling	133	
11.4.3	Medicinskt eller vetenskapligt experiment ...	138	
11.4.4	Skada en person som är försatt ur stridbart skick 139		
11.4.5	Allvarligt sexuellt övergrepp	140	
11.4.6	Påtvingat havandeskap	142	
11.4.7	Förödmjukande och nedsättande behandling	143	
11.4.8	Deportation eller tvångsförflyttning	145	
11.4.9	Rätten till en rättvis rättegång.....	147	
11.4.10	Ta en skyddad person som gisslan.....	148	
11.4.11	Rekrytering av barn till väpnade styrkor eller väpnade grupper samt användande av barn för direkt deltagande i fientligheterna.....	149	
11.5	Krigsförbrytelse mot person i internationella väpnade konflikter eller under ockupation	154	
11.5.1	Förflyttning av en del av ockupationsmakts civilbefolkning till okuperat område	155	
11.5.2	Tvång att delta i militära operationer mot den egna staten eller att tjänstgöra i fientlig makts väpnade styrkor.....	156	
11.5.3	Frihetsberövande i strid med allmän folkrätt samt dröjsmål med hemsändande av krigsfångar och frihetsberövade civila.....	157	
11.6	Krigsförbrytelse som avser egendom	159	

	11.6.1	Plundring, förstörelse, tillägnande eller beslagtagande av annans egendom.....	159
11.7		Krigsförbrytelse genom upphävande av rätten till domstolsprövning	162
	11.7.1	Upphävande av rätten till prövning i domstol av civila och andra medborgerliga rättigheter	162
11.8		Krigsförbrytelse som avser särskilt skyddade insatser eller kännetecken.....	164
	11.8.1	Anfall mot humanitära biståndsinsatser eller fredsfrämjande insatser.....	164
	11.8.2	Anfall mot skyddade kännetecken.....	167
	11.8.3	Användande av internationella kännetecken, flaggor m.m. i strid med allmän folkrätt	169
11.9		Krigsförbrytelse som begås genom användande av förbjudna stridsmetoder.....	171
	11.9.1	Den humanitära rättens reglering av stridsmetoder	171
	11.9.2	Anfall mot civila som inte direkt deltar i fiendligheterna.....	174
	11.9.3	Anfall mot särskilt skyddad eller annan civil egendom som inte utgör ett militärt mål 176	
	11.9.4	Anfall mot oförsvarade platser som inte utgör ett militärt mål.....	178
	11.9.5	Oproportionerliga anfall mot militära mål.....	179
	11.9.6	Förrädiskt förfarande för att döda eller skada en motståndare.....	183
	11.9.7	Order eller hot om att pardon inte kommer att ges	185
	11.9.8	Mänskliga sköldar	185
	11.9.9	Utsvältning av civilbefolkning som stridsmetod	187
11.10		Krigsförbrytelse som begås genom användande av förbjudna stridsmedel	189
	11.10.1	Den humanitära rättens reglering av stridsmedel	189
	11.10.2	Gift eller giftiga vapen som stridsmedel.....	191
	11.10.3	Biologiska eller kemiska vapen som stridsmedel	192
	11.10.4	Annat stridsmedel som är av sådan beskaffenhet att det kan förorsaka överflödigt skada eller onödigt lidande eller som är urskillningslöst.....	193
11.11		Straff.....	195
12		Subjektivt rekvisit avseende barns ålder i vissa fall.....	199
13		Militära och civila förmäns ansvar.....	200
	13.1	Inledning	200
	13.2	Ansvar för militära och civila förmän	203

13.2.1	Utvidgat gärningsmannaskap.....	203
13.2.2	Underlåtenhet att utöva kontroll.....	205
13.2.3	Underlåtenhet att anmäla brott.....	209
14	Osjälvständiga brottsformer och uppmaning till folkmord	212
14.1	Osjälvständiga brottsformer	212
14.2	Uppmaning till folkmord.....	214
15	Domsrätt.....	216
16	Preskription.....	218
17	Övriga förslag	220
17.1	Ändringar i brottsbalken m.m.....	220
17.2	Ändringar i polisdatalagen	221
18	Brottskonkurrens.....	223
19	Ikraftträdande och övergångsbestämmelser	226
20	Ekonomiska konsekvenser	230
21	Författningskommentar.....	231
21.1	Förslaget till lag om straff för folkmord, brott mot mänskligheten och krigsförbrytelser.....	231
21.2	Förslaget till lag om ändring i brottsbalken.....	306
21.3	Förslaget till lag om ändring i lagen (1998:1703) om ändring i brottsbalken.....	308
21.4	Förslaget till lag om ändring i polisdatalagen (2010:361).....	309
21.5	Förslaget till lag om ändring i lagen (2012:179) om straff för olovlig befattning med klusterammunition.....	310
Bilaga 1	Sammanfattning av betänkandet	311
Bilaga 2	Betänkandets lagförslag	314
Bilaga 3	Förteckning över remissinstanserna	329
Bilaga 4	Romstadgan för Internationella brottmålsdomstolen	330
Bilaga 5	Romstadgan artiklarna 8:2 e (xiii) – (xv).....	515
Bilaga 6	Romstadgan artiklarna 8 <i>bis</i> , 15 <i>bis</i> och 15 <i>ter</i>	516
Bilaga 7	Brottskriterierna (Elements of Crimes).....	519
Bilaga 8	Brottskriterierna (Elements of Crimes) artiklarna 8:2 e (xiii) – (xv).....	567
Bilaga 9	Lagförslagen i utkastet.....	569
Bilaga 10	Förteckning över remissinstanserna	581
Bilaga 11	Lagrådsremissens lagförslag	582
Bilaga 12	Lagrådets yttrande.....	595
Utdrag ur protokoll vid regeringssammanträde den 20 februari 2014		600

Förslag till riksdagsbeslut

Regeringen föreslår att riksdagen antar regeringens förslag till

1. lag om straff för folkmord, brott mot mänskligheten och krigsförbrytelser,
2. lag om ändring i brottsbalken,
3. lag om ändring i lagen (1998:1703) om ändring i brottsbalken,
4. lag om ändring i polisdatlagen (2010:361),
5. lag om ändring i lagen (2012:179) om straff för olovlig befattningsmedel med klusterammunition.

Regeringen har följande förslag till lagtext.

2.1 Förslag till lag om straff för folkmord, brott mot mänskligheten och krigsförbrytelser

Häri genom föreskrivs följande.

Folkmord

1 § För *folkmord* döms den som, i syfte att helt eller delvis förinta en nationell, etnisk eller rasmässigt bestämd eller religiös folkgrupp som sådan,

1. dödar en medlem av folkgruppen,
2. tillfogar en medlem av folkgruppen allvarlig smärta eller skada eller utsätter denne för svårt lidande,
3. påtvingar medlemmar av folkgruppen levnadsvillkor som är ägnade att medföra att folkgruppen helt eller delvis förintas,
4. vidtar åtgärder som är ägnade att förhindra att barn föds inom folkgruppen, eller
5. genom tvång för över ett barn som inte fyllt arton år från folkgruppen till en annan grupp.

Straffet är fängelse på viss tid, lägst fyra och högst arton år, eller på livstid.

Brott mot mänskligheten

2 § För *brott mot mänskligheten* döms, om gärningen utgör eller ingår som ett led i ett omfattande eller systematiskt angrepp riktat mot en grupp civila, den som

1. dödar en person som ingår i gruppen,
2. tillfogar en person som ingår i gruppen allvarlig smärta eller skada eller utsätter denne för svårt lidande genom tortyr eller annan omänsklig behandling,
3. utsätter en person som ingår i gruppen för ett allvarligt sexuellt övergrepp genom våldtäkt, påtvingad prostitution eller annan till sitt allvar jämförbar gärning,
4. i syfte att påverka den etniska sammansättningen av en befolkning eller att föröva andra svåra överträdelser av allmän folkrätt, frihetsberövar en kvinna som ingår i gruppen och som med tvång gjorts havande,
5. förorsakar att en person som ingår i gruppen kommer i sexuellt slaveri eller, i strid med allmän folkrätt, kommer i tvångsarbete eller annat sådant tvångstillstånd,
6. i strid med allmän folkrätt deporterar eller tvångsförflyttar en person som ingår i gruppen,
7. i strid med allmän folkrätt frihetsberövar någon som ingår i gruppen,

8. utsätter personer som ingår i gruppen för förföljelse genom att i strid med allmän folkrätt beröva dem grundläggande rättigheter på grund av politiska, rasmässiga, nationella, etniska, kulturella, religiösa, könsrasmässiga eller andra enligt allmän folkrätt otillåtna motiv, eller

9. för en stats eller politisk organisations räkning, eller med dess tillstånd, stöd eller samtycke, i syfte att undandra en person i gruppen från rättsligt skydd under en längre tid,

a) frihetsberövar denne om frihetsberövandet följs av en vägran att erkänna detta eller att lämna information om personens öde eller uppehållsort,

b) sedan ett frihetsberövande skett vägrar att erkänna detta eller att lämna information om den frihetsberövades öde eller uppehållsort, eller

c) sedan en sådan vägran skett vidmakthåller frihetsberövandet.

Straffet är fängelse på viss tid, lägst fyra och högst arton år, eller på livstid.

Krigsförbrytelser

Skyddad person

3 § Med skyddad person avses i denna lag den som såsom sårad, sjuk, skeppsbruten, krigsfånge eller civil eller i annan egenskap åtnjuter särskilt skydd enligt Genèvekonventionerna den 12 augusti 1949, det första tilläggsprotokollet till dessa från 1977 eller annars enligt allmän folkrätt som är tillämplig i väpnad konflikt eller under ockupation.

Krigsförbrytelse mot person

4 § För *krigsförbrytelse* döms, om gärningen ingår som ett led i eller på annat sätt står i samband med en väpnad konflikt eller ockupation, den som

1. dödar en skyddad person,

2. tillfogar en skyddad person allvarlig smärta eller skada eller utsätter denne för svårt lidande genom tortyr eller annan omänsklig behandling,

3. utsätter en skyddad person för medicinskt eller vetenskapligt experiment som inte sker i personens intresse och som innebär allvarlig fara för hans eller hennes liv eller hälsa,

4. skadar en person som är försatt ur stridbart skick,

5. utsätter en skyddad person för allvarligt sexuellt övergrepp genom våldtäkt, påtvingad prostitution, sexuellt slaveri eller annan till sitt allvar jämförbar gärning,

6. i syfte att påverka den etniska sammansättningen av en befolkning eller att föröva andra svåra överträdelser av allmän folkrätt, frihetsberövar en skyddad person av kvinnligt kön som med tvång gjorts havande,

7. utsätter en skyddad person för förödmjukande eller nedsättande behandling som är ägnad att allvarligt kränka den personliga värdigheten,

8. i strid med allmän folkrätt deporterar eller tvångsförflyttar en skyddad person,

9. verkställer eller dömer ut ett straff mot en skyddad person utan att han eller hon först fått en rättvis rättegång,

10. i syfte att förmå en stat, person eller organisation att utföra eller avstå från en handling, tar en skyddad person som gisslan, eller

11. till nationella väpnade styrkor eller väpnade grupper rekryterar eller för direkt deltagande i fientligheter använder barn som inte fyllt femton år.

Straffet är fängelse i högst sex år.

5 § För *krigsförbrytelse* döms, om gärningen ingår som ett led i eller på annat sätt står i samband med en internationell väpnad konflikt eller ockupation, den som

1. för en ockupationsmakts räkning låter förflytta en del av dess civilbefolkning till ett ockuperat område,

2. tvingar en medborgare i en stat som är motpart i konflikten att delta i militära operationer mot den egna staten eller tvingar en skyddad person att tjänstgöra i en fientlig makts väpnade styrkor, eller

3. i strid med allmän folkrätt frihetsberövar en skyddad person eller på ett oförsvarligt sätt dröjer med att sända hem en krigsfånge eller en civil person som berövats friheten.

Straffet är fängelse i högst sex år.

Krigsförbrytelse som avser egendom

6 § För *krigsförbrytelse* döms, om gärningen ingår som ett led i eller på annat sätt står i samband med en väpnad konflikt eller ockupation, den som plundrar eller, utan att det är nödvändigt av militära skäl, i stor omfattning förstör, tillägnar sig eller beslagtar någon annans egendom.

Straffet är fängelse i högst sex år.

Krigsförbrytelse genom upphävande av rätten till domstolsprövning

7 § För *krigsförbrytelse* döms, om gärningen ingår som ett led i eller på annat sätt står i samband med en internationell väpnad konflikt eller ockupation, den som helt eller i betydande omfattning upphäver motpartens medborgares rätt till prövning i domstol av civila eller andra medborgerliga rättigheter.

Straffet är fängelse i högst sex år.

Krigsförbrytelse som avser särskilt skyddade insatser eller kännetecken

8 § För *krigsförbrytelse* döms, om gärningen ingår som ett led i eller på annat sätt står i samband med en väpnad konflikt eller ockupation, den som

1. riktar ett anfall mot personal, anläggningar, materiel, enheter eller fordon som deltar i en humanitär biståndsinsats eller i en fredsfrämjande insats i enlighet med Förenta nationernas stadga, under förutsättning att dessa är berättigade till det skydd som gäller för civila eller civil egendom enligt allmän folkrätt,

2. riktar ett anfall mot personal, byggnader, utrustning, medicinska enheter eller transporter som i enlighet med allmän folkrätt har rätt att bära kännetecknen röda korset eller röda halvmånen eller något annat på motsvarande sätt erkänt internationellt kännetecken, eller

3. i strid med allmän folkrätt använder ett kännetecken som avses under 2 för militära ändamål eller använder parlamentärflagga, Förenta

Prop. 2013/14:146 nationernas flagga, fiendens flagga eller militära beteckningar eller uniform, på ett sätt som leder till död eller allvarlig personskada.

Straffet är fängelse i högst sex år.

Krigsförbrytelse genom användande av förbjudna stridsmetoder

9 § För *krigsförbrytelse* döms, om gärningen ingår som ett led i eller på annat sätt står i samband med en väpnad konflikt eller ockupation, den som

1. riktar ett anfall mot en civilbefolkning som sådan eller mot enskilda civila som inte direkt deltar i fientligheterna,

2. riktar ett anfall mot byggnader som är avsedda för religion, undervisning, konst, vetenskap eller välgörande ändamål, mot historiska minnesmärken, kulturegendom, sjukhus eller uppsamlingsplatser för sjuka och sårade eller mot annan civil egendom, under förutsättning att dessa inte utgör ett militärt mål,

3. riktar ett anfall mot städer, byar, bostäder eller byggnader som inte försvaras och som inte utgör ett militärt mål,

4. riktar ett anfall mot ett militärt mål som kommer att leda till att civila kommer att dödas eller skadas, civil egendom förstöras eller den naturliga miljön förorsakas allvarliga skador i en omfattning som saknar proportion i förhållande till den konkreta och omedelbara övergripande militära fördel som kan förväntas,

5. med användning av förrädiskt förfarande dödar eller skadar någon som tillhör motpartens nationella väpnade styrkor eller väpnade grupper,

6. beordrar eller hotar med att pardon inte kommer att ges,

7. använder en skyddad person för att genom hans eller hennes närvaro motverka att motparten går till anfall mot vissa platser eller områden eller mot nationella väpnade styrkor eller väpnade grupper eller för att främja egna militära operationer, eller

8. i avsikt att utnyttja utsvältning som stridsmetod berövar en civilbefolkning livsnödvändiga förnödenheter.

Straffet är fängelse i högst sex år.

Krigsförbrytelse genom användande av förbjudna stridsmedel

10 § För *krigsförbrytelse* döms, om gärningen ingår som ett led i eller på annat sätt står i samband med en väpnad konflikt eller ockupation, den som

1. använder gift eller giftiga vapen,

2. använder biologiska eller kemiska vapen, eller

3. i strid med allmän folkrätt använder annat stridsmedel som är av sådan beskaffenhet att det kan förorsaka överflödigt skada eller onödigt lidande eller som är urskillningslöst.

Straffet är fängelse i högst sex år.

Grov krigsförbrytelse

11 § Är brott som avses i 4–10 §§ att anse som grovt, döms för *grov krigsförbrytelse* till fängelse på viss tid, lägst fyra och högst arton år, eller på livstid. Vid bedömning av om brottet är grovt ska särskilt beaktas om gärningen ingått som ett led i en plan eller politik eller som en del av en omfattande brottslighet eller om gärningen förorsakat död,

allvarlig smärta eller skada eller svårt lidande, omfattande skada på egendom eller synnerligen allvarliga skador på den naturliga miljön. Prop. 2013/14:146

Subjektivt rekvisit avseende barns ålder

12 § Till ansvar som i 1 § första stycket 5 eller 4 § första stycket 11 är föreskrivet för en gärning som begås mot ett barn under viss ålder ska även den dömas som inte insåg men hade skälig anledning att anta att barnet inte uppnått den åldern.

Ansvar för förmän

Utvidgat gärningsmannaskap

13 § En militär eller civil förman som underlåter att vidta de för honom eller henne möjliga åtgärder som är nödvändiga och skäliga för att förhindra att folkmord, brott mot mänskligheten eller krigsförbrytelse begås av en underlydande som står under förmannens lydnad och effektiva kontroll ska anses som gärningsman.

Underlåtenhet att utöva kontroll

14 § En militär eller civil förman som uppsåtligen eller av grov oaktsamhet underlåter att utöva särskild tillsyn över en underlydande som står under hans eller hennes lydnad och effektiva kontroll ska dömas för *underlåtenhet att utöva kontroll* till fängelse i högst fyra år, om den underlydande har begått folkmord, brott mot mänskligheten eller krigsförbrytelse som förmannen borde ha förutsett och hade kunnat förhindra.

Underlåtenhet att anmäla brott

15 § En militär eller civil förman som, när det kan ske utan fara för att förmannen avslöjar egen brottslighet, underlåter att för undersökning och lagföring anmäla skälig misstanke om att en underlydande som står under hans eller hennes lydnad och effektiva kontroll har begått folkmord, brott mot mänskligheten eller krigsförbrytelse ska dömas för *underlåtenhet att anmäla brott* till fängelse i högst fyra år.

Försök m.m.

16 § För försök, förberedelse eller stämpling till och underlåtenhet att avslöja folkmord, brott mot mänskligheten och krigsförbrytelse döms det till ansvar enligt 23 kap. brottsbalken.

Denna lag träder i kraft den 1 juli 2014, då lagen (1964:169) om straff för folkmord ska upphöra att gälla.

2.2 Förslag till lag om ändring i brottsbalken

Härigenom föreskrivs i fråga om brottsbalken¹
dels att 22 kap. 6 och 8 §§ ska upphöra att gälla,
dels att 2 kap. 3 §, 22 kap. 6 a och 6 b §§ samt 35 kap. 2 § ska ha
 följande lydelse.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

2 kap.

3 §²

För brott som begåtts utom riket döms även i annat fall än som avses i 2 § efter svensk lag och vid svensk domstol,

1. om brottet förövats på svenskt fartyg eller luftfartyg, eller om det begåtts i tjänsten av befälhavaren eller någon som tillhörde besättningen på sådant fartyg,

2. om brottet begåtts av någon som tillhör Försvarsmakten på ett område där en avdelning av Försvarsmakten befann sig eller om det begåtts av någon annan på ett sådant område och avdelningen befann sig där för annat ändamål än övning,

3. om brottet begåtts vid tjänstgöring utom riket av någon som är anställd i Försvarsmakten och tjänstgör i en internationell militär insats eller som tillhör Polisens utlandsstyrka,

3 a. om brottet har begåtts i tjänsten utom riket av en polisman, tulltjänsteman eller tjänsteman vid Kustbevakningen, som utför gränsöverskridande arbetsuppgifter enligt en internationell överenskommelse som Sverige har tillträtt,

4. om brottet förövats mot Sverige, svensk kommun eller annan menighet eller svensk allmän inrättning,

5. om brottet begåtts inom område som *ej* tillhör någon stat och förövats mot svensk medborgare, svensk sammanslutning eller enskild inrättning eller mot utlänning med hemvist i Sverige,

6. om brottet är kapning, sjö- eller luftfartssabotage, flygplatssabotage, penningförfalskning, försök till sådana brott, *folkrättsbrott*, olovlig befattning med kemiska vapen, olovlig befattning med minor, osann eller ovarsam utsaga inför en internationell domstol,

5. om brottet begåtts inom område som *inte* tillhör någon stat och förövats mot svensk medborgare, svensk sammanslutning eller enskild inrättning eller mot utlänning med hemvist i Sverige,

6. om brottet är kapning, sjö- eller luftfartssabotage, flygplatssabotage, penningförfalskning, försök till sådana brott, olovlig befattning med kemiska vapen, olovlig befattning med minor, osann eller ovarsam utsaga inför en internationell domstol,

¹ Senaste lydelse av
 22 kap. 6 § 2009:396
 22 kap. 8 § 1986:645.

² Senaste lydelse 2010:636.

terroristbrott enligt 2 § lagen (2003:148) om straff för terroristbrott, försök till sådant brott, brott som avses i 5 § samma lag eller om brottet riktats mot Internationella brottmålsdomstolens rättskipning, eller

terroristbrott enligt 2 § lagen (2003:148) om straff för terroristbrott, försök till sådant brott, brott som avses i 5 § samma lag, *brott enligt lagen (2014:000) om straff för folkmord, brott mot mänskligheten och krigsförbrytelser, uppvigling som består i en omedelbar och offentlig uppmaning att begå folkmord* eller om brottet riktats mot Internationella brottmålsdomstolens rättskipning, eller

7. om det lindrigaste straff som i svensk lag är stadgat för brottet är fängelse i fyra år eller däröver.

22 kap.

6 a §³

Den som

1. utvecklar, producerar eller på annat sätt förvärvar, lagrar eller bibehåller kemiska vapen eller överför, direkt eller indirekt, kemiska vapen till någon,

2. använder kemiska vapen,

3. deltar i militära förberedelser för användning av kemiska vapen, eller

4. använder ämnen för kravallbekämpning som en metod för krigföring döms, *om gärningen inte är att bedöma som folkrättsbrott, för olovlig befattning med kemiska vapen till fängelse i högst fyra år.*

4. använder ämnen för kravallbekämpning som en metod för krigföring döms *för olovlig befattning med kemiska vapen till fängelse i högst fyra år, om gärningen inte är att bedöma som krigsförbrytelse enligt lagen (2014:000) om straff för folkmord, brott mot mänskligheten och krigsförbrytelser.*

Som kemiska vapen enligt första stycket 1–3 ska anses sådant som definieras som kemiska vapen i Förenta nationernas konvention om förbud mot utveckling, produktion, innehav och användning av kemiska vapen samt om deras förstöring.

Är brottet grovt, döms till fängelse i högst arton år eller på livstid. Vid bedömning av om brottet är grovt ska särskilt beaktas om gärningen varit ägnad att i väsentlig grad bidra till utveckling, produktion eller spridning av kemiska vapen eller till att sådana vapen används mot människor.

³ Senaste lydelse 2009:396.

Den som använder, utvecklar, tillverkar, förvärvar, innehar eller överlåter antipersonella minor (truppminor), döms för *olovlig befattning med minor* till fängelse i högst fyra år, om gärningen inte är att bedöma som *folkrättsbrott*.

Den som använder, utvecklar, tillverkar, förvärvar, innehar eller överlåter antipersonella minor (truppminor), döms för *olovlig befattning med minor* till fängelse i högst fyra år, om gärningen inte är att bedöma som *krigsförbrytelse enligt lagen (2014:000) om straff för folkmord, brott mot mänskligheten och krigsförbrytelser*.

Första stycket gäller endast minor som avses i konventionen den 18 september 1997 om förbud mot användning, lagring, produktion och överföring av antipersonella minor (truppminor) samt om deras förstöring.

Sådan befattning med minor som är tillåten enligt den konvention som avses i andra stycket utgör inte brott.

Är brottet grovt döms till fängelse i högst arton år eller på livstid. Vid bedömning av om brottet är grovt ska särskilt beaktas om gärningen väsentligt bidragit till att minor kommit att användas på ett sätt som inneburit fara för många människors liv eller hälsa.

35 kap.

2 §⁵

Bestämmelserna i detta kapitel om bortfallande av påföljd gäller inte för

1. mord eller dråp enligt 3 kap. 1 eller 2 §,	
2. <i>folkrättsbrott enligt 22 kap. 6 § andra stycket,</i>	2. <i>folkmord, brott mot mänskligheten eller grov krigsförbrytelse enligt 1, 2 eller 11 § lagen (2014:000) om straff för folkmord, brott mot mänskligheten och krigsförbrytelser,</i>
3. <i>folkmord enligt 1 § lagen (1964:169) om straff för folkmord,</i>	
4. terroristbrott enligt 3 § 1 eller 2 jämförd med 2 § lagen (2003:148) om straff för terroristbrott, eller	3. terroristbrott enligt 3 § 1 eller 2 jämförd med 2 § lagen (2003:148) om straff för terroristbrott, eller
5. försök till <i>brott som avses i 1, 3 eller 4.</i>	4. försök till <i> dessa brott.</i>

Har någon begått brott som avses i första stycket innan han eller hon fyllt tjuugoett år, gäller dock bestämmelserna om bortfallande av påföljd i detta kapitel.

1. Denna lag träder i kraft den 1 juli 2014.

⁴ Senaste lydelse 2009:396.

⁵ Senaste lydelse 2010:60.

2. Bestämmelserna i 35 kap. 2 § tillämpas även på gärningar som utgör folk mord, försök till detta brott och grov krigsförbrytelse som har begåtts före ikraftträdandet, om inte möjligheten att döma till påföljd har bortfallit dessförinnan enligt äldre bestämmelser. Prop. 2013/14:146

Prop. 2013/14:146 2.3 Förslag till lag om ändring i lagen (1998:1703) om ändring i brottsbalken

Härigenom föreskrivs att 22 kap. 6 c § lagen (1998:1703) om ändring i brottsbalken ska ha följande lydelse.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

22 kap.

6 c §⁶

Den som i strid med Förenta nationernas fördrag om fullständigt förbud mot kärnsprängningar deltar i eller på annat sätt medverkar till utförandet av en kärnvapenprovsprängning eller någon annan kärnsprängning döms för olovlig kärnsprängning till fängelse i högst fyra år, om gärningen inte är att bedöma som *folkrättsbrott*.

Den som i strid med Förenta nationernas fördrag om fullständigt förbud mot kärnsprängningar deltar i eller på annat sätt medverkar till utförandet av en kärnvapenprovsprängning eller någon annan kärnsprängning döms för olovlig kärnsprängning till fängelse i högst fyra år, om gärningen inte är att bedöma som *krigsförbrytelse enligt lagen (2014:000) om straff för folkmord, brott mot mänskligheten och krigsförbrytelser*.

Är brottet grovt, döms till fängelse i högst arton år eller på livstid. Vid bedömning av om brottet är grovt ska särskilt beaktas om gärningen haft stor betydelse för kärnsprängningen eller om gärningen inneburit fara för människor eller för egendom av särskild betydenhet.

⁶ Senaste lydelse 2009:398.

2.4 Förslag till lag om ändring i polisdatalagen (2010:361)

Prop. 2013/14:146

Härigenom föreskrivs att 4 kap. 7 och 14 §§ polisdatalagen (2010:361) ska ha följande lydelse.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

4 kap.

7 §

Uppgifter i DNA-registret ska gallras senast när uppgifterna om den registrerade gallras ur belastningsregistret enligt lagen (1998:620) om belastningsregister.

Uppgifter i utredningsregistret ska gallras senast när uppgifterna om den registrerade får föras in i DNA-registret eller när förundersökning eller åtal läggs ned, åtal ogillas, åtal bifalls men påföljden bestäms till enbart böter eller när den registrerade har godkänt ett strafföreläggande som avser enbart böter.

Uppgifter i spårregistret ska gallras senast trettio år efter registreringen. Sådana uppgifter ska dock gallras senast sjuttio år efter registreringen om uppgifterna hänför sig till utredningar om

1. mord eller dråp enligt 3 kap. 1 eller 2 § brottsbalken,	
2. folkrättsbrott enligt 22 kap. 6 § andra stycket brottsbalken,	2. folkmord, brott mot mänskligheten eller grov krigsförbrytelse enligt 1, 2 eller 11 § lagen (2014:000) om straff för folkmord, brott mot mänskligheten och krigsförbrytelser,
3. folkmord enligt 1 § lagen (1964:169) om straff för folkmord,	
4. terroristbrott enligt 3 § 1 eller 2 jämförd med 2 § lagen (2003:148) om straff för terroristbrott, eller	3. terroristbrott enligt 3 § 1 eller 2 jämförd med 2 § lagen (2003:148) om straff för terroristbrott, eller
5. försök till brott som avses i 1, 3 eller 4.	4. försök till dessa brott.

14 §

Uppgifter i fingeravtrycks- eller signalementsregister om en misstänkt person ska gallras senast tre månader efter det att uppgifter om personen gallrats ur misstankeregistret som förs enligt lagen (1998:621) om misstankeregister och ur belastningsregistret som förs enligt lagen (1998:620) om belastningsregister.

Uppgifter som inte kan hänföras till en identifierbar person ska gallras senast trettio år efter registreringen. Sådana uppgifter ska dock gallras senast sjuttio år efter registreringen om uppgifterna hänför sig till utredningar om

1. mord eller dråp enligt 3 kap. 1 eller 2 § brottsbalken,	
2. folkrättsbrott enligt 22 kap. 6 § andra stycket brottsbalken,	2. folkmord, brott mot mänskligheten eller grov

krigsförbrytelse enligt 1, 2 eller 11 § lagen (2014:000) om straff för folkmord, brott mot mänskligheten och krigsförbrytelser,

3. folkmord enligt 1 § lagen (1964:169) om straff för folkmord,

4. terroristbrott enligt 3 § 1 eller 2 jämförd med 2 § lagen (2003:148) om straff för terroristbrott, eller

5. försök till brott som avses i 1, 3 eller 4.

3. terroristbrott enligt 3 § 1 eller 2 jämförd med 2 § lagen (2003:148) om straff för terroristbrott, eller

4. försök till dessa brott.

1. Denna lag träder i kraft den 1 juli 2014.

2. Äldre föreskrifter gäller fortfarande för uppgifter som hänför sig till utredningar om folkrättsbrott enligt 22 kap. 6 § andra stycket brottsbalken eller utredningar om folkmord enligt 1 § lagen (1964:169) om straff för folkmord eller försök till sådant brott.

2.5 Förslag till lag om ändring i lagen (2012:179) om straff för olovlig befatning med klusterammunition

Prop. 2013/14:146

Härigenom föreskrivs att 1 § lagen (2012:179) om straff för olovlig befatning med klusterammunition ska ha följande lydelse.

Nuvarande lydelse

Den som använder, utvecklar, tillverkar, förvärvar, innehar, lagrar, överlåter, till Sverige för in eller från Sverige för ut klusterammunition, döms för olovlig befatning med klusterammunition till fängelse i högst fyra år, om gärningen inte är att bedöma som *folkrättsbrott enligt brottsbalken*.

Föreslagen lydelse

1 §

Den som använder, utvecklar, tillverkar, förvärvar, innehar, lagrar, överlåter, till Sverige för in eller från Sverige för ut klusterammunition, döms för olovlig befatning med klusterammunition till fängelse i högst fyra år, om gärningen inte är att bedöma som *krigsförbrytelse enligt lagen (2014:000) om straff för folkmord, brott mot mänskligheten och krigsförbrytelser*.

Med klusterammunition avses i denna lag sådan klusterammunition samt sådana explosiva substridsdelar från spridningskapslar fästa vid luftfartyg som avses i konventionen den 30 maj 2008 om klusterammunition.

Sådan befatning med klusterammunition samt explosiva substridsdelar som är tillåten enligt den konvention som avses i andra stycket utgör inte brott.

Är brottet grovt döms till fängelse i högst arton år eller på livstid. Vid bedömning av om brottet är grovt ska det särskilt beaktas om gärningen väsentligt bidragit till att klusterammunition kommit att användas på ett sätt som inneburit fara för många människors liv eller hälsa.

Denna lag träder i kraft den 1 juli 2014.

3 Ärendet och dess beredning

Romstadgan för Internationella brottmålsdomstolen (Romstadgan) antogs vid en diplomatkonferens i Rom den 17 juli 1998. Genom Romstadgan inrättades en permanent internationell domstol för utredning och lagföring av vissa allvarliga internationella brott (Internationella brottmålsdomstolen).

Sverige tillträdde stadgan den 28 juni 2001 (prop. 2000/01:122, bet. 2000/01:JuU30 och 2000/01:KU13y, rskr. 2000/01:284). Efter att 60 stater anslutit sig till stadgan trädde den i kraft den 1 juli 2002.

Med ett tillträde till Romstadgan följer vissa folkrättsliga förpliktelser. Det gäller bl.a. rättsligt samarbete med Internationella brottmålsdomstolen. Sverige har uppfyllt nämnda förpliktelse genom bl.a. lagen (2002:329) om samarbete med Internationella brottmålsdomstolen (prop. 2001/02:88, bet. 2001/02:JuU17, rskr. 2001/02:224) som trädde i kraft den 1 juli 2002. Vissa frågor om immunitet och privilegier för personer med anknytning till domstolen såsom bl.a. domare, åklagare, registrator, andra tjänstemän vid domstolen, försvarare och vittnen har behandlats i lagstiftningsärendet om Sveriges tillträde till avtalet om immunitet och privilegier för Internationella brottmålsdomstolen (prop. 2003/04:171, bet. 2004/05:JuU8, rskr. 2004/05:23). Vidare innehåller Romstadgan vissa bestämmelser om straffrättslig lagstiftning. Det får göras skillnad mellan stadgans s.k. huvudbrott, dvs. folkmord, brott mot mänskligheten och krigsförbrytelser (artiklarna 5–8), och brott mot Internationella brottmålsdomstolens rättskipning (artikel 70). När det gäller artikel 70 innehåller stadgan ett åtagande för anslutande stater att utvidga sina straffrättsliga bestämmelser om brott mot den interna rättskipningen till att omfatta motsvarande gärningar riktade mot domstolens rättskipning. Nödvändiga bestämmelser har förts in i bl.a. brottsbalken. Bestämmelserna trädde i kraft 1 januari 2010 (prop. 2008/09:226, bet. 2009/10:JuU4, rskr. 2009/10:81).

Regeringen gav i oktober 2000 en särskild utredare uppdraget att bl.a. se över den svenska straffrättsliga lagstiftningen när det gäller sådana internationella brott som enligt folkrätten ska förända individuellt straffrättsligt ansvar (dir. 2000:76). Vid översynen skulle innehållet i Romstadgan och den för straffrätten relevanta utvecklingen inom folkrätten i övrigt särskilt beaktas. Utredaren fick vidare i uppdrag att se över lagstiftningen om svensk straffrättslig domsrätt och att, med utgångspunkt i 2 kap. brottsbalken, göra en systematisk översyn av denna i syfte att åstadkomma en samlad, överskådlig och lättillämpad reglering. Utredningen antog namnet Internationella straffrättsutredningen. Betänkandet Internationella brott och svensk jurisdiktion (SOU 2002:98) överlämnades i november 2002. En sammanfattning av betänkandet finns i *bilaga 1*. Betänkandets lagförslag, i nu relevanta delar, finns i *bilaga 2*. Betänkandet har remissbehandlats och en förteckning över remissinstanserna finns i *bilaga 3*. En sammanställning av remissyttrandena finns tillgänglig i Justitiedepartementet (Ju2002/7754/L5). Romstadgan finns i *bilaga 4* samt ändringar i denna antagna år 2010 i *bilaga 5* respektive 6, se avsnitt 5.5.4. Brottskriterierna

finns i *bilaga 7* jämte tillägg till dessa, föranlett av de nya artiklarna 8:2 e (xiii)–(xv) i stadgan, i *bilaga 8*.

För att komplettera beredningsunderlaget har ett utkast till lagrådsremiss remissbehandlats. Remissinstanserna har, förutom att ges tillfälle att yttra sig över remissen i dess helhet, ombetts att yttra sig över ett mindre antal särskilt utpekade förslag. Utkastets lagförslag finns i *bilaga 9* och en förteckning över remissinstanserna i *bilaga 10*. En sammanställning av remissyttrandena finns tillgänglig i Justitiedepartementet (Ju2002/7754/L5).

Utredningens förslag om slopande av preskription såvitt avser folkmord, brott mot mänskligheten och grov krigsförbrytelse har delvis behandlats i lagstiftningsärendet om avskaffande av preskription för vissa allvarliga brott (prop. 2009/10:50, bet. 2009/10:JuU10, rskr. 2009/10:180). Ändringarna trädde i kraft den 1 juli 2010. Ett undantag från preskriptionsreglerna gjordes då för bl.a. folkmord enligt lagen (1964:169) om straff för folkmord och folkrättsbrott, grovt brott, enligt 22 kap. 6 § andra stycket brottsbalken.

I detta lagstiftningsärende behandlas utredningens förslag till ny lag om internationella brott och därmed sammanhängande frågor. Utredningens förslag rörande 2 kap. brottsbalken m.m. behandlas endast i den mån de är relevanta för ärendet. Frågan om innehåll och utformning av 2 kap. brottsbalken m.m. bereds vidare i Regeringskansliet. Utredningens övervägande i fråga om införande av ett särskilt straffstadgande avseende tortyr behandlas inte heller i detta sammanhang. Denna fråga behöver belysas ytterligare. Regeringen avser därför att låta en utredare analysera frågan i särskild ordning. Vidare har en utredare fått i uppdrag att göra en översyn av reglerna om åtalsförordnande i 2 kap. brottsbalken med utgångspunkt att ansvaret för prövningen av frågan om åtalsförordnande som huvudregel flyttas från regeringen till den myndighet som regeringen utser. Uppdraget ska redovisas senast den 14 april 2014 och regeringens avsikt är att presentera förslag som kan träda i kraft den 1 januari 2015.

Lagrådet

Regeringen beslutade den 21 november 2013 att inhämta Lagrådets yttrande över de förslag som finns i *bilaga 11*.

Lagrådets yttrande finns i *bilaga 12*. Lagrådet har haft synpunkter framförallt i fråga om konkurrens mellan fullbordade brott och försöksbrott i den föreslagna lagen om straff för folkmord, brott mot mänskligheten och krigsförbrytelser samt vissa synpunkter av författningsteknisk karaktär. Synpunkterna, som behandlas i avsnitten 9.2.4, 11.8.3, 11.9.5 samt 18, har i allt väsentligt följts och föranlett vissa ändringar i förhållande till lagrådsremissens förslag. Övriga förslag i lagrådsremissen har lämnats utan erinran av Lagrådet. I förhållande till lagrådsremissens förslag har det dessutom gjorts ett par redaktionella ändringar.

4.1 Inledning

Folkrätten brukar definieras som sammanfattningen av de rättsregler som gäller för stater i deras inbördes, offentligrättsliga förhållanden. Folkrätten är således primärt staternas och statssamfundens rättsordning och reglerar i första hand förhållanden och uppträdanden mellan stater och i vissa fall mellanstatliga organisationer, såväl i fred som i krig.

Det folkrättsliga regelverket är en del av den internationella rättsordningen och täcker flera rättsområden. Folkrätten, i nu relevant hänseende, kan delas in i tre huvuddelar; fredens, krigets och konfliktpreventionens folkrätt. Oavsett tillstånd av fred eller väpnad konflikt gäller de mänskliga rättigheterna. Under vissa förutsättningar får stater inskränka eller avvika från en del av dessa rättigheter om det är påkallat av ett extremt nödläge som hotar en stats existens. Ett sådant nödläge kan föreligga t.ex. vid en väpnad konflikt, se vidare avsnitt 4.6.

Fredens folkrätt innefattar bl.a. de mänskliga rättigheterna, Förenta nationernas (FN:s) stadga och de regler som anger grunden för det institutionaliserade samarbetet mellan stater på områdena för havsrätt, internationell miljö rätt, rymdrätt, traktaträtt, diplomatisk rätt samt de många mellanstatliga avtal som berör ekonomi, handel, telekommunikationer, transporter och post m.m.

Konfliktpreventionens folkrätt, som utgör en del av fredens folkrätt, omfattar regler som syftar till att motverka uppkomsten och påverka genomförandet av en väpnad konflikt. Hit hör FN-stadgans regler om fredlig lösning av tvister och våldsförbudet med tillhörande aggressions- och interventionsförbud.

Till krigets folkrätt (den internationella humanitära rätten) hör primärt tre regelkomplex som reglerar förhållandena under väpnade konflikter. Den humanitära rätten syftar till att begränsa det lidande som väpnade konflikter orsakar samtidigt som militära behov av handlingsfrihet i syfte att försätta motpartens soldater ur stridbart skick och vinna över en fiende beaktas. Inom rättsområdet återfinns också neutralitets- och ockupationsrätten. Området behandlas närmare i avsnitt 4.5.

Nedan följer en översiktlig redovisning av de grundläggande dragen i folkrätten som är relevanta för denna reform. Det gäller bl.a. hur folkrätt uppstår, utvecklingen av det straffrättsliga området internationellt sett och en sammanfattande beskrivning av området mänskliga rättigheter och internationell humanitär rätt.

4.2 Folkrättens komponenter

Reglerna i det internationella rättssystemet skapas av stater. Folkrättens regler och principer baseras på sedvanerätt och traktatbaserad rätt, som också utgör folkrättens primära rättskällor. Vidare är rättspraxis och doktrin av relevans vid fastställande av gällande rätt på området.

Hur en stats bundenhet av en viss folkrättslig regel uppkommer skiljer sig åt beroende på om den är baserad på sedvane- eller traktaträtt.

4.2.1 Sedvanerätt/Allmän folkrätt

Sedvanerätt, som i det följande används synonymt med *allmän folkrätt*, uppstår om staters gemensamma handlingsätt, dvs. statspraxis, utvecklar sig till en sedvana som också grundar sig på en rättsövertygelse hos staterna. För att en sedvana ska kunna kvalificeras som juridiskt bindande krävs för det första att det objektivt kan konstateras en kontinuerlig statspraxis (*usus*). Det är staters regelbundna handlande som i objektivt hänseende bildar underlaget för regeln. Det är inte endast statschefers och regeringars ageranden som kan skapa statspraxis; varje statsorgan som handlägger frågor av internationell betydelse kan bidra. Därmed innefattas lagstiftande organ, domstolar, diplomater, militära myndigheter och förvaltningsmyndigheter. För det andra krävs att handlandet grundar sig på en övertygelse om att staten är folkrättsligt förpliktad att företa handlingen eller att den är folkrättsligt tillåten (*opinio juris sive necessitatis*).

En sedvanerättslig norm är som huvudregel bindande för världens samtliga stater och i vissa fall för mellanstatliga organisationer. En stat kan undvika bundenhet endast i de fall staten redan innan, och under hela den tid som den sedvanerättsliga regeln utvecklats och gjorts gällande, har motsatt sig regeln i statssamfundet. Sedvanerätten är visserligen bindande för alla stater men i huvudsak ändå dispositiv. Stater kan således sluta avtal som avviker från den. Viss sedvanerätt är dock av sådan grundläggande och tvingande natur att den inte kan avtalas bort (s.k. *jus cogens*). Det gäller t.ex. FN-stadgans våldsförbud samt förbuden mot folkmord, tortyr och användning av biologiska vapen.

Internationella rödakorskommittén har genomfört en studie i syfte att klarlägga gällande sedvanerättsliga regler inom den humanitära rätten, se närmare avsnitt 4.5.1.

4.2.2 Traktaträtt

Sedvanerätten kompletteras av internationella överenskommelser mellan nationer. Sådana kan ingås mellan två (bilateral avtal) eller flera stater (multilaterala avtal) och har olika benämningar t.ex. konventioner, fördrag eller avtal. Som ett sammanfattande begrepp används ofta traktater.

Traktater är i princip endast bindande för parterna. Ett system av likartade traktater eller sådana med mycket stor anslutning kan emellertid ge upphov till sedvanerätt som blir bindande även för andra än dem som ingått traktaten.

En multilateral traktat tillkommer ofta genom en internationell förhandling där staterna förhandlar fram ett instrument som därefter kan undertecknas (här bortses från överenskommelser som får direkt verkan t.ex. förordningar inom Europeiska Unionen [EU]). Undertecknandet innebär endast undantagsvis att traktaten träder i kraft och blir juridiskt bindande. Vanligen förutsätter ikraftträdandet att ett visst antal stater ratificerar, dvs. tillträder traktaten. Detta utgör normalt det slutliga steget i anslutningen till en traktat och det är oftast genom ratifikation som staten förbinder sig i förhållande till instrumentet.

Den traktabaserade rätten utgör en viktig bas för de regler och principer som utvecklas till sedvanerätt. Oavsett om en traktat utgör en del av sedvanerätten eller inte, är anslutna stater dock folkrättsligt bundna av traktaten.

4.3 Enskilda som subjekt inom folkrätten

4.3.1 Allmänt om framväxten av ett individuellt straffrättsligt ansvar

Historiskt sett har endast stater kunnat hållas ansvariga för ageranden i strid med folkrätten. Som huvudregel kan sägas att folkrätten därmed inte heller har grundat förpliktelser för enskilda individer. Utvecklingen har emellertid inneburit avsteg från denna regel och även enskilda har i allt större omfattning förutsatts ha skyldigheter inom det folkrättsliga regelsystemet. Möjligheterna att ställa enskilda till svars för vissa allvarliga brott mot grundläggande folkrättsliga regler har därmed fått ökad betydelse.

I modern tid tog denna utveckling fart efter andra världskrigets slut bl.a. genom inrättandet av de två krigsförbrytartribunalerna i Nürnberg och Tokyo samt genom antagandet av FN:s konvention om förebyggande och bestraffning av brottet folkmord år 1948 (folkmordskonventionen, prop. 1964:10), som redan när den antogs ansågs utgöra sedvanerätt. Ett viktigt led i utvecklingen utgjordes av 1949 års antagande (och i visst fall revidering) av Genèvekonvention I angående förbättrande av sårades och sjukas behandling vid stridskrafterna i fält, Genèvekonvention II angående förbättrande av behandlingen av sårade, sjuka och skeppsbrutna tillhörande stridskrafterna till sjöss, Genèvekonvention III angående krigsfångars behandling samt Genèvekonvention IV angående skydd för civilpersoner under krigstid (Genèvekonventionerna I–IV, i fotnoter angivna som GK I–IV). Genom konventionerna förpliktigas stater att vidta nödvändiga lagstiftningsåtgärder för att fastställa verksamma straffpåföljder för personer som begått eller gett befallning om svåra överträdelse av regelverket.

Frågan om inrättande av en internationell permanent brottmålsdomstol väcktes i anslutning till första världskriget. Ämnet togs upp på nytt under 1950-talet men efter att inledningsvis ha fått gott stöd lades projektet åt sidan under det s.k. kalla kriget. Det politiska klimatet omöjliggjorde ytterligare framsteg på området. FN:s säkerhetsråds permanenta medlemmar var inte villiga att inrätta en överstatlig brottmålsdomstol, särskilt inte som ett fristående organ under generalförsamlingen. Under denna tid ökade emellertid antalet interna konflikter i utomeuropeiska områden och på 1960-talet uppstod en stark internationell reaktion bl.a. mot olika typer av grym krigföring. Röster höjdes mot att allvarliga överträdelse av folkrätten begångna inom dessa typer av konflikter skulle förbli ostraffade. Det restes även krav på en tydligare reglering gällande icke-internationella väpnade konflikter. Diskussionerna resulterade i att två tilläggsprotokoll till Genèvekonventionerna framförhandlades år 1977 (tilläggsprotokollen I och II, i fotnoter angivna som TP I och II). De kompletterar konventionerna i fråga om skydd för

4.3.2 Särskilt om inrättandet av Jugoslavien- och Rwandatribunalerna

I början av 1990-talet blev det uppenbart att det begicks en rad mycket allvarliga brott mot folkrätten som folkmord, tortyr, systematiska våldtäkter, massavrättningar och fördrivning av stora grupper människor i dåvarande Jugoslavien och Rwanda. Detta ledde till krav på ökade möjligheter att lagföra enskilda. För att säkerställa utredning och eventuellt lagföring beslutade FN:s säkerhetsråd år 1993 respektive 1994 att inrätta icke-permanenta internationella tribunaler; Internationella tribunalen för lagföring av personer som är ansvariga för allvarliga brott mot internationell humanitär rätt begångna på f.d. Jugoslaviens territorium sedan 1991 (Jugoslavientribunalen), med säte i Haag, och Internationella brottstribunalen för lagföring av personer som är ansvariga för folkmord och andra allvarliga kränkningar av internationell humanitär rätt, begångna på Rwandas territorium, och för lagföring av rwandiska medborgare skyldiga till folkmord och andra liknande brott som har begåtts på grannländernas territorium mellan den 1 januari 1994 och den 31 december 1994 (Rwandatribunalen), med säte i Arusha (se prop. 1993/94:142 och 1995/96:48 samt lag [1994:569] om Sveriges samarbete med de internationella tribunalerna för brott mot internationell humanitär rätt).

Jugoslavientribunalen utgör den första internationella brottmålsdomstolen sedan inrättandet av krigsförbrytartribunalerna i Nürnberg och Tokyo. Det är också den första tribunal som säkerhetsrådet inrättat. Domstolen har jurisdiktion över allvarliga överträdelser av Genèvekonventionerna, kränkningar av lag eller sedvanerätt som gäller för väpnad konflikt samt folkmord och brott mot mänskligheten, som begåtts efter den 1 juli 1991 inom territoriet för det forna Jugoslavien. Beträffande krigsförbrytelser är Jugoslavientribunalen behörig att döma över gärningar som begåtts såväl i en internationell som i en icke-internationell väpnad konflikt (för en närmare behandling av dessa begrepp, se avsnitt 4.5). Enligt tribunalens stadga har domstolens lagföring företräde framför nationell sådan.

Tribunalen har inrättats med stöd av kapitel VII i FN-stadgan. Det innebär att de förpliktelser som följer av stadgan, t.ex. i fråga om samarbetskyldighet, är tvingande för FN:s medlemsstater. De skyldigheter som medlemsstaterna åläggs rör bl.a. rättslig hjälp i brottmål och utlämning av misstänkta till domstolen för lagföring (jfr lagen om Sveriges samarbete med de internationella tribunalerna för brott mot internationell humanitär rätt).

Vid Jugoslavientribunalen har, fram till och med februari 2014, 161 personer åtalats och 141 mål avslutats, varav 74 har resulterat i fällande dom. Tribunalens arbete ska vara avslutat år 2016.

Rwandatribunalen har jurisdiktion över folkmord, brott mot mänskligheten samt överträdelser av den gemensamma artikel 3 i Genèvekonventionerna, som gäller i icke-internationella väpnade

konflikter och som anger ett visst minimiskydd för personer som inte deltar i fientligheterna. Därutöver är tribunalen behörig att pröva överträdelse av tilläggsprotokoll II, vars regelverk är tillämpligt i icke-internationella väpnade konflikter. Behörigheten omfattar överträdelse av den humanitära rätten som begåtts i Rwanda eller av rwandier i Rwandas grannländer mellan den 1 januari 1994 och den 31 december 1994. Konflikten i Rwanda bedöms som en i huvudsak icke-internationell sådan och tribunalens behörighet är sålunda begränsad till gärningar som begås i denna typ av väpnade konflikter. I likhet med vad som gäller för Jugoslavientribunalen har Rwandatribunalen företräde till lagföring framför nationella förfaranden.

Även Rwandatribunalen har inrättats med stöd av kapitel VII i FN-stadgan och FN:s medlemsstater är således skyldiga att samarbeta med tribunalen (jfr lagen om Sveriges samarbete med de internationella tribunalerna för brott mot internationell humanitär rätt).

Fram till och med februari 2014 har 75 personer åtalats och 59 domar meddelats, varav 47 fällande. Tribunalens arbete ska vara avslutat under år 2014.

Genom resolution 1966 (2010), antagen den 22 december 2010, har säkerhetsrådet i enlighet med kapitel VII i FN-stadgan bl.a. beslutat att en särskild mekanism för att hantera återstående frågor – den internationella avvecklingsmekanismen för brottmålstribunaler ("the International Residual Mechanism for Criminal Tribunals") – ska inrättas. FN-staternas samarbetskyldighet gentemot avvecklingsmekanismen är i allt väsentligt densamma som i förhållande till de två tribunalerna. De särskilda regler som gäller för Sveriges rättsliga samarbete med brottmålstribunalerna för f.d. Jugoslavien och för Rwanda gäller även i förhållande till avvecklingsmekanismen (se prop. 2012/13:126). I resolutionen antas även en stadga för mekanismen och vissa övergångsregler för tribunalernas fortsatta verksamhet.

Inrättandet av Jugoslavien- och Rwandatribunalerna utgör viktiga steg i den utveckling på folkrättens område som lett fram till ett ökat straffrättsligt ansvar för enskilda som gör sig skyldiga till allvarliga överträdelse av folkrätten. Praxis från tribunalerna är inte omedelbart bindande för stater men ger viktiga bidrag till stöd för tolkning och tillämpning av det underliggande regelverket. Genom det stora antalet domar som tribunalerna meddelat har ett betydande antal folkrättsliga frågor på detta område analyserats och den rättsliga regleringen både förtydligats och utvecklats.

4.3.3 Särskilt om inrättandet av Internationella brottmålsdomstolen

År 1998 antogs Romstadgan för Internationella brottmålsdomstolen, se vidare avsnitt 5. Genom stadgan inrättas Internationella brottmålsdomstolen, den första permanenta brottmålsdomstol, som har jurisdiktion över de mest allvarliga brott som angår hela det internationella samfundet; folkmord, brott mot mänskligheten, krigsförbrytelser och så småningom aggressionsbrott. Genom stadgan

förverkligas de tankar på en permanent internationell brottmålsdomstol som funnits allt sedan de båda världskrigen.

Domstolen följer i spåren av inrättandet av Jugoslavien- och Rwandatribunalerna. Romstadgan återspeglar därmed inte bara det underliggande regelverket utan även praxis och erfarenheter från tribunalerna. Det gäller, utöver det materiella straffrättsliga regelverket, bl.a. sättet att bedriva utredning, de interna processreglerna och domstolens organisation.

Det finns dock viktiga skillnader mellan Internationella brottmålsdomstolen och tribunalerna. Som ovan redovisats inrättades tribunalerna genom beslut av FN:s säkerhetsråd med stöd av kapitel VII i FN-stadgan och tribunalernas jurisdiktion är därmed tvingande för medlemsstaterna. Romstadgan däremot är en multilateral internationell överenskommelse som binder de stater som väljer att tillträda den. Internationella brottmålsdomstolen är vidare, till skillnad från tribunalerna, inte ett FN-organ men samverkar med FN. Domstolens behörighet är inte heller begränsad till tid och rum (med det undantaget att brott som begåtts före ikraftträdandet den 1 juli 2002 inte faller under domstolens jurisdiktion). En avgörande skillnad mellan tribunalerna och domstolen gäller deras respektive behörighet i förhållande till nationella stater. Som ovan redovisats har tribunalernas egna rättsliga process företräde framför nationella förfaranden. Romstadgan bygger å andra sidan på den s.k. komplementaritetsprincipen, se avsnitt 5.3.3, som innebär att nationell lagföring normalt sett ska ha företräde. Internationella brottmålsdomstolen har därmed i princip rätt att pröva ett ärende först när den nationella lagföringen inte kan ske eller inte sker på ett tillbörligt sätt. Principen bygger på tanken att lagföringen i första hand ska ske på nationell nivå.

Domstolen och dess åklagarämbete kan utöva sin rätt att initiera förundersökningar och besluta om åtal beträffande medborgare i stater anslutna till stadgan samt även mot medborgare i stater som inte är anslutna till stadgan, om de misstänkta brotten har begåtts på en stadgeparts territorium. De kan även tilldelas sådana uppdrag direkt av FN:s säkerhetsråd. Så har bl.a. skett beträffande situationen i Libyen år 2011.

Internationella brottmålsdomstolen har tagit initiativ till brottsutredningar i ett antal afrikanska konflikter bl.a. i Uganda, Demokratiska republiken Kongo, Centralafrikanska republiken, Elfenbenskusten, Kenya, Libyen, Mali och Sudan. Ett antal konflikter bl.a. i Afghanistan, Colombia, Georgien, Guinea, Honduras, Korea samt Nigeria bevakas av domstolens åklagare men brottsutredning har inte inletts.

4.3.4 Internationella brott

I takt med att den internationella rätten har kommit att fokusera allt mer på enskildas straffrättsliga ansvar har begreppet ”internationella brott” fått ökad betydelse. Det saknas emellertid både en enhetlig definition av och en allmänt accepterad uppfattning om vad som avses därmed.

En ofta förekommande uppfattning är att internationella brott avser brott som en stat enligt sedvanerätt eller enligt en internationell överenskommelse är skyldig att ha jurisdiktion över även om gärningen helt saknar anknytning till den egna staten (s.k. universell jurisdiktion). En sådan definition av begreppet omfattar därmed väsentligt fler brott än vad som inom ramen för Romstadgan utgör internationella brott. Det är emellertid tveksamt om det i alla delar föreligger en *skyldighet* att ha universell jurisdiktion för överträdelser av den del av den humanitära rätten som gäller i icke-internationella väpnade konflikter. Det kan däremot finnas en *rätt* att utöva sådan jurisdiktion över denna typ av överträdelser.

I stadgans ingress anges att ”de mest allvarliga brotten som angår hela det internationella samfundet” inte får förbli ostraffade och det erinras om att det åligger varje stat att utöva straffrättslig jurisdiktion över dem som gjort sig skyldiga till sådana brott. Egenskapen som internationellt brott, såsom det ska förstås enligt Romstadgan, grundar sig på att stater, med det undantag som kan antas föreligga beträffande överträdelser av den humanitära rätten i icke-internationella väpnade konflikter, ska ha universell jurisdiktion över brottet på grund av dess allvar och vikten av möjligheter till lagföring. För brotten folkmord, brott mot mänskligheten, krigsförbrytelser i internationella väpnade konflikter och aggressionsbrott gäller således universalitetsprincipen.

Frågan om terrorism skulle omfattas av Romstadgan behandlades också under förhandlingarna men avfördes främst på grund av avsaknaden av en allmänt accepterad definition. Saken har därefter behandlats vid översynskonferensen år 2010 men ännu inte resulterat i någon ändring av Romstadgan. Andra områden som har diskuterats rör slaveri, illegal narkotikahandel och människohandel.

Sammanfattningsvis kan konstateras att begreppet internationella brott i skilda sammanhang ges olika innebörd och betydelse. I detta sammanhang avses emellertid inga andra gärningar än de som enligt Romstadgan eller internationell sedvanerätt ska anses utgöra folkmord, brott mot mänskligheten eller krigsförbrytelser, se avsnitt 5.5. Vad som gäller för aggressionsbrottet behandlas närmare nedan i avsnitt 5.5.4.

4.4 Mänskliga rättigheter

De mänskliga rättigheterna utgör en del av folkrätten och behandlar i första hand förhållandet mellan statsmakter och enskilda. Normverket innebär en begränsning av statens makt gentemot individen och slår fast vissa rättigheter för individen och vissa skyldigheter för staten gentemot den enskilde.

De mänskliga rättigheterna gäller för samtliga individer i förhållande till staten och innebär att det är staternas ansvar och skyldighet att se till att de respekteras. Normverket syftar till att alla människor ska få möjlighet att leva ett dragligt liv. Bland rättigheterna finns t.ex. rätten till liv, frihet och personlig säkerhet, åsikts- och yttrandefrihet liksom rätten till tankefrihet, samvetsfrihet och religionsfrihet. Enskilda ska vidare vara garanterade bl.a. en rätt till en opartisk rättegång. Även rätten att få

rösta och kunna kandidera till politiska val ingår. De mänskliga rättigheterna innebär vidare förbud bl.a. mot tortyr och slaveri. Därutöver innefattas rätten till en tillfredsställande levnadsstandard, en lämplig bostad, bästa möjliga hälsa, arbete samt till utbildning.

Det internationella samarbetet vad gäller de mänskliga rättigheterna har utvecklats framförallt efter andra världskriget med utgångspunkt i FN:s allmänna förklaring om mänskliga rättigheter, som antogs av generalförsamlingen år 1948. Den utgör inget traktat eller bindande beslut men ger till stora delar uttryck för sedvanerätt och binder därför alla stater. Förklaringen fastställer att alla människor är födda fria och lika i värde och rättigheter. Där slås bland annat fast att de utpekade rättigheterna gäller för var och en utan åtskillnad av något slag, såsom på grund av ras, hudfärg, kön, språk, religion, politisk eller annan uppfattning, nationellt eller socialt ursprung, egendom, börd eller ställning i övrigt.

Centrala FN-konventioner om mänskliga rättigheter är bl.a. folkmordskonventionen, 1965 års konvention om avskaffande av alla former av rasdiskriminering (rasdiskrimineringskonventionen), 1966 års internationella konventioner om medborgerliga och politiska rättigheter (konventionen om medborgerliga och politiska rättigheter) respektive ekonomiska, sociala och kulturella rättigheter, 1979 års konvention om avskaffande av all slags diskriminering av kvinnor (konventionen om avskaffande av all slags diskriminering av kvinnor), 1984 års konvention mot tortyr och annan grym, omänsklig eller förnedrande behandling (tortyrkonventionen), 1989 års konvention om barnets rättigheter (barnkonventionen) samt 2006 års konvention om rättigheter för personer med funktionsnedsättning. Därutöver finns ett antal regionala instrument som den europeiska konventionen om skydd för de mänskliga rättigheterna och de grundläggande friheterna (Europakonventionen), vilken i sin helhet inkorporerats i svensk lag.

4.5 Internationell humanitär rätt

4.5.1 Allmänt om den humanitära rätten

Inledning

En viktig del av folkrätten utgörs av den internationella humanitära rätten som innehåller regler som är tillämpliga under väpnade konflikter, ockupation samt neutralitet. Den humanitära rätten regleras i stor utsträckning av traktater. För en övergripande sammanställning av centrala traktater på området hänvisas till den redovisning som Folkrättskommittén lämnat i sitt betänkande (Folkrätt i väpnad konflikt – svensk tolkning och tillämpning, SOU 2010:72 s. 97 f. och kommitténs delbetänkande Krigets lagar – centrala dokument om folkrätten under väpnad konflikt, neutralitet, ockupation och fredsinsatser, SOU 2010:22). Som nämnts i avsnitt 4.2.2 tillämpas traktater som utgångspunkt endast mellan de stater som är parter i överenskommelserna. När det gäller icke-internationella väpnade konflikter förekommer traktaträttslig reglering i mindre omfattning. Här har i stället folkrättens andra beståndsdel, sedvanerätten, kommit att få stor betydelse. Mot bakgrund av att dagens

väpnade konflikter ofta är av icke-internationell karaktär spelar därmed sedvanerätten en viktig roll för det humanitära skyddet. Betydande delar av den traktatbaserade rätten får numera också anses utgöra sedvanerätt, vilket innebär att även icke anslutna stater är bundna av regelverket.

Sedvanerättens allt viktigare genomslag på området har lett till att Internationella rödakorskommittén gjort en studie i syfte att klargöra innehållet i gällande sedvanerättsliga regler. Studien genomfördes under ledning av kommitténs juridiska avdelning och baseras på flera källor, både nationella och internationella. Utöver humanitärrättsliga traktater utgörs en av de primära källorna av statspraxis från framförallt de senaste 30 åren, däribland *opinio juris* dvs. en stats övertygelse om att vara folkrättsligt förpliktad att företa eller underlåta en handling. Vad som utgör statspraxis härleds bl.a. från nationella militära manualer, lagstiftning och rättspraxis, yttranden till internationella domstolar och regeringars ställningstaganden till internationella organisationers resolutioner. Arbetet slutfördes 2005 och samma år presenterades sedvanerättsstudien (se Customary International Humanitarian Law, två volymer: Volume I: Rules, Volume II: Practice [två delar], Jean-Marie Henckaerts och Louise Doswald-Beck, Cambridge University Press, 2005). I det följande hänvisas till studien som Internationella rödakorskommitténs sedvanerättsstudie. En redovisning av dess innehåll finns i SOU 2010:72. Studien uppdateras även på Internationella rödakorskommitténs hemsida, www.icrc.com.

Syftet med den humanitära rätten är att i största möjliga mån begränsa det lidande och de skador som en väpnad konflikt förorsakar såväl civila som stridande. Detta uppnås genom att balansera de humanitära kraven och principerna mot de militära behoven av handlingsfrihet i syfte att försätta fiendesoldater ur stridbart skick och vinna en konflikt. Den humanitära rätten reglerar därför både vilka stridsmetoder och stridsmedel som de stridande parterna får använda samt vilket skydd som personer som inte deltar i stridigheterna har rätt till. Därutöver innehåller den regler om särskilt skydd för representanter för t.ex. Röda Korset eller FN, som ofta är viktiga aktörer i arbetet med att lindra effekterna av en väpnad konflikt. Regelverket är tillämpligt från det att en väpnad konflikt påbörjas och gäller även under eventuella avbrott i fientligheterna. Det tillämpas i en stats hela territorium eller, i fall av icke-internationella väpnade konflikter, över hela det territorium som är under kontroll av en part, oavsett om fientligheterna rent fysiskt pågår där. Ett avtal om eldupphör är inte tillräckligt för att den humanitära rätten ska upphöra att vara tillämplig. Den gäller fram till det att en generell fredsöverenskommelse sluts eller, vid icke-internationella väpnade konflikter, en fredsuppgörelse nås. Vidare gäller den humanitära rätten om ett territorium ockuperas.

I syfte att förhindra allvarliga överträdelser av den humanitära rätten har det sedan lång tid tillbaka funnits ett regelverk som innebär att enskilda kan ådra sig ett straffrättsligt ansvar. I de fall det finns stöd för det i traktat eller annars följer av sedvanerätt kan enskilda lagföras för krigsförbrytelser. Alla överträdelser av den humanitära rätten utgör emellertid inte krigsförbrytelser enligt internationell rätt. Som utgångspunkt omfattar straffansvaret endast de mest allvarliga

överträdelserna. Detta innebär emellertid inte att andra överträdelser av regelverket därmed generellt är straffria.

Haag- och Genèveregler

Den humanitära rätten brukar traditionellt delas in i två grupper. Den första gruppen omfattar regler om själva krigföringen och kallas ofta "Haagregler". Den viktigaste regleringen återfinns i de konventioner som antogs vid fredskonferenserna i Haag åren 1899 och 1907 angående bl.a. fientligheternas öppnande och lagar och bruk i lantkrig (Haagkonventionerna respektive lantkrigsreglementet). Detta regelverk kan sägas tillhöra de egentliga "krigets lagar", dvs. regler för krigets förande mellan de fientliga stridskrafterna. Konventionerna förbjuder eller reglerar annars användningen av vissa vapen samt anger vad som utgör otillåtna stridsmetoder, se vidare avsnitten 11.9 och 11.10.

Den andra delen av den humanitära rätten kallas ofta "Genèveregler" och består av de fyra Genèvekonventionerna om skydd för krigets offer från 1949 samt tilläggsprotokollen I och II från 1977 rörande skydd för offren i internationella respektive icke-internationella väpnade konflikter, se avsnitt 4.3.1. Sedan 2005 finns ytterligare ett tilläggsprotokoll III till Genèvekonventionerna, se avsnitt 11.8.2. Dessa regler ger skydd åt vissa personkategorier som inte deltar i fientligheterna samt i vissa fall även deras egendom. Det är främst inom denna del av den humanitära rätten, undantaget tilläggsprotokoll II, som man finner regler som förpliktar stater att införa lagstiftning som tillförsäkrar att enskilda personer ska kunna åläggas straffrättsligt ansvar för vissa folkrättsstridiga handlingar (svåra överträdelser). Straff ska kunna ådömas såväl den som ger befallning om att svåra överträdelser ska begås som den som faktiskt begår dem. Vad som avses med svåra överträdelser definieras i respektive konvention samt kompletteras genom bestämmelser i tilläggsprotokoll I.

Grundläggande principer inom den humanitära rätten

Den humanitära rätten utgår från ett antal grundläggande principer. De framgår av gällande traktat och sedvanerätt och uttrycker den humanitära rättens kärna. Det gäller principerna om distinktion, proportionalitet och försiktighet, förbudet mot att förorsaka överflödigt skada och onödigt lidande samt principen om icke-diskriminering liksom den s.k. *Martensklausulen*, se vidare nedan. Principerna, och klausulen, är i dag väl utvecklade och förankrade i både traktater och sedvanerätt som gäller för såväl internationella som icke-internationella väpnade konflikter.

Distinktionsprincipen innebär dels att krigförande parter alltid ska skilja mellan militära mål å ena sidan och civila personer och civil egendom å den andra, dels att anfall endast får riktas mot militära mål. En konsekvens av distinktionsprincipen är bl.a. förbudet mot krigföring som har urskillningslösa effekter dvs. användning av stridsmedel och metoder som inte kan riktas mot ett specifikt militärt mål och som därmed slår urskillningslöst (jfr avsnitt 11.9.5). Distinktionsprincipen måste beaktas även ur försvarssynpunkt. Det innebär t.ex. att militära installationer och militär verksamhet inte får byggas eller utföras i tätbefolkade områden eller i närheten av andra skyddsobjekt. Principen är

i dag kodifierad genom en rad bestämmelser i bl.a. Genèvekonventionerna, tilläggsprotokollen till dessa samt ett flertal andra traktater.

Proportionalitetsprincipen innebär att den militära betydelsen av ett anfall måste stå i proportion till de risker som civilbefolkningen och civil egendom därigenom utsätts för. Av principen följer ett förbud mot att inleda ett anfall som kommer att leda till civila förluster vilka kan anses överdrivna i förhållande till den konkreta och direkta militära fördel som kan förväntas uppnås (jfr avsnitt 11.9.5).

Försiktighetsprincipen kompletterar de båda föregående principerna genom att ålägga de stridande en skyldighet att iaktta alla rimliga försiktighetsåtgärder för att undvika skador på civila och civila objekt bl.a. genom att vidta alla praktiskt möjliga åtgärder för att försäkra sig om att anfall endast riktas mot militära mål. Stridsmedel och stridsmetoder måste därmed väljas och användas på ett sådant sätt att risken för civila förluster undviks eller minimeras. Om det är uppenbart att ett anfall riskerar att medföra oproportionerligt stora civila förluster eller skador får det inte inledas alternativt ska det avbrytas. Det är inte bara den som genomför ett anfall som är bunden av försiktighetsprincipen. Även den som försvarar sig mot ett anfall är skyldig att vidta alla nödvändiga försiktighetsåtgärder i syfte att skydda främst civilbefolkningen och civil egendom. Därmed ska den som försvarar sig bl.a. sträva efter att i möjligaste mån förflytta civila och civila objekt från områden där strider äger eller kommer att äga rum. I sedvanerätten kommer principen till uttryck bl.a. i förbud mot eller begränsningar av användning av vissa stridsmedel och stridsmetoder (jfr avsnitten 11.9 och 11.10).

Principen om icke-diskriminering innebär att den humanitära rätten ska tillämpas utan att någon utsätts för sämre behandling på grund av ras, hudfärg, religion eller tro, kön, börd, förmögenhet eller andra sådana omständigheter.

Slutligen har den s.k. *Martensklausulen* stor betydelse i detta sammanhang. Martensklausulen formulerades uttryckligen första gången i inledningen till 1907 års IV:e Haagkonvention samt upprepades i 1949 års fyra Genèvekonventioner och i artikel 1:2 respektive preamblen i 1977 års tilläggsprotokoll I och II. Det internationella samfundet insåg tidigt att det inte var möjligt att skapa heltäckande regler för alla typer av militär verksamhet i väpnade konflikter. Enligt Martensklausulen ska stater, även i situationer som inte regleras i folkrätten, beakta humanitetsprincipen i krigföringen. Klausulen utgör ett icke-juridiskt bindande men moraliskt tungt vägande åtagande. Den vilar på en förmodan om att det som i dag är moraliskt påkallat i morgon kan utgöra bindande folkrätt. Klausulen innebär vidare att det som inte är uttryckligen förbjudet enligt krigets lagar inte nödvändigtvis är tillåtet.

4.5.2 Internationell väpnad konflikt

En förutsättning för att den internationella humanitära rätten ska äga tillämpning är att det pågår en väpnad konflikt. Detta framgår bl.a. av den för Genèvekonventionerna gemensamma artikel 2, som anger att

konventionerna ska tillämpas i varje förklarad krig eller annan väpnad konflikt som uppstår mellan två eller flera av de fördragsslutande parterna, även om en av dem inte erkänner att krigstillstånd föreligger.

En internationell väpnad konflikt föreligger när två eller flera stater använder väpnat våld mot varandra. Det krävs varken någon formell krigsförklaring, erkännande av eller tillkännagivande från parterna om att ett krigstillstånd råder. En internationell väpnad konflikt inleds numera mycket sällan genom en formell krigsförklaring. Begreppet krig har därför kommit att ersättas med termen väpnad konflikt. Vad som krävs för att det ska anses föreligga en sådan väpnad konflikt är att två eller flera stater använder våld av viss intensitet mot varandra, oavsett anledningen till detta. Det finns inte något på förhand uppställt krav på hur länge det väpnade våldet ska ha pågått, inte heller t.ex. hur många stridsrelaterade dödsfall eller skador som våldet ska ha förorsakat. En bedömning måste göras i varje enskilt fall utifrån bl.a. dessa omständigheter. Det är dock enligt allmän folkrätt accepterat att stater i viss utsträckning använder väpnat våld inom landets gränser för att hävda sitt territorium utan att en väpnad konflikt därmed anses föreligga.

En icke-internationell väpnad konflikt, se avsnitt 4.5.4, kan i vissa fall internationaliseras. Detta innebär inte att konflikten automatiskt ändrar karaktär till internationell. För det krävs, även i dessa fall, att våld av viss intensitet mellan två eller flera stater förekommit. En internationalisering kan uppstå när internationella fredsfrämjande styrkor deltar i konflikten. Även i de fall en stat, som inledningsvis stått utanför den väpnade konflikten, träder in för att stödja någon av parterna kan konflikten internationaliseras. Detsamma gäller när en eller flera av parterna i en icke-internationell väpnad konflikt agerar på uppdrag av en stat eller med starkt stöd av en stat. I en sådan situation krävs det att staten utövar en viss grad av kontroll över parten i konflikten inte endast genom att ge ekonomiskt stöd eller bidra med utrustning utan genom att delta i organisering och planering av den andra partens militära operationer. När flera stater stöttar stridande grupper på ömse sidor i konflikten kan denna, beroende på nivån på inblandningen, ändra karaktär till internationell väpnad konflikt⁷.

Förutom Genèvekonventionerna I–IV gäller även tilläggsprotokoll I i internationella väpnade konflikter. Enligt protokollets artikel 1:4 tillämpas regelverket inte endast på mellanstatliga konflikter utan också på väpnade konflikter i vilka en befolkning kämpar mot ett kolonialt förtryck och främmande ockupation eller mot rasistiska regimer när de kräver sin rätt till självbestämmande, s.k. befrielsekrig. En internationell väpnad konflikt kan således även uppstå mellan en stat och en nationell befrielsesträvan.

4.5.3 Ockupation

Ockupation av ett område kan vara resultatet av en väpnad konflikt och ett militärt övertag även om det inte krävs att den har föregåtts av en

⁷ Jugoslavientribunalen, Appeal Judgement, The Prosecutor v. Dusko Tadic, 1999, IT-94-1-A, para 137.

väpnad konflikt. Ockupation avser de områden som befinner sig under den fiendliga maktens herravälde och förutsätter en administrativ maktutövning från den ockuperande statens sida (jfr artikel 42 i lantkrigsreglementet). Den inhemska regeringen är med andra ord förhindrad från att utöva någon självständig och effektiv makt i området. Den utgör antingen en exilregering eller en regering underställd ockupationsmaktens styre. En ockupation kan också inträda helt informellt genom en stats faktiska etablering i ett område. Någon formell förklaring om att området ockuperas är inte nödvändig. Ockupation är ett temporärt tillstånd som inte får medföra någon förändring varken för det ockuperade territoriets statstillhörighet eller för civilbefolkningens statsrättsliga ställning. Befolkningen fortsätter att vara medborgare i den ockuperade staten och ska vara lojal mot statsledningen i denna stat. Under en ockupation övertas ansvaret för civilbefolkningen av ockupationsmakten som ska svara för att lugn, ordning och säkerhet upprätthålls i det ockuperade området. Ett permanent övertagande av ett territorium från motparten utgör inte ockupation utan annexion. Ett sådant agerande strider mot folkrättens grundprinciper och mot det folkrättsliga annexionsförbudet.

Ett övertagande av en större eller mindre del av ett område under en väpnad konflikt leder inte nödvändigtvis till att området anses ockuperat. I vissa fall kan ett område anses vara ett s.k. av fienden besatt område. I ett sådant område har det inte ännu etablerats en fungerande administration som kan överta ansvaret för civilbefolkningen.

Tillämplig reglering under ockupation är i första hand Genèvekonventionerna och tilläggsprotokoll I.

4.5.4 Icke-internationell väpnad konflikt

Äldre konventioner på humanitärrättens område var avsedda att tillämpas i krig mellan stater, numera benämnt internationella väpnade konflikter. Det saknades länge någon tydlig vilja inom det internationella samfundet att åstadkomma en reglering av konflikter som uppstår inom en stat. Den främsta orsaken var att stater i allmänhet inte önskade någon extern inblandning i sina interna konflikter. Det var först genom Genèvekonventionerna från år 1949 som förhållandena under en icke-internationell väpnad konflikt över huvud taget behandlades och det var också då begreppet introducerades.

I folkrättslig mening omfattar icke-internationella väpnade konflikter inte interna störningar och spänningar inom en stat t.ex. upplopp, enstaka och sporadiska våldshandlingar eller andra liknande handlingar. Det kommer till uttryck i artikel 1:2 i tilläggsprotokoll II till Genèvekonventionerna. Först när interna spänningar övergår i väpnat våld av en viss högre grad av intensitet kan det bli fråga om att kategorisera konflikten som en icke-internationell väpnad konflikt. Enligt Jugoslavientribunalen krävs att det är fråga om väpnat våld som inte är tillfälligt mellan statliga myndigheter och organiserade väpnade grupper

eller mellan sådana grupper inom en stat⁸. I senare avgöranden har Jugoslavientribunalen återvänt till och utvecklat sitt resonemang kring frågan. Förutom förekomsten av ett utdraget våld mellan de stridande har tribunalen lagt vikt vid faktorer som bl.a. hur allvarliga striderna är, om de äger rum på ett större geografiskt område och över längre tid, antalet civila flyktingar, vilken typ av vapen som används, omfattningen av stridsrelaterade skador och det antal soldater och militära enheter som deltar i stridigheterna⁹. Även det förhållandet att den i en stat erkända regeringen tvingas ta till militära styrkor mot rebellgrupper, i stället för att använda sig av nationella polisstyrkor, kan enligt tribunalen tyda på att det föreligger en väpnad konflikt. Det gäller i synnerhet om styrkornas order om och själva våldsanvändningen går utöver det som folkrättsligt medges inom ramen för polisiärt arbete¹⁰.

För att en icke-internationell väpnad konflikt ska anses föreligga krävs vidare att den eller de grupper som deltar i konflikten har uppnått en viss grad av organisation. Jugoslavientribunalen har konstaterat att det i och för sig inte krävs att det föreligger en militär struktur motsvarande den som återfinns i reguljära statliga förband men att ledningen för gruppen i vart fall måste ha förmåga att utöva sådan kontroll över gruppens medlemmar att de folkrättsliga regler som är tillämpliga i väpnade konflikter respekteras av gruppen (jfr artikel 1 i tilläggsprotokoll I). Den väpnade gruppen ska vidare, för att uppfylla kravet på organisation, ha förmåga att konfrontera sina motståndare med militära medel. Det måste finnas en möjlighet för gruppen att inte endast sporadiskt använda sig av våld vid enstaka tillfällen utan att mer kontinuerligt kunna genomföra anfall¹¹. Vidare krävs, enligt tribunalen, att den väpnade kamp som bedrivs av gruppen främst är ett resultat av en militär strategi beordrad av gruppens ledning och inte en följd av gruppmedlemmarnas egna initiativ.

En icke-internationell väpnad konflikt kan i vissa fall ändra karaktär och internationaliseras. Detta kan ske t.ex. genom att någon av parterna i konflikten får stöd från en annan stat, se avsnitt 4.5.2.

I den humanitära rätten finns regler rörande icke-internationella väpnade konflikter dels i den gemensamma artikel 3 i Genèvekonventionerna, dels i tilläggsprotokoll II samt i sedvanerätten i övrigt. Internationell rättspraxis har också stor betydelse på området. Den gemensamma artikel 3 i Genèvekonventionerna föreskriver minimikrav i fråga om det skydd som ska gälla i interna konflikter. Tilläggsprotokoll II kompletterar artikeln men uppställer en högre tröskel för protokollets tillämplighet, bl.a. genom att uppställa ett annat och delvis högre krav i fråga om de väpnade gruppernas organisation. Därmed kan, trots att tilläggsprotokoll II avsåg att utvidga skyddet i icke-internationella

⁸ Jugoslavientribunalen, Decision on the Defence Motion for Interlocutory Appeal on Jurisdiction, Appeals Chamber I, The Prosecutor v. Dusko Tadic, IT-94-I-AR72, para 70.

⁹ Jugoslavientribunalen, Trial Judgement, The Prosecutor v. Ramush Haradinaj et al, 2008, IT-04-84-T, para 49, Jugoslavientribunalen, Trial Judgement, The Prosecutor v. Ljube Boskoski and Johan Taculoski, 2008, IT-04-82-T, paras 176 och 177.

¹⁰ Jugoslavientribunalen, Trial Judgement, The Prosecutor v. Fatmir Limaj, 2005, IT-03-66-T, paras 135–170.

¹¹ Jugoslavientribunalen, Trial Judgement, The Prosecutor v. Fatmir Limaj, 2005, IT-03-66-T, paras 94–135.

väpnade konflikter, konventionernas gemensamma artikel 3 vara tillämplig i fler situationer än protokollet.

Romstadgans reglering av krigsförbrytelser som begås i icke-internationella väpnade konflikter finns bl.a. i artikel 8:2 e. Genom stadgans artikel 8:2 f, som anger att artikel 8:2 e är tillämplig även på gärningar begångna i väpnade konflikter mellan väpnade grupper, uppställs i Romstadgan en mindre tydlig ”tröskel” för regleringens tillämplighet än vad som gäller enligt tilläggsprotokoll II. Denna ”tröskel” har begränsats ytterligare genom den sedvanerättsliga utveckling som skett på området.

4.5.5 Neutralitet

Om en stat vill undvika att bli indragen i en väpnad konflikt kan den förklara sig neutral. Den neutrala staten har då en skyldighet att vara militärt opartisk i förhållande till de krigförande staterna. Neutralitet medför också en skyldighet för staten att skydda sitt territorium mot olika former av krigshandlingar och att hindra de stridande från att dra nytta av territoriet. De krigförande staterna ska respektera neutralt territorium och får inte företa några krigshandlingar där. Om det inte upprätthålls föreligger en neutralitetskränkning. Det kan också förekomma att en stat vill stå utanför en pågående konflikt men samtidigt uttrycka sin solidaritet med t.ex. en grannstat som blivit angripen och indragen i en väpnad konflikt. Från folkrättslig utgångspunkt uppfyller en sådan stat varken kraven på neutralitet eller förutsättningar för att anses som en part i konflikten. I stället benämns staten som ”icke-krigförande”. Denna kan t.ex. lämna ekonomiskt eller militärt understöd till den ena parten utan att bli betraktad som deltagare i konflikten. En stat eller dess humanitära organisationer kan också utöva hjälpverksamhet i förhållande till krigförande stater eller till förmån för utsatta grupper som tillhör en krigförande stat utan att förlora sin neutralitet. I sådana fall krävs det dock att insatserna inte inverkar på själva krigföringen.

De centrala reglerna om neutralitet finns i Haagkonventionen angående neutrala maktors och personers rättigheter och förpliktelser under ett lantkrig (V:e Haagkonventionen) samt Haagkonventionen angående neutrala maktors rättigheter och skyldigheter i händelse av sjökrig (XIII:e Haagkonventionen), båda från år 1907. Den gemensamma grunden för dessa två konventioner är att en neutral part inte får lämna något som helst stöd åt en krigförande part, samtidigt som den ska vara beredd att avvisa kränkningar från en stridande sida.

4.5.6 Kombattant

Begreppet kombattant förekommer endast i internationella väpnade konflikter eller under ockupation. Termen definieras i artikel 43 i tilläggsprotokoll I som en medlem i en stats väpnade styrkor, med undantag av sjuk- och själavårdande personal. En krigförande stats väpnade styrkor består av samtliga organiserade väpnade styrkor, grupper och enheter som står under befäl av någon som inför denna stat ansvarar för sina underlydandes uppförande. De väpnade styrkorna ska

dessutom vara underkastade ett internt disciplinärt system som bland annat ska säkerställa att den humanitära rätten iakttas. Vid bedömningen av en individs status som kombattant saknar det betydelse om personen är fast anställd i den väpnade styrkan, värnpliktig eller frivillig. Vidare saknar personens medborgarskap betydelse.

En befolkning i ett icke-besatt område, se avsnitt 4.5.3, som, utan att ha haft tid och möjlighet att bilda regelrätta militära förband, reser sig mot en invaderande motståndare t.ex. i syfte att hindra en ockupation (*levée en masse*), innehar kombattantstatus, under förutsättning att de bär sina vapen öppet och att den humanitära rätten iakttas (se artikel 2 i lantkrigsreglementet). En civilbefolkning som, utan att det handlar om ett folkuppbåd, bjuder väpnat motstånd inom ett besatt eller ockuperat område kan utgöra en motståndsrörelse. I internationella väpnade konflikter eller under ockupation kan även medlemmar i en sådan rörelse erhålla status som kombattanter förutsatt bl.a. att motståndsrörelsen uppfyller de krav på organisation och befäl som uppställs i artikel 43 i tilläggsprotokoll I.

Kombattanter är berättigade att aktivt delta i fientligheterna. Det innebär en rätt att använda vapenmakt för eget försvar och för att nedkämpa fienden. Skulle en kombattant tas tillfånga får han eller hon som utgångspunkt inte ställas till ansvar för sitt militära motstånd (combat privilege, se vidare avsnitt 11.4.1) utan ska erhålla skydd som krigsfånge.

I detta sammanhang bör begreppet ”olagliga kombattanter” kort beröras. Denna benämning finns inte inom humanitarrätten. Sedan attackerna mot bl.a. World Trade Center i USA den 11 september 2001 har dock begreppet, i vissa avseenden, särskilt kommit att förknippas med vad som omnämns som ”kriget mot terrorism”. Denna företeelse kan ibland möjligen motsvara den humanitära rättens formella kriterier för en väpnad konflikt. Frågan kompliceras dock bl.a. av att det inte finns någon internationell, allmän definition av vare sig terroristbrott eller terrorism. Den centrala, humanitarrättsliga frågan som har aktualiserats i detta sammanhang är om icke-statliga aktörer, som påstås vara terrorister, ska anses vara civila (som begår brott), civila som direkt deltar i fientligheterna, medlemmar i organiserade väpnade grupper eller inget av det ovan nämnda. Vissa stater har hävdats att dessa personer är att anse som illegala eller olagliga kombattanter respektive stridande. Ett sådant betraktelsesätt står emellertid inte i överensstämmelse med den svenska hållningen att de mänskliga rättigheterna och den humanitära rätten, i den mån den är tillämplig, ska erkännas, tillämpas och respekteras fullt ut.

4.5.7 Icke-kombattanter

Icke-kombattanter utgörs bl.a. av civilförsvarspersonal och militär sjuk- och sjuvårdspersonal. Personer som tillhör dessa kategorier åtnjuter skydd i egenskap av civila. I Genèvekonventionerna finns även bestämmelser om särskilt skydd för dessa grupper, förutsatt att vissa villkor efterlevs. Det är inte tillåtet för denna grupp av personer att ägna sig åt verksamhet som är skadlig för fienden. Sjuk- och

själavårdspersonal har rätt att bära lätt personlig beväpning avsedd för självförsvar samt för att skydda sjuka och sårade utan att därigenom förlora sin status och det därmed sammanhängande skyddet. Vapnen får inte användas för att därutöver skada eller försvaga fienden. Detsamma gäller för civilförsvarets personal.

Till gruppen av icke-kombattanter räknas även medlemmar i en parts väpnade styrkor som under ett visst uppdrag eller för en kortare tid upphör att vara kombattanter. Det kan t.ex. gälla parlamentärer som sänds till motparten för att inleda förhandling om vapenvila, vapenstillstånd eller kapitulation. De och deras åtföljande kan, under sådana förutsättningar, åtnjuta särskilt skydd och får inte anfallas.

I den humanitära rätten tas vidare hänsyn till att det i de militära förbanden ofta ingår civila för att utföra diverse servicefunktioner. Det kan t.ex. röra sig om civila medlemmar av besättningen på militärt luftfartyg, krigskorrespondenter, leverantörer eller medlemmar av diverse arbetsenheter. Dessa personer är som utgångspunkt att betrakta som civila. Om de faller i fiendens våld får de emellertid, enligt artikel 4 i Genèvekonvention III, rätt till status som krigsfångar. De har också rätt att bära vapen för självförsvar.

4.5.8 Civila

Vad som avses med civila definieras i artikel 50 i tilläggsprotokoll I. Definitionen är negativt bestämd och omfattar, i huvudsak, personer som inte är medlemmar i en stridande parts väpnade styrkor eller stridskrafter, medlemmar i andra milisgrupper, frivilligkårer eller organiserade motståndsrörelser som lyder under en stridande part och som uppfyller vissa krav på organisation och befäl, och inte heller personer som deltar i ett folkuppbåd (jfr avsnitt 4.5.6). Med civilbefolkning avses enligt definitionen alla civila personer. Vid tveksamheter om en persons status ska denne presumeras vara civil.

I såväl internationella som icke-internationella väpnade konflikter åtnjuter civila ett allmänt skydd mot de faror som uppstår i samband med en väpnad konflikt. Omfattningen och utformningen av skyddet kan emellertid skilja sig något åt beroende på konfliktens karaktär. Skyddet för civila innefattar alltid ett förbud mot anfall. Anfall får endast riktas mot militära mål. Därmed har de stridande parterna alltid en skyldighet att försöka göra åtskillnad mellan de som deltar i stridigheterna och civila. Detta krav följer bl.a. av en av den humanitära rättens grundläggande principer om distinktion, se avsnitt 4.5.1.

Genom historien har civila dock ofta, på olika sätt, bidragit till genomförandet av väpnade konflikter. Förr gavs merparten av detta stöd utan att de befann sig i omedelbar närhet till stridigheterna och civila deltog endast i undantagsfall i den faktiska krigföringen. Under senare år har de väpnade konflikterna och formerna för civilas inblandning emellertid förändrats och det har blivit allt svårare att skilja kombattanter och stridande från civila både praktiskt och på principiell nivå. Detta beror på flera faktorer. Fientligheterna genomförs i dag ofta i tätbefolkade områden i stället för ute på avlägsna slagfält. Antalet icke-internationella väpnade konflikter har stadigt ökat sedan andra

världskrigets slut för att i dag utgöra majoriteten av konflikterna. Vidare har traditionella militära uppgifter i ökad utsträckning kommit att läggas ut på civila personer samt privata militära företag. Dagens väpnade konflikter präglas därmed i stor utsträckning av att civila direkt deltar i fientligheterna. Personer som deltar på detta sätt utmärker sig sällan rent fysiskt t.ex. genom uniform eller dylikt. Denna utveckling har lett till ökade risker för de civila som står helt utanför stridigheterna. Den militära personalen blir också mer sårbar i och med att de kan utsättas för anfall från individer som inte utmärker sig som stridande genom några synliga kännetecken. Möjligheten till identifiering av och åtskillnad mellan militär personal och civila respektive sådana civila som direkt deltar i fientligheterna är med andra ord inte självklar.

Civilas skydd mot anfall är i princip absolut och lämnar inget utrymme för militära överväganden. Skyddet är dock inte helt undantagslöst. Enligt artikel 51 i tilläggsprotokoll I respektive artikel 13 i tilläggsprotokoll II gäller det inte för de civila som direkt deltar i fientligheterna under den tid ett sådant deltagande pågår. En central fråga inom den humanitära rätten är således vad som konstituerar ett direkt deltagande. Någon klar definition av vad som krävs för att civila ska anses direkt delta i fientligheterna finns för närvarande inte, varken inom traktat- eller sedvanerätten. Bedömningen måste göras från fall till fall. I en rapport från år 2009 om civilas direkta deltagande i fientligheter behandlas frågan utförligt av Internationella rödakorskommittén, (ICRC Interpretive Guidance on the notion of direct participation in hostilities under International Humanitarian Law). Rapporten bygger på en serie expertmöten om civilas direkta deltagande i väpnade konflikter. Avsikten är inte att föreslå nya bestämmelser och rapporten innebär inte heller några bindande slutsatser eller rekommendationer för stater. Syftet är att, i avsikt att stärka de civilas skydd, klargöra hur begreppet direkt deltagande kan förstås och tillämpas. I avvaktan på att frågan blir föremål för en internationellt accepterad tolkning kan dock de rekommendationer som lämnas i rapporten tjäna som vägledning även om de inte bör läggas till omedelbar grund för ställningstaganden på området.

Rapporten pekar på tre kriterier som, om de är uppfyllda, starkt talar för att civila kan anses direkt delta i fientligheterna. Det krävs att en persons handlande sannolikt har en negativ inverkan på motpartens militära operationer eller militära kapacitet. Som exempel på sådant handlande nämns sabotage av militär egendom, tillfångatagande av motpartens kombattanter eller stridande samt störande av motpartens militära datasystem. Att endast vägra att samarbeta med motparten, t.ex. som spion eller uppgiftslämnare, utgör inte ett direkt deltagande. Om en persons handlande förorsakat person- eller saksador är det inte nödvändigt att gärningen även av andra skäl anses ha en negativ inverkan på motpartens militära operationer eller kapacitet. Det kravet är uppfyllt redan genom att en skada uppstått och detta förhållande talar starkt för att gärningen ska anses utgöra ett direkt deltagande i fientligheterna. Det tredje kriteriet rör frågan om personens handlande varit av sådant slag att det typiskt sett varit avsett att skada motparten i konflikten till förmån för den egna parten. Se vidare SOU 2010:72, s. 254 f.

4.5.9 Stridande och civila i icke-internationella väpnade konflikter

Inom den humanitära rätten som är tillämplig i icke-internationella väpnade konflikter förekommer, som behandlats i avsnitt 4.5.6, inte termen kombattant. I stället används benämningar som stridande i väpnade styrkor eller organiserade väpnade grupper.

Med civila avses i icke-internationella väpnade konflikter i huvudsak detsamma som i internationella konflikter. Alla personer som inte är medlemmar av en stats väpnade styrkor eller ingår i organiserade väpnade grupper som är parter i konflikten är att anse som civila. Detta kommer delvis till uttryck i den för Genèvekonventionerna gemensamma artikel 3. Där anges ett minimiskydd för personer som inte direkt deltar i fientligheterna t.ex. medlemmar av stridskrafterna som nedlagt vapen eller personer som försatts ur stridbart skick genom bl.a. sjukdom, sårskada eller fångenskap. Distinktionsprincipen, se avsnitt 4.5.1, gäller och parterna är därmed skyldiga att göra skillnad mellan civila och stridande.

Tilläggsprotokoll II vidareutvecklar det skydd som enligt Genèvekonventionernas artikel 3 gäller vid icke-internationella väpnade konflikter, se avsnitt 4.5.4. Protokollet tillämpas i fråga om alla väpnade konflikter som inte täcks av tilläggsprotokoll I och som äger rum mellan en parts stridskrafter i upproriska väpnade styrkor eller andra organiserade väpnade grupper, som under ansvarigt kommando utövar sådan kontroll över en del av statens territorium att de kan utföra sammanhängande och samordnade militära operationer samt tillämpa bestämmelserna i protokollet. Genom protokollet tillförsäkras, i likhet med vad som gäller vid internationella väpnade konflikter, alla som inte direkt deltar i fientligheterna ett grundläggande skydd, däribland ett skydd mot anfall.

Med termen upproriska styrkor i tilläggsprotokoll II avses delar av en stats styrkor som vänt sig mot staten. Begreppet andra organiserade väpnade grupper åsyftar i huvudsak civila som grupperat sig med tillräckligt hög grad av militär organisation och som genomför militära operationer till stöd för någon av parterna i konflikten. Medlemskap i en organiserad väpnad grupp avgörs på grundval av om en person har till uppgift att fortlöpande delta i fientligheterna dvs. om denne innehar en kontinuerlig stridsfunktion. Det förhållandet att en person t.ex. bär uniform, andra utmärkande kännetecken eller vapen eller att han eller hon upprepat deltar i fientligheterna, talar för att denne kan anses inneha en sådan funktion. Medlemskap i en organiserad väpnad grupp medför således inte automatiskt att någon kvalificerar sig som stridande men särskiljer personen från civila som under en mer begränsad tid direkt deltar i fientligheterna. Det är inte nödvändigt att personen i praktiken rent fysiskt deltar i fientligheterna för att han eller hon ska anses tillhöra den organiserade väpnade gruppen. Det avgörande är om personen t.ex. har rekryterats, tränats, utrustats eller på annat sätt förberetts för att inneha en stridsfunktion i gruppen. Personer som på annat sätt arbetar för eller stödjer organiserade väpnade grupper, utan att ha en sådan funktion, behandlas inte som medlemmar i gruppen utan som civila.

Även om normverket rörande de mänskliga rättigheterna i första hand tar sikte på fredstida förhållanden äger det också tillämpning under en väpnad konflikt, parallellt med den humanitära rätten som bl.a. syftar till att begränsa krigets verkningar för de som inte deltar i fientligheterna, se avsnitt 4.5.

De mänskliga rättigheterna och den humanitära rätten tar delvis sikte på samma typ av rättigheter och skydd (t.ex. förbudet mot tortyr, slaveri och diskriminering samt rätten till liv, frihet och personlig säkerhet). Ett tydligt exempel på en sådan överlappning är Genèvekonventionernas gemensamma artikel 3 och de rättigheter som finns i konventionen om medborgerliga och politiska rättigheter, som stater inte kan göra inskränkningar i. Den gemensamma artikeln 3 kan i huvudsak ses som en bestämmelse om mänskliga rättigheter. Detsamma gäller artikel 75 i tilläggsprotokoll I om grundläggande garantier under väpnad konflikt, som dock endast är tillämplig i internationella väpnade konflikter. Ett annat exempel på överlappning är kravet på human behandling av krigsfångar, vilket har sin grund i synen på människans inneboende värde och "oförytterliga rättigheter" (se FN:s allmänna förklaring om de mänskliga rättigheterna). Som en följd av detta har en framväxande position under senare år varit att betrakta de mänskliga rättigheterna och den humanitära rätten som parallellt tillämpliga under väpnade konflikter utan att detta i huvudsak ansetts innefatta några rätts- eller intressekollisioner.

Frågan om tillämpligheten av de mänskliga rättigheterna under en väpnad konflikt kompliceras i de fall det kan uppstå en kollision mellan rättsområdena. Vissa bestämmelser i det humanitära regelverket, kan förefalla stå i strid med mänskliga rättigheter, t.ex. rätten till liv. I sådana fall karaktäriseras förhållandet mellan de mänskliga rättigheterna och den humanitära rätten normalt som *lex generalis* i förhållande till *lex specialis*.

Det är också möjligt för en stat att under en väpnad konflikt vidta åtgärder som innebär tillfälliga inskränkningar i de mänskliga rättigheterna. En del traktater inom området för de mänskliga rättigheterna innehåller specifika bestämmelser som anger under vilka förutsättningar detta får ske. Vissa grundläggande rättigheter såsom rätten till liv, skydd mot tortyr eller annan omänsklig behandling, förbud mot slaveri eller förbud mot retroaktiv strafflagstiftning kan emellertid aldrig inskränkas. Slentrianmässiga inskränkningar är aldrig tillåtna. De faktiska omständigheterna måste vara sådana att begränsningar är nödvändiga. Detta kan t.ex. vara fallet om en stat gör bedömningen att nationens bestånd hotas. Enligt internationell rättspraxis krävs att nödlägets natur omöjliggör en normal tillämpning av de mänskliga rättigheterna (med alla de inskränkningar som får göras med hänsyn till allmänhetens säkerhet och allmän ordning inräknande) i hela eller delar av staten. I dessa fall får staten åberopa nödläget och informera lämpliga organ i enlighet med bestämmelserna i den för tillfället aktuella konventionen, annars fortsätter staten vara förpliktad av traktaten. Det bör noteras att frågan om vilka typer av situationer som kan betecknas som "allmänt nödläge" inte är helt definierade. Det står klart att

situationer då en väpnad konflikt har uppstått kan omfattas men var denna gräns går i förhållande till t.ex. en intern orolighet är däremot oklart. Det är emellertid inte nödvändigt att en stat under en väpnad konflikt beslutar om inskränkningar i de mänskliga rättigheterna för att de humanitärättsliga regler som utgör *lex specialis* ska äga företräde.

5 Romstadgan och Internationella brottmålsdomstolen

5.1 Bakgrund

Tanken på en permanent internationell brottmålsdomstol väcktes redan år 1919 i samband med fredsförhandlingarna efter första världskrigets slut. Någon sådan domstol kom dock inte till stånd och det var först efter andra världskriget som de två första internationella krigsförbrytartribunalerna inrättades i Nürnberg respektive Tokyo. Dessa var emellertid inte permanenta och har kritiserats såsom varande riktade enbart mot den förlorande sidan.

Under det kalla kriget var de permanenta medlemmarna i FN:s säkerhetsråd ovilliga att inrätta en överstatlig brottmålsdomstol, särskilt inte som ett fristående organ under generalförsamlingen. Olikheter i medlemsstaternas rättsliga traditioner och grundläggande skillnader i deras rättssystem försvårade arbetet och de olika förslag som arbetades fram bordlades i generalförsamlingen. Först under 1990-talet, när det politiska klimatet hade förändrats, aktualiserades frågan på nytt genom inrättandet av FN-tribunalerna för brott begångna i f.d. Jugoslavien respektive i Rwanda, se avsnitt 4.3.2.

Parallellt återupptogs diskussionerna om en permanent internationell brottmålsdomstol och efter relativt långdragna förhandlingar antogs Romstadgan för Internationella brottmålsdomstolen vid en diplomatkonferens i Rom. Stadgan öppnades för undertecknande den 17 juli 1998. Sverige undertecknade samma år och ratificerade stadgan år 2001. Sedan 60 stater anslutit sig trädde stadgan i kraft den 1 juli 2002. Genom Romstadgan inrättas Internationella brottmålsdomstolen (International Criminal Court) som har sitt säte i Haag. Domstolen invigdes i mars 2003.

I slutskedet av diplomatkonferensen beslutades även om inrättandet av en förberedande kommission för att behandla vissa återstående frågor. Främst bland dess uppgifter var att ta fram förslag till bevis- och förfaranderegler och s.k. brottskriterier, vilka sedermera antogs år 2000. Avsikten med brottskriterierna är att de ska ge ledning för Internationella brottmålsdomstolen vid tolkning och tillämpning av brottsbeskrivningarna i artiklarna 6–8 i Romstadgan, se vidare avsnitt 5.4.2. För att de anslutna staterna ska kunna följa upp och vidareutveckla domstolens verksamhet inrättades ett särskilt forum i form av stadgепartsförsamlingen som bl.a. beslutar om stadgeändringar.

En mer ingående beskrivning av Romstadgans tillkomst har lämnats i lagstiftningsärendet med anledning av Sveriges tillträde till stadgan (prop. 2000/01:122).

I nuläget har 122 stater ratificerat Romstadgan (eller erkänt dess jurisdiktion). Domstolen hanterar för närvarande (februari 2014) 21 mål avseende åtta olika situationer.

5.2 Romstadgans innehåll i korthet

Romstadgans ingress innehåller allmänna uttalanden om de principer som stadgan grundar sig på. Stadgans bestämmelser är indelade i 13 delar. Allmänna bestämmelser om inrättandet av Internationella brottmålsdomstolen och avslutande bestämmelser om tolkning av stadgan, reservationer, ändringar av stadgan, ikraftträdande m.m. finns i del 1 och 13.

De principiellt viktigaste bestämmelserna för detta lagstiftningsärende finns i del 2 och 3. I del 2 behandlas huvudbrotten (dvs. folkmord, brott mot mänskligheten, krigsförbrytelser och aggressionsbrottet), domstolens jurisdiktion och dess behörighet att lagföra i förhållande till nationella förfaranden, s.k. komplementaritet (se vidare avsnitt 5.3.3) samt hur ett förfarande inför domstolen kan inledas. Där behandlas även frågor om domstolens förhållande till FN:s säkerhetsråd, *ne bis in idem* (principen om att inte dömas två gånger för samma sak) och tillämplig lag. Del 3 innehåller bestämmelser bl.a. om allmänna straffrättsliga principer som domstolen ska tillämpa t.ex. regler om uppsåt, ansvarsfrihetsgrunder, villfarelse och förmans befallning. Bestämmelser om straff och andra rättsverkningar på grund av brott finns i del 7.

Del 4 reglerar domstolens organisation och innehåller även bestämmelser om jäv, entlediganden och disciplinära förfaranden samt om privilegier och immunitet. Stadgans processrättsliga bestämmelser finns i del 5 (förundersökning och åtal), del 6 (rättegången) och del 8 (överklagande och omprövning). I del 9 finns huvudsakligen de bestämmelser som reglerar det rättsliga samarbetet mellan domstolen och anslutna stater. En mer ingående beskrivning av dessa delar har lämnats i lagstiftningsärendet med anledning av Sveriges tillträde till stadgan (prop. 2000/01:122).

Bestämmelser som avser stadgeparts församlingen ges i del 11 och föreskrifter om domstolens finansiering i del 12.

Hänvisningarna till bestämmelser i stadgan görs i det följande genom artikelns nummer och i vissa fall, efter kolon, nummer, bokstav samt romersk siffra som anger en viss punkt i artikeln (ex. artikel 8:2 a [iii]).

5.3 Internationella brottmålsdomstolens jurisdiktion

5.3.1 Ingen retroaktiv jurisdiktion

Av artikel 11:1 och 2 framgår att Internationella brottmålsdomstolens jurisdiktion endast omfattar brott som begås efter stadgans ikraftträdande den 1 juli 2002. I förhållande till stater som ansluter sig senare har domstolen endast jurisdiktion över brott som begås efter den tidpunkten, om inte den anslutande staten förklarar annorlunda. Principen om icke-retroaktivitet återfinns även i artikel 24 bland de allmänna straffrättsliga principerna.

5.3.2 Förutsättningar för utövande av jurisdiktion

Enligt artikel 5 i Romstadgan har Internationella brottmålsdomstolen behörighet att döma över brotten folkmord, brott mot mänskligheten, krigsförbrytelser samt aggressionsbrott. Beträffande sistnämnda brott se avsnitt 5.5.4.

Normalt krävs att brotten har viss anknytning till en stadgepart för att domstolen ska få utöva jurisdiktion. Detta framgår av artikel 12. Där slås grundprincipen fast, att en stat som blir part i stadgan därigenom godtar Internationella brottmålsdomstolens jurisdiktion i fråga om de brottstyper som Romstadgan omfattar. En förutsättning för utövandet av domstolens jurisdiktion är att den stat inom vars territorium gärningen i fråga har ägt rum eller att den stat i vilken den som anklagas för brottet är medborgare, är anslutna. Artikel 12:3 öppnar dock en möjlighet för Internationella brottmålsdomstolen att utöva domsrätt även om varken gärningsstaten eller den anklagades medborgarstat är part i stadgan. En stat får nämligen avge en förklaring att den godkänner att domstolen utövar jurisdiktion avseende brottet i fråga.

För att domstolen ska få utöva jurisdiktion krävs vidare enligt artikel 13 att saken måste ha kommit inför den på något av tre föreskrivna sätt. En stadgepart kan enligt artikel 13 a hänskjuta en situation till åklagaren där ett eller flera brott som omfattas av domstolens jurisdiktion förefaller ha begåtts. På liknande sätt kan FN:s säkerhetsråd enligt artikel 13 b hänskjuta en situation till domstolen. Regeln har tillkommit för att säkerhetsrådet ska kunna utnyttja domstolen i stället för att inrätta nya internationella tribunaler för vissa situationer bl.a. motsvarande de för f.d. Jugoslavien och Rwanda. Enligt artiklarna 13 c och 15 får dessutom åklagaren ta upp en sak till prövning på eget initiativ.

5.3.3 Förhållandet mellan domstolen och nationell lagföring (komplementaritetsprincipen)

Stadgan bygger på grundförutsättningen att såväl Internationella brottmålsdomstolen som enskilda stater har jurisdiktion över de aktuella brotten. Presumtionen är att de senare har företräde att utöva sin domsrätt framför Internationella brottmålsdomstolen, så länge som den nationella undersökningen och lagföringen fungerar på ett tillbörligt sätt. I annat

fall vänds presumptionen till Internationella brottmålsdomstolens fördel. Avgörandet för när så är fallet ligger hos domstolen. I ingressen till Romstadgan understryks att domstolen ska komplettera den nationella straffrättsliga jurisdiktionen. Syftet med inrättandet av domstolen är således att förmå stater att i första hand själva se till att de mest allvarliga brotten som angår hela det internationella samfundet inte förblir ostraffade. Denna ordning, som skiljer sig från vad som gäller i fråga om de internationella tribunalerna för f.d. Jugoslavien och Rwanda, har kommit att kallas komplementaritetsprincipen.

Komplementaritetsprincipen återspeglas på många ställen i stadgan med artikel 17 som den centrala bestämmelsen. I artikeln definieras vad som menas med att en nationell undersökning eller lagföring sker eller har skett på ett tillbörligt sätt, vilket behandlas i termer av processförutsättningar. I artikel 17:1 anges när en sak ska avvisas på grund av bristande processförutsättningar. Det ska ske om saken är föremål för undersökning eller lagföring i en stat som har jurisdiktion såvida inte staten saknar vilja eller förmåga att som sig bör genomföra undersökningen eller lagföringen. Detsamma gäller om en stat i ett tidigare skede har beslutat att inte lagföra den person som avses, såvida beslutet inte är en följd av bristande vilja eller förmåga att som sig bör lagföra saken. I artikel 17:2 anges vilka omständigheter som domstolen ska beakta för att avgöra om bristande vilja föreligger och i artikel 17:3 vad som ska beaktas i fråga om bristande förmåga. Den tredje avvisningsgrunden är att den person som avses redan har lagförts för den aktuella gärningen och att en rättegång inför Internationella brottmålsdomstolen därför inte får ske i enlighet med artikel 20. Dessutom ska saken avvisas om den inte är tillräckligt allvarlig för att motivera vidare åtgärder av domstolen.

5.4 Tillämpliga rättskällor för domstolen

5.4.1 Tillämplig lag enligt Romstadgan

Av artikel 21 i Romstadgan framgår att domstolen i första hand ska tillämpa stadgan, brottskriterierna, bevis- och förfarandereglerna och i andra hand, samt i förekommande fall, tillämpliga fördrag samt folkrättens principer och regler, däribland de vedertagna principerna i det internationella regelsystemet för väpnade konflikter (jfr avsnitt 4.5.1). Domstolen kan även se till nationell lagstiftning, under förutsättning att den inte är oförenlig med stadgan eller internationellt erkända normer och principer.

5.4.2 Brottskriterierna

Utgångspunkten vid förhandlingarna av Romstadgan var att straffstadgandena i artiklarna 6–8 skulle kodifiera gällande sedvanerätt på området och inte skapa något nytt. Stadgan återspeglar därför de internationella traktat som enligt parterna utgör gällande sedvanerätt samt andra regelverk och principer inom området. Som ett resultat innehåller

Romstadgan i huvudsak korta och inte särskilt informativa straffstadganden som också i många avseenden är ålderdomliga. Den innehåller dessutom en rad dubbelregleringar. För att underlätta Internationella brottmålsdomstolens arbete enades Romkonferensen därför om att utarbeta s.k. brottskriterier (Elements of Crimes). Tanken var att åstadkomma en tydligare och mer precis reglering av gällande rätt för de aktuella gärningarna.

Förslag till brottskriterier utformades av en förberedande kommission och antogs i juni år 2000.

I Romstadgans artikel 9 anges att brottskriterier ska vara Internationella brottmålsdomstolen till hjälp vid tolkning och tillämpning av artiklarna 6–8 i stadgan. Där framgår också att kriterierna måste stå i överensstämmelse med stadgan. Under rubriken tillämplig lag anges i artikel 21 att domstolen i första hand ska tillämpa, förutom stadgan, även bl.a. brottskriterierna. De är emellertid inte bindande för domstolen.

Kriterierna kan alltså ses som särskilda brottsbeskrivningar. De anger vilka objektiva och subjektiva rekvisit som ska vara uppfyllda för att straffansvar ska kunna komma i fråga. Vissa kriterier återkommer för en viss typ av brott som t.ex. kravet på samband med en väpnad konflikt i fråga om krigsförbrytelser. Även om syftet med brottskriterierna har varit att förtydliga och fylla ut stadgans brottsbeskrivningar, har detta inte behövts eller varit möjligt för samtliga brott. Det förekommer därför att kriterierna i huvudsak återupprepar vad som följer av stadgans ordalydelse.

Förutom de materiella och subjektiva rekvisiten för respektive brott innehåller brottskriterierna även generella kommentarer. Där berörs övergripande frågor som bl.a. att Romstadgans allmänna krav på uppsåt i artikel 30 ska gälla vid uttolkningen av brottskriterierna om inte annat uttryckligen anges och att, såvitt avser krigsförbrytelser, en handling för att bedömas som olaglig måste strida mot den internationella humanitära rätten.

Ändringar i brottskriterierna kan beslutas av stadgepartsförsamlingen, vilket kräver två tredjedels majoritet. Varje stadgepart, en absolut majoritet av domarna samt åklagaren kan ta initiativ till ändringar i kriterierna. Genom brottskriterierna behåller således stadgeparts-församlingen i viss utsträckning möjligheter till inflytande i fråga om straffbudens omfattning och tillämplighet. Som nämnts måste dock kriterierna stå i överensstämmelse med stadgan och därmed med sedvanerätten.

5.4.3 Bevis- och förfarandereglerna

I enlighet med artikel 51 i Romstadgan har stadgepartsförsamlingen antagit bevis- och förfaranderegler för Internationella brottmålsdomstolen. Dessa är direkt tillämpliga och bindande för domstolen. Ändringar i bevis- och förfarandereglerna får föreslås och antas på samma sätt som ändringar i brottskriterierna och de måste vara förenliga med stadgan. Vid konflikt mellan stadgan och bevis- och förfarandereglerna har stadgan företräde.

I Romstadgans artikel 5:1 anges vilka brott som omfattas av Internationella brottmålsdomstolens jurisdiktion, de s.k. huvudbrotten. Dessa är folkmord, brott mot mänskligheten, krigsförbrytelser och aggressionsbrott.

I artiklarna 6–8 regleras vad som utgör folkmord, brott mot mänskligheten och krigsförbrytelser. För dessa brott gäller stadgans allmänna straffrättsliga principer i del 3, se avsnitt 5.6.1. Aggressionsbrottet behandlas i avsnitt 5.5.4.

5.5.1 Folkmord

Definitionen av folkmord finns i Romstadgans artikel 6. Denna är likalydande med artikel II i folkmordskonventionen. Konventionen antogs av FN:s generalförsamling i december 1948 och trädde ikraft år 1951. Redan vid sitt antagande ansågs konventionen utgöra en bekräftelse av gällande sedvanerätt. Detta kommer till uttryck i artikel I.

Folkmordskonventionen, liksom Romstadgan, definierar folkmord som en gärning som begås i avsikt att helt eller delvis förinta en nationell, etnisk, rasmässigt bestämd eller religiös folkgrupp som sådan. Folkmord kan begås genom att folkgruppens medlemmar dödas, tillfogas svår kroppslig eller själslig skada, påtvingas levnadsvillkor som är ägnade att helt eller delvis medföra gruppens fysiska undergång, eller genom att födslar inom folkgruppen förhindras eller barn med våld överförs från folkgruppen till en annan grupp. Brottet kan begås såväl i fredstid som under en väpnad konflikt eller ockupation.

Enligt folkmordskonventionen krävs att de fördragsslutande staterna ska lagföra brott som har begåtts på statens eget territorium. Bakgrunden till detta något begränsade krav på jurisdiktion är att det i konventionen förutsattes att en internationell straffdomstol skulle inrättas för att pröva anklagelser om folkmord. Därmed ansågs det tillräckligt att de enskilda staternas behörighet skulle omfatta det egna territoriet. Enligt allmän folkrätt omfattas emellertid folkmord av universell jurisdiktion, dvs. alla stater ska kunna utöva domsrätt över detta brott oavsett var det har begåtts eller av vem.

Gällande rätt

Sverige ratificerade folkmordskonventionen år 1952 (prop. 1952:71). För att uppfylla åtagandena infördes lagen (1964:169) om straff för folkmord (prop. 1964:10). Enligt lagens 1 § ska den som begår en gärning, för vilken enligt lag är föreskrivet fängelse i fyra år eller mer, mot en nationell, etnisk, rasmässigt bestämd eller religiös folkgrupp med avsikt att förgöra gruppen helt eller delvis dömas för folkmord. Brotstypen folkmord anknyter alltså till vilket svenskt brott som helst, på vilket kan följa fängelse i fyra år eller mer, om det särskilda syftet är uppfyllt.

Försök, förberedelse och stämpling till folkmord, liksom underlåtenhet att avslöja sådant brott är straffbart.

5.5.2 Brotts mot mänskligheten

I stadgan för Nürnbergtribunalen finns en kortare uppräknings av gärningar som under vissa förutsättningar kunde utgöra brott mot mänskligheten. De folkrättsliga principer som behandlas i denna stadga fastställdes år 1946 av FN:s generalförsamling genom en resolution (95/1). I ett senare skede slog FN fast att även apartheid och rasdiskriminering kunde utgöra brott mot mänskligheten, se vidare avsnitt 10.1.

I Romstadgans artikel 7:1 anges de gemensamma särskilda rekvisiten som generellt gäller för brott mot mänskligheten i en chapeau. För straffansvar krävs att en gärning begås som en del av ett vidsträckt eller systematiskt angrepp riktat mot en civilbefolkning. Med begreppet angrepp avses, enligt definitionen i artikel 7:2 a, ett beteende som består i upprepat förövande av de gärningar som räknas upp i artikel 7:1 för att främja en stats eller en organisations politik att genomföra ett sådant angrepp. Enligt Romstadgan krävs således dels att en gärning begås som en del av ett vidsträckt eller systematiskt angrepp, dels att gärningen utgör en av flera som kan konstituera brott mot mänskligheten och som följer av eller i vart fall främjar en stats eller organisations politik hänförlig till angreppet. Brottet kan begås såväl i fredstid som under en väpnad konflikt eller ockupation.

Brott mot mänskligheten kan förövas genom en eller flera av de gärningar som räknas upp i artikel 7:1, under förutsättning att de särskilda rekvisiten är uppfyllda. Därmed kan brott mot mänskligheten begås genom t.ex. mord, förslavning, deportation, tortyr, våldtäkt, sexuellt slaveri och förföljelse.

I artikel 7:2 kompletteras brottsbeskrivningarna av definitioner rörande de enskilda gärningstyperna t.ex. förslavning, deportation, tortyr och förföljelse. Flera av dessa preciserar stadgans brottsbeskrivningar ytterligare. I artikel 7:3 förklaras att med termen *genus* avses i stadgan båda könen, kvinnor och män, i ett samhällsligt perspektiv.

Enligt allmän folkrätt omfattas brott mot mänskligheten, i likhet med folkmord, av universell jurisdiktion. Därmed ska alla stater kunna utöva domsrätt över detta brott oavsett var det har begåtts eller av vem.

Gällande rätt

Det saknas särskilda bestämmelser om brott mot mänskligheten i svensk rätt. Det innebär dock inte att sådana gärningar som omfattas av Romstadgans definition är straffria. De kan utgöra allvarliga brott enligt svensk lag med tillämpning av olika straffbestämmelser i brottsbalken eller annan svensk straffrättslig lagstiftning t.ex. bestämmelserna om mord, misshandel, olaga tvång, människorov och våldtäkt. I de fall en gärning begås i samband med en väpnad konflikt kan bestämmelsen i 22 kap. 6 § brottsbalken om folkrättsbrott vara tillämplig, se avsnitt 5.5.3.

5.5.3 Krigsförbrytelser

I Romstadgans artikel 8 har ett stort antal gärningar samlats under rubriken krigsförbrytelser. Artikeln utgör en inte fullständig kodifiering

av den internationella rätten på området. Flertalet av bestämmelserna i artikeln har ordagrant hämtats från de fyra Genèvekonventionerna samt de två tilläggsprotokollen till dessa. Av stor betydelse är även IV Haagkonventionen och lantkrigsreglementet samt därutöver ett flertal instrument som förbjuder användandet av vissa vapentyper. I avsnitt 4.5 finns en sammanfattande beskrivning av den internationella humanitära rätten. Där behandlas även de grundläggande principerna liksom vissa nyckelbegrepp inom området som t.ex. internationell respektive icke-internationell väpnad konflikt, civil, kombattant m.m.

Enligt artikel 8:1 i Romstadgan ska Internationella brottmålsdomstolen ha jurisdiktion över krigsförbrytelser, särskilt när de begås som en del av en plan eller en politik eller utgör en del av förövädet av sådana brott i stor skala. Syftet är att peka på att domstolens jurisdiktion främst är avsedd att omfatta de mest allvarliga brotten som angår hela det internationella samfundet. Utformningen av artikel 8:1 föregicks av omfattande diskussioner och förhandlingar. Vissa medlemsländer, däribland USA, ville uttryckligen begränsa domstolens jurisdiktion till att endast omfatta brott som begås som en del av en plan eller en politik eller som utgör en del av förövädet av sådana brott i stor skala. Andra motsatte sig en sådan ordning och förordade att stadgan inte skulle innehålla någon begränsning av domstolens jurisdiktion över huvud taget. Den kompromisslösning som parterna slutligen enades om innebär inte någon formell begränsning av domstolens jurisdiktion. Avsikten är att bestämmelsen ska ge ledning vid bedömningen av om en gärning bör komma under domstolens jurisdiktion eller inte. Även andra omständigheter, däribland allvaret i en enskild gärning eller den misstänktes officiella funktion, kan få betydelse för denna bedömning.

I artikel 8:2 återfinns brottsbeskrivningarna. Här återspeglas att stadgan utgör en kodifiering av gällande rätt på området. Brotten är grupperade i olika kategorier; nämligen svåra överträdelser av Genèvekonventionerna (punkt a), andra allvarliga kränkningar av lag eller sedvanerätt tillämplig i internationella väpnade konflikter (punkt b), allvarliga kränkningar av Genèvekonventionernas gemensamma artikel 3 som begås i icke-internationella väpnade konflikter (punkt c) och/eller andra allvarliga kränkningar av lag eller sedvanerätt tillämplig i icke-internationella väpnade konflikter (punkt e). Punkterna a och b i artikel 8 behandlar således brott som begås i internationella väpnade konflikter eller under ockupation, där de svåra överträdelserna av Genèvekonventionerna intar en central plats, medan punkterna c och e behandlar brott som begås i icke-internationella väpnade konflikter, där den gemensamma artikel 3 i Genèvekonventionerna är av väsentlig betydelse.

Punkt f anger att punkt e är tillämplig i icke-internationella väpnade konflikter som äger rum inom en stats territorium när det förekommer en långvarig väpnad konflikt mellan regeringsmyndigheter och organiserade väpnade grupper eller mellan väpnade grupper.

Krigsförbrytelser begångna i internationella väpnade konflikter omfattas enligt allmän folkrätt av universalitetsprincipen. Det innebär att stater ska kunna utöva domsrätt över sådana oavsett var de har begåtts eller av vem. Även när brott begås i icke-internationella väpnade konflikter bör stater utöva universell jurisdiktion över brottet.

I 22 kap. 6 § brottsbalken regleras straffansvar för folkrättsbrott. Av bestämmelsen följer att den som gör sig skyldig till en svår överträdelse av något sådant avtal med främmande makt eller någon sådan allmänt erkänd grundsats, som rör den internationella humanitära rätten i väpnade konflikter, döms för folkrättsbrott.

I paragrafen anges ett antal exempel på vilka svåra överträdelser som kan föranleda straffansvar. Där upptas bl.a. att använda stridsmedel som är förbjudna enligt folkrätten, att anfälla civila eller personer som är försatta ur stridbart skick, att tillfoga av folkrätten särskilt skyddade personer allvarligt lidande, att tvinga krigsfångar eller civilpersoner att tjänstgöra hos motpartens väpnade styrkor eller att i strid med folkrätten frihetsberöva civila.

Bestämmelsen har utformats bl.a. för att uppfylla Sveriges förpliktelser enligt i första hand de fyra Genèvekonventionerna och deras tilläggsprotokoll, lantkrigsreglementet och olika överenskommelser om förbud mot vissa typer av vapen som i stor utsträckning utgör sedvanerätt. I paragrafens tredje stycke regleras förmans ansvar för underlydandes handlingar. Bestämmelsen anger att för det fall ett folkrättsbrott har begåtts av den som är krigsman ska även dennes förman dömas i den mån denne haft möjlighet att förutse brottet men inte gjort vad som ankommit på honom eller henne för att förhindra detta. Detta tredje stycke föranleddes av en föreskrift i tilläggsprotokoll I (art. 86.1).

I 22 kap. brottsbalken finns straffbud som har sin bakgrund i konventioner om förbud mot utveckling eller användning av vissa typer av vapen. Det gäller olovlig befattning med kemiska vapen (6 a §) och olovlig befattning med minor (6 b §). Vidare finns en bestämmelse om olovlig kärnsprängning (6 c §), som träder ikraft den dag regeringen bestämmer. I lagen (2012:179) om straff för olovlig befattning med klusterammuniton (klusterammunitionslagen) finns i 1 § en bestämmelse om straffansvar för olovlig befattning med klusterammuniton. Dessa paragrafer är subsidiära till bestämmelsen om folkrättsbrott.

I sammanhanget kan nämnas att det i 21 kap. brottsbalken finns bestämmelser som träder i kraft när Sverige befinner sig i krig, bl.a. straffansvar för lydnadsbrott enligt 5 §, som kan omfatta en krigsman som vägrar eller otillbörligen dröjer med att lyda förmans order. Brottet kan enligt 6 § bedömas som grovt om gärningen begåtts under strid eller då brott mot krigslydnaden annars medfört särskild fara. Vidare kan lagen (1953:770) om folkrättsliga reglers iakttagande i fråga om ansvar för brott av vissa utlänningar vara relevant. Där anges att om en krigsman, därmed jämställd person eller annan utlänning som internerats när riket är i krig, är misstänkt för brott, ska vid det rättsliga förfarandet samt vid påföljds ådömande och verkställande beaktas vad som bestämts i gällande avtal med främmande makt eller annars följer av allmänt erkända folkrättsliga grundsatser.

I Nürnbergtribunalens stadga beskrivs i artikel 6 (a) vad som avses med aggressionsbrott. Definitionen utvecklades av FN:s folkrättskommission år 1950 som Nürnbergprincip VI. Därefter gavs aggressionsbrottet en vidare definition av FN:s generalförsamling (se resolution 3314 den 14 december 1974).

Under förhandlingarna av Romstadgan diskuterades aggressionsbrottet och Internationella brottmålsdomstolens möjligheter att utöva jurisdiktion över detta. Eftersom staterna hade svårt att enas dels kring en brottsdefinition, dels vilken roll som FN:s säkerhetsråd skulle spela i förhållande till domstolen, beslöts att frågan skulle skjutas på framtiden. En särskild arbetsgrupp, Special Working Group for the Crime of Aggression (SWGCA) bildades för att fortsätta arbetet. Arbetsgruppens förslag till definition, som presenterades år 2009, behandlades året därpå vid en översynskonferens i Kampala.

Under konferensen enades stadgeparterna om en definition av aggressionsbrottet och om att införa brottet i Romstadgan genom en ny artikel 8 *bis*. Definitionen baserar sig på ovan nämnda resolution 3314 och behandlar dels staters aggressionshandlingar, dels frågan om individers straffrättsliga ansvar för att ha planerat, förberett, påbörjat eller genomfört en sådan handling. Individuellt straffrättsligt ansvar kan endast komma i fråga för personer som innehar en ledande ställning och utövar effektiv kontroll över en stats handlingar. Den som i denna egenskap lett in staten i en aggressionshandling som klart strider mot FN-stadgan, kan ådra sig straffansvar.

I artikel 15 *bis*, som tillkom vid samma tidpunkt, regleras Internationella brottmålsdomstolens jurisdiktion över aggressionsbrott. Enligt artikeln har domstolen jurisdiktion i de fall frågan hänskjuts till åklagaren av en stadgepart eller om åklagaren själv inleder en utredning om ett sådant brott. När åklagaren har beslutat att inleda förundersökning ska han eller hon först efterhöra om FN:s säkerhetsråd har definierat den aktuella handlingen som en aggressionshandling samt även i övrigt informera säkerhetsrådet. Efter att säkerhetsrådet lämnat besked kan förundersökningen genomföras och frågan därefter prövas av domstolen. Domstolen är emellertid inte bunden av rådets eller något annat organs bedömning av om en aggressionshandling har ägt rum eller inte. I de fall säkerhetsrådet dröjer med sin bedömning finns också en möjlighet för åklagaren att efter sex månader, sedan domstolens förundersökningsavdelning lämnat klartecken, fortsätta med sin förundersökning samt väcka talan vid domstolen. I dessa fall krävs inte något beslut av säkerhetsrådet.

Domstolens jurisdiktion är begränsad till aggressionsbrott som begåtts minst ett år efter att dessa ändringar ratificerats av 30 stadgeparter. Vidare krävs att stadgeparterna aktiverar domstolens jurisdiktion för aggressionsbrottet genom ett beslut fattat av samma antal statsparter som krävs för en ändring av Romstadgan. Som ett led i den kompromiss som utgjorde förutsättningen för brottets införande i stadgan kan detta emellertid enligt artikel 15 *ter* ske först efter den 1 januari 2017.

Regleringen innehåller också en möjlighet för en stadgepart att lämna en förklaring av innebörd att domstolen i förhållande till denna stat

saknar jurisdiktion över brottet. Frågan om Sveriges ratificering av stadgeändringarna rörande aggressionsbrottet bereds för närvarande inom Regeringskansliet.

5.5.5 Straff och förverkande

Internationella brottmålsdomstolen har enligt artikel 77:1 möjlighet att döma ut ett tidsbestämt fängelsestraff upp till 30 år eller på livstid.

Stadgan ger i artikel 78 vissa anvisningar, vilka utvecklas i bevis- och förfaranderegler, om hur fängelsestraffet ska bestämmas. Domstolen ska ta hänsyn till brottslighetens svårhetsgrad och den dömdes personliga förhållanden. Enligt bevis- och förfaranderegler får domstolen även beakta vissa angivna förmildrande och försvårande omständigheter. Ett livstidsstraff får enligt artikel 77:1 väljas när det kan anses motiverat av brottets utomordentliga allvar och den dömdes personliga förhållanden. I artikel 77:2 anges också att fängelsestraffet kan förenas med böter enligt närmare bestämmelser i bevis- och förfaranderegler.

Avräkning ska ske för den tid som den dömden har varit berövad friheten på grund av domstolens beslut och får även medges för andra frihetsberövanden. När någon döms för mer än ett brott ska domstolen bestämma ett straff för vart och ett av brotten samt ett sammanlagt straff som ska avtjänas för samtliga brott. Det sammanlagda tidsbestämde straffet ska inte vara lägre än det högsta enskilda straffet och får inte överstiga fängelse i 30 år. När så är motiverat kan straffet bestämmas till livstids fängelse.

Det straff som domstolen dömer ut ska enligt artikel 103 verkställas i de anslutna stater som har anmält sig vara beredda att ta emot fängelsedömda personer. Vilken stat som i det enskilda fallet ska ta emot en verkställighet bestäms av domstolen.

I fråga om tillämpliga straff säger stadgans artikel 80 att regleringen inte ska påverka tillämpningen av straff som föreskrivs i nationell rätt.

Enligt artikel 77 får domstolen även besluta om förverkande av utbyte, egendom och tillgångar som direkt eller indirekt härrör från brottet.

Gällande rätt

Straffet för folkmord är fängelse på viss tid, lägst fyra och högst arton år, eller på livstid.

Straffet för folkrättsbrott är fängelse i högst fyra år. Om brottet är grovt, ska dömas till fängelse i högst arton år eller på livstid. Vid bedömande om brottet är grovt ska särskilt beaktas om det har förövats genom ett stort antal skilda handlingar eller om många människor dödades eller skadats eller omfattande egendomsförlust uppkommit på grund av brottet.

Straffskalan för gärningar som kan utgöra brott mot mänskligheten bestäms av vad som gäller för respektive straffstadgande som tillämpas, t.ex. mord, misshandel, olaga tvång eller våldtäkt.

Enligt 23 § lagen (2002:329) om samarbete med Internationella brottmålsdomstolen kan regeringen på Internationella brottmålsdomstolens begäran besluta att ett straff som domstolen har dömt ut får verkställas i Sverige.

I 36 kap. brottsbalken finns bestämmelser om förverkande av bl.a. utbyte av brott samt egendom som använts som hjälpmedel vid brott.

Prop. 2013/14:146

5.5.6 Nationell jurisdiktion

I avsnitt 5.3 behandlas bl.a. Internationella brottmålsdomstolens jurisdiktion. Bestämmelserna gäller endast i förhållande till den domstolen. Frågan om svensk domstols behörighet regleras i huvudsak i 2 kap. brottsbalken.

Svensk domsrätt föreligger enligt 1 § (i jämförelse med 4 §) alltid när brottet är begånget i Sverige. Detsamma gäller om det är ovisst var brottet har förövats men det finns skäl att anta att det har begåtts här.

För brott begångna utomlands föreligger enligt 2 § första stycket 1 domsrätt för brott som begåtts av svenska medborgare eller av utlänningar med hemvist i Sverige. Vidare omfattar domsrätten utlänningar, som när brottet begicks inte hade hemvist i Sverige men som efter brottet blivit svenska medborgare eller tagit hemvist här, eller som är danska, finska, isländska eller norska medborgare och finns i Sverige (2 § första stycket 2). Svensk domsrätt föreligger även för brott som begåtts av annan utlänning som finns i Sverige under förutsättning att det enligt svensk lag kan följa fängelse i mer än sex månader på brottet (2 § första stycket 3). Enligt 2 § andra stycket gäller emellertid som huvudregel ett krav på dubbel straffbarhet i dessa fall. Det innebär att gärningen ska vara straffbar enligt såväl svensk lag som lagen på gärningsorten. Vidare anges i paragrafens tredje stycke att strängare påföljd än det svåraste straff som är stadgat för brottet enligt lagen på gärningsorten inte får dömas ut. För vissa uppräknade brott har det i 2 § fjärde stycket gjorts undantag från begränsningarna i andra och tredje stycket.

För gärningar som begåtts utom riket finns även bestämmelser i 3 §. Där regleras frågan om domsrätt i vissa specialfall, bl.a. för brott som förövats på svenska fartyg eller luftfartyg eller brott som har särskild anknytning till Sverige eller svenska intressen. I 3 § 6 regleras domsrätt över vissa särskilt angivna brott, bl.a. folkrättsbrott. För dessa brott gäller s.k. universell jurisdiktion, dvs. svensk domstol har behörighet att döma över brotten oavsett var de är begångna och av vem. I dessa fall uppställs inget krav på dubbel straffbarhet. Enligt 3 § 7 har svensk domstol motsvarande domsrätt över särskilt allvarliga brott för vilka det lindrigaste straff som stadgas nationellt är fyra års fängelse. Enligt denna bestämmelse kan svensk domstol utöva universell jurisdiktion över bl.a. folkmord och försök till detta brott.

I fråga om svensk domstols behörighet ska, enligt 2 kap. 7 § brottsbalken, även iakttas de begränsningar som följer av allmän erkända folkrättsliga grundsatser eller, enligt vad som är särskilt stadgat, av överenskommelse med främmande makt.

Krav på åtalsförordnande

För brott som har begåtts utomlands krävs enligt 2 kap. 5 § brottsbalken som huvudregel att regeringen meddelar åklagaren tillstånd att väcka åtal. Kravet på åtalsförordnande kan ses mot bakgrund av att svenska

domstolar, enligt bestämmelserna i 2 kap. brottsbalken, formellt har en vidsträckt behörighet att döma över brott som begåtts utanför Sverige. Frågan om åtalsförordnande ska meddelas avgörs genom en lämplighetsavvägning utifrån omständigheterna i det enskilda fallet, bl.a. gärningens allvar och Sveriges intresse av att lagföra denna. Vidare kan regeringen vid prövningen av frågan behöva göra folkrättsliga eller utrikespolitiska överväganden. Även frågor om immunitet kan uppkomma, se vidare avsnitt 5.6.1. Från huvudregeln finns undantag där krav på åtalsförordnande inte uppställs. Det gäller t.ex. när brottet har begåtts i Danmark, Finland, Island eller Norge eller ombord på ett svenskt fartyg.

Riksåklagaren (numera Åklagarmyndigheten) har i några fall bemyndigats av regeringen att förordna om åtal (se förordning [1193:1467] med bemyndigande för riksåklagaren att förordna om väckande av åtal i vissa fall). Detta gäller t.ex. om brottet har begåtts på utländskt fartyg som befinner sig inom Sverige av en utlänning som var befälhavare eller tillhörde besättningen på fartyget. När det gäller brotten folkmord, brott mot mänskligheten och krigsförbrytelse prövas frågan om åtalsförordnande enligt huvudregeln av regeringen. Även om åtalsförordnande meddelats åligger det domstolen att självständigt pröva om folkrättsliga hinder för utövande av domsrätt eller fällande dom föreligger (jfr 2 kap. 7 § brottsbalken respektive NJA 1946 s. 65).

En utredare har fått i uppdrag att göra en översyn av reglerna om åtalsförordnande i 2 kap. brottsbalken med utgångspunkt att ansvaret för prövningen av frågan om åtalsförordnande som huvudregel flyttas från regeringen till den myndighet som regeringen utser. Uppdraget ska redovisas senast den 14 april 2014 och regeringens avsikt är att presentera förslag som kan träda i kraft den 1 januari 2015.

5.6 Romstadgans allmänna del och gällande rätt

5.6.1 Allmänna straffrättsliga principer

Romstadgan utgör det första internationella instrument där allmänna straffrättsliga principer samlats och reglerats på ett relativt uttömmande sätt. Regleringen finns i stadgans del 3.

De allmänna straffrättsliga principerna är endast avsedda att tillämpas av Internationella brottmålsdomstolen. Det finns således inte något krav på att de ska införlivas i de nationella rättsordningarna. Det finns inte heller någon sedvanerättsligt grundad förpliktelse i detta hänseende, med några undantag, t.ex. i fråga om förmans ansvar (jfr avsnitt 13).

Nedan lämnas en kortfattad redovisning av innehållet i Romstadgans del 3, i relevanta delar. För en mer omfattande redovisning hänvisas till lagstiftningsärendet om Sveriges tillträde till Romstadgan för Internationella brottmålsdomstolen (prop. 2000/01:122). En utförligare beskrivning av de allmänna principerna och relevanta svenska bestämmelser lämnas i betänkandet (SOU 2002:98 kap. 12).

I artiklarna 22–24 kommer legalitetsprincipen till uttryck. Där anges att ingen ska straffas för en gärning som inte omfattades av Internationella brottmålsdomstolens jurisdiktion när gärningen begicks, att

straffbestämmelser ska tolkas restriktivt samt att retroaktiv tillämpning av stadgans straffbestämmelser är förbjuden. Den sistnämnda bestämmelsen gäller enbart i förhållande till domstolen.

Artikel 25 behandlar frågan om individuellt straffrättsligt ansvar dvs. frågor om gärningsmannaskap, medverkan till brott samt andra osjälvständiga brottsformer. Enligt artikel 25 gäller straffansvar endast för fysiska personer och omfattar enligt artikel 25:3 a främst den som begår ett brott ensam eller tillsammans med någon annan, oavsett om den andre är straffrättsligt ansvarig. Stadgans reglering om gärningsmannaskap omfattar även s.k. medgärningsmannaskap som innebär möjlighet att döma flera personer som gärningsmän om de begår brottet tillsammans, förutsatt att de gemensamt uppfyller brottsrekvisiten. Ansvar för gärningsmannaskap gäller även för den som begår ett brott genom någon annan. Frågan om en person ska dömas som gärningsman ska bedömas oberoende av de övriga inblandades straffrättsliga ansvar.

Enligt artikel 25:3 b kan den som beordrar, anstiftar eller påverkar (orders, solicits or induces) någon att utföra ett brott ådra sig straffansvar, under förutsättning att brottet verkligen äger rum eller det görs ett straffbart försök att utföra det. Enligt artikel 25:3 c omfattar det straffrättsliga ansvaret även den som, i syfte att underlätta utförandet av ett brott, hjälper eller tillskyndar (aids or abets) eller på annat sätt medverkar (otherwise assists) till att brottet begås eller att ett straffbart försök företas.

Enligt artikel 25:3 d kan en person fällas till ansvar om han eller hon, på annat sätt än vad som redan följer av artikeln, medverkar till att en grupp personer som handlar i ett gemensamt syfte att begå brott, gör sig skyldiga till försök till eller fullbordat brott. Det krävs att medverkan är uppsåtlig och syftar till att främja gruppens brottsliga verksamhet eller brottsliga avsikter att begå brott. Alternativt ska medverkan vara uppsåtlig och utföras i vetskap om gruppens avsikt att begå brott av detta slag. Jugoslavientribunalen har i praxis, bl.a. i avgörandet *Tadic*¹², konstaterat att det finns sedvanerättsligt stöd för att straffansvar ska kunna dömas ut även i de fall en person inte delar men är medveten om att det för folkmord särskilda syftet föreligger hos någon eller några av förövarna och denne begår en gärning som han eller hon inser bidrar till genomförandet av brottsligheten.

Artikel 25:3 e innehåller en särskild regel om straffrättsligt ansvar för den som omedelbart och offentligt uppmanar annan att begå folkmord. Detta utgör ett självständigt brott enligt stadgan och ska inte ses som en form av medverkan.

Försök till brott är enligt artikel 25:3 f straffbelagt i de situationer då gärningsmannen tagit ett väsentligt steg i riktning mot brottets utförande men brottet inte fullbordas på grund av orsaker som gärningsmannen inte råår över. Om gärningsmannen frivilligt träder tillbaka från försöket eller på annat sätt förhindrar att det fullbordas ska han eller hon inte dömas till

¹² Jugoslavientribunalen, Appeal Judgement, The Prosecutor v. Dusko Tadic, 1999, IT-94-1-A, paras 189–228.

ansvar. Romstadgan innehåller inte några specifika regler för förberedelse och stämpling till brott.

Reglerna om det individuella straffansvaret i stadgan ska enligt artikel 25:4 inte påverka staters ansvar som följer folkrätten.

Genom artikel 26 begränsas Internationella brottmålsdomstolens jurisdiktion till att endast omfatta personer som fyllt 18 år när brottet ska ha begåtts.

Frågan om immunitet tas upp i artikel 27. Där framgår att stadgan ska gälla lika för alla utan åtskillnad beroende av officiell ställning. Det anges särskilt att en officiell ställning, som stats- eller regeringschef, regeringsmedlem, parlamentsledamot, vald företrädare eller offentlig tjänsteman, inte i något fall ska undanta någon från straffrättsligt ansvar. Inte heller ska en officiell ställning kunna utgöra skäl för straffrihet eller strafflindring. Immunitet eller särskilda förfaranderegler som kan vara förenade med en persons officiella ställning, oavsett om det följer av nationell lag eller folkrätt, hindrar inte heller Internationella brottmålsdomstolen från att pröva gärningen.

I artikel 28 regleras militära befälhavares och andra förmäns ansvar (command responsibility). Enligt artikel 28 a ska en militär befälhavare, eller en person som i praktiken tjänstgör som sådan, i vissa situationer vara straffrättsligt ansvarig för brott som begås av väpnade styrkor som han eller hon, på vissa närmare angivna sätt, kontrollerar. Enligt artikel 28 b kan även en civil förman träffas av straffansvar för gärningar som underordnade var i färd med eller stod i begrepp att utföra. Frågan behandlas vidare i avsnitt 13.

Enligt artikel 29 ska de brott som omfattas av Internationella brottmålsdomstolens jurisdiktion inte kunna bli föremål för preskription. Regeln gäller inte för brott enligt artikel 70 som riktas mot domstolens rättskipning. Frågan behandlas vidare i avsnitt 16.

Enligt artikel 30 är en person straffrättsligt ansvarig för brott som omfattas av Internationella brottmålsdomstolens jurisdiktion om gärningen har förövats med uppsåt (avsikt och insikt). När så särskilt föreskrivs kan straffansvar komma i fråga även vid oaktsamhet.

I artikel 31 behandlas ansvarsfrihetsgrunder. I artikel 31:1 a anges att en person inte är straffrättsligt ansvarig om denne, när gärningen begicks, led av en psykisk sjukdom eller skada som berövade honom eller henne förmågan att inse det olagliga i eller beskaffenheten av sitt handlande eller förmågan att kontrollera att detta var förenligt med lagens krav. Enligt artikel 31:1 b ska den som har begått en gärning när han eller hon var berusad inte vara straffrättsligt ansvarig om berusningen berövat honom eller henne förmågan att inse det olagliga i eller beskaffenheten av sitt handlande eller förmågan att behärska detta. Under vissa förutsättningar är personen ansvarig om han eller hon berusat sig frivilligt. Artikel 31:1 c behandlar ansvarsfrihetsgrunder som är att jämställa med nöd eller nödvärn. Där anges att en person ska vara fri från ansvar om denne vidtagit skäligen åtgärder för att försvara sig själv eller någon annan eller, i fråga om krigsförbrytelse, viss egendom, mot ett överhängande och olagligt bruk av våld. Handlandet måste dock ha stått i proportion till den grad av fara som den skyddade personen själv, någon annan eller egendomen var utsatt för. I bestämmelsen anges särskilt att det förhållande att någon deltagit i en defensiv operation som utförts av

väpnade styrkor inte i sig leder till ansvarsfrihet. I artikel 31:1 d finns en bestämmelse om straffrihet bl.a. för den som handlat under tvång orsakat av överhängande hot mot liv eller hälsa.

Artikel 32 reglerar frågan om villfarelse, såväl faktisk sådan som rättsvillfarelse.

Artikel 33 innehåller bestämmelser om förmans befallning och skyldigheten att lyda order. Som huvudregel kan inte det förhållande att någon utfört ett brott, som omfattas av domstolens jurisdiktion, på befallning av en regering eller en militär eller civil förman frita från ansvar. Undantag kan göras om en person har en rättslig skyldighet att lyda en befallning från regeringen eller från förmannen under förutsättning att befallningen inte var uppenbart rättsstridig och personen inte visste att den var rättsstridig. En befallning som innebär uppmaning till folkmord eller brott mot mänskligheten anses som utgångspunkt vara uppenbart rättsstridig och kan därmed aldrig ges ansvarsbefriande verkan (artikel 33:2). Artikel 33 är således endast tillämplig i fråga om krigsförbrytelser.

Gällande rätt

I de ovan redovisade delarna har Romstadgans reglering i allt väsentligt sin motsvarighet i svenska bestämmelser och straffrättsliga principer. Nedan lämnas en översiktlig och kortfattad redovisning av dessa. Redovisningen följer den ordning som gäller för Romstadgans del 3 med angivande av relevant artikel inom parentes. I de delar en fråga behandlats mer utförligt i ett annat avsnitt ges en hänvisning. (För en mer utförlig beskrivning av gällande rätt på det aktuella området se SOU 2002:98 ffa kap. 12).

I 1 kap. 1 § brottsbalken anges att brott är en gärning som är beskriven i brottsbalken eller i annan lag eller författning och för vilken straff är föreskrivet. Bestämmelsen ger uttryck för legalitetsprincipen (jfr artiklarna 22 och 23). Principen innebär också ett förbud mot analogisk tolkning och tillämpning av straffbud. Förbud mot retroaktivt verkande strafflagstiftning (jfr artikel 24) finns bl.a. i lagen (1964:163) om införande av brottsbalken (promulgationslagen) och 2 kap. 10 § första stycket regeringsformen. I 5 § anges att ingen får dömas för en gärning som inte var straffbar när den begicks.

I 23 kap. 4 § brottsbalken regleras medverkan (jfr artikel 25) till brott. Enligt paragrafen kan ansvar som är föreskrivet för viss gärning åligga inte bara den som utfört en gärning utan också den som har främjat den med ”råd eller dåd”. Främjandet ska ha skett med psykiska eller fysiska medel. En gärning främjas när någon har gjort något som underlättar eller i vart fall är ägnat att underlätta gärningens utförande. Även medverkan som inte har utgjort en förutsättning för brottet omfattas. Därmed kan medverkansansvar drabba den som endast i obetydlig omfattning bidragit till en gärnings genomförande. En medverkansgärning som varken fysiskt eller psykiskt har haft någon betydelse för huvudgärningens genomförande kan däremot inte utgöra ett främjande som omfattas av straffansvar. De nationella reglerna på området ställer inget krav på att den som medverkar delar förövarens uppsåt, t.ex. i fråga om folkmord, så länge som denne är medveten om att syftet föreligger och har uppsåt till

att medverkansgärningen bidrar till brottsligheten. Medverkansreglerna gäller vid de flesta brottsbalksbrott samt de brott i specialstraffrätten för vilka fängelse är föreskrivet eller där det annars är särskilt föreskrivet att medverkan är straffbelagt.

I paragrafens andra stycke anges att den som inte är att anse som gärningsman kan dömas för anstiftan (jfr artikel 25) av brottet, om han eller hon har förmått annan till utförandet, och annars för medhjälp (jfr artikel 25). Av tredje stycket framgår att varje medverkande döms efter det uppsåt eller den oaktsamhet som ligger honom eller henne till last.

Enligt den allmänna försöksbestämmelsen i 23 kap. 1 § brottsbalken föreligger ett straffbart försök (jfr artikel 25) när någon har påbörjat utförandet av ett visst brott, som inte har kommit till fullbordan, under förutsättning antingen att fara har förelegat för att handlingen skulle leda till brottets fullbordan eller att sådan fara endast på grund av tillfälliga omständigheter varit utesluten.

Brott på planeringsstadiet kan i svensk rätt vara straffbelagda som förberedelse eller stämpling till brott enligt 23 kap. 2 § brottsbalken när så är föreskrivet.

I 23 kap. 3 § brottsbalken finns en gemensam bestämmelse om frivilligt tillbakaträdande från såväl försök som förberedelse eller stämpling till brott. Enligt bestämmelsen föreligger ansvarsfrihet för den som frivilligt, genom att avbryta gärningens utförande eller på annat sätt, föranleder att brottet inte fullbordas. I vissa fall är det tillräckligt att utförandet av gärningen avbryts. I andra krävs det ett mer aktivt ingripande från gärningsmannens sida. Är försöket avslutat är det inte längre möjligt för gärningsmannen att förhindra brottets fullbordan på annat sätt än genom att vidta positivt förebyggande åtgärder.

Frågan om osjälvständiga brottsformer behandlas vidare i avsnitt 14.1. Närmare överväganden om uppmaning till folkmord (artikel 25:3 e) görs i avsnitt 14.2.

Enligt 23 kap. 6 § brottsbalken ska, under vissa förutsättningar, den som underlåter att i tid anmäla eller avslöja brott som är å färde dömas för underlåtenhet att avslöja brott. Bestämmelsen saknar direkt motsvarighet i Romstadgan, jfr dock förmans ansvar för underlåtenhet att anmäla underlydandes brottslighet för utredning och lagföring i artikel 28 a ii. Kravet på att brottet ska vara "å färde" innebär i princip att brottet inte kommit till fullbordan. Även här gäller stadgandet när så är särskilt föreskrivet.

I regeringsformen finns bestämmelser om immunitet (jfr artikel 27) för bl.a. statschefen, riksdagsledamöter och statsråd. Av 10 kap. 14 § följer bl.a. att immunitetsbestämmelserna inte utgör hinder mot att Sverige uppfyller sina åtaganden med anledning av Romstadgan för Internationella brottmålsdomstolen eller i förhållande till andra mellanfolkliga brottmålsdomstolar. Svenska grundlagsregler om immunitet gäller endast i Sverige och för svenska officiella funktionärer. I andra fall kan utövandet av svensk domsrätt enligt 2 kap. 7 § brottsbalken begränsas av vad som följer av erkända folkrättsliga grundsatser eller internationella traktat. Andra länders statschefer har enligt folkrätten ansetts åtnjuta immunitet mot varje form av straffrättsligt ingripande, vare sig det gäller handlingar som de företar i tjänsten eller som privatpersoner. Immunitet tillkommer även en stats

sändebud liksom dess diplomatiska representanter. Regler om immunitet för diplomatiska företrädare finns i Wienkonventionen från 1961 om diplomatiska förbindelser som genomförts i svensk rätt genom lagen (1976:661) om immunitet och privilegier i vissa fall. Av Wienkonventionen från 1963 om konsulära förbindelser framgår att även konsulater åtnjuter en viss, begränsad immunitet. I stadgorna för Jugoslavien- och Rwandatribunalerna anges att svarandens officiella ställning inte kan frita honom eller henne från ansvar. Praxis från Internationella domstolen i Haag (International Court of Justice) samt ovan nämnda tribunaler och domstolar pekar vidare mot en minskad acceptans av immunitetsinvändning från höga statsrepresentanter i rättsprocesser som avser lagföring för folkmord, brott mot mänskligheten, krigsförbrytelser och tortyr. Hur långt den folkrättsliga utvecklingen i denna del sträcker sig kan inte anses helt klarlagd. Inte heller är det helt klart vilka personkategorier som fortfarande kan komma i åtnjutande av folkrättslig immunitet i tredje stat. Det kan emellertid konstateras att det inom folkrätten sker en utveckling som betonar betydelsen av att enskilda, inte minst de som befinner sig på högsta nivå (i beslutskedjan), ska kunna hållas ansvariga för allvarliga internationella brott. Den utvecklingen innebär en förändrad syn på höga offentliga funktionärens immunitet.

I 22 kap. 6 § tredje stycket brottsbalken finns en reglering av förmans ansvar (jfr artikel 28). Bestämmelsen anger att för det fall ett folkrättsbrott har begåtts av den som är krigsman ska även dennes förman dömas, i den mån denne har haft möjlighet att förutse brottet men inte gjort vad som ankommit på honom eller henne för att förhindra det. I svensk rätt kan straffansvar även följa enligt den s.k. garantläran. Personer som befinner sig i viss ställning har en plikt att bl.a. förhindra brott. Övervakningsgaranter har en skyldighet att avvärja risker från vissa farokällor och skyddsgaranter att avvärja faror som hotar någon eller något. Frågan om förmans ansvar behandlas närmare i avsnitt 13.

Bestämmelser om preskription (jfr artikel 29) finns i 35 kap. brottsbalken. I 1 § regleras den s.k. åtalspreskriptionen, som innebär att om en misstänkt inte har häktats eller erhållit del av åtal efter viss tid från det att brottet begicks, kan påföljd inte dömas ut. I 6 § regleras den s.k. absoluta preskriptionen som innebär att sedan viss tid förflutit från brottet får det aldrig dömas till påföljd även om preskriptionsavbrott enligt 1 § har skett. Slutligen finns även bestämmelser om s.k. påföljdspreskription (8 §), som innebär att ett ådömt straff bortfaller om inte verkställighet har påbörjats inom viss tid från det att domen vann laga kraft. I 2 § finns undantag från bestämmelserna om preskription för bl.a. mord, dråp, grovt folkrättsbrott, folkmord samt försök till mord, dråp och folkmord. Frågan om preskription behandlas vidare i avsnitten 16 och 19.

Enligt 1 kap. 2 § första stycket brottsbalken krävs normalt uppsåt för straffansvar (jfr artikel 30). En oaktsam gärning är, enligt svensk rätt, straffbar endast om det är särskilt föreskrivet.

Vad som i Romstadgan tas upp som ansvarsfrihetsgrunder (jfr artikel 31) har inte helt motsvarighet nationellt sett. Psykiskt störda lagöverträdare ges straffrättslig särbehandling men psykisk sjukdom utgör inte någon ansvarsfrihetsgrund i svensk rätt (jfr artikel 31:1 a). Den

som begått brott under påverkan av en allvarlig psykisk störning ska i första hand dömas till annan påföljd än fängelse. Fängelse får dock dömas ut om det finns synnerliga skäl, 30 kap. 6 § brottsbalken. I 1 kap. 2 § andra stycket brottsbalken regleras den straffrättsliga verkan av att någon har begått en gärning under påverkan av självförvållad berusning (jfr artikel 31:1 b). Har någon begått en gärning under sådan påverkan, ska detta inte föranleda att gärningen inte anses som brott.

I 24 kap. 1 § brottsbalken regleras ansvarsfrihetsgrunden nödvärn (jfr artikel 31:1 c). En gärning som någon begår i nödvärn utgör brott endast om den med hänsyn till angreppets beskaffenhet, det angripnas betydelse och omständigheterna i övrigt är uppenbart oförsvarlig. Det är inte bara den som omedelbart utsätts för angrepp som har rätt till nödvärn utan också den som bistår honom eller henne. I 24 kap. 6 § brottsbalken finns även en bestämmelse om s.k. nödvärnsexcess som innebär att en person som handlar i nödvärn men som gör mer än vad som är tillåtet, ändå kan undgå ansvar om omständigheterna varit sådana att han eller hon svårligen kunde besinna sig. Vidare finns i 24 kap. 4 § brottsbalken en bestämmelse om nöd som innebär att en gärning som begås i nöd endast utgör brott om den med hänsyn till farans beskaffenhet, den skada som åsamkas annan och omständigheterna i övrigt är oförsvarlig.

Romstadgans reglering om ansvarsfrihet på grund av tvång (jfr artikel 31:1 d) har ingen direkt motsvarighet i svensk rätt. Däremot finns i 23 kap. 5 § brottsbalken en möjlighet att döma den som genom bl.a. tvång har förmåtts att medverka till ett brott till ett straff som understiger det som är stadgat för brottet. I ringa fall ska det inte dömas till ansvar. Även utan den bestämmelsen torde dock enligt svensk rätt ansvarsfrihet under vissa förutsättningar kunna inträda för gärningar som någon begår under tvång. Om det ska anses som en egen, oskriven ansvarsfrihetsgrund eller som ett specialfall av nöd kan diskuteras. Det är också möjligt att, allt efter omständigheterna, ansvarsfrihet i sådana fall kan inträda med stöd av reglerna om förmans befallning, se nedan.

Enligt svensk rätt gäller att faktisk villfarelse (jfr artikel 32), dvs. villfarelse i fråga om en viss faktisk omständighet föreligger, kan vara en omständighet som gör att det aktuella subjektiva rekvisitet inte är uppfyllt. Enligt 24 kap. 9 § brottsbalken ska en gärning som någon begår i villfarelse rörande dess tillåtlighet (straffrättsvillfarelse) inte medföra ansvar för honom eller henne om villfarelsen, på grund av att fel förekommit vid kungörandet av den straffrättsliga bestämmelsen eller av annan orsak, var uppenbart ursäktlig. Av relevans i sammanhanget är även 22 kap. 8 § brottsbalken som medger ansvarsfrihet eller strafflindring i vissa fall för brott som har begåtts under krig. Om ett brott har begåtts av någon som inte haft anledning anta att gärningen enligt krigsbruk inte var tillåten, får ett lindrigare straff än vad som är stadgat för gärningen dömas ut. Är omständigheterna synnerligen mildrande, ska det inte dömas till ansvar. Bestämmelsen förutsätter inte att Sverige är i krig och gäller för alla, dvs. är inte begränsad till att avse krigsmän. Se vidare de närmare övervägandena rörande denna bestämmelse i avsnitt 17.1.

Frågan om förmans befallning (jfr artikel 33) regleras i 24 kap. 8 § brottsbalken. Enligt denna bestämmelse kan en person fritas från ansvar för en gärning som har begåtts på order av den under vars lydnad

personen står. Ansvar ska i sådant fall inte dömas ut om personen med hänsyn till lydnadsförhållandets art, gärningens beskaffenhet och omständigheterna i övrigt hade att lyda ordern. Utrymmet för att åberopa förmans befallning för att undgå ansvar för nu aktuella brott torde dock vara mycket begränsat. I sammanhanget kan även bestämmelsen i 21 kap. 5 § brottsbalken om lydnadsbrott noteras. Den ovillkorliga lydnadsplikten innebär dock inte s.k. blind lydnad. Av allmänna rättsgrundsatser följer att lydnadsplikten inte är obetingad i de fall den beordrade handlingen är brottslig eller annars lagstridig. I sådana fall får bedömningen av om lydnadsbrott föreligger grundas på en avvägning mellan det genom lagregler skyddade intresset å ena sidan och intresset att upprätthålla disciplinen å den andra. Sistnämnda intresse kan i vissa fall rättfärdiga mindre lagbrott. Mer allvarliga överträdelse omfattas inte av lydnadsplikten och medför ansvar även för den som handlat på förmans befallning.

5.7 Tidigare doms negativa rättskraft (*ne bis in idem*)

Romstadgans bestämmelser om *ne bis in idem* ("inte två gånger för samma sak") reglerar verkan av en tidigare dom meddelad av dels Internationella brottmålsdomstolen, dels en nationell domstol. Artikel 20:1 anger således att, om inte annat föreskrivs i stadgan (jfr omprövning enligt artikel 84:1), får ingen lagföras inför Internationella brottmålsdomstolen för gärningar som ingår i beskrivningen av brott för vilka han eller hon har fällts till ansvar eller frikänts av domstolen. Regeln gäller endast i förhållande till Internationella brottmålsdomstolen.

Enligt artikel 20:2 får ingen heller lagföras av en annan (dvs. nationell eller annan internationell) domstol för ett brott som avses i artikel 5 för vilket han eller hon redan har fällts till ansvar eller frikänts av Internationella brottmålsdomstolen. Domstolens avgöranden får med andra ord negativ rättskraft såväl i förhållande till domstolen själv som till andra domstolar. Rättskraften i förhållande till andra domstolar är emellertid begränsad till de brott som omfattas av Internationella brottmålsdomstolens jurisdiktion. Gärningar som inte omfattas av denna behörighet, t.ex. sådana som i något avseende inte uppfyller de särskilda rekvisit som uppställs enligt artikel 6, 7 eller 8, kan alltså prövas av annan domstol.

Artikel 20:3 behandlar den rättskraft som andra domstolars avgöranden ges inför Internationella brottmålsdomstolen. Ingen som har lagförts av en annan domstol för gärningar som också utgör brott enligt Romstadgans artikel 6, 7 eller 8, ska lagföras av Internationella brottmålsdomstolen för samma gärningar. Detta gäller emellertid inte om rättegången i den andra domstolen antingen var avsedd att undandra personen från straffrättsligt ansvar för brott som omfattas av Internationella brottmålsdomstolens jurisdiktion, eller i övrigt inte genomfördes oberoende och opartiskt utan på ett sätt som, under omständigheterna, var oförenligt med en avsikt att ställa personen inför rätta. Den normalt gällande negativa rättsverkan av nationella domstolars

avgöranden är alltså på visst sätt villkorad och bedömningen görs ytterst av Internationella brottmålsdomstolen.

Gällande rätt

I 16 § lagen (2002:329) om samarbete med Internationella brottmålsdomstolen finns bestämmelser om att en dom meddelad av Internationella brottmålsdomstolen i vissa fall kan utgöra rättegångshinder i Sverige. Enligt 1 § andra stycket samma lag är bestämmelsen tillämplig endast på domar som avser Romstadgans huvudbrott. För domstolens domar avseende brott mot dess rättskipning finns bestämmelser i 22 a §.

Åtal och lagföring i Sverige för en gärning får inte ske om ansvar för gärningen har prövats vid Internationella brottmålsdomstolen, om domstolen har beslutat att frågan om ansvar för gärningen ska prövas där trots att svensk förundersökning eller lagföring pågår eller om domstolen har ansökt om att personen i fråga ska överlämnas till domstolen på grund av gärningen och denna ansökan inte har avslagits. Ett beslut av Internationella brottmålsdomstolen att ansvar ska prövas av domstolen, oaktat att en svensk förundersökning eller lagföring pågår, förutsätter att domstolen finner att det svenska förfarandet genomförs på ett otillbörligt sätt, jfr artikel 17 i Romstadgan. Ett sådant beslut utgör ett nationellt rättegångshinder (prop. 2001/02:88 s 129 f.).

6 Nordisk jämförelse

6.1 Norge

I Norge, som har tillträtt Romstadgan, har bestämmelser om folkmord, brott mot mänskligheten och krigsförbrytelse förts in i ett särskilt kapitel i Straffeloven (kapitel 16 om folkmord, förbrytelse mot menneskeheten og krigsförbrytelse, Ot. prop. nr 8, [2007-2008]). Straffet för folkmord, brott mot mänskligheten och vissa typer av krigsförbrytelser har bestämts till fängelse i högst 30 år. För vissa krigsförbrytelser som t.ex. riktar sig mot egendom och civila rättigheter kan, för brott av normalgraden, dömas till fängelse högst tio år och för krigsförbrytelser som består i användande av förbjudna stridsmetoder och stridsmedel är motsvarande påföljd fängelse i högst femton år. Vidare har det införts en särskild straffbestämmelse om att ingå förbund om eller uppmana någon till att begå folkmord, brott mot mänskligheten och krigsförbrytelser. Den som har begått ett sådant brott kan dömas till fängelse högst tio år. Slutligen har det införts en bestämmelse om överordnades ansvar enligt vilken militära och civila förmän kan åläggas straffansvar för det fall förmannen visste eller borde ha vetat att en underordnad var i färd med att begå brott och inte förhindrat detta. Vidare kan förmannen bestraffas för att inte ha anmält misstankar om att underordnade begått folkmord, brott mot mänskligheten eller krigsförbrytelse. För brott av normalgraden kan påföljden i dessa fall bestämmas till fängelse högst tio år och för grovt brott högst 30 år.

I Straffeloven 1902 och den militära straffeloven fanns sedan tidigare bestämmelser som i huvudsak ansågs uppfylla kraven i Romstadgan. Genom att införa en särskild reglering med brottsrubricering folkmord, brott mot mänskligheten respektive krigsförbrytelse har Norge bl.a. velat visa att man ser särskilt allvarligt på denna typ av brottslighet.

Utgångspunkten för lagstiftningsarbetet har varit att möjliggöra norsk lagföring för samtliga brott som omfattas av den Internationella brottmålsdomstolens jurisdiktion. Därutöver ska även möjlighet finnas att lagföra ytterligare brott, i första hand krigsförbrytelser, i de fall det finns stöd för detta i folkrättslig sedvanerätt, på grund av internationellt avtal som Norge tillträtt eller då särskilda hänsyn talar för detta. I detta sammanhang har bl.a. konstaterats att skillnad i det straffbara området för krigsförbrytelser begångna i internationella respektive icke-internationella väpnade konflikter endast ska göras när det föreligger relevanta skillnader mellan de två typerna av konflikter eller när ett brott endast är möjligt att begå i en internationell konflikt. Den nationella domstolens jurisdiktion begränsas emellertid av att gärningen enligt folkrätt ska utgöra folkmord, brott mot mänskligheten eller krigsförbrytelse. I annat fall kan lagföring ske endast om jurisdiktion föreligger på annan grund. Detta kan bli aktuellt främst när stöd för att en gärning ska utgöra brott finns i ett internationellt avtal som Norge tillträtt.

Några särskilda bestämmelser om medverkansansvar, subjektiva rekvisit, ansvarsfrihetsgrunder, villfarelse eller ansvarsfrihet på grund av förmans befallning har inte ansetts nödvändiga.

Åtals- och påföljdspreskription gäller inte för folkmord, brott mot mänskligheten samt krigsförbrytelser där fängelse femton år eller mer kan dömas ut. Detta gäller även för brott begångna vid bestämmelsernas ikraftträdande och som då ännu inte preskriberats. Ansvarsbestämmelserna kan tillämpas retroaktivt under förutsättning att gärningen, då den begicks, var straffbar i Norge samt med stöd i folkrättslig sedvanerätt kunde rubriceras som folkmord, brott mot mänskligheten eller krigsförbrytelse. Svårare påföljd än vad som gällde vid tidpunkten för brottet kan inte dömas ut.

6.2 Finland

Finland, som har ratificerat Romstadgan, har i ett särskilt kapitel i strafflagen infört uttryckliga bestämmelser om folkmord, brott mot mänskligheten och krigsförbrytelser (lag om ändring i strafflagen [212/2008], RP 55/2007 rd). Vidare är försök till brotten och, i fråga om folkmord, även förberedelse till brott kriminaliserat. Regleringen innefattar en bestämmelse om lindrig krigsförbrytelse som tar sikte på gärningar som utgör brott mot förpliktelser som närmast har karaktären av ordningsföreskrifter. Det har vidare förts in bestämmelser om förmans ansvar enligt vilka förmannen kan dömas som gärningsman om väpnade styrkor eller underlydande som står under förmannens faktiska myndighet och kontroll begår gärningarna på grund av att förmannen försummat sin skyldighet att utöva tillsyn och kontroll och förmannen

vetat, eller med hänsyn till omständigheterna borde ha vetat, att de underlydande var i färd med att begå brott och förmanen underlåtit att vidta åtgärder för att förhindra detta. En förman kan även dömas för underlåtenhet att anmäla brott begånget av en underlydande. För folkmord, brott mot mänskligheten och krigsförbrytelse kan fängelse på livstid dömas ut. För underlåtenhet att anmäla brott av en underlydande kan fängelse i högst två år dömas ut.

I Finland fanns sedan tidigare bestämmelser om krigsförbrytelser, brott mot humaniteten och folkmord som vid Finlands tillträde till Romstadgan ansågs tillfredsställande. Syftet med införandet av bestämmelser som står i bättre överensstämmelse med Romstadgan var bl.a. att tillförsäkra finsk domstol möjligheterna att fullt ut kunna lagföra de brott som faller under Internationella brottmålsdomstolens jurisdiktion samt bevara Finlands trovärdighet i det internationella samfundet.

Bestämmelserna om folkmord och krigsförbrytelser är något mer omfattande än motsvarande bestämmelser i Romstadgan. Utvecklingen inom den folkrättsliga sedvanerätten har fått genomslag vid utformningen av regleringen av krigsförbrytelser, bl.a. genom att den tillämpas oavsett den väpnade konfliktens karaktär. Vidare har det införts ett brott mot mänskligheten som har gradindelats. Särskilda bestämmelser om förmans ansvar har också införts.

För internationella brott, till vilka hör de allvarliga brott som avses i Romstadgan, har finsk domstol behörighet oavsett anknytning till gärningen. Det uppställs inte heller krav något på dubbel straffbarhet. Vilka brott som i detta sammanhang utgör internationella brott anges i en särskild förordning som omfattar folkmord, brott mot mänskligheten och krigsförbrytelser som inte är lindriga. De begränsningar av tillämpningsområdet som följer av allmänt erkända folkrättsliga regler ska emellertid beaktas.

I fråga om Romstadgans bestämmelser om straffrättsliga principer har särskild reglering införts endast i de fall skillnaderna mellan stadgan och de principer som tillämpas av de nationella domstolarna är betydande. Frågan om ansvarsfrihet på grund av en regerings eller förmans befallning har därför reglerats särskilt. Den som har begått en krigsförbrytelse eller försök till ett sådant brott på befallning av bl.a. en myndighet som utövar regeringsmakt eller förman ska inte vara fri från ansvar om inte personen hade en rättslig skyldighet att lyda befallningen, inte visste om att befallningen var lagstridig och befallningen inte var uppenbart lagstridig.

Åtals- och påföljdspreskription gäller inte för brott för vilket det strängaste föreskrivna straffet är fängelse på livstid. Preskription gäller således inte för folkmord, brott mot mänskligheten och med undantag för lindrigt brott, krigsförbrytelser.

6.3 Danmark

Danmark har tillträtt stadgan och inkorporerat den i nationell reglering. I lag om Den Internationale Straffedomstol (Lov nr 342 af 16/05/2001) anges att stadgan är gällande i Danmark. Genom denna lag uppfyller

Danmark de förpliktelser som följer av stadgan, t.ex. i fråga om samarbete med domstolen samt straffansvar för brott som riktar sig mot domstolens rättsskipning (artikel 70 i Romstadgan). Därutöver medför inkorporeringen inga ytterligare konsekvenser i dansk rätt. Därmed gäller inte t.ex. Romstadgans del 2, som bl.a. anger vad som ska anses utgöra folkmord, brott mot mänskligheten och krigsförbrytelser, i Danmark. Dansk domstols möjlighet att döma över denna typ av gärningar bestäms av sedvanliga nationella straffbestämmelser samt bestämmelser om domsrätt.

Straffansvar för folkmord regleras enligt lagen om straff för folkmord från 1955 som grundar sig på folkmordskonventionen.

I Militära straffelov (Lov nr 530 av 24/06/2005) finns bestämmelser om ansvar för vissa gärningar som begås under väpnad konflikt, bl.a. för missbruk av vissa skyddade kännetecken, användning av stridsmedel i strid med folkrättslig sedvanerätt eller en för Danmark gällande överenskommelse samt plundring. Dessa bestämmelser är även tillämpliga på civila.

Det finns inte några särskilda bestämmelser om brott mot mänskligheten. Sådana gärningar bestraffas enligt nationella bestämmelser om t.ex. mord, misshandel, våldtäkt och frihetsberövande.

7 En reformerad lagstiftning

7.1 Behovet av en reform

Genom historien har endast stater kunnat hållas ansvariga för agerande i strid med folkrätten och folkrätten har också i första hand reglerat förhållandet mellan stater. Intresset för och möjligheterna att kunna ställa enskilda till svars för allvarliga överträdelser av folkrätten har emellertid vuxit sig allt starkare sedan andra världskriget. Dessutom har den tidigare tanken på en permanent internationell brottmålsdomstol numera realiserats.

Romstadgan, som etablerar den Internationella brottmålsdomstolen, utgör resultatet av omfattande förhandlingar mellan 160 stater. Avsikten med den straffrättsliga regleringen i stadgan var inte att skapa ny rätt utan att kodifiera gällande sedvanerätt, som är bindande för alla stater (se avsnitt 4.2.1). Romstadgan återspeglar därmed den vid tidpunkten gällande sedvanerätten. Det är emellertid inte fråga om en uttömmande reglering av området och stadgan begränsar inte heller i något avseende nu gällande sedvanerätt, vilken därefter har genomgått en viss utveckling.

Ett tillträde till stadgan innebär inte en formell förpliktelse för stater att införa någon nationell reglering av brotten motsvarande den som finns i del 2 i stadgan. Stadgan bygger emellertid på grundförutsättningen att såväl Internationella brottmålsdomstolen som nationell domstol ska kunna lagföra de brott som omfattas av domstolens jurisdiktion. Av den s.k. komplementaritetsprincipen följer att nationell lagföring i princip har företräde (se avsnitt 5.3.3).

Eftersom Romstadgan utgör en kodifiering av sedvanerätt på området har Sverige i stor utsträckning redan anpassat sin lagstiftning till relevant folkrätt. Vid Sveriges tillträde till stadgan konstaterades att nationell rätt medger en internationellt sett vidsträckt domsrätt och innehåller materiella straffrättsliga bestämmelser motsvarande de s.k. huvudbrott som stadgan omfattar dvs. folkmord, brott mot mänskligheten och krigsförbrytelser (prop. 2000/01:122, s. 97).

Den svenska regleringen på området finns dock inte samlad. Relevanta bestämmelser återfinns på flera ställen i såväl brottsbalken som i viss specialstraffrätt.

Folkrättsbrott, motsvarande krigsförbrytelser, regleras i dag i 22 kap. 6 § brottsbalken, se avsnitt 5.5.3. Där straffbeläggs svåra överträdelser av avtal med främmande makt eller allmänt erkända grundsatser som rör den internationella humanitära rätten i väpnade konflikter. Bestämmelsen utgör ett slags blankettstraffbud där handlingsreglerna för den enskilde, med undantag för en icke uttömmande uppräkningslista i själva stadgandet, finns att hämta i relevanta internationella traktat och sedvanerätt, bl.a. i Haag- och Genèvekonventionerna med tilläggsprotokoll I. I samband med att bestämmelsen fick sin nuvarande utformning bedömdes de samlade folkrättsliga förpliktelseerna på området vara så omfattande att det inte var möjligt att närmare precisera dem i bestämmelsen (prop. 1948:144, s. 167 och prop. 1953:142, s. 26 f.). Straffbestämmelsens tillämpningsområde styrs med andra ord av vad som föreskrivs i de underliggande internationella instrumenten och sedvanerätten. Stadgandet har kritiserats för att inte uppfylla legalitetsprincipen på ett tillfredsställande sätt. Andra synpunkter som har framförts gäller att folkrättsbrottet, genom sin utformning, kommit att innebära ett monistiskt inslag i vårt annars dualistiska system, vilket innebär att det i princip krävs författningsreglering för att folkrättsliga åtaganden ska kunna tillämpas nationellt.

För att uppfylla Sveriges åtaganden enligt folkmordskonventionen infördes lagen om straff för folkmord, se avsnitt 5.5.1. Lagens brottsbeskrivning hänvisar till de svenska brott för vilka är föreskrivet fängelse i fyra år eller mer, under förutsättning att det särskilda förintelsesyfte som krävs är uppfyllt. Folkmordsbrottet har därigenom inte kommit att få samma omfattning som den bakomliggande konventionen, vilket också föranlett viss kritik.

Vad gäller brott mot mänskligheten finns inget särskilt straffstadgande i svensk rätt. I stället kan de allmänna brotten i brottsbalken tillämpas. Detta kan orsaka problem vid lagföring då det inte med säkerhet kan sägas att regleringen i brottsbalken fullt ut täcker alla gärningstyper som kan konstituera brott mot mänskligheten. Vidare är straffskalorna för de brott som kan bli aktuella inte anpassade till den som bör gälla för brott mot mänskligheten med hänsyn till brottets mycket allvarliga karaktär. Avsaknaden av ett särskilt straffstadgande för detta brott aktualiserar även frågor om bl.a. möjligheterna för svensk domstol att lagföra sådana gärningar begångna utomlands samt om preskription.

Dessutom sträcker sig svensk rätt inte lika långt som Romstadgans reglering rörande militära befälhavares och andra förmäns ansvar för brott som begås av underlydande. I bestämmelsen om folkrättsbrott i

22 kap. 6 § tredje stycket brottsbalken finns en särskild reglering om förmans ansvar för folkrättsbrott som begås av en krigsman under förmannens befäl. Med hänsyn till det starka intresset av att personer i överordnad ställning – oavsett direkt delaktighet och oavsett om det rör sig om en militär eller civil förman – ska kunna ställas till svars för allvarliga överträdelser av folkrätten, är det angeläget att åstadkomma en adekvat straffrättslig reglering i detta avseende.

Det kan sammantaget konstateras att utvecklingen på folkrättens område, inte minst under de senaste decennierna, har tagit avgörande steg mot ett ökat individuellt straffrättsligt ansvar och utvidgade möjligheter till lagföring. Det finns ett starkt svenskt intresse av att nationell lagstiftning möjliggör lagföring för dessa allvarliga brott på motsvarande sätt och i minst samma utsträckning som enligt den internationella ordning som Sverige verkat för. Ett sådant intresse uttalades redan i samband med Sveriges tillträde till Romstadgan och gör sig lika starkt gällande i dag. Med beaktande av detta samt den kritik som kan riktas mot gällande lagstiftning, är det önskvärt att reformera regelverket på området.

7.2 Utgångspunkter för en reform

En reform som syftar till att förändra lagstiftningen rörande de brott som har sin grund i allmän folkrätt och som kommer till uttryck bl.a. i Romstadgan för Internationella brottmålsdomstolen har sin naturliga utgångspunkt i stadgan. Som tidigare konstaterats utgör Romstadgan emellertid inte en fullständig kodifiering av den folkrättsliga sedvanerätten på området. I vissa hänseenden kan det därför bli aktuellt att gå längre. Stadgan uppställer inte heller något hinder mot detta (se artikel 10). Det är främst beträffande den reglering som tillämpas i icke-internationella väpnade konflikter som det på grund av och med stöd i sedvanerätten kan bli aktuellt att utsträcka det straffbara området.

I det följande behandlas framförallt de s.k. huvudbrott som för närvarande omfattas av Internationella brottmålsdomstolens jurisdiktion. I fråga om aggressionsbrott, se avsnitt 5.5.4.

Reformen syftar till att den svenska regleringen på ett mer adekvat och fullständigt sätt ska anpassas till den internationella. Även de bakomliggande traktaträttsliga åtagandena bör – i förhållande till gällande rätt – återspeglas på ett tydligare sätt, inte minst för att tillgodose grundläggande straffrättsliga krav på konkretion och förutsebarhet. Ett sådant förhållningssätt bidrar till att motverka de brister som för närvarande kan sägas föreligga bl.a. med folkrättsbrottets karaktär av blankettstraffbud och ansvarsbestämmelsen rörande folkmord.

Romstadgans utformning är emellertid inte invändningsfri. Regelverket baseras på instrument av äldre datum med ett föråldrat språkbruk. Stadgan utgör också, i vissa delar, ett resultat av tidvis pressade förhandlingar och kompromisser. Dess struktur och innehåll är bitvis svåröverskådlig och bestämmelserna är av skiftande lagteknisk kvalitet och konkretionsgrad. Dessutom innehåller stadgan ett antal

dubbelregleringar och överlappande straffbestämmelser. Som nämnts kodifierar den inte heller uttömmande de folkrättsliga åtaganden som bl.a. Sverige har att leva upp till. Även om det är naturligt att en reformerad strafflagstiftning utformas i nära anslutning till stadgans artiklar är det angeläget att söka undvika dess brister. En allmän strävan i arbetet med att anpassa den nationella lagstiftningen till bl.a. Romstadgan är därför att i och för sig utgå från det internationella regelverket, dock med beaktande av svensk lagstiftningsteknik och tradition. Det innebär t.ex. att vedertagna brottsbeskrivningar internationellt sett (med underliggande rekvisit) bör användas samtidigt som den straffbelagda gärningen konkretiseras så långt som möjligt. Dubbelregleringar och andra överlappningar ska i möjligaste mån undvikas, vilket innebär att det bakom ett specifikt brott i förslaget till svensk lagstiftning kan döljas flera brottsbeskrivningar i Romstadgan. Det är vidare angeläget att utgå från det sedvanerättsliga normverket för att säkerställa att nationell lagstiftning dels speglar de ursprungliga åtagandena, liksom den utveckling av sedvanerätten som skett fram till i dag, dels inte sträcker sig längre än vad sedvanerätten medger.

Även om svensk lagstiftningstradition och teknik ska beaktas bör svenska brottsbegrepp som t.ex. olaga tvång eller misshandel inte förekomma i den föreslagna lagstiftningen. I stället bör begrepp som är väl etablerade inom den internationella rätten användas med den innebörd de har inom det regelverket. Därigenom ges också utrymme att beakta den pågående rättsutvecklingen som sker på området, framförallt genom Internationella brottmålsdomstolens verksamhet men även genom de alltjämt verksamma internationella tribunalerna, liksom utvecklingen av statspraxis, nya internationella överenskommelser med bred anslutning m.m. Den internationella straffrätten på området utgör därmed ramen för såväl utformningen som tillämpningen av den nationella rätten och sätter ytterst gränserna för vad som ska vara straffbelagt.

Utöver stadgan och de bakomliggande instrumenten bör även brottskriterierna ges viss betydelse vid konstruktionen av den svenska regleringen. Brottskriterierna är, som nämnts, inte bindande för Internationella brottmålsdomstolen men domstolen har att, utöver stadgan, i första hand tillämpa dessa och de ska också utgöra ledning för domstolen vid tillämpningen av Romstadgans brottsbeskrivningar. Brottskriterierna ger en mer utförlig redovisning av de objektiva och subjektiva rekvisit som konstituerar de olika brotten upptagna i stadgan. Samtidigt utgör de, i delar, också resultatet av politiska kompromisser. Generellt sett har de emellertid utformats med beaktande av bl.a. Jugoslavien- och Rwandatribunalernas praxis på området.

Vidare kan internationell doktrin vara relevant i sammanhanget. Slutligen kan även andra länders lagstiftning på området vara av intresse och tjäna som en källa till inspiration i reformarbetet.

Sammantaget medför detta att den nya lagstiftning som föreslås innebär att en på straffrättens område ovanlig lagstiftningsteknik använts, där det inte alltid är så att de relevanta rekvisiten uttryckligen framgår av straffbudet utan återfinns i andra källor. Utredningens förslag är baserat på denna teknik. Förslaget i denna del har i princip mottagits väl av remissinstanserna. Det finns enligt regeringen inte heller i övrigt anledning att avvika från den teknik och grundkonstruktion som

utredningen har byggt sitt förslag om de specifika straffbestämmelserna på. Eftersom den, i detta sammanhang relevanta, straffrättsliga regleringen i Romstadgan i princip uteslutande bygger på internationella åtaganden finns tvärtom starka skäl för att utforma regelverket i ljuset av relevant internationell reglering.

Lagstiftningen som sådan utgör självfallet svensk rätt. Även om rättsväsendet således kommer att tolka och tillämpa nationell rätt måste det ske med stort hänsynstagande till de folkrättsliga reglerna och hur de har tolkats och tillämpats av t.ex. internationella tribunaler samt framför allt Internationella brottmålsdomstolen.

Romstadgan innehåller, utöver själva brottskatalogen, även bestämmelser hänförliga bl.a. till straffrättens allmänna del. Här kan nämnas bestämmelser om osjälvständiga brottsformer, ansvarsfrihetsgrunder, subjektiva rekvisit, villfarelse samt ansvar vid rus eller psykisk störning (jfr avsnitt 5.6). Inte heller i dessa delar innehåller Romstadgan något krav på införlivande i nationell reglering. Bestämmelserna i denna del av Romstadgan är generellt sett inte heller av sedvanerättsligt karaktär. Det är således inte nödvändigt och inte heller lämpligt att för denna straffrättsliga reform konstruera specialbestämmelser i fråga om grundläggande, allmängiltiga straffrättsliga principer och regler som gäller nationellt t.ex. rörande uppsåt, ansvar för psykiskt störda lagöverträdare, nöd och nödvärn samt villfarelse. Som utgångspunkt ska därför de svenska bestämmelserna i dessa delar tillämpas. I några fall görs särskilda överväganden, jfr avsnitten 13 och 14.

Som nämnts görs i det följande hänvisningar till bestämmelser i stadgan genom artikelns nummer och i vissa fall, efter kolon, nummer, bokstav samt romersk siffra som anger en viss punkt i artikeln (ex. artikel 8:2 a [iii])

8 En ny lag om straff för folkmord, brott mot mänskligheten och krigsförbrytelser

Regeringens förslag: Det införs en ny lag om straff för folkmord, brott mot mänskligheten och krigsförbrytelser, som samlat reglerar straffansvar för de aktuella brotten. Lagen (1964:169) om straff för folkmord och bestämmelsen om folkrättsbrott i 22 kap. 6 § brottsbalken upphävs.

Regeringens bedömning: Det bör inte införas någon bestämmelse som uttryckligen begränsar lagens tillämplighet till de fall då universell jurisdiktion gäller för brottet enligt sedvanerätt eller en för Sverige bindande traktat. Lagen bör endast omfatta gärningar som utgör brott enligt allmän folkrätt. Det bör inte införas någon uttrycklig bestämmelse som anger att de principer och den praxis som är vägledande för och har utvecklats inom Internationella brottmålsdomstolen särskilt ska beaktas vid lagens tillämpning.

Utredningens förslag överensstämmer delvis med regeringens. Utredningen föreslår dock att lagen ska benämnas lag om internationella brott. Vidare föreslår utredningen att det i lagen förs in en bestämmelse om att denna endast ska tillämpas i de fall svensk domstol enligt allmän folkrätt eller en internationell överenskommelse är behörig att döma över brottet utan att det finns en särskilt anknytning till Sverige (universell jurisdiktion). I den mån den internationella överenskommelsen inte speglar sedvanerätt ska lagen, enligt utredningens förslag, endast tillämpas i förhållande till traktatspart. Utredningen föreslår även att det i lagen förs in en bestämmelse som uttryckligen anger att de principer och den praxis som är vägledande för och har utvecklats inom den Internationella brottmålsdomstolen ska beaktas, inom de ramar som följer av svenska bestämmelser, vid lagens tillämpning.

Remissinstanserna: En majoritet av remissinstanserna har tillstyrkt eller ställt sig bakom utredningens förslag till en ny lag som samlat behandlar straffansvar för folkmord, brott mot mänskligheten och krigsförbrytelser bl.a. *Justitiekanslern, Riksåklagaren, Internationella åklagarkammarna i Sundsvall och Linköping, Åklagarmyndigheterna i Göteborg och Västerås* samt *Internationella Juristkommissionen, svenska avdelningen. Hovrätten för Västra Sverige* har anfört att en samlad reglering i en särskild lag är att föredra framför att göra stadgans bestämmelser direkt tillämpliga eller att inarbeta dem i nuvarande lagstiftning. *Svea hovrätt* har instämt i utredningens bedömning att det finns svårigheter med att inordna nu aktuella brott i brottsbalkens systematik. *Åklagarmyndigheten i Malmö* har pekat på att det förhållandet att flera andra länder överväger att införa en särskild strafflag för internationella brott talar för denna lösning. Enligt *9:e åklagarkammaren i Stockholm för internationella mål m.m.* fyller utredningens förslag ett stort behov av att tydliggöra och lyfta fram rättsområdet.

Svea hovrätt har föreslagit att lagen benämns lag om vissa internationella brott. Samma förslag har lämnats av *Riksåklagaren*, som även föreslagit ett alternativ; lag om internationella brott enligt folkrätten, med hänvisning till att det finns andra internationella brott än de som omfattas av den föreslagna lagen. *Rikspolisstyrelsen* har föreslagit titeln lag om folkmord och vissa andra internationella brott.

Justitiekanslern och *9:e åklagarkammaren i Stockholm för internationella mål m.m.* har tillstyrkt utredningens förslag att lagen delvis går längre än Romstadgan. Även *Internationella åklagarkammaren i Sundsvall* har ansett det vara väsentligt att den föreslagna lagen definierar vad som utgör folkmord, brott mot mänskligheten och krigsförbrytelser, eftersom Romstadgan endast reglerar straffansvar för ett begränsat antal folkrättsbrott och dessa brottsdefinitioner kan vara smalare än vad som gäller enligt folkrätten. Liknande synpunkter har förts fram av *Amnesty International* som menar att det straffbara området enligt Romstadgan är snävare än vad som gäller enligt folkrätten i övrigt samt att det är viktigt att kunna lagföra även sådana gärningar. *Stockholms tingsrätt* har å andra sidan motsatt sig att lagen får ett vidare tillämpningsområde än Romstadgan. Lagen bör enligt tingsrätten endast omfatta gärningar som kan utgöra brott enligt Romstadgan.

När det gäller den lagtekniska utformningen har *Hovrätten för Västra Sverige* instämt i bedömningen att lagen bör utformas i nära anslutning till Romstadgan men med beaktande av svensk lagstiftningsteknik. Hovrätten har i sammanhanget pekat på risken av att internationella förpliktelser inte helt täcks om svenska begrepp används vid utformningen av den svenska lagstiftningen. Vidare har hovrätten konstaterat att lagförslaget kännetecknas av omfattande och förhållandevis oprecisa bestämmelser med mycket vida strafflatituder, som kommer att vara svåra att tillämpa. Dessa brister beror emellertid på stadgans utformning och lagförslaget kan därför enligt hovrätten tillstyrkas. Även *Svea hovrätt* har anfört att åtskilliga rekvisit i den föreslagna lagen kan vara svårtillämpliga men att det är ofrånkomligt med beaktande av det komplexa rättsområde som lagen behandlar och den internationella reglering som förslaget vilar på. I förhållande till denna reglering framstår enligt hovrätten utredningens förslag som både tydligare och mer genomarbetat utan att något väsentligt synes ha gått förlorat. Liknande synpunkter har förts fram av *Stockholms tingsrätt* som dock pekat på att legalitetsprincipen bör beaktas i större utsträckning vid utformningen av straffbestämmelserna och att dessa så långt möjligt bör preciseras.

Stockholms tingsrätt har vidare ställt sig avvisande till förslaget om att de särskilda rekvisit som gäller för varje brottstyp ska anges i en särskild bestämmelse medan övriga nödvändiga rekvisit upptas i andra bestämmelser. Enligt tingsrätten torde lagen bli lättare att förstå och passa bättre in i den svenska straffrätten om samtliga rekvisit för ett brott framgår av den straffbestämmelse som behandlar brottet.

När det gäller den föreslagna lagens tillämplighet bör denna enligt *Uppsala universitet, Juridiska fakultetsnämnden* inte göras beroende av om svensk domstol, enligt allmän folkrätt eller en överenskommelse med annan stat eller mellanfolklig organisation som är bindande för Sverige, är behörig att döma över brottet även om gärningen saknar anknytning till Sverige. Fakultetsnämnden anser att det kan finnas problem förenade med att knyta en lags materiella tillämplighet till frågan om domsrätt och har pekat på att den diskrepans som därmed förutsätts finnas mellan de svenska brottsbeskrivningarna och relevant internationell rätt inte förefaller särskilt sannolik (snarare ytterst osannolik). Fakultetsnämnden har även framhållit att relationen mellan den föreslagna bestämmelsen och utredningens förslag till ny bestämmelse motsvarande 2 kap. 7 § brottsbalken inte framstår som klar. Det kan enligt nämnden ifrågasättas om det finns någon skillnad mellan den behörighet som krävs enligt den föreslagna bestämmelsen och den frånvaro av konflikt med allmänt erkända folkrättsliga grundsatser som förutsätts enligt 2 kap. 7 § brottsbalken. Även *Svea hovrätt* har ansett att lämpligheten av en sådan begränsning av det svenska straffansvarets räckvidd bör övervägas ytterligare och har anfört att den föreslagna lösningen ter sig främmande.

Förslaget och bedömningen i utkast till lagrådsremiss överensstämmer med regeringens.

Remissinstanserna har inte yttrat sig över förslaget eller bedömningen.

Skälen för regeringens förslag och bedömning*En ny lag införs*

De brott som regleras i Romstadgans del 2 eller som annars med stöd i relevant folkrättslig sedvanerätt ska medföra individuellt straffrättsligt ansvar, kan till sin grundform vara hänförliga till en rad olika straffbestämmelser i brottsbalken. Folkmord, brott mot mänskligheten och krigsförbrytelser kan utgöra kvalificerade former av ett stort antal nationella straffbud. Det som utmärker dessa brott är dock inte i första hand de underliggande gärningarna, t.ex. mord eller våldtäkt, utan i vilket syfte och sammanhang som de begås. Detta kommer till uttryck genom att det för varje brott gäller gemensamma, särskilda rekvisit vilka anges i en chapeau. För folkmord består dessa rekvisit i att gärningen ska begås med avsikt att helt eller delvis förinta en nationell, etnisk, rasnämsigt bestämd eller religiös folkgrupp. För att kunna kvalificeras som ett brott mot mänskligheten ska gärningen begås som ett led i ett omfattande eller systematiskt angrepp riktat mot en civilbefolkning och för krigsförbrytelser gäller att gärningen ska ingå som ett led i eller på annat sätt stå i samband med en väpnad konflikt eller ockupation. Dessa särskilda, för varje brottstyp gemensamma rekvisit, som utgör en väsentlig del av brottens karaktär, talar starkt för att regleringen bör hållas samlad.

Regelverket kan utformas på flera olika sätt. Det avgörande för uppdelningen i olika brottstyper är, som nämnts, inte de olika gärningarna utan det sammanhang i vilket de begås. Det är därför inte helt okomplicerat att inordna brotten i brottsbalkens struktur. Med beaktande av såväl legalitetsprincipen som Romstadgans komplementaritetsprincip, dvs. att nationell lagföring i princip äger företräde, är det också angeläget att införa brottsbeskrivningar av väsentligt mer detaljerad och upplysande karaktär än vad som är fallet med t.ex. det nuvarande folkrättsbrottet. Samtidigt bör Romstadgan stå modell för regleringen, vilket medför krav på en speciell lagstiftningsteknik som avviker från den som normalt används i brottsbalken. Det kan vidare ifrågasättas om det är lämpligt att tynga brottsbalken med en omfattande reglering som kanske sällan kommer att användas. Starka skäl talar därmed mot att införa regleringen i brottsbalken. Det bör inte heller bortses från den betydelse som en särskild strafflag kan få för möjligheterna att skapa större förståelse för de aktuella brottens egenart och särskilda funktion i det internationella rättslivet. I sammanhanget bör det erinras om de särskilda skyldigheter som finns när det gäller att förmedla information och undervisa om det folkrättsliga regelsystemet på området, se SOU 2010:72, avsnitt 8.

Sammantaget talar därmed övervägande skäl för att en samlad reglering rörande folkmord, brott mot mänskligheten och krigsförbrytelser förs in i en särskild strafflag. Detta är också en lösning som valts i ett antal andra länder. När det gäller de ändringar som föreslås i fråga om preskription, se närmare avsnitt 16, gör sig dessa skäl emellertid inte gällande i samma utsträckning. Sådana ändringar föreslås därför införas i brottsbalken där de allmänna bestämmelserna om preskription finns. Detsamma gäller regleringen av svensk domstols

jurisdiktion över de brott som omfattas av den föreslagna lagen, se avsnitt 15.

Sammanfattningsvis föreslås således att nödvändiga lagstiftningsåtgärder ska genomföras i form av en ny lag som reglerar straffansvar bl.a. för folkmord, brott mot mänskligheten och krigsförbrytelser. Lagen föreslås omfatta de egentliga straffbestämmelserna, särskilda bestämmelser om ansvar för förmän och osjälvständiga brottsformer. Lagen utgör inte en komplett strafflag. På samma sätt som vid annan specialstraffrättslig lagstiftning ska brottsbalkens allmänna regler och straffrättsliga principer i övrigt tillämpas, om inte annat framgår av lagen. Vad gäller lagens benämning har regeringen i avsnitt 4.3.4, i likhet med vad *Riksåklagaren* anfört, konstaterat att begreppet internationella brott i olika sammanhang omfattar fler brott än de nu aktuella. Regeringen föreslår därför att lagen benämns lag om straff för folkmord, brott mot mänskligheten och krigsförbrytelser.

Till följd av förslaget om ny lag föreslås att lagen (1964:169) om straff för folkmord och bestämmelsen om folkrättsbrott i 22 kap. 6 § brottsbalken upphävs.

Utformningen av en ny reglering – brotten

Allvarliga brott mot folkrätten måste så långt som möjligt förhindras och beivras. Det är därför, som konstaterats, angeläget att svensk lagstiftning möjliggör lagföring i vart fall i samma utsträckning som vid Internationella brottmålsdomstolen. Det är också bl.a. med detta syfte som en reform bör genomföras. Som redan fastslagits utgör Romstadgan en viktig utgångspunkt (jfr avsnitt 7). Som flera remissinstanser betonat måste även gällande sedvanerätt på området beaktas. Det innebär att lagens omfattning, främst i fråga om krigsförbrytelser som begås i icke-internationella väpnade konflikter, föreslås delvis gå utöver vad som gäller enligt Romstadgan, se avsnitt 11.2.

Romstadgans struktur och tekniska utformning är, som nämnts, bristfällig i flera hänseenden. Stadgan innehåller straffbestämmelser av skiftande lagteknisk kvalitet som uppvisar svagheter i systematiskt hänseende. Den innehåller också vissa dubbelregleringar och överlappningar. Som konstaterats i avsnitt 7 bör svensk lagstiftnings teknik och tradition därför så långt möjligt användas och stadgans brister i möjligaste mån undvikas. Den nu föreslagna regleringen kan således i fråga om bl.a. struktur komma att avvika från Romstadgan. Främst blir detta aktuellt beträffande regleringen av krigsförbrytelser. I denna del innehåller stadgan omfattande brottsbeskrivningar som delas upp i olika grupper utifrån dels internationella och icke-internationella väpnade konflikter, dels svåra överträdelse av Genèvekonventionerna å ena sidan och andra allvarliga kränkningar av lag eller sedvanerätt tillämplig i väpnade konflikter å andra sidan. De svenska bestämmelserna bör, enligt regeringens uppfattning och i enlighet med utredningens förslag, snarare ta sin utgångspunkt i de olika skyddsändamålen. Därmed skapas en tydligare och mer överskådlig struktur som stämmer bättre överens med svensk lagstiftnings teknik. I fråga om folkmord och brott mot mänskligheten gör

sig behovet av att avvika från Romstadgan inte gällande lika starkt. I dessa delar kan regelverket utformas i närmare överensstämmelse med stadgan.

De gemensamma, särskilda rekvisiten angivna i chapeau bör, i likhet med vad *Stockholms tingsrätt* anfört, upptas i samma bestämmelse som övriga för brottet gällande rekvisit. Därigenom framgår på ett samlat sätt vad som krävs för straffansvar.

Vad därefter gäller utformningen av övriga rekvisit i straffbestämmelserna kan följande framhållas. Utredningen har valt att utforma straffbuden i nära anslutning till Romstadgan. Utredningens förslag bygger på en teknik som innebär att Romstadgans begrepp i vissa fall används, utan fullständigt angivande av de närmare brottsrekvisiten. I detta avseende skiljer sig lagstiftningstekniken från vad som allmänt gäller vid utformningen av svenska straffbestämmelser.

Mot bakgrund av det krav på tydlighet som uppställs i fråga om strafflag kan detta ifrågasättas. Den svenska regleringen ska emellertid i dess helhet spegla sedvanerätten på området. De begrepp som förekommer i Romstadgan, och som i många fall även föreslås användas i de svenska straffbestämmelserna, är väl etablerade inom den internationella straffrätten. Genom framförallt de internationella tribunalernas praxis samt brottskriterierna till Romstadgan har begrepp som t.ex. tortyr, vilket dessutom består av olika rekvisit beroende på om det är fråga om ett brott mot mänskligheten eller en krigsförbrytelse, annan omänsklig behandling, våldtäkt samt sexuellt slaveri definierats och det straffbara området avgränsats på ett tillfredsställande sätt. Dessa internationellt etablerade brottsbenämningar kan därmed fungera som sådana även i nationell reglering. Användande av svenska benämningar bör som tidigare konstaterats i avsnitt 7 undvikas, särskilt i de fall de kan avvika från folkrättens krav. I de fall detta inte är möjligt eller lämpligt t.ex. eftersom motsvarande begrepp förekommer i Romstadgan, jfr begreppet våldtäkt, är det den internationella definitionen av brottet som gäller. Därigenom undviks också, vilket *Hovrätten för Västra Sverige* pekat på, de problem som kan uppstå vid användningen av svenska begrepp vid genomförandet av internationella förpliktelser. Den nationella regleringen på området ges därmed ett innehåll som står i överensstämmelse med den internationella straffrätten och som lämnar utrymme för utvecklingen på området. Det kan konstateras att liknande direkta hänvisningar till internationella instrument även tidigare gjorts i svensk strafflagstiftning¹³.

Sammanfattningsvis konstaterar regeringen att i de delar det är möjligt att följa stadgans struktur och artiklarnas utformning, samtidigt som grundläggande krav på straffrättslig lagstiftning kan tillgodoses, utgör stadgan den naturliga förebilden för utformningen av den svenska regleringen.

¹³ 2 § första stycket 3 i lagen (2002:444) om straff för finansiering av särskilt allvarlig brottslighet i vissa fall samt 2 § första stycket 3 i lagen (2010:299) om straff för offentlig uppmaning, rekrytering och utbildning avseende terroristbrott och annan särskilt allvarlig brottslighet.

Enligt utredningen bör den föreslagna lagen endast omfatta gärningar som Internationella brottmålsdomstolen skulle bedöma som internationella brott. Med beaktande av att allmän folkrätt i vissa delar sträcker sig längre än Romstadgan när det gäller att bedöma vad som utgör ett sådant brott, främst i fråga om krigsförbrytelser som begås i icke-internationella väpnade konflikter, är det dock enligt utredningen inte lämpligt att som förutsättning för straffansvar enligt lagen kräva att det finns stöd för detta i Romstadgan. Utredningen föreslår i stället att lagens tillämplighet görs beroende av om svensk domstol enligt allmän folkrätt eller en för Sverige bindande överenskommelse är behörig att döma över brottet även om gärningen saknar särskild anknytning till Sverige.

De brott som upptas i lagförslaget – dvs. folkmord, brott mot mänskligheten, krigsförbrytelser samt vissa ansvarsregler för förmän – omfattas, enligt allmän folkrätt, av universalitetsprincipen. Därav följer att stater i princip ska utöva domsrätt över dessa gärningar oavsett anknytning till den egna staten. En bestämmelse med detta innehåll föreslås i 2 kap. 3 § 6 brottsbalken, jfr avsnitt 15. Internationella brottmålsdomstolens rätt att utöva jurisdiktion över dessa brott grundar sig på Romstadgan men dess behörighet är i vissa fall begränsad. Domstolen kan behöva avvisa ett åtal som väckts på grund av bristande behörighet enligt stadgan, även om gärningen i och för sig utgör ett relevant brott enligt allmän folkrätt. Detta gäller t.ex. vissa krigsförbrytelser begångna i icke-internationella väpnade konflikter eller om gärningsmannen är under 18 år. Vidare pekar Romstadgans artikel 8 ut de krigsförbrytelser av mer kvalificerat slag som Internationella brottmålsdomstolen särskilt bör pröva; gärningar som begås som en del av en plan eller politik eller utgör en del av förövandets av sådana brott i stor skala. Således kan domstolen i vissa fall behöva avstå från att utöva jurisdiktion trots att det finns formella möjligheter enligt stadgan, se avsnitt 11.1. Artikel 8 begränsar dock på intet sätt vad som gäller sedvanerättsligt.

Svensk domstol bör, bl.a. i enlighet med komplementaritetsprincipen, kunna lagföra brott på motsvarande sätt och i samma utsträckning som Internationella brottmålsdomstolen. Vid utformningen av nu aktuell reglering måste emellertid även Sveriges sedvanerättsliga förpliktelser beaktas. Det innebär att Sverige i vissa fall, med stöd av universalitetsprincipen, kan utöva domsrätt över brott som Internationella brottmålsdomstolen på grund av bristande behörighet kan behöva avvisa.

Uppsala universitet, Juridiska fakultetsnämnden och Svea hovrätt har invänt mot utredningens förslag i denna del och ansett att det kan finnas problem med att knyta en lags materiella tillämplighet till frågan om domsrätt. Regeringen instämmer i att en sådan reglering är ovanlig på straffrättens område. En sådan lösning torde också vara förenad med praktiska svårigheter. Vilka gärningar som med stöd i allmän folkrätt är underkastade universell jurisdiktion kan vara svårt för den enskilde tillämparen att avgöra. Ett av syftena med utredningens förslag torde ha varit att överbrygga den eventuella diskrepans som, i vissa hänseenden, kan föreligga mellan den föreslagna nationella regleringen och relevant

sedvanerätt. Ett annat skäl som utredningen anför är att det kan råda tveksamhet om hur långt vissa traktater, särskilt inom den humanitära rätten, återspeglar allmän folkrätt.

Regeringens lagförslag bygger till en betydande del på regleringen i Romstadgan, som återspeglar allmän folkrätt på området. I den mån förslagen går utöver vad som föreskrivs i stadgan, och i bakomliggande källor, görs bedömningen att de även i dessa delar endast omfattar brott som har sedvanerättsligt stöd och för vilka universell jurisdiktion gäller. Regeringen har – där det bedömts finnas behov av det – tydliggjort att det för tillämpningen av vissa enskilda straffbud krävs stöd i allmän folkrätt.

Lagens tillämplighet bör därmed inte göras beroende av om universell jurisdiktion föreligger enligt allmän folkrätt eller ett för Sverige bindande traktat.

Avslutningsvis vill regeringen framhålla att även om en traktat inte speglar allmän folkrätt är därmed inte sagt att en sådan överträdelse generellt sett är straffri. Den kan beivras t.ex. genom tillämpning av den nationella straffrätten inte sällan genom straffbestämmelser som införts för att uppfylla åtaganden i respektive traktat. I vissa fall kan militära disciplinära åtgärder vara tillräckliga.

Bör det uttryckligen anges att domstolen särskilt ska beakta de principer och den praxis som utvecklas inom Internationella brottmålsdomstolen?

Lagförslaget syftar, som nämnts, till att säkerställa att Sverige lever upp till sina folkrättsliga förpliktelser på området. Genom framförallt Internationella brottmålsdomstolens samt Jugoslavien- och Rwandatribunalernas verksamhet förtydligas och utvecklas de folkrättsliga reglerna på området. Domstolens och tribunalernas praxis har därför av naturliga skäl stor betydelse på området och bör beaktas vid tillämpningen av den föreslagna lagen.

Utredningen har, i detta sammanhang, anført att avgöranden med utländskt ursprung normalt saknar formell betydelse för svensk lags tillämplighet om inte annat föreskrivits.

Enligt allmänna principer ska nationella författningar vara förenliga med internationella åtaganden och de ska tolkas i fördragsvänlig anda, s.k. fördragskonform tolkning. Således ska t.ex. vid tillämpning av Europakonventionen, som utgör svensk lag, praxis från Europadomstolen beaktas. Detsamma gäller i fråga om EU-domstolens praxis. Några särskilda föreskrifter om att praxis från domstolarna ska beaktas finns inte. Vad som i detta sammanhang utgör gällande internationell rätt uttolkas till stor del bl.a. av Internationella brottmålsdomstolen, de verkamma tribunalerna men även andra internationella organ som FN eller Internationella rödakorskommittén. För att säkerställa att tillämpningen av lagen om straff för folkmord, brott mot mänskligheten och krigsförbrytelser sker i överensstämmelse med Sveriges folkrättsliga förpliktelser bör de principer och den praxis som tillämpas och utvecklas internationellt givetvis beaktas. Regeringen anser dock inte att någon uttrycklig reglering i detta avseende är nödvändig.

Regeringens bedömning: Begreppet ras bör användas i lagen om straff för folkmord, brott mot mänskligheten och krigsförbrytelser men endast i den utsträckning termen förekommer i underliggande internationella instrument.

Utredningens bedömning överensstämmer med regeringens.

Remissinstanserna: En majoritet av remissinstanserna har inte yttrat sig över utredningens bedömning. *Svea hovrätt* har dock pekat på att användningen av begreppet ras i författningstext är komplicerat och rymmer flera olika aspekter samt att denna fråga varit föremål för behandling vid flera tillfällen. Hovrätten har inte ifrågasatt utredningens förslag att termen ras används i överensstämmelse med vad som gäller enligt bakomliggande internationella överenskommelser, däremot lämpligheten av att utan vidare föra över uttrycket ”rasmässigt bestämd folkgrupp” från lagen om straff för folkmord till den nya lagen. Hovrätten har föreslagit att inspiration i stället kan hämtas i bestämmelsen om hets mot folkgrupp i 16 kap. 8 § brottsbalken.

Bedömningen i utkast till lagrådsremiss överensstämmer med regeringens.

Remissinstanser: *Svenska Röda Korset* har yttrat sig över bedömningen i utkastet och anført att begreppet ras inte bör användas i den föreslagna lagen.

Skälen för regeringens bedömning: Det finns inte någon vetenskaplig grund för att dela in människor i skilda raser och ur biologisk synpunkt följaktligen heller ingen grund för att använda ordet ras om människor. Riksdagen har gjort bedömningen att användningen av ordet ras i författningstext riskerar att underblåsa fördomar och har ansett att regeringen, i de fall ordet ras förekommer i olika författningar som inte grundas på internationella texter, ska föreslå en annan definition där det är möjligt (bet. 1997/98:KU29 s. 7).

Frågan om användning av begreppet ras i svensk lagstiftning har därefter varit föremål för särskilda överväganden. Den parlamentariskt tillsatta Diskrimineringskommittén fick år 2002 bl.a. i uppdrag att med hänsyn till internationella konventioner och överenskommelser överväga om det var möjligt och lämpligt att utmönstra termen ras ur de författningar där den förekom (dir. 2002:11). I betänkandet konstaterades att begreppet så gott som uteslutande förekommer i författningar som syftar till att uppfylla internationella konventioner eller att genomföra EG-direktiv. Vidare anfördes att termen i dessa sammanhang används för att skydda individer eller grupper och inte för att det finns en tro på förekomsten av olika raser eller för att stödja en sådan uppfattning. Mot denna bakgrund föreslog kommittén att begreppet inte skulle utmönstras (SOU 2006:22, s. 287 f.). I propositionen till den nya diskrimineringslagen (2008:567), som trädde ikraft den 1 januari 2009, uttalade regeringen att det tillgängliga utredningsunderlaget inte gav tillräckligt stöd för att ta bort begreppet ras ur samtliga författningar. Regeringen ansåg emellertid att bruket av begreppet i lagtext skulle kunna ge legitimitet åt rasistiska föreställningar och kunna befästa ras

som en existerande kategori. Det var därför inte önskvärt att använda begreppet i diskrimineringslagen (prop. 2007/08:95 s. 120). Som en av diskrimineringsgrunderna i den nya lagen anges i stället etnisk tillhörighet, varmed avses en persons nationella eller etniska ursprung, hudfärg eller annat liknande förhållande. Sedan den 1 januari 2011 har begreppet ras utmönstrats även ur regeringsformen (jfr prop. 2009/10:80 s. 150 f.). Regeringen uttalade i samband med tillkomsten av den nya diskrimineringslagen samt även i därpå följande lagstiftningsärenden (jfr prop. 2009/10:85 s. 123 och prop. 2011/12:45 s. 94) en avsikt att i ett annat sammanhang se över frågan om huruvida ordet ras bör utmönstras ur all lagstiftning. Frågeställningen är för närvarande föremål för beredning inom Regeringskansliet.

Begreppet ras förekommer i såväl folkmordskonventionen som Romstadgans artikel 7 som behandlar brott mot mänskligheten. Regleringen speglar gällande sedvanerätt. Termen används i dessa sammanhang i syfte att skydda individer från ageranden som grundas i föreställningar om att de tillhör en viss ras. Förutsatt att ändamålet med regleringen uppfylls torde det emellertid inte i och för sig finnas något omedelbart hinder mot att använda något annat begrepp än ras i författningar som syftar till att säkerställa skyddet. Det finns enligt regeringen skäl att överväga en utmönstring av begreppet även i fråga om regleringen om ansvar för folkmord samt den föreslagna regleringen av ansvar för brott mot mänskligheten. Denna fråga bör dock behandlas i ett sammanhang och inom ramen för det arbete som för närvarande pågår inom Regeringskansliet. Det är därför mindre lämpligt, att som *Svenska Röda Korset* föreslagit, redan nu ersätta begreppet ras med ett annat alternativ.

Regeringen gör därmed bedömningen att termen ras i nuläget kan användas i förslaget till lag om straff för folkmord, brott mot mänskligheten och krigsförbrytelser, trots de invändningar som finns mot begreppet som sådant. Begreppet bör givetvis användas endast i den utsträckning det förekommer i de underliggande internationella instrumenten, dvs. folkmordskonventionen och Romstadgan.

9 Folkmord

9.1 Gärningen ska begås i syfte att helt eller delvis förinta en nationell, etnisk eller rasmässigt bestämd eller religiös folkgrupp som sådan

Regeringens förslag: För straffansvar för folkmord krävs att den straffbara gärningen begås i syfte att helt eller delvis förinta en nationell, etnisk eller rasmässigt bestämd eller religiös folkgrupp som sådan.

Regeringens bedömning: Det bör inte uttryckligen föreskrivas att gärningen ska ingå som ett led i ett mönster av liknande gärningar.

Utredningens förslag överensstämmer delvis med regeringens. Utredningen föreslår ett uttryckligt krav på att gärningen ska ingå som ett led i ett uppenbart mönster av liknande gärningar riktade mot folkgruppen eller att den i sig är ägnad att medföra en sådan förintelse.

Remissinstanserna har inte yttrat sig särskilt över förslagen.

Förslaget och bedömningen i utkast till lagrådsremiss överensstämmer med regeringens.

Remissinstanserna har inte yttrat sig över förslaget eller bedömningen.

Skälen för regeringens förslag och bedömning

Inledning

Som en reaktion på de brott som begicks mot den judiska folkgruppen under andra världskriget framförhandlades konventionen om förebyggande och bestraffning av brottet folkmord år 1948 (folkmordskonventionen, prop. 1952:71). Därigenom kodifierades det som redan då ansågs vara ett sedvanerättsligt förbud mot folkmord.

Utmärkande för folkmord är att brottet ytterst riktar sig mot en folkgrupp och begås i förintelsesyfte. Det grundläggande skälet för straffansvar är därmed att skydda vissa angivna folkgruppers rätt att existera, snarare än enskilda individers.

Det för folkmord särskilda förintelsesyftet ger brottet en särställning inom den internationella straffrätten där det i princip betraktas som det mest allvarliga brottet. Det är också genom detta syfte som folkmord skiljer sig från sedvanliga brott som t.ex. begås i syfte att diskriminera enskilda individer, även om dessa kan vara många till antalet. Kravet på att en gärning ska begås i förintelsesyfte skiljer även folkmordet från straffansvar för brott mot mänskligheten, som till stor del omfattar samma typ av gärningar. För brott mot mänskligheten krävs att gärningen i sig utgör ett omfattande eller systematiskt angrepp på en grupp civila eller ingår som ett led i ett sådant angrepp, se närmare avsnitt 10.2.

Artikel 6 i Romstadgan, som reglerar folkmord, överensstämmer i princip med folkmordskonventionen. Där anges att med folkmord avses var och en av de i artikeln uppräknade gärningarna förövade i avsikt att helt eller delvis förinta en nationell, etnisk, rasmässigt bestämd eller religiös folkgrupp.

Syftet att helt eller delvis förinta en folkgrupp

Straffansvaret för folkmord syftar, som nämnts, till att skydda vissa utpekade folkgruppers rätt att existera och därmed från att *förintas*. En folkgrupps existens kan hotas genom att folkgruppens medlemmar dödas i sådan omfattning att gruppen som sådan helt eller delvis upphör att existera. Det är emellertid inte nödvändigt att de enskilda individer som gemensamt bildar en folkgrupp rent fysiskt utplånas. Förintelse kan även åstadkommas genom att en folkgrupp ur ett socialt och kulturellt perspektiv upphör att existera¹⁴. Detta förhållande återspeglas i den

¹⁴ Jugoslavientribunalen, Trial Judgement, The Prosecutor v. Vidoje Blagojević and Dragan Jokić, IT-02-60-T, 2005, para 666.

uppräknningen av gärningstyper som enligt Romstadgans artikel 6 kan utgöra folkmord, förutsatt att det särskilda syftet föreligger. En folkgrupp kan således förintas genom att dess medlemmar förorsakas allvarliga skador eller svårt lidande t.ex. genom att utsättas för tortyr eller våldtäkt. Detta bekräftas bl.a. i Rwandatribunalens avgörande *Akayesu*¹⁵ där kvinnor genom att utsättas för bl.a. omfattande våldtäkter och misshandel förorsakats sådana skador och sådant lidande att de, deras familjer samt den folkgrupp de tillhörde därigenom brutits ned i sådan omfattning att det var fråga om förintelse av folkgruppen som sådan. En folkgrupps fortlevnad kan på motsvarande sätt hotas genom att barnafödslar inom folkgruppen förhindras eller genom att barn förs bort från gruppen. Folkgruppens existens riskeras i dessa fall av att den genom denna typ av åtgärder inte fysiskt tillförs nya individer men även genom att barn som tillhör folkgruppen hindras från att tillägna sig gruppens språk, kultur och religion, vilket kan försvåra för barnen att känna samhörighet med gruppen. Folkgruppens medlemmar förhindras därigenom från att t.ex. utöva sin gemensamma kultur, religion eller traditioner samt från att känna samhörighet och identifiera sig som grupp. En folkgrupp kan också sägas förintas genom att s.k. nyckelpersoner tillhörande gruppens politiska, religiösa, kulturella eller intellektuella ledarskap dödas eller förs bort. Sådana åtgärder kan leda till splittring i gruppen samt förlust av en gemensam identitet.

Bedömningen av om en gärning har begåtts i syfte att helt eller delvis förinta en folkgrupp får enligt bl.a. praxis från Rwanda- och Jugoslavientribunalerna allmänt sett göras utifrån de objektiva omständigheter som varit för handen vid gärningstillfället. En omständighet av central betydelse för denna prövning är om det finns någon *plan eller politik* att förinta folkgruppen samt om gärningen utgör ett led i den¹⁶. Frågan om förekomsten av en sådan plan eller politik får avgöras utifrån omständigheter hänförliga såväl till den enskilda gärningen och de förhållanden som denna begås under, som till förövaren¹⁷.

Bör det uppställas ett uttryckligt krav på att gärningen ska ingå som ett led i ett uppenbart mönster av liknande gärningar riktade mot folkgruppen?

För att straffansvar för folkmord ska komma i fråga krävs som utgångspunkt att brottsligheten sker i stor omfattning. Det förutsätts därmed i princip att flera personer deltar i brottsligheten och att denna riktas mot ett stort antal individer. Folkmord föregås därmed ofta av planering och samordning. För genomförandet av brottsligheten krävs således i det närmaste någon form av underliggande plan eller strategi

¹⁵ Rwandatribunalen, Trial Judgement, The Prosecutor v. Jean Paul Akayesu, 1998, ICTR-96-4-T, paras 731–734.

¹⁶ Jugoslavientribunalen, Appeal Judgement, The Prosecutor v. Goran Jelusic, 2001, IT-95-10-A, para. 48, Jugoslavientribunalen, Trial Judgement, The Prosecutor v. Radislav Krstić, 2001, IT-98-33-T, paras 571 och 572.

¹⁷ Rwandatribunalen, Trial Judgement, The Prosecutor v. Jean Paul Akayesu, 1998, ICTR-96-4-T, para 523, Rwandatribunalen, Appeal Judgement, The Prosecutor v. Clément Kayishema and Obed Ruzindana, 2001, ICTR-95-1-A, paras 158 och 159.

med förintelsesyfte där varje enskild gärning ingår som ett led. Frågan är dock om det för straffansvar ska krävas att gärningen ingår som ett led i ett uppenbart mönster av liknande gärningar i varje enskilt fall.

Vid förhandlingarna om brottskriterierna till Romstadgan ansåg vissa stater att en sådan förutsättning gällde. Andra stater var av uppfattningen att detta skulle innebära att ytterligare rekvisit utöver vad som följer av folkrätten, i synnerhet folkmordskonventionen, introducerades. Så småningom enades delegationerna om den kompromisslösning som kom till uttryck i brottskriterierna; nämligen att en folkmordsgärning ska ha ingått som ett led i ett uppenbart mönster av liknande gärningar riktade mot folkgruppen eller i sig ha kunnat medföra att en folkgrupp förintas (the conduct took place in the context of a manifest pattern of similar conduct directed against that group or was conduct that could itself effect such destruction¹⁸). Genom det första ledet avsåg staterna att ge uttryck för den situation då en gärning ingår som ett led i en övergripande plan eller politik att helt eller delvis förinta en folkgrupp. Det andra ledet tog sikte på de fall då en enskilda gärning till sin omfattning eller sitt allvar är sådan att den i sig kan förorsaka en folkgrupps förintelse. Avsikten med brottskriterierna var i första hand att peka på folkmordets kollektiva och storskaliga karaktär. Syftet var också att tydliggöra att straffansvar för folkmord inte är avsett att träffa enskilda gärningar som begås i diskriminerande syfte mot en eller ett fåtal personer och inte heller s.k. massmord när sådana brott utgör isolerade företeelser helt utan samband med andra liknande gärningar och utan någon bakomliggande strategi.

Inom den internationella doktrinen finns det olika uppfattningar om innebörden av brottskriterierna i dessa delar. Flera författare anser inte att de tillför det sedvanerättsliga folkmordsbrottet ytterligare brottsrekvisit utan att de, i syfte att ge Internationella brottmålsdomstolen ledning vid tillämpning av bestämmelsen, endast beskriver de förhållanden under vilka en folkmordsgärning typiskt sett begås¹⁹. Denna uppfattning delas av Jugoslavien- och Rwandatribunalerna. I praxis har konstaterats att förekomsten av en plan eller politik att förinta en folkgrupp inte utgör ett nödvändigt rekvisit för straffansvar varken enligt folkmordskonventionen eller enligt folkrätten i övrigt. Samma bedömning har gjorts när det gäller frågan om det för straffansvar krävs att en gärning ska utgöra ett led i en sådan plan eller politik²⁰. Dock förutsätter, enligt tribunalerna, folkmordsbrottets karaktär i princip att brottsligheten samordnas genom en övergripande plan eller politik. Detta bör emellertid skiljas från vad som utgör formella brottsrekvisit.

Skyddsintresset för folkmordsbrottet är i första hand en viss utpekad folkgrupp som kollektiv, inte den enskilda individen som ingår i kollektivet. Brottets karaktär förutsätter att en folkgrupp eller en del av

¹⁸ Brottskriterierna till artikel 6 a–e.

¹⁹ Schabas, *Genocide in International Law, The crime of crimes*, andra upplagan, Cambridge University Press 2009, s. 250 f. Werle, *Principles of International Criminal Law*, andra upplagan, 2009, s. 271 f.

²⁰ Jugoslavientribunalen, Appeal Judgement, *The Prosecutor v. Goran Jelusic*, 2001, IT-95-10-A, para 48, Jugoslavientribunalen, Appeal Judgement, *The Prosecutor v. Radislav Krstic*, 2004, IT-98-33-A, paras 221–226, Rwandatribunalen, Appeal Judgement, *The Prosecutor v. Laurent Semanza*, 2005, ICTR-97-20-A, para 260, Rwandatribunalen, Appeal Judgement, *The Prosecutor v. Aloys Simba*, 2007, ICTR-01-76-A, para 260.

en sådan grupps existens hotas genom handlandet. Detta är en grundläggande förutsättning för dess tillämpning i varje enskilt fall. Även om en enskild gärning – dödande av en enstaka individ – kan vara straffbar som folkmord, krävs att hotet mot gruppens fortlevnad är reellt, t.ex. genom att gärningen utgör en del av ett mönster av liknande gärningar. För de enskilda gärningstypernas straffbarhet krävs med andra ord att det kan konstateras att ett folkmord begås eller har begåtts.

Utredningen har föreslagit att det för straffansvar ska krävas att en gärning ingår som ett led i ett uppenbart mönster av liknande gärningar riktade mot folkgruppen eller att den i sig är ägnad att medföra att folkgruppen helt eller delvis förintas. Som utredningen konstaterat torde frågan om en gärning är begången med det för folkmord särskilda syftet vara att bedöma med utgångspunkt i de faktiska omständigheterna vid gärningstillfället. De omständigheter som brottskriterierna pekar på, och som enligt utredningens förslag uttryckligen bör framgå av lagtexten, torde enligt regeringen få störst betydelse när en gärning riktar sig mot endast en eller ett mindre antal personer. För att en sådan gärning ska kunna omfattas av folkmordsbestämmelsen krävs i det närmaste att den tillsammans med andra liknande gärningar ingår som ett led i en plan eller politik som bedrivs i det föreskrivna syftet. Med beaktande av brottets karaktär torde det vara svårt, om än inte uteslutet, att i annat fall kunna bedöma en sådan gärning som folkmord. Som ovan konstaterats återfinns emellertid inte något liknande uttryckligt krav i folkmordskonventionen eller sedvanerätten. Avsikten med brottskriterierna tycks inte heller ha varit att ge uttryck för det.

Vid en sammantagen bedömning bör därför, enligt regeringen, något uttryckligt krav på att gärningen ska ingå som ett led i ett uppenbart mönster av liknande gärningar inte uppställas generellt. Därvid beaktas även att den nu föreslagna bestämmelsen om folkmord inte enbart grundar sig på Romstadgan. Vad som folkrättsligt åligger Sverige, främst på grund av folkmordskonventionen, måste också beaktas. Motsvarande lösning har även valts vid utformningen av straffbudet rörande folkmord i Finland och Norge.

Skyddade folkgrupper

Som konstaterats i det föregående tar brottet folkmord sikte på gärningar som riktar sig mot en *folkgrupp* som sådan eller en *del därav* i syfte att förinta denna. En grundläggande förutsättning är att en folkgrupp består av ett större antal personer.

När det gäller gärningar som riktar sig mot en *del av* en folkgrupp krävs att det är fråga om en *betydande* andel av folkgruppen. En kvantitativt mindre andel av en folkgrupp kan vara att anse som betydande om den består av personer som på grund av sin ställning eller roll i gruppen har en särskild betydelse för gruppens fortsatta existens. Om förintandet av en sådan del av folkgruppen kan få konsekvenser för gruppens existens kan straffansvar för folkmord aktualiseras²¹.

²¹ Rwandatribunalen, Trial Judgement, The Prosecutor v. Clément Kayishema and Obed Ruzindana, 1999, ICTR-95-1-T, para 96, Jugoslavientribunalen, Trial Judgement, The Prosecutor v. Goran Jelusic, 1999, IT-95-10-T, para, 82.

I Romstadgans artikel 6 räknas de folkgrupper upp, nämligen en nationellt, etniskt eller rasmässigt bestämd eller religiös folkgrupp, som omfattas av skyddet mot folkmord. Uppräkningen är identisk med vad som gäller enligt folkmordskonventionen. Den närmare avgränsningen av folkgruppen görs utifrån flera faktorer. Gemensamt för de angivna grupperna är att tillhörigheten ofta bestäms redan vid födseln och att det, i vart fall när det gäller nationella, etniska eller rasmässigt bestämda folkgrupper, kan vara svårt för en medlem att ta avstånd från gruppen. Vidare utmärker sig de utpekade folkgrupperna genom att vara av förhållandevis permanent karaktär. De är därmed lättare att avgränsa än grupper som definieras på andra grunder t.ex. politiska, sociala eller ekonomiska grupper. Frågan om användning av begreppet ras i detta sammanhang har behandlats i avsnitt 8.1.

Bestämningen av de skyddade folkgrupperna kan till stor del vara överlappande. På motsvarande sätt kan en person tillhöra flera olika folkgrupper. Uppräkningen kan därmed anses ange de yttre gränserna för det skyddade området inom vilket ett stort antal grupper ryms. Det är således tillräckligt att ett antal personer eller en enskild individ kan placeras inom detta skyddade område. Att i varje enskilt fall inordna gruppen eller personen i en av de skyddade folkgrupperna är inte nödvändigt²².

Bedömningen av om en person kan anses tillhöra en eller flera av de utpekade folkgrupperna kan ske med beaktande av flera faktorer. Objektivt konstaterbara förhållanden som personens medborgarskap, modersmål, religionstillhörighet eller utövande av gemensamma traditioner är av betydelse i sammanhanget²³. Detsamma gäller det politiska, historiska, sociala och kulturella sammanhang som gruppen verkar i²⁴. Därutöver kan även omständigheter av subjektiv karaktär beaktas t.ex. det förhållandet att en grupp själv identifierar sig som en skyddad folkgrupp eller att den definieras som sådan av andra, däribland av förövare²⁵.

9.2 Folkmord – gärningstyperna

9.2.1 Dödande

Regeringens förslag: Den som dödar en medlem av folkgruppen döms för folkmord.

²² Jugoslavientribunalen, Trial Judgement, The Prosecutor v. Radislav Krstić, 2001, IT-98-33-T, paras 555 f.

²³ Rwandatribunalen, Trial Judgement, The Prosecutor v. Jean Paul Akayesu, 1998, ICTR-96-4-T, paras 510–516, 701.

²⁴ Rwandatribunalen, Appeal Judgement, The Prosecutor v. Ferdinand Nahimana et al., 2007, ICTR-99-52-A, para 496, Rwandatribunalen, Trial Judgement, The Prosecutor v. Georg Rutaganda, 1999, ICTR-96-3-T, paras 56 f., Rwandatribunalen, Trial Judgement, The Prosecutor v. Alfred Musema, 2000, ICTR-96-13-T, paras 161 f., Jugoslavientribunalen Trial Judgement, The Prosecutor v. Goran Jelusic, 1999, ICTY-95-10-T, para 70 f.

²⁵ Rwandatribunalen, Trial Judgement, The Prosecutor v. Clément Kayishema and Obed Ruzindana, 1999, ICTR-95-1-T, para 98.

Utredningens förslag överensstämmer med regeringens.

Remissinstanserna har inte yttrat sig särskilt över förslaget.

Förslaget i utkast till lagrådsremiss överensstämmer med regeringens.

Remissinstanserna har inte yttrat sig över förslaget.

Skälen för regeringens förslag: Folkmord innefattar enligt Romstadgans artikel 6 a att döda medlemmar av den skyddade folkgruppen. Av brottskriterierna framgår att det för straffansvar är tillräckligt att endast en person dödas. Detta har även bekräftats i praxis från bl.a. Rwandatribunalen²⁶. Vidare framgår att även underlåtenhetsgärningar omfattas. Enligt Jugoslavientribunalen innefattar straffansvar för dödande ett uppsåtligt handlande eller en underlåtenhet som med ett visst krav på kausalt samband resulterar i en persons död²⁷.

Straffansvaret för folkmord föreslås därmed omfatta den som dödar en medlem av folkgruppen.

9.2.2 Tillfogande av allvarlig smärta eller skada eller utsättande för svårt lidande

Regeringens förslag: Den som tillfogar en medlem av folkgruppen allvarlig smärta eller skada eller utsätter denne för svårt lidande döms för folkmord.

Utredningens förslag överensstämmer delvis med regeringens. Utredningen föreslår att den som tillfogar en medlem i folkgruppen en svår kroppslig eller psykisk skada döms för folkmord.

Remissinstanserna har inte yttrat sig särskilt över förslaget.

Förslaget i utkast till lagrådsremiss överensstämmer med regeringens.

Remissinstanserna har inte yttrat sig över förslaget.

Skälen för regeringens förslag: Enligt Romstadgans artikel 6 b kan folkmord bestå i att medlemmar av folkgruppen tillfogas svår kroppslig eller själslig skada (serious bodily or mental harm).

Som konstaterats i avsnitt 9.1 kan en folkgrupp förintas, inte bara genom att gruppens medlemmar dödas, utan även genom att de utsätts för svåra påfrestningar i sådan omfattning att gruppen som sådan upphör att existera ur t.ex. ett kulturellt perspektiv (se avsnitt 9.1).

Vad som i detta sammanhang avses med svår kroppslig skada har varit föremål för prövning av såväl Rwanda- som Jugoslavientribunalen. I Rwandatribunalens avgörande *Akayesu*²⁸ ansågs bl.a. stympning och

²⁶ Rwandatribunalen, Trial Judgement, The Prosecutor v. Laurent Semanza, 2003, ICTR-97-20-T, para 319.

²⁷ Jugoslavientribunalen, Trial Judgement, The Prosecutor v. Zejnir Delalic and Others, 1998, IT-96-21-T, para. 424, Jugoslavientribunalen, Trial Judgement, The Prosecutor v. Tihomir Blaskic, 2000, IT-95-14-T, para. 153, Jugoslavientribunalen, Trial Judgement, The Prosecutor v. Dario Kordic and Mario Cerkez, 2001, IT-95-14/2-T, para. 229.

²⁸ Rwandatribunalen, Trial Judgement, The Prosecutor v. Jean Paul Akayesu, 1998, ICTR-96-4-T, paras 502, 706, 711, 720 och 722.

misshandel bestående av hårda slag med en gevärskolv eller hugg med en machete kunna utgöra folkmordsgärningar.

Det krävs inte att själsliga eller psykiska skador är medicinskt påvisbara. Dock uppställs enligt Rwandatribunalen ett krav på att en straffbar gärning inte endast ska ha förorsakat fruktan eller rädsla utan, i vart fall, ett psykiskt lidande som inte är tillfälligt övergående. Jugoslavientribunalen har, när det gäller denna typ av skador, anfört att straffansvaret kan omfatta gärningar som medför omfattande och långsiktiga svårigheter att leva ett normalt liv.

Förorsakande av sådana skador eller sådant lidande som omfattas av straffansvaret kan ske genom olika typer av gärningar. I brottskriterierna anges att det kan vara fråga om bl.a. tortyr, våldtäkt eller omänsklig eller förnedrande behandling. Uppräkningen är inte uttömmande. Utgångspunkten är dock att sådan skada eller sådant lidande som krävs för straffansvar i princip endast kan förorsakas genom brottsliga handlingar som till sin karaktär eller sitt allvar är jämförbara med den typen av gärningar som räknas upp i brottskriterierna. Gärningstyperna omfattar således bl.a. tortyr, som även kan vara straffbart som brott mot mänskligheten och krigsförbrytelse. I dessa fall, samt i fråga om omänsklig behandling, uppställer varken Romstadgan eller brottskriterierna något krav på att gärningen ska ha förorsakat skada. Det är tillräckligt med allvarlig smärta. Detsamma får anses gälla i fråga om folkmord. Det förhållandet att folkmord kan begås genom våldtäkt och andra former av sexuella övergrepp har även bekräftats av Rwandatribunalen²⁹.

Omänsklig eller förnedrande behandling har enligt de båda tribunalerna ansetts kunna bestå i bl.a. förödmjukande och nedsättande behandling samt skändande av den personliga värdigheten³⁰. Därmed omfattar straffansvaret bl.a. den som utsätter någon för svåra förhållanden i koncentrations- eller arbetsläger förutsatt att gärningen förorsakar personen svår kroppslig eller psykisk skada, vilket torde innefatta svårt lidande.

När det gäller den närmare utformningen av bestämmelsen görs följande överväganden. Enligt Romstadgans ordalydelse omfattar straffansvaret gärningar som förorsakar kroppsliga eller själsliga skador. Utredningens förslag bygger i allt väsentligt på stadgans reglering. Genom relevant praxis från tribunalerna kan slutsatsen dras att det straffbara området omfattar gärningar som förorsakar dels allvarliga fysiska och medicinskt påvisbara psykiska skador, dels svårt psykiskt lidande förorsakat t.ex. genom att en person utsätts för kraftig dödsångest eller tvingas bevittna allvarliga brott som begås mot andra. Det torde därmed vara mer korrekt att utgå från att straffansvaret omfattar förorsakande av dels fysiska och psykiska skador, dels psykiskt lidande.

²⁹ Rwandatribunalen, Trial Judgement, The Prosecutor v. Jean Paul Akayesu, 1998, ICTR-96-4-T, paras 731–734.

³⁰ Jugoslavientribunalen, Trial Judgement, The Prosecutor v. Dusko Tadic, 1997, IT-94-1-T, paras 729 och 730, Jugoslavientribunalen, Trial Judgement, The Prosecutor v. Tihomir Blaskic, 2000, IT-95-14-T, para 239, Jugoslavientribunalen, Trial Judgement, The Prosecutor v. Miroslav Kvocka, 2001, IT-98-30-T, paras 206–209.

Som framgått ovan räcker det för straffansvar att en ingående tortyrgärning förorsakat smärta.

Mot denna bakgrund kan, enligt regeringen, utredningens förslag medföra ett allt för begränsat straffansvar. Bestämmelsen föreslås därför omfatta den som tillfogar en medlem av en skyddad folkgrupp allvarlig smärta eller skada eller utsätter denne för svårt lidande.

9.2.3 Påtvingande av levnadsvillkor som är ägnade att medföra att folkgruppen helt eller delvis förintas

Regeringens förslag: Den som påtvingar medlemmar av folkgruppen levnadsvillkor som är ägnade att medföra att folkgruppen helt eller delvis förintas döms för folkmord.

Utredningens förslag överensstämmer med regeringens.

Remissinstanserna har inte yttrat sig särskilt över förslaget.

Förslaget i utkast till lagrådsremiss överensstämmer med regeringens.

Remissinstanserna har inte yttrat sig över förslaget.

Skälen för regeringens förslag: Enligt Romstadgans artikel 6 c kan folkmord begås genom att folkgruppen påtvingas levnadsvillkor som är avsedda att medföra dess fysiska undergång helt eller delvis.

Regleringen tar sikte på gärningar som inte direkt förorsakar människors död men som typiskt sett kan leda till detta³¹. Det krävs dock inte att någon faktiskt har avlidit. Att förorsaka en person allmänna umbäranden eller lidande som under normala förhållanden inte leder till döden omfattas inte. Sådana gärningar kan, om offret tillfogas allvarlig smärta eller skada eller utsätts för svårt lidande, omfattas av ansvar enligt föregående punkt, se avsnitt 9.2.2.

Straffansvaret omfattar olika typer av gärningar. I brottskriterierna anges som exempel berövande av förnödenheter som är att anse som oundgängliga för människors överlevnad t.ex. mat eller medicinsk vård. Vidare kan, enligt brottskriterierna, systematiskt fördrivande av människor omfattas av straffansvar, dock krävs att detta sker under förhållanden där förnödenheter i form av t.ex. filter, kläder och tillfälliga bostäder saknas. Som redovisats i avsnitt 9.1 överensstämmer Romstadgans reglering i sak med folkmordskonventionens. Vid konventionens tillkomst infördes denna del av regelverket i syfte att träffa sådana svåra levnadsförhållanden som bl.a. den judiska befolkningen hade utsatts för under andra världskriget. Bestämmelsen tar således sikte på bl.a. frihetsberövanden i koncentrationsläger som sker under mycket dåliga och förnedrande former innefattande tvång att utföra hårt fysiskt arbete. Avsikten var vidare att bestämmelsen skulle omfatta

³¹ Rwandatribunalen, Trial Judgement, The Prosecutor v. Jean Paul Akayesu, 1998, ICTR-96-4-T, paras 505 f., Rwandatribunalen, Trial Judgement, The Prosecutor v. Clément Kayishema and Obed Ruzindana, 1999, ICTR-95-1-T, paras 115 f., Rwandatribunalen, Trial Judgement, The Prosecutor v. Gerorg Rutaganda, 1999, ICTR-96-3-T, para 51, Rwandatribunalen, Trial Judgement, The Prosecutor v. Alfred Musema, 2000, ICTR-96-13-T, para 157.

den typen av transporter, som bl.a. judar utsatts för, som skedde under svåra umbäranden och förorsakade stort lidande, allvarliga skador samt i många fall människors död.

Utredningen har föreslagit att det ska krävas att gärningen riktar sig mot fler än en person. Med beaktande av brottslighetens karaktär ställer sig regeringen bakom utredningens förslag. En sådan reglering står också i överensstämmelse med såväl Romstadgan som folkmordskonventionen, även om den inte återspeglas i brottskriterierna.

Därmed föreslår regeringen att den som påtvingar medlemmar av en skyddad folkgrupp levnadsvillkor som är ägnade att medföra att folkgruppen helt eller delvis förintas, ska dömas för folkmord.

9.2.4 Åtgärder som är ägnade att förhindra födslar inom folkgruppen

Regeringens förslag: Den som vidtar åtgärder som är ägnade att förhindra att barn föds inom folkgruppen döms för folkmord.

Utredningens förslag överensstämmer i huvudsak med regeringens. Utredningen föreslår att ansvaret ska omfatta den som vidtar åtgärder i avsikt att förhindra att barn ska födas inom folkgruppen.

Remissinstanserna har inte yttrat sig särskilt över förslaget.

Förslaget i utkast till lagrådsremiss överensstämmer i huvudsak med regeringens. I utkastet föreslås att ansvaret ska omfatta den som vidtar åtgärder i avsikt att förhindra att barn ska födas inom folkgruppen.

Remissinstanserna har inte yttrat sig över förslaget.

Skälen för regeringens förslag: Enligt Romstadgans artikel 6 d kan folkmord begås genom att åtgärder som är avsedda att förhindra födslar inom folkgruppen vidtas.

Som redovisats i avsnitt 9.1 omfattar begreppet förinta inte bara den fysiska förintelsen av en folkgrupp. Även åtgärder som hindrar en folkgrupps möjligheter att existera eller annars fungera som grupp innefattas. Genom att förhindra barnafödslar inom folkgruppen riskeras dess fortsatta existens, såväl ur ett fysiskt som t.ex. ett kulturellt eller socialt perspektiv.

Straffansvaret omfattar olika typer av handlingar. Enligt Rwandatribunalen kan bl.a. påtvingad sterilisering, abort eller påtvingande av preventivmedel omfattas. Därutöver kan åtgärder som innebär att människor förbjuds att ingå äktenskap eller där män och kvinnor tvingas leva åtskilda utgöra brott. Straffansvar kan även komma i fråga om en kvinna mot sin vilja görs havande med en man som tillhör en annan folkgrupp, förutsatt att barnets medlemskap i en folkgrupp enligt rådande normer bestäms utifrån vilken folkgrupp fadern tillhör. Vidare har tribunalen ansett att våldtäkt kan utgöra folkmord även på den grunden att gärningen kan förorsaka kvinnor sådana omfattande fysiska eller psykiska skador att de därefter saknar den fysiska förmågan att bli gravida eller att de på grund av de psykiska trauman de utsatts för inte

längre önskar vara sexuellt aktiva³². Det kan enligt regeringen inte uteslutas att sådana gärningar kan omfattas av straffansvaret i denna del. Det torde emellertid ligga närmare till hands att döma till ansvar för folkmord på den grund att en sådan gärning förorsakar kvinnan allvarlig skada eller svårt lidande, se avsnitt 9.2.2.

I lagrådsremissen föreslås att straffansvaret ska avse den som vidtar åtgärder i avsikt att förhindra barnafödslar. Regeringen delar *Lagrådets* uppfattning att straffansvaret bör avgränsas till att endast avse åtgärder som är ägnade, dvs. som typiskt sett kan leda till, att barnafödslar förhindras.

Regeringen föreslår därför sammanfattningsvis att den som vidtar åtgärder som är ägnade att förhindra att barn föds inom folkgruppen döms för folkmord.

9.2.5 Överförande av barn genom tvång från en folkgrupp till en annan grupp

Regeringens förslag: Den som genom tvång för över ett barn som inte fyllt arton år från folkgruppen till en annan grupp döms för folkmord.

Utredningens förslag överensstämmer i huvudsak med regeringens. Utredningen föreslår dock att gärningen ska ske med användande av olaga tvång.

Remissinstanserna har inte yttrat sig särskilt över förslaget.

Förslaget i utkast till lagrådsremiss överensstämmer med regeringens.

Remissinstanserna har inte yttrat sig över förslaget.

Skälen för regeringens förslag: Enligt Romstadgan artikel 6 e kan ett folkmord begås genom att ett barn med våld (forcibly) överförs från en folkgrupp till en annan. Med barn avses enligt brottskriterierna personer under arton år.

Som behandlats i avsnitt 9.1 kan en folkgrupp förintas på annat sätt än genom att folkgruppens medlemmar dödas. Även åtgärder som innebär att folkgruppen hindras från att existera i t.ex. ett socialt eller kulturellt perspektiv kan leda till denna effekt. Överförande av barn från en folkgrupp till någon annan grupp kan innebära att de hindras från att växa upp med folkgruppens kulturella identitet, språk och traditioner. Det kan leda till att barnet, och sedermera den vuxna individen, har svårt att känna samhörighet med folkgruppen som sådan. För att sådana åtgärder ska kunna leda till att folkgruppens fortsatta existens hotas, krävs av naturliga skäl att de samlade åtgärderna riktar sig mot ett större antal barn eller utgör en av flera gärningar som samlat hotar denna existens, se avsnitt 9.1. Av brottskriterierna framgår emellertid att det för straffansvar i det enskilda fallet kan vara tillräckligt att endast ett barn överförs på detta sätt.

³² Rwandatribunalen, Trial Judgement, The Prosecutor v. Jean Paul Akayesu, 1998, ICTR-96-4-T, paras 507 f.

I den svenska översättningen av Romstadgan har begreppet ”forcibly” översatts med våld. Av brottskriterierna framgår dock att straffansvaret inte endast omfattar överföranden som sker med våld utan även gärningar som sker genom hot om eller framkallande av rädsla för våld, tvång eller frihetsberövande. Ansvaret omfattar även gärningar som begås genom utnyttjande eller missbruk av någons beroendeställning eller av förhållanden som är tvingande (coercive environment), jämför vad som gäller för straffansvar för våldtäkt, avsnitt 10.3.3. Begreppet våld är därför mindre lämpligt. Utredningen har föreslagit att det för straffansvar ska krävas att barnet överförs genom *olaga tvång*. Olaga tvång enligt 4 kap. 4 § brottsbalken utgör ett svenskt brott som föreskriver straffansvar för den som genom misshandel eller annars med våld eller genom hot om brottslig gärning tvingar någon att göra, tåla eller underlåta något. Som tidigare nämnts bör användningen av svenska brottsbegrepp t.ex. brottsrubriceringar undvikas, särskilt om de, enligt nationell rätt, kan sägas innebära ett annat högre eller lägre krav än det som folkkrätten uppställer. Begreppet tvång bör i stället väljas för att, i detta sammanhang, beskriva de krav som uppställs för att ett överförande ska anses utgöra brott. Vidare bör det av bestämmelsen uttryckligen framgå att det med barn avses personer under arton år.

Enligt Romstadgan gäller ett krav på uppsåt. Av brottskriterierna framgår emellertid att när det gäller barnets ålder är det i detta fall tillräckligt med oaktsamhet. Därmed ska även den som inte insåg men hade skäligen anledning anta att ett barn som förs från sin folkgrupp till en annan grupp är under arton år kunna fällas till ansvar. Detta avsteg från kravet på uppsåt bör enligt regeringen regleras särskilt, se avsnitt 12.

Sammanfattningsvis föreslås straffansvaret för folkmord gälla den som genom tvång för över ett barn som inte fyllt arton år från en skyddad folkgrupp till en annan grupp.

9.3 Straff och förverkande

Regeringens förslag: Straffet för folkmord är fängelse på viss tid, lägst fyra och högst arton år, eller på livstid.

Regeringens bedömning: Det bör inte i den föreslagna lagen införas någon särskild bestämmelse om att det vid flerfaldig brottslighet ska vara möjligt att överskrida det svåraste tidsbestämda straff som kan följa på en enstaka gärning med högst tio år.

Det finns inte behov av att i den föreslagna lagen införa en särskild bestämmelse om att reglerna i 36 kap. brottsbalken om förverkande är tillämpliga.

Utredningens förslag överensstämmer med regeringens när det gäller frågan om straffskalan för folkmord. Dock var det maximala tidsbestämda straff som kunde dömas ut vid tidpunkten för utredningens avlämnande tio år, vilket även är det som utredningen föreslår. Vidare föreslås att det förs in särskilda bestämmelser i lagen dels om att det vid flerfaldig brottslighet ska vara möjligt att överskrida det svåraste

tidsbestämda straff som kan följa på en enstaka gärning med högst tio år, dels om att reglerna i 36 kap. brottsbalken om förverkande ska vara tillämpliga.

Remissinstanserna: En övervägande del av remissinstanserna har inte yttrat sig särskilt över utredningens förslag. *Hovrätten för Västra Sverige* har yttrat sig allmänt om straffskalorna som föreslås gälla för brotten och anfört att dessa är mycket vida och därmed svåra att tillämpa. När det gäller straffskalan för folkmord har hovrätten föreslagit att brottet delas upp i flera, mer preciserade, brottstyper, med särskilda avgränsade straffskalor. *Malmö tingsrätt* har avstyrkt utredningens förslag om att införa en i förhållande till 26 kap. 2 § brottsbalken särskild bestämmelse om möjlighet att vid flerfaldig brottslighet överskrida det svåraste tidsbestämda straff som kan följa på en enstaka gärning.

Förslaget och bedömningen i utkast till lagrådsremiss överensstämmer med regeringens.

Remissinstanserna har inte yttrat sig över förslaget eller bedömningen.

Skälen för regeringens förslag och bedömning

Genom en lagändring som trädde ikraft den 1 juli 2009 ändrades det högsta tidsbestämda straff som kan dömas ut från tio till arton år (prop. 2008/09:118). Straffet för folkmord är enligt den nu gällande lagen fängelse på viss tid, lägst fyra och högst arton år, eller på livstid.

Folkmord är ett av de mest allvarliga brotten. Brottsligheten som sådan riktar sig mot en folkgrupp och innefattar ofta dödande av ett mycket stort antal personer i deras egenskap av medlemmar i folkgruppen, inte sällan i förening med att folkgruppen utsätts för andra allvarliga kränkningar och svåra påfrestningar som t.ex. upprepade våldtäkter och tortyr. Folkmord är därmed till sin karaktär storskaligt och systematiskt och föregås i princip alltid av planering. Därtill kommer att syftet med brottet är att helt eller delvis förrinta folkgruppen. Detta särskilda syfte har också gett brottet dess särställning inom folkkrätten.

Som ovan redovisats innehåller straffskalan för folkmord enligt gällande reglering livstids fängelse. Att det även fortsättningsvis ska vara möjligt att bestraffa detta brott med lagens strängaste straff är i det närmaste självklart.

När det gäller minimistraffet för folkmord finns inte heller här anledning att ändra straffskalan i förhållande till vad som nu gäller. Motsvarande minimistraff föreslås också gälla för brott mot mänskligheten och grov krigsförbrytelse, se avsnitten 10.4 och 11.11.

Sammanfattningsvis föreslår regeringen att straffet för folkmord ska vara fängelse på viss tid, lägst fyra och högst arton år, eller på livstid.

Straff vid flerfaldig brottslighet samt förverkande

Till skillnad från vad som gällde när utredningens betänkande avlämnades är numera det högsta tidsbestämda straff som kan dömas ut arton år. Detta är också vad som föreslås gälla för folkmord, brott mot mänskligheten och grov krigsförbrytelse, se avsnitten 10.4 och 11.11. I samband med att det högsta tidsbestämda fängelsestraffet ändrades från tio till arton år konstaterades att det inte längre finns skäl att vid

flerfaldig brottslighet eller återfall i särskilt allvarlig brottslighet kunna bestämma ett högre tidsbestämt straff än arton år, särskilt med beaktande av att strafftiden i dessa fall kan komma att överstiga den tid som ett livstidsstraff normalt omvandlas till. Enligt 26 kap. 2 § brottsbalken är det således inte möjligt att vid utdömande av fängelse på viss tid överskrida arton år. Något annat bör inte heller gälla för folkmord, brott mot mänskligheten och grov krigsförbrytelse.

Av 36 kap. 1 § andra stycket brottsbalken följer, sedan en lagändring gjorts som trädde i kraft år 2005, att bestämmelserna om förverkande är tillämpliga även i fråga om utbyte av brott och ersättning för kostnader i samband med brott enligt nu föreslagen lag. Det finns därför inte längre något behov av den bestämmelse som utredningen har föreslagit.

10 Brott mot mänskligheten

10.1 Inledning

Folkmord har, som nämnts, sedan lång tid tillbaka definierats bl.a. genom traktat med bred internationell anslutning. Detsamma gäller emellertid inte för brott mot mänskligheten, som stegvis har fått den internationellt erkända definition brottet har i dag.

Även om begreppet brott mot mänskligheten i olika sammanhang förekommit före andra världskrigets slut var det i princip först genom Nürnbergstadgan som brottet närmare avgränsades. Av den stadgans artikel 6 (c) framgår att med brott mot mänskligheten avses mord, utrotning, förslavning, deportation och andra inhumana gärningar som begås mot en civilbefolkning, före eller under ett krig, eller förföljelse på politiska, rasmässiga eller religiösa grunder, som begås samtidigt som eller i samband med ett brott som omfattas av stadgan, oavsett om detta utgör ett brott i det land där gärningen är begången.

Det förhållandet att brott mot mänskligheten enligt stadgan kan riktas mot en stats egen befolkning utgjorde ett viktigt steg framåt i utvecklingen på området. Däremot är Nürnbergstadgans tillämpningsområde begränsat av krav på att brottet ska begås i samband med en väpnad konflikt. Tokyotribunalens stadga upptar en snarlik bestämning rörande brott mot mänskligheten. Denna tribunal har emellertid aldrig meddelat någon dom på området.

Efter andra världskrigets slut antog den ockupationsregering som styrde Tyskland ett antal förordningar i syfte att uppnå enhetlighet i den lagföring som skulle följa efter krigets slut. I Förordning nr 10 (Law No. 10 adopted by The Allied Control Council), som antogs den 20 december 1945, upptas brott mot mänskligheten som ett specifikt brott. Straffansvaret utvidgades i förhållande till Nürnbergstadgan till att omfatta även våldtäkt, frihetsberövande och tortyr. Vidare uppställdes inte längre något krav på att gärningen skulle ha begåtts i samband med en väpnad konflikt. Denna brottsbeskrivning antogs av FN:s

generalförsamling i en resolution år 1946³³ och bekräftades därefter vid flera tillfällen i internationella instrument samt kom så småningom även att utgöra sedvanerätt.

Efter Nürnbergtribunalens avgöranden förekom ett fåtal domar rörande brott mot mänskligheten bl.a. i målet mot Adolf Eichmann³⁴ som prövades i Israel och i målet mot Klaus Barbie³⁵ i Frankrike. I samtliga fall var det fråga om gärningar begångna under nazitiden.

Vid tillskapandet av Jugoslavien- och Rwandatribunalerna, se avsnitt 4.3.2, kom respektive tribunals stadga att innehålla en uttrycklig reglering av brott mot mänskligheten. Enligt stadgorna omfattar straffansvaret samma typer av gärningar som enligt Förordning nr 10 kan utgöra brott mot mänskligheten. Stadgorna innehåller dock vissa begränsningar av respektive tribunals jurisdiktion. För Jugoslavientribunalen uppställs bl.a. ett krav på att en gärning ska begås i samband med en väpnad konflikt medan Rwandatribunalens jurisdiktion är begränsad bl.a. till gärningar som utgör en del av ett vidsträckt och systematiskt angrepp på civilbefolkning och som genomförs av diskriminerande skäl t.ex. på grund av nationalitet, etnicitet eller religiös tillhörighet. De båda tribunalernas avgöranden har i stor omfattning bidragit till hur straffansvaret för detta brott utvecklats och förtydligats och har i betydande utsträckning även legat till grund för utformningen av straffstadgandet i Romstadgan samt brottskriterierna till den.

I Romstadgans artikel 7:1 (och 7:2) har den tidigare uppräknningen av gärningstyper som kan utgöra brott mot mänskligheten utökats till att omfatta även bl.a. tvångsförflyttningar, sexuellt slaveri, påtvingad sterilisering, påtvingat försvinnande och apartheid. Det krävs inte att gärningen begås i samband med en väpnad konflikt eller av diskriminerande skäl. Däremot uppställs krav på att gärningen ska begås som en del av ett vidsträckt eller systematiskt angrepp riktat mot en civilbefolkning.

10.2 Gärningen ska utgöra, eller ingå som ett led i, ett omfattande eller systematiskt angrepp riktat mot en grupp civila

Regeringens förslag: För straffansvar för brott mot mänskligheten krävs att den straffbara gärningen utgör eller ingår som ett led i ett omfattande eller systematiskt angrepp riktat mot en grupp civila.

Utredningens förslag överensstämmer i huvudsak med regeringens.

Remissinstanserna: En övervägande del av remissinstanserna har inte yttrat sig särskilt över förslaget. *Svea hovrätt* har resonerat kring kravet på att en straffbar gärning ska ha utgjort "ett led i" ett angrepp och

³³ UN Doc A/64/Add. 1 (1946).

³⁴ Attorney-General of the Government of Israel v. Eichmann, District Court of Jerusalem, Judgement of 12 December 1961, 36 ILR (1968).

³⁵ Fédération Nationale des Déportés et Internés Résistants et Patriotes et al. v. Barbie, Coru de Cassation, 20 decembre 1985, 78 ILR (1988).

hänvisat till Högsta domstolens bedömning i NJA 1999 s. 102 rörande bestämmelsen om grov fredsbråk och grov kvinnofredsbråk i 4 kap. 4 a § brottsbalken.

Förslaget i utkast till lagrådsremiss överensstämmer med regeringens.

Remissinstanserna har inte yttrat sig över förslaget.

Skälen för regeringens förslag

Inledning

Enligt internationell sedvanerätt kan brott mot mänskligheten äga rum i fredstid, även om brottet självfallet kan – och ofta också begås – under en väpnad konflikt.

Det utmärkande för brott mot mänskligheten är att det för straffansvar krävs att gärningen utgör ett omfattande eller systematiskt angrepp som riktas mot en civilbefolkning eller en grupp civila i befolkningen (i det följande används begreppen civilbefolkning och grupp civila synonymt) eller ingår som ett led i ett sådant angrepp. Därmed tar ansvaret sikte på gärningar som utgör en del av eller ett led i ett kollektivt handlande som till sin omfattning, grymhet eller det systematiska och organiserade sätt som de genomförs på förorsakar civila en sådan skada eller kränkning att det är nödvändigt att förhindra och beivra detta på internationell nivå. Denna typ av agerande anses inte längre vara en intern statlig angelägenhet. Genom kravet på koppling till ett sådant angrepp särskiljs brott mot mänskligheten från vad som annars kan utgöra sedvanliga nationella brott t.ex. mord, tortyr, våldtäkt eller olaga frihetsberövande.

Vilka typer av gärningar som enligt Romstadgan kan utgöra brott mot mänskligheten räknas upp i artikel 7:1. I artikel 7:2 definieras flera av dem.

Närmare om det gemensamma rekvisitet för brott mot mänskligheten (chapeau)

– en grupp civila

Straffansvar för brott mot mänskligheten förutsätter att en grupp civila utsätts för ett omfattande eller systematiskt angrepp. Det är inte nödvändigt att angreppet riktar sig mot ett lands hela befolkning eller hela befolkningen inom ett visst avgränsat område. Det saknar också betydelse vilken nationalitet skyddssubjekten har. Straffansvaret omfattar därmed även angrepp som en stat riktar mot den egna befolkningen. Något krav på att angreppet ska avse någon särskild grupp av civila uppställs inte heller. Det är tillräckligt att personerna i något avseende kan definieras som grupp och att angreppet riktar sig mot gruppen som ett kollektiv till skillnad från enstaka, slumpvis utvalda individer. Gruppen måste till övervägande del bestå av civila. Det förhållandet att ett mindre antal icke-civila, t.ex. kombattanter eller stridande, befinner sig i gruppen utesluter inte att den som sådan behandlas som civil.

När den internationella humanitära rätten är tillämplig, dvs. när det föreligger en väpnad konflikt, omfattar begreppet civila som utgångspunkt alla utom kombattanter, stridande eller personer som direkt

deltar i fientligheterna, dvs. alla utom personer som det i normalfallet är tillåtet att angripa med våld.

– *ett omfattande eller systematiskt angrepp*

Ett angrepp på en civilbefolkning sker ofta med militära medel. Detta är emellertid inte nödvändigt, eftersom det för straffansvar för brott mot mänskligheten inte uppställs något krav på att det ska föreligga en väpnad konflikt. Det är inte heller nödvändigt att angreppet genomförs med användande av fysiskt våld. Även andra typer av gärningar som i sig kan utgöra brott mot mänskligheten, t.ex. deportation eller förföljelse, kan var för sig eller tillsammans konstituera ett angrepp.

Som utgångspunkt består ett angrepp av en serie av gärningar som följer en viss plan och tillsammans bildar ett mönster. Det är i de flesta fall fråga om ett stort antal gärningar som sammantaget förorsakar den drabbade civilbefolkningen stora skador. Utmärkande för vad som i sammanhanget avses med angrepp är således att det är *omfattande* till sin karaktär. De gärningar som konstituerar angreppet kan vara av olika slag t.ex. dödande, sexuella övergrepp, förföljelse eller påtvingat försvinnande. I undantagsfall kan emellertid även en enstaka gärning utgöra ett angrepp, förutsatt att gärningen som sådan är att anse som omfattande (of extreme magnitude). Detta kan vara fallet t.ex. när massförstörelsevapen används mot civilbefolkningen.

Ett angrepp föregås i princip alltid av planering och genomförs på ett organiserat och *systematiskt* sätt. Ofta deltar ett stort antal personer i genomförandet. I många fall planeras och leds angreppet av ett mindre antal personer som befinner sig i ledande ställning politiskt eller militärt. Angreppet utgör då resultatet av ett kollektivt handlande som följer en på förhand uppgjord plan, i motsats till att uppkomma slumpartat och utan närmare samband, som syftar till att uppnå ett gemensamt mål³⁶. Därmed skiljer sig ett sådant angrepp från annan brottslighet som i och för sig kan vara av omfattande eller systematisk natur t.ex. ett upplopp eller en s.k. brottsvåg.

Straffbestämmelsens rekvisit för vad som utgör ett straffbart angrepp är alternativa (inte kumulativa).

– *ett främjande av en stats eller en organisations politik*

För att Internationella brottmålsdomstolen ska kunna utöva jurisdiktion över brott mot mänskligheten krävs enligt stadgans artikel 7:2 a, där begreppet angrepp riktat mot civilbefolkning definieras, att detta syftar till att främja en stats eller en organisations politik. Vid tillkomsten av Romstadgan föregicks definitionen av åtskilliga diskussioner och artikeln utgör resultatet av en kompromiss. Syftet med kompromisslösningen var i första hand att markera att straffansvaret inte omfattar sporadiska gärningar begångna av enstaka individer, och som i och för sig skulle kunna motsvara kravet på omfattning men där erforderligt samband med någon form av kollektivt angrepp på civila saknas. Sådana gärningar

³⁶ Jugoslavientribunalen, Trial Judgement, The Prosecutor v. Dusko Tadic, 1997, IT-94-1-T, para 648, Jugoslavientribunalen, Trial Judgement, The Prosecutor v. Dragoljub Kunarac and Others, 2001, IT-96-23-T och IT-96-23/1-T, paras 429–431.

ansågs av staterna inte motivera ett internationellt ingripande. Främjandekravet tycks emellertid inte uppställas inom allmän folkrätt. Ett sådant krav har även uttryckligen avfärdats av Jugoslavientribunalen i avgörandet *Kunarac*³⁷.

Det kan emellertid konstateras att det i såväl praxis som internationell doktrin klart bekräftas att straffansvar för brott mot mänskligheten inte omfattar enskilda individers sporadiska agerande som saknar samband med ett mer övergripande systematiskt eller omfattande angrepp på civila. Även om det således inte uppställs något formellt krav på att ett angrepp ska syfta till att främja en stats eller organisations politik krävs, som ovan redovisats, i praktiken någon form av samordnad planering. I annat fall uppfylls sannolikt inte det krav på omfattning eller systematik som uppställs för att en serie gärningar ska utgöra ett angrepp. I de flesta fall torde det därmed i praktiken krävas att en organisation eller sammanslutning, i vart fall indirekt, står bakom eller sanktionerar angreppet.

– *gärningen ingår som ett led i angreppet*

Om den enskilda gärningen inte i sig kan anses utgöra ett angrepp (dvs. som sådan uppfyller kravet på omfattning) krävs att den *ingår som ett led i* ett sådant angrepp. Enligt de inledande brottskriterierna till Romstadgans artikel 7 krävs varken att förövaren känner till alla omständigheter kring det angrepp som hans eller hennes gärning ingår som ett led i eller inser att det i rättslig mening utgör ett angrepp på civila. Förövaren ska dock ha uppsåt i förhållande till de faktiska omständigheter som utgör ett straffbart angrepp. Vidare måste den enskilda gärningen ha ett objektiva samband med angreppet genom sin karaktär eller effekt. Förövaren måste också vara medveten om dessa förhållanden. Detta bekräftas i Jugoslavientribunalens praxis³⁸.

Brott mot mänskligheten är till sin karaktär storskaligt. Brottsligheten begås ofta genom att flera förövare gör sig skyldiga till en eller flera gärningar som var för sig utgör brott av varierande allvar och karaktär och som riktar sig mot olika personer. För att en sådan gärning ska utgöra brott mot mänskligheten krävs att den ingår som en del i ett mönster av gärningar som sammantaget utgör ett omfattande eller systematiskt angrepp på civila. För straffansvar krävs dock inte att det är fråga om flera gärningar; en ensam gärning kan, som nämnts, utgöra brott mot mänskligheten.

De gärningar som konstituerar ett angrepp behöver inte ha varit föremål för någon rättslig prövning för att kunna åberopas till styrkande av att ett angrepp föreligger i en process men att ett straffbart angrepp förekommit måste givetvis kunna styrkas i varje enskild rättegång. Vad *Svea hovrätt* har anfört i fråga om användande av begreppet ”ett led i” utgör inte ett hinder mot att i detta sammanhang använda rekvisitet.

³⁷ Jugoslavientribunalen, Appeal Judgement, The Prosecutor v. Dragoljub Kunarac and Others, 2002, IT-96-23-A och IT-96-23/1-A, para 98.

³⁸ Jugoslavientribunalen, Appeal Judgement, The Prosecutor v. Dragoljub Kunarac and Others, 2002, IT-96-23-A och IT-96-23/1-A, paras 99–101.

Utredningen har föreslagit att det för straffansvar ska krävas att en gärning ingår som ett led i ett omfattande eller systematiskt angrepp riktat mot en grupp civila. Även om det får anses tillhöra de mer sällan förekommande fallen kan, som ovan konstaterats, den straffbara gärningen i sig själv utgöra ett sådant angrepp. Detta bör komma till uttryck i författningstexten.

Regeringen föreslår därmed att det för straffansvar ska krävas att den straffbara gärningen utgör eller ingår som ett led i ett omfattande eller systematiskt angrepp riktat mot en grupp civila. De gärningar som, under dessa förutsättningar, kan utgöra brott mot mänskligheten behandlas nedan i avsnitt 10.3.

10.3 Brott mot mänskligheten – gärningstyperna

10.3.1 Dödande

Regeringens förslag: Den som dödar en person som ingår i gruppen döms för brott mot mänskligheten.

Regeringens bedömning: Straffansvar för påtvingande av levnadsvillkor som är ägnade att medföra att en grupp civila helt eller delvis förintas bör inte regleras särskilt.

Utredningens förslag överensstämmer delvis med regeringens. Utredningen föreslår att det införs en särskild bestämmelse enligt vilken den som påtvingar personer som ingår i en civil grupp levnadsvillkor som är ägnade att medföra att gruppen förintas helt eller delvis (*förintelse*) döms för brott mot mänskligheten.

Remissinstanserna har inte yttrat sig särskilt över förslaget.

Förslaget i utkast till lagrådsremiss överensstämmer med regeringens.

Remissinstanserna: *Stockholm Center for International Law and Justice* har yttrat sig över förslaget i denna del och anförts att "utrotning"/"förintelse", i likhet med vad utredningen föreslagit, ska utgöra en särskild gärningstyp.

Skälen för regeringens förslag och bedömning: Enligt Romstadgans artikel 7:1 a kan brott mot mänskligheten begås genom mord. Av brottskriterierna framgår att därmed avses att beröva en eller flera personer livet. Endast uppsåtliga gärningar faller in under bestämmelsen. Enligt Jugoslavientribunalen omfattar straffansvaret för dödande ett uppsåtligt handlande eller en underlåtenhet som med ett visst krav på kausalt samband resulterar i en persons död, se avsnitt 9.2.1.

Dödande som sker i mycket stor omfattning (act of killing on a large scale) kan enligt Romstadgans artikel 7:1 b bedömas som utrotning. Den straffbara gärningen utgörs i detta fall av en handling eller en underlåtenhet som direkt eller indirekt förorsakar ett stort antal

människors död³⁹. Till skillnad från vad som krävs för brottet dödande förutsätter utrotning ett inslag av storskalighet (mass destruction)⁴⁰. Det omfattande dödandet av personer tillhörande den judiska befolkningen som skedde i Europa under andra världskriget ansågs av Nürnbergtribunalen utgöra utrotning. Genom utrotningsbrottets karaktär som storskaligt finns stora likheter med straffansvaret för folkmord. En avgörande skillnad ligger i de för varje brottstyp särskilda rekvisiten, dvs. att det för brott mot mänskligheten inte krävs att gärningen begås i syfte att helt eller delvis förinta en folkgrupp och att skyddssubjekten inte begränsas till vissa särskilt angivna folkgrupper, se avsnitten 9.1 och 10.2. En annan skillnad är att det för utrotningsbrottet krävs att de påtvingade levnadsvillkoren faktiskt lett till människors död, se nedan.

Enligt definitionen i artikel 7:2 b kan utrotning bl.a. begås genom påtvingande av vissa levnadsförhållanden, t.ex. berövande av tillgång till livsmedel och läkemedel, i avsikt att en del av befolkningen ska förgöras. De olika former av levnadsförhållanden som räknas upp utgör endast exempel. Avsikten med definitionen var att förtydliga att även underlåtenhetsgärningar kan leda till straffansvar för utrotning⁴¹. Det förhållandet att en effekt i form av död måste ha inträffat bekräftas i brottskriterierna, som anger att för straffansvar krävs att någon dödar en eller flera personer t.ex. genom påtvingande av svåra levnadsvillkor.

Utredningen har föreslagit att straffansvar för dödande respektive påtvingande av levnadsvillkor som är ägnade att medföra att en grupp civila förintas helt eller delvis (*förintelse*) regleras i två separata bestämmelser. *Stockholm Center for International Law and Justice* har ställt sig bakom detta förslag. Som ovan konstaterats är det emellertid i båda fallen fråga om en reglering av uppsåtligt dödande. Därmed skulle en särskild bestämmelse avseende utrotning, eller med utredningens benämning förintelse, innebära en dubbelreglering i förhållande till bestämmelsen som avser dödande. Den avgörande skillnaden består i att straffansvaret för utrotning tar sikte på gärningar av storskalig karaktär. Det symbolvärde som en uttrycklig bestämmelse om förintelse skulle innebära uppvägs, enligt regeringen, inte av det förhållandet att dubbelregleringar i det längsta bör undvikas, (jfr avsnitt 7.2). De kvalificerande momenten i en utrotningsgärning kan i stället beaktas vid straffmätningen.

Regeringen föreslår att straffansvar för brott mot mänskligheten ska avse den som dödar en person som ingår i gruppen.

10.3.2 Tortyr eller annan omänsklig behandling

Regeringens förslag: Den som tillfogar en person som ingår i gruppen allvarlig smärta eller skada eller utsätter denne för svårt

³⁹ Rwandatribunalen, Appeal Judgement, The Prosecutor v. Athanase Seromba, 2008, ICTR-2001-66-A, para 189.

⁴⁰ Rwandatribunalen, Appeal Judgement, The Prosecutor v. Elizaphan Ntakirutimana and Gérard Ntakirutimana, 2004, ICTR-96-10-A, ICTR-96-17-A, para 522.

⁴¹ Roy S. Lee, *The International Criminal Court, Elements of Crimes and Rules of Procedure and Evidence*, 2001, s. 82 f.

lidande genom tortyr eller annan omänsklig behandling döms för brott mot mänskligheten.

Regeringens bedömning: Straffansvar för påtvingad sterilisering bör inte regleras särskilt.

Utredningens förslag överensstämmer i huvudsak med regeringens. Utredningen föreslår att straffansvaret ska omfatta den som genom tortyr eller på annat sätt tillfogar en person i gruppen en svår kroppslig eller psykisk skada eller svårt lidande.

Remissinstanserna har inte yttrat sig särskilt över förslaget.

Förslaget i utkast till lagrådsremiss överensstämmer med regeringens.

Remissinstanserna har inte yttrat sig över förslaget.

Skälen för regeringens förslag och bedömning

Enligt Romstadgan artikel 7:1 f kan brott mot mänskligheten begås genom tortyr, enligt 7:1 g genom påtvingad sterilisering samt enligt artikel 7:1 k genom andra omänskliga handlingar av liknande beskaffenhet som de övriga uppräknade gärningarna i artikeln och som uppsåtligt förorsakar svårt lidande, svår kroppslig skada eller svårt själsligt eller fysiskt men.

Tortyr eller annan omänsklig behandling

Vad som avses med tortyr som brott mot mänskligheten definieras i Romstadgans artikel 7:2 e som uppsåtligt tillfogande av allvarlig smärta eller svårt fysiskt eller psykiskt lidande. Vidare krävs enligt definitionen att offret befinner sig i förövarens förvar eller står under hans eller hennes kontroll. Enligt definitionen omfattas inte smärta eller lidande som uppkommer enbart genom eller som är förknippad med lagenliga sanktioner. Definitionen gäller endast för brott mot mänskligheten och skiljer sig från vad som föreskrivs om tortyr som krigsförbrytelse samt även i förhållande till vad som gäller enligt FN:s konvention mot tortyr och annan grym, omänsklig eller förnedrande behandling eller bestraffning (tortyrkonventionen, prop. 1985/86:17). För straffansvar för krigsförbrytelse som begås genom tortyr uppställs ett krav på att gärningen ska begås med ett särskilt syfte, nämligen att erhålla information eller en bekännelse, att straffa, hota eller skrämma eller i något annat syfte som har sin grund i någon form av diskriminering, se avsnitt 11.4.2. Detsamma gäller enligt tortyrkonventionen. För tortyr som brott mot mänskligheten krävs inte något särskilt syfte. Även rent sadistiska motiv kan således ligga bakom gärningen. I förhållande till tortyrkonventionen skiljer sig definitionen i Romstadgans artikel 7:2 e vidare genom att det för brott mot mänskligheten inte uppställs något krav på att en tortyrgärning ska ha utförts av, eller skett på anstiftan eller med samtycke eller medgivande av, en offentlig tjänsteman eller annan företrädare för det allmänna. Det bör dock i sammanhanget anmärkas att Jugoslavientribunalen, mot bakgrund av hur tribunalens stadga är utformad, har uppställt ett sådant krav, även om detta modifierats till att omfatta en något vidare krets av personer. Tribunalens praxis bör ses i

ljuset av detta. Som ovan redovisats krävs enligt definitionen i artikel 7:2 e, till skillnad från vad som gäller för krigsförbrytelser, att den person som utsätts för tortyr ska befinna sig i förövarens förvar eller stå under dennes kontroll.

Det kan tyckas otillfredsställande att använda samma brottsbegrepp för två olika brottstyper trots att de rekvisit som konstituerar tortyr skiljer sig åt beroende på om det gäller ett brott mot mänskligheten eller en krigsförbrytelse. Som nämnts i avsnitt 7 bör dock begrepp som är etablerade inom den internationella rätten ges den innebörd de har där även i den svenska lagstiftningen. Det innebär att den lagstiftningsteknik som ligger till grund för såväl utredningens som regeringens förslag medför att brottsbeskrivningarna inte alltid uttömmande anger de rekvisit som konstituerar en viss gärningsform. Även utredningen har använt begreppet tortyr för de två skilda gärningsformerna och ingen remissinstans har invänt mot detta. Därtill kommer att de enskilda rekvisiten för tortyr inte nödvändigtvis är bestämmande för om nu aktuell bestämmelse är tillämplig. Bestämmelsen kan anses motsvara en kriminalisering av allvarlig misshandel. I de fall de för tortyr nödvändiga rekvisiten inte är uppfyllda kan ansvar för tillfogande av skador m.m. ha skett genom annan omänsklig behandling. Detsamma gäller för motsvarande gärningar när de utgör krigsförbrytelser. Tortyrhandlingarna är dock desamma oavsett om det är fråga om brott mot mänskligheten eller krigsförbrytelse. För straffansvar krävs att någon förorsakas allvarlig smärta eller svårt lidande. Detta kan ske t.ex. genom misshandel eller sexuella övergrepp. Tortyr kan också begås genom underlåtenhetsgärningar⁴². Eftersom tortyrgärningen inte uppställer krav på skada finns det anledning att avvika från Romstadgans reglering på denna punkt.

Utmärkande för de gärningar som kan utgöra tortyr som brott mot mänskligheten är, förutom kravet på att offret ska befinna sig i förövarens förvar eller stå under dennes kontroll, graden av allvar i den smärta eller det lidande som gärningen förorsakar. En bedömning måste göras utifrån samtliga såväl objektiva som subjektiva omständigheter i det enskilda fallet. Vid denna bedömning beaktas bl.a. de förhållanden under vilka en gärning begås, hur gärningen utförs och vilka effekter den får. Även omständigheter som sammanhänger med offrets personliga förutsättningar som ålder, kön, hälsotillstånd eller beroendeställning kan få betydelse. Vissa gärningar, t.ex. våldtäkt, anses per definition uppfylla tortyrbrottets krav på allvarlig smärta och lidande⁴³. Praxis från Europadomstolen kan ge ytterligare ledning i fråga om vilka gärningar som är av sådant kvalificerat slag att de kan anses utgöra tortyr⁴⁴.

⁴² Jugoslavientribunalen, Trial Judgement, The Prosecutor v. Zejnil Delalic and Others, 1998, IT-96-21-T, para 468.

⁴³ Rwandatribunalen, Trial Judgement, The Prosecutor v. Jean-Paul Akayesu, 1998, ICTR-96-4-T, para 597, Jugoslavientribunalen, Appeal Judgement, The Prosecutor v. Dragoljub Kunarac and Others, 2002, IT-96-23-A, IT-96-23/1-A, para 150.

⁴⁴ ECtHR, Ireland v. UK, Publications of the European Court of Human Rights, Series A: Judgements and Decisions, vol. 25, p. 66; 58 ILR 188 at 265, ECtHR, Aydın v. Turkey, Reports of Judgements and Decisions, 1997-VI, pp. 4891 f., paras. 83, 84, 86, ECtHR, Aksoy v. Turkey, Reports of Judgements and Decisions, 1996-VI, p. 2279, para. 60.

Av Romstadgans artikel 7:1 k framgår, som ovan nämnts, att brott mot mänskligheten även kan begås genom andra omänskliga handlingar som förorsakar svårt lidande, svår kroppslig skada eller svårt själsligt eller fysiskt men. Med andra omänskliga handlingar torde inte annat avses än sådan omänsklig behandling som, om de för detta brott särskilda rekvisiten är uppfyllda, kan utgöra en krigsförbrytelse, se avsnitt 11.4.2. Av stadgan framgår vidare att en gärning måste vara av liknande beskaffenhet som någon av de gärningar som enligt artikel 7:1 a–j kan utgöra brott mot mänskligheten för att anses utgöra en omänsklig handling i artikelns mening. Syftet är således att fånga in de gärningar som inte träffas av någon av de föregående punkterna men som är av sådant slag och sådant allvar att de, förutsatt att de för brottet särskilda rekvisiten är uppfyllda, bör omfattas av straffansvaret⁴⁵.

Omänsklig behandling, vilket enligt Jugoslavientribunalen är detsamma som grym behandling⁴⁶, kan begås genom gärningar av varierat slag. Tortyr utgör en kvalificerad form av omänsklig behandling. Brottet kännetecknas av att det innebär en allvarlig kränkning av den grundläggande respekten för människors värdighet. Genèvekonventionernas reglering kan ge viss ledning i fråga om vad som på en grundläggande nivå utgör human respektive inhuman behandling. Av dessa regler följer bl.a. att civila under alla förhållanden ska åtnjuta respekt till person, tro och religionsutövning samt seder och bruk. De ska bl.a. skyddas mot våldshandlingar och hot. Genèvekonventionernas reglering i dessa delar behandlas i avsnitt 11.4.2. Gärningar som utgör allvarliga avvikelser från vad som anses vara human behandling kan omfattas av straffansvaret. Därmed kan den som t.ex. utsätter människor i fångenskap för svår förnedring, som tvingar dem att utföra fysiskt hårt eller psykiskt påfrestande arbete eller som tvingar dem att leva under svåra förhållanden med brist på mat, sömn och möjligheter att sköta sin personliga hygien dömas för brott mot mänskligheten⁴⁷.

Den behandling som judar utsattes för i koncentrations- eller arbetsläger under andra världskriget har av Jugoslavientribunalen ansetts utgöra omänsklig behandling. Ytterligare ledning i fråga om vilken typ av gärningar som kan träffas av bestämmelsen kan hämtas i praxis från tribunalerna och Europadomstolen⁴⁸.

⁴⁵ Jugoslavientribunalen, Trial Judgement, The Prosecutor v. Tihomir Blaskic, 2000, IT-95-14-T, para 237.

⁴⁶ Jugoslavientribunalen, Trial Judgement, The Prosecutor v. Goran Jelusic, 1999, IT-95-10-T, para. 52.

⁴⁷ Jugoslavientribunalen, Trial Judgement, The Prosecutor v. Dusko Tadic, 1997, IT-94-1-T, para 729 f., Jugoslavientribunalen, Trial Judgement, The Prosecutor v. Tihomir Blaskic, 2000, IT-95-14-T, paras 239–242, Jugoslavientribunalen, Trial Judgement, The Prosecutor v. Miroslav Kvocka, 2001, IT-98-30-T, paras 206–209.

⁴⁸ *Ireland v. UK*, Publications of the European Court of Human Rights, Series A: Judgements and Decisions, vol. 25, *Selcuk and Asker v. Turkey*, Reports of Judgements and Decisions, 1998-II, *The Greek case*, (1972) 12 Yearbook of the Convention on Human Rights, p. 500, *Ensslin, Baader and Raspe v. FRG*, Decisions and Reports, vol. 14, *McFeeley et al. v. UK*, Decisions and Reports, vol. 20, *Kröcher and Möller v. Switzerland*, Decisions and Reports, vil. 34, *X v. FRG*, Collection of Decisions, vol. 44, *Abdulmassih and Bulus v. Sweden*, Decisions and Reports, vol 35, *Soering case*, Publications of the European Court of Human Rights, Series A: Judgements and Decisions, vol. 161, *Selcuk and Asker v. Turkey*, Reports of Judgements and Decisions, 1998-II, *Akdivar and Others v.*

Regeringen föreslår sammanfattningsvis att straffansvaret för brott mot mänskligheten ska avse den som tillfogar en person som ingår i gruppen allvarlig smärta eller skada eller utsätter denne för svårt lidande genom tortyr eller annan omänsklig behandling.

Påtvingad sterilisering

Enligt Romstadgans artikel 7:1 g kan brott mot mänskligheten begås genom bl.a. påtvingad sterilisering. I stadgan regleras straffansvaret för en sådan gärning gemensamt med brott mot mänskligheten som begås genom bl.a. våldtäkt och påtvingad prostitution, se avsnitt 10.3.3.

Med påtvingad sterilisering avses enligt brottskriterierna att någon varaktigt berövar en person hans eller hennes biologiska fortplantningsförmåga. Det krävs att gärningen inte kan rättfärdigas av personens medicinska vårdbehov och inte heller utförs med dennes verkliga medgivande. Ett medgivande som lämnats av någon som vilseletts till att samtycka eller som på grund av t.ex. ålder eller hälsa inte kan lämna ett informerat samtycke till ingreppet kan därmed inte rättfärdiga detta. Av kriterierna framgår att regleringen inte omfattar preventivmedel som saknar permanent effekt.

Utredningen har föreslagit att denna typ av gärning ska omfattas av straffansvar för allvarliga sexuella övergrepp. Det torde emellertid endast i undantagsfall vara aktuellt att ett sådant övergrepp sker genom påtvingad sterilisering. Den lösning som utredningen föreslår är därför mindre lämplig. Frågan är vidare om någon särskild reglering alls är nödvändig. Även i de fall en sterilisering inte orsakar någon allvarlig smärta, t.ex. på grund av att ingreppet genomförs under bedövning eller narkos, torde den under alla omständigheter förorsaka en allvarlig skada eller ett svårt lidande. Påtvingad sterilisering bör därmed enligt regeringen ses som en form av omänsklig behandling och kan således omfattas av nu aktuell bestämmelse. Mot denna bakgrund ser regeringen inget behov av en uttrycklig reglering i denna del.

10.3.3 Allvarligt sexuellt övergrepp

Regeringens förslag: Den som utsätter en person som ingår i gruppen för ett allvarligt sexuellt övergrepp genom våldtäkt, påtvingad prostitution eller annan till sitt allvar jämförbar gärning döms för brott mot mänskligheten.

Utredningens förslag överensstämmer i huvudsak med regeringens. Utredningen föreslår dock att bestämmelsen även ska omfatta straffansvar för påtvingat havandeskap och påtvingad sterilisering.

Remissinstanserna: En övervägande del av remissinstanserna har inte yttrat sig särskilt över förslaget. *Svea hovrätt* har anfört att sexuellt våld bör övervägas som samlingsbegrepp i stället för sexuellt övergrepp.

Turkey, Reports of Judgements and Decisions, 1996-IV, *Case of Campbell and Cosans*, Publications of the European Court of Human Rights, Series A: Judgements and Decisions, vol. 48.

Förslaget i utkast till lagrådsremiss överensstämmer med regeringens.

Remissinstanserna har inte yttrat sig över förslaget.

Skälen för regeringens förslag: Brott mot mänskligheten kan begås genom att en person som ingår i gruppen utsätts för ett allvarligt sexuellt övergrepp. Ett sådant övergrepp kan enligt Romstadgans artikel 7:1 g ske genom våldtäkt, sexuellt slaveri, påtvingad prostitution, påtvingat havandeskap, påtvingad sterilisering eller varje annan form av sexuellt våld av motsvarande svårhetsgrad. Straffansvar för påtvingad sterilisering, påtvingat havandeskap samt sexuellt slaveri behandlas i avsnitten 10.3.2, 10.3.4 respektive 10.3.5.

Den närmare innebörden av vad som avses med ett allvarligt sexuellt övergrepp ges framförallt i uppräknningen av de gärningsformer som ligger till grund för straffansvaret, se nedan.

Våldtäkt

Våldtäkt definieras inte i Romstadgan. Av brottskriterierna till artikel 7:1 g, som är likalydande med de som gäller för krigsförbrytelser som begås genom motsvarande typ av gärningar, framgår emellertid att med våldtäkt avses en sexuell penetration, även om denna sker endast i liten omfattning, dels med penis eller annat objekt av en persons vagina eller anus, dels med penis av en persons mun. Gärningen ska enligt kriterierna förövas genom att offret eller en tredje person utsätts för våld eller hot eller för t.ex. frihetsberövande, allmänna påtryckningsmedel, missbruk av beroendeställning eller genom att förövaren utnyttjar en hotfull situation som offret eller en tredje person befinner sig i. Därutöver omfattas även fall då en person inte har förmåga att lämna ett verkligt medgivande. Denna oförmåga kan enligt brottskriterierna bero på naturliga, framkallade eller åldersbetingade förhållanden.

Vad som enligt allmän folkrätt utgör våldtäkt har i allt väsentligt utformats genom Jugoslavien⁴⁹ och Rwandatribunalernas⁵⁰ praxis, som återspeglas i brottskriterierna. I Rwandatribunalens avgörande *Akayesu*⁵¹ från år 1998, konstaterades att det inte fanns någon allmänt accepterad definition av våldtäkt inom den internationella rätten. Tribunalen ansåg det därför nödvändigt att definiera brottet. När det gäller själva våldtäktsgärningen konstaterades att denna inte endast omfattar vaginala samlag utan att våldtäkt även kan begås genom anala samlag samt genom att ett objekt förs in i slida eller anus. Tribunalen ansåg bl.a. att den som fört in träbitar i underlivet på en kvinna gjort sig skyldig till en gärning som utgjorde våldtäkt. Tribunalen definierade våldtäkt som en

⁴⁹ Jugoslavientribunalen, Trial Judgement, The Prosecutor v. Zejnib Delalic and Others, 1998, IT-96-21-T, paras 478 f. Jugoslavientribunalen, Trial Judgement, The Prosecutor v. Anto Furundzija, 1998, IT-95-17/1-T, paras 180 f., Jugoslavientribunalen, Trial Judgement, The Prosecutor v. Dragoljub Kunarac and Others, 2001, IT-96-23 och IT-96-23/1-T, paras 438 ff, Jugoslavientribunalen, Appeal Judgement, The Prosecutor v. Dragoljub Kunarac and Others, 2002, IT-96-23 och IT-96-23/1-A, paras 125 f.

⁵⁰ Rwandatribunalen, Trial Judgement, The Prosecutor v. Jean Paul Akayesu, 1998, ICTR-96-4-T, paras. 596 f. och 686 f., Rwandatribunalen, Trial Judgement, The Prosecutor v. Sylvestre Gacumbtsi, 2004, ICTR-2001-64-T paras 321 f.

⁵¹ Rwandatribunalen, Trial Judgement, The Prosecutor v. Jean Paul Akayesu, 1998, ICTR-96-4-T, paras 596 f. och 686 f.

penetration av sexuell natur som sker under tvingande förhållanden. Definitionen av våldtäkt preciseras därefter ytterligare i Jugoslavientribunalens avgöranden *Furundzija*⁵² och *Kunarac*⁵³. Där tydliggjordes bl.a. att även orala samlag kan utgöra våldtäkt.

I enlighet med tribunalernas praxis avses med tvång att offret eller en tredje person utsätts för våld eller hot. En våldtäkt kan enligt tribunalerna även begås under sådana tvingande förhållanden att offret får anses sakna möjlighet eller förmåga att avvisa den sexuella handlingen. Sådana tvingande förhållanden kan bero på omständigheter hänförliga till offret. En tillfällig eller permanent avsaknad av förmåga att avvisa en sexuell handling kan bero på förhållanden som ålder, sjukdom, skada eller t.ex. medvetlöshet eller berusning. I brottskriterierna beskrivs dessa omständigheter samlat som naturliga, framkallade eller åldersrelaterade. Oförmåga att avvisa en sexuell handling kan även bero på att en gärning begås i en miljö eller under omständigheter som är tvingande (coercive environment/circumstances). I dessa sammanhang har faktorer hänförliga till offrets person mindre betydelse. I stället beaktas de omständigheter under vilka gärningen begås.

För straffansvar för brott mot mänskligheten krävs att en gärning utgör eller ingår som ett led i ett omfattande eller systematiskt angrepp riktat mot en civilbefolkning. Om detta särskilda rekvisit är uppfyllt, torde ofta sådana tvingande förhållanden föreligga. På motsvarande sätt uppställs särskilda, gemensamma rekvisit för straffansvar för folkmord och krigsförbrytelse som särskiljer dessa ytterst allvarliga brott från sådana som kan lagföras enligt sedvanliga nationella regler om t.ex. våldtäkt, se avsnitten 9.1 och 11.1. Dessa rekvisit hänför sig till de förhållanden under vilka brotten begås. Folkmord, brott mot mänskligheten och krigsförbrytelser begås som regel inom ramen för systematisk och storskalig våldsanvändning. Ofta pågår en väpnad konflikt, vilket i fråga om krigsförbrytelser även är en förutsättning för straffansvar. En persons förmåga att avvärja en sexuell handling måste bedömas mot denna bakgrund. Ett sexuellt övergrepp som begås under sådana i sig själv tvingande omständigheter som medför straffansvar för brott mot mänskligheten, eller något av de andra brotten i den föreslagna lagen, kan medföra att en person inte anses kunna lämna ett verkligt medgivande till den sexuella handlingen och därmed inte heller ha förmåga att kunna avvisa den⁵⁴.

Påtvingad prostitution

Enligt brottskriterierna till artikel 7:1 g avses med påtvingad prostitution att någon tvingas delta i en handling av sexuell natur, se vidare nedan, samt att förövaren som ett resultat av detta får eller förväntar sig ekonomisk eller annan vinning. Kravet på tvång eller utnyttjande av tvingande förhållanden motsvarar vad som gäller för våldtäkt, se ovan.

⁵² Jugoslavientribunalen, Trial Judgement, The Prosecutor v. Anto Furundzija, 1998, IT-95-17/1-T, paras 180 f.

⁵³ Jugoslavientribunalen, Trial Judgement, The Prosecutor v. Dragoljub Kunarac and Others, 2001, IT-96-23 och IT-96-23/1-T, paras 438 f.

⁵⁴ Jugoslavientribunalen, Appeal Judgement, The Prosecutor v. Dragoljub Kunarac and Others, 2002, IT-96-23, IT-96-23/1-A, paras 128 f.

Annan till sitt allvar jämförbar gärning

Av Romstadgans artikel 7:1 g framgår att brott mot mänskligheten kan begås genom varje annan form av sexuellt våld (sexual violence) av motsvarande svårhetsgrad som de gärningsformer som artikeln uttryckligen omfattar. Enligt brottskriterierna avses andra handlingar av sexuell natur än de som uttryckligen anges i artikeln. Samma krav på tvång eller utnyttjande av tvingande förhållanden som gäller för våldtäkt tillämpas även här, se ovan.

Begreppet sexuellt våld förekommer endast i Romstadgan, se även avsnitt 11.4.5. Trots detta har begreppet innebörd vid flera tillfällen behandlats av Jugoslavien- och Rwandatribunalerna. Tribunalernas praxis har också i stor utsträckning legat till grund för brottskriteriernas utformning. I Rwandatribunalens avgörande *Akayesu*⁵⁵ anges att med sexuellt våld avses handlingar av sexuell natur som begås mot en person under tvingande omständigheter. För att omfattas av straffansvar krävs dock att gärningen är av motsvarande svårhetsgrad och allvar som de gärningsformer som uttryckligen omfattas av stadgans artikel 7:1 g, t.ex. våldtäkt.

Därmed omfattar regleringen gärningar av varierat slag. Ett gemensamt krav är dock att det rör sig om en handling av sexuell natur. Till skillnad från våldtäkt krävs dock inte penetration. Som framgår av stadgan krävs vidare att gärningen är av ett visst allvar. Därmed kan handlingar av sexuell natur som i princip är att jämställa med handlingar som innefattar penetration omfattas. Beroende på omständigheterna kan även ett antal handlingar av sexuell natur, som var för sig inte når upp till graden av allvar men som t.ex. skett upprepat, omfattas.

Frågan om vilken typ av gärningar som kan utgöra sexuellt våld har, som nämnts, varit föremål för prövning av Jugoslavien-⁵⁶ och Rwandatribunalerna⁵⁷. I det sammanhanget bör dock noteras att tribunalerna ansett att begreppet även innefattar gärningar som närmast är att betrakta som misshandel; t.ex. lemlästning av könsorgan, och tribunalernas praxis ska ses i ljuset av detta. Bestämmelsen om allvarliga sexuella övergrepp i nuvarande lagförslag bör förbehållas gärningar av mer renodlad sexuell karaktär. Det är därmed inte lämpligt att, som *Svea hovrätt* föreslagit, använda begreppet sexuellt våld som samlingsbegrepp.

Regleringens utformning

Utredningen har föreslagit att straffansvaret för allvarliga sexuella övergrepp regleras genom en bestämmelse enligt vilken den som utsätter någon för ett sådant övergrepp genom våldtäkt, påtvingad prostitution, påtvingat havandeskap, påtvingad sterilisering eller annan motsvarande gärning döms till ansvar.

⁵⁵ Rwandatribunalen, Trial Judgement, The Prosecutor v. Jean Paul Akayesu, 1998, ICTR-96-4-T, para 598.

⁵⁶ Jugoslavientribunalen, Trial Judgement, The Prosecutor v. Anto Furundzija, 1998, IT-95-17/1-T, paras 165 f.

⁵⁷ Rwandatribunalen, Trial Judgement, The Prosecutor v. Jean Paul Akayesu, 1998, ICTR-96-4-T, paras 596 f.

Vad gäller straffansvar för påtvingad sterilisering har tidigare konstaterats att en sådan gärning endast i undantagsfall torde utgöra ett sexuellt övergrepp. Däremot omfattas den av straffansvar för tillfogande av allvarlig smärta eller skada eller utsättande för svårt lidande genom tortyr eller annan omänsklig behandling. Som behandlats i avsnitt 10.3.2 krävs dock ingen uttrycklig reglering.

Delvis samma argument gör sig gällande för påtvingat havandeskap. Även om ett sexuellt övergrepp, främst i form av en våldtäkt, kan utgöra en del av det påtvingade havandeskapet, omfattar straffbudet också situationer där graviditeten åstadkoms genom t.ex. ett medicinskt ingrepp. I dessa fall kan det ifrågasättas om gärningen utgör ett sexuellt övergrepp. Därtill kommer att det utmärkande för detta brott inte är det sexuella övergrepp som eventuellt sker utan att gärningen begås i syfte att påverka den etniska sammansättningen av en befolkning eller att föröva andra svåra överträdelser av allmän folkrätt. Därför bör inte heller straffansvar för påtvingat havandeskap upptas i bestämmelsen om allvarliga sexuella övergrepp. I stället föreslås en särskild bestämmelse om detta, se avsnitt 10.3.4.

I övrigt ställer sig regeringen i princip bakom innehållet i utredningens förslag. Därmed ska, till skillnad från vad som gäller enligt Romstadgans artikel 7:1 g, gärningar som enligt stadgan utgör sexuellt slaveri omfattas av bestämmelsen om bl.a. tvångsarbete, som motsvarar stadgans reglering av förslavning, se vidare avsnitt 10.3.5.

Bestämmelsen bör i princip utformas som utredningen föreslagit. Det bör emellertid tydligt framgå att det, när det gäller straffansvar för andra typer av sexuella övergrepp än våldtäkt och påtvingad prostitution, krävs att dessa till sitt allvar är jämförbara med de i bestämmelsen angivna gärningsformerna.

Sammanfattningsvis föreslås därmed att straffansvaret för brott mot mänskligheten ska omfatta den som utsätter en person som ingår i gruppen för ett allvarligt sexuellt övergrepp genom våldtäkt, påtvingad prostitution eller annan till sitt allvar jämförbar gärning.

10.3.4 Påtvingat havandeskap

Regeringens förslag: Den som, i syfte att påverka den etniska sammansättningen av en befolkning eller att föröva andra svåra överträdelser av allmän folkrätt, frihetsberövar en kvinna som ingår i gruppen och som med tvång gjorts havande döms för brott mot mänskligheten.

Utredningens förslag överensstämmer i huvudsak med regeringens. Utredningen föreslår dock att straffansvaret för påtvingat havandeskap regleras i bestämmelsen om allvarliga sexuella övergrepp och har inte uttryckligen angett de särskilda rekvisit som konstituerar gärningen.

Remissinstanserna har inte yttrat sig särskilt över förslaget.

Förslaget i utkast till lagrådsremiss överensstämmer med regeringens.

Remissinstanserna har inte yttrat sig över förslaget.

Skälen för regeringens förslag: Enligt Romstadgans artikel 7:1 g kan våldtäkt, sexuell slaveri, påtvingad prostitution, påtvingat havandeskap, påtvingad sterilisering eller varje annan form av sexuellt våld av motsvarande svårhetsgrad utgöra ett brott mot mänskligheten. Straffansvar för påtvingad sterilisering samt för allvarliga sexuella övergrepp som begås genom våldtäkt, påtvingad prostitution eller annan till sitt allvar jämförbar gärning behandlas i avsnitt 10.3.2 respektive 10.3.3. Sexuell slaveri behandlas i avsnitt 10.3.5.

I artikel 7:2 f i Romstadgan definieras påtvingat havandeskap. Därmed avses olaglig inspärning av en kvinna, som med våld försatts i havande tillstånd, med avsikt att påverka den etniska sammansättningen av en befolkning eller att föröva andra svåra överträdelser av folkrätten. Av artikeln framgår vidare att definitionen inte på något sätt ska inverka på nationella lagar rörande havandeskap. Brottskriterierna lämnar ingen ytterligare ledning.

Den fullbordade gärningen kan sägas innefatta två led. Det *första ledet* består i att en kvinna eller flicka med tvång gjorts havande (i den svenska översättningen av Romstadgan används begreppet våld "forcibly"). Detta kan ske genom våldtäkt, se avsnitt 10.3.3, men också på andra sätt som t.ex. genom insemination som sker utan kvinnans verkliga medgivande. Gärningens *andra led* består i att den gravida kvinnan eller flickan berövas sin frihet i syfte att påverka den etniska sammansättningen av en befolkning eller att föröva andra svåra överträdelser av allmän folkrätt. Med frihetsberövande avses, förutom fysiska frihetsberövanden, begränsande av rörelsefriheten som t.ex. anvisande av bestämd vistelseort. Dock krävs att kvinnan genom frihetsberövandet frånges möjligheterna att träffa egna val i fråga om att fullfölja graviditeten.

Det är inte nödvändigt att en och samma person gör sig skyldig till gärningens båda led. Det är inte heller nödvändigt att det särskilda syftet förelegat vid tidpunkten för graviditetens uppkomst, däremot vid frihetsberövandet. Den person som med det särskilda syftet frihetsberövar kvinnan måste, av naturliga skäl, ha uppsåt till den omständigheten att kvinnan blivit gravid genom tvång.

Enligt utredningens förslag omfattar bestämmelsen om allvarliga sexuella övergrepp även gärningar som utgör påtvingat havandeskap. Mot en sådan placering av regleringen talar, enligt regeringen, det förhållandet att det för påtvingat havandeskap inte krävs att ett sexuellt övergrepp begås. Det utmärkande för påtvingat havandeskap är inte heller att ett sexuellt övergrepp, i förekommande fall, begås utan snarare att det funnits ett syfte att påverka den etniska sammansättningen av en befolkning eller att föröva andra svåra överträdelser av allmän folkrätt. Som regeringen anfört i avsnitt 10.3.3 bör därför straffansvaret för påtvingat havandeskap regleras i en särskild bestämmelse. Vidare bör det för brottet utmärkande syftet uttryckligen framgå av bestämmelsen.

Straffansvaret föreslås därmed omfatta den som, i syfte att påverka den etniska sammansättningen av en befolkning eller att föröva andra svåra överträdelser av allmän folkrätt, frihetsberövar en kvinna som ingår i gruppen och som med tvång gjorts havande.

10.3.5 Sexuellt slaveri, tvångsarbete eller annat sådant tvångstillstånd

Prop. 2013/14:146

Regeringens förslag: Den som förorsakar att en person som ingår i gruppen kommer i sexuellt slaveri eller, i strid med allmän folkrätt, kommer i tvångsarbete eller annat sådant tvångstillstånd döms för brott mot mänskligheten.

Utredningens förslag överensstämmer delvis med regeringens. Utredningen föreslår dock att gärningen ska begås genom tvång eller allvarligt missbruk av beroendeställning hos någon som ingår i gruppen.

Remissinstanserna: En övervägande del av remissinstanserna har inte yttrat sig särskilt över förslaget. *Svea hovrätt* har anfört att det torde finnas anledning att överväga om inte beskrivningen av de tillstånd offren försätts i vid förslavning bör vidgas till att avse också andra liknande nödlägen.

Förslaget i utkast till lagrådsremiss överensstämmer med regeringens.

Remissinstanserna har inte yttrat sig över förslaget.

Skälen för regeringens förslag

Enligt Romstadgan artikel 7:1 c utgör förslavning ett brott mot mänskligheten. Vad som avses med förslavning definieras i artikel 7:2 c som utövande av någon eller all den makt som följer av äganderätt över en person, inbegripet utövande av denna makt vid handel med människor, särskilt kvinnor och barn. Definitionens första led överensstämmer med den allmänt erkända definitionen av slaveri som återfinns i FN:s konvention om slaveri och tvångsarbete från 1926 (slaverikonventionen). Enligt artikel 7:1 g utgör även sexuellt slaveri ett brott mot mänskligheten.

I brottskriterierna konkretiseras att den makt som följer av äganderätt över en person kan utövas genom köp, försäljning, utlåning av eller byteshandel med en sådan person eller genom att på annat motsvarande sätt beröva en person hans eller hennes frihet. Avgörande för straffansvar är att en person berövar någon annan dennes självbestämmanderätt eller i vart fall beskär den väsentligt. Alla åtgärder varigenom en persons självbestämmanderätt på detta sätt begränsas omfattas inte av straffansvar. Förutsättningen är att åtgärderna strider mot allmän folkrätt. I Jugoslavientribunalens avgörande *Kunarac*⁵⁸ beskrivs det förslavande tillståndet som att en persons rörelsefrihet kraftigt begränsas genom att denne utsätts för fysisk eller psykisk kontroll, våld, hot, tvång, grym behandling eller sexuella övergrepp. Av avgörandet framgår vidare att det inte är nödvändigt att personen berövas sin frihet i fysisk bemärkelse. Även den som på annat sätt får sina handlingsalternativ kraftigt reducerade kan vara att anse som förslavad. I nyss nämnda avgörande

⁵⁸ Jugoslavientribunalen, Trial Judgement, *The Prosecutor v. Dragoljub Kunarac and Others*, 2001, IT-96-23-T och IT-96-23/1-T, paras 732 f., Jugoslavientribunalen, Appeal Judgement, *The Prosecutor v. Dragoljub Kunarac and Others*, 2002, IT-96-23-A och IT-96-23/1-A, paras 116 f.

befann sig ett antal kvinnor i ett hus som kontrollerades av soldater. De tvingades där utföra såväl sexuella tjänster som hushållssysslor. Trots att kvinnorna tidvis hade möjlighet att på egen hand lämna huset ansåg tribunalen att de var förslavade, eftersom deras handlingsfrihet var kraftigt kringskuren genom att de stod under förövarnas kontroll och i praktiken inte hade någonstans att fly.

Av Romstadgans definition av förslavning framgår att begreppet bl.a. tar sikte på tillstånd som kan betecknas som människohandel. Vad som internationellt avses med människohandel framgår av ett flertal internationella instrument som sammantaget definierar begreppet. Dessa har i Sverige genomförts dels genom införandet av brottet människohandel i 4 kap. 1 a § brottsbalken, dels genom de reformer som bestämmelsen därefter genomgått (prop. 2001/02:124, 2003/04:111 och 2009/10:152). Viss ledning i fråga om vad som utgör slaveri kan hämtas i denna reglering.

Som ovan konstaterats omfattar straffansvaret för slaveri en gärning varigenom en person försätts i ett tillstånd där han eller hon förlorar sin självbestämmanderätt i sådan omfattning att personen kan anses vara förslavad. I de flesta fall kommer förslavningen till uttryck genom att personen i detta tillstånd exploateras på olika sätt.

Ett tydligt uttryck för att en person är förslavad är att denne exploateras för sexuella ändamål, se bestämmelsen om sexuellt slaveri i Romstadgans artikel 7:1 g. Denna form av brott mot mänskligheten regleras där gemensamt med bl.a. ansvar för våldtäkt och påtvingad prostitution, se avsnitt 10.3.3. Av de aktuella brottskriterierna framgår att det för straffansvar för sexuellt slaveri krävs, förutom att någon utövar sådan makt som följer av äganderätt över en person, att personen förmås delta i en eller flera handlingar av sexuell natur. Som Jugoslavientribunalen konstaterat i ovan nämnda avgörande *Kunarac*, kan just det förhållandet att en person utsätts för sexuella övergrepp, utgöra en omständighet som talar för att denne befinner sig i ett tillstånd av förslavning. Sexuellt slaveri utgör därmed en form av förslavning även om det i stadgan regleras i en annan artikel.

Ett annat uttryck för att en person befinner sig i ett tillstånd av förslavning är att personen, i strid med allmän folkrätt, exploateras genom tvångsarbete. Under andra världskriget förekom ett omfattande utnyttjande av arbetskraft på ett sätt som Nürnbergtribunalen bedömde utgjorde slaveri genom tvångsarbete (slave labour). Enligt tribunalen hade närmare åtta miljoner människor i Tyskland och i de ockuperade områdena tvingats till arbete, främst inom Tysklands nationella industri, för att därigenom stärka den tyska ekonomin och i förlängningen även stridskrafterna.

Som ovan nämnts omfattar straffansvaret tvångsarbete som sker i strid med allmän folkrätt. Vid denna bedömning är bl.a. artiklarna 49–57 i Genèvekonvention III och artikel 8 i konventionen om medborgerliga och politiska rättigheter från 1966 av relevans. Där behandlas bl.a. under vilka förutsättningar personer får åläggas att mot sin vilja utföra visst arbete. Även i de fall detta är tillåtet kan det enligt Jugoslavientribunalen vara fråga om ett straffbart tvångsarbete om de villkor som gäller för arbetets utförande inte uppfyller vissa krav. Arbete som utförs t.ex. under

dåliga sanitära förhållanden, psykiska och fysiska övergrepp eller med brist på mat och vatten kan därmed på denna grund utgöra slaveri⁵⁹.

Som inledningsvis behandlats utgör det inte en nödvändig förutsättning för straffansvar att en person rent faktiskt exploateras, även om det är en omständighet som kan tala för att förslavning föreligger. Straffansvar kan även aktualiseras om en person, i strid med allmän folkrätt, försätts i ett tillstånd där denne förlorar sin självbestämmanderätt i sådan omfattning att han eller hon kan anses vara förslavad. Som tidigare konstaterats kan detta ske även på andra sätt än genom att personen fysiskt frihetsberövas. Tvångstillståndet kan även inträda genom att personen i princip helt fräntas sina möjligheter att handla efter egen vilja och därigenom tvingas att underkasta sig någon annans vilja eller önskemål.

När det gäller den närmare utformningen av bestämmelsen har utredningen valt att knyta an till hur de vid tidpunkten gällande bestämmelserna om människohandel och olaga tvång var formulerade. Enligt regeringens mening riskerar emellertid en sådan utformning av bestämmelsen, genom utredningens förslag på krav på tvång eller allvarligt missbruk av beroendeställning, att få ett allt för snävt tillämpningsområde. Vidare kan konstateras att, även om slaveribrottet uppvisar stora likheter med människohandel, har det senare varit föremål för stort internationellt intresse som resulterat i en internationellt erkänd definition av människohandel, som i Sverige numera är genomförd genom 4 kap. 1 a § brottsbalken. Straffansvaret för förslavning har emellertid sin grund i det folkrättsliga förbudet mot slaveri med utgångspunkt i slaverikonventionen från 1926. En avgörande skillnad mellan hur människohandelsbrottet i dag är utformat och vad som kan anses utgöra slaveri är att det för människohandel uppställs ett krav på exploateringssyfte. Motsvarande krav uppställs inte när det gäller slaveri där uppfattningen om en slags äganderätt över en människa är central. Det är därför sammanfattningsvis mindre lämpligt att i allt för stor utsträckning låta regleringen av människohandelsbrottet påverka utformningen av nu aktuell bestämmelse.

Slaverikonventionen tar enligt sin ordalydelse sikte på gärningar som innefattar handel med människor som egendom. Detta framgår bl.a. av konventionens definition av slaveri som ett tillstånd varigenom någon utövar sådan makt som är förenad med äganderätt över en annan person. Även om det i dag kan förekomma att människor behandlas som handelsvaror, kommer förslavning numera till uttryck främst genom olika former av exploatering. Det är därför enligt regeringen lämpligt att utforma bestämmelsen med detta som utgångspunkt. Gärningar som kan utgöra sexuellt slaveri strider av naturliga skäl alltid mot den folkrättsliga regleringen. När det däremot gäller åtgärder varigenom en person åläggs tvångsarbete eller annars kraftigt begränsas i sin frihet kan dessa, som ovan framgått, under vissa förutsättningar vara tillåtna. För att tydliggöra att endast folkrättsstridiga gärningar omfattas av tillämpningsområdet för bestämmelsen bör det av denna uttryckligen framgå att det för

⁵⁹ Jugoslavientribunalen, Trial Judgement, The Prosecutor v. Milorad Krnojelac, 2002, IT-97-25-T, paras 349 f., Jugoslavientribunalen, Appeal Judgement, The Prosecutor v. Milorad Krnojelac, 2003, IT-97-25-A, paras 193 f.

straffansvar i dessa fall krävs att åtgärderna sker i strid med allmän folkrätt.

Straffansvaret ska således omfatta den som förorsakar att en person kommer i sexuellt slaveri eller, i strid med allmän folkrätt, kommer i tvångsarbete. Därutöver bör straffansvaret omfatta den som på annat sätt berövar någon dennes självbestämmanderätt i sådan omfattning att personen anses förslavad. Även detta ska ske i strid med allmän folkrätt. Denna typ av tillstånd har av utredningen benämnts som annat tvångstillstånd, vilket enligt regeringen får anses lämpligt. Med denna formulering av bestämmelsen finns inte behov att, som *Svea hovrätt* varit inne på, ytterligare vidga tillämpningsområdet.

Regeringen föreslår sammanfattningsvis att straffansvaret för brott mot mänskligheten ska omfatta den som förorsakar att en person som ingår i gruppen kommer i sexuellt slaveri eller, i strid med allmän folkrätt, kommer i tvångsarbete eller annat sådant tvångstillstånd.

10.3.6 Deportation eller tvångsförflyttning

Regeringens förslag: Den som i strid med allmän folkrätt deporterar eller tvångsförflyttar en person som ingår i gruppen döms för brott mot mänskligheten.

Utredningens förslag överensstämmer i huvudsak med regeringens. Utredningen föreslår dock att det för straffansvar krävs att fler än en person deporteras eller tvångsförflyttas samt att det uttryckligen anges att förflyttningen ska ske från ett område där personerna lagligen uppehåller sig.

Remissinstanserna har inte yttrat sig särskilt över förslaget.

Förslaget i utkast till lagrådsremiss överensstämmer med regeringens.

Remissinstanserna har inte yttrat sig över förslaget.

Skälen för regeringens förslag: Enligt artikel 7:1 d i Romstadgan kan deportation eller tvångsförflyttning av en befolkning utgöra ett brott mot mänskligheten. Enligt definitionen i artikel 7:2 d avses härmed påtvingad förflyttning, utan folkrättsligt tillåtna skäl, av de berörda personerna genom utvisning eller genom användande av andra tvångsmedel, från det område där de lagligen uppehåller sig.

Deportation avser som utgångspunkt förflyttning utanför det nationella territoriet medan tvångsförflyttning sker inom territoriet. Straffansvaret omfattar emellertid samma typ av gärningar och syftar till att skydda civila från att tvingas lämna sin hemvist.

Av brottskriterierna till artikel 7:1 d framgår att en förflyttning inte behöver ske med fysiska tvångsmedel utan kan tvingas fram genom t.ex. hot, missbruk av beroendeställning eller utnyttjande av att en person befinner sig i en tvingande miljö (coercive environment), jfr avsnitt 10.3.3. Avgörande i detta hänseende är om förflyttningen, med beaktande av omständigheterna i det enskilda fallet, sker mot personens vilja. Åtgärder som medför att civila tvingas fly under hot om att de annars kommer att utsättas för t.ex. våld, sexuella övergrepp eller förföljelse kan därmed omfattas av straffansvaret, även om personerna i och för sig på

egen hand fattar beslutet om och genomför förflyttningen. Civilas förflyttning som sker för att undkomma de allmänna umbäranden och påfrestningar som det innebär att leva i ett konfliktdrabbat område utgör dock, som utgångspunkt, inte en straffbar deportation eller förflyttning.

Förbudet mot deportation och tvångsförflyttning är inte absolut. Under vissa förutsättningar kan det enligt allmän folkrätt vara tillåtet att genomföra sådana åtgärder mot civilas vilja. Inom sedvanerätten regleras frågan om när och på vilket sätt civila får deporteras eller tvångsförflyttas i ett flertal olika instrument. Relevant reglering finns bl.a. i konventionen om medborgerliga och politiska rättigheter från år 1966. Där anges bl.a. att alla har en rätt att röra sig fritt inom sitt eget land och att ingen på ett godtyckligt sätt får vägras inresa i detta land. Rättigheterna i konventionen får endast inskränkas i vissa särskilda fall t.ex. om det är nödvändigt för att skydda den nationella säkerheten. Även den humanitära rättens reglering är relevant i sammanhanget, främst Genèvekonvention IV, se avsnitt 11.4.8. Där anges förutsättningarna för att under väpnad konflikt förflytta en civilbefolkning, främst till skydd för befolkningen men också av militära skäl. Ytterligare bestämmelser finns i protokoll 4 till Europakonventionen avseende erkännande av vissa andra rättigheter.

Som framgår av regleringen i Romstadgan syftar stadgans förbud till att förhindra att grupper av en civilbefolkning, dvs. ett flertal personer, tvingas från sina hem och de områden där de har rätt att vara. Utredningen har också föreslagit att det ska krävas att flera personer varit föremål för nu aktuell åtgärd. Av brottskriterierna framgår emellertid att det för straffansvar är tillräckligt att endast en person deporteras eller tvångsförflyttas. Detsamma gäller enligt brottskriterierna för krigsförbrytelser som begås genom denna typ av gärningar. Stöd för detta finns även att hämta i artikel 49 i Genèvekonvention IV där förbudet mot tvångsförflyttningen uttryckligen omfattar såväl enskilda som en större grupp (individual or mass forcible transfers). Även om deportation och tvångsförflyttning som utgångspunkt omfattar ett större antal personer kan det inte uteslutas att en straffbar gärning i det enskilda fallet kan avse en enskild person. Förutsatt att en sådan gärning ingår som ett led i ett omfattande eller systematiskt angrepp riktat mot en grupp civila, bör den kunna omfattas av ansvar.

Vad gäller den närmare utformningen av bestämmelsen är det, enligt regeringen, inte nödvändigt att i författningstexten uttryckligen ange att den som deporteras eller tvångsförflyttas lagligen ska ha uppehållit sig inom det område som personen förflyttas från. För straffansvar krävs att gärningen skett i strid med allmän folkrätt och frågan om en person uppehållit sig inom ett område lagligen utgör en nödvändig del av denna bedömning.

Sammanfattningsvis föreslår regeringen att straffansvaret för brott mot mänskligheten ska omfatta den som i strid med allmän folkrätt deporteras eller tvångsförflyttar en person som ingår i gruppen.

10.3.7 Frihetsberövande i strid med allmän folkrätt

Regeringens förslag: Den som i strid med allmän folkrätt frihetsberövar någon som ingår i gruppen döms för brott mot mänskligheten.

Utredningens förslag överensstämmer med regeringens.

Remissinstanserna har inte yttrat sig särskilt över förslaget.

Förslaget i utkast till lagrådsremiss överensstämmer med regeringens.

Remissinstanserna har inte yttrat sig över förslaget.

Skälen för regeringens förslag: Enligt artikel 7:1 e i Romstadgan kan fängslande eller annat allvarligt berövande av fysisk frihet i strid med grundläggande folkrättsliga regler utgöra brott mot mänskligheten.

Berövande av fysisk frihet kan, förutom faktisk inlåsning, innefatta åtgärder som innebär ett väsentligt begränsande av rörelsefriheten. Därmed kan personer som påtvingas vistelse i avgränsade områden men där tillåts röra sig fritt, t.ex. i ett getto, anses vara frihetsberövade.

För straffansvar krävs att frihetsberövandet sker i strid med allmän folkrätt. Därmed avses i första hand reglering inom området för mänskliga rättigheter. I de fall det pågår en väpnad konflikt aktualiseras även den humanitära rätten.

I Europakonventionen och konventionen om medborgerliga och politiska rättigheter finns bestämmelser om att människor inte får berövas sin personliga frihet utom i vissa angivna fall och i enlighet med den ordning som särskilt föreskrivs. Därmed uppställs ett förbud mot rent godtyckliga frihetsberövanden utan stöd i lag. Därutöver omfattar straffansvaret även åtgärder som sker till följd av en domstols beslut som inte föregåtts av en rättvis prövning, dvs. när kravet på en rättvis rättegång inte kan anses uppfyllt, samt när de processuella rättigheter som följer med ett frihetsberövande åsidosätts. Därmed kan ett frihetsberövande som t.ex. inte omprövas på rätt sätt eller i rätt tid stå i strid med allmän folkrätt. Straffansvaret kan även aktualiseras i de fall frihetsberövandet visserligen uppfyller de formella kraven men där den frihetsberövade hålls fängslad under ovärdiga förhållanden och i strid med kraven på human behandling, vilket bl.a. innefattar en rätt att inte utsättas för kränkande eller nedsättande behandling. Ett frihetsberövande som sker under en internationell väpnad konflikt kan, om det innebär en överträdelse av den humanitära rätten – främst Genèvekonvention IV samt tilläggsprotokoll I – utgöra en krigsförbrytelse, se vidare avsnitt 11.5.3.

Bestämmelsen avser inte varje form av frihetsberövande som i något enskilt hänseende strider mot gällande regelverk. Enligt brottskriterierna måste gärningen till sitt allvar vara sådan att den kan anses stå i strid med grundläggande rättigheter såsom de formulerats i folkrätten, dvs. att den vid en sammantagen bedömning utgör ett väsentligt avsteg från sedvanerätten på området.

Sammanfattningsvis föreslår regeringen att den som i strid med allmän folkrätt frihetsberövar någon som ingår i gruppen döms för brott mot mänskligheten.

Regeringens förslag: Den som utsätter personer som ingår i gruppen för förföljelse genom att i strid med allmän folkrätt beröva dem grundläggande rättigheter på grund av politiska, rasmässiga, nationella, etniska, kulturella, religiösa, könsmässiga eller andra enligt allmän folkrätt otillåtna motiv, döms för brott mot mänskligheten.

Regeringens bedömning: Det bör inte införas någon särskild bestämmelse om straffansvar för brott mot mänskligheten som begås genom apartheid.

Utredningens förslag till bestämmelse om straffansvar för förföljelse (*diskriminering*) överensstämmer i huvudsak med regeringens. När det gäller straffansvar för brottet apartheid, föreslår utredningen att det införs en uttrycklig straffbestämmelse enligt vilken den som inom ramen för och i syfte att upprätthålla en institutionaliserad ordning av systematiskt förtryck och dominans av en rasgrupp över en eller flera andra rasgrupper begår andra gärningar av liknande slag som övriga brott mot mänskligheten döms för apartheid.

Remissinstanserna: En övervägande del av remissinstanserna har inte yttrat sig särskilt över förslagen. *Stockholms tingsrätt* har anfört att rekvisitet ”inom ramen för och i syfte att upprätthålla en institutionaliserad ordning” i bestämmelsen om apartheid är oklart och rimmar illa med legalitetsprincipen.

Förslaget och bedömningen i utkast till lagrådsremiss överensstämmer med regeringens.

Remissinstanserna har inte yttrat sig över förslaget eller bedömningen.

Skälen för regeringens förslag och bedömning

Förföljelse

Enligt artikel 7:1 h i Romstadgan kan brott mot mänskligheten begås genom att en identifierbar grupp eller ett identifierbart kollektiv utsätts för förföljelse på grund av politiska, rasmässiga, nationella, etniska, kulturella, religiösa, genusmässiga eller andra skäl som universellt är erkända som otillåtna enligt folkrätten. Enligt stadgan krävs att förföljelse begås i samband med en gärning som enligt artikel 7:1 kan utgöra brott mot mänskligheten eller något annat brott som omfattas av Internationella brottmålsdomstolens jurisdiktion. Begreppet förföljelse definieras i artikel 7:2 g som ett uppsåtligt och allvarligt berövande av grundläggande rättigheter i strid med folkrätten på grund av en folkgrupps eller ett kollektivs identitet. Frågan om användningen av begreppet ras behandlas i avsnitt 8.1.

Straffansvaret för förföljelse tar sikte på gärningar varigenom en grupp civila berövas grundläggande rättigheter genom att utsättas för diskriminerande åtgärder. Brottsligheten riktar sig därmed i första hand mot gruppen som sådan. I många fall torde det vara samma grupp som också är föremål för ett straffbart angrepp.

De grundläggande rättigheter som avses i sammanhanget kommer bl.a. till uttryck i konventioner eller andra instrument inom rättsområdet för

mänskliga rättigheter samt inom den humanitära rätten. Det är fråga om rättigheter som spänner över ett brett område och som inkluderar bl.a. rätten till liv, familj, yttrandefrihet, föreningsfrihet och religionsfrihet.

Gärningstypen förföljelse omfattar emellertid inte varje åsidosättande av en grundläggande rättighet. Av Romstadgans definition i artikel 7:2 g framgår att förföljelse avser allvarligt berövande av grundläggande rättigheter. Jugoslavientribunalen har, på motsvarande sätt, definierat förföljelse som ett grovt eller uppenbart åsidosättande av grundläggande sedvanerättsliga rättigheter. Enligt tribunalen krävs vidare att gärningen till sitt allvar är jämförbar med andra brott mot mänskligheten samt att den företas med diskriminerande motiv. Bedömningen av om en gärning utgör ett straffbart åsidosättande av grundläggande rättigheter bör enligt tribunalen göras utifrån samtliga omständigheter vid gärningen⁶⁰.

För straffansvar krävs att den eller de rättigheter det gäller berövas gruppen på grund av politiska, rasmässiga, nationella, etniska, kulturella, religiösa, könmässiga eller andra motiv som är förbjudna enligt allmän folkrätt. Således krävs att gärningen begås i ett diskriminerande syfte. Vad som närmare avses med de i artikeln uppräknade motiven är inte definierat. Viss ledning kan emellertid hämtas i de konventioner som är aktuella i sammanhanget, bl.a. FN:s internationella konvention om avskaffande av alla former av rasdiskriminering från 1965 (rasdiskrimineringskonventionen, prop. 1970:87) där begreppet rasdiskriminering definieras, konventionen om medborgerliga och politiska rättigheter (prop. 1971:125) där bl.a. politiska och kulturella rättigheter behandlas samt 1979 års konvention om avskaffande av all slags diskriminering av kvinnor (prop. 1979/80:147).

De gärningar som kan utgöra förföljelse kan vara av mycket skiftande karaktär. Vid en genomgång av praxis från andra världskriget konstaterar Jugoslavientribunalen i fallet *Kupreskic*⁶¹ att straffansvaret för förföljelse kan omfatta gärningar som även på annan grund utgör brott mot mänskligheten, t.ex. mord, tortyr samt frihetsberövande, men att detta inte utgör ett nödvändigt element. Även gärningar som inte annars är straffbara och som närmast kan betecknas som ekonomiska eller juridiska åtgärder som begås i diskriminerande syfte kan konstituera en straffbar förföljelse. Nürnberg- och Tokyotribunalerna ansåg bl.a. att utfärdande av lagar som på ett diskriminerande sätt hindrade judar från att kunna göra sina ekonomiska och sociala rättigheter gällande eller i övrigt ta del av samhälls- och kulturliv utgjorde en straffbar förföljelse. Vidare ansågs den judiska befolkningen ha utsatts för förföljelse genom att deras ekonomiska rättigheter kränkts i sådan omfattning att det utgjorde ett allvarligt hot mot gruppens möjligheter att försörja sig eller bedriva ekonomisk verksamhet. Enligt tribunalerna avser straffansvaret inte bara själva utfärdandet av diskriminerande lagar eller administrativa bestämmelser. Även de som tillämpar bestämmelserna, t.ex. domare och åklagare, kan ådra sig ansvar.

⁶⁰ Jugoslavientribunalen, Trial Judgement, The Prosecutor v. Zoran Kupreskic, 2000, IT-95-16-T, paras 617–627.

⁶¹ Jugoslavientribunalen, Trial Judgement, The Prosecutor v. Zoran Kupreskic, 2000, IT-95-16-T, paras 567–636.

Enligt Romstadgans artikel 7:1 j utgör apartheid ett brott mot mänskligheten. I definitionen i artikel 7:2 h anges att apartheid avser omänskliga gärningar av en beskaffenhet som motsvarar de övriga gärningar som artikeln upptar, som begås i förbindelse med en institutionaliserad ordning av systematiskt förtryck och dominans av en rasgrupp över en eller flera andra rasgrupper, i avsikt att vidmakthålla denna ordning.

Begreppet apartheid har sitt ursprung i den politik av rasmässig segregation och diskriminering som bedrevs i Sydafrika under perioden 1948–1994. Det var också denna stat som under förhandlingarna av Romstadgan föreslog att brottet uttryckligen skulle omfattas av stadgan. Definitionen är i huvudsak hämtad från FN:s konvention av den 30 november 1973 om bekämpande och bestraffning av brottet apartheid (apartheidkonventionen). Sverige har inte anslutit sig till konventionen.

I konventionen kan viss ledning hämtas i fråga om vilka gärningar som kan falla under straffansvaret. Förutom gärningar som riktar sig mot människors liv, hälsa eller frihet omfattas även bl.a. lagstiftningsåtgärder eller andra administrativa åtgärder som av rasmässiga motiv syftar till att förhindra eller begränsa en grups deltagande i de politiska, sociala, ekonomiska eller kulturella delarna av samhället eller i övrigt hindra gruppmedlemmarnas möjligheter att tillvarata sina grundläggande rättigheter t.ex. rätten till arbete, utbildning, föreningsfrihet, rörelsefrihet inom och utanför landets gränser, medborgarskap samt rätten att uttrycka sig i tal och skrift. Även åtgärder som leder till att människor utifrån etniska motiv t.ex. tvingas bosätta sig i vissa utpekade områden eller förhindras att ingå äktenskap med personer som har ett annat etniskt ursprung kan utgöra apartheid.

Det kan därmed konstateras att straffansvaret för apartheid tar sikte på gärningar som i allt väsentligt även kan utgöra en straffbar förföljelse. Således föreligger en betydande överlappning mellan de båda artiklarna i Romstadgan. Det krav som uppställs på att en apartheidgärning ska begås i förbindelse med en institutionaliserad ordning av systematiskt förtryck och dominans av en rasgrupp över en eller flera andra rasgrupper samt att gärningen ska begås med avsikt att vidmakthålla denna ordning, går utöver vad som krävs för straffansvar för förföljelse. Således torde möjligheterna att döma för apartheid vara mer begränsade än att döma för förföljelse. Det symbolvärde som en särskild bestämmelse om apartheid hade vid tillkomsten av Romstadgan bör i och för sig inte underskattas. Det diskriminerande inslag som finns i apartheidbrottet kan dock, enligt regeringen, på ett tillfredsställande sätt beaktas inom ramen för straffansvar för förföljelse, som i sig utgör ett mycket allvarligt brott. Om de rekvisit som särskiljer apartheid från förföljelse föreligger, kan det beaktas i skärpande riktning vid straffmätning av brottet. Mycket talar således för att inte införa någon uttrycklig reglering när det gäller straffansvar för apartheid. Därtill kommer, i likhet med vad *Stockholms tingsrätt* anfört, den kritik som kan riktas mot vissa av de för detta brott särskilda rekvisiten. Sammantaget är det regeringens bedömning att straffansvar för denna typ av gärningar bör omfattas av bestämmelsen om förföljelse.

När det gäller den närmare utformningen av bestämmelsen om förföljelse gör regeringen följande överväganden. Inledningsvis kan konstateras att det enligt Romstadgan krävs att brottet begås i samband med en annan gärning som omfattas av straffansvaret för brott mot mänskligheten eller i övrigt av domstolens jurisdiktion. Utredningen har i denna del valt att avvika från stadgans utformning och föreslagit att ansvar för förföljelse kan komma i fråga dels om gärningen begås i samband med annat brott mot mänskligheten, dels om den begås i strid med allmän folkrätt. Som ovan redovisats framgår bl.a. av Jugoslavientribunalens praxis att även andra gärningar än sådana som på annan grund utgör brott mot mänskligheten kan omfattas av straffansvaret. Det är därför, enligt regeringen, varken nödvändigt eller önskvärt att begränsa straffansvaret på motsvarande sätt som i Romstadgan. Det torde emellertid inte heller vara nödvändigt att, som utredningen föreslagit, uttryckligen ange att brottet kan begås i samband med andra brott mot mänskligheten. Även om brottsligheten till sin natur är sådan att den ofta förekommer under sådana förhållanden, är straffansvaret inte beroende av detta. Det är tillräckligt att gärningen står i strid med allmän folkrätt.

Utredningen har valt att benämna brottet diskriminering. Begreppet förföljelse (persecution) förekommer dock inte bara i Romstadgan utan även i stadgorna för Nürnberg-, Jugoslavien- och Rwandatribunalerna samt inom den omfattande praxis som finns på området. Rubriceringen används ofta för att beskriva några av de mest allvarliga brott som under andra världskriget begicks mot bl.a. den judiska befolkningen. Även om motivet för gärningen i och för sig är diskriminerande, får begreppet förföljelse anses vara väl etablerat inom folkrätten och bör därför, enligt regeringen, användas i den svenska lagstiftningen.

Regeringen föreslår sammanfattningsvis att straffansvaret för brott mot mänskligheten ska omfatta den som utsätter personer som ingår i gruppen för förföljelse genom att i strid med allmän folkrätt beröva dem grundläggande rättigheter på grund av politiska, rasmässiga, nationella, etniska, kulturella, religiösa, könsmissiga eller andra, enligt allmän folkrätt, otillåtna motiv. Frågan om användning av begreppet ras i detta sammanhang har behandlats i avsnitt 8.1.

10.3.9 Påtvingat försvinnande

Regeringens förslag: För brott mot mänskligheten döms den som, för en stats eller politisk organisations räkning, eller med dess tillstånd, stöd eller samtycke, i syfte att undandra en person i gruppen från rättsligt skydd under en längre tid

- frihetsberövar en person, om frihetsberövandet följs av en vägran att erkänna detta eller lämna information om personens öde eller uppehållsort,
- efter att ett frihetsberövande skett, vägrar erkänna detta eller att lämna information om den frihetsberövades öde eller uppehållsort, eller
- sedan en sådan vägran som avses ovan skett, vidmakthåller frihetsberövandet.

Utredningens förslag överensstämmer delvis med regeringens. Utredningen föreslår att den som för en stats eller politisk organisations räkning, eller med dess tillstånd, stöd eller samtycke, griper, fängslar eller för bort någon som ingår i gruppen i syfte att undandra honom eller henne rättsligt skydd under en längre tid eller, sedan ett frihetsberövande har skett, vägrar att erkänna frihetsberövandet eller att lämna information om personens öde eller uppehållsort (*påtvingat försvinnande*) döms för brott mot mänskligheten.

Remissinstanserna: En övervägande del av remissinstanserna har inte yttrat sig särskilt över förslaget. *Svenska Röda Korset* har tillstyrkt förslaget och ansett att det är viktigt att påtvingat försvinnande definieras som brott mot mänskligheten. *Svea hovrätt* har ifrågasatt om den föreslagna bestämmelsen kan anses omfatta ansvar för en person som med vetskap om att någon annan vägrat erkänna ett frihetsberövande eller lämna viss information om frihetsberövandet, vidmakthåller detta.

Förslaget i utkast till lagrådsremiss överensstämmer med regeringens.

Remissinstanserna har inte yttrat sig över förslaget.

Skälen för regeringens förslag: Enligt Romstadgan artikel 7:1 i utgör påtvingat försvinnande av personer ett brott mot mänskligheten. En definition av vad som avses finns i artikel 7:2 i. Där framgår att någon ska gripa, frihetsberöva eller föra bort en person med tillstånd, stöd eller samtycke från en stat eller en politisk organisation. Detta ska åtföljas av en vägran att erkänna frihetsberövandet eller lämna upplysningar om den berörda personens öde eller uppehållsort. Avsikten med handlandet ska vara att undandra personen från rättsligt skydd under en längre tid.

Romstadgans definition av påtvingat försvinnande har sitt ursprung i bl.a. FN:s deklaration från 1992 om skydd för alla människor mot påtvingade försvinnanden (A/RES/47/133, 1992 [försvinnandedeklarationen]) som år 2006 kompletterats av en konvention med samma namn (försvinnandekonventionen, A/RES/61/177, 2006).

Genom brottskriterierna till artikel 7:1 i tydliggörs att den brottsliga gärningen består av två led; dels ett frihetsberövande av en eller flera personer, dels en vägran att tillstå detta eller i övrigt lämna information om den frihetsberövades öde eller uppehållsort. Ofta begås de gärningar som sammantaget leder till det fullbordade brottet påtvingat försvinnande av flera personer. Avgörande för straffansvar är, i det fall en person gör sig skyldig till ett frihetsberövande, att detta *efterföljs* av gärningens andra led eller, i de fall gärningen består i ett förnekande av frihetsberövandet eller undandragande av information, att detta *föregåtts* av gärningens första led. Ansvar kan därmed träffa den som beslutar om, vidmakthåller eller verkställer ett frihetsberövande med uppsåt att detta kommer att förnekas eller att information om den frihetsberövade personen inte kommer att lämnas ut. Som ovan anförts krävs också att det senare inträffat. Vidare omfattar straffansvaret den som efter att ett frihetsberövande (lagligt eller olagligt) skett vägrar att erkänna detta eller i övrigt lämna information om den frihetsberövade. Som *Svea hovrätt* pekat på är det även möjligt att en person, efter att ett frihetsberövande förnekats, vidmakthåller detta. Påtvingat försvinnande är till sin karaktär ett brott som kan pågå under lång tid. Det ursprungliga frihetsberövandet

som förnekats kan vidmakthållas av en eller flera andra personer vars handlingar inte *efterföljs* av ytterligare förnekanden, eftersom personen redan är "försvunnen". Det kan enligt regeringens mening inte ha varit avsikten att straffansvaret för påtvingat försvinnande inte skulle kunna omfatta den som vidmakthåller ett frihetsberövande, givet att övriga ansvarsförutsättningar är uppfyllda. Straffansvaret får därför enligt regeringen anses omfatta även en sådan gärning, förutsatt att uppsåtet omfattar det tidigare förnekandet, trots att detta inte uttryckligen framgår av stadgans lydelse.

Utmärkande för brottet påtvingat försvinnande är att brottsligheten direkt eller indirekt sker på uppdrag av en stat eller en politisk organisation samt att brottsligheten syftar till att undandra den drabbade från rättsligt skydd under en längre tid. I den inledande artikeln i försvinnandedeklarationen anges att varje form av påtvingat försvinnande innebär att den utsatta personen undandras från rättsligt skydd, vilket förorsakar såväl den drabbade personen som hans eller hennes anhöriga allvarligt lidande. Enligt deklarationen utgör detta en överträdelse av den internationella rättens reglering av rätten till en rättslig prövning, rätten till frihet och säkerhet, rätten att inte bli utsatt för tortyr eller annan grym, omänsklig eller förnedrande behandling eller bestraffning samt rätten till liv.

Brottet påtvingat försvinnande innebär således att en stat eller politisk organisation, i stället för att tillförsäkra människor rättslig skydd, direkt eller indirekt vidtar åtgärder som leder till att en person placeras utanför det system som ska utgöra en rättslig garanti vid ett frihetsberövande. I Romstadgan har detta kommit till uttryck genom ett krav på att gärningen ska begås i syfte att undandra den drabbade personen från rättsligt skydd under en längre tid. Ett frihetsberövande som är mycket kortvarigt eller en vägran att lämna information som endast i begränsad omfattning kan anses beröva en person denna rätt, omfattas därmed som utgångspunkt inte av straffansvaret. För ansvar krävs att den drabbade, vid en sammantagen bedömning, kan anses vara *berövad* sina rättigheter.

När det gäller utformningen av bestämmelsen görs följande överväganden. Utredningen har föreslagit en reglering i nära överensstämmelse med Romstadgans definition av påtvingat försvinnande. Detta utgör enligt regeringen en lämplig utgångspunkt, eftersom det där uttryckligen framgår vilka typer av gärningar som straffansvaret omfattar. Som ovan redovisats krävs att det brottsliga handlandet sker i syfte att undandra personen i fråga från rättsligt skydd. Enligt regeringen bör det tydliggöras att detta rekvisit gäller för samtliga led i bestämmelsen.

Sammanfattningsvis föreslås därmed att straffansvaret ska omfatta den som för en stats eller politisk organisations räkning, eller med dess tillstånd, stöd eller samtycke, i syfte att undandra en person i gruppen från rättsligt skydd under en längre tid, frihetsberövar denne om frihetsberövandet följs av ett en vägran att erkänna detta eller att lämna information om personens öde eller uppehållsort. Vidare föreslås ansvaret omfatta den som under sådana förutsättningar vägrar att erkänna ett frihetsberövande eller att lämna information om den frihetsberövades öde eller uppehållsort samt den som, sedan en sådan vägran skett, vidmakthåller frihetsberövandet.

Regeringens förslag: Straffet för brott mot mänskligheten är fängelse på viss tid, lägst fyra och högst arton år, eller på livstid.

Utredningens förslag överensstämmer med regeringens. Dock var det maximala tidsbestämda straff som kunde dömas ut vid tidpunkten för utredningens avlämnande tio år, vilket även är det som utredningen föreslår.

Remissinstanserna: En övervägande del av remissinstanserna har inte yttrat sig särskilt över förslaget. *Hovrätten för Västra Sverige* har yttrat sig allmänt om de straffskalor som föreslås gälla för folkmord, brott mot mänskligheten och krigsförbrytelser och anför att dessa är mycket vida och svåra att tillämpa.

Förslaget i utkast till lagrådsremiss överensstämmer med regeringens.

Remissinstanserna har inte yttrat sig över förslaget.

Skälen för regeringens förslag: Genom en lagändring som trädde ikraft den 1 juli 2009 ändrades det högsta tidsbestämda straff som kan dömas ut från tio till arton år (prop. 2008/09:118).

Brott mot mänskligheten utgör ett av de svåraste brotten. Straffansvaret omfattar mycket allvarliga gärningar som mord och tortyr. Gemensamt för de gärningar som kan utgöra brott mot mänskligheten är att de har en koppling till ett omfattande eller systematiskt angrepp på en civilbefolkning. Av detta följer att brottsligheten till sin karaktär är storskalig och organiserad samt att den i princip föregås av planering. Inte sällan förbereds, beordras eller utförs brottsligheten av personer i ledande eller annan ansvarsfull ställning, i syfte att främja och genomföra en politik som bedrivs mot en civilbefolkning eller en del av den. Denna plan eller politik utformas ofta av den styrande makten i den stat där den utsatta gruppen lever och det skydd som det allmänna erbjuder gruppen är därför ofta begränsat. Det finns således uppenbara likheter mellan denna brottslighet och folkmord, som kan begås genom delvis samma typ av gärningar. Liksom folkmord utgör brottsligheten inte bara en ytterst allvarlig kränkning av enskilda individers liv och integritet utan – på ett mer allmänt plan – även av grundläggande mänskliga värderingar och humanitet. För såväl folkmord som grova krigsförbrytelser föreslås det maximala straffet vara livstids fängelse, se avsnitten 9.3 och 11.11. Med beaktande av vad som ovan anförts bör detsamma gälla för brott mot mänskligheten. Det längsta tidsbestämda straffet ska vara arton år.

När det gäller frågan om vilket minimistraff som ska gälla för brottsligheten har utredningen föreslagit att detta, i likhet med vad som i dag gäller för folkmord respektive nu föreslås för detta brott och grova krigsförbrytelser, ska vara fängelse i fyra år. De gärningar som omfattas av straffansvaret är av varierat slag. Brottsligheten innefattar emellertid i princip alltid en allvarlig kränkning av enskildas fysiska integritet, frihet eller frid. Därtill kommer att gärningen ska kunna kopplas till ett omfattande eller systematiskt angrepp på en grupp civila. Redan därigenom är det fråga om brottslighet av mycket allvarlig karaktär. Detta måste återspeglas i det minimistraff som ska gälla. Som ovan

konstaterats finns stora likheter mellan kriminaliseringen av brott mot mänskligheten och folkmord. Det gäller även i de minst allvarliga fallen. Starka skäl talar därför för att straffminimum för brott mot mänskligheten bör utformas på motsvarande sätt som föreslås gälla för folkmord samt även för grova krigsförbrytelser, dvs. fyra års fängelse.

Straffskalan för brott mot mänskligheten föreslås därmed vara fängelse på viss tid, lägst fyra och högst arton år, eller på livstid.

11 Krigsförbrytelser

11.1 Gärningen ska ingå som ett led i eller på annat sätt stå i samband med en väpnad konflikt eller ockupation

Regeringens förslag: För straffansvar för krigsförbrytelse krävs att den straffbara gärningen ingår som ett led i eller på annat sätt står i samband med en väpnad konflikt eller ockupation.

Utredningens förslag överensstämmer med regeringens.

Remissinstanserna: En majoritet av remissinstanserna har inte yttrat sig särskilt över förslaget. *Försvarsmakten* har allmänt framfört att det är en brist i utredningen att frågan om vad som i rättslig mening utgör en väpnad konflikt eller ockupation inte har klarlagts; detta eftersom straffansvar inträder först när en sådan konflikt eller ockupation föreligger. *Försvarsmakten* har i detta sammanhang pekat på att varje våldsanvändning mellan stater inte torde utgöra en väpnad konflikt.

Förslaget i utkast till lagrådsremiss överensstämmer med regeringens.

Remissinstanserna har inte yttrat sig över förslaget.

Skälen för regeringens förslag

Det gemensamma rekviritet för krigsförbrytelser (chapeau)

En krigsförbrytelse utgör en överträdelse av visst allvar av den internationella humanitära rätten som är tillämplig vid väpnad konflikt och under ockupation. Vad som avses med väpnad konflikt och ockupation har beskrivits i avsnitt 4.5. Som en naturlig följd av detta krävs någon form av koppling mellan den straffbara gärningen och den väpnade konflikten eller ockupationen dels genom att gärningen begås under en tid och på en plats där sådana förhållanden råder som medför att den humanitära rätten är tillämplig, dels genom att den har ett visst samband med konflikten eller ockupationen. Genom kravet på samband särskiljs krigsförbrytelser som begås genom t.ex. dödande eller sexuella övergrepp från gärningar som annars kan omfattas av straffansvar enligt den sedvanliga straffrättsliga lagstiftningen som mod eller våldtäkt. Ett brott som visserligen begås under den tid och på den plats där det pågår en väpnad konflikt men som saknar samband med denna, t.ex. ett mord

som begås av svartsjuka, omfattas därmed inte av straffansvaret för krigsförbrytelse.

Alla överträdelser av den humanitära rätten utgör inte krigsförbrytelser enligt internationell rätt. För detta krävs stöd i sedvanerätt. I huvudsak kan sägas att straffansvar för krigsförbrytelser endast kommer i fråga för de mest allvarliga överträdelserna. Det innebär dock inte att andra överträdelser av den humanitära rätten generellt är straffria. I dessa fall kan den nationella strafflagstiftningen eller t.ex. militära disciplinåtgärder aktualiseras.

Som tidigare redogjorts för delas krigsförbrytelserna i artikel 8 i Romstadgan in i svåra överträdelser av Genèvekonventionerna, andra allvarliga kränkningar av lag eller sedvanerätt tillämplig i väpnade konflikter samt allvarliga kränkningar av artikel 3, som är gemensam för Genèvekonventionerna (se avsnitt 5.5.3). Av brottskriterierna till artikeln framgår att det för dessa överträdelser uppställs ett gemensamt krav på samband med den väpnade konflikten. Detta kommer till uttryck genom kravet på att "the conduct took place in the context of and was associated with an international armed conflict/armed conflict not of an international character".

Utformningen av brottskriterierna har sin grund bl.a. i avgöranden från Jugoslavientribunalen som behandlar kravet på samband t.ex. *Tadic*⁶², *Delalic*⁶³ och *Aleksovski*⁶⁴. I tribunalens avgörande *Kunarac*⁶⁵ slås bl.a. fast att det som utmärker en krigsförbrytelse är det sammanhang i vilket en viss gärning begås. Även om den väpnade konflikten inte behöver vara själva orsaken till att en gärning begås ska den i vart fall spela en betydelsefull roll för personens möjligheter eller beslut att utföra den, det sätt varpå gärningen genomförs eller skälen och motiven för den. Gärningen skulle, med andra ord, sannolikt inte ha ägt rum om inte en väpnad konflikt förelegat. Vid bedömningen av om en gärning har ett tillräckligt nära samband med en väpnad konflikt kan, enligt tribunalen, flera omständigheter ha betydelse. En faktor som talar för att ett sådant samband finns är t.ex. att den som utför gärningen, men däremot inte offret, är kombattant. När det gäller en gärnings geografiska eller tidsmässiga samband med en väpnad konflikt har Jugoslavientribunalen uttalat att den internationella humanitära rätten äger tillämplighet från det att en väpnad konflikt inleds till dess att fientligheterna upphör och parterna är överens om att fredstillstånd har inträtt⁶⁶. I bl.a. ovan nämnda avgörande *Kunarac* har tribunalen konstaterat att i vart fall en del av Genèvekonventionernas reglering är tillämplig under denna tidsperiod i

⁶² Jugoslavientribunalen, Trial Judgement, The Prosecutor v. Dusko Tadic, 1997, IT-94-1-T, para 572. "[t]he existence of an armed conflict .is not sufficient...For a crime to fall within the jurisdiction of the International Tribunal, a sufficient nexus must be established between the alleged offence and the armed conflict which gives rise to the applicability of international humanitarian law".

⁶³ Jugoslavientribunalen, Trial Judgement, The Prosecutor v. Zejnir Delalic and Others, 1998, IT-96-21-T, paras 199 f.

⁶⁴ Jugoslavientribunalen, Trial Judgement, The Prosecutor v. Zlatko Aleksovski, 1999, IT-95-14/1-T, para 45.

⁶⁵ Jugoslavientribunalen, Appeal Judgement, The Prosecutor v. Dragoljub Kunarac and Others, 2002, IT-96-23-A och IT-96-23/1-A, paras 55 f.

⁶⁶ Jugoslavientribunalen, Appeals Chamber, Decision on the defence motion for interlocutory appeal on jurisdiction, The Prosecutor v. Dusko Tadic, 1995, IT-94-1-AR72, paras 68 f.

hela det territorium som kontrolleras av de stridande parterna och inte bara där stridigheterna fysiskt äger rum. Detta innebär att en straffbar överträdelse av den humanitära rätten kan begås även utanför det specifika område där den väpnade konflikten pågår eller har pågått och utan omedelbart tidsmässigt samband med denna. Avgörande är om den humanitära rätten varit tillämplig.

I de fall den väpnade konflikten utgör själva motivet för gärningen eller när gärningen utgör en del av eller annars direkt bidrar till den väpnade konflikten, dvs. när gärningen *ingår som ett led i den väpnade konflikten*, är sambandet med konflikten i de flesta fall uppenbart. Detta kan t.ex. vara fallet när en krigsförbrytelse begås genom att förbjudna stridsmedel eller stridsmetoder används.

Det är emellertid inte nödvändigt att gärningen i alla sammanhang kan sägas ingå som ett led i stridigheterna eller ens ha ett direkt samband med dessa. Det är tillräckligt att gärningen *på annat sätt står i samband med en väpnad konflikt* ("was associated with an armed conflict"). Detta krav är uppfyllt redan genom att den väpnade konflikten utgör en bakomliggande omständighet som möjliggör genomförandet av en överträdelse. Något krav på att en sådan överträdelse ska främja konflikten eller bidra till den militära nyttan uppställs inte. Det är alltså tillräckligt att en person, utan eget intresse i konflikten, utnyttjar det faktum att det pågår en väpnad konflikt och den situation som en sådan konflikt bidrar till, för att begå en gärning som utgör en såsom krigsförbrytelse straffbar överträdelse av den humanitära rätten⁶⁷. Som ovan redovisats krävs emellertid enligt Jugoslavientribunalen att den väpnade konflikten ska ha en betydelsefull roll för möjligheterna eller beslutet att genomföra brottet. Därmed kan t.ex. en soldat, som utnyttjar rådande förhållanden och för egen vinning begår en överträdelse, göra sig skyldig till en krigsförbrytelse.

Den humanitära rätten gäller också under ockupation (för en närmare beskrivning av vad som utgör ockupation, se avsnitt 4.5.3). På motsvarande sätt som under en väpnad konflikt måste även överträdelser som begås under ockupation ha samband med denna för att kunna klassificeras som krigsförbrytelse.

Det förhållandet att en gärning måste ha ett samband med den väpnade konflikten eller ockupationen innebär inte att det uppställs ett krav på att förövaren ska ha insikt om att det i rättslig bemärkelse föreligger en sådan konflikt eller ockupation. Förövaren behöver inte heller ha någon insikt om huruvida denna konflikt är internationell eller icke-internationell. Av de inledande brottskriterierna, som är tillämpliga i förhållande till samtliga krigsförbrytelser upptagna i Romstadgans artikel 8, framgår att det är tillräckligt att förövaren har insikt om de faktiska omständigheterna som konstituerar den väpnade konflikten eller ockupationen.

Överträdelser av den humanitära rätten kan begås av såväl militär personal som civila. Brottet krigsförbrytelse är därmed – liksom det svenska folkrättsbrottet – inte något militärt brott.

⁶⁷ Jugoslavientribunalen, Trial Judgement, The Prosecutor v. Dragoljub Kunarac and Others, 2001, IT-96-23-T och IT-96-23/1-T, 2001, para 568.

Sammanfattningsvis föreslår regeringen att det för straffansvar för krigsförbrytelser krävs att den straffbara gärningen ingår som ett led i eller på annat sätt står i samband med en väpnad konflikt eller ockupation.

Romstadgans krav på att gärningen begås som en del av en plan eller politik eller utgör en del av förövandet av sådana brott i stor skala.

Enligt artikel 8:1 i Romstadgan ska Internationella brottmålsdomstolen ha jurisdiktion över krigsförbrytelser särskilt när de begås som en del av en plan eller en politik eller utgör en del av förövandet av sådana brott i stor skala. Härigenom tillförs inget ytterligare rekvisit. Bestämmelsen tar sikte på frågan om Internationella brottmålsdomstolens jurisdiktion, genom att tydliggöra att denna är avsedd att endast omfatta de mest allvarliga brotten som angår hela det internationella samfundet. Utformningen av artikeln föregicks av omfattande diskussioner och förhandlingar. Vissa stater ville begränsa domstolens behörighet till att endast omfatta brott som begås som en del av en plan eller en politik eller som utgör en del av förövandet av sådana brott i stor skala. Andra motsatte sig detta och förordade att stadgan inte skulle innehålla någon begränsning av domstolens jurisdiktion överhuvudtaget. Den kompromisslösning som nationerna slutligen enades om, och som kom till uttryck i artikel 8:1, innebär inte någon formell begränsning av domstolens jurisdiktion utan är avsedd att ge ledning vid bedömningen av om en gärning bör komma under domstolens prövning eller inte. Även andra omständigheter som t.ex. den misstänktes officiella funktion kan påverka denna bedömning. Bestämmelsen är inte heller bindande för stadgearterna. Till detta kommer, som nämnts, att Romstadgan – om än inte uttömmande – kodifierar sedvanerätt som är bindande för alla stater.

Mot denna bakgrund saknas skäl för att införa en motsvarande bestämmelse i den nationella regleringen av krigsförbrytelser. En sådan bestämmelse skulle dessutom kunna resa frågor kring Sveriges möjligheter att fullt ut lagföra krigsförbrytelser i enlighet med sina sedvanerättsliga åtaganden. Att en krigsförbrytelse faktiskt begås som en del av en plan eller politik eller utgör en del av förövandet av sådana brott i stor skala, kan dock få betydelse vid bedömningen av krigsförbrytelsernas allvar.

11.2 Bör samma regelverk tillämpas i internationella respektive icke-internationella väpnade konflikter?

Regeringens bedömning: Det bör göras skillnad i regelverket mellan internationella och icke-internationella väpnade konflikter endast i de fall den internationella humanitära sedvanerätten inte medger annat eller en gärning till sin natur endast kan begås i en internationell väpnad konflikt eller under ockupation.

Utredningens bedömning överensstämmer med regeringens.

Remissinstanserna: En övervägande del av remissinstanserna har inte yttrat sig särskilt i frågan. *Justitiekanslern* och *Amnesty International* har uttryckligen sagt sig dela bedömningen. *Svenska Röda Korset* har anfört att skillnaden mellan vad som gäller i internationella respektive icke-internationella väpnade konflikter allt mer har suddats ut, främst genom Jugoslavientribunalens praxis på området och att stora delar av den humanitära rätten numera är tillämplig i båda typer av konflikter. Det är således av största vikt att även överträdelser av den humanitära rätten som begås i icke-internationella väpnade konflikter inkluderas i det straffbara området och Svenska Röda Korset har sett det som mycket positivt att utredningens förslag generellt sett inte gör skillnad mellan dessa konflikttyper. Även *Justitiekanslern*, *9:e åklagarkammaren i Stockholm för internationella mål* och *Internationella åklagarkammaren i Sundsvall* har tillstyrkt utredningens förslag att i vissa avseende gå utöver Romstadgan. *Stockholms tingsrätt* har å andra sidan motsatt sig att lagen får ett vidare tillämpningsområde än vad som följer av Romstadgan. Lagen bör enligt tingsrätten endast omfatta gärningar som enligt stadgan utgör brott.

Bedömningen i utkast till lagrådsremiss överensstämmer med regeringens.

Remissinstanserna har inte yttrat sig över bedömningen.

Skälen för regeringens bedömning: Det har i den internationella humanitära rätten traditionellt gjorts skillnad mellan internationella och icke-internationella väpnade konflikter, se avsnitt 4.5. Historiskt har endast begränsade delar av det humanitära regelverket ansetts tillämpligt vid icke-internationella väpnade konflikter. Detta gäller såväl reglernas tillämplighet överhuvudtaget, som omfattningen av den enskilda individens ansvar för handlingar i strid med regelverket.

När det gäller icke-internationella väpnade konflikter finns en uttrycklig reglering i Genèvekonventionernas gemensamma artikel 3, som utvecklas och kompletteras genom tilläggsprotokoll II till konventionerna. Det faktum att det har gjorts skillnad mellan de båda konflikttyperna har också kommit till tydligt uttryck i Romstadgans reglering av krigsförbrytelser. Artikel 8:2 är, som redovisats i avsnitt 5.5.3, uppdelad i överträdelser som begås i internationella väpnade konflikter (artikel 8:2 a och b) respektive icke-internationella väpnade konflikter (artikel 8:2 c och e).

Samtidigt har, framförallt efter andra världskrigets slut, de icke-internationella väpnade konflikterna blivit allt vanligare. Utvecklingen inom den humanitära rätten har också under de senaste årtiondena gått allt mer i riktning mot att den väpnade konfliktens karaktär, såvitt nu är aktuellt, getts mindre betydelse för reglernas tillämplighet. Ett stort antal av bestämmelserna i tilläggsprotokoll II till Genèvekonventionerna har utvecklats till sedvanerätt. Vidare har statspraxis bidragit till att fylla ut de luckor i regleringen som protokollet lämnar med regler av i stort sett samma innebörd som de som gäller för internationella väpnade konflikter enligt tilläggsprotokoll I till konventionerna. Detta framgår bl.a. av Internationella rödakorskommitténs sedvanerättsstudie (se avsnitt 4.5.1). Därutöver kan nämnas att i princip varje humanitärättslig traktat som antagits efter år 1996 har angetts vara tillämplig i båda typer av konflikter, bl.a. protokollet om förbud mot eller restriktioner i

användning av minor, försåt och andra anordningar som gäller för 1980 års konvention om förbud mot eller inskränkningar i användningen av vissa konventionella vapen som kan anses vara ytterst skadebringande eller ha urskillningslösa verkningar (1980 års vapenkonvention), 1997 års konvention om förbud mot användning, lagring, produktion och överföring av antipersonella minor (truppminor) samt om deras förstörelse (Ottawakonventionen), tilläggsprotokoll II till 1954 års konvention om skydd för kulturregndom i händelse av väpnad konflikt (kulturkonventionen), fakultativa protokollet till 1989 års konvention om barnets rättigheter (barnkonventionen) om barnets rättigheter vid indragning av barn i väpnade konflikter (fakultativa protokollet), 2001 års revidering av artikel 1 i 1980 års vapenkonvention, samt tilläggsprotokoll III till Genèvekonventionerna. Ett ytterligare belägg för denna utveckling är att säkerhetsrådets resolutioner nr 808 och 827 från 1993, genom vilka Jugoslavientribunalen inrättades, angav att domstolen skulle tillämpa den humanitära rätten i dess helhet utan att göra skillnad på krigsförbrytelser som skett inom ramen för en internationell respektive icke-internationell väpnad konflikt. Efterföljande avgöranden från tribunalen, t.ex. *Tadic*⁶⁸, har bekräftat denna hållning och tribunalens praxis har haft stor betydelse för att väsentliga delar av den humanitära rätten numera kan anses tillämplig även i icke-internationella väpnade konflikter. Detta förhållningssätt har även fått genomslag i nationell lagstiftning på området bl.a. i Norge och Finland. För Sveriges del har, i samband med uttalanden kring vad som utgör sedvanerätt, som huvudregel inte heller gjorts någon skillnad på internationella respektive icke-internationella väpnade konflikter⁶⁹.

Utvecklingen, nationellt och internationellt, har med andra ord gått mot att jämställa de båda typerna av väpnade konflikter när det gäller tillämpligheten av det humanitärrettsliga regelverket. Behovet av skydd och vikten av att regelverket respekteras är lika angeläget oavsett konflikttyp. Det finns inte anledning att från svensk sida inta en annan hållning. Därutöver bör framhållas att det kan föreligga stora svårigheter att bedöma en konflikts karaktär i detta avseende. Dagens konflikter är till sin natur mer komplexa än vad som har varit fallet vid tillkomsten av merparten av de instrument som finns på den humanitära rättens område. De renodlat internationella väpnade konflikterna har kommit att ge plats för allt fler konflikter av icke-internationell karaktär med mer eller mindre tydliga internationella inslag bestående i t.ex. internationella fredsfrämjande styrkor eller andra staters inblandning.

Skillnader i det regelverk som ska gälla i internationella respektive icke-internationella väpnade konflikter bör därför, enligt regeringens mening, endast göras i de fall den humanitära sedvanerätten inte medger annat eller i de fall en gärning till sin natur är sådan att den endast kan begås i en internationell väpnad konflikt eller under ockupation. Synpunkter till stöd för denna slutsats har också förts fram av flera remissinstanser, bl.a. *Svenska Röda Korset* och *Amnesty International*. I det följande anges särskilt när de föreslagna straffbudens

⁶⁸ Jugoslavientribunalen, Trial Judgement, The Prosecutor v. Dusko Tadic, 1997, IT-94-1-T

⁶⁹ SOU 2010:72 s. 317 samt bilaga 4.

11.3 Skyddad person

Regeringens förslag: Med skyddad person avses i den föreslagna lagen den som såsom sårad, sjuk, skeppsbruten, krigsfånge eller civil eller i annan egenskap åtnjuter särskilt skydd enligt Genèvekonventionerna den 12 augusti 1949, det första tilläggsprotokollet till dessa från 1977 eller annars enligt allmän folkrätt som är tillämplig i väpnad konflikt eller under ockupation.

Utredningens förslag överensstämmer med regeringens.

Remissinstanserna har inte yttrat sig särskilt över utredningens förslag i denna del.

Förslaget i utkast till lagrådsremiss överensstämmer med regeringens.

Remissinstanserna har inte yttrat sig över förslaget.

Skälen för regeringens förslag: I de fyra Genèvekonventionerna om skydd för krigets offer från 1949 samt tilläggsprotokollen I och II till dessa från 1977 rörande skydd för offren i internationella respektive icke-internationella väpnade konflikter finns bestämmelser om särskilt skydd för vissa personkategorier som inte direkt deltar i strid. Det gäller bl.a. civila, personal som medföljer de militära styrkorna samt soldater som inte längre är aktivt stridande för att de t.ex. lagt ned sina vapen eller blivit försatta ur stridbart skick (*hors de combat*) (se avsnitt 4.5). Enligt Genèvekonventionerna åligger det staterna att se till att enskilda som begår eller ger befallning om svåra överträdelse av konventionerna kan åläggas straffrättsligt ansvar. Vad som utgör en svår överträdelse anges i respektive konvention samt kompletteras genom bestämmelser i tilläggsprotokoll I. Regleringen återspeglas i Romstadgans artikel 8:2 a som anger att med krigsförbrytelser avses svåra överträdelse av Genèvekonventionerna, vilka även räknas upp i artikeln. Vidare anges att gärningarna ska rikta sig mot bl.a. personer för vilka föreskrivs visst skydd enligt bestämmelserna i konventionerna, dvs. skyddade personer. Artikeln är, i likhet med vad som gäller enligt Genèvekonventionerna, endast tillämplig i internationella väpnade konflikter. Vad som inom Genèvekonventionerna avses med skyddad person framgår således av respektive konvention samt kompletteras genom tilläggsprotokoll I.

Genèvekonvention I angående förbättrande av sårades och sjukas behandling vid stridskrafterna i fält innehåller skydd för vissa uppräknade kategorier av personer, däribland medlemmar i en stridande parts stridskrafter, när dessa är i behov av särskilt skydd på grund av sårskada eller sjukdom. Även personer som formellt inte tillhör stridskrafterna men som anses som stridande t.ex. genom att tillhöra organiserade motståndsrörelser eller andra organiserade grupper, tillförsäkras visst skydd. Detsamma gäller personer som medföljer stridskrafterna utan att tillhöra dessa samt medlemmar i ett folkuppbåd (*levée en masse*). Vidare inkluderas personer som har sjuk- eller

själavårdande uppgifter och personer som tillhör de nationella Röda Korset-föreningarna eller andra likvärdiga frivilligorganisationer.

Genèvekonvention II om behandlingen av sårade, sjuka och skeppsbrutna tillhörande stridskrafterna till sjöss tillämpas på motsvarande grupp av personer som den första konventionen, dock i fråga om stridskrafterna till sjöss.

Genèvekonvention III om behandlingen av krigsfångar innehåller bestämmelser om skydd för i allt väsentligt samma grupp av personer som de två första konventionerna, förutsatt att en sådan person fallit i motparts våld på visst i konventionen föreskrivet sätt. Därigenom erhåller personen status som krigsfånge och tillhör den skyddade kretsen.

Genèvekonvention IV, som behandlar skydd för civilpersoner under krigstid, omfattar den storleksmässigt största kretsen av personer. Vad som avses med civila definieras negativt, se avsnitt 4.5.8. Begreppet civil omfattar i huvudsak personer som inte är medlemmar i en stridande parts väpnade styrkor eller stridskrafter, medlemmar i andra milisgrupper, frivilligkårer eller organiserade motståndsrörelser som lyder under en stridande part och som uppfyller vissa krav på organisation och befäl, och inte heller personer som deltar i ett folkuppbåd (*levée en masse*). Personer som åtnjuter skydd enligt Genèvekonventionerna I–III omfattas inte heller⁷⁰. Enligt konventionen är den som befinner sig i händerna på en part i konflikten eller en ockupationsmakt skyddad, förutsatt att personen inte innehar den statens medborgarskap. Frågan om medborgarskap har emellertid genom Jugoslavientribunalens praxis⁷¹ ansetts vara av mindre betydelse i sammanhanget. Dagens konflikter handlar inte sällan om att nya stater tillskapas och parterna i konflikten har då ofta samma medborgarskap. Avgörande för bedömningen av om en person är att anse som skyddad i dessa fall är dennes förhållande till den stat som han eller hon ”befinner sig i händerna på”, snarare än medborgarskapet. För att en person ska anses vara i händerna på en part i konflikten krävs inte att dennes fysiska frihet begränsas. Det är tillräckligt att personen befinner sig inom det territorium som kontrolleras av en motpart⁷². Vissa bestämmelser i konventionen, som avser att tillförsäkra civila ett allmänt grundläggande skydd, gäller i förhållande till hela befolkningen i de länder som är i konflikt med varandra. Därmed gäller bestämmelserna även i förhållande till den egna statens befolkning (jfr artiklarna 13–26).

Inom den humanitära rätten finns, utöver den grundläggande reglering som tillkommer alla civila, bestämmelser om förstärkt skydd för vissa grupper. Där finns särskilda bestämmelser om skydd för bl.a. barn som befinner sig i ett område där det pågår en väpnad konflikt eller som är föremål för ockupation. För barn i allmänhet föreskrivs att de ska vara

⁷⁰ Jugoslavientribunalen, Trial Judgement, The Prosecutor v. Zejnil Delalic and Others, 1998, IT-96-21-T, paras 271 f.

⁷¹ Jugoslavientribunalen, Appeal Judgement, The Prosecutor v. Dusko Tadic, 1999, IT-94-1-A, paras 164 f., Jugoslavientribunalen, Appeal Judgement, The prosecutor v. Zlatko Aleksovski, 2000, IT-95-14/1-A, paras 151 f., Jugoslavientribunalen, Appeal Judgement, The Prosecutor v. Zejnil Delalic and Others, 2001, IT-96-21-A, para 84.

⁷² Jugoslavientribunalen, Review of the Indictment, The Prosecutor v. Ivica Rajic and Viktor Andric, 1996, IT-95-12-R61, paras 35–37.

föremål för särskild respekt och skyddas mot varje form av otillbörligt närmande samt få den vård och hjälp som de behöver. Därutöver finns bestämmelser som tar sikte på barn i särskilt utsatta situationer t.ex. barn som evakueras eller interneras. En annan utpekad grupp är kvinnor. De ska bl.a. åtnjuta särskild respekt och skyddas mot varje form av otillbörligt närmande. För kvinnor som är i behov av speciellt skydd, t.ex. på grund av att de väntar barn, är nyförlösta eller har små barn, finns ytterligare bestämmelser i Genèvekonventionerna III och IV samt i artikel 76 i tilläggsprotokoll I.

Tilläggsprotokoll I innehåller i vissa avseenden mer långtgående bestämmelser än Genèvekonventionerna. På motsvarande sätt som i konventionerna gäller det i protokollet fastställda skyddet för vissa där angivna kategorier av personer. I allt väsentligt är det fråga om samma personer som omfattas av konventionernas reglering. Protokollet innehåller bestämmelser om skydd för bl.a. sårade, sjuka, skeppsbrutna, krigsfångar, sjukvårdspersonal och militärpräster, såsom dessa definieras i protokollet. Detsamma gäller personer försatta ur stridbart skick (*hors de combat*). Vidare återfinns där en särskild definition av vad som avses med kombattanter (artikel 43), se avsnitt 4.5.6. För civilas del kompletteras konventionerna genom att även flyktingar och statslösa i vissa fall anses utgöra skyddade personer.

I Romstadgans artikel 8:2 b och e behandlas krigsförbrytelser som utgör allvarliga kränkningar av den humanitära rätten men däremot inte svåra överträdelser enligt Genèvekonventionerna eller tilläggsprotokoll I. Den humanitärrettsliga reglering som är av intresse i detta sammanhang är i allt väsentligt tilläggsprotokoll I samt, såvitt gäller icke-internationella väpnade konflikter, tilläggsprotokoll II. Vem som tillhör kategorin skyddade personer framgår av respektive bestämmelse i relevant protokoll. Tilläggsprotokoll II gäller enligt dess artikel 2 för en vid krets av individer genom att det ska tillämpas i förhållande till alla personer som berörs av en icke-internationell väpnad konflikt såsom den definieras i protokollet.

Enligt artikel 8:2 c i Romstadgan omfattar straffansvaret för krigsförbrytelser allvarliga kränkningar av artikel 3 som är gemensam för de fyra Genèvekonventionerna. Genom regleringen tillförsäkras personer som inte deltar i fientligheterna ett grundläggande skydd även i icke-internationella väpnade konflikter. Med skyddad person i detta sammanhang avses såväl den som inte deltar i stridigheterna som den som upphört att delta t.ex. en soldat eller stridande person som lagt ned sina vapen eller försatts ur stridbart skick (*hors de combat*).

Överträdelser av den humanitära rätten kan således begås dels genom svåra överträdelser, som endast kan begås i internationella väpnade konflikter, dels genom allvarliga kränkningar, som kan begås i såväl internationella som icke-internationella väpnade konflikter. Vem som i ett enskilt fall tillhör den skyddade personkretsen beror på vilken del av den humanitära rätten som överträts. Svåra överträdelser kan i allt väsentligt begås mot samma grupper av personer som också kan vara föremål för allvarliga kränkningar.

Som behandlats i avsnitt 7.2 är en utgångspunkt för reformen att den svenska regleringen av krigsförbrytelser ska omfatta gärningar som utgör sådana brott enligt Romstadgan. Därutöver ska även gärningar som enligt

allmän folkrätt, dvs. som även sedvanerättsligt, utgör brott omfattas. Vad som enligt den föreslagna lagen ska anses utgöra en skyddad person bör därför bestämmas på motsvarande sätt. Därmed föreslås definitionen omfatta samtliga de personer som enligt vad som ovan redovisats har rätt till särskilt skydd enligt den humanitära rätten, i den omfattning som där föreskrivs. I många fall kan flera skyddsbestämmelser vara tillämpliga för en och samma person, bl.a. åtnjuter vissa personer såväl särskilt skydd, i egenskap av t.ex. sjukvårdspersonal, som allmänt skydd, i egenskap av civil.

I den föreslagna lagen om straff för folkmord, brott mot mänskligheten och krigsförbrytelser ska således med skyddad person avses den som såsom sårad, sjuk, skeppsbruten, krigsfånge eller civil eller i annan egenskap åtnjuter särskilt skydd enligt Genèvekonventionerna den 12 augusti 1949, det första tilläggsprotokollet till dessa från år 1977 eller annars enligt allmän folkrätt som är tillämplig i väpnad konflikt eller under ockupation. En särskild bestämmelse med detta innehåll föreslås tas in i anslutning till bestämmelsen om straffansvaret för krigsförbrytelser som begås mot person.

Som ovan redovisats ser skyddet olika ut beroende på i vilken egenskap en individ uppträder samt vad den humanitära rätten föreskriver i varje enskilt fall. Närmare ledning måste därför sökas i de rättskällor där skyddet beskrivs. I sammanhanget bör även beaktas den sedvanerättsliga utvecklingen mot att samma humanitära regler ska gälla oberoende av vilken typ av konflikt det är fråga om, se avsnitt 11.2. Frågan om vilken eller vilka kategorier av personer som är skyddade i varje enskilt fall redovisas inte närmare nedan när de olika brotten behandlas, om det inte är särskilt motiverat.

11.4 Krigsförbrytelse mot person i väpnade konflikter eller under ockupation

11.4.1 Dödande

Regeringens förslag: Den som dödar en skyddad person döms för krigsförbrytelse.

Utredningens förslag överensstämmer med regeringens.

Remissinstanserna: En övervägande del av remissinstanserna har inte yttrat sig särskilt över förslaget. *Försvarsmakten* har anfört att en civil som inte har rätt att ta aktiv del i stridigheterna och som dödar en kombattant ska omfattas av straffansvaret.

Förslaget i utkast till lagrådsremiss överensstämmer med regeringens.

Remissinstanserna har inte yttrat sig över förslaget.

Skälen för regeringens förslag: I internationella väpnade konflikter eller under ockupation omfattar straffansvaret för krigsförbrytelser enligt Romstadgans artikel 8:2 a (i) den som uppsåtligen dödar en skyddad person (artiklarna 50 i GK I, 51 i GK II, 130 i GK III och 147 i GK IV). Detsamma gäller i icke-internationella väpnade konflikter enligt

Romstadgans artikel 8:2 c (i), som avser utövande av våld mot liv och person, i synnerhet bl.a. mord i alla dess former (artikel 3 i GK I–IV).

En kombattant tillhör som utgångspunkt inte kretsen av skyddade personer. Det är därför i princip accepterat inom den humanitära rätten att en sådan person dödas inom ramen för den väpnade konflikten, se vidare nedan. En kombattant som nedlagt sina vapen, inte längre är i stånd att försvara sig eller har gett sig på nåd och onåd erhåller emellertid status som skyddad person. Under sådana förutsättningar är det därmed förbjudet att rikta anfall mot personen och, som framgår av artikel 8:2 b (vi), kan dödande och sårande av en sådan person utgöra en krigsförbrytelse (artikel 23 i lantkrigsreglementet och artiklarna 41 och 85:3 e) i TP I). Frågan om straffansvar för den som skadar en person försatt ur stridbart skick behandlas i avsnitt 11.4.4.

I brottskriterierna till artikel 8:2 a (i) anges att någon ska ha dödat en skyddad person. Även underlåtenhetsgärningar omfattas. Artikel 8:2 c (i) omfattar samma typ av gärning men de skyddade grupperna är enligt brottskriterierna personer försatta ur stridbart skick (*hors de combat*), civila, medicinsk eller religiös personal, som inte aktivt deltar i fientligheterna. Där framgår vidare att med religiös personal avses även personer som inte bekänner sig till en tro men som har liknande funktioner, förutsatt att de inte deltar i stridigheterna.

Straffansvaret avser ett uppsåtligt handlande eller en underlåtenhet, som med ett visst krav på kausalt samband, resulterar i någons död. För ansvar krävs att uppsåtet omfattat denna effekt.

Som ovan nämnts finns det inte något generellt förbud mot att döda kombattanter och stridande i den humanitära rätten. Enligt artikel 43 i tilläggsprotokoll I har medlemmar av en parts väpnade styrkor i en internationell väpnad konflikt, dvs. personer som innehar kombattantstatus, rätt att direkt delta i fientligheterna. Detta innefattar en rätt för kombattanter att som krigshandling döda eller skada motpartens kombattanter under förutsättning att gärningen inte strider mot internationell humanitär rätt, t.ex. att dödandet sker genom förrädiskt förfarande. En kombattant åtnjuter därmed en form av immunitet (combat privilege) från lagföring enligt nationella bestämmelser som dennes stridshandling kan stå i strid med, t.ex. bestämmelserna om mord, misshandel och skadegörelse. Motsvarande rättigheter finns inte för civila bl.a. till följd av att den internationella humanitära rätten bygger på förutsättningen att civila inte ska delta i fientligheterna utan skyddas från effekterna av konflikten. Det finns emellertid inte något uttryckligt förbud mot att civila direkt deltar i fientligheter, se avsnitt 4.5.8. I sådana situationer upphör dock deras skydd mot anfall att gälla och de kan utgöra ett militärt mål. Detta innebär emellertid inte att de automatiskt erhåller status som kombattanter eller stridande.

Den humanitära rätten ska respekteras av såväl kombattanter, stridande som civila. Krigsförbrytelse utgör inget militärt brott. Det är således möjligt för civila som direkt deltar i fientligheterna att ådra sig straffansvar. För detta krävs emellertid att gärningen riktas mot en skyddad person, se avsnitt 11.3. Offrets status har därmed avgörande betydelse, men däremot inte förövarens. Som ovan konstaterats tillhör inte kombattanter gruppen av skyddade personer, annat än när de försatts ur stridbart skick (*hors de combat*) eller erhållit status som krigsfångar.

På motsvarande sätt görs det i icke-internationella väpnade konflikter skillnad mellan å ena sidan civila och å andra sidan medlemmar av en stridande parts stridskrafter tillhörande en stat eller en organiserad väpnad grupp⁷³. I motsats till vad *Försvarsmakten* anfört omfattar därmed straffansvaret inte, som utgångspunkt, en gärning varigenom en civil person dödar en kombattant. En annan fråga är att nationella straffbestämmelser om t.ex. mord eller dråp kan bli aktuella, eftersom civila saknar den immunitet som den humanitära rätten under vissa förutsättningar ger kombattanter.

Utredningen har föreslagit att straffansvar för dödande av en kombattant som försatts ur stridbart skick ska regleras särskilt. En sådan gärning omfattas emellertid av den aktuella bestämmelsen om dödande, eftersom kombattanter eller stridande försatta ur stridbart skick därigenom tillhör kretsen skyddade personer. Med hänsyn till att dubbelreglering så långt möjligt ska undvikas är en uttrycklig reglering i detta hänseende mindre lämplig. Frågan om straffansvar för den som skadar en person försatt ur stridbart skick behandlas i avsnitt 11.4.4.

Regeringen föreslår därmed att straffansvaret för krigsförbrytelser ska omfatta den som dödar en skyddad person.

11.4.2 Tortyr eller annan omänsklig behandling

Regeringens förslag: Den som tillfogar en skyddad person allvarlig smärta eller skada eller utsätter denne för svårt lidande genom tortyr eller annan omänsklig behandling döms för krigsförbrytelse.

Regeringens bedömning: Straffansvar för påtvingad sterilisering och stympling bör inte regleras särskilt.

Utredningens förslag överensstämmer i huvudsak med regeringens. Utredningen föreslår att den som genom tortyr eller annan grym eller omänsklig behandling tillfogar en skyddad person en svår kroppslig eller psykiskt skada eller svårt lidande ska dömas för krigsförbrytelse.

Remissinstanserna: En övervägande del av remissinstanserna har inte yttrat sig särskilt över förslaget. *Svenska Röda Korset* har ansett att straffansvar för stympling bör regleras uttryckligen.

Förslaget i utkast till lagrådsremiss överensstämmer med regeringens.

Remissinstanserna har inte yttrat sig över förslaget.

Skälen för regeringens förslag och bedömning

Relevanta källor

Enligt artiklarna 8:2 a (ii) och (iii) i Romstadgan utgör det en krigsförbrytelse att i en internationell väpnad konflikt eller under ockupation utsätta någon för tortyr eller omänsklig behandling, inbegripet biologiska experiment, samt att förorsaka någon svårt lidande eller svår skada till kropp eller hälsa (artiklarna 50 i GK I, 51 i GK II,

⁷³ ICRC Interpretive Guidance on The Notion of direct participation in hostilities under International Humanitarian Law, 2009, s. 27 f.

130 i GK III och 147 i GK IV samt 11 i TP I). Straffansvar för biologiska experiment behandlas i avsnitt 11.4.3.

I icke-internationella väpnade konflikter omfattar ansvaret enligt artikel 8:2 c (i) våld mot liv och person i synnerhet bl.a. stympning, grym behandling och tortyr (artikel 3 i GK I–IV).

I detta sammanhang behandlas även straffansvar för krigsförbrytelser som begås genom påtvingad sterilisering och stympning. Relevant reglering i fråga om påtvingad sterilisering finns i Romstadgan, artiklarna 8:2 b (xxii) och 8:2 e (vi) (artiklarna 27:2 i GK IV, 75:2 b och 76:1 i TP I samt 4:2 e i TP II) och i fråga om stympning i artiklarna 8:2 b (x), 8:2 e (xi) och 8:2 c (i) (artiklarna 13 i GK III, 32 i GK IV och 3 i GK I–IV samt 11 och 85:5 i TP I och 4:2 a och 5:2 e i TP II).

Tortyr eller annan omänsklig behandling

Romstadgan saknar en definition av vad som avses med *tortyr* som krigsförbrytelse. Av brottskriterierna framgår dock att en sådan gärning innefattar förorsakande av svår fysisk eller psykisk smärta eller svårt lidande, i syfte att erhålla information eller en bekännelse, att straffa, hota eller skrämja eller i annat syfte som har sin grund i någon form av diskriminering.

Brottskriteriernas beskrivning ligger mycket nära den definition av tortyr som finns i tortyrkonventionen (se prop. 1985/86:17), vars innehåll redan vid konventionens tillkomst år 1984 ansågs utgöra sedvanerätt. Det finns emellertid även skillnader mellan konventionens definition och brottskriteriernas uttolkning av vad som inom ramen för krigsförbrytelser ska utgöra tortyr. Tortyrkonventionen uppställer ett krav på att tortyren ska ha åsamkats av, eller skett på anstiftan eller med samtycke eller medgivande av en offentlig tjänsteman eller annan företrädare för det allmänna. När brottskriterierna framförhandlades ansåg vissa stater att konventionens krav i denna del skulle gälla även för krigsförbrytelser som begås genom tortyr. En majoritet av delegationerna framhöll dock att det genom det allmänna kravet på samband med en väpnad konflikt ligger i sakens natur att den som gör sig skyldig till tortyr ofta innehar någon form av officiell befattning. Dit räknas även medlemmar i en stats nationella väpnade styrka. Att i detta sammanhang uttryckligen kräva det allmännas inblandning skulle kunna begränsa bestämmelsens tillämpningsområde på ett opåkallat sätt, särskilt i fråga om icke-internationella väpnade konflikter. Eftersom brottet var avsett att gälla för båda konflikttyperna utgjorde detta ett tungt vägande argument. Den slutliga kompromissen innebär att kriterierna i huvudsak upprepar tortyrkonventionens lydelse, med undantag för konventionens krav på koppling till person som innehar någon form av officiell befattning. Jugoslavientribunalen har emellertid i praxis uppställt ett sådant krav även i fråga om krigsförbrytelser, dock i något uppmjukad form bl.a. genom att även personer som innehar någon form av officiell befattning för en icke-statlig part kan göra sig skyldiga till en tortyrgärning⁷⁴.

⁷⁴ Jugoslavientribunalen, Trial Judgement, The Prosecutor v. Zejnir Delalic and Others, 1998, IT-96-21-T, para 473.

Tribunalens praxis bör ses i ljuset av denna skillnad mellan Romstadgans reglering och vad tribunalen anser krävs för straffansvar.

Det finns även skillnader mellan de aktuella brottskriteriernas beskrivning av vad som utgör tortyr och den definition av tortyr som enligt Romstadgans artikel 7:2 e gäller för brott mot mänskligheten, jfr avsnitt 10.3.2. Definitionen innefattar ett krav på att offret ska ha befunnit sig i förövarens förvar eller stått under dennes kontroll. Däremot krävs inte, som i fråga om tortyr som krigsförbrytelse, att gärningen ska begås i något särskilt syfte. Även tortyrgärningar som begås av rent sadistiska motiv kan således utgöra brott mot mänskligheten om övriga förutsättningar för straffansvar är uppfyllda.

Tortyr kan begås genom olika typer av gärningar bl.a. våld, hot, tvång eller allvarliga sexuella övergrepp. Vilka gärningar som kan utgöra tortyr har prövats i flera avgöranden av Jugoslavientribunalen⁷⁵. Enligt tribunalen finns det två utmärkande drag för en tortyrgärning; dels graden av allvar i den smärta eller det lidande som gärningen förorsakar, dels det faktum att gärningen begås i ett visst särskilt syfte. Det finns inte någon uttryckligt angiven eller bestämd nivå när det gäller graden av smärta eller lidande. En bedömning måste göras utifrån samtliga, såväl objektiva som subjektiva, omständigheter i det enskilda fallet. Vid denna prövning kan bl.a. beaktas under vilka förhållanden en gärning begåtts, hur gärningen utförts och vilka effekter den har fått. Även omständigheter som sammanhänger med offrets personliga förutsättningar som ålder, kön, hälsotillstånd eller beroendeställning kan få betydelse vid prövningen. Vissa gärningstyper, t.ex. våldtäkt, anses per definition uppfylla tortyrbrottets krav på smärta eller lidande.

När det gäller kravet på att en tortyrgärning ska begås i ett särskilt syfte har Jugoslavientribunalen slagit fast att den uppräknade som görs i tortyrkonventionen inte är uttömmande. Enligt tribunalen kan sedvanerätten anses ge stöd för att även gärningar som begås med andra syften än de uppräknade, t.ex. i syfte att förnedra en person, kan utgöra tortyr⁷⁶. Det särskilda syftet behöver inte heller utgöra det enda motivet för gärningen.

Viss ledning i fråga om vilka gärningar som är av sådant kvalificerat slag att de kan utgöra tortyr kan, förutom i Jugoslavien- och Rwandatribunalernas praxis, hämtas i Europadomstolens avgöranden⁷⁷.

Inte heller när det gäller *omänsklig behandling* innehåller Romstadgan någon definition. Av brottskriterierna till artikel 8:2 a (ii) framgår att ansvaret avser den som tillfogar en skyddad person svår fysisk eller

⁷⁵ Jugoslavientribunalen, Trial Judgement, The Prosecutor v. Radoslav Brdanin, 2004, IT-99-36-T, paras 480 f., Jugoslavientribunalen, Trial Judgement, The Prosecutor v. Zejnil Delalic and Others, 1998, IT-96-21-T, paras 470 och 494 f., Jugoslavientribunalen, Trial Judgement, The Prosecutor v. Anto Furundzija, 1998, IT-95-17/1-T, para 162 f.

⁷⁶ Jugoslavientribunalen, Trial Judgement, The Prosecutor v. Dragoljub Kunarac and Others, 2001, IT-96-23-T and IT-96-23/1-T, paras 468 f., 483 f., Jugoslavientribunalen, Trial Judgement, The Prosecutor v. Zejnil Delalic and Others, 1998, IT-96-21-T, paras 470 f.

⁷⁷ ECtHR, Ireland v. UK, Publications of the European Court of Human Rights, Series A: Judgements and Decisions, vol. 25, p. 66; 58 ILR 188 at 265, ECtHR, Aydin v. Turkey, Reports of Judgements and Decisions, 1997-VI, pp. 4891 f., paras. 83, 84, 86, ECtHR, Aksoy v. Turkey, Reports of Judgements and Decisions, 1996-VI, p. 2279, para. 60.

psykisk smärta eller svårt lidande. När det gäller graden av den smärta eller det lidande som krävs för att en gärning ska kunna bedömas som omänsklig behandling har Jugoslavientribunalen⁷⁸, i allt väsentligt, jämfört detta med vad som krävs för brottet förorsakande av stort lidande eller allvarlig skada i Romstadgans artikel 8:2 a (iii). Tribunalen har därmed allmänt sett ställt ett något lägre krav på graden av smärta och lidande för annan omänsklig behandling än för tortyr. Detta synsätt har dock inte fått genomslag i brottskriterierna till de båda artiklarna i Romstadgan.

Tortyr utgör en kvalificerad form av omänsklig behandling. Därmed kan, vilket även bekräftas i praxis från Jugoslavientribunalen⁷⁹, omänsklig behandling begås genom samma typ av gärningar som tortyr, dock utan krav på att gärningen ska begås i något särskilt syfte. Därutöver kan brottet begås genom gärningar som strider mot vad som allmänt kan anses utgöra human behandling. Vid denna bedömning kan den internationella humanitära rätten, främst Genèvekonventionerna I–IV och tilläggsprotokollen I och II⁸⁰, ge viss ledning. Där finns relativt detaljerade bestämmelser om vad som under en väpnad konflikt på det allmänna planet utgör human behandling av bl.a. civila, sjuka, sårade och krigsfångar. Varje avsteg från vad som kan anses gälla i detta avseende utgör emellertid inte en krigsförbrytelse. Det krävs att gärningen utgör ett allvarligt brott mot regelverket.

Enligt Romstadgans artikel 8:2 a (iii) utgör det ett separat brott att uppsåttligt förorsaka svårt lidande (wilfully causing great suffering) eller svår skada till kropp eller hälsa. Enligt brottskriterierna kan den straffbara gärningen begås dels genom förorsakande av svår fysisk eller psykisk smärta eller svårt lidande, dels genom förorsakande av allvarlig skada. Därmed överlappar artikeln till stora delar artikel 8:2 a (ii). När det gäller tortyr förorsakar sådana gärningar i många fall allvarliga skador, även om det för tortyr i och för sig inte uppställs något krav på en påvisbar skada. Jugoslavientribunalen har också, som nämnts ovan, i huvudsak jämfört brottet förorsakande av svårt lidande eller svår skada med brottet omänsklig behandling. Den skillnad som, enligt brottskriterierna till respektive artikel, finns i fråga om kravet på graden av lidande är så marginell att det får anses ha liten praktisk betydelse. I detta avseende får således artikel 8:2 a (ii) och (iii) anses vara överlappande. Någon särskild reglering av brottet förorsakande av svårt lidande grundat på sistnämnda artikel är därför inte nödvändig. Däremot bör det uttryckligen framgå att även förorsakande av allvarlig skada kan omfattas av straffansvar för krigsförbrytelse. Skadan kan uppstå genom att någon utsätts för tortyr eller annan omänsklig behandling.

Med skada avses såväl psykisk som fysisk skada. Kravet på allvar innebär i fråga om fysiska skador att det ska vara skador av visst

⁷⁸ Jugoslavientribunalen, Trial Judgement, The Prosecutor v. Mladen Naletilic and Vinko Martinovic, 2003, IT-98-34-T, para 246.

⁷⁹ Jugoslavientribunalen, Trial Judgement, The Prosecutor v. Zejnib Delalic and Others, 1998, IT-96-21-T, paras 520 f., Jugoslavientribunalen, Trial Judgement, The Prosecutor v. Tihomir Blaskic, 2000, IT-95-14-T, paras 154 f. och 186.

⁸⁰ Jfr bl.a. artikel 3 i GK I–IV, artikel 12 i GK I och II, artiklarna 13, 20, 46 i GK III, artiklarna 27 och 32 i GK IV, artikel 75 i TP I och artiklarna 4 och 7 i TP II.

kvalificerat slag som t.ex. allvarliga sår, frakturer eller kroppsliga funktionsnedsättningar. När det gäller psykiska skador krävs att dessa är medicinskt påvisbara. Även i fråga om allvarlig smärta uppställs ett krav på att denna ska vara av visst kvalificerat slag och inte helt kortvarig. Med svårt lidande avses psykiskt lidande som uppkommer t.ex. genom att offret försakas svår dödsångest eller tvingas se på när anhöriga misshandlas eller våldtas.

Utredningen har föreslagit att även grym behandling ska utgöra en gärningsform. Enligt Jugoslavientribunalen utgör dock grym behandling detsamma som omänsklig behandling⁸¹. Någon särskild reglering är därför inte nödvändig.

Sammanfattningsvis föreslås straffansvaret omfatta den som tillfogar en skyddad person allvarlig smärta eller skada eller utsätter denne för svårt lidande genom tortyr eller annan omänsklig behandling.

Påtvingad sterilisering och stympning

Som inledningsvis redovisats kan krigsförbrytelser begås genom påtvingad sterilisering (se bl.a. artikel 8:2 b [xxii]). Av brottskriterierna framgår att därmed avses att varaktigt beröva någon dennes förmåga att biologiskt fortplanta sig. För straffansvar krävs att åtgärden inte kan rättfärdigas av personens medicinska vårdbehov och inte heller utförs med personens verkliga medgivande.

Krigsförbrytelser kan även begås genom stympning. I brottskriterierna till artiklarna 8:2 b (x) och 8:2 c (i) beskrivs stympning som en gärning varigenom någon försakas bestående vanprydnad eller att en persons organ eller lemmar permanent avlägsnas eller annars görs obrukbara. På motsvarande sätt som för påtvingad sterilisering krävs att gärningen inte kan rättfärdigas av vederbörandes medicinska, odontologiska eller andra vårdbehov och inte heller utförs i personens intresse. Artikel 8:2 b (x) är avsedd att tillämpas i internationella väpnade konflikter eller under ockupation. I den uppställs ett krav på att gärningen försakat död eller inneburit allvarlig fara för liv eller hälsa. Stadgandet i 8:2 c (i) är tillämpligt i icke-internationella väpnade konflikter. Bestämmelsen förutsätter att gärningen riktas mot en person som fallit i motpartens våld.

Utredningen har föreslagit att påtvingad sterilisering ska regleras gemensamt med straffansvar för allvarliga sexuella övergrepp. Enligt regeringens uppfattning utgör dock en sådan gärning inte i första hand ett sexuellt övergrepp, se även avsnitt 10.3.3. Denna lösning får därför anses vara mindre lämplig och frågan är om någon särskild reglering alls är nödvändig. Detsamma gäller straffansvar för stympning, där utredningen inte föreslagit någon uttrycklig reglering men där *Svenska Röda Korset* ansett att en sådan bestämmelse skulle vara att föredra.

Enligt regeringen torde såväl påtvingad sterilisering som stympning omfattas av straffansvaret för tillfogande av allvarlig smärta eller skada eller utsättande för svårt lidande genom tortyr eller annan omänsklig behandling. Även i de fall sådana gärningar inte orsakar någon smärta,

⁸¹ Jugoslavientribunalen, Trial Judgement, The Prosecutor v. Goran Jelusic, 1999, IT-95-10-T, para 52.

t.ex. på grund av att ingreppet genomförs med bedövning eller under narkos, torde de under alla omständigheter kunna innebära ett svårt lidande för den berörda personen. En stymningsgärning kan dessutom medföra en allvarlig kroppsskada. Med beaktande av att en överlappande reglering så långt möjligt bör undvikas är det regeringens uppfattning att varken stymnings- eller tvångssteriliseringsgärningar bör regleras särskilt.

11.4.3 Medicinskt eller vetenskapligt experiment

Regeringens förslag: Den som utsätter en skyddad person för medicinskt eller vetenskapligt experiment som inte sker i personens intresse och som innebär allvarlig fara för hans eller hennes liv eller hälsa döms för krigsförbrytelse.

Utredningens förslag överensstämmer med regeringens.

Remissinstanserna har inte yttrat sig särskilt över förslaget.

Förslaget i utkast till lagrådsremiss överensstämmer med regeringens.

Remissinstanserna har inte yttrat sig över förslaget.

Skälen för regeringens förslag: I internationella väpnade konflikter eller under ockupation kan fysisk stymning samt medicinska eller vetenskapliga experiment enligt Romstadgan artikel 8:2 b (x) utgöra krigsförbrytelser. Förutsättningen för straffansvar är att en gärning varken kan rättfärdigas av medicinskt, odontologiskt eller sjukhusmässigt vårdbehov eller att den utförs i personens intresse. Vidare ska gärningen förorsaka död eller allvarligt hota personens hälsa (artikel 13 i GK III, artikel 32 i GK IV samt artiklarna 11 och 85:5 i TP I). Detsamma gäller enligt artikel 8:2 e (xi) i icke-internationella väpnade konflikter (artiklarna 4:2 a och 5:2 e i TP II). Enligt artikel 8:2 a (ii) kan även utförandet av biologiska experiment utgöra en krigsförbrytelse. Frågan om straffansvar för stymning behandlas i avsnitt 11.4.2.

Vad som avses med medicinska eller vetenskapliga experiment definieras inte närmare i Romstadgan. I brottskriterierna återupprepas i allt väsentligt vad som framgår av stadgan samt anges att med hälsa avses såväl en persons fysiska som psykiska hälsa. Vidare föreskrivs att gärningen ska rikta sig mot en person som befinner sig i motparts våld, t.ex. en krigsfånge. Bestämmelsen syftar till att straffbelägga bl.a. vetenskapliga experiment som inte är motiverade utifrån allmänt erkända medicinska riktlinjer och som inte heller sker i personens intresse, under förutsättning att den medför allvarlig risk för personens hälsa eller liv. Offrets medgivande till behandlingen kan i dessa fall inte frita från ansvar.

Stadgan innehåller inte någon definition av biologiska experiment. Inte heller brottskriterierna lämnar någon närmare ledning annat än att ange de allmänna förutsättningarna för straffansvar, vilka överensstämmer med de för medicinskt eller vetenskapligt experiment. Frågan om ansvar för biologiska experiment har inte prövats sedan andra världskriget. Det är mot denna bakgrund svårt att se att det skulle finnas några avgörande

skillnader mellan förbuden. Därmed torde det inte finnas något behov av en uttrycklig straffrättslig reglering rörande biologiskt experiment.

Regeringen föreslår sammanfattningsvis att straffansvaret för krigsförbrytelser ska omfatta den som utsätter en skyddad person för medicinskt eller vetenskapligt experiment som inte sker i personens intresse och som innebär allvarlig fara för hans eller hennes liv eller hälsa.

11.4.4 Skada en person som är försatt ur stridbart skick

Regeringens förslag: Den som skadar en person som är försatt ur stridbart skick döms för krigsförbrytelse.

Utredningens förslag överensstämmer delvis med regeringens. Utredningen föreslår att regleringen ska avse den som dödar eller sårar en kombattant som är försatt ur stridbart skick.

Remissinstanserna: En övervägande del av remissinstanserna har inte yttrat sig särskilt över förslaget. *Försvarsmakten* samt *Svenska Röda Korset* har invänt mot användningen av begreppet kombattant i en bestämmelse som ska vara tillämplig även i icke-internationella väpnade konflikter, eftersom detta begrepp endast förekommer inom den delen av den humanitära rätten som gäller i internationella väpnade konflikter eller under ockupation.

Förslaget i utkast till lagrådsremiss överensstämmer med regeringens.

Remissinstanserna har inte yttrat sig över förslaget.

Skälen för regeringens förslag: Enligt Romstadgans artikel 8:2 b (vi) utgör det i internationella väpnade konflikter eller under ockupation en krigsförbrytelse att döda eller skada en kombattant som, sedan denne lagt ned sina vapen eller inte längre kan försvara sig, gett sig på nåd och onåd (artikel 23 i lantkrigsreglementet och artiklarna 41 och 85:3 e i TP I).

Någon motsvarande bestämmelse för icke-internationella väpnade konflikter finns inte. Artikel 8:2 c (i) föreskriver emellertid straffansvar för krigsförbrytelser som begås genom utövande av våld mot liv och person och som riktar sig mot personer som inte direkt deltar i fientligheterna, däribland medlemmar av de väpnade styrkorna som lagt ned sina vapen (artikel 3 i GK I–IV och artikel 4:2 a i TP II). Frågan om straffansvar för att döda en person försatt ur stridbart skick behandlas i avsnitt 11.4.1.

Som konstaterats i avsnitt 11.4.1 uppställer den humanitära rätten inget principiellt förbud mot att kombattanter och andra stridande dödas eller skadas inom ramen för krigföringen. Därmed finns inte heller något allmänt skydd mot anfall för sådana personer. När en kombattant eller stridande försätts ur stridbart skick är det emellertid inte längre tillåtet att rikta anfall mot, döda eller skada denne. Kombattanter och andra stridande som är försatta ur stridbart skick (*hors de combat*) åtnjuter därmed enligt den humanitära rätten ett särskilt skydd från den tidpunkt då de inte längre kan eller vill försvara sig. Status som försatt ur stridbart skick tillkommer bl.a. den som befinner sig i motparts våld, är skadad eller inte vid medvetande eller som klart uttrycker sin avsikt att ge upp

sitt motstånd. Förutsättningen är emellertid att personen inte försöker fly eller ägnar sig åt fientliga handlingar. Det uppställs inget formellt krav på att personen dessförinnan innehåft status som kombattant eller stridande. Straffansvaret tar emellertid sikte på anfall som riktas mot personer som genom sitt aktiva deltagande i fientligheterna utgjort legitima militära mål men som av ovan nämnda skäl inte längre gör det.

Artiklarna 8:2 b (vi) och 8:2 c (i) reglerar ansvar för såväl dödande som förorsakande av skada. Med den definition av skyddad person som föreslås enligt 3 §, som även innefattar personer försatta ur stridbart skick, skulle det med utredningens förslag till bestämmelse uppstå en överlappning i förhållande till 4 § första stycket 1 som reglerar uppsåtligt dödande av en sådan person, se avsnitt 11.4.1. Med beaktande av att dubbelreglering så långt möjligt bör undvikas föreslås därmed att bestämmelsen endast ska avse tillfogande av skada. Det uppställs inget uttryckligt krav på graden av allvar i denna skada. Som en allmän utgångspunkt omfattar emellertid ansvar för krigsförbrytelser inte gärningar av lindrigt slag. Angreppssubjektet bör inte begränsas till kombattanter, eftersom detta begrepp endast förekommer inom den del av den humanitära rätten som tillämpas i internationella väpnade konflikter eller under ockupation.

Sammanfattningsvis föreslår regeringen att straffansvaret ska omfatta den som skadar en person som är försatt ur stridbart skick.

11.4.5 Allvarligt sexuellt övergrepp

Regeringens förslag: Den som utsätter en skyddad person för allvarligt sexuellt övergrepp genom våldtäkt, påtvingad prostitution, sexuellt slaveri eller annan till sitt allvar jämförbar gärning döms för krigsförbrytelse.

Utredningens förslag överensstämmer i huvudsak med regeringens. Utredningen föreslår att bestämmelsen även ska omfatta straffansvar för påtvingat havandeskap och påtvingad sterilisering.

Remissinstanserna har inte yttrat sig särskilt över förslaget.

Förslaget i utkast till lagrådsremiss överensstämmer med regeringens.

Remissinstanserna har inte yttrat sig över förslaget.

Skälen för regeringens förslag: I internationella väpnade konflikter eller under ockupation kan, enligt Romstadgans artikel 8:2 b (xxii), krigsförbrytelser begås genom våldtäkt, sexuellt slaveri, påtvingad prostitution, påtvingat havandeskap, påtvingad sterilisering eller genom någon annan form av sexuellt våld som också utgör en svår överträdelse av Genèvekonventionerna (artiklarna 27:2 i GK IV samt 75:2 b och 76:1 i TP I).

Enligt artikel 8:2 e (vi) gäller i princip detsamma i icke-internationella väpnade konflikter (artikel 3 i GK I–IV samt artiklarna 4:2 e och f i TP II). Straffansvaret för påtvingad sterilisering och påtvingat havandeskap behandlas i avsnitt 11.4.2 respektive 11.4.6.

I Romstadgan finns inte någon definition av brottet *våldtäkt*. Vad som inom folkrätten avses med våldtäkt har i allt väsentligt kommit att

definieras genom avgöranden av Jugoslavien- och Rwandatribunalerna, se avsnitt 10.3.3. Denna praxis har även legat till grund för utformningen av brottskriterierna till nu aktuella artiklar. Där framgår att med våldtäkt avses en sexuell penetration, även om denna sker endast i liten omfattning, dels med penis eller annat objekt av en persons vagina eller anus, dels med penis av en persons mun. Gärningen ska enligt kriterierna förövas genom att offret utsätts för våld eller hot eller för t.ex. frihetsberövande, missbruk av beroendeställning eller genom att förövaren utnyttjar en hotfull situation som offret eller någon annan, t.ex. en anhörig, befinner sig i. En våldtäkt kan enligt tribunalerna även begås under sådana tvingande förhållanden att offret får anses sakna möjlighet eller förmåga att avvisa den sexuella handlingen. Oförmågan behöver inte vara total. Den kan enligt brottskriterierna bero på naturliga, framkallade eller åldersbetingade förhållanden. Vad som i detta avseende krävs för straffansvar behandlas närmare i avsnitt 10.3.3.

Genom de båda tribunalernas praxis har bl.a. bekräftats att en våldtäkt som begås i samband med en väpnad konflikt kan utgöra en svår överträdelse av Genèvekonventionerna. Därmed jämföras i detta avseende våldtäkt med bl.a. tortyr och annan omänsklig behandling som utgör sådana överträdelser.

Straffansvaret för sexuellt slaveri, se nedan, och *påtvingad prostitution* är i viss mån överlappande. Gemensamt för dem är att en person tvingas eller annars förmås delta i en eller flera handlingar av sexuell natur. Skillnaden består främst i att det för påtvingad prostitution, enligt brottskriterierna, uppställs ett krav på att gärningsmannen, i utbyte mot eller i samband med denna handling, erhåller eller förväntar sig ekonomisk eller annan vinning. Det krävs att gärningen förövas med samma typ av tvång eller utnyttjande av tvingande förhållanden som gäller för våldtäkt, se ovan jfr avsnitt 10.3.3.

Sexuellt slaveri definieras inte i den internationella humanitära rätten. Även om sådana gärningar enligt Romstadgan utgör sexuella övergrepp kan konstateras att sexuellt slaveri även utgör en särskild form av förslavning. Detta kommer till uttryck bl.a. genom brottskriterierna som anger att det för straffansvar krävs dels att någon utövar sådan makt som följer av äganderätt över en person, dels att personen under dessa förhållanden tvingas eller, med utnyttjande av t.ex. beroendeställning, förmås delta i en eller flera handlingar av sexuell natur. Därmed omfattar bestämmelsen samma typ av gärningar som är aktuella i fråga om brott mot mänskligheten, se avsnitt 10.3.5. Enligt Romstadgan, artiklarna 8:2 b (xxii) och 8:2 e (vi) sista leden, kan även *andra former av sexuell våld* än de som uttryckligen omfattas av artiklarna utgöra en krigsförbrytelse. Stadgans reglering i denna del syftar till att fånga in de gärningar som inte omfattas av gärningsformerna våldtäkt, påtvingad prostitution eller sexuellt slaveri men som till sitt allvar är sådana att de utgör en krigsförbrytelse om övriga förutsättningar är uppfyllda. För straffansvar krävs enligt de båda artiklarna i stadgan att en sådan gärning kan anses utgöra en svår överträdelse av Genèvekonventionerna respektive en allvarlig kränkning av konventionernas gemensamma artikel 3. Därigenom uppställs ett relativt högt krav på gärningens svårhetsgrad. Den ska vara jämförbar med t.ex. tortyr eller annan omänsklig behandling. Som ovan konstaterats utgör även sådana

allvarliga sexuella övergrepp som uttryckligen omfattas av artiklarna, t.ex. våldtäkt, svåra överträdelser av Genèvekonventionerna. Trots mindre avvikelser i hur kravet på allvar formuleras i stadgan uppställs därmed i princip samma krav på gärningens allvar som i fråga om brott mot mänskligheten som begås genom denna typ av sexuella övergrepp, se vidare avsnitt 10.3.3.

Bestämmelsen bör utformas i enlighet med motsvarande regel rörande brott mot mänskligheten. Vad gäller straffansvar för påtvingad sterilisering har tidigare konstaterats att en sådan gärning endast i undantagsfall torde utgöra ett sexuellt övergrepp. Däremot torde den kunna omfattas av straffansvar för tillfogande av allvarlig smärta eller skada eller utsättande för svårt lidande genom tortyr eller annan omänsklig behandling. Som behandlats i avsnitt 11.4.2 (jfr även avsnitt 10.3.2) görs bedömningen att det inte krävs någon uttrycklig reglering av denna gärningsform. Då det bland krigsförbrytelserna inte finns någon direkt motsvarighet till straffansvar för förslavning som utgör ett brott mot mänskligheten tas, i likhet med vad utredningen föreslagit, sexuellt slaveri upp i den nu aktuella bestämmelsen.

Straffansvaret föreslås därmed omfatta den som utsätter en skyddad person för allvarligt sexuellt övergrepp genom våldtäkt, påtvingad prostitution, sexuellt slaveri eller annan till sitt allvar jämförbar gärning.

11.4.6 Påtvingat havandeskap

Regeringens förslag: Den som, i syfte att påverka den etniska sammansättningen av en befolkning eller att föröva andra svåra överträdelser av allmän folkrätt, frihetsberövar en skyddad person av kvinnligt kön som med tvång gjorts havande döms för krigsförbrytelse.

Utredningens förslag överensstämmer i huvudsak med regeringens. Utredningen föreslår dock att straffansvar för påtvingat havandeskap ska regleras i bestämmelsen om allvarliga sexuella övergrepp och har inte uttryckligen angett de särskilda rekvisit som konstituerar gärningen.

Remissinstanserna har inte yttrat sig särskilt över förslaget.

Förslaget i utkast till lagrådsremiss överensstämmer med regeringens.

Remissinstanserna har inte yttrat sig över förslaget.

Skälen för regeringens förslag: I internationella väpnade konflikter eller under ockupation kan enligt Romstadgans artikel 8:2 b (xxii) en krigsförbrytelse begås bl.a. genom påtvingat havandeskap (artiklarna 27:2 i GK IV samt 75:2 b och 76:1 i TP I). Detsamma gäller enligt artikel 8:2 e (vi) i icke-internationella väpnade konflikter (artiklarna 3 i GK I–IV och 4:2 e och f i TP II). Artiklarna i Romstadgan omfattar även straffansvar för påtvingad sterilisering, se avsnitt 11.4.2, våldtäkt, sexuellt slaveri, påtvingad prostitution eller annan form av sexuellt våld som utgör en svår överträdelse av Genèvekonventionerna respektive en allvarlig kränkning av artikel 3 som är gemensam för konventionerna, se avsnitt 11.4.5.

Vad som avses med påtvingat havandeskap definieras i Romstadgans artikel 7:2 f som rör brott mot mänskligheten, se avsnitt 10.3.4. Definitionen är emellertid tillämplig även i fråga om krigsförbrytelser.

Den fullbordade gärningen kan sägas innefatta två led. Det *första ledet* består i att en kvinna eller flicka med tvång gjorts havande (i den svenska översättningen av Romstadgan används begreppet våld ”forcibly”). Detta kan ske genom våldtäkt men också på andra sätt som t.ex. genom insemination som sker utan kvinnans verkliga medgivande. Gärningens *andra led* innebär att kvinnan eller flickan berövas sin frihet i syfte att påverka den etniska sammansättningen av en befolkning eller att föröva andra svåra överträdelse av allmän folkrätt. Med frihetsberövande avses, förutom fysiska sådana, påtvingade begränsningar av rörelsefriheten som t.ex. anvisande av bestämd vistelseort. Dock krävs att kvinnan genom frihetsberövandet fräntas möjligheterna att träffa egna val i fråga om att fullfölja graviditeten.

Det är inte nödvändigt att en och samma person gör sig skyldig till gärningens båda led. Det är inte heller nödvändigt att det särskilda syftet förelegat vid tidpunkten för graviditetens uppkomst, däremot vid frihetsberövandet. Den person som med det särskilda syftet frihetsberövar kvinnan måste ha uppsåt till den omständigheten att kvinnan blivit gravid genom tvång.

Utredningen har föreslagit att bestämmelsen om krigsförbrytelser som begås genom allvarliga sexuella övergrepp även ska omfatta gärningar som utgör påtvingat havandeskap. Straffansvaret för krigsförbrytelser som begås genom påtvingat havandeskap bör, i likhet med vad som föreslås i fråga om brott mot mänskligheten, regleras särskilt (jfr avsnitt 10.3.3). Bestämmelsen bör utformas med förebild i Romstadgans definition av brottet.

Därmed föreslår regeringen att straffansvaret ska omfatta den som i syfte att påverka den etniska sammansättningen av en befolkning eller att föröva andra svåra överträdelse av allmän folkrätt, frihetsberövar en skyddad person av kvinnligt kön som med tvång gjorts havande.

11.4.7 Förödmjukande och nedsättande behandling

Regeringens förslag: Den som utsätter en skyddad person för förödmjukande eller nedsättande behandling som är ägnad att allvarligt kränka den personliga värdigheten döms för krigsförbrytelse.

Utredningens förslag överensstämmer i huvudsak med regeringens. Utredningen föreslår att straffansvaret ska avse den som genom förödmjukande eller nedsättande behandling kränker en skyddad persons personliga värdighet.

Remissinstanserna har inte yttrat sig särskilt över förslaget.

Förslaget i utkast till lagrådsremiss överensstämmer med regeringens.

Remissinstanserna har inte yttrat sig över förslaget.

Skälen för regeringens förslag: Enligt Romstadgan artikel 8:2 b (xxi) kan det i en internationell väpnad konflikt eller under ockupation utgöra en krigsförbrytelse att kränka någons personliga värdighet, särskilt

genom förödmjukande och nedsättande behandling (artiklarna 14 och 52 i GK III och artiklarna 27 och 95 i GK IV samt artiklarna 75:2 b och 85:4 c i TP I). Detsamma gäller enligt artikel 8:2 c (ii) i icke-internationella väpnade konflikter (artikel 3 i GK I–IV och artikel 4:2 e i TP II).

Av brottskriterierna till artikel 8:2 b (xxi) framgår att straffansvaret avser den som förnedrar, nedvärderar eller på annat sätt kränker den personliga värdigheten hos en person i sådan grad att det allmänt kan betraktas som ett skändande av den personliga värdigheten. Vidare anges att det vid bedömningen av vad som utgör en straffbar kränkning kan tas hänsyn till den utsatta personens kulturella bakgrund.

Frågan om vilka gärningar som kan utgöra kränkningar av den personliga värdigheten har behandlats i flera avgöranden av Jugoslavien- och Rwandatribunalerna. Enligt Jugoslavientribunalen⁸² kan gärningar som innefattar tvång att utföra förnedrande handlingar eller som begås i syfte att allmänt förnedra och förlöjliga en person omfattas av straffansvaret. Enligt tribunalen krävs inte att en gärning förorsakar en reell kränkning av en persons integritet eller fysiska eller mentala välbefinnande. Däremot ska gärningen typiskt sett ha varit ägnad att allvarligt kränka den personliga värdigheten. I vilken omfattning den enskilde, utifrån sina individuella förutsättningar, upplevt kränkningen är därmed inte avgörande för den straffrättsliga bedömningen. Enligt tribunalen kan flera gärningar som var för sig är av mindre allvarligt slag omfattas av bestämmelsen om de begås vid upprepade tillfällen eller under lång tid och de, vid en sammantagen bedömning, typiskt sett varit ägnade att allvarligt kränka den personliga värdigheten.

De gärningar som omfattas kan således vara av varierande slag. I många fall kan straffansvar för krigsförbrytelse uppkomma även på annan grund t.ex. när det gäller gärningar av sexuell natur, misshandel eller hot. Det ligger i sakens natur att bestämmelsen i stor utsträckning är överlappande i förhållande till andra krigsförbrytelser som begås mot person, eftersom sådana gärningar i princip alltid i något avseende innefattar en allvarlig kränkning av offrets personliga värdighet. Människors värdighet kan emellertid kränkas på en rad olika sätt, vilka inte alla omfattas av straffansvar. Rwandatribunalen har bl.a. uttalat att gärningar som underminerar en persons självkänsla kan utgöra förödmjukande behandling. Detsamma gäller gärningar som kan vara att anse som en mindre allvarlig form av tortyr, där de för tortyr nödvändiga rekvisiten inte är uppfyllda⁸³.

Det förhållandet att offret inte behöver ha upplevt någon kränkning bör komma till tydligt uttryck i bestämmelsen genom att det anges att det är tillräckligt att gärningen är ägnad att kränka den personliga värdigheten. Vidare bör, med hänsyn till bestämmelsens förhållandevis vida tillämpningsområde, framgå att det för straffansvar krävs att det är fråga om en allvarlig kränkning. Stöd för att uppställa ett sådant krav finns

⁸² Jugoslavientribunalen, Trial Judgement, The Prosecutor v. Zlatko Aleksovski, 1999, IT-95-14/1-T, paras 55 f.

⁸³ Rwandatribunalen, Trial Judgement, The Prosecutor v. Alfred Musema, 2000, ICTR-96-13-T, para 285.

enligt regeringens uppfattning i tribunalpraxis samt även i brottskriterierna. Prop. 2013/14:146

Därmed föreslås att straffansvaret ska omfatta den som utsätter en skyddad person för förödmjukande eller nedsättande behandling som är ägnad att allvarligt kränka den personliga värdigheten.

11.4.8 Deportation eller tvångsförflyttning

Regeringens förslag: Den som i strid med allmän folkrätt deporterar eller tvångsförflyttar en skyddad person döms för krigsförbrytelse.

Utredningens förslag överensstämmer i huvudsak med regeringens. Utredningen föreslår att det uttryckligen ska anges att förflyttningen sker från ett område där personerna lagligen uppehåller sig.

Remissinstanserna har inte yttrat sig särskilt över förslaget.

Förslaget i utkast till lagrådsremiss överensstämmer med regeringens.

Remissinstanserna har inte yttrat sig över förslaget.

Skälen för regeringens förslag: I en internationell väpnad konflikt eller under ockupation kan det enligt Romstadgan artikel 8:2 a (vii) utgöra en krigsförbrytelse att olagligt deportera, förflytta eller spärra in skyddade personer (artiklarna 45, 49 och 147 i GK IV). Ansvar för frihetsberövande behandlas i avsnitt 11.5.3. Vidare kan, enligt artikel 8:2 b (viii), straffansvaret omfatta ockupationsmakts deportation eller förflyttning inom eller utanför det ockuperade området av hela eller en del av befolkningen som finns i detta område (artiklarna 49 och 147 i GK IV samt artikel 85:4 a i TP I). Frågan om förflyttning av den egna befolkningen till ett ockuperat område behandlas i avsnitt 11.5.1.

I icke-internationella väpnade konflikter kan det, enligt artikel 8:2 e (viii), utgöra en krigsförbrytelse att beordra förflyttning av en civilbefolkning av skäl som sammanhänger med konflikten, såvida inte detta krävs för att säkerställa civilbefolkningens säkerhet eller är militärt nödvändigt (artiklarna 17 och 4:3 d i TP II).

Med deportation avses förflyttning utanför en stats territorium medan en tvångsförflyttning sker inom territoriet. Deportation kan därför som utgångspunkt endast ske i internationella väpnade konflikter eller under ockupation. Romstadgans reglering tar också i första hand sikte på en ockupationsmakts deportation eller förflyttning av den ockuperade befolkningen. Inom den humanitära rätten har emellertid frågan om förflyttningen skett inom eller ut från en stats territorium ansetts vara av mindre betydelse⁸⁴.

I brottskriterierna till respektive artikel anges närmare vad som omfattas. Artikel 8:2 a (vii) behandlar deportation eller förflyttning av en eller flera personer till en annan stat eller plats. För straffansvar krävs att detta sker i strid med i första hand Genèvekonventionerna. Enligt artikel 49 i Genèvekonvention IV är deportation och tvångsförflyttning som

⁸⁴ Jugoslavientribunalen, Trial Judgement, The Prosecutor v. Radislav Krstic, 2001, IT-98-33-T, paras 521 f.

utgångspunkt förbjudet. Förbudet är emellertid inte utan undantag. Under vissa förutsättningar kan åtgärderna tillåtas, främst för att skydda befolkningen mot militära anfall. Det krävs i dessa fall att deportationen eller förflyttningen sker under värdiga förhållanden. Det måste bl.a. erbjudas lämplig inkvartering. Så snart de skäl som motiverat en tvångsförflyttning har upphört ska personerna återföras till sina hem.

Andra ledet i artikel 8:2 b (viii) avser den som direkt eller indirekt deporterar eller förflyttar hela eller delar av en befolkning i ett ockuperat territorium inom eller utanför detta område. Gärningen kan således enligt artikelns ordalydelse endast begås under en ockupation och på uppdrag eller med inblandning av ockupationsmakten.

Artikel 8:2 e (viii) straffbelägger beordrande av en förflyttning av en civilbefolkning som varken kan motiveras utifrån civilas säkerhet eller militär nödvändighet. Bestämmelsen avser förflyttning av en population dvs. inte endast en enstaka person. I detta avseende skiljer sig regleringen från artikel 8:2 a (vii) som inte uppställer motsvarande krav.

Mot bakgrund av redovisningen ovan kan således konstateras att artiklarna 8:2 a (vii) och 8:2 b (viii) andra ledet till stora delar överlappar varandra. I båda fallen omfattas såväl förflyttningar inom området som ut från territoriet. Det finns emellertid skillnader. Den senare artikeln förutsätter en ockupationsmakts inblandning. Vidare uppställs ett krav på att det ska vara fråga om förflyttning av en del av en befolkning vilket innebär fler personer än en. Motsvarande krav uppställs i icke-internationella väpnade konflikter enligt artikel 8:2 e (viii), som dock tar sikte på den som beordrar förflyttningen. Fråga är om dessa skillnader bör återspeglas i utformningen av den svenska regleringen av straffansvaret.

Som tidigare nämnts föreslås att regleringen för internationella respektive icke-internationella väpnade konflikter i stort sett sammanförs, jfr avsnitt 11.2. Avsteg från denna huvudregel bör endast göras när internationell sedvanerätt inte medger annat eller när en överträdelse till sin natur endast kan begås i en internationell väpnad konflikt eller under ockupation. Sådana skäl gör sig inte gällande här. Samma ansvar bör därmed gälla, oavsett vilken typ av konflikt som gärningen begås i. Inte heller de skillnader som finns mellan de båda artiklar som är tillämpliga i internationella väpnade konflikter motiverar någon särskild reglering. Straffansvar för deportation och förflyttning i strid med allmän folkrätt föreslås därför regleras samlat genom en bestämmelse tillämplig i såväl internationella som icke-internationella väpnade konflikter samt under ockupation. Med beaktande av att artikel 8:2 a (vii), samt den underliggande regleringen i artikel 49 i Genèvekonvention IV, uttryckligen omfattar gärningar som riktar sig mot en person bör det, i likhet med vad utredningen föreslagit, vara tillräckligt att endast en person deporteras eller tvångsförflyttas. Motsvarande reglering avseende brott mot mänskligheten föreslås utformas på samma sätt, se avsnitt 10.3.6. Det är däremot inte nödvändigt att i författningstexten uttryckligen ange att den som deporteras eller tvångsförflyttas lagligen ska ha uppehållit sig inom området, eftersom denna omständighet ska beaktas inom ramen för bedömningen av om gärningen skett i strid med allmän folkrätt.

Vad gäller krigsförbrytelser som enligt 8:2 a (vii) sista momentet begås genom olaglig inspärning har utredningen gjort bedömningen att det saknas stöd i allmän folkrätt för att låta straffansvaret omfatta även gärningar som begås i icke-internationella väpnade konflikter. Regeringen delar denna bedömning. Bestämmelsen behandlas nedan i avsnitt 11.5.3.

Sammanfattningsvis föreslås därmed att straffansvaret för krigsförbrytelser ska omfatta den som i strid med allmän folkrätt deporterar eller tvångsflyttar en skyddad person.

11.4.9 Rätten till en rättvis rättegång

Regeringens förslag: Den som verkställer eller dömer ut ett straff mot en skyddad person utan att han eller hon först fått en rättvis rättegång döms för krigsförbrytelse.

Utredningens förslag överensstämmer i huvudsak med regeringens. Utredningen föreslår ett uttryckligt krav på att en rättvis rättegång ska ske inför en opartisk domstol.

Remissinstanserna har inte yttrat sig särskilt över förslaget.

Förslaget i utkast till lagrådsremiss överensstämmer med regeringens.

Remissinstanserna har inte yttrat sig över förslaget.

Skälen för regeringens förslag: I internationella väpnade konflikter eller under ockupation kan det enligt Romstadgan artikel 8:2 a (vi) utgöra en krigsförbrytelse att beröva en krigsfånge eller annan skyddad person rätten till en opartisk rättegång (artikel 130 i GK III, artikel 147 i GK IV samt artiklarna 75:4 och 85:4 e i TP I).

Enligt artikel 8:2 c (iv) gäller detsamma i icke-internationella väpnade konflikter i fråga om att döma ut straff och verkställa avrättningar utan föregående dom som avkunnats av domstol, som tillsatts i laga ordning och vars rättskipning erbjuder de garantier som allmänt erkänns som oundgängliga (artikel 3 i GK I–IV och artikel 6 i TP II).

Av brottskriterierna till artikel 8:2 a (vi) framgår att berövande av rätten till en rättvis rättegång kan innefatta en vägran att ge tillgång till rättsliga garantier, särskilt sådana som framgår av Genèvekonventionerna III och IV. I konventionerna anges vad som krävs för att en person ska anses ha fått tillgång till en rättvis rättegång, bl.a. innefattas en rätt att få sin sak prövad av en opartisk domstol i enlighet med principen om individuellt straffrättsligt ansvar och legalitetsprincipen. Frågan regleras även i tilläggsprotokoll I. Flertalet av rättigheterna är desamma. Protokollet kompletterar emellertid den rättighetskatalog som finns i konventionerna.

Rättighetskatalogen som gäller vid icke-internationella väpnade konflikter är i allt väsentligt densamma som vid internationella. Den framgår av Genèvekonventionernas gemensamma artikel 3 och, på motsvarande sätt som gäller för internationella väpnade konflikter, förklaras samt utvecklas rättigheterna i tilläggsprotokoll II. Enligt brottskriterierna är en gärning som begås i en icke-internationell väpnad konflikt straffbar om den riktar sig mot civila, personer försatta ur

stridbart skick eller medicinsk eller religiös personal som inte aktivt deltar i stridigheterna.

Varje avsteg från de aktuella rättigheterna medför inte straffansvar för krigsförbrytelse. Mindre avvikelser kan accepteras utan att kravet på en rättvis rättegång anses åsidosatt.

Motsvarande rättsliga garantier som regleras i Genèvekonventionerna och tilläggsprotokollen finns inom rättsområdet för mänskliga rättigheter, bl.a. i Europakonventionen. Europadomstolens praxis kan därmed ge viss ledning vid bedömningen av vad som kan anses utgöra en straffbar gärning. Även andra konventioner som t.ex. konventionen om medborgerliga och politiska rättigheter kan bidra här. Se även avsnitt 10.3.7.

När det gäller den närmare utformningen av bestämmelsen kan konstateras att den förteckning över rättigheter som gäller vid internationella väpnade konflikter eller under ockupation respektive vid icke-internationella väpnade konflikter inte är helt identisk. De grundläggande krav som uppställs på en rättvis rättegång är emellertid i huvudsak desamma. Det finns därför inte anledning att avvika från utredningens förslag om att införa en samlad reglering, tillämplig i såväl internationella som icke-internationella väpnade konflikter samt under ockupation. Kravet på en rättvis rättegång innefattar att denna ska ske inför en opartisk domstol. Detta förhållande behöver således, enligt regeringens mening, inte uttryckligen framgå av bestämmelsen.

Straffansvaret för krigsförbrytelser föreslås därmed omfatta den som verkställer eller dömer ut ett straff mot en skyddad person utan att han eller hon först fått en rättvis rättegång.

11.4.10 Ta en skyddad person som gisslan

Regeringens förslag: Den som, i syfte att förmå en stat, person eller organisation att utföra eller avstå från en handling, tar en skyddad person som gisslan döms för krigsförbrytelse.

Utredningens förslag överensstämmer i huvudsak med regeringens. Utredningen föreslår att den som tar en skyddad person som gisslan ska dömas för krigsförbrytelse.

Remissinstanserna har inte yttrat sig särskilt över förslaget.

Förslaget i utkast till lagrådsremiss överensstämmer med regeringens.

Remissinstanserna har inte yttrat sig över förslaget.

Skälen för regeringens förslag: I internationella väpnade konflikter eller under ockupation utgör det enligt Romstadgan artikel 8:2 a (viii) en krigsförbrytelse att ta gisslan (artiklarna 34 och 147 i GK IV och artikel 75:2 c i TP I). Detsamma gäller enligt artikel 8:2 c (iii) i icke-internationella väpnade konflikter (artiklarna 3 i GK I–IV och 4:2 c i TP II).

Vad som enligt brottskriterierna utgör gisslantagande har sitt ursprung i den definition som finns i FN:s konvention av den 17 december 1979 mot tagande av gisslan (gisslankonventionen, prop. 1980/81:56), som emellertid inte utgör en del av den humanitära rätten. Av kriterierna

framgår att straffansvaret omfattar den som griper, internerar eller på annat sätt tar en person som gisslan och hotar att döda, skada eller hålla denne fortsatt frihetsberövad i syfte att förmå en stat, en internationell organisation eller en fysisk eller juridisk person eller grupp av personer, att utföra eller underlåta att utföra en handling. Detta ska vara ett uttryckligt eller underförstått villkor för att personen ska släppas eller förbli oskadd.

Utredningen har föreslagit att straffansvaret ska omfatta den som tar en skyddad person som gisslan. Kravet på att gärningen ska begås med ett särskilt syfte bör dock, enligt regeringen, uttryckligen framgå av bestämmelsen.

Regeringen föreslår därmed att straffansvaret för krigsförbrytelse ska omfatta den som i syfte att förmå en stat, person eller organisation att utföra eller avstå från en handling tar en skyddad person som gisslan.

11.4.11 Rekrytering av barn till väpnade styrkor eller väpnade grupper samt användande av barn för direkt deltagande i fientligheterna

Regeringens förslag: Den som till nationella väpnade styrkor eller väpnade grupper rekryterar eller för direkt deltagande i fientligheter använder barn som inte fyllt femton år döms för krigsförbrytelse.

Regeringens bedömning: På motsvarande sätt som Sverige under de förhandlingar som ledde fram till antagandet av det fakultativa protokollet till FN:s konvention om barnets rättigheter vid indragning av barn i väpnade konflikter verkade för ett förstärkt skydd för alla barn under arton år som är inblandade i väpnade konflikter, avser regeringen att följa och stödja den utveckling som kan ses på området. Det är regeringens ambition att straffansvaret för krigsförbrytelser ska utformas i enlighet med vad det fakultativa protokollet föreskriver. Så snart det är möjligt med hänsyn till den sedvanerättsliga utvecklingen bör därför straffbestämmelsen reformeras med utgångspunkt i en höjning av åldersgränserna till arton år eller – för frivillig rekrytering till nationella väpnade styrkor – sexton år.

Utredningens förslag överensstämmer i allt väsentligt med regeringens. Utredningen föreslår att straffansvaret ska omfatta den som till de väpnade styrkorna tar ut eller i strid använder barn som inte fyllt femton år.

Remissinstanserna: En övervägande del av remissinstanserna har inte yttrat sig särskilt över förslaget. *Svenska Röda Korset* har anfört att det på grund av Sveriges tillträde till det fakultativa protokollet till FN:s konvention om barnets rättigheter vid indragning av barn i väpnade konflikter (fakultativa protokollet), bör införas en bestämmelse som straffbelägger rekrytering och användande i strid av barn som fyllt femton men inte arton år.

Förslaget i utkast till lagrådsremiss överensstämmer delvis med regeringens. I utkastet föreslås att den som, när det gäller barn som inte fyllt arton år, använder barnet för direkt deltagande i fientligheterna, rekryterar barnet till väpnade grupper eller genom obligatorisk

rekrytering tar ut barnet till nationella väpnade styrkor, döms för krigsförbrytelse. Detsamma föreslås gälla den som genom frivillig rekrytering tar ut ett barn som inte fyllt sexton år till nationella väpnade styrkor.

Remissinstanserna: En majoritet av remissinstanserna har tillstyrkt eller inte haft något att erinra mot förslaget i utkastet, däribland *Stockholms tingsrätt, Hovrätten för Västra Sverige, Åklagarmyndigheten, Amnesty International och Stockholm Center for International Law and Justice*. *Justitiekanslern* har instämt i bedömningen att det finns skäl att beakta den sedvanerättsliga utvecklingen som bl.a. har kommit till uttryck genom det fakultativa protokollet till barnkonventionen. Den i utkastet uttryckta uppfattningen om att det finns visst stöd i staters praxis för en högre åldersgräns än femton år delas också av *Sveriges Advokatsamfund* som understrukit vikten av att Sverige bidrar till den folkrättsliga utvecklingen på området. *Barnombudsmannen* har i och för sig ställt sig bakom förslaget i utkastet till lagrådsremiss men har därutöver anfört att straffansvaret för frivillig rekrytering av barn till nationella väpnade styrkor bör omfatta barn upp till arton år. *Försvårshögskolan* har däremot anfört att det vare sig enligt internationell sedvanerätt eller traktaträtt utgör ett brott att rekrytera personer över femton års ålder till de nationella väpnade styrkorna och ansett att förslaget i utkastet till lagrådsremiss sträcker sig längre än den folkrättsliga regleringen på området. Enligt *Försvårshögskolan* innehåller det fakultativa protokollet till barnkonventionen förpliktelser för statsparterna och överträdelse kan därmed medföra ett statsansvar, däremot inte ett individuellt straffrättsligt ansvar för ett internationellt brott. Liknande synpunkter har framförts av *Försvårsmakten* som även har pekat på att det av inledningen till protokollet följer att detta inte ska påverka det individuella straffansvaret som återfinns i den humanitära rätten. *Försvårsmakten* har ställt sig bakom att begreppet ”direkt deltagande i fientligheterna” används i den föreslagna bestämmelsen.

Skälen för regeringens förslag och bedömning: I internationella väpnade konflikter eller under ockupation utgör det enligt Romstadgan artikel 8:2 b (xxvi) en krigsförbrytelse att ta ut eller värva barn som inte fyllt femton år till nationella väpnade styrkor eller att använda barnet till att aktivt delta i fientligheter (artikel 77:2 i TP I). Enligt artikel 8:2 e (vii) gäller detsamma i icke-internationella väpnade konflikter beträffande uttagande till väpnade styrkor eller grupper (4:3 b och c TP II).

Straffansvaret enligt Romstadgan omfattar såväl obligatorisk värvning som frivillig rekrytering. Därmed omfattas alla gärningar som medför att ett barn under femton år formellt eller i praktiken deltar i en väpnad styrka eller grupp. Av de båda tilläggsprotokollen framgår att det särskilda skydd som gäller för barn ska förbli tillämpligt även i de fall ett barn aktivt deltar i fientligheterna, dvs. under sådana förhållanden som annars skulle innebära att civila förlorar sitt skydd mot anfall, se avsnitt 4.5.8. Förutom deltagande i strider omfattas även t.ex. att hålla utkik eller att sabotera. Utanför bestämmelsen faller däremot värvande och uttagande av barn till aktiviteter som saknar direkt samband med fientligheterna och som närmast kan liknas vid civilt arbete, t.ex. att utföra hushållssysslor hos militär personal. Detsamma gäller situationer där barn på eget initiativ, utan att tillhöra varken en nationell väpnad

styrka eller väpnad grupp, deltar i en väpnad konflikt t.ex. genom att kasta sten eller egentillverkade brandbomber. Med nationell väpnad styrka avses som utgångspunkt detsamma som enligt artikel 43 i tilläggsprotokoll I (jfr avsnitt 4.5.6) och med väpnad grupp, dvs. väpnad grupp som inte tillhör en stats väpnade styrkor, detsamma som i artikel 1 i tilläggsprotokoll II (jfr avsnitt 4.5.4).

Den rättsliga grunden för Romstadgans reglering i denna del finns i artikel 77 i tilläggsprotokoll I, artikel 4 i tilläggsprotokoll II samt i barnkonventionen (prop. 1989/90:107). I nu relevanta delar utgör barnkonventionen en del av den humanitära rätten. Konventionen ålägger staterna en skyldighet att vidta alla tänkbara åtgärder för att säkerställa att personer under femton år inte direkt deltar i fientligheter. Där finns även ett förbud mot rekrytering av barn som inte uppnått denna ålder.

Under förhandlingarna av barnkonventionen diskuterades frågan om vilken åldersgräns som skulle gälla för barns inblandning i väpnade konflikter. Eftersom parterna inte kunde enas om en högre åldersgräns än femton år togs frågan upp på nytt, kort tid efter konventionens ikraftträdande. Som ett resultat av denna diskussion antogs det fakultativa protokollet till barnkonventionen år 2000. Där finns ett förbud mot att, i nationella väpnade styrkor och väpnade grupper som inte tillhör en stats väpnade styrkor, använda barn som inte uppnått arton års ålder för direkt deltagande i fientligheterna (artiklarna 1 och 4.1). När det gäller rekrytering till en stats väpnade styrkor skiljer man i protokollet mellan rekrytering som sker obligatoriskt respektive frivilligt. Vid obligatorisk rekrytering gäller samma åldersgräns som för direkt deltagande, dvs. arton år (artikel 2). När det gäller frivillig rekrytering kunde parterna emellertid inte enas om annat än att åldersgränsen skulle höjas från femton år (artikel 3.1). För att säkerställa att en rekrytering verkligen sker frivilligt enades parterna om att i protokollet ange ett antal säkerhetsåtgärder som en konventionsstat som tillåter frivillig rekrytering under arton år måste vidta (artikel 3.3). Eftersom det fakultativa protokollet, såvitt gäller frivillig rekrytering till de nationella väpnade styrkorna, endast föreskriver att åldersgränsen ska höjas från femton år, står det parterna fritt att välja vid vilken högre minimiålder rekrytering ska tillåtas. Varje stat ska anmäla den åldersgräns som staten tillämpar (artikel 3.2).

Det fakultativa protokollet har trätt i kraft den 12 februari 2002 och godkänts av Sverige samma år (se prop. 2001/02:178). Sverige har lämnat en förklaring om att en gräns på arton år ska gälla för frivillig rekrytering till de svenska nationella väpnade styrkorna. Ett antal länder har angett åldersgränsen sexton år (t.ex. Indien, Kanada och Storbritannien) och andra sjutton år (t.ex. Australien, Frankrike, Irland, Israel, Kina, Polen, Tyskland, USA och Österrike) för motsvarande form av rekrytering. När det gäller rekrytering till väpnade grupper som inte tillhör en stats väpnade styrkor, gäller enligt protokollet en åldersgräns på arton år för såväl tvångs- som frivillig rekrytering.

Utredningen har föreslagit att den som till de väpnade styrkorna tar ut eller i strid använder barn som inte fyllt femton år ska dömas för krigsförbrytelse. *Svenska Röda Korset* har anfört att det fakultativa protokollet utgör en bindande överenskommelse för Sverige som i sammanhanget måste beaktas.

Fråga är således om straffansvaret för krigsförbrytelser som begås genom att barn rekryteras eller deltar i fientligheter bör omfatta även gärningar som riktar sig mot barn som fyllt femton år. Denna fråga har varit föremål för kompletterande remissbehandling av ett utkast till lagrådsremiss med förslag om att den relevanta åldersgränsen ska vara arton år, med undantag för frivillig rekrytering till statliga väpnade styrkor där förslaget avsåg barn upp till sexton år. En övervägande del av remissinstanserna har tillstyrkt förslaget i utkastet eller lämnat det utan erinran. *Försvarsmakten* och *Försvarshögskolan* har emellertid motsatt sig detta eftersom det, när det gäller gärningar som riktar sig mot barn som fyllt femton år, saknas tillräckligt stöd i den allmänna folkrätten.

Det kan konstateras att Sverige, under de förhandlingar som ledde fram till antagandet av såväl barnkonventionen som det fakultativa protokollet, har verkat för att stärka skyddet för barn som är inblandade i väpnade konflikter. Sverige har i dessa sammanhang arbetat aktivt för att en allmän artonårsgräns ska gälla. I samband med godkännande av det fakultativa protokollet lämnades en förklaring som innebär att den åldersgräns som gäller i förhållande till Sverige till alla delar är arton år. De åtaganden som följer av protokollet är till fullo uppfyllda⁸⁵. Som bland andra *Barnombudsmannen* anfört är det mot denna bakgrund viktigt att Sverige bidrar till att så långt möjligt stärka skyddet för barn i väpnade konflikter och till den folkrättsliga utvecklingen på området. Förutsatt att detta sker utan att konflikt uppstår i förhållande till andra folkrättsliga förpliktelser hindras inte ett sådant ställningstagande av Romstadgan där det i artikel 10 uttryckligen anges att stadgan inte får begränsa en parts folkrättsliga förpliktelser i andra delar. Stadgeregleringen får inte heller ges någon begränsande betydelse för stater att beakta folkrättslig utveckling som skett efter stadgans tillkomst.

Utgångspunkten bör därför, enligt regeringen, vara att det fakultativa protokollet så långt det är möjligt beaktas. Protokollet har numera vunnit stor internationell anslutning och för närvarande (november 2013) har drygt 150 stater tillträtt det. Det är avsevärt många fler än vad som var fallet vid tidpunkten för utredningens avlämnande år 2002. Det numera stora antalet anslutna stater samt det förhållandet att detta stadigt ökar talar för att det sker en utveckling av en sedvanerättslig norm som innehåller ett allmänt förbud mot att till nationella väpnade styrkor tvångsrekrytera eller använda barn under arton år för deltagande i fientligheter samt att till sådana styrkor frivilligt rekrytera barn under, i vart fall, sexton år. När det gäller väpnade gruppers rekrytering samt användande av barn i fientligheterna talar på motsvarande sätt mycket för att en artonårsgräns håller på att utvecklas inom sedvanerätten. Staters syn på barns inblandning i väpnade konflikter kommer även till uttryck bl.a. i militära manualer som i flera länder innefattar förbud mot användande av barn under arton år i väpnade konflikter.

Även om det fakultativa protokollets tillkomst indikerar att den relevanta åldersgränsen har höjts från femton år, är dock frågan om detta

⁸⁵ Prop. 2001/02:178, se även bilaga till protokoll vid regeringssammanträde den 16 februari 2006 nr 14; Genomförandet av det fakultativa protokollet till konventionen om barnets rättigheter vid indragning av barn i väpnade konflikter, rapport enligt artikel 8 i protokollet, februari 2006.

också innebär att rekrytering och användning av barn i fientligheterna som uppnått denna ålder, men inte arton respektive sexton år, kan medföra individuellt straffrättsligt ansvar för krigsförbrytelse. Som utgångspunkt omfattar straffansvaret för sådana brott endast de allvarligaste överträdelseerna av den humanitära rätten. De båda tilläggsprotokollen till Genèvekonventionerna, vars reglering Romstadgan bygger på, ger vid handen att straffansvaret för krigsförbrytelser omfattar gärningar som riktar sig mot barn under femton år. Det förhållandet att det i dag inte finns någon motsvarande traktatsrättslig reglering avseende gärningar som riktar sig mot barn som fyllt femton år utgör i och för sig inte ett avgörande hinder mot att sådant straffansvar kan anses föreligga. Dock måste det vara möjligt att med säkerhet konstatera att detta följer av sedvanerätten.

I Internationella rödakorskommitténs sedvanerättsstudie som presenterades 2004, se avsnitt 4.5.1, ansågs det inte finnas klart stöd för att innehållet i det fakultativa protokollet skulle anses utgöra sedvanerätt, eftersom praxis vid denna tidpunkt fortfarande ansågs vara otillräcklig. Även om flera stater sedan dess ratificerat protokollet är fråga om det i dag går att fastställa att detta ger uttryck för en sedvanerättslig norm gällande straffansvar för krigsförbrytelser. *Försvarsmakten* och *Försvarshögskolan* har, som ovan anförts, menat att så inte är fallet. Av den uppdaterade sedvanerättsstudien (se www.icrc.com) framgår att det alltså finns ett flertal stater där straffansvaret för krigsförbrytelser endast omfattar gärningar som riktar sig mot barn som inte fyllt femton år. I vissa länder där en artonårsgräns gäller, t.ex. i Norge och Finland, har de nationella domstolarnas möjlighet att lagföra sådana brott utan anknytning till staten (universell jurisdiktion) delvis begränsats bl.a. genom ett krav på att gärningen inte bara nationellt utan även enligt allmän folkrätt måste vara att anse som en krigsförbrytelse. Det svenska lagförslaget bygger i stället på att endast gärningar som sedvanerättsligt utgör krigsförbrytelser ska omfattas av straffansvar och universell jurisdiktion. Även om olika lagtekniska lösningar således valts i de nordiska länderna krävs därmed att sedvanerätten beaktas. Sammantaget kan konstateras att även om mycket talar för att staters nuvarande praxis kan anses ge ett visst stöd för att en högre åldersgräns än femton år bör gälla även i fråga om individuellt straffrättsligt ansvar för krigsförbrytelser är det inte möjligt att med sådan grad av säkerhet som i dessa sammanhang krävs fastställa att en sådan gärning sedvanerättsligt utgör en krigsförbrytelse. Det är därför inte heller, för närvarande, möjligt att i detta avseende utforma straffbestämmelsen på annat sätt än vad utredningen föreslagit. Straffansvaret bör således endast omfatta gärningar som riktar sig mot barn som inte fyllt femton år. På motsvarande sätt som Sverige under de förhandlingar som ledde fram till antagandet av det fakultativa protokollet verkade för ett förstärkt skydd för alla barn under arton år som är inblandade i väpnade konflikter, avser regeringen att stödja den utveckling som kan ses på området. Det har vid utformningen av straffansvaret för krigsförbrytelser varit regeringens tydliga ambition att detta ska utformas i enlighet med vad protokollet föreskriver. Eftersom detta för närvarande inte är möjligt kommer regeringen att noga följa den sedvanerättsliga utvecklingen i syfte att, så snart som det är möjligt, se över denna bestämmelse.

Däremot bör inte bara värvande till eller användande av barn i fientligheter inom statliga väpnade styrkor utan även inom väpnade grupper omfattas av bestämmelsen. Detta framgår direkt av Romstadgan och regeringens uppfattning i denna del har även bekräftats av *Stockholm Center for International Law and Justice*. Regeringen kan vidare konstatera att begreppet ”direkt deltagande i fientligheter” står i bättre överensstämmelse med de underliggande rättskällorna än utredningens ”i strid”, när det gäller att ange avgränsningen av civilas skydd mot anfall (jfr nu relevanta artiklar i Romstadgan, artiklarna 51:3 och 77:2 i tilläggsprotokoll I och artikel 4:3 b och c i tilläggsprotokoll II till Genèvekonventionerna samt det fakultativa protokollet). Denna uppfattning delas av *Försvarsmakten* och begreppet bör användas vid utformningen av nu aktuell bestämmelse.

Regeringen föreslår därmed att straffansvaret för krigsförbrytelser ska omfatta den som till nationella väpnade styrkor eller väpnade grupper rekryterats eller för direkt deltagande i fientligheter använder barn som inte fyllt femton år.

I fråga om subjektivt rekvisit avseende barnets ålder, se avsnitt 12. Straff för krigsförbrytelser behandlas i avsnitt 11.11.

11.5 Krigsförbrytelse mot person i internationella väpnade konflikter eller under ockupation

Som behandlats i avsnitten 4.3 och 4.5 begränsade sig det internationella världssamfundets intresse under lång tid till internationella väpnade konflikter. De flesta humanitärättsliga traktat tillkom för att reglera förhållandena i den typen av konflikter. Efter andra världskrigets slut blev emellertid icke-internationella väpnade konflikter allt mer vanliga, samtidigt som de internationella minskade i antal. Fram till år 1977, då tilläggsprotokollen till Genèvekonventionerna antogs, var det i princip endast den för Genèvekonventionerna gemensamma artikel 3 som innehöll bestämmelser som var tillämpliga i icke-internationella väpnade konflikter. Det faktum att det traditionellt sett har gjorts skillnad mellan internationella respektive icke-internationella väpnade konflikter har också kommit till tydligt uttryck i Romstadgans reglering av krigsförbrytelser (artikel 8), som är uppdelad utifrån i vilken typ av konflikt en överträdelse av den humanitära rätten begås.

Under den tid som förflutit sedan andra världskriget har emellertid skillnaden i respektive regelverk minskat väsentligt, främst genom sedvanerättens utveckling på området. Samtidigt har världens konflikter blivit allt mer komplexa och svåra att klassificera som tillhörande den ena eller andra konflikttypen. Mot denna bakgrund är det, som tidigare konstaterats, regeringens utgångspunkt att straffansvaret för krigsförbrytelser begångna i icke-internationella väpnade konflikter bör vara detsamma som när en gärning begås i en internationell väpnad konflikt eller under ockupation. Endast i de fall sedvanerätten inte medger annat eller när en gärning till sin natur endast kan begås i en internationell väpnad konflikt bör straffansvaret begränsas till denna typ av konflikter (se avsnitt 11.2).

Nedan behandlas sådana överträdelser av den internationella humanitära rätten som utgör krigsförbrytelser endast om de begås i en internationell väpnad konflikt eller under ockupation. När det gäller frihetsberövande som sker i strid med allmän folkrätt, saknas sedvanerättsligt stöd för att gärningar begångna i icke-internationella väpnade konflikter ska utgöra krigsförbrytelse, se avsnitt 11.5.3. De överträdelser som i övrigt behandlas i detta avsnitt är till sin natur sådana att straffansvar endast kan komma i fråga när en gärning begås i en internationell väpnad konflikt eller under ockupation, se avsnitten 11.5.1 och 11.5.2.

11.5.1 Förflyttning av en del av ockupationsmakts civilbefolkning till ockuperat område

Regeringens förslag: Den som för en ockupationsmakts räkning låter förflytta en del av dess civilbefolkning till ett ockuperat område döms för krigsförbrytelse.

Utredningens förslag överensstämmer med regeringens.

Remissinstanserna har inte yttrat sig särskilt över förslaget.

Förslaget i utkast till lagrådsremiss överensstämmer med regeringens.

Remissinstanserna har inte yttrat sig över förslaget.

Skälen för regeringens förslag: I internationella väpnade konflikter eller under ockupation utgör det enligt det första ledet i artikel 8:2 b (viii) i Romstadgan en krigsförbrytelse när en ockupationsmakt, direkt eller indirekt, förflyttar en del av den egna civilbefolkningen till det ockuperade området (artiklarna 49:6 och 147 i GK IV samt artikel 85:4 a i TP I). Artikelns andra led avser deportation eller förflyttning, inom eller utanför det ockuperade området, av hela eller delar av befolkningen i detta område, se avsnitt 11.4.8.

Förbudet mot att en ockupationsmakt förflyttar en del av den egna befolkningen till det ockuperade området grundar sig i att detta inte sällan leder till inskränkningar i den ekonomiska och personliga friheten hos den ockuperade statens befolkning. Denna effekt utgör emellertid ingen förutsättning för straffansvar. Av stadgan framgår att det krävs att förflyttningen omfattat i vart fall en del av den ockuperande statens befolkning. Vad som ska anses utgöra en sådan del framgår inte närmare. Det är i vart fall inte tillräckligt att endast en eller ett fåtal personer förflyttas. För straffansvar krävs att den del av befolkningen som förflyttas är så betydande i storlek att den ockuperade befolkningens möjligheter att tillvarata sina rättigheter inom den ockuperade staten påverkas. Av stadgan framgår vidare att gärningen ska ske på uppdrag av eller med den ockuperande statens medgivande. Ofta utgör en förflyttning av den ockuperande statens befolkning till det ockuperade området ett led i en medveten strategi att stärka statens ställning inom det ockuperade området. Straffansvaret är således avsett att träffa personer som i någon mening handlar för en ockupationsmakts räkning i detta avseende. Däremot krävs inte att den som beordrar eller genomför

förflyttningen delar ockupationsmaktens syfte med gärningen, han eller hon kan ha egna motiv för att genomföra åtgärden.

Det krävs inte att förflyttningen sker med tvång. Eftersom det är fråga om förflyttning av den egna statens befolkning kan den i många fall åstadkommas genom att en stat vidtar åtgärder i syfte att påverka eller underlätta för befolkningen att på egen hand flytta till det ockuperade området. Det måste emellertid finnas ett kausalt samband mellan åtgärden och befolkningens förflyttning.

När det gäller den närmare utformningen av bestämmelsen ställer sig regeringen i princip bakom utredningens förslag. Det bör emellertid direkt av bestämmelsen framgå att det för ansvar krävs att en person handlat för en ockupationsmakts räkning.

Regeringen föreslår därför att straffansvaret ska omfatta den som för en ockupationsmakts räkning låter förflytta en del av dess civilbefolkning till ett ockuperat område.

11.5.2 Tvång att delta i militära operationer mot den egna staten eller att tjänstgöra i fientlig makts väpnade styrkor

Regeringens förslag: Den som tvingar en medborgare i en stat som är motpart i konflikten att delta i militära operationer mot den egna staten eller tvingar en skyddad person att tjänstgöra i en fientlig makts väpnade styrkor döms för krigsförbrytelse.

Utredningens förslag överensstämmer i huvudsak med regeringens. Utredningen föreslår – beträffande motparts medborgare – att straffansvaret ska avse tvång att delta i stridshandlingar mot den egna staten.

Remissinstanserna har inte yttrat sig särskilt över förslaget.

Förslaget i utkast till lagrådsremiss överensstämmer med regeringens.

Remissinstanserna har inte yttrat sig över förslaget.

Skälen för regeringens förslag: Enligt Romstadgan artikel 8:2 b (xv) utgör det i internationella väpnade konflikter eller under ockupation en krigsförbrytelse att tvinga motparts medborgare att delta i krigsoperationer riktade mot det egna landet, även om personen var i den krigförandes tjänst före konflikten (artikel 23 andra stycket i lantkrigsreglementet, artiklarna 49–57 i GK III och artikel 51 i GK IV). Detsamma gäller enligt artikel 8:2 a (v) i de fall en krigsfånge eller annan skyddad person tvingas att tjänstgöra i en fientlig makts stridskrafter (artikel 130 i GK III och artikel 147 i GK IV).

Av brottskriterierna till artikel 8:2 b (xv) framgår att straffansvaret omfattar den som genom handling eller hot tvingar en av motpartens medborgare att delta i militära operationer riktade mot den egna staten eller dess styrkor. Vad som i sammanhanget avses med begreppet militär operation är inte helt klarlagt. I vart fall innefattas deltagande i väpnade anfall. Därutöver omfattas tvång att utföra sådana arbetsuppgifter som en ockupationsmakt enligt Genèvekonventionerna är förhindrad att ålägga

krigsfångar och den ockuperade statens civilbefolkning, t.ex. tillverkning eller transport av vapen avsedda att användas mot den egna staten.

Artikel 8:2 a (v) är till stor del överlappande med artikel 8:2 b (xv). Enlig brottskriterierna till den förra omfattar straffansvaret den som genom handling eller hot tvingar en skyddad person att delta i militära operationer som riktar sig mot dennes hemland eller annars tvingar personen att tjänstgöra i fientlig makts stridskrafter. Därmed avses tvång dels att delta i militära operationer riktade mot det land som kan anses vara personens hemland oberoende av dennes medborgarskap, dels att tjänstgöra i en fientlig makts stridskrafter, oavsett mot vilken stat dessa stridskrafter riktar sina militära operationer. Tillämpningsområdet för artikel 8:2 a (v) är därmed delvis vidare än artikel 8:2 b (xv) som kräver att den person som gärningen riktar sig mot är medborgare i den stat som utgör motpart i konflikten samt att de militära operationer som personen tvingas delta i riktar sig mot denna stat. Tillämpningsområdet är emellertid även mer begränsat än vad som gäller enligt artikel 8:2 b (xv) eftersom det för straffansvar krävs att personen tvingas till tjänstgöring i den fientliga maktens stridskrafter, vilket kan jämföras med vad som enligt artikel 43 i tilläggsprotokoll I utgör en nationell väpnad styrka. Motsvarande krav uppställs inte i artikel 8:2 b (xv).

Med beaktande av de skillnader som finns mellan de båda artiklarnas tillämpningsområde har utredningen, trots att det innebär en väsentlig överlappning, föreslagit att straffansvaret regleras separat för respektive gärning. Regeringen instämmer i utredningens bedömning och anser att detta är nödvändigt för att undvika luckor i det straffbara området. Bestämmelsen bör utformas med utgångspunkt i de nyss redovisade artiklarna i stadgan. Således bör straffansvaret omfatta den som tvingar en medborgare i en stat som är motpart i konflikten att delta i *militära operationer*, snarare än stridshandlingar som utredningen föreslagit, mot den egna staten. Bestämmelsen riskerar annars att få ett allt för snävt tillämpningsområde.

Därmed föreslås straffansvaret avse den som tvingar en medborgare i en stat som är motpart i konflikten att delta i militära operationer mot den egna staten eller tvingar en skyddad person att tjänstgöra i en fientlig makts väpnade styrkor.

11.5.3 Frihetsberövande i strid med allmän folkrätt samt dröjsmål med hemsändande av krigsfångar och frihetsberövade civila

Regeringens förslag: Den som i strid med allmän folkrätt frihetsberövar en skyddad person eller på ett oförsvärligt sätt dröjer med att sända hem en krigsfånge eller en civil person som berövats friheten döms för krigsförbrytelse.

Utredningens förslag överensstämmer med regeringens.

Remissinstanserna har inte yttrat sig särskilt över förslaget.

Förslaget i utkast till lagrådsremiss överensstämmer med regeringens.

Remissinstanserna har inte yttrat sig över förslaget.

Skälen för regeringens förslag: Enligt Romstadgan artikel 8:2 a (vii) utgör det en krigsförbrytelse att i internationella väpnade konflikter eller under ockupation olagligt spärra in någon (artiklarna 21, 90, 95, 103, 109 och 118 i GK III samt artiklarna 5, 27, 41–43, 68, 70, 78, 79 och 147 i GK IV). Straffansvar för olaglig deportation eller förflyttning, som regleras i artikelns första led, har behandlats i avsnitt 11.4.8. Vidare utgör oförsvarligt dröjsmål med att sända hem krigsfångar och civila som frihetsberövats en krigsförbrytelse enligt tilläggsprotokoll I till Genèvekonventionerna (artiklarna 85:4 b jfr med 85:5).

Som utgångspunkt har civilbefolkningen rätt att röra sig fritt inom och lämna det egna territoriet även om där pågår en väpnad konflikt. Under vissa särskilt angivna förutsättningar kan denna frihet enligt Genèvekonvention IV begränsas. Om de kontrollåtgärder som enligt konventionen är möjliga för en stat att vidta för att bevara statens säkerhet bedöms vara otillräckliga kan en stat enligt artikel 41 tillgripa åtgärder som åläggande av bestämd vistelseort eller internering. Sådana åtgärder får enligt artikel 42 endast vidtas om det är oundgängligen nödvändigt med hänsyn till den kvarhållande statens säkerhet. Bedömningen av om en person utgör ett hot mot en stats säkerhet måste göras i varje enskilt fall. Det är således inte möjligt för en stat att med hänvisning till den egna säkerheten frihetsberöva en grupp personer med motiveringen att gruppen som sådan utgör ett hot. Skälen för frihetsberövande måste finnas i förhållande till varje enskild individ.

Med frihetsberövande avses, förutom inspärning, även åtgärder som innebär att rörelsefriheten kraftigt beskärs. Detta kan ske t.ex. genom att en person åläggs en bestämd vistelseort.

Straffansvar kan även komma i fråga i det fall en person hålls fortsatt frihetsberövad utan att de processuella rättigheter som sammanhänger med ett frihetsberövande respekteras. Enligt artikel 75:3 i tilläggsprotokoll I har en person som anhållits, häktats eller internerats för handlingar i samband med en väpnad konflikt rätt att omgående underrättas, på ett språk som han eller hon förstår, om orsakerna till åtgärderna. Beslut om sådana frihetsberövande åtgärder ska fattas i enlighet med ett lagligt förfarande och det ska bl.a. vara möjligt att få beslutet över- eller omprövat (jfr även avsnitt 11.4.9).

Det är inom den humanitära rätten godtagbart att ta krigsfångar. Förutsättningarna för detta regleras i Genèvekonvention III. Krigsfångar som internerats kan åläggas en skyldighet att inte lämna den anvisade platsen eller området. Som utgångspunkt har krigsfångar rätt att röra sig fritt inom detta område. De ska inte spärras in annat än i de fall det är nödvändigt som straffpåföljd eller disciplinär åtgärd. Frihetsberövanden som sker i strid med detta regelverk kan omfattas av straffansvar.

När de skäl som enligt Genèvekonventionerna III och IV har motiverat ett frihetsberövande har upphört, t.ex. på grund av att en person inte längre kan anses utgöra ett hot mot den kvarhållande statens säkerhet eller när stridigheterna har upphört, har såväl civila som krigsfångar en rätt att snarast möjligt återvända till sitt hemland eller sin hemvist. Svårt sjuka eller sårade krigsfångar bör under vissa förhållanden sändas hem även om stridigheterna fortfarande pågår. Det kan även i vissa fall finnas en skyldighet för den kvarhållande staten att sända skadade och sjuka krigsfångar för omhändertagande i neutralt land. Ett oförsvarligt uppskov

med att återföra krigsfångar eller civila på sätt som konventionerna föreskriver utgör, enligt artiklarna 85:4 b och 85:5 i tilläggsprotokoll I, en svår överträdelse av protokollet och därmed en krigsförbrytelse.

Bestämmelsen bör i princip utformas i enlighet med utredningens förslag. Således föreslås att den som i strid med allmän folkrätt frihetsberövar en skyddad person eller på ett oförsvarligt sätt dröjer med att sända hem en krigsfånge eller en civil person som berövats friheten ska dömas för krigsförbrytelse.

Straff för krigsförbrytelser behandlas i avsnitt 11.11.

11.6 Krigsförbrytelse som avser egendom

11.6.1 Plundring, förstörelse, tillägnande eller beslagtagande av annans egendom

Regeringens förslag: Den som plundrar eller, utan att det är nödvändigt av militära skäl, i stor omfattning förstör, tillägnar sig eller beslagtar någon annans egendom döms för krigsförbrytelse.

Utredningens förslag överensstämmer i huvudsak med regeringens. Utredningen föreslår att straffansvaret för plundring ska avse den som plundrar en stad eller plats.

Remissinstanserna: En övervägande del av remissinstanserna har inte yttrat sig särskilt över förslaget. *Riksantikvarieämbetet* har anfört att straffansvar för förstörelse av egendom som åtnjuter skydd enligt 1954 års konvention om skydd för kulturegendom i händelse av väpnad konflikt (kulturkonventionen, prop. 1983/84:108) samt dess tilläggsprotokoll II från år 1999, bör regleras genom en särskild bestämmelse eller gemensamt med straffansvar för förstörelse av annan särskilt skyddad egendom.

Förslaget i utkast till lagrådsremiss överensstämmer med regeringens.

Remissinstanserna har inte yttrat sig över förslaget.

Skälen för regeringens förslag

Plundring

I såväl internationella som icke-internationella väpnade konflikter eller under ockupation utgör det enligt Romstadgan, artiklarna 8:2 b (xvi) och 8:2 e (v), en krigsförbrytelse att plundra en stad eller plats, även om den har tagits med storm (artiklarna 28, 46 och 47 i lantkrigsreglementet, artikel 15 i GK I, artikel 18 i GK II, artikel 18 i GK III och artiklarna 16 och 33 i GK IV, artikel 4:2 g i TP II samt artikel 4 i kulturkonventionen).

Inom den humanitära rätten finns det inte någon allmän definition av vad som avses med begreppet plundring. Av brottskriterierna framgår att straffansvaret omfattar den som utan ägarens samtycke tillägnar sig viss egendom för privat eller personligt bruk i avsikt att avhända ägaren egendomen.

Enligt Jugoslavientribunalen⁸⁶ kan straffansvaret för plundring omfatta såväl enskilda individers sporadiska gärningar – som motiveras av t.ex. personliga vinstintressen – som organiserade plundringsräder eller en systematisk exploatering av ett ockuperat område. Såväl privat som offentligt ägd egendom kan vara föremål för plundring. En straffbar gärning kan rikta sig mot egendom tillhörande en enskild person.

Förbudet mot plundring är absolut. Det finns med andra ord inte något utrymme för militära överväganden. Därmed skiljer sig plundringsförbudet från förbudet mot olagligt och godtyckligt tillägnande av egendom eller beslagtagande av fiendens tillhörigheter, som regleras i artiklarna 8:2 a (iv) och 8:2 b (xiii), där det för straffansvar förutsätts att gärningen inte kan rättfärdigas av militär nödvändighet, se nedan. Regleringarna skiljer sig därmed åt genom att plundring sker för privat bruk medan de senare nämnda artiklarna tar sikte på gärningar som sker av militära skäl, även om de i och för sig inte anses vara militärt nödvändiga och således tillåtna. I de fall någon tillägnar sig egendom för privat bruk, vilket således utgör en förutsättning för plundring, kan detta i princip aldrig anses vara militärt motiverat. Inte heller krigsbyten tas för privat eller personligt bruk och utgör således inte plundring. Med krigsbyte avses i första hand militär utrustning och vapen som påträffas eller tas i beslag på slagfältet.

Utredningen har föreslagit att ansvaret ska avse den som plundrar en stad eller plats. Även om begreppet plundring i första hand tar sikte på organiserade plundringsräder som kan rikta sig mot hela städer eller större områden, omfattar, som ovan redovisats, det straffrättsliga ansvaret även sporadiska gärningar som begås av eller riktar sig mot enstaka individer. En avgränsning av bestämmelsen till stad eller plats är därför enligt regeringen mindre lämplig. Den står inte heller i överensstämmelse med det allmänna förbud mot plundring som kommer till uttryck i bl.a. Genèvekonventionerna.

Regeringen föreslår därför att straffansvaret för krigsförbrytelser ska omfatta den som plundrar.

Förstörelse, tillägnande eller beslagtagande av någon annans egendom

Krigsförbrytelser kan, i internationella väpnade konflikter samt under ockupation, enligt Romstadgans artikel 8:2 a (iv) begås genom olaglig och godtycklig förstörelse eller tillägnande av egendom som sker i stor omfattning. Förutsättningen är att åtgärden inte kan rättfärdigas av militär nödvändighet (artiklarna 50 i GK I, 51 i GK II och 147 i GK IV). I detta sammanhang behandlas även det straffansvar för krigsförbrytelser som enligt artikel 8:2 b (ix) gäller för uppsåtligt riktande av anfall mot byggnader avsedda för religion, undervisning, konst, vetenskap eller välgörande ändamål, historiska minnesmärken, sjukhus och uppsamlingsplatser för sjuka och sårade, när dessa inte utgör militära mål, se även avsnitt 11.9.3. Vidare kan, i såväl internationella som icke-internationella väpnade konflikter eller under ockupation, enligt

⁸⁶ Jugoslavientribunalen, Trial Judgment, The Prosecutor v. Zejnir Delalic and Others, 1998, IT-96-21-T, paras 587 f., Jugoslavientribunalen, Trial Judgment, The Prosecutor v. Tihomir Blaskic, 2000, IT-95-14-T, para 184.

artiklarna 8:2 b (xiii) och 8:2 e (xii) krigsförbrytelser begås genom förstörelse eller beslagtagande av fiendens respektive motståndarens tillhörigheter, under förutsättning att detta inte varit oundgängligen nödvändigt till följd av den väpnade konflikten (artikel 23 g i lantkrigsreglementet och artikel 147 i GK IV).

Som ovan redovisats regleras straffansvaret för förstörande och tillägnande av egendom i artikel 8:2 a (iv). Det omfattar skadegörelse samt gärningar varigenom någon berövas sin ägande- eller dispositionsrätt till viss egendom. Varje sådan gärning omfattas emellertid inte. Förstörelsen eller tillägnandet måste ske i stor omfattning. Vidare krävs enligt brottskriterierna att gärningen riktar sig mot egendom som åtnjuter skydd i Genèvekonventionerna. Skyddet varierar beroende på vilken egendom det är fråga om. Vad som kan anses utgöra ett straffbart förfarande med viss egendom framgår därmed av den reglering som gäller för den aktuella typen av egendom. I författningskommentaren ges exempel på vad som kan utgöra skyddad egendom.

Förstörelse av egendom utgör brott även enligt artiklarna 8:2 b (xiii) och 8:2 e (xii), som delvis överlappar artikel 8:2 a (iv). Det finns emellertid även skillnader. Av brottskriterierna till artiklarna 8:2 b (xiii) och 8:2 e (xii) framgår att en gärning ska rikta sig mot egendom som skyddas enligt internationell humanitär rätt. Därmed avses inte bara skyddad egendom enligt Genèvekonventionerna. Vidare uppställs, till skillnad från vad som gäller enligt 8:2 a (iv), inget krav på att förstörelsen ska ha varit av viss omfattning.

Artiklarna 8:2 b (xiii) och 8:2 e (xii) reglerar även frågan om beslagtagande av egendom. För straffansvar krävs att en sådan gärning strider mot den humanitära rättens reglering på området. Därmed avses bl.a. lantkrigsreglementet, Genèvekonventionerna samt kulturkonventionen. Beslagtagande eller rekvisition får enligt den humanitära rätten ske endast i mycket begränsad omfattning. Som exempel kan nämnas att civila sjukhus tillfälligt och under trängande behov kan rekvireras för vård av sårade och sjuka militärer, dock endast om lämpliga åtgärder vidtas för att säkerställa civilbefolkningens behov av sjukvård.

För straffansvar krävs att förstörelsen, tillägnandet eller beslagtagandet inte kan rättfärdigas av militär nödvändighet. Därmed är förbudet, till skillnad från vad som gäller beträffande plundring, inte absolut. Under vilka förutsättningar en gärning kan anses vara militärt nödvändig beror i allt väsentligt på hur skyddet för den aktuella egendomen är utformat. Ytterst avgörs frågan genom en proportionalitetsbedömning i det enskilda fallet, jfr avsnitt 11.9.5.

Utredningen har föreslagit att straffansvar för förstörelse, konfiskering eller beslagtagande av egendom ska regleras i en gemensam bestämmelse. I Romstadgan används begreppet tillägnande varför detta, enligt regeringen, bör användas i stället för konfiskering, dock avses ingen skillnad i sak.

När det gäller straffansvaret för förstörelse eller tillägnande uppställs, som ovan redovisats, enligt artikel 8:2 a (iv) ett krav på att detta sker i stor omfattning. Motsvarande gäller inte enligt övriga artiklar, som i princip reglerar samma typ av gärningar. Det får emellertid anses rimligt

att straffansvaret för krigsförbrytelser endast omfattar gärningar av visst allvar. Därför bör, enligt regeringens mening, krävas att den som förstör, tillägnar sig eller beslagtar vad som tillhör annan ska ha gjort detta i stor omfattning. När det gäller frågan om vilken typ av egendom som kan vara föremål för en straffbar gärning finns det enligt regeringen inget avgörande hinder mot att låta den artikel som har ett vidare tillämpningsområde vara styrande. Således föreslås att straffansvaret ska omfatta gärningar som riktar sig mot egendom som åtnjuter skydd enligt den humanitära rätten, och inte endast enligt någon av Genèvekonventionerna. Därmed kan ansvaret även innefatta gärningar varigenom kulturegendom förstörs. Kulturegendom är även skyddad mot anfall, jfr avsnitt 11.9.3. Det finns därför inte anledning att, som *Riksantikvarieämbetet* föreslagit, reglera frågan om förstörelse av sådan egendom särskilt.

Regeringen föreslår därmed att straffansvar för krigsförbrytelser ska omfatta den som plundrar eller, utan att det är nödvändigt av militära skäl, i stor omfattning förstör, tillägnar sig eller beslagtar någon annans egendom.

Frågan om straff för krigsförbrytelser behandlas i avsnitt 11.11.

11.7 Krigsförbrytelse genom upphävande av rätten till domstolsprövning

Nedan behandlas överträdelse av den internationella humanitära rätten som utgör krigsförbrytelser endast om de begås i samband med en internationell väpnad konflikt eller under en ockupation.

11.7.1 Upphävande av rätten till prövning i domstol av civila och andra medborgerliga rättigheter

Regeringens förslag: Den som helt eller i betydande omfattning upphäver motpartens medborgares rätt till prövning i domstol av civila eller andra medborgerliga rättigheter döms för krigsförbrytelse.

Utredningens förslag överensstämmer delvis med regeringens. Utredningen föreslår att ansvaret ska omfatta den som helt eller i betydande omfattning förklarar motpartens medborgares civila rättigheter eller deras rätt att få dessa prövade i domstol för slutligt eller tillfälligt upphävida.

Remissinstanserna har inte yttrat sig särskilt över förslaget.

Förslaget i utkast till lagrådsremiss överensstämmer med regeringens.

Remissinstanserna har inte yttrat sig över förslaget.

Skälen för regeringens förslag: Enligt artikel 8:2 b (xiv) utgör det i internationella väpnade konflikter eller under ockupation en krigsförbrytelse att förklara motpartens medborgares rättigheter och rätt att väcka talan för upphävida, tillfälligt försätta ur kraft eller utestängda från att kunna göras gällande inför domstolar (artiklarna 23 h och 43 i

lantkrigsreglementet samt artikel 64 i GK IV). Av brottskriterierna till artikeln framgår att straffansvaret avser åtgärder som i princip upphäver motpartens medborgares rätt till domstolsprövning ("the perpetrator effected the abolition, suspension or termination of admissibility in a court of law of certain rights or actions").

Romstadgans reglering tar i första hand sikte på gärningar varigenom en ockuperad stats befolkning eller en väsentlig del av denna i egenskap av kollektiv berövas rätten att göra gällande vissa grundläggande rättigheter i domstol (access to courts). Gärningar som riktar sig mot enskilda individer omfattas därmed inte av regleringen. I sådana fall kan, beroende på omständigheterna, straffansvar för krigsförbrytelse som begås genom att någon berövas rätten till en rättvis rättegång, se avsnitt 11.4.9, aktualiseras. I första hand avser regleringen att skydda den ockuperade statens medborgares rättigheter inom den egna staten. Det finns emellertid skäl som talar för att även gärningar som riktar sig mot en motparts medborgare som befinner sig utanför det egna området, t.ex. på ockupationsmaktens territorium, skulle kunna utgöra brott. Frågan är emellertid omstridd inom internationell doktrin⁸⁷.

Den straffbara gärningen kan bestå bl.a. i att den ockuperande staten upphäver eller ändrar gällande lagar och förordningar inom det ockuperade området eller hindrar domstolarna där från att utöva sin verksamhet. För straffansvar krävs inte att åtgärden i ett konkret fall förhindrar någon från att åberopa en nu aktuell rättighet i domstol. Brottet är fullbordat redan genom att den åtgärd som kan leda till denna effekt, dvs. upphävandet eller utfärdandet av relevant lagstiftning vidtas.

De rättigheter som ska kunna göras gällande i domstol spänner över ett brett område, bl.a. innefattas rättigheter på civilrättens område som rätten att äga, att ingå avtal eller bedriva ekonomisk verksamhet, arbetsrättsliga rättigheter samt rättigheter av förvaltningsrättslig karaktär. Även straffprocessuella rättigheter⁸⁸ omfattas. I denna del kompletterar, som ovan nämnts, artikel 8:2 b (xiv) regleringen i artikel 8:2 a (vi) som avser att skydda enskilda individers rätt till en rättvis rättegång, se avsnitt 11.4.9.

För straffansvar krävs att möjligheten att göra de aktuella rättigheter gällande i domstol helt eller i vart fall i betydande omfattning upphävs. Begränsningar i rätten till domstolsprövning som kan anses vara av mindre betydelse för motpartens medborgares möjligheter att tillvarata sina rättigheter faller därmed utanför bestämmelsen.

Utredningen har föreslagit att de rättigheter som bestämmelsen avser att skydda samlat ska benämnas *civila rättigheter*. Detta begrepp är inte nytt inom svensk rätt. I Europakonventionen förekommer termen "civila rättigheter och skyldigheter" i artikel 6.1. Vid tillämpningen av denna artikel har fråga uppkommit om vad som ska rymmas inom begreppet och Europadomstolens avgöranden på området har stor betydelse för

⁸⁷ Triffterer, Commentary on the Rome Statue of the International Criminal Court, Second Edition, 2008, s. 401, Dörmann, Elements of War Crimes under the Rome Statue of the International Criminal Court, Sources and Commentary, Cambridge University Press, 2002, s. 264 f.

⁸⁸ Triffterer, Commentary on the Rome Statue of the International Criminal Court, Second Edition, 2008, s. 402 f.

frågan. Enligt domstolen innefattas rättigheter av privat natur, oavsett om dessa betraktas som civilrättsliga eller förvaltningsrättsliga enligt nationell rätt. I vart fall omfattas bl.a. rätten att göra gällande fordringsanspråk, rätten till egendom, rättigheter på familjerätts område, rätten att bedriva ekonomisk verksamhet, rätten till skadestånd samt rättigheter på arbetsrätts område⁸⁹. Utöver rätten att få sina civila rättigheter prövade, skyddar konventionens artikel 6.1 även rätten att få anklagelser om brott prövade i domstol. Därmed avses i första hand prövning av frågan om någon ska förklaras skyldig eller inte samt fastställande av en påföljd. Sådana straffprocessuella rättigheter omfattas således inte av vad som inom ramen för Europakonventionen avses med begreppet civila rättigheter. Med beaktande av att artikel 8:2 b (xiv) avser att skydda även denna typ av rättigheter, är det regeringens uppfattning, att begreppet civila rättigheter som ett samlat rekvisit kan vara för snävt. Det är inte heller lämpligt att i detta sammanhang ge det en annan innebörd än vad det redan har i svensk rätt. I stället bör bestämmelsen, utöver civila rättigheter, uttryckligen omfatta även andra medborgerliga rättigheter.

Därmed föreslås sammanfattningsvis att den som helt eller i betydande omfattning upphäver motpartens medborgares rätt till prövning i domstol av civila eller andra medborgerliga rättigheter döms för krigsförbrytelse.

Frågan om straff för krigsförbrytelser behandlas i avsnitt 11.11.

11.8 Krigsförbrytelse som avser särskilt skyddade insatser eller kännetecken

11.8.1 Anfall mot humanitära biståndsinsatser eller fredsfrämjande insatser

Regeringens förslag: Den som riktar ett anfall mot personal, anläggningar, materiel, enheter eller fordon som deltar i en humanitär biståndsinsats eller i en fredsfrämjande insats i enlighet med Förenta nationernas stadga, döms för krigsförbrytelse, under förutsättning att insatserna är berättigade till det skydd som gäller för civila eller civil egendom enligt allmän folkrätt.

Utredningens förslag överensstämmer i huvudsak med regeringens. Utredningen föreslår dock att straffansvaret även ska omfatta den som riktar anfall mot objekt som är berättigade till skydd enligt en överenskommelse med en annan stat eller mellanfolklig organisation som är bindande för Sverige. Vidare föreslår utredningen att begreppet fredsbevarande insats används.

Remissinstanserna: En övervägande del av remissinstanserna har inte yttrat sig särskilt över förslaget. *Försvarsmakten* har pekat på att det inte finns någon entydig definition av begreppet fredsbevarande insats inom folkrätten, även om 1994 års FN-konvention om skydd av personal i FN-

⁸⁹ Danelius, Mänskliga rättigheter i europeisk praxis, En kommentar till Europakonventionen om de mänskliga rättigheterna, fjärde upplagan, s. 149 f.

insatser och därtill anknuten personal (konventionen om skydd i FN-insatser) kan tjäna som vägledning. Enligt Försvarmakten omfattar begreppet fredsbevarande insatser, såsom det kommer till uttryck i denna konvention, även insatser där truppernas rätt till våldsanvändning inte är begränsad till självförsvar liksom insatser som deltar i fredsframtvängande operationer under FN-stadgans kapitel VII, förutsatt att trupperna inte engageras som kombattanter samt att den humanitära rätten är tillämplig.

Förslaget i utkast till lagrådsremiss överensstämmer med regeringens.

Remissinstanserna har inte yttrat sig över förslaget.

Skälen för regeringens förslag: I internationella och icke-internationella väpnade konflikter eller under ockupation utgör det enligt Romstadgan artiklarna 8:2 b (iii) och 8:2 e (iii) en krigsförbrytelse att uppsåtligt rikta anfall mot personal, anläggningar, materiel, enheter eller fordon som deltar i en humanitär biståndsinsats eller i en fredsbevarande insats i enlighet med Förenta nationernas stadga, under förutsättning att dessa är berättigade till det skydd som tillkommer en civilbefolkning eller civil egendom i enlighet med folkrätten i väpnade konflikter (artiklarna 70 och 71 i TP I och konventionen om skydd i FN-insatser [prop. 1995/96:132]).

Humanitära biståndsinsatser och fredsfrämjande insatser utgör en viktig del av det internationella arbetet för upprätthållande av fred och säkerhet samt för att lindra krigets verkningar för civila och andra som inte aktivt deltar i fientligheterna. För att kunna fullgöra sådana uppgifter åtnjuter dessa insatser ett särskilt skydd mot anfall enligt den humanitära rätten. Det är således förbjudet att rikta ett anfall mot en sådan insats. För straffansvar krävs inte att anfallet förorsakar någon skada.

Den humanitära rätten saknar en uttrycklig definition av vad som avses med *humanitära biståndsinsatser*. I huvudsak omfattas emellertid insatser för att rädda liv, lindra nöd och upprätthålla mänsklig värdighet, till förmån för nödlidande människor som utsatts för, eller står under hot att utsättas för bl.a. väpnad konflikt. Insatserna ska genomföras på ett opartiskt och icke-diskriminerande sätt⁹⁰. Under väpnade konflikter riktar sig humanitärt bistånd främst till civilbefolkningen och består bl.a. av hjälp med livsnödvändiga förnödenheter. Den humanitära biståndsinsatsen har, på motsvarande sätt som gäller för civila, en rätt till självförsvar som bl.a. innefattar en rätt för personalen att utrusta sig med lätt personlig beväpning samt en rätt till bevakning eller eskort som bär sådan beväpning utan att insatsen därmed anses ägna sig åt fientliga handlingar och skyddet därigenom påverkas.

Den humanitära rättens förbud mot att rikta anfall mot en biståndsinsats är absolut, dvs. det finns inget utrymme för militära överväganden. Förutsättningen för skyddet är emellertid att insatsen endast utför humanitära uppgifter. Ägnar sig insatsen eller dess personal åt fientlig verksamhet upphör rätten till särskilt skydd. Om verksamheten kan anses utgöra ett direkt deltagande i fientligheterna, se avsnitt 4.5.8, upphör även det skydd som tillkommer insatsens personal i egenskap av

⁹⁰ Regeringens policy för Sveriges humanitära bistånd (UF2010/39010/SP).

civila att gälla under den tid det aktiva deltagandet kan anses pågå. Under sådana särskilda förutsättningar kan anfall som riktas mot insatsen eller dess personal komma att vara tillåtet.

När det gäller *fredsbevarande insatser* (peacekeeping missions) krävs enligt Romstadgan att dessa sker i enlighet med FN-stadgan. Den traditionella FN-ledda fredsbevarande insatsen har emellertid under senare år kompletterats med nya insatser av multidimensionell karaktär. Begreppet har därför i stor utsträckning kommit att ersättas av *fredsfrämjande* insatser eller operationer som en gemensam term för det internationella samfundets åtgärder på detta område. Insatserna bygger i regel på beslut i enlighet med FN-stadgan och upprättas av behörigt FN-organ samt utförs under FN:s myndighet och kontroll. Fredsfrämjande insatser kan emellertid även utföra missioner på uppdrag av regionala organisationer som Europeiska Unionen (EU), North Atlantic Treaty Organisation (Nato) och Afrikanska unionen. Även sådana insatser åtnjuter skydd enligt den humanitära rätten.

Begreppet fredsfrämjande insatser har vuxit fram över tid och definieras inte i FN-stadgan. I Sverige anses begreppet inkludera konfliktförebyggande, fredsskapande, fredsbevarande, fredsframtvigande och fredsfrämjande insatser. Även avvapning och avrustning kan utgöra en fredsfrämjande åtgärd. Syftet med fredsfrämjande insatser är i första hand att förhindra uppkomsten av väpnade konflikter, stabilisera relationer och verka för att långsiktig stabilitet och fred kan uppnås i konfliktfyllda områden. Fredsfrämjande insatser kan emellertid även få i uppdrag att upprätthålla lag och ordning, innefattande uppgifter av mer polisiär karaktär. Traditionellt baseras insatserna på parternas medgivande samt på en opartisk inställning till konflikten.

Vilken vålds- och tvångsanvändning som är tillåten för fullgörandet av en fredsfrämjande insats styrs av det folkrättsliga mandatet för insatsen. Vissa typer av insatser kan erhålla mandat som sträcker sig utöver den traditionella rätten till självförsvar. Mandatet kan i vissa fall även tillåta en betydande våldsanvändning för att skydda och upprätthålla syftet med insatsen. Även i de fall mandatet medger våldsanvändning utöver självförsvarsrätten erhåller insatsens militära personal som utgångspunkt inte kombattantstatus. Det förekommer emellertid även att mandatet för insatsen medför att denna intar ställning som part i den väpnade konflikten. Insatsens militära personal erhåller därmed status som kombattanter och omfattas, under dessa förutsättningar, inte av civilas skydd mot anfall enligt humanitärätten. I sådana situationer är inte heller konventionen om skydd i FN-insatser tillämplig.

Med beaktande av den utveckling som skett inom området för militära insatser, vars syfte är att bevara internationell fred och säkerhet, och den terminologi som kommit att användas i Sverige, kan det, enligt regeringen, ifrågasättas om Romstadgans begrepp "fredsbevarande insats" bör väljas vid utformningen av nu aktuell bestämmelse. Risken finns att bestämmelsen därigenom skulle kunna få ett för snävt tillämpningsområde. Mot bakgrund av den nämnda utvecklingen på området bör i stället begreppet fredsfrämjande insats väljas.

Straffansvaret för krigsförbrytelser föreslås därmed omfatta anfall som riktas mot sådana insatser, förutsatt att insatsernas militära personal eller

den egendom som tillhör insatsen har rätt till det skydd som civila och civil egendom har enligt allmän folkrätt, dvs. att insatsens personal inte erhållit status som kombattanter eller stridande eller egendomen används inom krigföringen. Detsamma gäller i fråga om humanitära biståndsinsatser.

Sammanfattningsvis föreslås straffansvaret omfatta den som riktar ett anfall mot personal, anläggningar, materiel, enheter eller fordon som deltar i en humanitär biståndsinsats eller i en fredsfrämjande insats i enlighet med Förenta nationernas stadga, under förutsättning att dessa är berättigade till det skydd som gäller för civila eller civil egendom enligt allmän folkrätt.

11.8.2 Anfall mot skyddade kännetecken

Regeringens förslag: Den som riktar ett anfall mot personal, byggnader, utrustning, medicinska enheter eller transporter som i enlighet med allmän folkrätt har rätt att bära kännetecknen röda korset eller röda halvmånen eller något annat på motsvarande sätt erkänt internationellt kännetecken döms för krigsförbrytelse.

Utredningens förslag överensstämmer i huvudsak med regeringens. Utredningen föreslår dock att straffansvaret ska avse den som bär ett visst kännetecken.

Remissinstanserna: En övervägande del av remissinstanserna har inte yttrat sig särskilt över förslaget. *Svenska Röda Korset* har pekat på att ytterligare ett kännetecken kan komma att aktualiseras genom ett tredje tilläggsprotokoll till Genèvekonventionerna.

Förslaget i utkast till lagrådsremiss överensstämmer med regeringens.

Remissinstanserna har inte yttrat sig över förslaget.

Skälen för regeringens förslag: I internationella och icke-internationella väpnade konflikter eller under ockupation utgör det enligt Romstadgan artiklarna 8:2 b (xxiv) och 8:2 e (ii) en krigsförbrytelse att rikta anfall mot byggnader, utrustning, medicinska enheter och transporter samt personal som bär Genèvekonventionernas kännetecken i enlighet med folkrätten (artiklarna 19, 24–27, 36 och 38–44 i GK I, artiklarna 22, 36, 37 och 41–45 i GK II, artiklarna 18–22 i GK IV, artiklarna 12, 13, 15 och 18 i TP I och annex I till TP I och artiklarna 9–12 i TP II samt kulturkonventionen).

Vad som avses med anfall redovisas i avsnitt 11.9.1. För straffansvar krävs inte att anfallet förorsakar någon skada.

I likhet med många andra artiklar i Romstadgan omfattar straffansvaret riktande av anfall mot personer eller egendom som enligt den humanitära rätten åtnjuter särskilt skydd. Dessa identifieras med särskilda kännetecken. De närmare villkoren för när och på vilket sätt sådana kännetecken får bäras regleras i den humanitära rätten.

I Genèvekonventionerna samt tilläggsprotokollen I och II anges att det röda korset, den röda halvmånen samt det röda lejonet och solen utgör internationellt erkända kännetecken för den militära och civila sjukvården under en väpnad konflikt. Dessa används för att märka ut

t.ex. sjukvårdsformationer och sjukvårdsanstalter samt sjukvårdspersonal såväl på land som till sjöss. För att ett kännetecken ska kunna tillförsäkra ett effektivt skydd är det viktigt att det lätt kan uppmärksammas av motparten. Det ska därför fästas på t.ex. flaggor, armbindlar och materiel som hör till sjukvårdstjänsten. De närmare föreskrifterna rörande identifiering framgår av annex I till tilläggsprotokoll I.

Av brottskriterierna framgår att straffansvaret även omfattar anfall som riktar sig mot objekt som på annat sätt än genom användande av Genèvekonventionernas kännetecken kan identifieras som berättigade till skydd enligt konventionerna. Därmed omfattar skyddet även objekt som, på sätt som framgår av annex I till tilläggsprotokoll I, identifierar sig genom användande av särskilda igenkännings signaler i form av ljus- eller radiosignaler eller genom identifiering på elektronisk väg.

Sedan år 2005 finns ytterligare ett protokoll; tilläggsprotokoll III till Genèvekonventionerna den 12 augusti 1949 rörande ett ytterligare emblem (tilläggsprotokoll III). Genom detta protokoll etableras ett nytt kännetecken; den röda kristallen, som därigenom får motsvarande status som det röda korset, den röda halvmånen samt det röda lejonet och solen. Syftet med att instifta den röda kristallen är att skapa ett kännetecken helt utan religiösa, politiska eller kulturella kopplingar som kan riskera att urholka dess skyddsvärde. Sverige har undertecknat protokollet den 30 mars 2006 men har ännu inte ratificerat det. Det har trätt i kraft den 14 januari 2007.

Inom den humanitära rätten finns, utöver det röda korset, den röda halvmånen, det röda lejonet och solen samt den röda kristallen, ett flertal andra på motsvarande sätt erkända internationella kännetecken.

Enligt tilläggsprotokoll I åtnjuter anläggningar och installationer som innehåller farliga krafter, dvs. dammar, vallar och kärnkraftverk, särskilt skydd mot anfall. För att underlätta identifiering kan de förses med ett särskilt kännetecken. På motsvarande sätt stadgas i protokollet om särskilt skydd för civilförsvarets organisation. Dess personal, byggnader, materiel och skyddsrum ska i möjligaste mån förses med civilförsvarets internationella kännetecken för att underlätta identifiering. De närmare föreskrifterna framgår av annex I till tilläggsprotokoll I.

Även kulturegendom åtnjuter enligt den humanitära rätten, främst tilläggsprotokoll I och kulturkonventionen, skydd mot anfall. Sådan egendom kan, beroende på om den omfattas av s.k. allmänt eller speciellt skydd, se avsnitt 11.9.3, utmärkas på visst sätt med det för kulturegendom internationellt erkända kännetecknet. De närmare föreskrifterna för användning av detta kännetecken framgår av kulturkonventionen.

I likhet med vad *Svenska Röda Korset* anfört har, genom tilläggsprotokoll III till Genèvekonventionerna, ytterligare ett kännetecken numera inrättats. Som ovan redovisats har Sverige ännu inte ratificerat detta men frågan är föremål för beredning inom Regeringskansliet. Bestämmelsen bör därför utformas på ett sätt som möjliggör att gärningar som riktar sig mot den som har rätt att bära detta kännetecken, samt eventuella framtida likvärdiga symboler, kan omfattas utan att ytterligare lagstiftningsåtgärder är nödvändiga. Vidare bör vid utformningen av bestämmelsen beaktas att det inte är själva kännetecknet som är bärare av skydd enligt den humanitära rätten utan att detta är

beroende av personens eller objektets status. Skyddet kvarstår därmed även om kännetecknet, i ett enskilt fall, inte bärs på sätt som den humanitära rätten ger rätt till. Detta bör tydligare framgå av bestämmelsen, eftersom dess tillämpningsområde annars riskerar att bli allt för begränsat. För straffansvar ska det vara tillräckligt att en person eller ett objekt har *rätt* att bära kännetecknet enligt den humanitära rätten. En förutsättning är dock att förövarens uppsåt omfattar detta förhållande.

Således ska den som riktar ett anfall mot personal, byggnader, utrustning, medicinska enheter eller transporter som i enlighet med allmän folkrätt har rätt att bära kännetecknen röda korset eller röda halvmånen eller något annat på motsvarande sätt erkänt internationellt kännetecken dömas för krigsförbrytelse.

11.8.3 Användande av internationella kännetecken, flaggor m.m. i strid med allmän folkrätt

Regeringens förslag: Den som i strid med allmän folkrätt använder kännetecknen röda korset eller röda halvmånen eller något annat på motsvarande sätt erkänt internationellt kännetecken för militära ändamål eller använder parlamentärflagga, Förenta nationernas flagga, fiendens flagga eller militära beteckningar eller uniform, på ett sätt som leder till död eller allvarlig personskada, döms för krigsförbrytelse.

Utredningens förslag överensstämmer med regeringens.

Remissinstanserna har inte yttrat sig särskilt över förslaget.

Förslaget i utkast till lagrådsremiss överensstämmer med regeringens.

Remissinstanserna har inte yttrat sig över förslaget.

Skälen för regeringens förslag: I internationella väpnade konflikter eller under ockupation utgör det enligt Romstadgan artikel 8:2 b (vii) en krigsförbrytelse att otillbörligt använda en parlamentärflagga, fiendens flagga, Förenta nationernas flagga, fiendens militära gradbeteckningar och uniformer eller Genèvekonventionernas kännetecken. För straffansvar krävs att gärningen förorsakar död eller allvarlig personskada (lantkrigsreglementet artikel 23 (f) samt artiklarna 38, 39, 56, 66 och 85:3 f i TP I, artikel 12 i TP II samt artikel 17 i kulturkonventionen). Motsvarande reglering för icke-internationella väpnade konflikter saknas i Romstadgan.

Som behandlats i avsnitt 11.8.2 har vissa personer och objekt, som enligt den humanitära rätten åtnjuter särskilt skydd, rätt att under vissa förutsättningar bära särskilda kännetecken i syfte att underlätta identifieringen av skyddsobjekten och objekten. Som ett led i det skydd som dessa kännetecken, samt även t.ex. parlamentärflaggor, tillförsäkras inom den humanitära rätten föreskrivs i artikel 8:2 b (vii) att ett otillåtet användande under vissa förutsättningar är straffbart som krigsförbrytelse. Skälet för detta är att ett otillbörligt användande riskerar förtroendet för kännetecknen. Vilken typ av användande som strider mot den humanitära rättens regler på området framgår av den reglering som gäller för vart och ett av de uppräknade kännetecknen, flaggorna, m.m. Som ett generellt

krav gäller att användningen ska ha lett till död eller allvarlig personskada.

Förutsättningarna för användande av Genèvekonventionernas och andra, på motsvarande sätt, erkända kännetecken framgår av konventionerna samt tilläggsprotokollen till dessa, se avsnitt 11.8.2. Användning som sker i strid med dessa regler omfattas av straffansvar, om övriga förutsättningar är uppfyllda. Som framgår av brottskriterierna till artikeln krävs att användningen sker för militära ändamål dvs. för ändamål som direkt sammanhänger med stridigheterna. Annan användning utgör inte en krigsförbrytelse, även om det i och för sig kan utgöra en överträdelse av den humanitära rätten.

En parlamentärflagga (vit flagga) får användas för att visa motparten en avsikt att förhandla om t.ex. eldupphör eller om att lägga ned vapen och åtnjuta status som försatt ur stridbart skick (*hors de combat*). Den som uppvisar en parlamentärflagga får inte anfallas eller tas som krigsfånge. Om användandet sker i annat syfte, t.ex. för att förleda motparten eller vinna militära fördelar genom att motparten uppfattar sig som förhindrad att anfalla, utgör det ett straffbart missbruk om övriga förutsättningar är uppfyllda.

Fiendens flagga, militära gradbeteckningar eller uniformer utgör inte skyddade kännetecken i egentlig mening. Under vissa förhållanden kan det till och med vara tillåtet att som krigslist använda dessa i syfte att vilseleda motparten. Under pågående anfall och i strid är det emellertid viktigt att kunna skilja ut motparten, vilket bl.a. möjliggörs genom att parterna bär olika uniformer eller använder sig av olika flaggor. Under dessa förhållanden är det således enligt allmän folkrätt förbjudet att använda sådana utmärkande tecken som tillhör motparten.

Under väpnade konflikter utgör FN en viktig aktör i arbetet för att återställa fred och säkerhet samt för att bistå vid humanitära biståndsinsatser. För att kunna fullgöra dessa uppgifter åtnjuter insatser med sådant mandat särskilt skydd, se avsnitt 11.8.1. Genom FN:s flagga och andra utmärkande tecken, t.ex. den blå hjälmen, kan insatserna identifieras och det skydd de åtnjuter respekteras. Sådana utmärkande tecken får därför endast användas i de fall FN lämnat särskilt tillstånd till detta. Till skillnad från vad som gäller i fråga om fiendens flagga eller militära uniformer är förbudet absolut. Det är således inte tillåtet att använda FN:s flagga eller andra utmärkande tecken som krigslist.

Som ovan konstaterats krävs att den folkrättsstridiga användningen leder till död eller allvarlig personskada för att gärningen ska anses utgöra en krigsförbrytelse. Därmed föreligger av naturliga skäl en väsentlig dubbelreglering i förhållande till andra bestämmelser, främst 4 § första stycket 1 och 2 som behandlar krigsförbrytelser som begås genom dödande respektive tillfogande av bl.a. allvarlig skada. I många fall torde det därför vara aktuellt att tillämpa dessa bestämmelser jämte 11 §, i vissa fall i konkurrens med nu aktuell bestämmelse där upprätthållande av respekten och skyddet för bl.a. vissa kännetecken är det primära skyddsintresset för regleringen. Det innebär, som *Lagrådet* påpekat, att en gärning som förorsakar någon av nyss nämnda effekter i de flesta fall bör rubriceras som grov krigsförbrytelse. Utrymmet att bedöma en sådan gärning som brott av normalgraden enligt nu aktuell

bestämmelse är därmed högst begränsat. Frågor om konkurrens behandlas i avsnitt 18.

Romstadgans reglering är endast tillämplig i internationella väpnade konflikter eller under ockupation. Utredningen har emellertid gjort gällande att det i allmän folkrätt finns stöd för att göra bestämmelsen tillämplig även i icke-internationella väpnade konflikter. Regeringen delar denna bedömning. Stöd för den uppfattningen finns dessutom i Internationella rödakorskommitténs sedvanerättsstudie⁹¹. Ingen remissinstans har heller invänt mot det ställningstagandet.

Bestämmelsen bör i allt väsentligt utformas som utredningen föreslagit. Det bör emellertid uttryckligen framgå att straffansvaret omfattar folkrättsstridig användning av t.ex. kännetecknen röda korset och röda halvmånen. Därmed framgår vilken typ av missbruk som omfattas av ansvar. Vidare ska anges att endast användning som sker för militära ändamål omfattas. Annan användning i strid med allmän folkrätt kan visserligen utgöra en överträdelse av den humanitära rätten, dock inte en krigsförbrytelse.

Regeringen föreslår därför att straffansvaret för krigsförbrytelser ska omfatta den som i strid med allmän folkrätt använder ett sådant internationellt kännetecken som behandlas i 8 § första stycket 2 för militära ändamål eller använder parlamentärflagga, Förenta nationernas flagga, fiendens flagga eller militära beteckningar eller uniform, på ett sätt som leder till död eller allvarlig personskada.

Frågan om straff för krigsförbrytelser behandlas i avsnitt 11.11.

11.9 Krigsförbrytelse som begås genom användande av förbjudna stridsmetoder

11.9.1 Den humanitära rättens reglering av stridsmetoder

Inledning

Den humanitära rättens främsta syfte är att begränsa det lidande som väpnade konflikter orsakar för såväl civila som stridande. Samtidigt beaktas militära behov av handlingsfrihet i syfte att försätta fiendesoldater ur stridbart skick och vinna en konflikt. För att uppnå detta övergripande syfte finns i den humanitära rätten en samling regler som bl.a. föreskriver att kombattanter och stridande som är sjuka, sårade, skadade, har fallit i fiendens våld eller gett upp sitt motstånd åtnjuter ett särskilt skydd. Detsamma gäller personer som inte deltar i den väpnade konflikten dvs. civila samt deras egendom. Merparten av detta regelverk har behandlats i avsnitten 11.4–11.8. Det ligger i sakens natur att den humanitära rätten inte innebär något förbud mot väpnade konflikter. Det finns inte heller något generellt förbud mot att i en väpnad konflikt tillgripa våld eller förorsaka förstörelse. Lika viktigt är därför den del av

⁹¹ Henckaerts and Doswald-Beck, 2005, ICRC Customary International Humanitarian Law, Volume I: Rules, regel 59–63.

den humanitära rätten som syftar till att reglera stridsmetoder samt stridsmedel. Detta regelverk behandlas i avsnitten 11.9 och 11.10.

Gemensamt skapar dessa två delar av den humanitära rätten ett system där väpnade konflikter inte tillåts orsaka större skada än vad målet med konflikten kan anses motivera och som i möjligaste mån skyddar framförallt de som står utanför stridigheterna. Detta återspeglas även i Romstadgan som, vid sidan av straffansvar för överträdelser av de delar av den humanitära rätten som i första hand skyddar personers liv, hälsa och frihet samt deras egendom, även innehåller en reglering varigenom användning av stridsmetoder och stridsmedel som står i strid med den humanitära rätten straffbeläggs.

Regleringen av anfall som riktas mot militära respektive icke-militära mål

Med anfall avses enligt artikel 49 i tilläggsprotokoll I en våldshandling mot motståndaren. Därmed innefattas varje form av våldsanvändning som ingår som ett led i en militär operation, vid inledandet av eller under en pågående väpnad konflikt. I sammanhanget bör noteras att Romstadgans term attack genomgående översatts med angrepp i den svenska versionen. Inom ramen för detta lagstiftningsärende används i stället begreppet anfall, vilket står i överensstämmelse med den svenska översättningen av tilläggsprotokollen till Genèvekonventionerna.

Det är som utgångspunkt förbjudet att rikta anfall mot annat än militära mål. Med militära mål avses enligt artikel 52 i tilläggsprotokoll I egendom som på grund av art, läge, ändamål eller användning effektivt bidrar till de militära operationernas genomförande och vars totala eller delvisa förstörelse, beslagtalande eller neutralisering under de vid tidpunkten gällande förhållandena medför en avgjord militär fördel. Vid tveksamhet gäller det en presumtion för att egendom som normalt används för civila ändamål, t.ex. platser avsedda för religiösa ändamål, bostäder eller skolor, inte utgör militära mål. Förbudet mot att rikta anfall mot annat än militära mål innebär en skyldighet för de stridande att alltid göra skillnad mellan militära och civila objekt. Denna skyldighet bygger på en av den humanitära rättens grundläggande principer om distinktion, se vidare nedan.

Civila kan i princip aldrig utgöra ett militärt mål. I undantagsfall kan det dock vara tillåtet att rikta ett anfall mot civila som aktivt deltar i fientligheterna, se avsnitt 4.5.8. Civil egendom definieras i artikel 52 i tilläggsprotokoll I genom att begreppet omfattar all egendom som *inte* utgör ett militärt mål.

Den humanitära rättens förbud mot anfall som riktar sig mot annat än militära mål återspeglas i Romstadgan. Detta förbud är absolut och det saknas därmed utrymme för militära överväganden om eventuella fördelar med ett anfall.

Skyddet mot anfall kan emellertid under vissa förutsättningar upphöra. Som ovan konstaterats gäller detta för civila under den tid de direkt deltar i fientligheterna. På motsvarande sätt kan skyddet för civil egendom upphöra om den används på ett sätt som innebär att den inte längre är att anse som civil. Detta kan t.ex. vara fallet om ett civilt sjukhus används för militära ändamål i syfte att skada fienden.

Trots förbudet mot anfall mot annat än militära mål finns det inom den humanitära rätten en acceptans för att det i samband med ett legitimt anfall kan uppstå viss oavsiktlig skada på civila och civil egendom, dvs. på egendom som inte utgör militärt mål. Detta innebär emellertid inte att anfall mot militära mål kan genomföras utan begränsningar. Principerna om försiktighet och proportionalitet, se vidare nedan, måste alltid beaktas. Åsidosätts dessa principer i allt för stor utsträckning kan de oavsiktliga skador och förluster som uppstår till följd av ett anfall anses vara oacceptabelt stora i förhållande till de militära fördelar som uppstår eller kan förväntas uppstå. I sådana fall kan ett anfall som visserligen riktats mot legitima militära mål anses vara oproportionerligt och på denna grund utgöra en straffbar överträdelse av den humanitära rätten.

Därutöver innehåller regelverket ytterligare förbud som i grunden bygger på skyldigheten att göra åtskillnad mellan de som aktivt deltar i stridigheterna och de som står vid sidan om, dvs. principen om distinktion. Det är bl.a. förbjudet att använda förrädiskt förfarande för att döda, skada eller tillfångata en motståndare, att beordra eller vägra att ge en motståndare pardon, att använda s.k. mänskliga sköldar samt att som stridsmetod svälta ut en civilbefolkning.

Närmare om distinktions-, försiktighets- och proportionalitetsprinciperna

Distinktionsprincipen kommer till uttryck i den grundregel om civilbefolkningens allmänna skydd mot krigets verkningar som slås fast i artikel 48 i tilläggsprotokoll I. Där föreskrivs att de stridande parterna alltid ska göra åtskillnad mellan civilbefolkning och kombattanter (i förekommande fall stridande) där endast den senare gruppen kan utgöra ett militärt mål. På motsvarande sätt ska skillnad göras mellan civil egendom och militära mål. Militära operationer ska endast riktas mot militära mål.

Som ovan redovisats finns ramar även i förhållande till hur anfall mot militära mål får genomföras. Stridsmedel och stridsmetoder ska väljas på ett sådant sätt att risken för civila förluster undviks helt eller så långt som möjligt begränsas. Detta följer bl.a. av försiktighetsprincipen som kommer till uttryck bl.a. i artiklarna 57 och 58 i tilläggsprotokoll I. För det fall oavsiktliga skador, trots vidtagna försiktighetsåtgärder, ändå uppstår innebär proportionalitetsprincipen en begränsning av hur omfattande dessa skador får vara. Enligt denna princip får de förväntade skadorna inte vara oproportionerligt stora i förhållande till den förväntade militära fördelen. Båda dessa principer kommer till uttryck bl.a. i förbudet mot krigföring som har urskillningslösa effekter, s.k. urskillningslösa anfall, som återfinns i t.ex. artikel 51 i tilläggsprotokoll I. Med urskillningslösa anfall avses användande av stridsmedel eller stridsmetoder som inte är möjliga att rikta mot ett specifikt avgränsat militärt mål, anfall som sker med stridsmetoder eller vapen vars effekter inte går att begränsa eller anfall som kan förväntas orsaka skador på liv och egendom som inte står i proportion till den militära fördel som kan förväntas.

Det är inte bara den som genomför ett anfall som är bunden av distinktions- och försiktighetsprinciperna. Även den som försvarar sig

mot anfall har en skyldighet att vidta alla nödvändiga försiktighetsåtgärder i syfte att skydda civilbefolkningen bl.a. genom att undvika att gruppera sig inom eller i närheten av tätbefolkade områden samt sträva efter att i möjligaste mån förflytta civila och deras egendom från områden där strider kommer att äga rum. Det finns också ett uttryckligt förbud mot att använda civilbefolkningen som s.k. mänskliga sköldar för att t.ex. skydda militära mål från anfall.

Tidigare ansågs att den humanitära rättens reglering på detta område endast var tillämplig i internationella väpnade konflikter eller under ockupation. Den utgångspunkten gällde, med något undantag, även vid framtagandet av Romstadgans reglering av förbud mot användande av vissa stridsmetoder samt stridsmedel som grundar sig på dessa principer. Det kan emellertid konstateras att principerna enligt allmän folkrätt i allt väsentligt numera anses tillämpliga även i icke-internationella väpnade konflikter (jfr Internationella rödakorskommitténs sedvanerättsstudie⁹², reglerna 70 och 71). De delar av den humanitära rätten som bygger på dessa principer kan därmed i nuläget anses tillämplig även i denna typ av konflikter.

Dessa grundläggande principer har också varit föremål för behandling av Jugoslavientribunalen⁹³, som bl.a. uttalat att utrymmet för den anfallande parten att bedöma ett anfall som tillåtet utifrån gällande regler bör vara så snävt som möjligt till förmån för de civilas skydd. Med denna utgångspunkt kan det, enligt tribunalen, vid bedömningen av om en överträdelse av regelverket skett, finnas anledning att se till den sammanlagda effekten av flera anfall i stället för att bedöma varje anfall separat.

11.9.2 Anfall mot civila som inte direkt deltar i fientligheterna

Regeringens förslag: Den som riktar ett anfall mot en civilbefolkning som sådan eller mot enskilda civila som inte direkt deltar i fientligheterna döms för krigsförbrytelse.

Utredningens förslag överensstämmer med regeringens.

Remissinstanserna har inte yttrat sig särskilt över förslaget.

Förslaget i utkast till lagrådsremiss överensstämmer med regeringens.

Remissinstanserna har inte yttrat sig över förslaget.

Skälen för regeringens förslag: I internationella och icke-internationella väpnade konflikter eller under ockupation utgör det enligt Romstadgan artiklarna 8:2 b (i) och 8:2 e (i) en krigsförbrytelse att rikta ett anfall mot civilbefolkning som sådan eller mot enskilda civila som inte direkt deltar i fientligheterna (artiklarna 51 och 85:3 a i TP I samt artiklarna 4 och 13 i TP II).

⁹² Henckaerts and Doswald-Beck, 2005, ICRC Customary International Humanitarian Law, Volume I: Rules.

⁹³ Jugoslavientribunalen, Trial Judgement, The Prosecutor v. Zoran Kupreskic and Others, 2000, IT-95-16-T, paras 524 f.

En av de viktigaste principerna inom den humanitära rätten är distinktionsprincipen, se avsnitt 11.9.1. Enligt denna har parterna i en väpnad konflikt en skyldighet att alltid skilja mellan å ena sidan militära mål och å andra sidan civila och civil egendom. Militära operationer får endast rikta sig mot militära mål och civila får inte utsättas för anfall.

Vad som avses med civilbefolkning och civila bestäms negativt, se avsnitten 4.5.8 och 4.5.9. Definitionen innebär att i princip samtliga som inte är att anse som medlemmar i en stridande parts väpnade styrkor eller stridskrafter eller i en organiserad väpnad grupp som är part i konflikten är att anse som civila. Till gruppen av civila räknas inte heller personer som deltar i en *levée en masse*, dvs. motståndsgrupper inom ett icke ockuperat område som ännu inte uppnått sådan grad av organisation som krävs för att räknas som en väpnad grupp. En civilbefolknings status påverkas inte av att andra än civila uppehåller sig i gruppen, förutsatt att denna till övervägande del består av civila.

Skyddet för civila är absolut, dvs. det finns inget utrymme för militära överväganden. Det gäller emellertid inte oinskränkt. I de fall och under den tid som civila direkt deltar i fientligheterna upphör det att gälla, se avsnitt 4.5.8 och 4.5.9. Det direkta deltagandet innebär i och för sig inte att en person förlorar sin status som civil. Däremot anses personen, under den begränsade tid som deltagandet pågår, kunna utgöra ett militärt hot och därmed ett legitimt mål för anfall.

Anfall som riktas mot militära mål förorsakar ofta oavsiktliga skador på civila och civil egendom. Inom ramen för krigföringen kan, som utgångspunkt, sådana skador och förluster accepteras. Oavsiktliga skador tillåts emellertid inte i obegränsad omfattning. En av den humanitära rättens grundläggande principer, proportionalitetsprincipen, se avsnitt 11.9.1, förbjuder anfall som kan förväntas förorsaka oproportionerligt stora skador i förhållande till den militära fördel som kan erhållas, se avsnitt 11.9.5. Detsamma gäller s.k. urskillningslösa anfall. Enligt artikel 51 i tilläggsprotokoll I avses därmed anfall som till sin karaktär är sådana att de inte på ett tillförlitligt sätt kan riktas mot ett bestämt militärt mål. Detta kan t.ex. bero på att det stridsmedel eller den stridsmetod som används ger effekter som är mycket svåra att beräkna, kontrollera eller begränsa. Urskillningslösa anfall kan av naturliga skäl ofta anses vara även oproportionerliga. I de fall urskillningslösa eller oproportionerliga anfall förorsakar omfattande skador på civila kan de rättsligt vara att bedöma som anfall riktade direkt mot civila. I dessa fall saknar det betydelse att anfallet påstås vara riktat mot militära mål. För att avgöra om ett anfall riktats mot ett militärt eller civilt mål måste således en bedömning av vad som faktiskt inträffat göras.

För straffansvar krävs inte att ett anfall som riktas mot civila förorsakat någon effekt.

Bestämmelsen bör utformas i enlighet med utredningens förslag. Det bör dock tydliggöras att det är civilas direkta deltagande i fientligheter som avgränsar det straffbara området.

Regeringen föreslår därmed att straffansvaret för krigsförbrytelser ska omfatta den som riktar ett anfall mot en civilbefolkning som sådan eller mot enskilda civila som inte direkt deltar i fientligheterna.

11.9.3 Anfall mot särskilt skyddad eller annan civil egendom som inte utgör ett militärt mål

Regeringens förslag: Den som riktar ett anfall mot byggnader som är avsedda för religion, undervisning, konst, vetenskap eller välgörande ändamål, mot historiska minnesmärken, kulturegendom, sjukhus eller uppsamlingsplatser för sjuka och sårade eller mot annan civil egendom, under förutsättning att dessa inte utgör ett militärt mål döms för krigsförbrytelse.

Utredningens förslag överensstämmer med regeringens.

Remissinstanserna har inte yttrat sig särskilt över förslaget.

Förslaget i utkast till lagrådsremiss överensstämmer med regeringens.

Remissinstanserna har inte yttrat sig över förslaget.

Skälen för regeringens förslag

Relevanta källor

I såväl internationella som icke-internationella väpnade konflikter eller under ockupation utgör det enligt Romstadgan artiklarna 8:2 b (ix) och 8:2 e (iv) en krigsförbrytelse att rikta anfall mot byggnader avsedda för religion, undervisning, konst, vetenskap eller välgörande ändamål, historiska minnesmärken, sjukhus och uppsamlingsplatser för sjuka och sårade, om inte dessa utgör ett militärt mål (artiklarna 27 och 56 i lantkrigsreglementet, artiklarna 19–23 i GK I, artiklarna 22–27, 34 och 35 i GK II, artiklarna 18, 19, 21 och 22 i GK IV, artiklarna 12, 13, 53 och 85:4 d i TP I och artikel 16 i TP II samt kulturkonventionen).

Enligt artikel 8:2 b (ii) utgör det även en krigsförbrytelse att rikta ett anfall mot civil egendom (artikel 52 i TP I).

Anfall mot särskilt skyddad egendom som inte utgör ett militärt mål

Enligt den humanitära rätten åtnjuter viss egendom, vid sidan av det skydd som tillkommer all form av civil egendom, ett särskilt skydd mot anfall. Vad som avses med anfall och militärt mål har behandlats i avsnitt 11.9.1. Den egendom som på detta sätt pekas ut som särskilt skyddsvärd ska vara av stor betydelse för befolkningen i de konflikttrabbade områdena t.ex. på grund av att egendomen har en samhällsviktig funktion eller besitter eller bevarar viktiga historiska och kulturella värden.

Vilken typ av egendom som omfattas av detta särskilda skydd och hur skyddet är utformat framgår av den humanitärättsliga regleringen. Egendom som enligt kulturkonventionen utgör kulturegendom åtnjuter ett sådant särskilt skydd. Konventionen ålägger anslutna parter att skydda och respektera kulturegendom i händelse av väpnade konflikter samt under ockupation. Konventionen är tillämplig i såväl internationella som icke-internationella väpnade konflikter.

Av konventionens första artikel framgår att med kulturegendom avses i huvudsak egendom som har stor betydelse för folks kulturarv samt byggnader vars huvudändamål är att förvara denna typ av egendom. Konventionen innehåller två graderingar av skyddet. Egendom som

åtnjuter allmänt skydd får bl.a. inte förstöras eller skadas i samband med väpnade konflikter. Detta skydd kan endast åsidosättas om militära skäl absolut kräver det. Egendom som betraktas som särskilt värdefull för världskulturarvet kan förses med ett mer långtgående skydd. Sådan egendom åtnjuter immunitet och skyddet kan endast i undantagsfall upphävas.

Till kulturkonventionen hör två protokoll. Genom tilläggsprotokoll II förstärks skyddet för kulturegendom bl.a. genom att möjligheterna till undantag på grund av militär nödvändighet delvis begränsas. Vidare definieras ett antal förfaranden som brott mot konventionen (serious violations) och protokollet samt uppställs vissa krav på kriminalisering av sådana överträdelser. Sverige har undertecknat protokollet men inte ratificerat det (oktober 2013). Frågan om tillträde bereds inom Regeringskansliet.

Kulturkonventionens regler har även bekräftats i tilläggsprotokollen I och II till Genèvekonventionerna, som gäller subsidiärt i förhållande till konventionen. Enligt det första tilläggsprotokollet kan ett anfall som riktas mot viss kulturegendom och som förorsakar egendomens förstörelse i stor skala utgöra en svår överträdelse av protokollet.

När det gäller övrig egendom som Romstadgan räknar upp som särskilt skyddad egendom kan denna, med undantag för sjukhus och annan inrättning för medicinsk vård, rymmas inom definitionen av kulturegendom. Byggnader avsedda för religion, undervisning, konst, vetenskap eller välgörande ändamål samt historiska minnesmärken kan anses utgöra en del av människors kulturella eller andliga arv.

Sjukhus och uppsamlingsplatser för sjuka åtnjuter särskilt skydd genom Genèvekonventionerna och deras tilläggsprotokoll I. Där stadgas om ett långtgående skydd som endast upphör att gälla om egendomen används för fientliga handlingar. Även i dessa fall upphör skyddet först efter att en uppmaning om att upphöra med sådan verksamhet har lämnats men inte hörtsammats.

Som behandlats i 11.9.1 är det enligt den humanitära rätten generellt accepterat att, som ett led i krigföring, förstöra egendom. Det krävs emellertid att egendomen utgör ett militärt mål dvs. att dess förstörelse kan anses innebära en avgjord militär fördel. Straffansvar för krigsförbrytelse omfattar därmed anfall som riktar sig mot egendom som inte utgör ett militärt mål. När det gäller särskilt skyddad egendom ligger det i sakens natur att denna som utgångspunkt inte kan utgöra ett militärt mål. Om den används i strid med den humanitära rättens reglering, t.ex. som ett led i krigföringen, kan den emellertid förlora sitt skydd och därmed kunna utgöra ett legitimt militärt mål.

Anfall mot civil egendom som inte utgör ett militärt mål

Den humanitära rätten förbjuder som utgångspunkt att civilas egendom förstörs som ett led i krigföringen. Detta kommer bl.a. till uttryck i Romstadgans artikel 8:2 b (ii). Med civil egendom avses all egendom som inte utgör ett militärt mål, se avsnitt 11.9.1.

Straffansvaret för riktande av anfall mot civil egendom bygger på flera av den humanitära rättens grundläggande principer, se avsnitt 11.9.1. Distinktionsprincipen som ålägger parterna att göra skillnad på civila och

militära mål är central i sammanhanget. Även principerna om försiktighet och proportionalitet aktualiseras. Dessa principer utgör grunden för en rad straffstadganden inom den humanitära rätten. Därmed uppstår viss överlappning i förhållande till bl.a. straffansvar för oproportionerliga anfall enligt 9 § första stycket 4, se avsnitt 11.9.5. Denna bestämmelse tar emellertid i första hand sikte på anfall som riktar sig mot militära mål. Vidare kan överlappning uppstå i förhållande till straffansvar enligt 9 § första stycket 8 som behandlar utsvaltning av civilbefolkning som stridsmetod, se avsnitt 11.9.9. Enligt den bestämmelsen krävs emellertid att den egendom som ett anfall riktas mot anses som nödvändig för civilas överlevnad.

Utredningen har föreslagit att straffansvar för riktande av anfall mot civil egendom ska regleras gemensamt med ansvar för motsvarande gärningar som riktar sig mot särskilt skyddad egendom. I båda fallen krävs att egendomen inte utgör ett militärt mål. Särskilt skyddad egendom utgör alltid även civil egendom. Det är således, enligt regeringen, en lämplig lösning att reglera straffansvaret för gärningar som riktar sig mot dessa typer av egendom samlat i en bestämmelse.

Straffbudet föreslås därför omfatta den som riktar ett anfall mot byggnader som är avsedda för religion, undervisning, konst, vetenskap eller välgörande ändamål, mot historiska minnesmärken, kulturegendom, sjukhus eller uppsamlingsplatser för sjuka och sårade eller mot annan civil egendom, under förutsättning att dessa inte utgör ett militärt mål.

11.9.4 Anfall mot oförsvrade platser som inte utgör ett militärt mål

Regeringens förslag: Den som riktar ett anfall mot städer, byar, bostäder eller byggnader som inte försvaras och som inte utgör ett militärt mål döms för krigsförbrytelse.

Utredningens förslag överensstämmer med regeringens.

Remissinstanserna har inte yttrat sig särskilt över förslaget.

Förslaget i utkast till lagrådsremiss överensstämmer med regeringens.

Remissinstanserna har inte yttrat sig över förslaget.

Skälen för regeringens förslag: I internationella väpnade konflikter eller under ockupation utgör det enligt Romstadgan artikel 8:2 b (v) en krigsförbrytelse att, oavsett vilka medel som används, angripa städer, byar, bostäder eller byggnader som inte försvaras och som inte utgör ett militärt mål (artikel 25 i lantkrigsreglementet samt artiklarna 59 och 85:3 d i TP I).

Inom den humanitära rätten finns ett särskilt skydd för s.k. oförsvrade platser eller öppna städer. Därmed avses bebodda platser, belägna i närheten av områden där väpnade styrkor befinner sig och stridigheter pågår, som inte försvaras av myndigheterna. På oförsvrade platser vistas inga kombattanter och där förvaras ingen militär utrustning. Platsen får inte heller användas i något fientligt syfte. En oförsvrad plats ska på visst föreskrivet sätt förklaras som sådan. Förklaringen utgör inte någon formell förutsättning för att platsen ska anses som oförsvrad men de

förhållanden som medför att en plats ska ses som sådan blir därigenom kända för motparten.

Straffansvaret omfattar anfall som riktar sig mot oförsvrade platser som inte utgör militärt mål, dvs. platser som till sin karaktär inte är sådana att det t.ex. skulle kunna utgöra en avgörande militär fördel om de förstördes, se vidare avsnitt 11.9.1. Med beaktande av vad som krävs för att en plats ska anses som oförsvrad är det emellertid i princip uteslutet att en oförsvrad plats även skulle kunna uppfylla definitionen av ett militärt mål. I detta avseende skiljer sig bestämmelsen från vad som gäller i fråga om t.ex. särskilt skyddad egendom som bl.a. kulturegendom, se avsnitt 11.9.3.

När det gäller ansvarets omfattning kan konstateras att Romstadgan endast innehåller en reglering som är tillämplig i internationella väpnade konflikter eller under ockupation. Utredningen har emellertid föreslagit att den bestämmelse som införs ska gälla även i icke-internationella väpnade konflikter. Enligt Internationella rödakorskommitténs sedvanerättsstudie⁹⁴ finns visst sedvanerättsligt stöd för att förbudet mot anfall av öppna städer gäller även i denna typ av konflikter. Ingen remissinstans har invänt mot utredningens förslag eller förslaget i utkast till lagrådsremiss i denna del.

Regeringen föreslår att straffansvaret ska omfatta den som riktar ett anfall mot städer, byar, bostäder eller byggnader som inte försvaras och som inte utgör ett militärt mål. Bestämmelsen ska vara tillämplig i båda typerna av väpnade konflikter.

11.9.5 Oproportionerliga anfall mot militära mål

Regeringens förslag: Den som riktar ett anfall mot ett militärt mål som kommer att leda till att civila kommer att dödas eller skadas, civil egendom förstöras eller den naturliga miljön förorsakas allvarliga skador i en omfattning som saknar proportion i förhållande till den konkreta och omedelbara övergripande militära fördel som kan förväntas döms för krigsförbrytelse.

Utredningens förslag överensstämmer delvis med regeringens. Utredningen föreslår att det för straffansvar uttryckligen ska krävas att förövaren riktar ett anfall mot ett militärt mål i medvetande om att död och förstörelse kommer att följa i en oproportionerlig omfattning. Utredningen föreslår vidare att ett oproportionerligt anfall som riktar sig mot den naturliga miljön ska utgöra krigsförbrytelse endast i de fall gärningen begås i en internationell väpnad konflikt.

Remissinstanserna: En övervägande del av remissinstanserna har inte yttrat sig särskilt över förslaget. *Svenska Röda Korset* har anfört att det i tydliggörande syfte uttryckligen bör framgå av lagen att denna omfattar urskillningslösa anfall.

⁹⁴ Henckaerts and Doswald-Beck, 2005, ICRC Customary International Humanitarian Law, Volume I: Rules, regel 37.

Förslaget i utkast till lagrådsremiss överensstämmer i huvudsak med regeringens. I utkastet föreslås dock ett krav på vetskap om att anfallet, på sätt som krävs för straffansvar, är oproportionerligt. I utkastet uppställs vidare ett uttryckligt krav på att en skada på den naturliga miljön ska vara allvarlig, vidsträckt och långvarig för att omfattas av straffansvar.

Remissinstanserna har inte yttrat sig över förslaget.

Skälen för regeringens förslag: I internationella väpnade konflikter eller under ockupation utgör det enligt Romstadgan artikel 8:2 b (iv) en krigsförbrytelse att inleda ett anfall med insikt om (in the knowledge) att det kommer att leda till att civila dödas eller skadas, civil egendom skadas eller att den naturliga miljön förorsakas vidsträckta, långvariga och allvarliga skador som kan anses vara klart överdrivna i förhållande till den påtagliga och direkta övergripande militära fördel som anfallet kan förväntas medföra (artiklarna 35, 51:5 och 55 i TP I). Enligt tilläggsprotokoll I utgör det en krigsförbrytelse att inleda ett urskillningslöst anfall som drabbar civilbefolkningen eller civil egendom i medvetande (in the knowledge) om att anfallet kommer att förorsaka ytterst svåra förluster i människoliv eller skador på civila eller deras egendom. För straffansvar krävs enligt protokollet att anfallet förorsakat dödsfall eller allvarliga personskador (artikel 85:3 b i TP I).

Av intresse i sammanhanget är även artikel 85:3 c i tilläggsprotokoll I. Där anges att det utgör en svår överträdelse att inleda ett anfall mot anläggningar eller installationer innehållande farliga krafter, i medvetande om att anfallet kommer att förorsaka ytterst svåra förluster i människoliv eller skador på civila eller deras egendom. Enligt protokollet krävs att anfallet ger upphov till död eller allvarliga personskador. Bestämmelsen har ingen direkt motsvarighet i Romstadgan. Enligt utredningen kan emellertid anfall mot denna typ av egendom, i de fall den utgör ett militärt mål, omfattas av förbudet mot oproportionerliga anfall och därmed av straffansvar. Om egendomen inte utgör ett militärt mål omfattas den av skyddet för civil egendom, se avsnitt 11.9.3.

Vad som avses med anfall, militärt mål, civila och civil egendom har behandlats i avsnitten 11.9.1–3.

Som nämnts i avsnitt 11.9.1 innehåller den internationella humanitära rätten inget absolut förbud mot att civila dödas eller skadas eller att deras egendom förstörs under en väpnad konflikt. Det är däremot förbjudet att rikta ett anfall mot dessa skyddade subjekt och objekt. Det är dock i princip accepterat att civila i samband med anfall som riktas mot legitima militära mål kan drabbas av oavsiktliga skador. Skadorna får emellertid inte vara av obegränsad omfattning. Anfall som kan leda till skador som är klart överdrivna i förhållande till den konkreta och omedelbara övergripande militära fördel som anfallet kan förväntas uppnå är förbjudna. Förbudet ger uttryck för tre grundläggande element i den humanitära rätten; distinktion, militär nödvändighet och proportionalitet, jfr avsnitten 4.5.1 och 11.9.1.

Frågan om hur kravet på proportionalitet skulle komma till uttryck i Romstadgan föregicks av många diskussioner mellan staterna. Vissa ansåg att det kunde finnas en risk för att Internationella brottmålsdomstolen skulle göra en allt för sträng bedömning av detta krav, främst genom att beakta förhållanden som inte var kända vid

tidpunkten för anfallets inledande. Staternas kompromiss kom till uttryck i brottskriterierna samt fotnoter till dessa. I kriterierna anges att det för straffansvar krävs att ett anfall har inletts. Vidare upprepas vad som framgår av stadgan i fråga om att anfallet ska kunna komma att förorsaka en oproportionerligt stor skada. Skadan behöver däremot inte ha inträffat. Av kriterierna framgår vidare att det krävs att förövaren insett (knew) att anfallet kommer att förorsaka överflödigt skada som är oproportionerlig. Vad kravet på insikt närmare innebär var föremål för diskussioner mellan staterna. Vissa hävdade att det för straffansvar krävs att personen företagit en proportionalitetsbedömning som lett honom eller henne till slutsatsen att ett anfall genomfört på visst sätt skulle vara att anse som oproportionerligt. Andra menade att proportionalitetsbedömningen utgör en rättslig bedömning och att kravet på uppsåt innebär att personen i fråga ska ha insikt om vilken skada respektive militär vinst som anfallet kan förväntas medföra, dvs. om de faktiska förhållanden som ligger till grund för den rättsliga bedömningen. I förtydligande syfte infördes en fotnot till brottskriterierna⁹⁵, vilken emellertid även den lämnar utrymme för båda tolkningarna av vad stadgans krav på insikt innebär. Avsikten med fotnoten synes emellertid ha varit att fastställa att den som har insikt om vilka effekter ett anfall kan förväntas få men som underlåter att göra en proportionalitetsbedömning, och därigenom värdera de förväntade skadorna i förhållande till den förväntade militära fördelen, inte ska undgå ansvar. Detsamma gäller den som underlåter att införskaffa den information som krävs för att möjliggöra en tillförlitlig bedömning. Därmed torde, liksom *Lagrådet* påpekat, mycket tala för att frågan om en effekt är att anse som oproportionerlig i förhållande till den förväntade fördelen utgör en rättslig kvalificering. Det bör därmed vara tillräckligt att kravet på uppsåt omfattar de faktiska förhållanden som medför att ett anfall rättsligt sett anses vara oproportionerligt och således straffbart. Lagrådet har mot denna bakgrund väckt frågan om ett krav på vetskap om att ett anfall är oproportionerligt i bestämmelsen tillför något utöver en sedvanlig uppsåtsbedömning. Med beaktande av vad som ovan anförts delar regeringen Lagrådets uppfattning i denna del.

Närmare ledning i hur proportionalitetsbedömningen bör göras behandlas i en annan fotnot⁹⁶ till kriterierna. Den som inleder ett anfall måste, på ett tillförlitligt sätt, kunna bedöma de militära fördelarna med anfallet samt de skador som det kan förorsaka. De militära fördelarna som får beaktas ska vara konkreta och omedelbara (concrete and direct overall military advantage). Det är således inte tillräckligt att den som beslutar att inleda ett anfall grundar en proportionalitetsbedömning på en förhoppning om att anfallet ska leda fram till någon form av militär fördel. Den förutsebara och förväntade fördelen måste i princip utgöra ett omedelbart och konkret resultat av anfallet samt i tid och rum ha ett relativt nära samband med detta. Det är emellertid möjligt att vid proportionalitetsbedömningen beakta militära fördelar som, med viss grad av säkerhet, kommer att inträffa vid en något senare tidpunkt eller

⁹⁵ Fotnot 37 till brottskriterierna till artikel 8:2 b (IV).

⁹⁶ Fotnot 36 till brottskriterierna till artikel 8:2 b (IV).

på en annan plats än själva anfallet, förutsatt att det föreligger ett tydligt samband mellan anfallet och effekten.

På motsvarande sätt förväntas det att den skada som anfallet kommer att leda till bedöms redan vid tidpunkten för dess inledande. Ett anfall som, trots iakttagande av försiktighetsprincipen, av oförutsedd anledning fått oproportionerligt stora effekter omfattas därmed inte av straffansvar. Om det, när ett anfall inleds, inte är möjligt för den eller de ansvariga att på ett tillförlitligt sätt bedöma vilka skador respektive militära fördelar anfallet skulle kunna få ska det, med beaktande av nyss nämnda princip, inte inledas eller annars snarast avbrytas.

Enligt Romstadgans ordalydelse krävs att skadan är klart överdriven i förhållande till den förväntade militära fördelen. Avsikten med formuleringen var att peka på att beslut om att inleda anfall ofta fattas under mycket svåra förhållanden och under stor tidspress. Enligt de förhandlande staterna var det därför viktigt att det inom ramen för proportionalitetsbedömningen fanns ett visst tillåtande utrymme för felaktiga beslut.

Till oproportionerliga anfall räknas även s.k. urskillningslösa anfall. Därmed avses anfall som till sin natur är sådana att de förväntade skadorna är svåra att förutse, beräkna eller bedöma. Detta kan bl.a. bero på att de stridsmetoder eller stridsmedel som används är svåra att styra eller avgränsa. Även om urskillningslösa anfall kan utgöra en särskilt allvarlig form av oproportionerliga anfall finns det enligt regeringen inte anledning att, som *Svenska Röda Korset* föreslagit, uttryckligen ange att bestämmelsen omfattar sådana anfall. Sådana förhållanden kan däremot få betydelse vid straffvärdebedömningen.

Romstadgans reglering i denna del gäller endast i internationella väpnade konflikter. Som ovan konstaterats ger regleringen emellertid uttryck för en av den humanitära rättens grundläggande principer, proportionalitetsprincipen, som är tillämplig även i icke-internationella väpnade konflikter. Detta talar starkt för att bestämmelsen bör vara tillämplig även i denna typ av konflikter. Stöd för denna uppfattning finns även i Internationella rödakorskommitténs sedvanerättsstudie⁹⁷, regel 14. I likhet med vad utredningen föreslagit bör därmed, enligt regeringen, ansvar för inledande av oproportionerliga anfall kunna komma i fråga i såväl internationella som icke-internationella väpnade konflikter samt under ockupation.

När det däremot gäller anfall som kan förorsaka oproportionerliga skador på den naturliga miljön har utredningen föreslagit att en sådan gärning ska omfattas av straffansvar endast i de fall den begås i samband med en internationell väpnad konflikt. Som behandlats i avsnitt 11.2 bör straffansvaret för krigsförbrytelser så långt som möjligt utformas på ett enhetligt sätt, oavsett vilken karaktär den väpnade konflikten har. Endast i de fall det saknas stöd för att en gärning utgör en krigsförbrytelse i en icke-internationell väpnad konflikt eller till sin natur är sådan att den endast kan begås i internationella väpnade konflikter eller under ockupation, bör tillämpningsområdet begränsas. När det gäller

⁹⁷ Henckaerts and Doswald-Beck, 2005, ICRC Customary International Humanitarian Law, Volume I: Rules.

straffansvar för inledande av anfall som förorsakar oproportionerliga skador på den naturliga miljön kan konstateras att det saknas ett uttryckligt stöd i traktat för att denna typ av överträdelser utgör en krigsförbrytelse även i icke-internationella väpnade konflikter. Det får vidare anses som i viss mån oklart i vilken omfattning sådant stöd finns i sedvanerätten.

Som ovan konstaterats bygger emellertid förbudet mot sådana anfall på såväl proportionalitets- som försiktighetsprincipen, som är tillämpliga även i icke-internationella väpnade konflikter. Det bör vidare framhållas att den sedvanerättsliga utvecklingen på området talar för att i allt större utsträckning se anfall som orsakar oproportionerliga skador på den naturliga miljön som en krigsförbrytelse även i icke-internationella väpnade konflikter. Detta återspeglas bl.a. i det förhållandet att ett flertal staters militära manualer inte gör någon skillnad mellan vad som gäller i internationella respektive icke-internationella väpnade konflikter i detta hänseende⁹⁸. De skador som den naturliga miljön kan förorsakas genom ett oproportionerligt anfall är inte beroende av konflikttyp. Det är inte heller osannolikt att gärningar som begås i icke-internationella väpnade konflikter kan förorsaka sådana gränsöverskridande skador på miljön som får internationell påverkan. Regeringen anser därmed sammanfattningsvis att det finns skäl för att reglera ansvaret för anfall som rör oproportionerliga skador på den naturliga miljön gemensamt för det båda konflikttyperna. I sammanhanget bör noteras att frågan reglerats på i allt väsentligt motsvarande sätt i Norge och Finland. Regeringen föreslår således att straffansvar för riktande av oproportionerliga anfall regleras samlat i en bestämmelse, tillämplig även i icke-internationella väpnade konflikter. När det gäller den närmare utformningen av bestämmelsen bör, i likhet med vad utredningen föreslagit, uppställas ett krav på att den skada som riskerar drabba den naturliga miljön ska vara av visst kvalificerat slag. Det torde emellertid inte vara nödvändigt att uttryckligen i bestämmelsen ange att skadan ska vara vidsträckt och långvarig eftersom detta är omständigheter som kan beaktas inom ramen för skadans allvar.

Sammanfattningsvis föreslås straffansvaret för krigsförbrytelser omfatta den som riktar ett anfall mot ett militärt mål som kommer att leda till att civila kommer att dödas eller skadas, civil egendom förstöras eller den naturliga miljön förorsakas allvarliga skador i en omfattning som saknar proportion i förhållande till den konkreta och omedelbara övergripande militära fördel som kan förväntas.

11.9.6 Förrädiskt förfarande för att döda eller skada en motståndare

Regeringens förslag: Den som med användning av förrädiskt förfarande dödar eller skadar någon som tillhör motpartens nationella väpnade styrkor eller väpnade grupper döms för krigsförbrytelse.

⁹⁸ Henckaerts and Doswald-Beck, 2005, ICRC Customary International Humanitarian Law, Volume I: Rules, regel 43–45.

Utredningens förslag överensstämmer med regeringens.

Remissinstanserna har inte yttrat sig särskilt över förslaget.

Förslaget i utkast till lagrådsremiss överensstämmer med regeringens.

Remissinstanserna har inte yttrat sig över förslaget.

Skälen för regeringens förslag: I internationella väpnade konflikter eller under ockupation utgör det enligt Romstadgan artiklarna 8:2 b (xi) en krigsförbrytelse att genom förrådiskt förfarande döda eller såra personer som tillhör den fientliga nationen eller armén (artikel 23 b i lantkrigsreglementet och artikel 37 och 85:3 f i TP I). Detsamma gäller enligt 8:2 e (ix) i icke-internationella väpnade konflikter i fråga om en stridande tillhörande motståndaren.

I brottskriterierna till de båda artiklarna i stadgan, som i huvudsak bygger på förbudet mot förrådiskt förfarande i artikel 37 i tilläggsprotokoll I, anges att med förrådiskt förfarande avses att falskeligen ge en person som tillhör motståndarsidan uppfattningen att han eller hon är berättigad till eller skyldig att bevilja skydd enligt den humanitära rätten. Det krävs vidare att agerandet medför att den vilseledde dödas eller skadas. Bestämmelsen får ses mot bakgrund av att det allmänt sett är tillåtet att döda kombattanter och stridande under väpnade konflikter. Det är även tillåtet att använda krigslist, som inte utgör förrådiskt förfarande, som t.ex. att sprida falsk information för att vinna militära fördelar.

Genom kravet på effekt kan bestämmelsen vara delvis överlappande i förhållande till andra brott. När det gäller 4 § första stycket 1, som avser dödande av en skyddad person, träffar emellertid inte denna bestämmelse gärningar som riktar sig mot en kombattant eller stridande, eftersom de i den föreslagna lagens mening inte utgör skyddade personer, se avsnitt 11.4.1. Viss överlappning kan föreligga i förhållande till 4 § första stycket 4 som avser skadande av en person försatt ur stridbart skick, se avsnitt 11.4.4. Även i dessa fall skiljer sig dock skyddsobjekten delvis åt eftersom nu aktuell bestämmelse i första hand tar sikte på gärningar som riktar sig mot kombattanter eller stridande och således inte personer försatta ur stridbart skick. Vidare kan bestämmelsen vara överlappande i förhållande till 8 § första stycket 3 som reglerar straffansvar för folkrättsstridigt användande av bl.a. kännetecken, parlamentärflagga eller fiendens flagga.

Utredningen har föreslagit att bestämmelsen ska gälla gärningar som riktar sig mot någon som tillhör motpartens väpnade styrkor. Det bör emellertid uttryckligen anges att även stridande som tillhör väpnade grupper skyddas enligt bestämmelsen.

Regeringen föreslår därför att straffansvaret för krigsförbrytelser ska omfatta den som med användning av förrådiskt förfarande dödar eller skadar någon som tillhör motpartens nationella väpnade styrkor eller väpnade grupper.

Regeringens förslag: Den som beordrar eller hotar med att pardon inte kommer att ges döms för krigsförbrytelse.

Utredningens förslag överensstämmer med regeringens.

Remissinstanserna har inte yttrat sig särskilt över förslaget.

Förslaget i utkast till lagrådsremiss överensstämmer med regeringens.

Remissinstanserna har inte yttrat sig över förslaget.

Skälen för regeringens förslag: I såväl internationella som icke-internationella väpnade konflikter eller under ockupation utgör det enligt Romstadgan artiklarna 8:2 b (xii) och 8:2 e (x) en krigsförbrytelse att lämna en förklaring om att pardon (nåd) inte kommer att ges (artikel 23 d i lantkrigsreglementet och artikel 40 i TP I och artikel 4 i TP II).

Det är inom den humanitära rätten accepterat att kombattanter och stridande kan behöva dödas eller skadas för att vinna militära fördelar i väpnade konflikter. Motpartens kombattanter och stridande är således legitima mål för anfall så länge de deltar i stridigheterna och det finns militära skäl som motiverar och står i proportion till ett anfall. När så inte längre är fallet bör de skonas från anfall. Detta kan ske bl.a. genom att de erkänns vara försatta ur stridbart skick (*hors de combat*) eller tas som krigsfångar. Förbudet mot att vägra pardon korresponderar därmed med förbudet mot att döda eller skada en person försatt ur stridbart skick.

Straffansvaret tar sikte på själva förklaringen eller ordern om att pardon inte ska lämnas. Det krävs ingen effekt. Enligt brottskriterierna till de båda artiklarna krävs dock att den som lämnar en sådan förklaring eller order, i vart fall i praktiken, måste utöva effektiv kontroll eller befäl över de väpnade styrkorna som ordern lämnas till. Motsvarande krav återfinns inte i regleringen av detta förbud i tilläggsprotokoll I. Det är emellertid, enligt regeringen, rimligt att det för straffansvar krävs att den person som lämnar en förklaring eller order om att pardon inte ska ges innehar en sådan ställning att gärningen kan resultera i att pardon vägras. Personer som varken formellt eller i praktiken har en sådan befattning eller funktion omfattas därmed inte av straffansvaret.

Straffansvaret avser inte endast en uttrycklig order eller förklaring om att pardon inte ska ges. I brottskriterierna anges att även en förklaring eller order om att det inte ska finnas några överlevande kvar, i syfte att hota motparten, kan omfattas. Detta framgår även av artikel 40 i tilläggsprotokoll I.

Sammanfattningsvis föreslår regeringen att straffansvaret för krigsförbrytelser ska omfatta den som beordrar eller hotar med att pardon inte kommer att ges.

11.9.8 Mänskliga sköldar

Regeringens förslag: Den som använder en skyddad person för att genom hans eller hennes närvaro motverka att motparten går till anfall mot vissa platser eller områden eller mot nationella väpnade styrkor eller

Utredningens förslag överensstämmer delvis med regeringens. Utredningens förslag omfattar inte rekvisitet att främja egna militära operationer.

Remissinstanserna har inte yttrat sig särskilt över förslaget.

Förslaget i utkast till lagrådsremiss överensstämmer med regeringens.

Remissinstanserna har inte yttrat sig över förslaget.

Skälen för regeringens förslag: I internationella väpnade konflikter eller under ockupation utgör det enligt Romstadgan artikel 8:2 b (xxiii) en krigsförbrytelse att använda civila eller andra skyddade personer för att genom deras närvaro värna vissa platser, områden eller väpnade styrkor från stridshandlingar (artikel 19 i GK I, artikel 23 i GK III, artikel 28 i GK IV samt artiklarna 12:4 och 51:7 i TP I). Motsvarande reglering saknas i Romstadgan i fråga om icke-internationella väpnade konflikter.

Straffansvaret avser användande av s.k. mänskliga sköldar. Enligt brottskriterierna krävs att någon flyttar civila eller andra skyddade personer till en plats, eller utnyttjar det förhållandet att dessa personer befinner sig på en plats, i avsikt att deras närvaro ska skydda egna militära mål från anfall av motparten. Personernas närvaro kan, vilket bl.a. framgår av artikel 51 i tilläggsprotokoll I, även användas för att skydda eller underlätta genomförandet av egna militära operationer. Straffansvaret omfattar såväl förflyttning av skyddade personer till militära mål som vice versa. Det saknar i princip betydelse om den skyddade personen frivilligt åtagit sig att utgöra en mänsklig sköld. Ett sådant agerande kan emellertid undantagsvis, beroende på omständigheterna i det enskilda fallet, anses utgöra ett direkt deltagande i fientligheterna, se avsnitt 4.5.8.

Om en part i konflikten använder sig av mänskliga sköldar eller på annat sätt inte respekterar det skydd som gäller för civilbefolkningen, upphör inte motpartens skyldigheter att följa gällande regler. Det hindrar emellertid inte heller motparten från att genomföra ett anfall mot ett militärt mål som skyddas av mänskliga sköldar, under förutsättning att detta, vid en proportionalitetsbedömning, kan anses försvarligt, se avsnitt 11.9.1. En part som använder sig av mänskliga sköldar är således inte immun mot att anfall riktas mot dennes militära mål.

Användande av mänskliga sköldar kan också utgöra omänsklig, förödmjukande respektive nedsättande behandling samt falla under straffbudet om tagande av gisslan enligt 4 § första stycket 2, 7 och 10, se avsnitten 11.4.2, 11.4.7 och 11.4.10. Bestämmelserna är således delvis överlappande.

Utredningen har föreslagit att bestämmelsen ska vara tillämplig även i icke-internationella väpnade konflikter, trots att Romstadgans reglering i denna del är begränsad till att gälla endast i internationella väpnade konflikter samt under ockupation. Stadgans reglering grundar sig bl.a. på principen om distinktion, se avsnitt 11.9.1, som är tillämplig även i icke-internationella väpnade konflikter. Därmed torde det finnas grund för att, i likhet med vad utredningen föreslagit, låta straffansvaret omfatta

gärningar begångna i båda konflikttyperna. Det kan i sammanhanget konstateras att ingen remissinstans har invänt mot utredningens förslag i denna del.

I fråga om bestämmelsens närmare utformning bör det, i förhållande till utredningens förslag, tydliggöras att mänskliga sköldar även kan användas för att främja egna militära operationer.

Regeringen föreslår därmed att den som använder en skyddad person för att genom hans eller hennes närvaro motverka att motparten går till anfall mot vissa platser eller områden eller mot nationella väpnade styrkor eller väpnade grupper eller för att främja egna militära operationer. Bestämmelsen föreslås vara tillämplig vid båda konflikttyperna samt under ockupation.

11.9.9 Utsvältning av civilbefolkning som stridsmetod

Regeringens förslag: Den som i avsikt att utnyttja utsvältning som stridsmetod berövar en civilbefolkning livsnödvändiga förnödenheter döms för krigsförbrytelser.

Utredningens förslag överensstämmer i huvudsak med regeringens. Utredningen föreslår dock att det uttryckligen ska anges att även folkrättsstridigt förhindrande av hjälpsändningar omfattas.

Remissinstanserna: En övervägande del av remissinstanserna har inte yttrat sig särskilt över förslaget. *Försvarsmakten* har anfört att det i författningstexten bör tydliggöras att bestämmelsen omfattar ett folkrättsstridigt hindrande av hjälpsändningar endast i de fall det sker som en form av utsvältning som en stridsmetod, dvs. som ett exempel på utsvältning.

Förslaget i utkast till lagrådsremiss överensstämmer med regeringens.

Remissinstanserna har inte yttrat sig över förslaget.

Skälen för regeringens förslag: I internationella väpnade konflikter eller under ockupation utgör det enligt Romstadgan artikel 8:2 b (xxv) en krigsförbrytelse att som stridsmetod svälta ut civilbefolkning genom att beröva denna förnödenheter som är nödvändiga för dess överlevnad, bl.a. genom att förhindra hjälpsändningar som sker i enlighet med Genèvekonventionerna (artiklarna 72–75 och 125 i GK III, artiklarna 23, 55, 59–62, 108, 109 och 142 i GK IV samt artiklarna 54, 69–71 i TP I och artikel 14 i TP II).

Enligt distinktionsprincipen inom den humanitära rätten, se avsnitt 11.9.1, ska anfall eller andra militära åtgärder som vidtas som ett led i konflikten riktas mot militära mål och inte mot civila. Vad som avses med militära mål och civila har behandlats i samma avsnitt. Det är inte heller tillåtet att utnyttja civilbefolkningens utsatthet under väpnade konflikter genom att använda utsvältning av civila som stridsmetod mot motparten, dvs. i syfte att därigenom vinna militära fördelar. Förbudet mot att använda utsvältning gäller oavsett vilken parts civilbefolkning som gärningen riktar sig mot. Därmed är det inte heller tillåtet att svälta ut den egna befolkningen t.ex. i syfte att utöva utpressning i förhållande till motparten eller det internationella samfundet.

Av Romstadgan framgår att förbudet mot utsvältning innefattar ett förbud mot att beröva civilbefolkningen förnödenheter som är nödvändiga för dess överlevnad. Förutom livsmedel och medicin kan även egendom som mer indirekt har betydelse för civilbefolkningens överlevnad omfattas av det skydd som förbudet innebär, t.ex. nödvändig utrustning för produktion, förvaring eller bearbetning av livsmedel eller för upprätthållande av samhällsviktiga funktioner. Förbudet avser att skydda civilbefolkningen och deras möjligheter till överlevnad. Egendom som används för att försörja medlemmar av en parts väpnade styrkor eller väpnade grupper eller egendom som används i militärt syfte omfattas därmed som utgångspunkt inte.

Under väpnade konflikter kan civilbefolkningen periodvis vara helt beroende av hjälpsändningar. Utsvältning kan i dessa fall ske genom att sådana sändningar hindras från att nå fram till de behövande. I Genèvekonvention IV regleras när och på vilket sätt hjälpsändningar ska genomföras till förmån för civila. Där framgår vidare under vilka förutsättningar parterna har en skyldighet att bistå sådana sändningar genom att t.ex. erbjuda fri passage eller i vissa fall särskilt skydd. Under en ockupation har en ockupationsmakt även särskilda skyldigheter att bistå den ockuperade befolkningen med förnödenheter. Om en part i strid med detta regelverk, som en stridsmetod, hindrar förnödenheter från att nå fram till civilbefolkningen, kan det omfattas av ansvaret.

Straffansvaret bygger på förutsättningen att vissa för civilbefolkningen livsnödvändiga förnödenheter och egendom åtnjuter särskilt skydd. Av naturliga skäl uppstår därmed en överlappning i förhållande till andra bestämmelser som bygger på samma förutsättning, som t.ex. straffansvar för riktande av anfall mot civil egendom, för förstörelse eller beslagtagande av egendom samt anfall mot personal eller egendom som utgör en del av en humanitär biståndsinsats (jfr punkt 2 i nu aktuell paragraf, 6 § första stycket samt 8 § första stycket 1).

Utredningen har, trots att Romstadgans reglering endast gäller i internationella väpnade konflikter och under ockupation, föreslagit en bestämmelse som även är tillämplig i icke-internationella konflikter. Som ovan anförts bygger förbudet mot utsvältning av civilbefolkning bl.a. på distinktionsprincipen, som sedvanerättsligt anses tillämplig även i icke-internationella väpnade konflikter. Förbudet finns även upptaget i tilläggsprotokoll II. Visst stöd för att det ska tillämpas i icke-internationella väpnade konflikter kan vidare hämtas i Internationella rödakorskommitténs sedvanerättsstudie, regel 53–56. Mot denna bakgrund anser regeringen att det finns stöd för att låta bestämmelsen bli tillämplig för båda typer av konflikter. Ingen remissinstans har heller invänt mot en sådan lösning.

När det sedan gäller den närmare utformningen av bestämmelsen kan, som *Försvarsmakten* påpekat, konstateras att ett folkrättsstridigt hindrande av hjälpsändningar endast utgör *en* form av utsvältning som stridsmetod. Det finns enligt regeringen inte behov av att i lagtexten uttryckligen ange ett av flera sätt varpå ett brott kan begås. Det föreslås därför att straffansvaret ska omfatta den som i avsikt att utnyttja utsvältning som stridsmetod berövar en civilbefolkning livsnödvändiga förnödenheter. Därmed omfattar bestämmelsen bl.a. utsvältning som sker genom förhindrande av hjälpsändningar i strid med allmän folkrätt.

11.10 Krigsförbrytelse som begås genom användande av förbjudna stridsmedel

11.10.1 Den humanitära rättens reglering av stridsmedel

En av den humanitära rättens grundprinciper, som också utgör sedvanerätt, innefattar ett förbud mot att kombattanter och stridande förorsakas överflödigt stora skador eller onödigt lidande⁹⁹. Detta humanitärrettsliga förbud innebär att det sedan lång tid tillbaka har funnits begränsningar i parternas möjligheter att välja stridsmedel. I princip är det tillåtet att försätta motpartens stridskrafter ur stridbart skick med våld, dock inte genom användande av vapen som orsakar överflödigt stor skada, onödigt lidande eller som annars har urskillningslösa effekter.

Denna sedvanerättsligt gällande princip kommer även till uttryck och konkretiseras genom ett antal traktater som förbjuder eller annars reglerar användande av vissa typer av vapen, bl.a. 1868 års deklaration angående beskaffenheten av de projektiler som i krig må användas (S:t Petersburgsdeklarationen), 1899 års deklaration angående förbud mot användande av kulor som lätt utvidga sig eller tillplattas i människokroppen (1899 års Haagdeklaration, SFS 1900:76), bilaga till 1907 års konvention angående lagar och bruk i lantkrig (IV:e Haagkonventionen), reglemente angående lagar och bruk i lantkrig (lantkrigsreglementet, SFS 1910:153), 1925 års protokoll rörande förbud mot användande i krig av kvävande, giftiga eller liknande gaser m.m. (1925 års Genèveprotokoll, prop. 1930:21), 1972 års konvention om förbud mot utveckling, framställning och lagring av bakteriologiska (biologiska) vapen och toxinvapen samt om deras förstöring (B-vapenkonventionen, prop. 1975/76:43), 1980 års konvention om förbud mot eller inskränkningar i användningen av vissa konventionella vapen som kan anses vara ytterst skadebringande eller ha urskillningslösa verkningar (1980 års vapenkonvention, främst prop. 1981/82:206), 1993 års konvention om förbud mot utveckling, produktion, innehav och användning av kemiska vapen samt deras förstöring (C-vapenkonventionen, prop. 1993/94:120) samt 1997 års konvention om förbud mot användning, lagring, produktion och överföring av antipersonella minor (truppminor) samt om deras förstöring (Ottawakonventionen, prop. 1997/98:175). Med undantag för den sist nämnda utgör innehållet i dessa konventioner i allt väsentligt gällande sedvanerätt. Frågan om vad som ska anses utgöra sedvanerätt inom detta område är föremål för ständig utveckling. Viss ledning kan emellertid hämtas i den sedvanerättsstudie som Internationella rödakorskommittén¹⁰⁰ genomfört och som ständigt uppdateras, se avsnitt

⁹⁹ Se bl.a. Internationella domstolens yttrande, *Legality of the threat or use of nuclear weapons*, Advisory Opinion of 8 July 1996, paras 78 f.

¹⁰⁰ Henckaerts and Doswald-Beck, 2005, ICRC Customary International Humanitarian Law, Volume I: Rules.

4.5.1. Uppräkningen av traktater av betydelse för valet av stridsmedel är inte heller uttömmande. I den mån nya traktater tillkommer på området får de betydelse för frågan om vilka stridsmedel som kan anses tillåtna enligt den humanitära rätten. Beroende på i vilken omfattning dessa traktat får sedvanerättslig status kan de påverka det straffbara området för krigsförbrytelser.

Vid tillkomsten av Romstadgan utgjorde innehållet i artiklarna avseende stridsmedel ett område där staterna hade stora svårigheter att enas. Detta gällde särskilt i fråga om vilka typer av vapen som skulle omfattas av Internationella brottmålsdomstolens jurisdiktion. Diskussionerna ledde i slutskedet av förhandlingarna fram till en kompromiss som innebar en relativt begränsad möjlighet för domstolen att utöva jurisdiktion över förbuden mot vissa stridsmedel. Domstolens behörighet inskränker sig till att omfatta krigsförbrytelser som begås genom användande av gifter eller giftiga vapen, kvävande, giftiga eller andra gaser och andra likvärdiga vätskor, ämnen eller medel samt kulor som lätt utvidgar sig eller tillplattas i människokroppen, s.k. dumdkulor (artikel 8:2 b [xvii–xix] och 8:2 e [xiii–xv]). Vid översynskonferensen av Romstadgan i Kampala i juni 2010 enades parterna om att regleringen ska vara tillämplig även i icke-internationella väpnade konflikter.

Den sedvanerättsligt gällande principen om förbud mot vapen och stridsmetoder som förorsakar överflödigt stor skada eller onödigt lidande kommer till uttryck i stadgans artikel 8:2 b (xx). Artikel 8 är endast tillämplig i internationella väpnade konflikter eller under ockupation. Det sedvanerättsliga förbud som artikeln grundar sig på gäller emellertid även i icke-internationella väpnade konflikter. För att Internationella brottmålsdomstolen ska kunna utöva sin jurisdiktion enligt denna artikel krävs att de vapen, projektiler, material och stridsmetoder som artikeln tar sikte på, är föremål för ett allomfattande förbud samt att de har tagits upp i en särskild bilaga till stadgan. Det främsta syftet med att föra in artikeln i stadgan, trots att det alltså inte var möjligt för parterna att enas om det närmare innehållet, var att visa att det fanns en gemensam avsikt att stadgan på sikt skulle omfatta fler typer av vapen än vad som på grund av förhandlingsläget var möjligt vid dess tillkomst. Statsparterna har emellertid ännu inte kunnat enas kring denna bilaga.

I Sverige har det sedvanerättsligt gällande förbudet mot förorsakande av överflödiga skador och stort lidande genomförts genom bestämmelsen om folkrättsbrott i 22 kap. 6 § brottsbalken, där den som gör sig skyldig till en svår överträdelse av något sådant avtal med främmande makt eller någon sådan allmänt erkänd grundsats som rör den internationella humanitära rätten i väpnade konflikter kan dömas för folkrättsbrott.

I lagen (1992:1300) om krigsmateriel finns bestämmelser om bl.a. förbud mot tillverkning, tillhandahållande och utförelse av vapen utan tillstånd. Lagen har relevans i förhållande till 1980 års vapenkonvention samt B-vapenkonventionen. I strålskyddslagen (1988:220) finns vissa bestämmelser relevanta i förhållande till protokoll IV till 1980 års vapenkonvention. När det gäller C-vapenkonventionen finns bestämmelser av betydelse bl.a. i lagen (1994:118) om inspektioner enligt Förenta Nationernas konvention om förbud mot kemiska vapen.

Vidare infördes i samband med ratificeringen av konventionen en särskild bestämmelse i 22 kap. 6 a § brottsbalken om olovlig befattning med kemiska vapen. I 22 kap. 6 b § brottsbalken finns en straffbestämmelse om olovlig befattning med minor som tar sikte på de förfaranden med truppsminor som är förbjudna enligt Ottawakonventionen. Ytterligare reglering finns bl.a. i lagen (1998:1705) om inspektioner enligt konventionen.

11.10.2 Gift eller giftiga vapen som stridsmedel

Regeringens förslag: Den som använder gift eller giftiga vapen döms för krigsförbrytelse.

Utredningens förslag överensstämmer med regeringens.

Remissinstanserna har inte yttrat sig särskilt över förslaget.

Förslaget i utkast till lagrådsremiss överensstämmer med regeringens.

Remissinstanserna har inte yttrat sig över förslaget.

Skälen för regeringens förslag: I såväl internationella som icke-internationella väpnade konflikter samt under ockupation utgör det en krigsförbrytelse att använda gifter eller förgiftade vapen som stridsmedel. Detta kommer bl.a. till uttryck i Romstadgan artiklarna 8:2 b (xvii) och 8:2 e (xiii) (artikel 23 a i lantkrigsreglementet och 1925 års Genèveprotokoll). Straffansvaret omfattar även användande av kvävande, giftiga eller andra gaser samt alla likvärdiga vätskor, ämnen eller medel vilket framgår bl.a. av artiklarna 8:2 b (xviii) och 8:2 e (xiv) (1925 års Genèveprotokoll). Straffansvar för användande av kemiska vapen behandlas i avsnitt 11.10.3.

Varken i Romstadgan eller i brottskriterierna anges uttryckligen vilka gifter, substanser, gaser eller medel som omfattas av straffansvaret. Detta framgår inte heller av lantkrigsreglementet eller 1925 års Genèveprotokoll som ligger till grund för stadgans reglering. I brottskriterierna görs avgränsningen genom föreskrifter om att de substanser, gaser eller medel, vars användande kan utgöra ett brott, ska ha egenskaper som typiskt sett kan förorsaka död eller allvarlig skada på människors hälsa. Avgörande för bedömningen av vilka ämnen som kan omfattas är således vilken effekt substansen vid en normal användning kan antas ha.

Straffansvaret omfattar all användning av gift eller giftiga vapen som stridsmedel i en väpnad konflikt eller under ockupation, oavsett om handlandet riktar sig mot kombattanter eller stridande i krigföringen eller mot civila, deras egendom eller den naturliga miljön.

Mot bakgrund av hur den folkrättsliga regleringen på området är utformad är det inte möjligt att närmare precisera de gifter som omfattas. Den frågan får, med ledning i den beskrivning som lämnas i brottskriterierna, avgöras utifrån en bedömning av substansens egenskaper i varje enskilt fall.

Regeringen föreslår därför att straffansvaret ska avse den som använder gift eller giftiga vapen.

Regeringens förslag: Den som använder biologiska eller kemiska vapen döms för krigsförbrytelse.

Utredningens förslag överensstämmer med regeringens.

Remissinstanserna har inte yttrat sig särskilt över förslaget.

Förslaget i utkast till lagrådsremiss överensstämmer med regeringens.

Remissinstanserna har inte yttrat sig över förslaget.

Skälen för regeringens förslag: Användning av såväl biologiska som kemiska vapen som stridsmedel utgör en krigsförbrytelse. I 1925 års Genèveprotokoll, som även behandlats i avsnitt 11.10.2, föreskrivs ett förbud mot användning av bakteriologiska vapen i en väpnad konflikt. Protokollet kompletteras genom B-vapenkonventionen som innehåller ett totalförbud mot vapenkategorin biologiska vapen. B-vapenkonventionen förbjuder bl.a. utveckling, förvärv och innehav av mikrobiella medel eller andra biologiska medel eller toxiner i mängder som inte är berättigade för fredliga ändamål. Där finns också ett förbud mot vapen, utrustning eller utspridningsanordningar för biologisk krigföring. Konventionen definierar inte vilka medel och toxiner som omfattas av förbudet. Ledning kan emellertid hämtas i den rapport som FN:s generalsekreterare lämnade år 1969 om B- och C-vapen och dess verkningar (UN Doc. A/RES/2603 A [XXIV] [16 Dec. 1969]). Romstadgan innehåller för närvarande ingen reglering såvitt avser biologiska vapen.

När det däremot gäller kemiska vapen återges det sedvanerättsligt gällande förbudet mot sådana vapen i Romstadgan, artiklarna 8:2 b (xviii) och 8:2 e (xiv). Där framgår att användning av kemiska vapen som stridsmedel utgör en krigsförbrytelse, även i icke-internationella väpnade konflikter (artikel 23 a i lantkrigsreglementet och 1925 års Genèveprotokoll).

Romstadgans reglering av kemiska vapen är till sin ordalydelse hämtad från 1925 års Genèveprotokoll, vilket redan vid dess tillkomst utgjorde en kodifiering av ett sedvanerättsligt förbud mot kemiska stridsmedel. Av brottskriterierna framgår att straffansvaret omfattar användande av gaser eller andra jämförbara substanser eller medel som genom sina kvävande eller giftiga egenskaper normalt förorsakar död eller allvarligt skadar hälsan. På motsvarande sätt som beträffande gifter anges inte uttryckligen i Romstadgan vilka gaser eller likvärdiga vätskor, ämnen eller medel som omfattas av straffansvaret. En avgränsning följer av brottskriterierna genom att det där anges vilka effekter ett användande typiskt sett ska förorsaka för att omfattas av ansvar, se avsnitt 11.10.2. I den mån det är fråga om giftiga gaser, vätskor, ämnen eller medel utgör regleringen också i stor utsträckning en överlappning i förhållande till stadgans förbud mot att använda gift och giftiga vapen. Detta beror på den vetenskapliga, tekniska och folkrättsliga utvecklingen som skett på området. För en gränsdragning mellan de båda brotten i det enskilda fallet får stridsmedlets utformning och effekt, tillsammans med bakomliggande traktater och rättspraxis läggas till grund.

I brottskriterierna framhålls vidare att stadgan varken påverkar eller hindrar internationell reglering av användning av kemiska vapen.

Uttalandet tar sikte på C-vapenkonventionen. Genom denna konvention vidareutvecklas 1925 års Genèveprotokolls förbud mot användning av bl.a. kemiska vapen till ett fullständigt förbud mot kemiska vapen. C-vapenkonventionen innefattar även ett förbud mot herbicider, dvs. växtförstörelsemedel. Under förhandlingarna av Romstadgan kunde staterna inte enas om huruvida C-vapenkonventionen skulle beaktas vid utformningen. Konventionen utgör emellertid en central del av den internationella regleringen av kemiska vapen och en del av gällande sedvanerätt. I konventionens artikel II definieras vad som avses med kemiska vapen. I en bilaga till konventionen, den s.k. kemikaliebilagan, listas de kemikalier som omfattas av definitionen om övriga förutsättningar är uppfyllda.

Konventionen förbjuder även användande av ämnen för kravallbekämpning som metod för krigföring. Sådan användning omfattas emellertid inte av straffansvar för krigsförbrytelse, eftersom ämnena inte anses förorsaka skador av tillräckligt allvarligt slag. Däremot kan straffansvar enligt bestämmelsen om olovlig befattning med kemiska vapen enligt 22 kap. 6 a § brottsbalken, som föreslås gälla subsidiärt i förhållande till bestämmelserna om krigsförbrytelser, se avsnitt 17.1, bli aktuellt.

Regeringen föreslår att straffansvaret för krigsförbrytelser ska omfatta den som använder biologiska eller kemiska vapen.

11.10.4 Annat stridsmedel som är av sådan beskaffenhet att det kan förorsaka överflödigt skada eller onödigt lidande eller som är urskillningslöst

Regeringens förslag: Den som i strid med allmän folkrätt använder annat stridsmedel än gift, giftiga vapen eller biologiska eller kemiska vapen, som är av sådan beskaffenhet att det kan förorsaka överflödigt skada eller onödigt lidande eller som är urskillningslöst döms för krigsförbrytelse.

Utredningens förslag överensstämmer i huvudsak med regeringens. Utredningens förslag omfattar även stridsmedel vars användande står i strid med överenskommelser som Sverige har ingått med annan stat eller mellanfolklig organisation.

Remissinstanserna har inte yttrat sig särskilt över förslaget.

Förslaget i utkast till lagrådsremiss överensstämmer med regeringens.

Remissinstanserna har inte yttrat sig över förslaget.

Skälen för regeringens förslag: Inom folkrätten finns det en sedvanerättsligt gällande princip om att det i väpnade konflikter är förbjudet att använda stridsmedel som är av sådan beskaffenhet att det förorsakar överflödigt skada eller onödigt lidande eller som är urskillningslöst. Denna princip kommer till uttryck bl.a. i S:t Petersburgsdeklarationen, artikel 23 e i lantkrigsreglementet och artiklarna 35:2, 48, 51 och 85:3 b i tilläggsprotokoll I till Genèvekonventionerna. Även Romstadgans artikel 8:2 b (xx) ger uttryck för detta förbud. För att Internationella brottmålsdomstolen ska ha

behörighet att döma över gärningar som strider mot förbudet krävs emellertid enligt denna artikel att de vapen, projektiler, material och stridsmetoder som är föremål för förbudet finns upptagna i en bilaga till Romstadgan. Som redovisats i avsnitt 11.10.1 avsåg de förhandlande staterna genom införandet av denna artikel att förbjuda vissa särskilt skadebringande vapentyper. De svårigheter som fanns att enas om innehållet i bilagan kvarstår dock i allt väsentligt och den bilaga som utgör förutsättningen för artikelns tillämplighet, och därmed Internationella brottmålsdomstolens jurisdiktion över sådana brott, saknas fortfarande.

Det folkrättsliga förbudet mot användande av stridsmedel som förorsakar överflödig skada eller onödigt lidande kommer, som redan konstaterats, till uttryck i flera instrument vari användningen av specifika typer av vapen förbjuds eller begränsas. 1899 års Haagdeklaration förbjuder bl.a. kulor med hård mantel som inte helt och hållet täcker kärnan eller som är försedd med inskärningar. Förbudet mot sådan ammunition framgår även uttryckligen av Romstadgan artiklarna 8:2 b (xix) och 8:2 e (xv). Denna typ av ammunition är konstruerad för att stanna kvar i människokroppen eller i vart fall mattas av i sitt lopp och är därmed av sådan karaktär att den anses förorsaka överflödig skada. I första hand tar regleringen sikte på s.k. dumdkulor. Även andra typer av ammunition kan emellertid omfattas under förutsättning att de förorsakar de angivna effekterna.

Av brottskriterierna till relevanta artiklar i Romstadgan framgår att det för straffansvar inte uppställs något krav på att den som använder förbjuden ammunition ska ha full insikt om dess tekniska egenskaper. Det är tillräckligt att han eller hon förstår att användandet kommer att förorsaka överflödig skada eller onödigt lidande.

Vidare finns i S:t Petersburgsdeklarationen dels ett allmänt förbud mot användande av övervåld i strid, dels ett specifikt förbud mot användande av en viss typ av särskilt skadebringande projektiler. Deklarationen förbjuder användningen av explosiva kulor som väger mindre än 400 gram. Av praxis följer att förbudet endast gäller användning mot människor.

Den sedvanerättsligt gällande principen har vidare legat till grund för och kommit till uttryck i 1980 års vapenkonvention, som reglerar användning av särskilt inhumana vapen. Den är tillämplig i såväl internationella som icke-internationella väpnade konflikter. Konventionen är en s.k. ramkonvention och det är genom dess tillhörande protokoll som förbudet närmare konkretiseras. Genom protokoll I förbjuds användning av vapen vars huvudsakliga effekt är att skada genom att ge upphov till fragment som inte syns på röntgen, s.k. splitervapen. Genom protokoll II begränsas möjligheterna att använda landminor. I denna del får protokollet betydelse i förhållande till stater som inte tillträtt Ottawakonventionen och således inte heller accepterat ett totalförbud mot användning av truppminor. Protokollet begränsar även användningen av vissa försåtsvapen, dvs. till synes ofarliga föremål som konstruerats för att döda eller skada samt andra anordningar som t.ex. vapen som utlöses genom fjärrkontroll. I protokoll III uppställs förbud eller restriktioner i användningen av brandvapen som t.ex. eldkastare eller napalm. Protokoll IV innehåller förbud mot användande

av synförstörande laservapen. Konventionens protokoll utgör i allt väsentligt sedvanerätt. Det finns emellertid delar av protokollen som inte vunnit sådant erkännande att de kan anses återspegla gällande sedvanerätt (se vidare Internationella rödakorskommitténs sedvanerättsstudie regel 79–85¹⁰¹).

För det fall användning av ett visst stridsmedel inte uttryckligen omfattas av straffansvar enligt paragrafens föregående punkter, kan detta vara förbjudet på den grund det står i strid med det allmänna förbudet mot användande av stridsmedel som är av sådan beskaffenhet att det kan förorsaka överflödig skada eller onödigt lidande. I likhet med vad utredningen föreslagit bör en bestämmelse med detta innehåll införas.

Utredningens förslag omfattar även gärningar som strider mot en för Sverige bindande överenskommelse med annan stat eller mellanfolklig organisation. Regeringens utgångspunkt för utformningen av straffansvaret enligt den föreslagna lagen är emellertid att detta ska begränsas till gärningar som sedvanerättsligt utgör krigsförbrytelser.

De relevanta överenskommelser på området som innefattar folkrättsliga åtaganden för Sverige att kriminalisera gärningar har uppfyllts genom särskilda straffstadganden, främst i 22 kap. 6 a–c §§ brottsbalken, dock träder 22 kap. 6 c § i kraft först den dag regeringen bestämmer. Därmed kan t.ex. en gärning som strider mot totalförbudet mot antipersonella minor i Ottawakonventionen, till vilken Sverige är part, utgöra olovlig befattning med minor enligt 22 kap. 6 b § brottsbalken. På motsvarande sätt kan gärningar som står i strid med konventionen om klusterammunition utgöra olovlig befattning med klusterammunition enligt lagen (2012:179) om straff för olovlig befattning med klusterammunition. Som behandlas i avsnitt 17.1 föreslås dessa straffstadganden gälla subsidiärt i förhållande till straffansvar för krigsförbrytelse.

Regeringen föreslår sammanfattningsvis att straffansvaret för krigsförbrytelser ska omfatta den som i strid med allmän folkrätt använder annat stridsmedel än gift, giftiga vapen eller biologiska eller kemiska vapen, som är av sådan beskaffenhet att det kan förorsaka överflödig skada eller onödigt lidande eller som är urskillningslöst.

11.11 Straff

Regeringens förslag: Straffet för krigsförbrytelse är fängelse på viss tid i högst sex år. Om brottet är att anse som grovt är straffet för grov krigsförbrytelse fängelse på viss tid, lägst fyra och högst arton år, eller på livstid.

Vid bedömning av om brottet är grovt ska särskilt beaktas om gärningen ingått som ett led i en plan eller politik eller som en del av en omfattande brottslighet eller om gärningen förorsakat död, allvarlig smärta eller skada eller svårt lidande, omfattande skada på egendom eller synnerligen allvarliga skador på den naturliga miljön.

¹⁰¹ Henckaerts and Doswald-Beck, 2005, ICRC Customary International Humanitarian Law, Volume I: Rules.

Utredningens förslag överensstämmer delvis med regeringens. Dock var det maximala tidsbestämda straff som kunde dömas ut vid tidpunkten för utredningens avlämnande tio år, vilket även är det som utredningen föreslår. Utredningen föreslår inte någon brottsrubricering för grovt brott.

Remissinstanserna: En övervägande del av remissinstanserna har inte yttrat sig särskilt över förslaget. *Hovrätten för Västra Sverige* har yttrat sig allmänt om de för brotten föreslagna straffskalorna och anfört att dessa är mycket vida och därmed svåra att tillämpa.

Förslaget i utkast till lagrådsremiss överensstämmer i huvudsak med regeringens. När det gäller skada på egendom och den naturliga miljön har det i utkastet föreslagits att det för grovt brott krävs att denna är synnerligen omfattande eller vidsträckt.

Remissinstanserna har inte yttrat sig över förslaget.

Skälen för regeringens förslag

Straffskalan

För folkrättsbrott kan, enligt 22 kap. 6 § brottsbalken, dömas till fängelse i högst fyra år. För grovt brott är straffskalan fängelse på viss tid, högst arton år, eller på livstid. Utredningen har föreslagit en höjning av maxstraffet för normalbrottet till sex år samt att det för det grova brottet ska föreskrivas ett minimistraff på fyra år. Sedan en lagändring, som trädde ikraft den 1 juli 2009, är det högsta tidsbestämda straff som kan dömas ut arton års fängelse (se prop. 2008/09:118).

Även om krigsförbrytelser som utgångspunkt utgör allvarliga brott kan straffvärdet av de enskilda gärningarna variera stort. Straffbuden avser inte bara gärningar som riktar sig mot människor och deras liv, hälsa eller frihet utan även gärningar som riktar sig mot privat eller allmän egendom, den naturliga miljön eller verksamhet vars huvudsakliga syfte är att lindra krigets verkningar, däribland humanitära biståndsinsatser. Straffskalan bör följaktligen utformas så att den ger utrymme för en adekvat och nyanserad straffmätning i såväl de lindrigaste som i de mest allvarliga fallen.

Utredningen har övervägt möjligheten att införa differentierade straffskalor beroende på de gärningsformer som är aktuella i det enskilda fallet, dvs. i första hand beroende på vilket subjekt eller objekt som gärningen riktar sig mot. Denna metod har också valts vid utformningen av straffskalan för krigsförbrytelser i den norska lagstiftningen. Utredningen har emellertid gjort bedömningen att det kan vara svårt att på ett meningsfullt sätt göra systematiska skillnader mellan de olika gärningsformerna, eftersom straffvärdet för krigsförbrytelser kan förväntas variera stort beroende på omständigheterna vid gärningen samt gärningsmannens roll. Regeringen instämmer i denna bedömning. Med hänsyn till att straffvärdet kan skifta för olika gärningar är det också lämpligt att behålla en gradindelning av brottet.

Vad först gäller det av utredningen föreslagna maximistraffet för krigsförbrytelse som är att bedöma som grovt brott kan konstateras att straffet för grovt folkrättsbrott redan i dag kan bestämmas till fängelse på viss tid om högst arton år eller på livstid. Detsamma gäller i fråga om

andra mycket allvarliga brott som bl.a. mord och folkmord. Detta föreslås också vara det högsta straff som ska kunna dömas ut för brott mot mänskligheten, se avsnitt 10.4. För det grova brottet ska därför maximistraften alltså vara livstids fängelse och det högsta tidsbestämda straff som kan dömas ut arton års fängelse.

Vad därefter gäller minimistraftet för det grova brottet har utredningen, bl.a. med hänvisning till vad som i dag gäller för folkmord enligt lagen om straff för folkmord, föreslagit att detta ska bestämmas till fyra år. Regeringen delar utredningens bedömning att det till skillnad från gällande reglering av folkrättsbrott, grovt brott, bör stadgas ett minimistraft för brottslighet av sådant allvarligt slag. Regeringen delar utredningens bedömning att ett minimistraft på fyra år väl återspeglar brottslighetens allvar på en lägsta nivå. Detta motsvarar även vad som gäller för folkmord och vad som föreslås gälla för brott mot mänskligheten.

För brott av normalgraden har utredningen föreslagit att det maximala fängelsestraff som ska kunna dömas ut ska vara sex år. Därmed föreslås en höjning av straffmaximum i förhållande till gällande reglering av folkrättsbrottet. Som tidigare konstaterats omfattar straffansvaret för krigsförbrytelser som utgångspunkt gärningar av allvarligt slag. Gärningarnas karaktär och allvar har enligt det internationella samfundet motiverat att ett beivrande inte endast utgör enskilda staters angelägenhet utan ska vara möjligt även på internationell nivå. Många av dagens konflikter är till sin karaktär sådana att de i stor omfattning påverkar civilbefolkningen. Stridigheter utspelar sig numera sällan på slagfält utan förekommer i allt större utsträckning i områden där civila vistas. Vidare har uppdelningen mellan kombattanter och civila blivit allt mindre tydlig. Civila utsätts ofta för svåra övergrepp och kränkningar i samband med att en väpnad konflikt pågår. Även i de fall en gärning inte är att bedöma som grov kan det därför finnas skäl att skapa utrymme för en strängare bedömning. Det straffmaximum som utredningen föreslår tillgodoser detta behov. Ett straffmaximum på sex år innebär vidare att straffskalan blir överlappande i förhållande till det grova brottet, för vilket föreslås ett minimistraft på fyra år. En sådan överlappande straffskala är allmänt förekommande för brott som är indelade i olika svårhetsgrader. Det kan inte heller uteslutas att ett brott av normalgraden kan ha ett högre straffvärde än en gärning som är att bedöma som grov.

Sammanfattningsvis föreslås därför att straffet för krigsförbrytelser ska vara fängelse på viss tid i högst sex år och för grov krigsförbrytelse fängelse på viss tid, lägst fyra och högst arton år, eller på livstid.

Vägledande exempel för tillämpningsområdet för grov krigsförbrytelse

Det nuvarande folkrättsbrottet är gradindelad. Vid bedömningen av om ett brott är att anse som grovt ska särskilt beaktas om det har förövats genom ett stort antal skilda handlingar eller om många människor dödas eller skadats eller omfattande egendomsförlust uppkommit på grund av brottet.

Utredningen har föreslagit att det, vid bedömningen av om en krigsförbrytelse är grov, särskilt ska beaktas om brottet ingått som ett led

i en plan eller politik eller som en del av omfattande brottslighet av samma slag. Omständigheterna härrör från Romstadgans artikel 8:1 där det anges vilka slags krigsförbrytelser som Internationella brottmålsdomstolens behörighet särskilt tar sikte på. Regeringen ställer sig bakom detta förslag. Därmed ska gärningar av storskalig karaktär eller som genomförs på ett systematiskt och planerat sätt kunna utgöra grova krigsförbrytelser. Som nämnts kan straffvärdet för gärningar som utgör krigsförbrytelser variera i betydande mån. Även en enstaka brottslig gärning, där det inte går att fastställa kopplingar till någon plan eller politik, kan vara av sådant slag att brottet bör bedömas som grovt.

De allvarligaste formerna av krigsförbrytelser innefattar gärningar varigenom en eller flera människor dödas. Att en gärning förorsakat någons död bör därför anses utgöra en sådan omständighet som särskilt ska beaktas vid bedömningen av om brottet är grovt.

Det bör vidare beaktas att krigsförbrytelser generellt sett begås under extraordinära tillstånd. De specifika, kringliggande omständigheter som en väpnad konflikt eller en ockupation innebär både på kollektiv och individuell nivå, måste beaktas. Det föreslås därför att ett vägledande exempel för om en gärning är att bedöma som grov krigsförbrytelse ska vara om den förorsakat allvarlig smärta eller skada eller svårt lidande.

Även krigsförbrytelser som riktar sig mot egendom kan vara att anse som så allvarliga att de bör hänföras till den strängare straffskalan. I utkast till lagrådsremiss har föreslagits att det för grovt brott särskilt ska beaktas om gärningen förorsakat synnerligen omfattande eller vidsträckt skada. Enligt 22 kap. 6 § andra stycket brottsbalken ska för grovt folkrättsbrott särskilt beaktas om omfattande egendomsförlust uppkommit på grund av brottet. Enligt regeringen bör det inte uppställas högre krav för att en gärning ska utgöra grov krigsförbrytelse. Således bör vid denna bedömning särskilt beaktas om en gärning förorsakat omfattande skada på egendom. Därmed avses inte endast rent ekonomiska skador. Även omfattande kulturhistoriska förluster kan föranleda att brottet är att anse som grovt. När det gäller den naturliga miljön bör det emellertid krävas att det är fråga om synnerligen allvarliga skador för att ansvar för grov krigsförbrytelse ska aktualiseras.

Det bör anmärkas att de omständigheter som föreslås beaktas särskilt vid rubriceringsfrågan inte ska betraktas som uttömmande reglerade och att det på sedvanligt sätt ska ske en bedömning av samtliga relevanta omständigheter. Detta understryks framförallt på grund av att krigsförbrytelseregleringen omfattar ett stort antal skilda brott av skiftande karaktär och med bl.a. olika skyddsobjekt. Exempelvis kan omständigheter hänförliga till gärningsmannen ha betydelse i sammanhanget. Gärningar begångna av personer i ledande ställning som utformat eller deltagit i genomförandet av en övergripande plan eller politik samt gärningar som begås av förmän eller personer som annars befinner sig i en sådan position att de kan anses ha ett mer samlat ansvar för brottsligheten bör i allmänhet ha ett högre straffvärde än gärningar begångna av den som inte haft sådant ansvar.

Regeringen föreslår därför sammanfattningsvis att det vid bedömningen av om en grov krigsförbrytelse har begåtts särskilt ska beaktas om gärningen ingått som ett led i en plan eller politik eller som en del av en omfattande brottslighet eller om gärningen förorsakat död,

12 Subjektivt rekvisit avseende barns ålder i vissa fall

Regeringens förslag: Den som genom tvång för över ett barn som inte fyllt arton år från en skyddad folkgrupp till en annan grupp ska dömas till ansvar enligt 1 § första stycket 5 i den föreslagna lagen även om han eller hon inte insåg men hade skälig anledning att anta att barnet inte uppnått den åldern.

Motsvarande ska gälla den som enligt 4 § första stycket 11 samma lag till nationella väpnade styrkor eller väpnade grupper rekryterar eller för direkt deltagande i fientligheter använder barn som inte fyllt femton år.

Förslaget i utkast till lagrådsremiss överensstämmer med regeringens.

Remissinstanserna: De remissinstanser som har yttrat sig över förslaget, däribland *Stockholms tingsrätt*, *Stockholm Center for International Law and Justice*, *Justitiekanslern*, *Amnesty International* och *Sveriges Advokatsamfund*, har inte haft något att erinra mot eller har tillstyrkt detta.

Skälen för regeringens förslag: Normalt krävs att en gärning begås med uppsåt för straffansvar enligt Romstadgan. När det gäller vissa gärningar som är straffbara under förutsättning att de riktats mot personer som inte uppnått viss ålder görs dock undantag från denna huvudregel.

Den som med tvång för över ett barn som inte fyllt arton år från en skyddad folkgrupp till en annan grupp kan enligt den föreslagna bestämmelsen i 1 § första stycket 5 dömas för folkmord, se avsnitt 9.2.5 Av brottskriterierna till artikeln framgår att det såvitt gäller barnets ålder inte uppställs krav på uppsåt.

På motsvarande sätt är det tillräckligt med oaktsamhet i förhållande till barns ålder när det gäller straffansvar enligt den föreslagna bestämmelsen i 4 § första stycket 11 för användande av barn för direkt deltagande i fientligheterna samt rekrytering till nationella väpnade styrkor eller väpnade grupper, se avsnitt 11.4.11. Till skillnad från vad som föreslagits i utkast till lagrådsremiss krävs för straffansvar att det barn som gärningen riktas mot inte uppnått femton års ålder.

I de fall Romstadgan inte uppställer krav på uppsåt bör detsamma gälla enligt svensk reglering. Det ska därför i ovan redovisade fall vara tillräckligt att en person varit oaktsam i förhållande till barnets ålder.

Bedömningen av om en person varit oaktsam bör göras utifrån samtliga relevanta omständigheter i det enskilda fallet. Barnets eller ungdomens kroppsliga och mentala mognad får givetvis stor betydelse för denna prövning men även andra omständigheter kan beaktas.

Regeringen föreslår således att straffansvar för en gärning som nämns ovan och som begås mot en person under viss ålder kan ådömas även den som inte insåg men hade skälig anledning att anta att barnet inte uppnått den åldern. Regleringen bör samlas i en särskild paragraf.

13 Militära och civila förmäns ansvar

13.1 Inledning

Principen om förmäns ansvar (command responsibility)

Principen om förmäns ansvar grundar sig i det förhållandet att folkmord, brott mot mänskligheten och krigsförbrytelser ofta begås inom ramen för militära eller andra liknande organisationer som bygger på hierarkiska strukturer. Det kan vara svårt att styrka direkt deltagande i brottsligheten när det gäller personer som befinner sig i toppen på organisationen, samtidigt som de i många fall kan anses bära det yttersta ansvaret för att brottsligheten begås.

Redan före andra världskriget fördes resonemang kring förmäns ansvar. Vid krigets utbrott ansågs den överordnades straffrättsliga ansvar enligt internationell rätt vara väl etablerad, i vart fall när det gällde militära förmän som gett sina underlydande direkta order om att begå straffbara överträdelser av den internationella humanitära rätten. Frågan om ansvar för underlåtenhet att förhindra, avvärja eller bestraffa sådana gärningar var emellertid något oklar. Efter krigets slut hölls rättegångar mot misstänkta krigsförbrytare, förutom av Nürnberg- och Tokyotribunalerna, av olika militärdomstolar. En sådan, som hade att pröva brott begångna i Fjärran Östern, dömde i december 1945 en japansk general vid namn Yamashita till döden för att han inte hade förhindrat krigsförbrytelser som begåtts av hans underlydande. Domstolen – och efter överklagande även US Supreme Court¹⁰² – slog fast att en överordnad som vet, eller borde veta, att trupper under hans eller hennes befäl begår krigsförbrytelser har en plikt att få förbrytelsena att upphöra samt bestraffa de skyldiga. Denna regel har kommit att kallas ”*the Yamashita principle*”. Domen var inte den enda i sitt slag. Den såväl föregicks som efterföljdes av andra domar vari frågan om överordnads ansvar för underordnades handlingar prövades. Yamashitadomen anses dock vara en av de mest betydelsefulla i sammanhanget och principen utgör numera en del av den folkrättsliga sedvanerätten.

Principen om förmäns ansvar har kommit till uttryck i tilläggsprotokoll I till Genèvekonventionerna. I artikel 86:2 anges att en överordnad kan bli straffrättsligt ansvarig för överträdelser av Genèvekonventionerna eller protokollet som begås av hans eller hennes underlydande. Förutsättningen är att den överordnade visste eller hade information som gjorde det möjligt för honom eller henne att under rådande förhållanden sluta sig till att den underlydande begick eller skulle begå en sådan

¹⁰² US v. Yamashita (1945) 327 US 1.

överträdelse samt att den överordnade inte vidtagit alla utförbara åtgärder som stod i hans eller hennes makt för att förhindra eller beivra denna överträdelse. I artikel 87 finns vidare en skyldighet för militära chefer att bl.a. förhindra, samt i förekommande fall, bestraffa och rapportera överträdelser av Genèvekonventionerna eller tilläggsprotokollet som begås av styrkor under deras befäl eller andra personer under deras kontroll. Protokollet är visserligen endast tillämpligt i internationella väpnade konflikter. Principen om förmans ansvar är emellertid sedvanerättsligt gällande även i icke-internationella väpnade konflikter.

I Sverige har tilläggsprotokollets reglering genomförts i 22 kap. 6 § tredje stycket brottsbalken. Där anges att om ett folkrättsbrott har begåtts av den som är krigsman, döms också hans eller hennes förman i den mån förmannen haft möjlighet att förutse brottet men inte gjort vad som ankommer på honom eller henne för att förhindra detta. Förmannen döms i dessa fall för folkrättsbrott.

Principen har även kommit till uttryck i stadgorna för Jugoslavien- och Rwandatribunalerna. I flera avgöranden bl.a. *Aleksovski*¹⁰³, *Blaskic*¹⁰⁴, *Kordic and Cerkez*¹⁰⁵ och *Kayishema and Ruzinanda*¹⁰⁶ har tribunalerna bekräftat principen om att militära och andra förmän kan åläggas individuellt straffrättsligt ansvar för folkmord, brott mot mänskligheten och krigsförbrytelser som begås av deras underordnade (command/superior responsibility).

Därefter har Jugoslavientribunalen särskilt uttalat sig i frågan om innebörden av detta straffansvar. I *Halilovic*¹⁰⁷ slog tribunalen fast att en förman inte ska dömas som om han eller hon begått den underlydandes gärning. Straffansvaret avser i stället dennes underlåtenhet att handla i enlighet med de förpliktelser som följer enligt den humanitära rätten för förmän att förhindra och bestraffa brott som de underlydande begår. Detta bekräftades därefter bl.a. i avgörandet *Oric*¹⁰⁸. Som principen om förmans ansvar uttolkats av tribunalen skulle således förmannen inte dömas som gärningsman för den underlydandes brott utan för den egna underlåtenheten att agera. Det är emellertid oklart hur långtgående slutsatser som kan dras av dessa avgöranden. Vidare är även oklart hur Internationella brottmålsdomstolen ser på utformningen av straffansvaret i detta avseende, eftersom domstolen hittills inte prövat frågan.

¹⁰³ Jugoslavientribunalen, Trial Judgement, The Prosecutor v. Zlatko Aleksovski, 1999, IT-95-14/1-T, Appeal Judgement, The Prosecutor v. Zlatko Aleksovski, 2000, IT-95-14/1-A.

¹⁰⁴ Jugoslavientribunalen, Trial Judgement, The Prosecutor v. Tihomir Blaskic, 2000, IT-95-14-T.

¹⁰⁵ Jugoslavientribunalen, Trial Judgement, The Prosecutor v. Dario Kordic and Mario Cerkez, 2001, T-95-14/2-T.

¹⁰⁶ Rwandatribunalen, Trial Judgement, The Prosecutor v. Clément Kayishema and Obed Ruzindana, 1999, ICTR-95-1-T.

¹⁰⁷ Jugoslavientribunalen, Trial Judgement, The Prosecutor v. Sefer Halilovic, 2005, IT-01-48-T, paras 42 f.

¹⁰⁸ Jugoslavientribunalen, Trial Judgement, The Prosecutor v. Naser Oric, 2006, IT-03-68-T, paras 292 f.

Det krävs att någon kan anses vara militär eller civil *förman* i förhållande till den eller de personer som begått den straffbara gärningen. Det måste med andra ord ha förelegat en relation mellan förmannen och den underlydande som bygger på hierarkisk lydnad. För detta krävs att den överordnade kan utöva effektiv kontroll över den eller de personer som står under dennes lydnad¹⁰⁹. Som utgångspunkt omfattar begreppet förman därmed personer som i egenskap av sin formella befattning har möjlighet att utöva sådan kontroll. Detta är emellertid varken nödvändigt eller tillräckligt. Inte sällan begås de nu aktuella brotten i en situation där de formella strukturerna i ett samhälle har upplösts och nya mer svårdefinierade beslutshierarkier formats. Personer som formellt kan anses ha en militär befälhavares eller annan förmans befogenheter kan i praktiken sakna dessa genom att dennes order eller instruktioner inte följs av de underlydande. I en sådan situation saknar den formelle förmannen faktisk möjlighet att utöva effektiv kontroll. Det avgörande för frågan om vem som är att anse som militär eller civil förman är således personens faktiska och konkreta möjlighet att förhindra att underlydande begår brott eller, när brott begåtts, se till att de ansvariga anmäls¹¹⁰. Personens formella befattning utgör därmed endast en omständighet som bör beaktas vid bedömningen av om en sådan möjlighet att utöva kontroll föreligger¹¹¹. Denna har dock i många fall avgörande betydelse för bedömningen, i synnerhet i militära sammanhang. Därutöver kan beaktas om personen har en faktisk möjlighet att genomföra strukturella förändringar i organisationen t.ex. genom att beförda eller entlediga personer inom organisationen. Även om en formell befattning inte är av avgörande betydelse för att en person ska anses vara förman, krävs för straffansvar att kontrollen utövas inom ramen för en hierarkisk struktur och organisation. Möjligheten att utöva kontroll får inte heller endast vara tillfällig. En person som har möjlighet att utöva inflytande och kontroll över andra, t.ex. på grund av en personlig relation, anses inte i detta sammanhang vara förman.

Med *militär förman* avses en person som innehar en formell befattning inom någon form av militär organisation eller någon som i praktiken tjänstgör som sådan. En förman kan utöva befäl över en eller flera delar av de väpnade styrkorna eller grupperna samt, beroende på vilken grad av kontroll personen kan anses ha, även över personer som inte formellt ingår i hans eller hennes förband eller ens i samma militära organisation, t.ex. personer tillhörande motståndsrörelser eller gerillagrupper.

Med *civil förman* avses en person som på motsvarande sätt utövar faktisk kontroll över andra som står under förmannens effektiva myndighet. I likhet med vad som gäller för militära förmän har personens formella befattning betydelse för frågan om han eller hon kan anses

¹⁰⁹ Jugoslavientribunalen, Appeal Judgement, The Prosecutor v. Zejnil Delalic and Others, 2001, IT-96-21-A, para 256.

¹¹⁰ Jugoslavientribunalen, Appeal Judgement, The Prosecutor v. Tihomir Blaskic, 2004, IT-95-14-A, paras 69 och 399.

¹¹¹ Jugoslavientribunalen, Trial Judgement, The Prosecutor v. Zejnil Delalic and Others, 1998, IT-96-21-T, paras 354.

utöva sådan kontroll. Rwandatribunalen har i ett antal avgöranden prövat frågor om civila förmäns ansvar. *Jean Paul Akayesu*¹¹², som var en politiskt vald, statlig borgmästare i en mindre kommun i Rwanda, ansågs inneha en sådan ställning att han i egenskap av förman kunde fällas till ansvar för underlydandes gärningar. I sin egenskap av högste ämbetsman i kommunen ansågs han bl.a. ha brustit i sitt uppdrag att skydda kommunens invånare från svåra övergrepp. *Jean Kambanda*¹¹³, som vid tidpunkten för folkmordet i Rwanda var premiärminister i landet, ansågs i egenskap av sitt ämbete och tillsammans med sin regering vara ansvarig för att fred och säkerhet skulle bevaras i landet. Rwandatribunalen ansåg vidare att han hade missbrukat sin makt och försummat att vidta de åtgärder som kunde anses nödvändiga och rimliga för att hindra att underordnade begick brott mot befolkningen i landet. *Alfred Musema*, som var direktör för en statsägd fabrik, ansågs av tribunalen ansvarig för gärningar som begåtts av underställda. Genom att utöva faktisk kontroll över anställda på fabriken, även när de handlade utanför fabriken lokaler och utanför arbetstid, och genom att ha makten över deras anställningar var Musema att anse som deras förman. Han ansågs i denna egenskap ha en skyldighet att försöka förhindra att hans anställda begick nu aktuella brottslighet bl.a. genom att hindra dem från att använda fabriken fordon, uniformer eller annan egendom för att begå brott¹¹⁴.

13.2 Ansvar för militära och civila förmän

13.2.1 Utvidgat gärningsmannaskap

Regeringens förslag: En militär eller civil förman som underlåter att vidta de för honom eller henne möjliga åtgärder som är nödvändiga och skäligen för att förhindra att folkmord, brott mot mänskligheten eller krigsförbrytelse begås av en underlydande som står under förmännens lydnad och effektiva kontroll ska anses som gärningsman.

Utredningens förslag överensstämmer med regeringens.

Remissinstanserna: *Internationella åklagarkammaren i Sundsvall* och *Internationella Juristkommissionen, svenska avdelningen* har tillstyrkt utredningens förslag.

Förslaget i utkast till lagrådsremiss överensstämmer med regeringens.

Remissinstanserna har inte yttrat sig över förslaget.

Skälen för regeringens förslag: Artikel 28 i Romstadgan innehåller relativt utförliga och långtgående regler om förmäns ansvar för underlydandes brottslighet (command responsibility). Regleringen behandlar såväl militära som andra förmäns ansvar. I fråga om en militär

¹¹² Jugoslavientribunalen, Trial Judgement, The Prosecutor v. Jean Paul Akayesu, 1998, ICTR-96-4-T.

¹¹³ Rwandatribunalen, Trial Judgement, The Prosecutor v. Jean Kambanda, 1998, ICTR 97-23-T.

¹¹⁴ Rwandatribunalen, Trial Judgement, The Prosecutor v. Alfred Musema, 2000, ICTR-96-13-T, para 880.

förman (befälhavare) anges att denne, eller den som faktiskt tjänstgör som sådan, ska vara straffrättsligt ansvarig för brott som omfattas av Internationella brottmålsdomstolens jurisdiktion, som begås av väpnade styrkor under hans eller hennes effektiva befäl respektive myndighet och kontroll, till följd av hans eller hennes oförmåga att utöva kontroll över dessa styrkor på ett riktigt sätt. För straffansvar krävs enligt artikeln dels att förmannen vetat, eller med hänsyn till omständigheterna vid tillfället, borde ha vetat att styrkorna var i färd med eller stod i begrepp att utföra sådana brott, dels att förmannen underlåtit att vidta alla nödvändiga och skäligen åtgärder som stod i hans eller hennes makt för att motverka eller avvärja att brotten utfördes, eller att han eller hon underlåtit att hänskjuta saken till berörda myndigheter för undersökning och lagföring. I fråga om en civil förman anges att en sådan person ska vara straffrättsligt ansvarig för brott som omfattas av domstolens jurisdiktion, som begås av underlydande som står under förmannens effektiva myndighet och kontroll, till följd av hans eller hennes underlåtenhet att på ett riktigt sätt utöva kontroll över sådana underordnade. För straffansvar krävs dels att förmannen kände till eller medvetet bortsåg från uppgifter som tydligt angav att de underordnade var i färd med eller stod i begrepp att utföra sådana brott, dels att brotten gällde verksamhet som låg under förmannens effektiva ansvar och kontroll samt att denne, på motsvarande sätt som gäller för de militära förmän, underlåtit att vidta möjliga åtgärder.

Straffansvaret i Romstadgan bygger på att militära och civila förmän genom sin formella eller faktiska befattning får anses ha en särskild skyldighet att övervaka de underlydandes verksamhet, hålla sig informerade om denna samt att vidta åtgärder för att förhindra att underlydande begår allvarliga brott liksom, i det fall brottslighet inte har kunnat förhindras, anmäla misstanke om brott till berörda myndigheter. Denna skyldighet begränsas dock till åtgärder som kan anses nödvändiga samt skäligen. Vad som kan utgöra sådana åtgärder måste bedömas från fall till fall. Bedömningen är beroende dels av vilken formell eller faktisk befattning förmannen hade vid tidpunkten för brotten samt dennes faktiska möjligheter att utöva effektiv kontroll över de underlydande, dels av de relevanta omständigheter som förelåg vid tidpunkten för gärningen t.ex. vilken information förmannen hade.

Som utgångspunkt är de åtgärder som skulle ha kunnat förhindra brottsligheten att anse som nödvändiga. Vid allvarlig brottslighet ska förmannen ingripa så tidigt som möjligt och han eller hon har således en skyldighet att vidta åtgärder för att förhindra planering eller andra förberedande stadier av brott och inte endast själva genomförandet¹¹⁵. Har förmannen gjort vad som skäligen kan begäras för att förhindra brotten kan han eller hon således inte dömas till ansvar även om brottet begås, förutsatt att tillräcklig tillsyn över de underlydande har utövats, se avsnitt 13.2.2. Däremot har förmannen i dessa fall en skyldighet att hänskjuta saken till berörda myndigheter för undersökning och lagföring, se avsnitt 13.2.3.

¹¹⁵ Jugoslavientribunalen, Trial Judgement, The Prosecutor v. Naser Oric, 2006, IT-03-68-T, para 329.

Utredningen har gjort bedömningen att det i och för sig torde vara möjligt att utan särskild lagstiftning i viss utsträckning betrakta förmän som övervakningsgaranter när det gäller de nu aktuella brotten. Enligt garantläran har personer som befinner sig i en viss ställning en plikt att förhindra brott eller vissa skadliga effekter. Övervakningsgaranter har en skyldighet att avvärja risker från vissa farokällor och skyddsgaranter att avvärja faror som hotar någon eller något. Bestämmelserna i artikel 28 i Romstadgan kan anses utgöra en särskild reglering av en förmans ställning som övervakningsgarant. Hur långt detta utrymme sträcker sig i svensk rätt är emellertid oklart och bl.a. mot denna bakgrund har utredningen föreslagit att det ansvar som militära och civila förmän enligt allmän folkrätt har för de underlydandes brottslighet ska regleras särskilt.

Regeringen ställer sig bakom förslaget. I sammanhanget beaktas även det förhållandet att regleringen om förmans ansvar i tilläggsprotokoll I till Genèvekonventionerna, se ovan avsnitt 13.1, genomförts i svensk rätt genom 22 kap. 6 § tredje stycket brottsbalken som innebär att en förman under vissa förutsättningar kan dömas som gärningsman för den underlydandes brott.

I likhet med svensk rätt krävs enligt Romstadgan uppsåt om inte annat är föreskrivet. Som ovan redovisats görs emellertid ett undantag från detta krav när det gäller förmans ansvar. Enligt stadgan krävs endast en viss grad av oaktsamhet i förhållande till underlydandes brottslighet. I dessa fall kan inte en förmans underlåtenhet att utöva kontroll grunda ansvar som gärningsman för den underlydandes brottslighet. Det skulle innebära att förmannen skulle kunna bli straffrättsligt ansvarig för oaktsam medverkan till ett uppsåtligt brott. I enlighet med utredningens förslag ska i stället i dessa fall, under vissa förutsättningar, kunna dömas för underlåtenhet att utöva kontroll enligt ett särskilt straffstadgande, se avsnitt 13.2.2.

Sammanfattningsvis föreslår regeringen att en militär eller civil förman som underlåter att vidta de för honom eller henne möjliga åtgärder som är nödvändiga och skäliga för att förhindra att folkmord, brott mot mänskligheten eller krigsförbrytelse begås av en underlydande som står under förmannens lydnad och effektiva kontroll ska anses som gärningsman.

13.2.2 Underlåtenhet att utöva kontroll

Regeringens förslag: En militär eller civil förman som uppsåtligen eller av grov oaktsamhet underlåter att utöva särskild tillsyn över en underlydande som står under hans eller hennes lydnad och effektiva kontroll ska dömas för underlåtenhet att utöva kontroll, om den underlydande har begått folkmord, brott mot mänskligheten eller krigsförbrytelse som förmannen borde ha förutsett och hade kunnat förhindra. Straffet är fängelse i högst fyra år.

Utredningens förslag överensstämmer delvis med regeringens. Utredningen föreslår att brottet gradindelas och att fängelse i högst ett år

föreskrivs för brott av normalgraden samt fängelse i högst fyra år för grovt brott.

Remissinstanserna: De flesta remissinstanser har inte yttrat sig särskilt över förslaget. *Svea hovrätt* har anfört att de av utredningen föreslagna bestämmelserna om utvidgat gärningsmannaskap och underlåtenhet att utöva kontroll synes vara delvis överlappande och att en subsidiaritetsregel därför borde övervägas. *Malmö tingsrätt* har anfört att den föreslagna regleringen om underlåtenhet att utöva kontroll, grovt brott, bör förtydligas så att det klart framgår att det inte är det brott som de underlydande på grund av bristande kontroll begår som ska vara grovt. Vidare anser tingsrätten att det i bestämmelsen bör anges vilka omständigheter som särskilt ska beaktas vid bedömningen av om brottet ska vara grovt.

Förslaget i utkast till lagrådsremiss överensstämmer med regeringens.

Remissinstanserna har inte yttrat sig över förslaget.

Skälen för regeringens förslag: Som behandlats i avsnitt 13.1 bygger principen om förmans ansvar på att militära och civila förmän enligt den humanitära rätten har en skyldighet bl.a. att förhindra att deras underlydande gör sig skyldiga till allvarliga överträdelser av detta regelverk. Det förhållandet återspeglas i Romstadgans artikel 28 vars innehåll i nu aktuellt hänseende redovisas i avsnitt 13.2.1. Om förmannen är medveten om att hans eller hennes underlydande förbereder eller står i begrepp att begå brott, men inte gör vad som kan anses vara nödvändigt och skäligt för att förhindra detta, kan han eller hon ådra sig ansvar som gärningsman i förhållande till de underlydandes brottslighet, se avsnitt 13.2.1. Som redovisats i nyss nämnda avsnitt begränsas emellertid inte förmäns ansvar till att enbart avse uppsåtliga gärningar. Det är enligt stadgan tillräckligt att förmannen varit på visst sätt oaktsam. Som konstaterats i samma avsnitt kan artikel 28 i detta avseende sägas innebära en reglering av oaktsam delaktighet i ett uppsåtligt brott. Något allmänt straffrättsligt ansvar av det slaget finns inte i svensk rätt. Regeringen delar utredningens bedömning att det finns ett behov av en särskild reglering som omfattar även denna typ av gärningar.

När det gäller kravet på oaktsamhet anges i Romstadgan, artikel 28, att civila förmän medvetet ska ha bortsett från uppgifter som tydligt angav att de underordnade var i färd med att begå brott. För militära förmän är det däremot tillräckligt att förmannen visste eller, med hänsyn till omständigheterna vid tillfället, borde ha vetat vad som höll på att ske. Jugoslavientribunalen har uttalat att detta lägre krav på oaktsamhet bygger på förutsättningen att militära förmän inte får hålla sig okunniga om vad deras underordnade gör. De är också, i större omfattning, skyldiga att efterforska information¹¹⁶.

Artikeln kan sägas återspegla den skillnad i krav på effektiv kontroll som allmänt föreligger mellan militära och civila förhållanden, där en högre grad av kontroll, och därmed krav på aktsamhet, som utgångspunkt

¹¹⁶ Jugoslavientribunalen, Trial Judgement, The Prosecutor v. Zejnil Delalic and Others, 1998, IT-96-21-T, paras 387–393, Rwandatribunalen, Trial Judgement, The Prosecutor v. Ignace Bagilishema, 2002, ICTR-95-1A-T, para 35.

får anses följa med en militär förmans befattning. Denna skillnad i kravet på oaktsamhet kan därför, enligt regeringen, hanteras inom ramen för den normala prövningen av de aktsamhetskrav som råder under olika förhållanden och behöver inte komma till uttryck i bestämmelsen. För straffansvar bör således uppställas ett krav på grov oaktsamhet.

Som redan konstaterats i avsnitt 13.2.1 finns det en skyldighet för förmän att vidta nödvändiga och skäligen åtgärder för att förhindra att de underlydande begår brott. Den grundar sig på att förmannen, i kraft av sin befattning, har bäst möjlighet att motverka att allvarliga överträdelser av den humanitära rätten förhindras¹¹⁷. Förmannens skyldighet att förhindra underlydandes brottslighet begränsar sig inte endast till situationer där förmannen har vetskap om att de underlydande begår eller står i begrepp att begå brott, vilket kan medföra att förmannen anses som gärningsman utan avser även ett allmänt och mer övergripande ansvar för att vidta generella åtgärder i syfte att säkerställa att allvarliga överträdelser av folkrätten inte begås. En militär förmans ansvar torde därmed i princip alltid innefatta en skyldighet att försäkra sig om att de underordnade genomgår utbildning och informeras om sina folkrättsliga förpliktelser samt att se till att det inom organisationen finns ett fungerande system för kontroll, uppföljning och rapportering av incidenter där brott kan misstänkas. Förmannen ansvarar också för att organisationen utformas på ett sätt som säkerställer att folkrätten kan följas och disciplin upprätthållas. Motsvarande skyldigheter gäller, med beaktande av de förhållanden som gäller i civila sammanhang, för civila förmän. Den sedvanerättsligt gällande principen om straffansvar för förmän omfattar även gärningar som innebär att en förman brister i dessa avseenden. Som ovan redovisats omfattar detta straffansvar även gärningar som begås av grov oaktsamhet. Vilka åtgärder som i det enskilda fallet kan krävas av en förman för att denne ska anses uppfylla kravet på kontroll beror på dennes befattning och möjligheter att utöva befäl eller myndighet över de underlydande samt omständigheterna i det enskilda fallet. För straffansvar krävs även att förmannen genom att utöva särskild tillsyn kunnat förhindra brottsligheten.

Med hänsyn härtill bör, i enlighet med vad utredningen föreslagit, en särskild bestämmelse som avser underlåtenhet att utöva kontroll införas.

Som *Svea hovrätt* anfört föreligger det en viss överlappning mellan bestämmelserna om utvidgat gärningsmannaskap och sådan underlåtenhet att utöva kontroll som sker uppsåtligen. Här bör anmärkas att den föreslagna bestämmelsen om utvidgat gärningsmannaskap gäller före underlåtenhetsbrottet. Detsamma gäller om medverkansansvar till folkmord, brott mot mänskligheten eller krigsförbrytelse skulle föreligga. Samma ordning tillämpas också i fråga om 23 kap. 6 § andra stycket brottsbalken, om t.ex. vårdnadshavare som övervakningsgarant för ett barn. Det är endast om vårdnadshavaren inte ådragit sig ansvar som gärningsman eller medverkande till brottet som straffansvar för underlåtenhet att hindra brott enligt nämnda bestämmelse blir aktuell.

¹¹⁷ Jugoslavientribunalen, Trial Judgement, The Prosecutor v. Sefer Halilovic, 2005, IT-01-48-T, paras 81 f.

Därutöver blir bestämmelsen även aktuell i de fall förmannen handlat med grov oaktsamhet.

Sammanfattningsvis föreslår regeringen att en militär eller civil förman som uppsåtligen eller av grov oaktsamhet underlåter att utöva särskild tillsyn över en underlydande som står under hans eller hennes lydnad och effektiva kontroll ska dömas för underlåtenhet att utöva kontroll, om den underlydande har begått folkmord, brott mot mänskligheten eller krigsförbrytelse som förmannen borde ha förutsett och hade kunnat förhindra.

Straff

Frågan om förmäns skyldighet att kontrollera de underlydande, bl.a. i syfte att förhindra allvarliga brott mot folkrätten, är som nämnts central i kampen mot denna brottslighet.

Utredningen har föreslagit en gemensam straffskala för brotten underlåtenhet att utöva kontroll och underlåtenhet att anmäla brott, se även avsnitt 13.2.3 nedan. Samtidigt har utredningen angett att underlåtenhet att utöva kontroll normalt får anses vara ett svårare brott (se SOU 2002:98 s. 394). Syftet bakom en kriminalisering av dessa gärningar har dock samma utgångspunkt. Om en förman underlåter att utöva kontroll över de underlydande kan mycket allvarliga brott begås och om en förman inte anmäler misstanke om att sådana brott begåtts riskeras att förövarna undgår ansvar samt att respekten för det humanitära regelverket undermineras. I det internationella arbetet för att bekämpa, förebygga och beivra bl.a. folkmord, brott mot mänskligheten och krigsförbrytelser är således en kriminalisering av ifrågavarande gärningar av stor betydelse. Någon avgörande skillnad i fråga om allvaret i brottsligheten föreligger inte enligt regeringen. Samma straffskala bör därmed föreskrivas för båda brotten.

Vid bedömningen av vad som utgör en lämplig strafflatitud för underlåtenhet att utöva kontroll bör hänsyn tas till att förmannens ansvar, som nämnts, ytterst syftar till att förhindra mycket allvarlig brottslighet. Straffbudet omfattar dock såväl gärningar som har ett mindre högt straffvärde t.ex. i situationer då förmannens bristande kontroll inte har varit av alltför allvarligt slag och han eller hon ändå sökt upprätthålla ett effektivt befäl eller myndighet, som gärningar med betydligt högre straffvärde t.ex. då förmannen, utan att vara ansvarig som gärningsman för de brott de underlydande begår, i allt väsentligt bortser från sin kontrollskyldighet. Bestämmelsen reglerar dessutom både uppsåtlig underlåtenhet att utöva kontroll som sådan som sker av grov oaktsamhet.

Utredningen har föreslagit att brottet underlåtenhet att utöva kontroll ska gradindelas. För brott av normalgraden har det föreslagits en straffskala på upp till fängelse i ett år och för grovt brott fängelse i högst fyra år. Omständigheter som särskilt ska beaktas vid bedömningen av om brottet är grovt har inte angetts.

Enligt regeringens mening bör en utgångspunkt vara att det rör sig om brott på fängelsenivå. Regeringen delar därmed utredningens bedömning att böter inte bör ingå i straffskalan. Utredningens förslag innebär vidare att den nedre delen av straffskalan, fängelseminimum, blir gemensam för såväl brott av normalgraden som grovt brott. Straffskalorna överlappar

varandra upp till ett års fängelse, därefter gäller ett maximum på fyra års fängelse för grova brott. Regeringen delar även här bedömningen att ett spann på upp till det föreslagna maximistraffet är lämpligt för ifrågavarande brottslighet. Regeringen anser emellertid att behovet av gradindelning kan ifrågasättas. Underlåtenhet att utöva kontroll utgör ett förhållandevis allvarligt brott och torde i flertalet fall ha ett straffvärde som ligger över ett års fängelse. Utrymmet för att tillämpa den föreslagna skalan för brott av normalgraden torde med andra ord vara begränsat.

Med hänsyn till detta bedömer regeringen att brottet inte bör gradindelas och föreslår att den tillämpliga straffskalan för brottet underlåtenhet att utöva kontroll ska vara fängelse i upp till fyra år.

13.2.3 Underlåtenhet att anmäla brott

Regeringens förslag: En militär eller civil förman som, när det kan ske utan fara för att förmannen avslöjar egen brottslighet, underlåter att för undersökning och lagföring anmäla skäligen misstanke om att en underlydande som står under hans eller hennes lydning och effektiva kontroll har begått folkmord, brott mot mänskligheten eller krigsförbrytelse ska dömas för underlåtenhet att anmäla brott till fängelse i högst fyra år.

Utredningens förslag överensstämmer delvis med regeringens. Utredningen föreslår inte något undantag från anmälningsplikten när det föreligger fara för att förmannen avslöjar egen brottslighet. Utredningen föreslår vidare att brottet gradindelas och att fängelse i högst ett år föreskrivs för brott av normalgraden samt fängelse i högst fyra år för grovt brott.

Remissinstanserna: De flesta remissinstanser har inte yttrat sig särskilt över förslaget. *Hovrätten för Västra Sverige* har pekat på det förhållandet att en förman som, för att undgå ansvar för underlåtenhet att anmäla brott, anmäler en underlydandes brottslighet riskerar att själv träffas av ansvar för underlåtenhet att utöva kontroll över den underlydande.

Förslaget i utkast till lagrådsremiss överensstämmer i huvudsak med regeringens. I utkastet föreslås att straffansvaret ska omfatta en förman som underlåter att anmäla brott när det kan ske utan fara för förmannen själv.

Remissinstanserna har inte yttrat sig över förslaget.

Skälen för regeringens förslag: Som redovisats i avsnitt 13.2.1 finns det enligt Romstadgans artikel 28 en skyldighet för militära och civila förmän att, i de fall underlydandes brottslighet inte har kunnat förhindras, hänskjuta saken till berörda myndigheter för undersökning och lagföring. Skyldigheten att rapportera misstanke om brottslighet till berörda myndigheter följer även av artikel 87 i tilläggsprotokoll I till Genèvekonventionerna. Straffbudet rörande underlåtenhet att utöva kontroll samt oaktamhetskravet har behandlats i föregående avsnitt.

Om de underlydandes brottslighet inte har kunnat förhindras, trots att alla nödvändiga åtgärder vidtagits, är en förman förpliktad att se till att berörda myndigheter kan utreda och lagföra brottet. Detsamma gäller

t.ex. den förman som tillträder en ny befattning och inser eller skäligen misstänker att de underlydande begått sådana brott som avses. Denna plikt utgör, tillsammans med skyldigheten att förhindra brott, en viktig del i det regelverk som syftar till att effektivt förhindra att allvarliga överträdelse av folkrätten begås. En underlåtenhet i detta avseende kan i förlängningen uppfattas som att sådana överträdelse accepteras och att en förmans order om det motsatta i praktiken saknar betydelse¹¹⁸.

Åtgärder som syftar till att brottsligheten utreds ska vidtas så snart förmannen har skäligen misstanke om att en underlydande har begått brott av det slag som avses¹¹⁹. Förmannen ska då efterforska och inhämta information om vad som hänt samt anmäla saken till behörig myndighet för utredning och lagföring. I vissa fall kan en militär förman i stället tillgripa disciplinära åtgärder. Detta kan emellertid endast i undantagsfall anses utgöra en tillräcklig åtgärd när det gäller skäligen misstanke om folkmord, brott mot mänskligheten och krigsförbrytelse.

Utredningen har, mot bakgrund av att straffansvar för underlåtenhet att avslöja brott enligt 23 kap. 6 § första stycket brottsbalken tar sikte på situationer när ett brott är ”å färde”, föreslagit en särskild bestämmelse som avser förmäns skyldighet att anmäla redan begångna brott. Ett brott som fullbordats är i regel inte längre å färde och regeringen ställer sig bakom utredningens bedömning att en särskild bestämmelse är nödvändig.

När det gäller bestämmelsens tillämpningsområde kan emellertid följande konstateras. Det förhållandet att en förman fullgör sin skyldighet att anmäla brottslighet fritar inte denne från ansvar för att inte ha gjort vad som ankommit på honom eller henne för att förhindra brottsligheten, om förutsättningarna för detta är uppfyllda¹²⁰. Det är alltså inte möjligt att ”läka” en sådan brist genom att i efterhand anmäla brottet för lagföring. Som *Hovrätten för Västra Sverige* pekat på kan således en oinskränkt skyldighet att anmäla underlydandes brottslighet innebära att en förman, för att undgå straffansvar för underlåtenhet att anmäla brott, kan behöva avslöja omständigheter hänförliga till egen brottslig gärning såsom t.ex. medverkan till den underlydandes brottslighet eller underlåtenhet att utöva kontroll. Straffansvaret bör därför, enligt regeringen, begränsas till att omfatta underlåtenhet att anmäla brott i de fall när detta kan ske utan fara för att förmannen avslöjar egen brottslighet. Fara för att utsättas för t.ex. repressalier kan således inte befria förmannen från skyldigheten att anmäla brott.

Sammanfattningsvis föreslås att en militär eller civil förman som, när det kan ske utan fara för att förmannen avslöjar egen brottslighet, underlåter att för undersökning och lagföring anmäla skäligen misstanke om att en underlydande som står under hans eller hennes lydnad och

¹¹⁸ Jugoslavientribunalen, Trial Judgement, The Prosecutor v. Sefer Halilovic, 2005, IT-01-48-T, paras 95 f.

¹¹⁹ Jugoslavientribunalen, Trial Judgement, The Prosecutor v. Naser Oric, 2006, IT-03-68-T, para 336.

¹²⁰ Jugoslavientribunalen, Trial Judgement, The Prosecutor v. Tihomir Blaskic, 2000, IT-95-14-T, para 336, Jugoslavientribunalen, Trial Judgement, The Prosecutor v. Naser Oric, 2006, IT-03-68-T, para 326.

effektiva kontroll har begått folkmord, brott mot mänskligheten eller krigsförbrytelse ska dömas för underlåtenhet att anmäla brott.

Prop. 2013/14:146

Straff

En förmans plikt att anmäla skäligen misstanke om att underlydande har begått folkmord, brott mot mänskligheten eller krigsförbrytelse är, som nämnts, en principiellt viktig skyldighet, som ytterst syftar till att motverka förövares straffrihet för de aktuella brotten.

Frågan om en gemensam straffskala för detta brott och brottet underlåtenhet att utöva kontroll, som föreslagits av utredningen, behandlas i föregående avsnitt. Regeringen har konstaterat att brotternas straffvärde inte skiljer sig åt på ett så markant sätt att det är motiverat med separata straffskalor.

Utredningen har föreslagit en straffskala som sträcker sig från fängelseminimum till fängelse ett år för brott av normalgraden samt fängelse från minimum till högst fyra år för grovt brott. Några särskilda omständigheter att beakta vid bedömningen av om brottet är grovt har inte angetts. Regeringen delar utredningens bedömning att fängelseminimum bör vara utgångspunkten vid utformningen av straffskalan för denna typ av brottslighet.

Som nämnts innebär en kriminaliseringen av de aktuella gärningarna ett åliggande för förmän att, vid straffansvar, rapportera vissa misstankar om underlydandes brottslighet, förutsatt att detta kan ske utan fara för att han eller hon avslöjar egen brottslighet. Bestämmelsen kan sägas komplettera den i 23 kap. 6 § första stycket brottsbalken som, när så är föreskrivet, i viss utsträckning straffbelägger underlåtenhet att anmäla pågående brott. Sådana föreskrifter förekommer för bl.a. vissa allvarliga sexualbrott, våldsbrott, allmänfarliga brott eller terroristbrott. Straffet för brott enligt den paragrafen ska bestämmas efter vad som skulle gälla för den som medverkat "i mindre mån" till den aktuella brottsligheten, se 23 kap. 5 § brottsbalken. Det högsta straff som kan följa är fängelse i två år och ringa fall är straffria. I sammanhanget bör dock anmärkas att brottsbalkens bestämmelse om underlåtenhet att avslöja brott tillämpas i fråga om ett stort antal olika brott och riktar sig mot envar, medan den nu föreslagna bestämmelsen avser en viss krets av personer, vilka i dessa sammanhang har ett särskilt ansvar. Det är vidare fråga om underlåtenhet att avslöja brottslighet med normalt sett mycket höga straffvärden. Det är regeringens uppfattning att det vid bedömningen av straffvärdet av underlåtenhet att anmäla brott, i första hand bör göras en jämförelse med den föreslagna straffskalan för brottet underlåtenhet att utöva kontroll. Straffskalan ska spegla allvaret i underlåtenheten att fullgöra det särskilda ansvar som förmän har i nu aktuellt hänseende. Regeringen ser dock inget behov av att gradindela brottet.

Sammanfattningsvis föreslås därför att underlåtenhet att anmäla brott ska kunna bestraffas med fängelse i högst fyra år.

14 Osjälvständiga brottsformer och uppmaning till folkmord

14.1 Osjälvständiga brottsformer

Regeringens bedömning: Nationella bestämmelser om straffansvar för medverkan enligt 23 kap. brottsbalken bör tillämpas på brotten i den föreslagna lagen.

Regeringens förslag: Försök, förberedelse och stämpling till folkmord, brott mot mänskligheten och krigsförbrytelser ska vara straffbart. Även underlåtenhet att avslöja sådana brott ska vara straffbar.

Utredningens förslag överensstämmer med regeringens bedömning och förslag.

Remissinstanserna har inte yttrat sig i denna del.

Bedömningen och förslaget i utkast till lagrådsremiss överensstämmer med regeringens.

Remissinstanserna har inte yttrat sig över bedömningen eller förslaget.

Skälen för regeringens bedömning och förslag

Gärningsmannaskap och medverkan till brott

I Romstadgan regleras frågan om gärningsmannaskap och medverkan till brott i artikel 25:3 (jfr även artikel 28 om förmans ansvar). För en sammanfattande redovisning av innehållet i denna artikel samt vad som enligt svensk rätt utgör gärningsmannaskap och medverkan till brott hänvisas till avsnitt 5.6.1.

Utredningen har anfört att det inte torde finnas någon saklig betydelsefull skillnad mellan reglerna om gärningsmannaskap och medverkan till brott i Romstadgan och nationell rätt. Regeringen instämmer i den bedömningen. Det förhållandet att ett straffbart handlande i något större utsträckning kan vara att anse som gärningsmannaskap enligt Romstadgan än vad som gäller enligt svensk rätt, där ansvar för medverkan i form av anstiftan i stället kan aktualiseras, motiverar inte att det i den föreslagna lagen förs in särskilda bestämmelser om medverkan och gärningsmannaskap. I sammanhanget får beaktas att de nationella medverkansbestämmelserna är långtgående i jämförelse med stadgans reglering. Därtill kommer att regleringen om gärningsmannaskap och medverkan till brott finns upptagna i Romstadgans allmänna del 3, som i första hand är avsedd att tillämpas av Internationella brottmålsdomstolen. Denna del av stadgan återspeglar som utgångspunkt inte, till skillnad från vad som gäller beträffande straffstadgandena om folkmord, brott mot mänskligheten och krigsförbrytelser, gällande sedvanerätt och ett tillträde till stadgan innebär inte något åtagande för stater att tillämpa dessa straffrättsliga principer nationellt. Det vore inte heller lämpligt att konstruera speciella

bestämmelser på detta område enbart tillämpliga i fråga om de brott reformen rör. I några avseenden görs dock undantag, bl.a. för principen om förmans ansvar, se avsnitt 13. Att stater ska kunna använda sina nationella rättstraditioner även i förhållande till de brott som omfattas av stadgan är klart (jfr även Romstadgan artiklarna 21:1 c och 80). Som utgångspunkt bör därför samma bestämmelser och principer som annars gäller för den nationella straffrättens allmänna del tillämpas också vid lagföring enligt den föreslagna lagen.

Försök, förberedelse och stämpling samt underlåtenhet att avslöja brott

Som redovisats i avsnitt 5.6.1 utgör det enligt Romstadgan ett straffbart försök om ett väsentligt steg i riktning mot att utföra ett brott tas men detta inte fullbordas av orsaker som förövaren inte råår över. När det gäller straffansvar för försök är i fråga om folkmord, vid sidan av Romstadgan, även folkmordskonventionen av betydelse. Där förpliktigas stater att kriminalisera bl.a. försök till folkmord. Således är försök till sådant brott straffbart redan i dag. Med beaktande av denna brottslighets synnerliga allvar och de folkrättsliga förpliktelseerna på området bör försök till folkmord även fortsättningsvis vara straffbart.

Även brott mot mänskligheten och krigsförbrytelser är brottslighet av sådant allvar att det finns goda skäl för att straffbelägga gärningar på försöksstadiet.

Vad därefter gäller frågan om straffansvar för förberedelse och stämpling till nu aktuella brott kan inledningsvis konstateras att Romstadgan inte innehåller någon uttrycklig reglering i dessa delar. Enligt utredningen bör emellertid straffansvar för förberedelse och stämpling till folkmord, brott mot mänskligheten och krigsförbrytelser införas för att svensk reglering fullt ut ska motsvara vad som enligt Romstadgan anses utgöra försök till dessa brott. Vid bedömningen av hur långt straffansvaret för de aktuella gärningarna ska sträcka sig är det regeringens utgångspunkt att svensk domstol bör kunna lagföra brott i samma utsträckning som Internationella brottmålsdomstolen. När det gäller gärningar som enligt Romstadgan utgör försök till brott delar regeringen utredningens bedömning att den allmänna bestämmelsen om försök i 23 kap. brottsbalken inte fullt ut motsvarar stadgans reglering. Kriminalisering av nu aktuella brott på förberedelse- och stämplingsstadiet bör därför övervägas redan av det skälet. En annan viktig anledning är att brottens svårhet starkt talar för att de straffbeläggs på ett tidigt stadium.

När det gäller folkmord är försök, förberedelse och stämpling straffbart redan i dag. Enligt regeringen utgör även brott mot mänskligheten sådan allvarlig brottslighet som bör kunna beivras på ett så tidigt stadium som möjligt. Brottsligheten föregås ofta av planering och förberedande åtgärder. Även om en kriminalisering av dessa osjälvständiga brottsformer skulle medföra ett längre gående straffrättsligt ansvar än det som följer av Romstadgan, ligger ett sådant förhållningssätt i linje med den nationella synen på kriminalisering av försök och brott på planeringsstadiet för denna typ av mycket allvarlig brottslighet. På motsvarande sätt som redan i dag gäller för folkmord föreslås därför att

förberedelse och stämpling till brott mot mänskligheten ska vara straffbart. Samma skäl kan också åberopas för krigsförbrytelser.

Underlåtenhet att avslöja folkmord som är ”å färde” är straffbart redan i dag. Detsamma föreslås gälla brott mot mänskligheten och krigsförbrytelser. Reformen innefattar också en skyldighet att i vissa fall anmäla redan begångna brott, jfr avsnitt 13.2.3.

Sammanfattningsvis föreslås alltså att försök, förberedelse och stämpling till folkmord, brott mot mänskligheten och krigsförbrytelser ska vara straffbart. Även underlåtenhet att avslöja sådana brott ska vara straffbar.

14.2 Uppmaning till folkmord

Regeringens bedömning: Det bör inte införas någon specifik bestämmelse om uppmaning till folkmord. I den mån en sådan uppmaning inte är att bedöma som medverkan eller stämpling till folkmord enligt 23 kap. brottsbalken, omfattas den av brottet uppvigling enligt 16 kap. 5 § brottsbalken.

Utredningens bedömning överensstämmer med regeringens.

Remissinstanserna: En övervägande del av remissinstanserna har inte yttrat sig särskilt. *Svea hovrätt* har dock instämt i utredningens bedömning.

Bedömningen i utkast till lagrådsremiss överensstämmer med regeringens.

Remissinstanserna har inte yttrat sig över bedömningen.

Skälen för regeringens bedömning: Artikel 25:3 e i Romstadgan reglerar uppmaning till folkmord. Bestämmelsen, som har hämtats från folkmordskonventionen, föreskriver att den som omedelbart och offentligt uppmanar någon annan att begå folkmord ska vara straffrättsligt ansvarig.

Det finns redan i dag svensk reglering som motsvarar den i Romstadgan och folkmordskonventionen. Vissa fall av offentlig uppmaning att begå folkmord kan utgöra medverkan eller stämpling till detta brott enligt 23 kap. brottsbalken. I annat fall kan den som muntligen, inför en menighet eller folksamling, i skrift som sprids eller utlämnas för spridning eller i annat meddelande till allmänheten uppmanar eller annars söker förleda till bl.a. brottslig gärning ådra sig ansvar för uppvigling enligt 16 kap. 5 § brottsbalken. En sådan gärning kan enligt 7 kap. 4 § 10 tryckfrihetsförordningen samt 5 kap. 1 § första stycket yttrandefrihetsgrundlagen även utgöra tryck- och yttrandefrihetsbrott. Det föreskrivna straffet är böter eller fängelse i högst sex månader, eller om brottet är grovt, fängelse i högst fyra år. Ett skäl för att bedöma ett brott som grovt är att gärningsmannen uppmanat till ett allvarligt brott.

Vid tillkomsten av lagen om straff för folkmord gjordes bedömningen att befintlig reglering i fråga om uppvigling innebar att det inte fanns behov av någon särskild bestämmelse avseende uppmaning att begå folkmord (prop. 1964:10 s. 204).

Frågan om brottsbalkens bestämmelse om uppvigling kan vara underkastad territoriella eller nationella begränsningar har varit föremål för diskussion bl.a. i det lagstiftningsärendet som låg till grund för införandet av lagen (2010:299) om straff för offentlig uppmaning, rekrytering och utbildning avseende terroristbrott och annan särskilt allvarlig brottslighet (se Ds 2009:17 s. 55 f. och prop. 2009/10:78 s. 29 f. och 44). I departementspromemorian konstaterades att sådana begränsningar skulle kunna innebära att bestämmelsen endast var tillämplig när brottet förövas i Sverige eller när uppviglingsbrottet syftar till förledande till brott mot svensk lag, alternativt när båda dessa förhållanden föreligger. I promemorian uppmärksammades det förhållandet att uppviglingsbrottet finns i 16 kap. brottsbalken, som har rubriken "Om brott mot allmän ordning", vilket skulle kunna anses peka i riktning mot att det brott som det uppviglas till måste störa den svenska allmänna ordningen och därför på ett eller annat sätt måste ha en tydlig koppling till Sverige. Enligt promemorian gick det emellertid inte att generellt säga att brotten i kapitlet är nationellt begränsade på detta sätt. Vidare ansågs det inte på ett mer allmänt plan strida mot den svenska synen på straffbestämmelsers nationella begränsning att uppvigling i Sverige till att begå allvarliga brott utomlands skulle kunna falla in under bestämmelserna. Detsamma gällde uppvigling som sker utomlands till allvarliga brott i Sverige (eller utomlands). Nationella bestämmelser ansågs i relativt stor omfattning tillämpliga också i fall där det saknas varje anknytning till Sverige. Enligt promemorian kunde dock goda skäl anföras för att uppviglingsbrottets tillämplighet skulle vara begränsad genom att brottet måste avse en uppmaning till svenskt brott, varmed avses en gärning som, med hänsyn tagen till eventuella nationella begränsningar som gäller den specifika gärningen, utgör brott mot svensk lag. Promemorian hänvisade i denna del till doktrin på området (Jareborg, Straffrättens gärningslära, Stockholm 1995, s. 148 och 151 samt Allmän kriminalrätt, Uppsala 2001, s. 239 och 241, jfr även Asp, Ulväng och Jareborg, Kriminalrättens grunder, Uppsala 2010, s. 205). Det svenska intresset av att undertrycka uppmaning till gärningar som är tillåtna enligt svensk lag ansågs i promemorian vara mycket begränsat. Däremot kunde ett sådant intresse föreligga när en uppviglingsgärning begås utomlands, förutsatt att uppviglingen avser ett svenskt brott. Någon territoriell begränsning torde därmed knappast föreligga. Med hänsyn till den osäkerhet kring uppviglingsbrottets nationella begränsningar som kunde konstateras och det krav på kriminalisering som uppställdes i de underliggande instrument som var aktuella för det lagstiftningsärendet föreslogs en särskild bestämmelse om offentlig uppmaning i lagen (se a. prop.). En sådan bestämmelse kom också att ingå i den nya lagen (a. prop. samt SFS 2010:299).

Regeringen gör i detta sammanhang följande bedömning. Vid prövningen av om ett straffbuds tillämpningsområde är begränsat beaktas i allt väsentligt de faktorer som behandlas i ovan redovisade lagstiftningsärendet. Vad först gäller det förhållandet att uppviglingsbrottet är placerat i 16 kap. brottsbalken kan konstateras att några säkra slutsatser kring brottets eventuella tillämplighet i rummet inte går att dra, eftersom kapitlet även rymmer bestämmelser som saknar nationella begränsningar (jfr 16 kap. 14 a § jämte NJA II 1972 s. 780 f.).

Av betydelse för frågan om ett straffbuds tillämplighet är vidare dess skyddsintresse. Straffstadganden som syftar till att enbart skydda ett specifikt svenskt samhällsintresse eller en del av den svenska samhällsordningen är som utgångspunkt nationellt begränsade. Straffbestämmelser, vars skyddsintressen är nationella, kan dock överträdas genom gärningar som förövas utomlands, förutsatt att straffbudet i sig inte är territoriellt begränsat. Den avgörande frågan är om gärningar, som formellt innefattar en överträdelse av ett svenskt straffbud, är av intresse för Sverige att lagföra. Det kan enligt regeringen finnas ett påtagligt sådant intresse såväl i de fall det genom en i Sverige begången gärning uppviglas till brott utomlands som i de fall det utomlands uppviglas till brott i Sverige. Det svenska intresset av lagföring får dock anses vara avsevärt mer begränsat i de fall uppviglingsbrottet avser en i Sverige tillåten gärning. Avgörande för bestämmelsens tillämplighet torde i stället vara att den gärning till vilken det uppviglas utgör ett svenskt brott. Uppviglingsbrottets skyddsintresse är därmed delvis begränsat. Den nu föreslagna svenska straffbestämmelsen om folkmord saknar territoriella eller annars nationella begränsningar, varför ett folkmord kommer att vara straffbart oavsett var det begås. Av det föregående följer att den som uppmanar till folkmord bör kunna straffas i enlighet med den svenska uppviglingsbestämmelsen. Detta ligger också i linje med den rådande uppfattningen vid Sveriges tillträde till folkmordskonventionen, se ovan. Utredningen har inte gjort någon annan bedömning och ingen remissinstans har invänt mot den.

Med hänsyn härtill finns enligt regeringen inte anledning att i lagen om straff för folkmord, brott mot mänskligheten och krigsförbrytelser föra in någon särskild bestämmelse om uppmaning till folkmord. För övrigt gäller att en sådan uppmaning i vissa fall kan vara att bedöma som medverkan eller stämpling till folkmord.

Frågan om svensk domstols möjlighet att utöva jurisdiktion över nu aktuell uppviglingsgärning behandlas i avsnitt 15.

15 Domsrätt

Regeringens förslag: Svensk domstol ska ha domsrätt över samtliga brott enligt den föreslagna lagen om straff för folkmord, brott mot mänskligheten och krigsförbrytelser, oberoende av var gärningen begåtts och av vem (universell jurisdiktion).

Detsamma ska gälla uppvigling som bestått i en omedelbar och offentlig uppmaning att begå folkmord.

Utredningens förslag överensstämmer med regeringens.

Remissinstanserna: Flertalet remissinstanser har inte yttrat sig särskilt över förslagen. Dock har i princip samtliga ställt sig bakom utredningens förslag till reform av 2 kap. brottsbalken i dess helhet, vari frågan om svensk domsrätt över de aktuella brotten, liksom över uppvigling som består i en omedelbar och offentlig uppmaning till folkmord utgör en del.

Svea hovrätt, Åklagarmyndigheten i Göteborg, Försvarshögskolan och Internationella Juristkommissionen, svenska avdelningen har tillstyrkt förslaget om att universell jurisdiktion ska gälla för brott enligt den föreslagna lagen. *Internationella åklagarkammaren i Sundsvall* har pekat på att det finns ett uttalat behov av att kunna lagföra allvarliga internationella brott vid svensk domstol i vart fall i samma utsträckning som vid Internationella brottmålsdomstolen.

Förslaget i utkast till lagrådsremiss överensstämmer med regeringens.

Remissinstanserna har inte yttrat sig över förslaget.

Skälen för regeringens förslag: De relevanta bestämmelserna om domsrätt finns huvudsakligen i 2 kap. brottsbalken (jfr avsnitt 5.8 ovan).

Enligt allmän folkrätt omfattas folkmord, brott mot mänskligheten och krigsförbrytelser av universalitetsprincipen. Den innebär att stater i princip ska utöva domsrätt över dessa brott oberoende av vem som har begått dem eller var de har begåtts. Som redovisats i ovan nämnda avsnitt finns redan i dag möjlighet för svensk domstol att utöva sådan domsrätt över bl.a. folkmord och folkrättsbrott (jfr 2 kap. 3 § brottsbalken). Med beaktande av brottens karaktär föreslås detta gälla även fortsättningsvis för folkmord och krigsförbrytelser. Detsamma föreslås för brott mot mänskligheten.

Utredningen har föreslagit att svensk domstol ska kunna utöva universell jurisdiktion även över försök till de aktuella brotten. Försöksbrott kan vara mycket allvarliga. Intresset av vida möjligheter att kunna lagföra sådana brott får därmed anses vara starkt. Svensk domstol kan redan i dag utöva sådan jurisdiktion över försök till folkmord. Detta bör gälla även fortsättningsvis. Vidare föreslås svensk domsrätt utsträckas till att omfatta försök till brott mot mänskligheten respektive krigsförbrytelser oavsett var ett sådant brott begås och av vem.

Vad därefter gäller frågan om nationell domstols behörighet att pröva förberedelse och stämpling till nu aktuella brott innebär utredningens förslag en väsentlig utvidgning av domsrätten. Här måste dock de aktuella brottens särart beaktas. Det är fråga om mycket allvarlig brottslighet som det ligger i alla staters intresse att lagföra, inte bara efter det att den fullbordats, utan även under ett förberedande skede. Brottsligheten begås, i princip, uteslutande utanför Sverige. Därmed finns ett klart behov av att svensk domstol ges möjlighet att döma även över gärningar i ett tidigt straffbart skede oavsett var dessa begåtts och av vem.

Motsvarande starka intresse av lagföring gör sig gällande även i förhållande till underlåtenhet att avslöja folkmord, brott mot mänskligheten samt krigsförbrytelser enligt 23 kap. 6 § brottsbalken. Svensk domsrätt bör därför på motsvarande sätt utsträckas till att omfatta även denna brottslighet.

När det gäller de brott som grundar sig på principen om förmäns ansvar bör inte svensk domsrätt över brotten underlåtenhet att utöva kontroll respektive underlåtenhet att anmäla brott enligt 14 respektive 15 §§ i den föreslagna lagen vara mer begränsad än vad som i övrigt föreslås gälla. Ingen remissinstans har heller invänt mot utredningens förslag, eller förslaget i utkast till lagrådsremiss, i denna del.

I avsnitt 14.2 har regeringen, såvitt avser straffansvar för uppmaning till folkmord, gjort bedömningen att en sådan gärning, i de fall den inte utgör medverkan eller stämpling till folkmord, omfattas av ansvar för uppvigling enligt 16 kap. 5 § brottsbalken. Universell jurisdiktion föreligger enligt allmän folkrätt för sådana gärningar i de fall det är fråga om en omedelbar och offentlig uppmaning. Svensk domstol ska därför även i dessa fall kunna utöva universell jurisdiktion.

För åtal för brott som begåtts utom riket gäller enligt 2 kap. 5 § andra stycket brottsbalken som huvudregel ett krav på åtalsförordnande. Sådant förordnande meddelas av regeringen eller den som regeringen bemyndigat. Som angetts i avsnitt 3 har regeringen för avsikt att göra en översyn av reglerna om åtalsförordnande i 2 kap. brottsbalken.

Sammanfattningsvis föreslår regeringen att samtliga brott enligt den föreslagna lagen om straff för folkmord, brott mot mänskligheten och krigsförbrytelser ska vara underkastade universell jurisdiktion. Detsamma föreslås gälla för uppvigling som bestått i en omedelbar och offentlig uppmaning att begå folkmord.

16 Preskription

Regeringens förslag: Folkmord, brott mot mänskligheten och grov krigsförbrytelse enligt den föreslagna lagen undantas från preskriptionsreglerna. Detsamma gäller försök till sådana brott.

Utredningens förslag överensstämmer med regeringens.

Remissinstanserna: En övervägande del av remissinstanserna har inte yttrat sig särskilt över förslaget. *Amnesty International, Försvarshögskolan, Svea hovrätt, Hovrätten för Västra Sverige, Stockholms tingsrätt, Justitieombudsmannen, Rikspolisstyrelsen* samt *9:e åklagarkammaren i Stockholm för internationella mål* har tillstyrkt eller ställt sig bakom utredningens förslag om avskaffande av preskription för de aktuella brotten. *Malmö tingsrätt* har ifrågasatt om brotten bör undantas från preskriptionsreglerna.

Förslaget i utkast till lagrådsremiss överensstämmer med regeringens.

Remissinstanserna har inte yttrat sig över förslaget.

Skälen för regeringens förslag: Vid lagföring inför Internationella brottmålsdomstolen ska, enligt artikel 29 i Romstadgan, inga regler om preskription gälla. Romstadgans reglering i denna del och utvecklingen i övrigt på folkrättens område mot avskaffande av preskription för vissa, mycket allvarliga brott utgjorde ett skäl bakom den reform år 2010 som innebar att preskription slopades för bl.a. folkmord, folkrättsbrott, grovt brott, och mord (prop. 2009/10:50). En av utgångspunkterna för reformen var att preskription inte skulle gälla för de brott som motsvarar Romstadgans reglering om folkmord och krigsförbrytelser. När det gällde folkrättsbrottet, som i princip ansågs motsvara krigsförbrytelse, konstaterades att detta brott kunde begås genom gärningar av olika karaktär och svårhetsgrad. Endast i de fall ett sådant brott kunde

rubriceras som grovt fanns det därför anledning att med hänsyn till brottets allvar överväga avskaffande av preskription. När det gällde brott mot mänskligheten skulle denna fråga behandlas i samband med införandet av ett sådant brott.

De nya bestämmelser som föreslås gälla för folkmord och krigsförbrytelser omfattar i stort samma gärningar som enligt nu gällande bestämmelser om folkmord och folkrättsbrott. Det finns emellertid även skillnader. Det nuvarande folkmordsbrottet avser nationella brott för vilka ett minimistraff på fyra års fängelse är föreskrivet förutsatt att det straffbara syftet med gärningarna föreligger. Nu föreslagen straffbestämmelse om folkmord, som bygger på folkmordskonventionen och Romstadgan, innebär i vissa avseenden ett såväl mer begränsat som utvidgat straffansvar i förhållande till nuvarande reglering. Detsamma kan gälla de föreslagna bestämmelserna om krigsförbrytelser. De skäl som legat till grund för avskaffande av preskription för folkmord och folkrättsbrott, i de fall det är grovt, gör sig dock gällande i samma utsträckning. Preskription föreslås därmed inte gälla för folkmord och grov krigsförbrytelse.

Motsvarande starka skäl för avskaffande av preskription föreligger när det gäller brott mot mänskligheten. Det är fråga om mycket allvarlig brottslighet som i preskriptionshänseende bör behandlas på samma sätt som folkmord och grov krigsförbrytelse. Enligt Romstadgan ska preskription inte gälla heller för detta brott. Det föreslås därför att även detta brott undantas från reglerna om preskription.

Vidare föreslås att även försök till de aktuella brotten, på motsvarande sätt som i dag gäller för försök till folkmord, undantas från preskription.

När det däremot gäller förberedelse och stämpling till nu aktuella brott kan konstateras att det här är fråga om gärningar som ligger i ett tidigare skede och att straffet för sådana gärningar inte sätts lika högt som för fullbordade brott. Skälen för att avskaffa preskription för brott på detta stadium är därmed mindre starka. Med beaktande bl.a. av att den allmänna principen om att brott efter viss tid ska preskriberas endast bör frångås om det finns starka skäl för detta, bör dessa gärningar även fortsättningsvis vara föremål för preskription. Detsamma bör gälla i fråga om förmans underlåtenhet att utöva kontroll respektive anmäla brott, för vilka det högsta straff som föreslås kunna dömas ut är fyra års fängelse. Med tillämpning av bestämmelserna i 35 kap. brottsbalken gäller en preskriptionstid om tio år för sådana brott.

Som redovisats i avsnitt 14.1 är medverkansbestämmelsen i 23 kap. 4 § brottsbalken tillämplig även i förhållande till brott som omfattas av den föreslagna lagen. Det innebär att medverkan till den aktuella brottsligheten inte heller kommer att preskriberas.

Sammanfattningsvis föreslås folkmord, brott mot mänskligheten och grov krigsförbrytelse undantas från reglerna om preskription. Detsamma föreslås gälla för försök till sådana brott. Har någon begått ett sådant brott innan han eller hon fyllt tjuogoett år gäller alltså reglerna om preskription.

Den föreslagna regleringen bör placeras i brottsbalken.

Frågan om de nya bestämmelsernas retroaktiva verkan behandlas i avsnitt 19.

17 Övriga förslag

17.1 Ändringar i brottsbalken m.m.

Regeringens förslag: Bestämmelsen i 22 kap. 8 § brottsbalken som föreskriver ansvarsfrihet eller strafflindring för den som begått ett brott under krig men som inte saknat anledning anta att gärningen enligt krigsbruk var tillåten ska upphävas.

I de fall en straffbestämmelse gäller subsidiärt i förhållande till folkrättsbrott enligt 22 kap. 6 § brottsbalken ska detsamma gälla i förhållande till krigsförbrytelser enligt den föreslagna lagen om straff för folkmord, brott mot mänskligheten och krigsförbrytelser.

Utredningens förslag överensstämmer med regeringens.

Remissinstanserna har inte yttrat sig över förslagen.

Förslagen i utkast till lagrådsremiss överensstämmer med regeringens.

Remissinstanserna har inte yttrat sig över förslagen.

Skälen för regeringens förslag: I 22 kap. 8 § brottsbalken anges att den som förövat ett brott under krig och som inte saknat anledning anta att gärningen var tillåten enligt krigsbruk, får dömas till lindrigare straff än det som gäller för gärningen. Om omständigheterna varit synnerligen mildrande ska det inte dömas till ansvar. Straffbudet tar i huvudsak sikte på folkrättsbrottet även om också andra brott kan avses.

Bestämmelsen, som i sak motsvarar regleringen från 1940-talet, ansågs motiverad av den osäkerhet som vid tiden efter de båda världskrigens slut fortfarande kunde finnas kring innehållet i den humanitära rätten. Sedan dess har emellertid rättsområdet genomgått en omfattande utveckling och bl.a. konkretiserats genom ett flertal instrument på området. Som exempel kan nämnas den omfattande reglering som tillkommit genom de fyra Genèvekonventionerna och deras tilläggsprotokoll. På motsvarande sätt har gällande internationell rätt i form av sedvanerätt kommit till tydligare uttryck bl.a. genom Internationella rödakorskommitténs arbete (jfr t.ex. Internationella rödakorskommitténs sedvanerättsstudie¹²¹) samt t.ex. Jugoslavien- och Rwandatribunalernas regelverk och praxis. Genom förslaget till lag om straff för folkmord, brott mot mänskligheten och krigsförbrytelser tydliggörs även i svensk rätt, i förhållande till vad som framgår av bestämmelsen om folkrättsbrott i 22 kap. 6 § brottsbalken, vad som utgör en straffbar överträdelse av den humanitära rätten.

Som utgångspunkt kan den internationella humanitära rätten numera förväntas vara känd för kombattanter och stridande som deltar i väpnade konflikter. Vikten av att sådan kunskap förmedlas till de som deltar i väpnade konflikter kommer även till uttryck i flera centrala traktater på området som bl.a. de ovan nämnda Genèvekonventionerna med två tilläggsprotokoll, 1980 års vapenkonvention, kulturkonventionen samt barnkonventionen med det fakultativa tilläggsprotokollet om barnets

¹²¹ Henckaerts and Doswald-Beck, 2005, ICRC Customary International Humanitarian Law, Volume I: Rules.

rättigheter vid indragning av barn i väpnade konflikter. Motsvarande sedvanerättsliga krav på utbildning anges även i bl.a. Internationella rödakorskommitténs sedvanerättsstudie. För den praktiska tillämpligheten av den humanitära rätten finns vidare militära manualer i många länder. Hur kravet på utbildning efterlevs i Sverige redovisas närmare i SOU 2010:72 s. 567 f.

Utredningen har föreslagit att 22 kap. 8 § brottsbalken ska upphävas och ansett att de förhållanden bestämmelsen tar sikte på i tillräcklig utsträckning kan beaktas inom ramen för den ursäktlighetsprövning som enligt 24 kap. 9 § brottsbalken görs vid prövningen av om en gärning begåtts under rättsvillfarelse samt i enlighet med 29 kap. 3 § första stycket 5 brottsbalken, som stadgar att det kan utgöra en förmildrande omständighet om en gärning, utan att vara fri från ansvar, är sådan som avses i 24 kap. brottsbalken (om ansvarsfrihet).

Med beaktande av vad som ovan anförts om den humanitära rättens utveckling och konkretisering kan behovet av det särskilda stadgandet om ansvarsfrihet och strafflindring i 22 kap. 8 § brottsbalken inte sägas vara stort. I de fall en person begår ett brott i villfarelse om innehållet i den humanitära rätten finns, som utredningen pekat på, också möjligheten att tillämpa bestämmelsen i 24 kap. 9 § brottsbalken. Om denna omständighet inte kan leda till att gärningen är fri från ansvar kan den i stället beaktas vid straffvärdebedömningen. I sådana fall kan det dömas till ett lindrigare straff än vad som är föreskrivet för brottet. Regeringen föreslår därmed att bestämmelsen i 22 kap. 8 § upphävs.

I 22 kap. 6 a–c §§ brottsbalken regleras straffansvar för olovlig befattningsmed kemiska vapen och minor samt för olovlig kärnsprängning. Där anges att brotten gäller subsidiärt i förhållande till folkrättsbrott enligt 22 kap. 6 § brottsbalken. Då bestämmelsen om folkrättsbrott upphävs och ersätts av regleringen av krigsförbrytelser i den föreslagna lagen föreslås att subsidiaritetsklausulerna ändras genom en hänvisning till detta brott, vilket inkluderar grov krigsförbrytelse. Brottet i 22 kap. 6 c § brottsbalken träder i kraft den dag regeringen bestämmer.

Detsamma gäller motsvarande bestämmelse om subsidiaritet i 1 § lagen (2012:179) om straff för olovlig befattningsmed klusterammunition.

17.2 Ändringar i polisdatalagen

Regeringens förslag: Den gallringstid om sjuttio år från tidpunkten för registrering som gäller enligt polisdatalagen för uppgifter i spårregistret samt fingeravtrycks- eller signalementsregister hänförliga till utredningar om folkrättsbrott enligt 22 kap. 6 § andra stycket brottsbalken, folkmord enligt 1 § lagen om straff för folkmord samt försök till detta brott, ska gälla för uppgifter hänförliga till utredningar om folkmord, brott mot mänskligheten och grov krigsförbrytelse samt försök till dessa brott enligt lagen om straff för folkmord, brott mot mänskligheten och krigsförbrytelser.

Förslaget i utkast till lagrådsremiss överensstämmer med regeringens.

Remissinstanserna: De remissinstanser som yttrat sig över förslaget, däribland *Datainspektionen*, *Justitiekanslern* och *Sveriges Advokatsamfund*, har inte haft något att erinra mot eller har tillstyrkt detta.

Skälen för regeringens förslag: I syfte att underlätta utredning av brott för Rikspolisstyrelsen register över bl.a. DNA-profiler i DNA-registret, utredningsregistret och spårregistret. Bestämmelser om dessa register finns i 4 kap. polisdatalagen (2010:361). I DNA-registret registreras uppgifter om resultatet av DNA-analyser beträffande personer som genom lagakraftvunnen dom har dömts till annan påföljd än böter eller har godkänt ett strafföreläggande som avser villkorlig dom. Uppgifter om DNA-analyser som har gjorts under utredning av brott och som inte kan hänföras till en identifierbar person kan registreras i spårregistret. I samma kapitel finns bestämmelser om fingeravtrycks- och signalementsregister. Där får registreras uppgifter om bl.a. fingeravtryck, signalement, fotografier samt identifieringsuppgifter.

När uppgifter inte längre behövs för en myndighets verksamhet avlägsnas de från myndigheternas databaser och register genom gallring. Med gallring avses att uppgifterna sorteras ut och förstörs. Bestämmelser om gallring för uppgifter i ovan nämnda register finns i 7 respektive 14 §§ i samma kapitel i polisdatalagen.

För att på ett så effektivt sätt som möjligt kunna bedriva utredningar av brott som inte preskriberas har det ansetts angeläget att uppgifter i spårregistret samt uppgifter i fingeravtrycks- och signalementsregister, som inte kan hänföras till en identifierbar person, får bevaras så länge som det kan antas att någon kan ställas till ansvar för brott. För uppgifter i dessa register som hänför sig till sådana brott, bl.a. folkmord, försök till detta brott samt grovt folkrättsbrott gäller därför enligt ovan nämnda bestämmelser en gallringstid på sjuttio år (jfr prop. 2009/10:50 och 2009/10:85). Motsvarande gallringstid bör gälla för folkmord, försök till detta brott samt grov krigsförbrytelse enligt den föreslagna lagen om straff för folkmord, brott mot mänskligheten och krigsförbrytelser.

Som behandlats i avsnitt 16 föreslås att även brott mot mänskligheten, försök till detta brott samt försök till grov krigsförbrytelse ska undantas från reglerna om preskription. Uppgifter hänförliga till utredningar om sådana brott bör kunna sparas i samma omfattning som beträffande andra brott som inte preskriberas. Intresset av att på ett effektivt sätt kunna bedriva utredningar om sådana brott, under den tid lagföring för brotten är möjlig, är lika starkt och samma gallringstider bör därför gälla. Det föreslås därför att gallringstiden för uppgifter i spårregistret samt uppgifter i fingeravtrycks- och signalementsregister, som inte kan hänföras till en identifierbar person, hänförliga till utredningar om brott mot mänskligheten, försök till detta brott samt försök till grov krigsförbrytelse ska vara sjuttio år från tidpunkten för registrering.

Regeringens bedömning: Frågor om konkurrens mellan olika brott bör inte regleras särskilt utan bedöms enligt de allmänna principer som gäller enligt svensk rätt.

Utredningens bedömning överensstämmer med regeringens.

Remissinstanserna: En övervägande del av remissinstanserna har inte yttrat sig särskilt över frågan. Enligt *Rikspolisstyrelsen* bör inte frågan om konkurrens mellan olika brott regleras särskilt. Rikspolisstyrelsen har också anfört att det kan uppstå problem vid konkurrens mellan terroristbrott och folkmord respektive brott mot mänskligheten. *Internationella åklagarkammaren i Linköping* har menat att problem kan uppkomma när åtal kan väckas för såväl något av de nu aktuella brotten som för t.ex. mord enligt nationell rätt. Ett åtal för mord kan, enligt kammaren, i dessa fall förväntas ge samma påföljd, dvs. livstids fängelse, men medföra en snabbare, smidigare och mindre resurskrävande utredning och lagföring. Åklagarkammaren har ansett att det kan finnas anledning att överväga en särskild bestämmelse som reglerar frågan om konkurrens i vissa situationer. *Uppsala universitet, Juridiska fakultetsnämnden* har ifrågasatt slutsatsen att det förhållandet att straffansvar för folkmord kan aktualiseras redan genom att en enstaka person utsätts för brott medför att flera gärningar som riktar sig mot olika personer ska kunna utgöra flera sådana brott. Detta skulle strida mot brottets konstruktion och en sådan slutsats framstår enligt fakultetsnämnden som närmast orimlig.

Bedömningen i utkast till lagrådsremiss överensstämmer med regeringens.

Remissinstanserna har inte yttrat sig över bedömningen.

Skälen för regeringens bedömning: De gärningar som är straffbara enligt den föreslagna lagen kan i stor utsträckning även utgöra brott enligt brottsbalken. I sådana situationer skulle det kunna föreligga regelkonkurrens. Folkmord, brott mot mänskligheten och krigsförbrytelser skulle kunna ses som kvalificerade former av bl.a. mord, misshandel eller våldtäkt. Vad som krävs för att den föreslagna lagen ska kunna tillämpas är dock att de gemensamma, särskilda rekvisiten som gäller för varje brottstyp är uppfyllda. Det är också genom dessa rekvisit som folkmord, brott mot mänskligheten och krigsförbrytelse utmärker sig i förhållande till nationella brott och det är genom dem som brotten får sin internationella karaktär. Den föreslagna lagen utgör därmed en specialreglering i förhållande till sedvanliga straffbestämmelser.

När det föreligger förutsättningar för att lagföra och döma för brott enligt den föreslagna lagen ska därför, i enlighet med sedvanliga konkurrensregler, denna ha företräde framför de allmänna bestämmelserna. Därmed ska det inte dömas även för något annat motsvarande nationellt brott i konkurrens. Det förhållandet att straffminimum för vissa brott enligt brottsbalken, t.ex. mord, är högre än vad som gäller för nu aktuella brott kan beaktas vid straffmätningen och saknar betydelse för frågan om konkurrens. Den situation som

Internationella åklagarkammaren i Linköping beskrivit bör därmed föranleda förundersökning och åtal för i första hand brott enligt den föreslagna lagen. Ett av de viktigaste skälen för reformen är också att nationell lagföring för dessa brott kan ske, inte bara för att ansvar ska prövas i det enskilda fallet, utan för att stater har ett ansvar för att se till att dessa mycket allvarliga brott beivras.

När det däremot gäller frågan om konkurrens i förhållande till andra brottstyper som inte omfattas av den föreslagna lagen där rekvisiten endast delvis sammanfaller, t.ex. terroristbrott, torde utgångspunkten i stället vara att båda de konkurrerande straffbudena kan vara tillämpliga. Av de särskilda rekvisit som gäller för terroristbrott framgår att det primära skyddsintresset skiljer sig från vad som gäller i fråga om nu aktuella brott, även om brotten i och för sig kan begås genom delvis samma typ av gärningar.

Som *Lagrådet* uppmärksammat kan konkurrensfrågor uppkomma även inom den föreslagna lagen. En viss gärning kan utgöra såväl folkmord, brott mot mänskligheten som krigsförbrytelse. Särskilt gäller detta när det föreligger en väpnad konflikt. Som en allmän princip inom konkurrensläran gäller att straffbud med en strängare straffskala konsumerar mindre allvarliga brott. Bland brotten utgör folkmord, genom kravet på att en sådan gärning ska ha begåtts i syfte att helt eller delvis förinta en folkgrupp, enligt internationell uppfattning det mest allvarliga. Det intar därigenom en särställning, även i förhållande till övriga brott enligt lagförslaget. Detta innebär emellertid inte att folkmord utgör *lex specialis* i förhållande till de andra brotten¹²². Folkmord är inte heller en mer kvalificerad form av, i första hand, brott mot mänskligheten för vilket även samma straffskala gäller. För krigsförbrytelser av normalgraden gäller emellertid en mer begränsad straffskala. Ett sådant brott är därmed att anse som mindre allvarligt än övriga brott. För de tre brotten uppställs dock särskilda, sinsemellan olika, rekvisit vilket innebär en särreglering av respektive brott i förhållande till de andra. Som *Lagrådet* berört ger de särskilda rekvisiten uttryck för att bestämmelserna har delvis olika skyddsintressen och kriminalpolitisk grund. Som exempel kan nämnas att bestämmelserna om folkmord syftar till att skydda vissa särskilda folkgruppers rätt till existens medan straffansvaret för krigsförbrytelser avser att säkerställa efterlevnaden av den internationella humanitära rätten, som ytterst syftar till att reglera den intressekonflikt som finns vid väpnad konflikt mellan å ena sidan effektiv krigföring och å andra sidan de humanitära kraven till skydd för människors liv och hälsa. Som regeringen återkommer till nedan kan i detta sammanhang även nämnas att krigsförbrytelser kan begås genom flera olika typer av gärningar, vilka sinsemellan kan ha delvis olika skyddsintressen. Sammanfattningsvis kan det således, beroende på omständigheterna i det enskilda fallet, vara aktuellt att tillämpa fler än ett straffstadgande i den föreslagna lagen på en gärning.

Konkurrensfrågor kan även uppstå när det står klart att endast en brottstyp är aktuell, t.ex. folkmord. Frågan kan då avse om straffbudet

¹²² Rwandatribunalen, Appeal Judgement, The Prosecutor v. Alfred Musema, 2001, ICTR-96-13-A, paras 364 f.

ska tillämpas mer än en gång på en persons gärningar under en viss tidsperiod, dvs. om handlandet ska bedömas som ett eller flera brott (gärningskonkurrens).

I svensk rätt finns det inte några generella regler om fastställande av brottsenhet. Utgångspunkten är de olika straffbestämmelsernas utformning. För brott mot person är det i allmänhet avgörande hur många målsägande som brottsligheten riktat sig mot. När det gäller folkmord och brott mot mänskligheten finns det emellertid anledning att delvis bortse från denna omständighet. Brotten är till sin karaktär storskaliga och drabbar som utgångspunkt många människor, även om det för straffansvar ofta är tillräckligt att en gärning riktats mot en enskild person. Skyddsintresset är emellertid inte i första hand knutet till de drabbade individerna utan den folkgrupp eller grupp civila som individerna utgör en del av. Det kan därför finnas anledning att låta kriterier som avser tid och rum samt den brottsliga verksamheten som sådan vara avgörande för bedömningen om ett eller flera brott begåtts. Vid ett sådant brottstillfälle, som kan vara utsträckt i såväl tid som rum, kan antalet målsägande vara betydande. Trots detta kan, beroende på omständigheterna, den tilltalades samlade agerande vara tillräckligt beaktat genom tillämpningen av en eller flera straffbestämmelser en gång. Det kan således vara aktuellt att döma en person som gjort sig skyldig till folkmord genom att t.ex. ha dödat ett större antal personer samt tillfogat andra personer tillhörande samma folkgrupp allvarliga skador eller svårt lidande genom t.ex. tortyr, för ett brott. Detsamma gäller även för den som vid ett visst brottstillfälle endast dödar en person. Samma resonemang är tillämpligt även i fråga om brott mot mänskligheten. Med beaktande av brottslighetens karaktär är det således som utgångspunkt naturligt att förfarandet i dess helhet betraktas som ett brott. I likhet med vad *Uppsala universitet, Juridiska fakultetsnämnden* anfört skulle motsatt förhållningssätt kunna medföra orimliga konsekvenser i fråga om antalsräkning när det gäller denna typ av brott. Den straffskala som gäller för dessa brott ger också utrymme för att vid straffmätningen ta hänsyn till den sammanlagda ”mängden” brottslighet och dess totala straffvärde, utan att särskilt behöva ta ställning till hur många brott som begåtts.

När det gäller krigsförbrytelser kan det emellertid, i de fall gärningarna riktar sig mot olika skyddsintressen, i större utsträckning vara fråga om flera brott t.ex. krigsförbrytelse mot person och krigsförbrytelse mot särskilt skyddade insatser eller kännetecken. Det för dessa brott gemensamma rekvisitet, att en gärning ingår som ett led i eller på annat sätt står i samband med en väpnad konflikt eller ockupation, utgör inte på samma sätt som rekvisiten för folkmord och brott mot mänskligheten en sådan omständighet att gärningar begångna under dessa förhållanden som utgångspunkt ska ses som en enhet. I dessa fall handlar det också om tillämpning av olika lagrum. En anknytande fråga gäller, som *Lagrådet* pekat på, konkurrensen mellan fullbordade brott och försöksbrott. För vissa av gärningstyperna ligger fullbordanspunkten tidigt. Konkurrens kan i dessa fall uppstå i förhållande till försök till andra gärningstyper såväl inom som utom en brottskategori. Som utgångspunkt gäller att försöksbrott konsumeras av fullbordade brott. I vissa fall kan det fullbordade brottet anses ha ett lägre straffvärde än

försöksbrottet. En sådan situation kan komma i fråga om det fullbordade brottet utgör en krigsförbrytelse av normalgraden, där straffet är fängelse i högst sex år. I sådana situationer kan det, beroende på omständigheterna, vara aktuellt att låta försöksbrottet konsumera det fullbordade brottet, förutsatt att den kriminalpolitiska grunden för bestämmelserna sammanfaller.

Sammanfattningsvis kan konstateras att det beträffande konkurrensfrågor inte finns anledning att införa någon särskild reglering utan att de allmänna principerna som gäller enligt svensk rätt bör tillämpas. Dessa torde dessutom stå i huvudsaklig överensstämmelse med hur frågor om konkurrens behandlas inom den internationella straffrätten och den praxis som finns på området, främst genom Rwanda- och Jugoslavientribunalernas avgöranden.

19 Ikraftträdande och övergångsbestämmelser

Regeringens förslag: Lagändringarna träder ikraft den 1 juli 2014.

Ändringarna i 35 kap. 2 § i brottsbalken, som föreskriver att vissa brott ska vara undantagna från preskription, ska tillämpas även i fråga om gärningar som utgör folkmord, försök till detta brott och grov krigsförbrytelse som har begåtts före ikraftträdandet, om inte möjligheten att döma till påföljd har bortfallit dessförinnan enligt äldre bestämmelser.

Äldre föreskrifter i polisdatalagen om gallringstid ska tillämpas på uppgifter som hänför sig till utredningar om folkrättsbrott enligt 22 kap. 6 § andra stycket brottsbalken eller till utredningar om folkmord enligt 1 § lagen om straff för folkmord eller försök till sådant brott.

Utredningens förslag överensstämmer delvis med regeringens. Utredningen föreslår bl.a. att ändringen i bestämmelsen om undantag från preskription för vissa brott ska gälla även för brott som har begåtts före ikraftträdandet, under förutsättning att påföljd inte bortfallit dessförinnan och gärningen skulle ha utgjort brott enligt lagen om internationella brott om den hade begåtts efter dess ikraftträdande.

Remissinstanserna: Ett antal remissinstanser har yttrat sig över utredningens förslag till retroaktiv verkan av de föreslagna ändringarna rörande preskription. *Försvarshögskolan* och *Amnesty International* tillstyrker utredningens förslag. *Hovrätten för Västra Sverige* har instämt i utredningens bedömning att Sverige genom att tillträda Romstadgan kan anses ha åtagit sig att avskaffa preskription även för gärningar som begåtts före lagändringens ikraftträdande men som ännu inte preskriberats. *Rikspolisstyrelsen* anser det vara godtagbart att undantaget från preskription ges retroaktiv tillämpning på sätt som föreslagits, särskilt i ljuset av den mycket allvarliga brottsligheten som det är fråga om. *Uppsala universitet, Juridiska fakultetsnämnden* har, mot bakgrund av

komplementaritetsprincipen, i princip ställt sig bakom utredningens förslag men ansett att bestämmelsen endast borde omfatta gärningar som begåtts efter Romstadgans ikraftträdande. *Justitieombudsmannen, Stockholms tingsrätt* och *Sveriges Domareförbund* har inte ställt sig bakom utredningens förslag i denna del och *Malmö tingsrätt* har avstyrkt förslaget. *Justitiekanslern* har menat att den övergångsreglering som utredningen föreslagit beträffande bestämmelsen om preskription kan stå i strid med förbudet mot retroaktivt verkande strafflag i 2 kap. 10 § första stycket regeringsformen. På motsvarande sätt finns det enligt *Justitiekanslern* principiella betänkligheter mot att preskription inte längre ska gälla för redan begångna brottsbalksbrott som utgör brott även enligt den föreslagna lagen.

Förslagen i utkast till lagrådsremiss överensstämmer med regeringens.

Remissinstanserna: En majoritet av remissinstanserna har inte yttrat sig över den föreslagna övergångsbestämmelsen avseende ändringar i 35 kap. 2 § brottsbalken. *Justitiekanslern* har dock ifrågasatt om övergångsbestämmelsen behövs, eftersom den nya lagen inte i något fall torde leda till ett lindrigare resultat. Vidare har *Justitiekanslern* framfört att starka skäl talar för att de nya straffbuden avseende folkmord, brott mot mänskligheten och grov krigsförbrytelse ges retroaktivt verkan och har bl.a. angett att förbudet i artikel 7 i Europakonventionen mot retroaktiv strafflagstiftning inte uppställer hinder mot en sådan ordning. Remissinstanserna har inte haft något att erinra mot den föreslagna övergångsbestämmelsen avseende ändringar i polisdatalagen.

Skälen för regeringens förslag: Romstadgan, som har ratificerats av Sverige, trädde i kraft den 1 juli 2002. Sedan den tidpunkten är Internationella brottmålsdomstolen i förhållande till bl.a. Sverige behörig att döma över brott som begåtts därefter. Enligt den s.k. komplementaritetsprincipen, se avsnitt 5.3.3, är det emellertid i första hand de stater som tillträtt stadgan som ska lagföra brott som omfattas av domstolens jurisdiktion. Genom den föreslagna lagen om straff för folkmord, brott mot mänskligheten och krigsförbrytelser ökar Sveriges möjligheter till detta. Det är därför angeläget att denna lag samt övriga förslag till ändringar träder i kraft så snart som möjligt. Regeringen föreslår att detta ska ske den 1 juli 2014.

Legalitetsprincipen och det förbud mot retroaktiv strafflagstillämpning som följer denna kommer till uttryck i bl.a. 1 kap. 1 § brottsbalken, 5 § lagen (1964:163) om införande av brottsbalken (BrP), 2 kap. 10 § första stycket regeringsformen och artikel 7 Europakonventionen. Enligt första stycket i 5 § BrP ska det inte dömas för en gärning som inte var belagd med straff när den begicks. Enligt bestämmelsens andra stycke ska straff bestämmas efter den lag som gällde när gärningen företogs. Gäller annan lag när en dom meddelas ska den lagen, enligt samma lagrum, tillämpas om den leder till frihet från eller lindrigare straff. Bestämmelsen anses generellt tillämplig vid ändringar i strafflagstiftning och innebär i allt väsentligt att i valet mellan äldre och ny lag ska den lag väljas som är minst ingripande. Som utredningen anfört torde den föreslagna lagen i många fall inte leda till mildare resultat, även om det inte är helt uteslutet. Som utgångspunkt blir därmed den föreslagna lagen tillämplig endast på gärningar som begåtts efter det att den trätt i kraft.

Justitiekanslern har dock ansett att straffbuden avseende folkmord, brott mot mänskligheten och krigsförbrytelse bör göras retroaktivt tillämpliga.

Som framgår av redovisningen ovan återfinns principen om förbud mot retroaktiv strafflagstiftning inte bara i Europakonventionen utan även i bl.a. regeringsformen och i BrP. Av de relevanta förarbetena framgår inte hur dessa bestämmelser förhåller sig till artikel 7 i Europakonventionen. Europadomstolens uttolkning av denna artikel kan därför inte utan vidare läggas till grund för tolkning av förbudet mot retroaktiv tillämpning av strafflag som följer av denna reglering, även om bestämmelserna ger uttryck för samma grundläggande rättsprincip. Särskilt gäller detta i förhållande till praxis från domstolen som tillkommit efter det att den aktuella grundlagsbestämmelsen har antagits och som därmed inte kunnat förutses av lagstiftaren (jfr prop. 2009/10:80 s. 160). Snarare bör grundlagen i detta avseende såväl tolkas som tillämpas restriktivt. Därtill kommer att det mot bakgrund av den ständigt pågående utvecklingen av sedvanerätten på området, särskilt i fråga om straffansvar för krigsförbrytelser som begås i icke-internationella väpnade konflikter, är svårt att klart ange när en viss gärning erhöll status som sedvanerättsligt brott, vilket är en grundläggande förutsättning för individuellt straffrättsligt ansvar för brotten.

Lagen föreslås träda i kraft den 1 juli 2014 och straffbuden bör inte till någon del gälla retroaktivt förutsatt att de inte skulle leda till mindre ingripande resultat för den enskilde. Några särskilda övergångsbestämmelser är därmed inte nödvändiga.

Utredningen har vidare föreslagit att undantag från reglerna om preskription ska gälla även för gärning som begåtts före ikraftträdandet förutsatt att påföljd inte dessförinnan bortfallit och gärningen skulle ha bedömts som brott enligt den föreslagna lagen.

När bestämmelsen om undantag från reglerna om preskription beträffande vissa allvarliga brott infördes i 35 kap. 2 § brottsbalken gjordes bestämmelsen retroaktivt tillämplig för brott som begåtts före bestämmelsens ikraftträdande men som ännu inte hade preskriberats (prop. 2009/10:50). Ingen av ovan nämnda bestämmelser ansågs utgöra hinder mot detta. Avsteget från huvudregeln i 12 § BrP, som stadgar att ändrade regler om preskription inte ska gälla för brott som begåtts innan de nya reglerna trätt i kraft, motiverades med att det var fråga om mycket allvarliga brott som det fanns ett starkt intresse av att lagföra. Därutöver beaktades att det var angeläget att anpassa svensk lagstiftning till Romstadgan på ett sätt som innebar att brott enligt stadgan inte skulle preskriberas tidigare i Sverige än vad som gäller vid Internationella brottmålsdomstolen. Dessa skäl får alltså anses vara giltiga.

Justitiekanslern har ifrågasatt behovet av den föreslagna övergångsbestämmelsen till 35 kap. 2 § brottsbalken. Som ovan nämnts torde den föreslagna lagen endast i undantagsfall kunna leda till ett mildare resultat än enligt nu gällande regler. Detta är emellertid inte uteslutet. Bestämmelsen om förmans ansvar i den föreslagna lagen skiljer sig från det nu gällande ansvaret för militära befälhavare och torde kunna innebära ett högre krav för straffansvar i vissa fall. Detsamma gäller den föreslagna folkmordsregleringen som inte i alla delar motsvarar dagens bestämmelser. En övergångsbestämmelse om att undantaget från preskription ska gälla för gärningar som utgör folkmord, försök till detta

brott samt grov krigsförbrytelse som begåtts före den föreslagna lagens ikraftträdande, förutsatt att brottet inte redan är preskriberat, fyller därmed ett behov. Om ingen övergångsbestämmelse införs ska, enligt huvudregeln i 12 § BrP, de nya reglerna om preskription inte heller gälla för brott som begåtts innan de nya reglerna trätt i kraft.

Därutöver inställer sig frågan om avsteg från huvudregeln i 12 § BrP bör ske även när det gäller undantag från preskriptionsreglerna för brott mot mänskligheten och försök därtill. I likhet med vad som gäller för folkmord och grov krigsförbrytelse är det fråga om mycket allvarlig brottslighet och intresset av att kunna lagföra brotten är stort. Det är också angeläget att brotten kan lagföras i Sverige i minst samma omfattning och utsträckning som vid Internationella brottmålsdomstolen.

Det förhållande att den föreslagna lagen om straff för folkmord, brott mot mänskligheten och krigsförbrytelser endast i undantagsfall skulle kunna medföra ett mer förmånligt resultat för den tilltalade än vad som skulle ha gällt enligt tidigare lag, medför att äldre rätt i allt väsentligt kommer att tillämpas under en övergångsperiod. I dessa fall kommer gärningar som enligt den nya lagen skulle vara att bedöma som brott mot mänskligheten att bedömas som brott enligt brottsbalken, t.ex. mord, synnerligen grov misshandel, människorov, grovt olaga tvång eller grov våldtäkt. Med undantag för mord och dråp omfattas samtliga dessa brott av preskription. Utredningens förslag om retroaktiv verkan av undantaget från preskriptionsbestämmelserna även för brott mot mänskligheten och försök till brottet får till följd att en nationell gärning som begås före lagändringen, och som ännu inte preskriberats, inte kommer att preskriberas om den skulle kunna bedömas som brott mot mänskligheten, trots att det är brottsbalkens bestämmelser som ska tillämpas.

Som *Justitiekanslern* i sitt yttrande över betänkandet framfört finns principiella betänkligheter mot en sådan lösning. Den kan enligt regeringens uppfattning ifrågasättas om förslaget står helt i överensstämmelse med grundläggande principer om legalitet och förutsebarhet, främst genom att det inte direkt i lag går att utläsa om preskription gäller för en viss typ av brott eller inte. Det får vidare i principiellt hänseende anses som otillfredsställande att olika regler i fråga om preskription skulle komma att gälla för samma typ av brott, beroende på om det gemensamma, särskilda rekvisitet för brott mot mänskligheten är uppfyllt eller inte i ett enskilt fall. En sådan reglering skulle kunna medföra konsekvenser som inte är lätta att överblicka. Därtill kommer att den föreslagna regleringen kan bli svår att tillämpa, eftersom frågan om sådana särskilda rekvisit som krävs för att ett brott enligt lagförslaget ska anses vara begånget i många fall kan bli föremål för komplicerade rättsliga överväganden.

Sammantaget anser regeringen att starka skäl talar mot att föreskriva retroaktiv tillämplighet av den föreslagna ändringen av preskriptionsbestämmelsen när det gäller brott mot mänskligheten och försök till detta brott. Den preskriptionstid som gäller beträffande de i sammanhanget aktuella brottsbalksbrotten är dessutom i de flesta fall lång. För flertalet torde en preskriptionstid om tio, femton respektive tjugofem år gälla.

Eftersom försök till folkrättsbrott, grovt brott, inte är straffbelagt i dag kan slopandet av preskription för grov krigsförbrytelse inte ges någon retroaktiv verkan.

De föreslagna ändringarna i 35 kap. 2 § brottsbalken ska sammanfattningsvis, såvitt gäller brott mot mänskligheten, försök till detta brott samt försök till grov krigsförbrytelse, endast tillämpas i fråga om gärningar begångna efter det att lagändringen trädde i kraft. I övrigt tillämpas bestämmelserna i 35 kap. 2 § brottsbalken fortsatt retroaktivt, förutsatt att brottet inte är preskriberat vid lagändringarnas ikraftträdande.

Äldre föreskrifter om gallringsfristen för vissa uppgifter i spårregistret samt fingeravtrycks- eller signalementsregister ska tillämpas på uppgifter som hänför sig till utredningar om folkrättsbrott enligt 22 kap. 6 § andra stycket brottsbalken, folkmord enligt 1 § lagen (1964:169) om straff för folkmord eller försök till sådant brott.

20 Ekonomiska konsekvenser

Regeringens bedömning: Förslagen kan väntas leda till vissa mindre kostnadsökningar för rättsväsendets myndigheter. Kostnadsökningarna bör kunna finansieras inom ramen för befintliga anslag.

Utredningens bedömning överensstämmer i huvudsak med regeringens. Utredningen bedömer att belastningen på bl.a. myndigheter som arbetar med utredning och lagföring av de brott som omfattas av förslaget inte borde öka i någon större omfattning, eftersom de gärningar som omfattas av den nya lagen till största del redan är straffbara.

Remissinstanserna: Flertalet remissinstanser har lämnat utredningens bedömning utan erinran. Enligt *Domstolsverket* saknas det emellertid i utredningen en bedömning av eventuella kostnader för domstolsväsendet med anledning av den föreslagna lagen. *Kriminalvårdsstyrelsen* menar att straff som döms ut med stöd i den föreslagna lagen kommer att medföra utgifter, eftersom verkställigheten av dessa sannolikt kommer att kräva säkerhetsmässig särbehandling. Enligt *Riksrevisionsverket* kommer svensk domstol enligt förslaget att kunna döma över brott enligt lagen oberoende av var brotten begåtts eller av vem. Riksrevisionsverket pekar vidare på att det straffbelagda området utvidgas genom förslaget och anser att de presumtiva merkostnaderna inte kan anses vara försumbara.

Bedömningen i utkast till lagrådsremiss överensstämmer med regeringens.

Remissinstanserna har inte yttrat sig över bedömningen.

Skälen för regeringens bedömning: Den föreslagna lagen innebär en viss nykriminalisering bl.a. genom att straffansvar införs för försök, förberedelse och stämpling till krigsförbrytelse samt underlåtenhet att avslöja sådant brott. Förslaget innebär vidare att ett uttryckligt straffbud om brott mot mänskligheten införs och att försök, förberedelse, stämpling till och underlåtenhet att avslöja ett sådant brott, enligt 23 kap.

brottsbalken, straffbeläggs. Till stor del är dessa gärningar straffbara redan i dag, däribland som folkrättsbrott och som brott enligt lagen om straff för folkmord. Därutöver kriminaliseras visst handlande eller underlåtenhet av militära eller civila förmän.

De kostnadsökningar som nykriminaliseringen kan medföra för rättsväsendets myndigheter får därmed anses vara begränsade. Inte heller för Kriminalvården torde kostnadsökningarna med anledning av den nya lagen bli annat än obetydliga. Verkställighet av de straff som meddelas med stöd av den föreslagna lagen kan inte förväntas kräva säkerhetsmässig särbehandling i större omfattning än vad som redan är fallet vid verkställighet av domar varigenom någon dömts för folkmord eller folkrättsbrott. För rättsväsendets myndigheter görs därför sammantaget bedömningen att eventuella kostnadsökningar ska kunna finansieras inom ramen för befintliga anslag.

21 Författningskommentar

21.1 Förslaget till lag om straff för folkmord, brott mot mänskligheten och krigsförbrytelser

Folkmord

1 § För *folkmord* döms den som, i syfte att helt eller delvis förinta en nationell, etnisk eller rasmässigt bestämd eller religiös folkgrupp som sådan,

1. dödar en medlem av folkgruppen,
 2. tillfogar en medlem av folkgruppen allvarlig smärta eller skada eller utsätter denne för svårt lidande,
 3. påtvingar medlemmar av folkgruppen levnadsvillkor som är ägnade att medföra att folkgruppen helt eller delvis förintas,
 4. vidtar åtgärder som är ägnade att förhindra att barn föds inom folkgruppen, eller
 5. genom tvång för över ett barn som inte fyllt arton år från folkgruppen till en annan grupp.
- Straffet är fängelse på viss tid, lägst fyra och högst arton år, eller på livstid.

Paragrafen, som behandlas i avsnitt 9, innehåller straffbestämmelser om folkmord. Relevant reglering finns i Romstadgan artikel 6 som grundar sig på folkmordskonventionen (prop. 1952:71, se även prop. 1964:10). Regleringen ersätter lagen om (1964:169) om straff för folkmord.

Enligt paragrafens *första stycke* krävs för straffansvar att en gärning som upptas i någon av punkterna 1–5 i samma stycke begås i syfte att helt eller delvis förinta en nationell, etnisk eller rasmässigt bestämd eller religiös folkgrupp som sådan. Det krävs inte att det särskilda syftet realiseras i praktiken. Brottet kan begås såväl i fredstid som under en väpnad konflikt eller ockupation.

Skyddsintresset för folkmordsbrottet är i första hand en viss utpekad folkgrupp som kollektiv, inte den enskilda individen som ingår i kollektivet. Brottets karaktär förutsätter att en folkgrupps, eller en del av en sådan grupp, existens hotas genom handlandet, se vidare avsnitt 9.1.

Med begreppet *förinta* avses att en enligt paragrafen skyddad folkgrupp eller en del därav upphör att existera. Detta innebär inte någon förändring i sak i förhållande till begreppet förgöra i lagen om (1964:169) om straff för folkmord. Förintelse kan ske genom att medlemmar i en skyddad folkgrupp i stor omfattning dödas eller utsätts för svåra levnadsvillkor som typiskt sett leder till döden. Det är emellertid inte nödvändigt att den skyddade folkgruppen rent fysiskt utplånas. Det förhållandet att en folkgrupp upphör att existera t.ex. ur ett socialt eller kulturellt perspektiv omfattas också av begreppet¹²³.

Bedömningen av om en gärning har begåtts med det för folkmord särskilda syftet får, i de flesta fall, avgöras utifrån de objektiva omständigheter som förelegat vid gärningen. Mer sällan finns det tillgång till direkta bevis som t.ex. erkännanden, offentliga framträdanden eller dokumentation som visar syftet med gärningen. Förekomsten av en plan eller politik att helt eller delvis förinta en folkgrupp i det område och under den tid gärningen begåtts kan utgöra en stark indikation på att det särskilda syftet har förelegat¹²⁴. Flera faktorer kan vara av betydelse vid prövningen av om någon sådan systematiserad strategi i form av en plan eller politik har funnits, bl.a. beaktas om det i ett område förekommit ett stort antal gärningar som var och en skulle kunna bedömas som folkmord, t.ex. mord, tortyr och våldtäkt, och huruvida de, på ett systematiskt sätt, riktats mot ett större antal medlemmar av en och samma skyddade folkgrupp. Vid bedömningen av om en gärning kan anses ha utgjort ett led i en sådan plan eller politik beaktas dels omständigheter som är hänförliga till gärningen, t.ex. det antal personer gärningen riktats mot, om dessa personer kan anses tillhöra den utsatta folkgruppen samt gärningens karaktär och allvar, dels omständigheter hänförliga till förövaren, t.ex. i vilken egenskap denne har handlat samt på vilket sätt han eller hon i övrigt agerat i förhållande till medlemmar av denna folkgrupp¹²⁵. Förekomsten av en plan eller politik utgör dock inte en nödvändig förutsättning för att det för folkmord särskilda syftet ska anses föreligga. Detta prövas utifrån samtliga omständigheter i det enskilda fallet¹²⁶.

I Rwandatribunalens avgörande *Seromba*¹²⁷ ansågs den tilltalade Athanase Seromba ha handlat med det för folkmord särskilda syftet. Vid prövningen beaktades flera omständigheter, bl.a. att han, i vetskap om att cirka 1 500 tutsier hade tagit skydd i den kyrka där han var tjänstgörande präst, hade gett anvisningar om hur kyrkan mest effektivt kunde förstöras

¹²³ Jugoslavientribunalen, Trial Judgement, The Prosecutor v. Vidoje Blagojevic and Dragan Jokic, 2005, IT-02-60-T, para 666.

¹²⁴ Jugoslavientribunalen, Appeal Judgement, The Prosecutor v. Goran Jelusic, 2001, IT-95-10-A, para. 48, Jugoslavientribunalen, Trial Judgement, The Prosecutor v. Radislav Krstic, 2001, IT-98-33-T, para 572.

¹²⁵ Jugoslavientribunalen, Trial Judgement, The Prosecutor v. Jean Paul Akayesu, 1998, ICTR-96-4-T, paras 523 f. Jugoslavientribunalen, Appeal Judgement, The Prosecutor v. Goran Jelusic, 2001, IT-95-10-A, para 47, Rwandatribunalen, Appeal Judgement, The Prosecutor v. Clément Kayishema and Obed Ruzindana, 2001, ICTR-95-1-A, paras 158 f.

¹²⁶ Rwandatribunalen, Trial Judgement, The Prosecutor v. Jean Paul Akayesu, 1998, ICTR-96-4-T, para 523, Rwandatribunalen, Appeal Judgement, The Prosecutor v. Clément Kayishema and Obed Ruzindana, 2001, ICTR-95-1-A, paras 158 och 159.

¹²⁷ Rwandatribunalen, Appeal Judgement, The Prosecutor v. Athanase Seromba, 2008, ICTR-2001-66-A, paras 177–182.

och tutsierna därigenom dödas. I sammanhanget beaktades även att Seromba vid flera tillfällen tidigare både handlat och uttalat sig fientligt mot tutsier som folkgrupp.

Med begreppet *folkgrupp* avses som utgångspunkt ett större antal personer. Hur stort antal som krävs måste avgöras i det enskilda fallet. Det är emellertid inte nödvändigt att gruppen omfattar ett lands hela befolkning eller samtliga personer tillhörande en viss religion i ett land. Det är inte heller nödvändigt att syftet med en gärning är att förinta alla personer tillhörande en viss folkgrupp, oavsett var i världen de befinner sig. En mer begränsad del av en folkgrupp, som t.ex. definieras genom en geografisk avgränsning, kan utgöra en sådan folkgrupp som omfattas av bestämmelsen. I Rwandatribunalens avgörande *Kayishema*¹²⁸ ansågs tutsier inom det avgränsade området Rwanda utgöra en folkgrupp, även om det i och för sig fanns tutsier även i andra delar av världen.

Straffansvaret för folkmord omfattar även gärningar som begås i syfte att förinta *en del av* en folkgrupp. Som utgångspunkt krävs att denna del till sitt antal, numeriskt eller relativt sett, utgör en betydande andel av folkgruppen. Även ett mindre antal personer kan i sammanhanget utgöra en relevant andel av en folkgrupp om individerna av någon anledning, t.ex. på grund av sin ställning i gruppen, är särskilt viktiga för folkgruppens fortlevnad¹²⁹. I Jugoslavientribunalens avgörande *Krstić* definierades bosniska muslimer i Srebrenica och i östra Bosnien som en sådan del av folkgruppen bosniska muslimer att straffansvar för folkmord kunde aktualiseras. Mellan 7 000 och 8 000 bosnienmuslimska män från Srebrenica hade dödat samtidigt som kvinnor och barn tillhörande samma grupp tvångsförflyttats från området. Detta ansågs enligt tribunalen ha haft en avgörande betydelse för bosnienmuslimernas möjligheter att fortsatt existera som folkgrupp i det aktuella området¹³⁰.

En folkgrupp definieras i första hand utifrån objektiva omständigheter, t.ex. med utgångspunkt i gruppmedlemmarnas medborgarskap, modersmål, religionstillhörighet eller utövande av gemensamma traditioner. Därutöver kan även omständigheter av subjektiv karaktär beaktas, dvs. att en grupp av personer definierar sig själv som folkgrupp eller definieras som sådan av andra, t.ex. av förövare¹³¹. Det politiska, historiska, sociala och kulturella sammanhang som en grupp verkar i kan ha betydelse vid prövningen av i vilken omfattning denna subjektiva uppfattning bör tillmätas betydelse¹³². Frågan om vad som i detta

¹²⁸ Rwandatribunalen, Trial Judgement, The Prosecutor v. Clément Kayishema and Obed Ruzindana, 1999, ICTR-95-1-T.

¹²⁹ Rwandatribunalen, Trial Judgement, The Prosecutor v. Clément Kayishema and Obed Ruzindana, 1999, ICTR-95-1-T, para 96. Jugoslavientribunalen, Trial Judgement, The Prosecutor v. Goran Jelusic, 1999, IT-95-10-T, para. 82, jfr ICJ, Case concerning application of the convention on the prevention and punishment of the crime of genocide (Bosnia and Herzegovina v. Serbia and Montenegro) Judgment of 26 February 2007, para 198.

¹³⁰ Jugoslavientribunalen, Trial Judgement, The Prosecutor v. Radislav Krstic, 2001, IT-98-33-T, paras 560, 594–598. Jugoslavientribunalen, Appeal Judgement, The Prosecutor v. Radislav Krstic, 2004, IT-98-33-A, para 12.

¹³¹ Rwandatribunalen, Trial Judgement, The Prosecutor v. Clément Kayishema and Obed Ruzindana, 1999, ICTR-95-1-T, para 98.

¹³² Rwandatribunalen, Appeal Judgement, The Prosecutor v. Ferdinand Nahimana et al., 2007, ICTR-99-52-A, para 496. Rwandatribunalen, Trial Judgement, The Prosecutor v.

sammanhang kan anses utgöra en folkgrupp har behandlats av Internationella brottmålsdomstolens förundersökningskammare i anledning av arresteringsordern mot *Omar Hassan Ahmad Al Bashir*¹³³. Ordern avsåg misstankar om folkmord, brott mot mänskligheten och krigsförbrytelser som skulle ha begåtts i Darfur under perioden mars 2003 till juli 2008. Personer boende i södra Darfur, tillhörande folkstammarna fur, masalit och zaghawa ansågs utgöra en folkgrupp (etniska afrikaner) skild från befolkningen som bodde i norr (etniska araber). Vid denna bedömning beaktades bl.a. att det finns avgörande skillnader i hur befolkningen i de olika delarna av Darfur lever t.ex. genom att boende i norr i mycket stor omfattning lever som nomader medan de i söder är bönder. Grupperna talar olika dialekter och lever efter olika traditioner med skilda sedvänjor, vilka bestäms av gruppens geografiska placering. Av betydelse i sammanhanget var också det förhållandet att gruppmedlemmarna själva uppfattar att de tillhör olika folkgrupper.

Det är som utgångspunkt inte möjligt att definiera en folkgrupp genom någon negativ bestämning. Enligt Jugoslavientribunalen kunde t.ex. inte personer som inte tillhörde folkgruppen serber därigenom anses utgöra en egen folkgrupp¹³⁴.

I bestämmelsens första stycke räknas de folkgrupper upp som omfattas av skyddet mot folkmord. Uppräkningen är uttömmande.

En *nationell folkgrupp* förenas i första hand genom sitt medborgarskap. Därutöver kan beaktas om gruppen delar en gemensam historia eller kultur, gemensamma sedvänjor samt ett gemensamt språk. Som exempel kan nämnas att den kambodjanska befolkningen ansågs ha utgjort en sådan skyddad folkgrupp vid bedömningen av Röda Khmerernas brott begångna på 1970-talet.

En *etnisk folkgrupp* utmärker sig främst genom gruppens kulturella tradition och dess gemensamma historia. Gemensamt för gruppens medlemmar är att de ofta talar samma språk, lever i ett avgränsat geografiskt område samt delar gemensamma sedvänjor och i allt väsentligt levnadsvanor¹³⁵.

I Rwandatribunalens avgörande *Akayesu* anføres att definitionen av *rasmässigt bestämd folkgrupp* i huvudsak bygger på föreställningen om nedärvda fysiska spår som t.ex. hudfärg eller kroppsbyggnad¹³⁶. Frågan om användning av begreppet ras behandlas i avsnitt 8.1. Ofta ligger frågan om etnicitet nära men det kan också vara så att gärningsmannen eller gruppen själv identifierar sig utifrån rasbegreppet.

Gerorg Rutaganda, 1999, ICTR-96-3-T, paras 56 f., Rwandatribunalen, Trial Judgement, The Prosecutor v. Alfred Musema, 2000, ICTR-96-13-T, paras 161 f.

¹³³ Al Bashir arrest warrant case ICC PT Ch. I 4.3.2009, ICC-02/05-01/09, se även Darfur-kommissionens rapport UN Doc. S/2005/60, paras 508 f.

¹³⁴ Jugoslavientribunalen, Trial Judgement, The Prosecutor v. Milimir Stakic, 2003, IT-97-24-T, para 512.

¹³⁵ Rwandatribunalen, Trial Judgement, The Prosecutor v. Jean Paul Akayesu, 1998, ICTR-96-4-T, para 513, Rwandatribunalen, Trial Judgement, The Prosecutor v. Clément Kayishema and Obed Ruzindana, 1999, ICTR-95-1-T, para 98.

¹³⁶ Rwandatribunalen, Trial Judgement, The Prosecutor v. Jean Paul Akayesu, 1998, ICTR-96-4-T, para 514.

En *religiös folkgrupps* medlemmar delar samma religion eller religiösa eller andliga övertygelse. Begreppet omfattar såväl större religiösa grupper, t.ex. kristna eller muslimer, som mindre grupper förutsatt att de bedöms vara av en permanent karaktär. Däremot omfattas inte politiska grupper där religiösa övertygelser kan utgöra en del av den politiska plattformen.

Brottet folkmord är till sin karaktär sådant att det som utgångspunkt förutsätts drabba ett stort antal personer, även om en straffbar gärning i och för sig kan rikta sig mot en enstaka individ. Straffansvaret förutsätter därmed i princip att flera är delaktiga i brottsligheten. För straffansvar för gärningsmannaskap krävs att någon begår gärningen i syfte att helt eller delvis förinta en folkgrupp. Medverkansansvar kan bli aktuellt för den som kände till att ett förintelsesyfte förelåg utan att själv dela det, förutsatt att övriga kriterier är uppfyllda¹³⁷.

Punkten 1

Bestämmelsen behandlas i avsnitt 9.2.1. Relevant reglering finns i Romstadgans artikel 6 a.

Den brottsliga gärningen avser att uppsåtligen döda en person. Det straffrättsliga ansvaret kan också omfatta underlåtenhet att förse någon med livsnödvändiga förnödenheter eller vård som leder till död. Även gärningar varigenom människor utsätts för behandling som ger upphov till skada, sjukdom eller utmattningsarbete som resulterar i död kan omfattas, t.ex. påtvingande av mycket dåliga levnadsförhållanden, hårt fysiskt arbete under internering eller under vistelse i koncentrationsläger, förutsatt att det finns uppsåt till effekten.

Punkten 2

Bestämmelsen behandlas i avsnitt 9.2.2. Romstadgans reglering finns i artikel 6 b.

Den brottsliga gärningen avser att tillfoga en medlem av en skyddad folkgrupp allvarlig smärta eller skada eller utsätta denne för svårt lidande.

Med begreppet *allvarlig smärta* avses fysiskt lidande av visst kvalificerat slag. Även förorsakande av smärta med en lägre grad av intensitet kan omfattas av straffansvaret t.ex. om den tillfogas någon under längre tid eller vid upprepade tillfällen.

Med *allvarlig skada* avses såväl fysisk som psykisk skada. Det krävs inte att skadan är av permanent natur.

En fysisk skada innefattar fysiska funktionsrubbingar såsom försämrad syn, förlamning, förlust av lemmar eller svåra skador på organ. Även t.ex. frakturer, förgiftningar eller vävnadsskador förorsakade av t.ex. strålning kan utgöra en allvarlig skada. Andra, anatomiskt sett, mindre allvarliga skador kan omfattas av straffansvaret om de för den

¹³⁷ Jugoslavientribunalen, Trial Judgement, The Prosecutor v. Radislav Krstic, 2001, IT-98-33-T, para 549, jfr Gerhard Werle, Principles of International Criminal Law, 2009, Second Edition, s. 279 f., Cryer, Riman, Ronbinson and Wilmshurst, An Introduction to International Criminal Law and Procedure, 2010, Second Edition, s. 226 f.

skadade har särskilt stor betydelse. En kroppsskadas svårhet kan därmed bedömas utifrån den enskilda individens situation och personliga förutsättningar. En permanent eller långsiktig försämring av hälsan kan också omfattas.

Begreppet skada kan även innefatta sjukdom. Denna ska ha inträtt till följd av en aktiv gärning eller en underlåtenhet att vidta vissa åtgärder. Därmed kan även sjukdom, som utgör en effekt av att en person utsätts för mycket påfrestande levnadsvillkor, t.ex. genom att berövas tillgång till mat och vatten eller medicin eller genom att tvingas äta eller dricka något skadligt, omfattas.

Begreppet skada innefattar även en psykisk skada som är medicinskt påvisbar, t.ex. en psykisk chock, psykos eller en svår depression.

Med *svårt lidande* avses psykiskt lidande. Detta behöver inte ha medfört en medicinskt påvisbar skada. Gärningar som ger upphov till allmänna känslotvingingar som vrede, rädsla, oro eller sorg omfattas dock inte av straffansvaret. I Rwandatribunalens avgöranden *Kayishema*¹³⁸ samt *Soremba*¹³⁹ uttalade tribunalen att gärningar som endast förorsakar allvarlig fruktan eller rädsla inte medför ett straffbart lidande. Enligt tribunalen krävs att lidandet inte är tillfälligt övergående. Denna förutsättning har av Jugoslavientribunalen i avgörandet *Krstic*¹⁴⁰ beskrivits som ett krav på att en gärning ska ha medfört allvarliga och långsiktiga svårigheter att leva ett normalt liv. Ett exempel på svårt lidande kan vara att en person utsätts för stor psykisk stress och påfrestning, bl.a. i form av svår dödsångest. I avgörandet *Blagojevic*¹⁴¹ ansåg Jugoslavientribunalen att personer som lyckats överleva en massaker hade utsatts för ett sådant lidande. De överlevande hade tagits till fånga och tillsammans med familjemedlemmar och vänner förts till avrättningsplatser där de tvingats bevittna hur ett stort antal av personerna i gruppen avrättats. För att undvika att själva dödas hade flera av de överlevande förställt sig som avlidna, bl.a. genom att i flera timmar ligga orörliga på marken, gömda bland döda eller svårt skadade människor.

Allvarlig skada eller svårt lidande kan förorsakas genom bl.a. tortyr, sexuella övergrepp som begås t.ex. genom våldtäkt eller genom omänsklig eller förnedrande behandling. Straffansvaret kan även omfatta andra typer av gärningar, förutsatt att de medför en sådan effekt. Som utgångspunkt krävs dock i princip att gärningen är av motsvarande svårhet som de gärningar som räknas upp för att allvarlig skada eller svårt lidande ska kunna uppstå.

I bl.a. Rwandatribunalens avgörande *Akayesu*¹⁴² har det bekräftats att gärningar som utgör våldtäkt eller andra former av allvarliga sexuella

¹³⁸ Rwandatribunalen, Trial Judgement, The Prosecutor v. Clément Kayishema and Obed Ruzindana, 1999, ICTR-95-1-T, para 110.

¹³⁹ Rwandatribunalen, Appeal Judgement, The Prosecutor v. Athanase Seromba, 2008, ICTR-2001-66-A, para 46 f.

¹⁴⁰ Jugoslavientribunalen, Trial Judgement, The Prosecutor v. Radislav Krstic, 2001, IT-98-33-T, para 513.

¹⁴¹ Jugoslavientribunalen, Trial Judgement, The Prosecutor v. Vidoje Blagojevic and Dragan Jokic, 2005, IT-02-60-T, paras 647 f.

¹⁴² Rwandatribunalen, Judgement, The Prosecutor v. Jean Paul Akayesu, 1998, ICTR-96-4-T, paras 731–734.

övergrepp kan innebära att en person tillfogas allvarlig smärta eller skada eller utsätts för svårt lidande. I avgörandet hade kvinnliga tutsier systematiskt utsatts för sexuella övergrepp, ofta i samband med att de misshandlats och svårt förnedrats. Vissa av kvinnorna hade även dödats i samband med övergreppen. Tribunalen ansåg att kvinnorna, deras familjer och den folkgrupp som de tillhörde genom dessa övergrepp hade brutits ned såväl fysiskt som psykiskt på ett sådant sätt att gärningarna utgjorde folkmord.

Gärningstypen omänsklig och förnedrande behandling har av Rwanda- och Jugoslavientribunalerna ansetts innefatta bl.a. att utsättas för förödmjukande och förnedrande behandling, att den personliga värdigheten skändas eller att någon påtvingas svåra levnadsvillkor i koncentrationsläger, se vidare författningskommentar till 4 § första stycket 2.

Punkten 3

Bestämmelsen behandlas i avsnitt 9.2.3. Reglering finns i artikel 6 c i Romstadgan.

Straffansvaret avser att påtvinga medlemmar i en skyddad folkgrupp levnadsvillkor som är ägnade att medföra att folkgruppen helt eller delvis förintas. Det krävs att levnadsvillkoren är sådana att de vid en objektiv bedömning typiskt sett kan leda till att människor dör¹⁴³. Dock krävs inte att effekten realiserar.

Gärningen ska rikta sig mot ett större antal personer. Vad som i sammanhanget kan anses utgöra ett tillräckligt antal får avgöras utifrån omständigheterna i det enskilda fallet. I vart fall torde det vara tillräckligt att gärningen riktar sig mot en större andel av de personer som t.ex. befinner sig i ett fång- eller arbetsläger.

Brottet kan begås genom att människor tvingas utföra hårt arbete under svåra förhållanden, berövas tillgång på livsmedel, läkemedel eller andra viktiga förnödenheter eller utrustning som, beroende på omständigheterna i det enskilda fallet, kan anses som livsnödvändig.

Bestämmelsen är delvis överlappande med punkten 2, se ovan.

Punkten 4

Bestämmelsen behandlas i avsnitt 9.2.4. Romstadgans reglering finns i artikel 6 d.

Den brottsliga gärningen avser att vidta åtgärder som är ägnade att förhindra att barn föds inom en skyddad folkgrupp.

Enligt Rwandatribunalens avgörande *Akayesu*¹⁴⁴ omfattas gärningar som bl.a. påtvingad sterilisering eller abort, påtvingande av preventivmedel, förbud att ingå äktenskap eller åtgärder som innebär att kvinnor och män hålls åtskilda.

¹⁴³ Rwandatribunalen, Trial Judgement, The Prosecutor v. Jean Paul Akayesu, 1998, ICTR-96-4-T, para 505 f., Rwandatribunalen, Trial Judgement, The Prosecutor v. Clément Kayishema and Obed Ruzindana, 1999, ICTR-95-1-T, para 115 f., Rwandatribunalen, Trial Judgement, The Prosecutor v. Gerorg Rutaganda, 1999, ICTR-96-3-T, para 51.

¹⁴⁴ Rwandatribunalen, Trial Judgement, The Prosecutor v. Jean Paul Akayesu, 1998, ICTR-96-4-T, paras 507 f.

För straffansvar krävs inte att gärningen faktiskt har förhindrat barnafödande inom folkgruppen. Det är tillräckligt att åtgärden typiskt sett kunnat leda till en sådan effekt.

Punkten är utformad med beaktande av *Lagrådets* förslag.

Punkten 5

Bestämmelsen behandlas i avsnitt 9.2.5. Relevant reglering finns i artikel 6 e i Romstadgan.

Den brottsliga gärningen avser att genom tvång överföra ett barn från en skyddad folkgrupp till en annan grupp. Med barn avses personer som inte fyllt arton år. Genom gärningen skiljs barnet fysiskt från sin folkgrupp. Därigenom hindras barnet från att t.ex. lära sig folkgruppens språk och ta del av dess kultur, religion eller traditioner.

Det krävs att överförandet sker med tvång. Förutom fysiskt tvång avses även bl.a. hot om eller framkallande av rädsla för våld eller frihetsberövande. Ett straffbart överförande kan även ske genom missbruk av någons beroendeställning eller utnyttjande av förhållanden som beroende på omständigheterna i det enskilda fallet kan anses vara tvingande (coercive environment), se även författningskommentaren till 2 § första stycket 3. Om den folkgrupp som barnet tillhör utsätts för andra gärningar som sammantaget eller var för sig kan utgöra folkmord, t.ex. genom att folkgruppens medlemmar dödas eller utsätts för svåra påfrestningar, kan en sådan tvingande miljö anses föreligga.

I förhållande till barnets ålder är det tillräckligt med oaksamhet. Även den som inte insåg men hade skälig anledning att anta att barnet är under arton år, ska fällas till ansvar om övriga förutsättningar är uppfyllda. Regleringen i denna del finns i 12 §, se författningskommentaren till denna paragraf.

Straffskalan

Regleringen behandlas i avsnitt 9.3. Enligt paragrafens *andra stycke* är straffet fängelse på viss tid, lägst fyra och högst arton år, eller på livstid.

Vid bestämmande av straffet ska domstolen göra en helhetsbedömning av samtliga omständigheter i det enskilda fallet. Det innebär bl.a. att bestämmelserna om straffmätning i 29 kap. brottsbalken ska tillämpas.

Det ligger i sakens natur att den översta delen av straffskalan bör tillämpas för gärningar som innefattar uppsåtligt dödande.

Brott mot mänskligheten

2 § För *brott mot mänskligheten* döms, om gärningen utgör eller ingår som ett led i ett omfattande eller systematiskt angrepp riktat mot en grupp civila, den som

1. dödar en person som ingår i gruppen,
2. tillfogar en person som ingår i gruppen allvarlig smärta eller skada eller utsätter denne för svårt lidande genom tortyr eller annan omänsklig behandling,
3. utsätter en person som ingår i gruppen för ett allvarligt sexuellt övergrepp genom våldtäkt, påtvingad prostitution eller annan till sitt allvar jämförbar gärning,
4. i syfte att påverka den etniska sammansättningen av en befolkning eller att föröva andra svåra överträdelser av allmän folkrätt, frihetsberövar en kvinna som ingår i gruppen och som med tvång gjorts havande,

5. försakar att en person som ingår i gruppen kommer i sexuellt slaveri eller, i strid med allmän folkrätt, kommer i tvångsarbete eller annat sådant tvångstillstånd,

6. i strid med allmän folkrätt deporterar eller tvångsflyttar en person som ingår i gruppen,

7. i strid med allmän folkrätt frihetsberövar någon som ingår i gruppen,

8. utsätter personer som ingår i gruppen för förföljelse genom att i strid med allmän folkrätt beröva dem grundläggande rättigheter på grund av politiska, rasrasmässiga, nationella, etniska, kulturella, religiösa, könsrasmässiga eller andra enligt allmän folkrätt otillåtna motiv, eller

9. för en stats eller politisk organisations räkning, eller med dess tillstånd, stöd eller samtycke, i syfte att undandra en person i gruppen från rättsligt skydd under en längre tid,

a) frihetsberövar denne om frihetsberövandet följs av en vägran att erkänna detta eller att lämna information om personens öde eller uppehållsort,

b) sedan ett frihetsberövande skett vägrar att erkänna detta eller att lämna information om den frihetsberövades öde eller uppehållsort, eller

c) sedan en sådan vägran skett vidmakthåller frihetsberövandet.

Straffet är fängelse på viss tid, lägst fyra och högst arton år, eller på livstid.

Paragrafen, som behandlas i avsnitten 10.2–4, reglerar brott mot mänskligheten. För straffansvar krävs att en gärning som upptas i någon av punkterna i paragrafens *första stycke* utgör, eller ingår som ett led i, ett omfattande eller systematiskt angrepp riktat mot en grupp civila.

Genom detta krav särskiljs brott mot mänskligheten från folkmord och krigsförbrytelser, för vilka andra gemensamma rekvisit gäller, samt från vad som annars kan lagföras som nationella brott som t.ex. mord, våldtäkt eller olaga frihetsberövande. Brottet kan begås såväl i fredstid som under en väpnad konflikt eller ockupation.

Angreppet ska riktas mot en grupp civila. Med civila avses som utgångspunkt de som enligt den humanitära rätten åtnjuter skydd mot att angripas med våld, dvs. i princip alla med undantag för kombattanter, stridande eller personer som direkt deltar i fientligheterna, jfr även författningskommentaren till 3 §.

En grupp civila ska till övervägande del bestå av civila. Gruppens status som civil förändras emellertid inte av att ett fåtal personer med annan status, t.ex. kombattanter, uppehåller sig i den¹⁴⁵.

Vad som i detta sammanhang avses med begreppet grupp är inte närmare definierat. Det antal individer som krävs för att dessa ska anses utgöra en grupp får avgöras i det enskilda fallet. En grupp behöver inte bestå av ett lands hela befolkning och inte heller hela befolkningen i ett visst avgränsat geografiskt område. Personernas nationalitet saknar betydelse och, till skillnad från vad som gäller för straffansvar för folkmord, krävs inte heller att en grupp kan definieras utifrån faktorer som t.ex. etnicitet eller religion. Därmed kan t.ex. en politisk grupp utgöra en civil grupp.

Ett *angrepp* på en civil grupp innefattar ofta användande av militära medel. Det krävs emellertid inte att gruppen utsätts för fysiskt våld eller hot. Även t.ex. deportation, frihetsberövande eller förföljelse utgör

¹⁴⁵ Jugoslavientribunalen, Trial Judgement, The Prosecutor v. Dario Kordic and Mario Cerkez, 2001, IT-95-14/2-T, para 180.

gärningar som var för sig eller tillsammans kan konstituera ett angrepp på en grupp civila. Begreppet är därmed vidare än vad som enligt artikel 49 i tilläggsprotokoll I till Genèvekonventionerna avses med anfall, dvs. varje våldshandling mot motståndaren.

Undantagsvis kan en enstaka gärning utgöra ett angrepp¹⁴⁶. I dessa fall krävs att gärningen uppfyller det krav på omfattning som gäller för ett angrepp, se vidare nedan. Som exempel kan nämnas ett storskaligt anfall med massförstörelsevapen riktat mot en civilbefolkning.

I de flesta fall består angreppet av en serie gärningar som var för sig kan utgöra brott mot mänskligheten t.ex. mord, våldtäkt, tortyr eller annan omänsklig behandling eller förföljelse. Gärningarna ska vid en sammantagen bedömning bilda ett mönster av kollektivt organiserat handlande riktat mot en grupp civila¹⁴⁷. Enstaka och isolerade gärningar utan samband med andras handlande kan, som utgångspunkt, inte utgöra ett straffbart angrepp i nu aktuell mening. Detsamma gäller gärningar som i och för sig förekommer i stor omfattning men som kan hänföras till en eller ett mindre antal individers agerande på eget bevåg, t.ex. ett upplopp, en s.k. brottsvåg eller ett isolerat massmord. Gärningarna behöver inte ha varit föremål för lagföring men det måste kunna konstateras att ett angrepp de facto föreligger.

Ett angrepp på en grupp civila ska vara *omfattande eller systematiskt* till sin natur. Samma omständigheter kan i detta sammanhang beaktas som vid bedömningen av om ett angrepp överhuvudtaget föreligger.

Bedömningen av om ett angrepp är *omfattande* görs främst utifrån objektiva omständigheter. I första hand beaktas den effekt som angreppet får, t.ex. att många människor dödas eller utsätts för bl.a. tortyr, våldtäkt, deportation eller förföljelse. Såväl ett stort antal gärningar som begås av flera olika personer som ett fåtal gärningar som var för sig förorsakar mycket stora skador kan ge upphov till konsekvenser som innebär att ett angrepp anses som omfattande. Det ligger i sakens natur att ett omfattande angrepp i många fall också är systematiskt, eftersom det i princip krävs planering och organisation för att genomföra en storskalig attack. Det förhållandet att ett angrepp bedöms vara omfattande kan därmed tala för att det även är att anse som systematiskt.

Systematiska angrepp definieras av Jugoslavientribunalen som angrepp bestående av organiserade gärningar som följer ett visst mönster eller en på förhand uppgjord plan, i motsats till att de uppkommer slumpartat och utan inbördes samband¹⁴⁸. Bedömningen av om ett angrepp lever upp till kravet på systematik görs i första hand utifrån objektiva omständigheter. I de fall en stats eller organisations plan eller politik kan anses ligga till grund för ett angrepp är kravet på systematik som utgångspunkt uppfyllt. Även i andra fall kan de gärningar som konstituerar ett angrepp ha

¹⁴⁶ Jugoslavientribunalen, Trial Judgement, The Prosecutor v. Tihomir Blaskic, 2000, IT-95-14-T, para 206. Jugoslavientribunalen, Trial Judgement, The Prosecutor v. Dusko Tadic, 1997, IT-94-1-T, para 649.

¹⁴⁷ Jugoslavientribunalen, Trial Judgement, The Prosecutor v. Dario Kordic and Mario Cerkez, 2001, IT-95-14/2-T, para 178.

¹⁴⁸ Jugoslavientribunalen, Trial Judgement, The Prosecutor v. Dusko Tadic, 1997, IT-94-1-T, para 648, Jugoslavientribunalen, Trial Judgement, The Prosecutor v. Dragoljub Kunarac and Others, 2001, IT-96-23-T och IT-96-23/1-T, para 429.

föregåtts av en sådan övergripande organisation och samordning att angreppet är att anse som systematiskt. Vid denna bedömning kan bl.a. beaktas att ledande personer i samhället uttalat sig till förmån för angreppet, att angreppet involverat ett större antal personer samt krävt planering och samordning för att kunna genomföras.

För att en gärning ska kunna utgöra ett brott mot mänskligheten krävs, om inte gärningen som sådan utgör ett omfattande eller systematiskt angrepp på en grupp civila, att den ingår som *ett led* i ett sådant angrepp. Förövaren behöver inte ha gjort sig skyldig till ytterligare gärningar. Denne behöver inte heller ha deltagit i planeringen eller organisationen av det angrepp som gärningen kopplas till eller dela det syfte eller motiv som ligger till grund för angreppet. Förövaren kan begå gärningen av personliga motiv eller i eget intresse t.ex. av ekonomiska eller sociala skäl¹⁴⁹. Vidare uppställs inget krav på att förövaren känner till alla omständigheter kring angreppet eller att han eller hon förstår att detta i rättslig bemärkelse utgör ett angrepp. Det är tillräckligt att personen har uppsåt till de faktiska omständigheterna som konstituerar angreppet. Vidare krävs enligt Jugoslavientribunalen att gärningen, utifrån en objektiv bedömning, är sådan att den till sin karaktär eller effekt kan främja angreppet samt att förövaren har uppsåt till detta förhållande. Av betydelse för denna bedömning är, enligt tribunalen, de objektiva omständigheterna vid gärningens genomförande samt gärningens karaktär och dess konsekvenser¹⁵⁰. Därvid beaktas bl.a. om det finns likheter mellan den enskilda gärningen och de gärningar som konstituerar angreppet, om den eller de personer som utsätts för den enskilda gärningen kan anses tillhöra den grupp civila som angreppet riktas mot samt om det finns ett tidsmässigt och geografiskt samband mellan gärningen och angreppet.

Punkten 1

Bestämmelsen behandlas i avsnitt 10.3.1. Relevant reglering finns i artiklarna 7:1 a och 7:1 b i Romstadgan.

Den brottsliga gärningen avser att uppsåtligen döda en person som ingår i gruppen. Straffansvaret omfattar även underlåtenhetshandlingar som t.ex. berövande av tillgång till livsmedel, läkemedel eller andra livsnödvändiga förnödenheter¹⁵¹. Även tvång att utföra mycket hårt fysiskt arbete som leder till att en person avlider på grund av utmattning eller sjukdom kan omfattas. I straffansvaret ingår även utrotning (extermination). Storskaligheten i en sådan gärning får betydelse vid bedömningen av straffvärdet.

¹⁴⁹ Jugoslavientribunalen, Appeal Judgement, The Prosecutor v. Dragoljub Kunarac and Others, 2002, IT-96-23-A och IT-96-23/1-A, paras 102 f.

¹⁵⁰ Jugoslavientribunalen, Appeal Judgement, The Prosecutor v. Dusko Tadic, 1999, IT-94-1-A, para 271, Jugoslavientribunalen, Trial Judgement, The Prosecutor v. Dragoljub Kunarac and Others, 2001, IT-96-23-T och IT-96-23/1-T, para 418.

¹⁵¹ Jugoslavientribunalen, Trial Judgement, The Prosecutor v. Zejnir Delalic and Others, 1998, IT-96-21-T, para 424.

Bestämmelsen behandlas i avsnitt 10.3.2. Reglering finns i Romstadgan, artiklarna 7:1 f, 7:1 g, 7:1 k samt 7:2 e.

Den brottsliga gärningen avser att tillfoga en person som ingår i gruppen allvarlig smärta eller skada eller utsätta denne för svårt lidande. Detta kan ske genom att personen utsätts för tortyr eller annan omänsklig behandling. Även påtvingad sterilisering omfattas då en sådan gärning kan utgöra omänsklig behandling.

Med *allvarlig smärta* avses fysiskt lidande av visst kvalificerat slag. Även förorsakande av smärta med en lägre grad av intensitet kan omfattas av straffansvaret om någon utsätts under en längre tid eller vid upprepade tillfällen.

Med *allvarlig skada* avses såväl psykisk som fysisk skada. För psykisk skada krävs att den är medicinskt påvisbar t.ex. en psykisk chock, psykos eller svår depression. Allmänna känslottringar som vrede, rädsla, oro eller sorg faller inte in under bestämmelsen. Allvarliga fysiska kroppsskador innefattar fysiska funktionsrubbingar såsom försämrad syn, hörsel eller talförmåga, förlamning, förlust av lemmar eller svåra inre skador. Även sterilisering kan förorsaka en allvarlig fysisk skada. En permanent eller långsiktig allvarlig försämring av hälsan kan också utgöra en kroppsskada. Dessutom kan t.ex. sår, frakturer, ledsador, svullnader, hjärnskakningar, förgiftningar eller vävnadsskador förorsakade av t.ex. strålning utgöra allvarliga skador, förutsatt att de är av kvalificerat slag. Också andra, anatomiskt sett, mindre allvarliga skador kan omfattas av bestämmelsen om de för den skadade har särskilt stor betydelse. En kroppsskadas svårhet kan därmed bedömas utifrån den enskilda individens situation.

Begreppet skada innefattar även sjukdom som t.ex. inträtt till följd av tortyr. Allvarlig sjukdom kan också inträda som en följd av att en person utsätts för mycket påfrestande behandling t.ex. genom att i fångenskap vägras medicinering, inte förses med tillräckliga mängder mat eller vatten eller tvingas äta eller dricka något som är skadligt för hälsan.

Med *svårt lidande* avses psykiskt lidande. Svårt lidande kan förorsakas genom att en person utsätts för svåra psykiska påfrestningar t.ex. genom att förhöras med metoder som innebär att personen eller någon närstående hotas eller åsamkas allvarlig rädsla eller dödsångest. Även förhörsmetoder som innefattar att en person utsätts för t.ex. kraftigt ljud eller ljus kan, beroende på intensitet och varaktighet, orsaka såväl allvarlig smärta som svårt lidande. Att tvingas bevittna allvarliga brott som förövas mot någon annan kan också ge upphov till svårt lidande. Detsamma gäller sterilisering mot en persons vilja.

I bestämmelsen anges vilka gärningsformer som, förutsatt att de lett till den föreskrivna effekten, omfattas av straffansvaret. De rekvisit som gäller för tortyr eller annan omänsklig behandling måste därmed också vara uppfyllda för att straffansvar ska komma i fråga.

Begreppet tortyr, när detta utgör ett brott mot mänskligheten, definieras i den internationella straffrätten. Samma begrepp, innefattande delvis andra rekvisit, förekommer även som krigsförbrytelse. Med *tortyr* avses såväl i fråga om brott mot mänskligheten som krigsförbrytelser uppsåtligt tillfogande av allvarlig smärta eller svårt fysiskt eller psykiskt lidande.

Tortyr kan även innefatta förorsakande av allvarlig skada. I avgörandet *Kunarac*¹⁵² har Jugoslavientribunalen, vid prövning av straffansvar för krigsförbrytelser som begås genom tortyr, slagit fast att en tortyrgärning består av en aktiv handling eller underlåtenhet som förorsakar någon svår smärta eller svårt lidande. Kravet på kvalificerad smärta eller lidande är utmärkande för tortyrbrottet. En bedömning av om detta är uppfyllt måste göras utifrån omständigheterna i det enskilda fallet. Vid denna prövning beaktas omständigheter sammanhängande med gärningen, bl.a. våldets intensitet och omfattning, om gärningen pågått under lång tid och innehållit förnedrande inslag samt de fysiska eller psykiska effekter gärningen förorsakat. Våldtäkt, se författningskommentaren till punkten 3, uppfyller per definition tortyrbrottets krav på smärta eller lidande. Vidare kan det sammanhang som en gärning begås i beaktas. Som exempel kan nämnas gärningar som begås i ett fångläger eller annars i en miljö där människor berövats sin frihet eller helt står under kontroll av andra eller gärningar som riktat sig mot en person som av annan anledning haft svårt att försvara sig. Under sådana omständigheter kan flera gärningar, som var för sig inte ger upphov till en tillräckligt allvarlig effekt, vid en sammantagen bedömning nå upp till den straffbara nivån. Även omständigheter som sammanhänger med offrets personliga förutsättningar som ålder, kön, hälsotillstånd eller beroendeställning har betydelse för bedömningen. För tortyr uppställs inget krav på att gärningen ska förorsaka skador eller andra synliga effekter, även om detta givetvis ofta är fallet¹⁵³.

Tortyrgärningar kan vara av varierat slag som våldtäkt eller olika former av misshandel. Tortyr kan även begås genom att en person utsätts för svåra psykiska eller fysiska påfrestningar t.ex. genom att berövas möjligheten till vila eller sömn eller genom att tvingas utföra mycket hårt fysiskt arbete. Även framkallande av allvarlig fruktan kan utgöra tortyr. I Rwandatribunalens avgörande *Semanza*¹⁵⁴ konstaterade tribunalen att en grupp kvinnor utsatts för en sådan extrem nivå av rädsla, genom att flera kvinnor i gruppen våldtagits samt även dödades i deras närvaro, att detta i sig utgjorde en tortyrhandling. Enligt Jugoslavientribunalen, i dess avgörande *Naletilic*¹⁵⁵, ansågs fångar ha blivit utsatta för tortyr genom att de bibringats uppfattningen att de inom kort skulle dödas. Tortyrhandlingar kan även begås genom underlåtenhet, t.ex. genom att inte i tillräcklig omfattning förse frihetsberövade med mat, vatten eller mediciner. Även våldshandlingar som riktas mot en tredje person kan utgöra tortyr, t.ex. genom att en närstående våldtas eller misshandlas inför den person som tortyrgärningen riktas mot. Beroende på omständigheterna kan även gärningar som innebär att personer tvingas begå sexuella övergrepp eller utöva våld mot varandra omfattas.

¹⁵² Jugoslavientribunalen, Trial Judgement, The Prosecutor v. Dragoljub Kunarac and Others, 2001, IT-96-23 and IT-96-23/1-T, paras 497 f.

¹⁵³ Jugoslavientribunalen, Trial Judgement, The Prosecutor v. Radoslav Brdanin, 2004, IT-99-36-T, para 484.

¹⁵⁴ Rwandatribunalen, Trial Judgement, The Prosecutor v. Laurent Semanza, 2003, ICTR-97-20-T, paras 480–488.

¹⁵⁵ Jugoslavientribunalen, Appeal Judgement, The Prosecutor v. Mladen Naletilic och Vinko Martinovic, 2006, IT-98-34-A, paras 299 f.

Även praxis från Europadomstolen kan ge viss ytterligare ledning i fråga om vilka gärningar som är av sådant kvalificerat slag att de kan utgöra tortyr¹⁵⁶.

När en krigsförbrytelse begås genom tortyr krävs att gärningen begås med ett särskilt syfte, se författningskommentaren till 4 § första stycket 2. Något sådant krav uppställs inte i fråga om brott mot mänskligheten. Frågan om vilka motiv eller syften som legat till grund för en sådan gärning saknar därmed betydelse och straffansvaret omfattar även gärningar som begås med rent sadistiskt motiv.

Det uppställs inte heller något krav på att förövaren har en officiell ställning eller agerar på uppdrag av en stat, vilket krävs enligt FN:s tortyrkonvention. Däremot ska offret befinna sig i förövarens förvar eller stå under dennes kontroll. Motsvarande krav förekommer inte när en krigsförbrytelse begås genom tortyr. Dock får det anses ligga i sakens natur att en person som utsätts för sådan kvalificerad grad av smärta eller lidande som är utmärkande för tortyrbrottet också befinner sig i förövarens förvar eller står under dennes kontroll.

Enligt brottskriterierna till bestämmelsen utgör inte smärta eller lidande som uppkommer enbart genom eller är förknippade med lagenliga sanktioner tortyr.

Allvarlig smärta eller skada eller svårt lidande kan även förorsakas genom *annan omänsklig behandling*.

De gärningar som kan utgöra omänsklig behandling är av mycket varierat slag. Tortyr utgör en kvalificerad form av omänsklig behandling¹⁵⁷ och brottet kan således begås genom alla former av tortyrgärningar. Vidare kan ansvaret omfatta bl.a. påtvingad sterilisering, varigenom någon, mot sin vilja, varaktigt berövas fortplantningsförmågan, och användande av s.k. mänskliga sköldar¹⁵⁸. Enligt Jugoslavientribunalen avses med omänsklig behandling detsamma som grym behandling, vilket är det begrepp som förekommer i tribunalens stadga¹⁵⁹.

Därutöver kan gärningar som står i strid med vad som enligt allmänna värderingar anses utgöra human behandling och som utgör en allvarlig kränkning av den grundläggande respekten för människors värdighet utgöra omänsklig behandling. Ledning kan här hämtas bl.a. i den humanitära rättens reglering av vad som utgör human behandling, främst Genèvekonventionerna och deras tilläggsprotokoll¹⁶⁰, se författningskommentaren till 4 § första stycket 2. Allvarliga kränkningar

¹⁵⁶ ECtHR, Ireland v. UK, Publications of the European Court of Human Rights, Series A: Judgements and Decisions, vol. 25, p. 66; 58 ILR 188 at 265, ECtHR, Aydin v. Turkey, Reports of Judgements and Decisions, 1997-VI, pp. 4891 f., paras. 83, 84, 86, ECtHR, Aksoy v. Turkey, Reports of Judgements and Decisions, 1996-VI, p. 2279, para. 60.

¹⁵⁷ Jugoslavientribunalen, Trial Judgement, The Prosecutor v. Dusko Tadic, 1997, IT-94-1-T, para 730, Jugoslavientribunalen, Trial Judgement, The Prosecutor v. Kvočka, 2001, IT-98-30-T, paras 206 f.

¹⁵⁸ Jugoslavientribunalen, Trial Judgement, The Prosecutor v. Tihomir Blaskic, 2000, IT-95-14-T, para 716.

¹⁵⁹ Jugoslavientribunalen, Trial Judgement, The Prosecutor v. Goran Jelusic, 1999, IT-95-10-T, para 52.

¹⁶⁰ Jugoslavientribunalen, Trial Judgement, The Prosecutor v. Zejnil Delalic and Others, 1998, IT-96-21-T, paras 520 f.

som innebär ett allmänt skändande av den personliga värdigheten kan, om de förorsakar ett svårt lidande, också omfattas av straffansvaret. Därmed kan t.ex. tvång att utföra arbete under förnedrande och kränkande förhållanden eller utföra handlingar som står i uppenbar strid med en persons religiösa eller kulturella uppfattning utgöra omänsklig behandling. Ytterligare ledning i fråga om vilken typ av gärningar som kan vara aktuella kan hämtas i praxis från såväl tribunalerna som Europadomstolen¹⁶¹.

Punkten 3

Bestämmelsen behandlas i avsnitt 10.3.3. Romstadgans reglering finns i artikel 7:1 g.

Den brottsliga gärningen avser att utsätta en person som ingår i gruppen för ett allvarligt sexuellt övergrepp. Detta kan ske genom våldtäkt, påtvingad prostitution eller annan till sitt allvar jämförbar gärning.

Innebörden av rekvisitet allvarligt sexuellt övergrepp bestäms genom de gärningsformer som räknas upp i bestämmelsen.

Med *våldtäkt* avses en penetration av sexuell natur med penis eller ett annat objekt av en persons vagina eller anus eller med penis av en persons mun. Kravet på penetration är uppfyllt även om den sker endast i liten omfattning. Gärningen ska ske med användande av tvång. Därmed avses våld eller hot som riktas mot offret eller mot en annan person. Våld innefattar bl.a. misshandel eller annat fysiskt betvingande. Det krävs inte att offret gjort något motstånd. Med hot avses t.ex. hot om förestående våld mot liv eller hälsa.

Kravet på våld eller hot gäller inte när en gärning begås mot någon som inte har förmåga att lämna ett verkligt medgivande. Denna oförmåga kan bero på naturliga, framkallade eller åldersbetingade förhållanden hos den utsatta personen, t.ex. hög eller låg ålder, sjukdom eller skada eller berusning. Avsaknaden av förmåga att lämna ett verkligt medgivande kan även bero på att gärningen begås i en miljö eller under omständigheter som är tvingande (coercive environment/circumstances). Detta kan bl.a. vara fallet när en förövare genom sin ställning utövar makt över offret, t.ex. när offret befinner sig i fångenskap eller på annat sätt fått sin frihet inskränkt och förövaren är fångvaktare eller annars utövar kontroll över den utsatta personen.

Det förhållandet att ett omfattande eller systematiskt angrepp riktas mot den grupp civila som den utsatta personen tillhör, och som det

¹⁶¹ *Ireland v. UK*, Publications of the European Court of Human Rights, Series A: Judgements and Decisions, vol. 25, *Selcuk and Asker v. Turkey*, Reports of Judgements and Decisions, 1998-II, *The Greek case*, (1972) 12 Yearbook of the Convention on Human Rights, p. 500, *Ensslin, Baader and Raspe v. FRG*, Decisions and Reports, vol. 14, *McFeeley et al. v. UK*, Decisions and Reports, vol. 20, *Kröcher and Möller v. Switzerland*, Decisions and Reports, vil. 34, *X v. FRG*, Collection of Decisions, vol. 44, *Abdulmassih and Bulus v. Sweden*, Decisions and Reports, vol 35, *Soering case*, Publications of the European Court of Human Rights, Series A: Judgements and Decisions, vol. 161, *Selcuk and Asker v. Turkey*, Reports of Judgements and Decisions, 1998-II, *Akdivar and Others v. Turkey*, Reports of Judgements and Decisions, 1996-IV, *Case of Campbell and Cosans*, Publications of the European Court of Human Rights, Series A: Judgements and Decisions, vol. 48.

sexuella övergreppet ingår som ett led i, kan innebära att sådana tvingande förhållanden anses föreligga. Beroende på omständigheterna kan således de särskilda rekvisit som utgör förutsättning för att en gärning ska omfattas av straffansvar för brott mot mänskligheten, se avsnitt 10.1, beaktas vid bedömningen av om en handling ska anses utgöra våldtäkt (eller något annat allvarligt sexuellt övergrepp). På motsvarande sätt kan förekomsten av de särskilda rekvisit som krävs för straffansvar för folkmord och krigsförbrytelser, se avsnitten 9.1 och 11.1, beaktas. Förekomsten av tvingande förhållanden (coercive environment/circumstances) diskuterades i Rwandatribunalens avgörande *Akayesu*¹⁶². Tribunalen konstaterade att redan den omständigheten att det pågår en väpnad konflikt i ett område eller att det där finns en påtaglig militär närvaro kan medföra att sådana förhållanden föreligger. I Jugoslavientribunalens avgörande *Kunarac*¹⁶³ var fråga om kvinnor som befann sig i vad som i praktiken kunde anses utgöra ett militärt högkvarter och i lägenheter som tjänade som bostäder åt soldater. Kvinnorna hade enligt tribunalen utsatts för upprepade sexuella övergrepp av soldater som bodde eller tillfälligt vistades på dessa platser. Det konstaterades att kvinnorna visserligen hade vissa begränsade möjligheter att röra sig fritt utanför dessa byggnader men att de i praktiken inte hade möjligheter att fly eftersom de saknade reell tillflyktsort. De ansågs ha befunnit sig i en sådan situation och levte under sådana förhållanden att de saknade förmåga att lämna ett frivilligt medgivande till de sexuella handlingarna. Vid denna bedömning beaktades även det förhållandet att de kvinnor som inledningsvis hade försökt sätta sig till motvärn eller avvisa de sexuella handlingarna hade misshandlats eller annars behandlats illa.

Med *påtvingad prostitution* avses att förövaren med samma tvång eller utnyttjande av tvingande förhållanden som gäller för straffansvar för våldtäkt, se ovan, förmår en person att mot ersättning delta i en handling av sexuell natur. Vad som avses med en sådan handling behandlas vidare nedan. Det krävs således att förövaren i utbyte mot eller i samband med den handling som offret utför erhåller ekonomisk vinning eller andra förmåner, eller i vart fall förväntar sig detta.

Straffansvaret för ett allvarligt sexuellt övergrepp som begås genom *annan till sitt allvar jämförbar gärning* omfattar handlingar av sexuell natur som någon genom samma typ av tvång eller utnyttjande av tvingande förhållanden som gäller för våldtäkt, se ovan, begår mot en person eller som denne tvingas utföra. Gärningen ska till sitt allvar vara jämförbar med övriga i bestämmelsen uppräknade sexuella övergrepp, dvs. våldtäkt eller påtvingad prostitution.

¹⁶² Rwandatribunalen, Trial Judgement, The Prosecutor v. Jean Paul Akayesu, ICTR-96-4-T, 1998, para 688.

¹⁶³ Jugoslavientribunalen, Trial Judgement, The Prosecutor v. Dragoljub Kunarac and Others, 2001, IT-96-23-T och IT-96-23/1-T, paras 732–742, Appeal Judgement, The Prosecutor v. Dragoljub Kunarac and Others, IT-96-23 och IT-96-23/1-A, paras 132 f.

Handlingar av sexuell natur kan vara av varierat slag. Vad som kan omfattas av straffansvaret har varit föremål för Jugoslavien-¹⁶⁴ och Rwandatribunalernas prövning. I avgörandet *Furundzija*¹⁶⁵ konstaterade Jugoslavientribunalen att straffansvaret inte endast omfattar gärningar som kan utgöra våldtäkt utan även andra allvarliga sexuella övergrepp som inte innefattar penetration. Därmed kan olika former av handlingar av sexuell natur som utgör angrepp på en persons fysiska eller psykiska integritet och som sker på ett förnedrande sätt omfattas. Som exempel kan nämnas att två personer tvingas utföra sexuella handlingar med varandra eller att en person tvingas att onanera inför förövarens beskådan. Vidare kan andra sexuella beröringar som inte innefattar penetration, beroende på omständigheterna i det enskilda fallet, omfattas. Även handlingar som sedda var för sig inte når upp till kravet på allvar kan, om de sker upprepat eller på ett systematiskt sätt, omfattas av bestämmelsen.

Punkten 4

Bestämmelsen behandlas i 10.3.4. Relevant reglering finns i artiklarna 7:1 g och 7:2 f i Romstadgan.

Den brottsliga gärningen avser den som, i syfte att påverka den etniska sammansättningen av en befolkning eller att föröva andra svåra överträdelse av allmän folkrätt, frihetsberövar en kvinna som ingår i gruppen och som med tvång gjorts havande.

Den brottsliga gärningen innefattar två led. I det första ledet uppställs ett krav på att en kvinna med tvång blivit gravid. Tvånget kan bestå i att graviditeten åstadkommit genom att kvinnan utsatts för en våldtäkt, se författningskommentaren till punkten 3, eller genom att någon form av medicinskt ingrepp genomförts utan kvinnans verkliga samtycke. Det andra ledet uppställer ett krav på att kvinnan eller flickan berövas sin frihet. Det är inte nödvändigt att kvinnan rent fysiskt spärras in. Med frihetsberövande avses även andra former av begränsningar av rörelsefriheten som t.ex. anvisande av vistelseort eller husarrest. Straffansvar för påtvingat havandeskap kan också komma i fråga i de fall en kvinna redan är frihetsberövad när hon med tvång blir gravid och därefter, med det särskilda syftet, se nedan, hålls fortsatt frihetsberövad. Frihetsberövandet måste emellertid vara av sådant slag att kvinnan därigenom förhindras att träffa egna val i förhållande till graviditeten.

Det krävs att frihetsberövandet sker i syfte att påverka den etniska sammansättningen av en befolkning. Avsikten med åtgärden ska således vara att frihetsberövandet ska leda till att kvinnan fullföljer graviditeten och föder barnet, även om det inte är nödvändigt att den avsedda effekten uppnås. Frihetsberövandet kan även ske i syfte att föröva andra svåra överträdelse av allmän folkrätt som t.ex. att utföra medicinska experiment på den gravida kvinnan, fostret eller det nyfödda barnet.

¹⁶⁴ Jugoslavientribunalen, Trial Judgement, The Prosecutor v. Anto Furundzija, 1998, IT-95-17/1-T, Jugoslavientribunalen, Trial Judgement, The Prosecutor v. Kvočka, 2001, IT-98-30-T.

¹⁶⁵ Jugoslavientribunalen, Trial Judgement, The Prosecutor v. Anto Furundzija, 1998, IT-95-17/1-T, para 186.

En och samma person behöver inte begå gärningens båda led. En person kan, utan särskilt syfte, göra sig skyldig till en våldtäkt varigenom en kvinna eller flicka blir gravid. En annan person kan därefter, i syfte att påverka den etniska sammansättningen av en befolkning eller föröva andra svåra överträdelser av allmän folkrätt, frihetsberöva kvinnan. Den senare personen kan ådra sig ansvar för påtvingat havandeskap, även om det särskilda syftet inte förelåg vid tidpunkten för det övergrepp som ledde till graviditeten. Personen måste emellertid ha uppsåt i förhållande till att kvinnan gjorts gravid med tvång.

Det finns i nuläget inga avgöranden i praxis som behandlar påtvingat havandeskap.

Punkten 5

Bestämmelsen behandlas i avsnitt 10.3.5. Reglering finns i Romstadgan artiklarna 7:1 c och 7:2 c.

Den brottsliga gärningen avser att förorsaka att en person som ingår i gruppen kommer i sexuellt slaveri eller, i strid med allmän folkrätt, kommer i tvångsarbete eller annat sådant tvångstillstånd. Bestämmelsen tar sikte på gärningar som strider mot förbudet mot slaveri i allmän folkrätt.

Förslavning definieras i Romstadgan som utövande av den makt som följer av äganderätt över en person, inbegripet utövande av denna makt vid handel med människor, särskilt kvinnor och barn. Brottskriterierna anger att sådan makt kan utövas genom köp, försäljning, utlåning av, byteshandel eller genom att någon på annat motsvarande sätt berövar en person dennes frihet. Avgörande är om en person genom gärningen berövas sin självbestämmanderätt helt eller i väsentlig omfattning. Det är inte nödvändigt att personen fysiskt frihetsberövas. Genom att i betydande omfattning berövas sin självbestämmanderätt och därmed möjlighet att handla efter egen vilja kommer personen i ett *tvångstillstånd*. Därigenom är brottet fullbordat. Utanför det straffbara området faller åtgärder som inte strider mot allmän folkrätt. Därmed omfattas inte t.ex. frihetsberövande som utgör påföljd för brott, förutsatt att de folkrättsliga reglerna för ett sådant frihetsberövande är uppfyllda.

Ett tillstånd av förslavning kommer, i de flesta fall, till uttryck genom att en person exploateras t.ex. genom tvångsarbete eller sexuellt slaveri, eller annars utsätts för svåra övergrepp. Jugoslavientribunalen konstaterade i avgörandet *Kunarac*¹⁶⁶ att straffansvaret omfattar gärningar varigenom en persons rörelsefrihet kraftigt begränsas genom att denne utsätts för fysisk eller psykisk kontroll, våld, hot, tvång, grym behandling eller sexuella övergrepp. I avgörandet ansågs kvinnor ha berövats sin handlingsfrihet på ett sådant sätt att de var föremål för förslavning. Under en tidsperiod om cirka sex månader vistades de i ett hus som återkommande besöktes av ett flertal soldater. Enligt tribunalen utsatte soldaterna kvinnorna för upprepade sexuella övergrepp, främst i

¹⁶⁶ Jugoslavientribunalen, Trial Judgement, The Prosecutor v. Dragoljub Kunarac and Others, 2001, IT-96-23-T och IT-96-23/1-T, paras 732–742, Appeal Judgement, The Prosecutor v. Dragoljub Kunarac and Others, 2002, IT-96-23-A och IT-96-23/1-A, para 119.

form av våldtäkter. Kvinnorna förväntades också utföra hushållssysslor samt allmänt lyda de soldater som besökte huset. Enligt tribunalen behandlades kvinnorna som om de vore Dragoljub Kunaracs personliga egendom bl.a. genom att han, förutom att själv begå sexuella övergrepp mot dem, även lät andra soldater utnyttja dem sexuellt mot betalning. Det förhållandet att kvinnorna tidvis hade möjlighet att lämna huset saknade enligt tribunalen betydelse i sammanhanget, eftersom de i praktiken inte hade någonstans att fly.

Vid bedömningen av vad som ska anses utgöra ett folkrättsstridigt *tvångsarbete* finns relevanta bestämmelser bl.a. i den humanitära rättens reglering av under vilka förhållanden civila och krigsfångar får sättas i arbete, främst Genèvekonventionerna III och IV. Krigsfångar får åläggas arbete inom t.ex. jordbruk, vissa industrier som inte tillverkar vapen eller liknande produkter, transport- eller lagerarbete som inte har militär karaktär samt husligt arbete. Arbetet ska utföras under goda förhållanden och med fullgod utrustning och nödvändig utbildning. Arbetet ska inte vara hälsovådligt eller farligt och inte heller ha förnedrande inslag. Skälig ersättning ska utgå. Arbete som utförs i strid med dessa regler kan, om övriga förutsättningar är uppfyllda, utgöra ett straffbart tvångsarbete.

I Jugoslavientribunalens avgörande *Krnjelac*¹⁶⁷ prövades frågan om krigsfångar förslavats genom tvångsarbete. Tribunalen beaktade bl.a. det förhållandet att lägerfångar tvingats utföra arbete under hot t.ex. genom att arbetet övervakades av beväpnade vakter eller att den som vägrade att utföra arbete bestraffades genom att sättas i långvarig isolering eller vägras matrasoner. Vid bedömningen av om fångarna haft handlingsfrihet och därmed möjlighet att vägra att utföra arbetet beaktades att de tvingades leva under mycket dåliga förhållanden i fånglägret samt att de där utsattes för inhuman och kränkande behandling. Vid bedömningen av om arbetet utförts frivilligt beaktades även den fysiska och psykiska inverkan arbetet kunde ha samt det faktum att även sjuka och skadade fångar hade arbetat under svåra förhållanden. Vidare beaktades om ersättning utgått för arbetet. Extra matrasoner och tilldelning av cigaretter ansågs inte utgöra adekvat ersättning.

Även andra former av exploatering, t.ex. för avlägsnande av organ, kan ge uttryck för att en person kommit i sådant tvångstillstånd som omfattas av straffansvar.

Punkten 6

Bestämmelsen behandlas i avsnitt 10.3.6. Relevant reglering i Romstadgan finns i artiklarna 7:1 d och 7:2 d. Den straffbelagda gärningen avser att i strid med allmän folkrätt deportera eller tvångsförflytta en person som ingår i gruppen.

¹⁶⁷ Jugoslavientribunalen, Trial Judgement, The Prosecutor v. Milorad Krnjelac, 2002, IT-97-25-T, paras 349 f.

Med begreppet deportation avses som utgångspunkt förflyttning utanför territoriet, dvs. över en statsgräns, medan en förflyttning sker inom ett och samma territorium¹⁶⁸.

I praktiken berör en deportation eller tvångsförflyttning ofta ett större antal personer. En straffbar gärning kan dock bestå i att endast en person förflyttas eller deporteras. För straffansvar krävs att deportationen eller tvångsförflyttningen sker i strid med allmän folkrätt. I konventionen om medborgerliga och politiska rättigheter anges bl.a. att var och en har rätt att röra sig fritt och välja bostadsort, fritt lämna ett land samt inte godtyckligt förvägras rätten att resa in i sitt eget land. Enligt artiklarna 12 och 13 får dessa rättigheter inskränkas endast genom lag, bl.a. när det är nödvändigt för att skydda den nationella säkerheten, den allmänna ordningen, folkhälsan eller andras rättigheter och friheter. Även protokoll nr 4 till Europakonventionen innehåller reglering som är av betydelse för denna bedömning. Pågår det en väpnad konflikt i området är den humanitära rätten, främst Genèvekonvention IV och tilläggsprotokollen I och II, tillämplig. Deportation och tvångsförflyttning i strid med den humanitära rätten kan omfattas av straffansvaret för krigsförbrytelser, se författningskommentaren till 4 § första stycket 8.

För straffansvar krävs att en deportation eller tvångsförflyttning sker i strid med personens fria vilja¹⁶⁹. Det kan t.ex. handla om att personer utsätts för våld, frihetsberövande, svåra psykiska påfrestningar, fysiska umbäranden eller hot om detta. Deportationen eller tvångsförflyttningen kan också tvingas fram genom utnyttjande av någons beroendeställning eller genom andra former av maktmissbruk. Vidare kan en deportation eller förflyttning anses ske mot en persons vilja om denne lever under sådana tvingande förhållanden att han eller hon inte har möjlighet att lämna ett verkligt medgivande till åtgärden (coercive environment), se författningskommentaren till punkten 4. Civila som tvingas fly för att undkomma ett påtagligt och överhängande hot om svåra övergrepp eller allmän förföljelse kan således anses vara deporterade eller tvångsförflyttade¹⁷⁰. Som exempel kan nämnas civila som lämnar ett område på grund av att det finns en överhängande risk för att de utsätts för våld och hot, om deras hem och egendom förstörs, om de fräntas möjligheterna att försörja sig t.ex. genom att de förbjuds utöva verksamhet eller ta anställning eller om de utsätts för förnedrande behandling. Frivillig förflyttning som sker för att undkomma sådana allmänna påfrestningar som följer av att det pågår en väpnad konflikt eller oroligheter i området faller dock utanför det straffbara området.

En förflyttning över ett mindre område som i begränsad omfattning påverkar människors liv omfattas normalt sett inte av straffansvaret.

Ansvar kan åvila såväl den som utför deportationen eller tvångsförflyttningen som den som beordrar den.

¹⁶⁸ Jugoslavientribunalen, Trial Judgement, The Prosecutor v. Radislav Krstic, 2001, IT-98-33-T, para 521.

¹⁶⁹ Jugoslavientribunalen, Appeal Judgement, The Prosecutor v. Milomir Stakic, 2006, IT-97-24-A, paras 279 f.

¹⁷⁰ Jugoslavientribunalen, Trial Judgement, The Prosecutor v. Radislav Krstic, 2001, IT-98-33-T, paras 528–530, Jugoslavientribunalen, Trial Judgement, The Prosecutor v. Blagoje Simic, 2003, IT-95-9-T, paras 125–128.

Bestämmelsen behandlas i avsnitt 10.3.7. Romstadgans reglering finns i artikel 7:1 e. Den brottsliga gärningen avser att i strid med allmän folkrätt frihetsberöva en person som ingår i gruppen.

Med frihetsberövande avses inte endast fysiskt berövande av friheten som t.ex. fängslande eller internering. Även åläggande av en bestämd vistelseort, husarrest eller någon annan form av åtgärd som väsentligt begränsar en persons rörelsefrihet kan, beroende på omständigheterna i det enskilda fallet, utgöra ett frihetsberövande¹⁷¹.

För straffansvar krävs att frihetsberövandet sker i strid med allmän folkrätt. I sammanhanget avses i första hand Europakonventionen, främst artiklarna 5 och 6, samt konventionen om medborgerliga och politiska rättigheter, främst artiklarna 9 och 14. Där anges bl.a. att människor inte får berövas sin personliga frihet utom i särskilt angivna fall och i den ordning som särskilt föreskrivs. Vidare framgår bl.a. att ett lagligt frihetsberövande ska ha skett inom ramen för en rättsprocess av behörig domstol tillsatt i laga ordning. Ett frihetsberövande ska föregås av en rättslig prövning som motsvarar kraven på en rättvis rättegång¹⁷². Det kravet innefattar bl.a. en rätt att underrättas om anklagelserna och skälen för frihetsberövandet, att få närvara vid den rättsliga prövningen av frihetsberövandet, att i god tid få möjlighet att förbereda sin sak med hjälp av ett rättsligt biträde och, i förekommande fall, en tolk samt en rätt att åberopa egna vittnen och förhöra motpartens. Vidare krävs bl.a. att det beslut som meddelas i fråga om frihetsberövandet ska vara offentligt samt motiveras.

Även om det initiala frihetsberövandet sker i enlighet med gällande regler kan missförhållanden som därefter uppstår medföra att straffansvar aktualiseras. Processuella rättigheter förknippade med ett frihetsberövande ska beaktas. Detta innebär bl.a. att ett beslut om frihetsberövande ska kunna över- eller omprövas. Vidare ska den som är föremål för ett sådant beslut behandlas humant, värdigt och med respekt för sin person. Personen ska ha nödvändig tillgång till mat, medicin, läkarvård samt fullgoda sanitära förhållanden och får inte utsättas för kränkande eller förnedrande behandling.

Även frihetsberövanden som sker på grund av att en person utnyttjat de rättigheter som i övrigt följer av regelverket för mänskliga rättigheter, t.ex. rätten att yttra sig i tal eller skrift, rätten att fritt kunna delta i sammankomster och föreningsliv eller rätten att utöva sin religion, kan stå i strid med sedvanerätten och kan därmed omfattas av straffansvaret.

Om det pågår en internationell väpnad konflikt kan ett frihetsberövande utgöra en krigsförbrytelse, se 5 § första stycket 3. Den humanitära rätten, främst Genèvekonvention IV samt tilläggsprotokollen I och II, kan också i andra fall ge ledning vid bedömningen av vad som

¹⁷¹ "measures of assigned residence", Dörmann, *Elements of War Crimes under the Rome Statute of the International Criminal Court, Sources and Commentary*, Cambridge University Press, 2002, s. 112 f., jfr Jugoslavientribunalen, *Trial Judgement Prosecutor v. Zejnir Delalic and Others*, 1998, IT-96-21-T, paras 580 f.

¹⁷² Jugoslavientribunalen, *Appeal Judgement, The Prosecutor v. Dario Kordic and Mario Cerkez*, 2004, IT-95-14/2-A, paras 114–116.

ska anses utgöra en rättvis rättegång, se författningskommentaren till 4 § första stycket 9.

För straffansvar krävs att ett frihetsberövande vid en sammantagen bedömning kan anses strida mot den folkrättsliga regleringen på området i sådan omfattning att grundläggande rättigheter därmed är åsidosatta. Bestämmelsen omfattar inte varje avsteg från vad som i detta avseende gäller enligt allmän folkrätt. Mycket kortvariga frihetsberövanden omfattas som utgångspunkt inte. Inte heller avses frihetsberövanden som föregåtts av en rättslig prövning som endast i mindre mån avviker från t.ex. kravet på en rättvis rättegång.

Punkten 8

Bestämmelsen behandlas i avsnitt 10.3.8. Reglering finns i artiklarna 7:1 h och 7:2 g i Romstadgan. Den brottsliga gärningen avser att utsätta personer som ingår i gruppen för förföljelse genom att i strid med allmän folkrätt beröva dem grundläggande rättigheter på grund av politiska, rasmässiga, nationella, etniska, kulturella, religiösa, könsmässiga eller andra, enligt allmän folkrätt otillåtna motiv.

Bestämmelsen tar sikte på gärningar som riktar sig mot ett kollektiv av personer som i diskriminerande syfte berövas grundläggande rättigheter i sin egenskap av grupp.

Vad som i detta sammanhang avses med grupp beror på omständigheterna i det enskilda fallet och bestäms som utgångspunkt utifrån de diskriminerande motiven. I de flesta fall kan avgränsningen ske på objektiva grunder. Den diskriminerande gärningen kan rikta sig mot personer på grund av deras tillhörighet till en grupp avgränsad genom t.ex. nationalitet eller religion. Vid denna bedömning kan dock även subjektiva faktorer ha betydelse. Som exempel kan nämnas att ett antal personer själva anser sig tillhöra en viss grupp eller av förövaren behandlas som en särskild grupp.

Med grundläggande rättigheter avses i huvudsak rättigheter som följer av rättsområdet för mänskliga rättigheter, bl.a. FN:s allmänna förklaring om mänskliga rättigheter från 1948, Europakonventionen och konventionen om medborgerliga och politiska rättigheter. Även reglering inom den humanitära rätten, främst Genèvekonventionerna med tilläggsprotokollen I och II, kan vara relevant i sammanhanget. Därutöver kan grundläggande rättigheter i vissa fall följa av sedvanerätten.

För straffansvar krävs att gärningen innebär att en eller flera rättigheter, som vid en sammantagen bedömning kan anses centrala för tillvaratagandet av människors grundläggande rättigheter, berövas gruppen eller kraftigt inskränks. Enligt Jugoslavientribunalen krävs att gärningen utgör ett sådant grovt eller uppenbart åsidosättande av människors grundläggande rättigheter att gärningen till sitt allvar är jämförbar med andra brott mot mänskligheten. Bedömningen av om gärningen kan anses nå upp till detta krav ska göras utifrån samtliga omständigheter i det enskilda fallet. Ett flertal mindre allvarliga

gärningar kan, enligt tribunalen, vid en samlad bedömning vara att anse som en straffbar kränkning¹⁷³.

För straffansvar krävs vidare att gärningen begås med något av de diskriminerande motiv som anges i bestämmelsen. *Politiska* motiv begränsar sig inte till att den grupp som är föremål för åtgärden tillhör ett visst politiskt parti eller annars bekänner sig till en politisk ideologi. Engagemang i samhällsfrågor som miljö, hälsa eller jämställdhet kan, beroende på omständigheterna, utgöra en sådan politisk plattform som förenar en grupp och utgör ett politiskt motiv för diskriminerande åtgärder riktade mot denna grupp. *Rasmässiga* motiv omfattar i vart fall motiv som grundar sig på en föreställning om ras eller avser hudfärg, härkomst eller nationellt eller etniskt ursprung, vilket enligt rasdiskrimineringskonventionen (jfr prop. 1970:87) definierar begreppet rasdiskriminering. För bedömningen av vad som kan anses utgöra *kulturella* motiv kan ledning hämtas i konventionen om medborgarliga och politiska rättigheter. Gärningar som innebär att en grupp berövas sina grundläggande rättigheter på grund av gruppens språk, sedvänjor eller kulturhistoria kan utgöra brott. *Religiösa* motiv kan ligga till grund för gärningar som företas såväl på grund av att en grupp på något sätt bekänner sig till en religion som att den inte gör det. Ledning i fråga om vad som kan anses utgöra *könsmässig* diskriminering kan hämtas i 1979 års konvention om avskaffande av all slags diskriminering av kvinnor. Även män kan diskrimineras på grund av sitt kön. Straffansvaret omfattar även gärningar som begås av *andra enligt allmän folkrätt otillåtna motiv*. Därmed omfattas diskriminerande åtgärder som företas mot en grupp på grund av att gruppen gör gällande vissa grundläggande rättigheter, bl.a. rätten att inneha medborgarskap, att delta i offentliga sammanhang, t.ex. genom att söka eller inneha offentliga ämbeten, samt delta i samhället i övrigt, t.ex. genom att läsa på universitet eller besöka offentliga platser. Även åtgärder som vidtas mot en grupp på grund av att den utnyttjat sin rätt att uttrycka sig i tal eller skrift kan omfattas.

Förföljelse kan begås genom olika typer av gärningar. Jugoslavientribunalen har i avgörandena *Tadic*¹⁷⁴ och *Kupreskic*¹⁷⁵ konstaterat att straffansvaret kan avse fysiska, ekonomiska eller juridiska åtgärder som vid en sammantagen bedömning innebär att en grupp på ett diskriminerande sätt berövas möjligheterna att göra gällande sina grundläggande rättigheter. En straffbar förföljelse kan begås genom en gärning som även på annan grund kan utgöra brott mot mänskligheten, t.ex. mord, tortyr, våldtäkt, deportation eller frihetsberövande. Dock kan även andra gärningar, beroende på omständigheterna i det enskilda fallet, utgöra brott. Tribunalen konstaterade, med utgångspunkt i Nürnberg- och Tokyotribunalernas praxis från andra världskriget, att judar utsattes för förföljelse bl.a. genom att det utfärdades lagar och administrativa bestämmelser som innebar att denna grupp förhindrades att arbeta inom

¹⁷³ Jugoslavientribunalen, Trial Judgement, The Prosecutor v. Zoran Kupreskic and Others, 2000, IT-95-16-T, paras 617–627.

¹⁷⁴ Jugoslavientribunalen, Trial Judgement, The Prosecutor v. Dusko Tadic, 1997, IT-94-1-T, paras 697 och 703 f.

¹⁷⁵ Jugoslavientribunalen, Trial Judgement, The Prosecutor v. Zoran Kupreskic, 2000, IT-95-16-T, paras 567–636.

vissa verksamheter, starta företag, utbilda sig vid universitet, vistas på offentliga platser t.ex. teatrar eller parker, samt gifta sig eller inleda relationer med personer som ansågs tillhöra en annan grupp. Även åtgärder som förstörelse, plundring samt tvångsförsäljning till underpris och konfiskering av judars egendom ansågs utgöra förföljelse, under förutsättning att dessa s.k. ekonomiska rättigheter kränkts i sådan omfattning att personerna som tillhörde gruppen därigenom i stort sett frångäpts sina möjligheter att bedriva ekonomisk verksamhet eller på annat sätt försörja sig. Vidare ansågs åtgärder som innebar att judar tvingades bära utmärkande tecken på sina kläder utgöra ett led i den förföljelse som gruppen utsattes för. Såväl de personer som varit ansvariga för utfärdande av dessa lagar och förordningar som de domare och åklagare som tillämpat dem fälldes av Nürnberg- och Tokyotribunalerna till ansvar för förföljelse. I avgörandet *Blaskic*¹⁷⁶ bekräftade Jugoslavientribunalen att bl.a. plundring och bojkott av företag eller näringsverksamhet som innebär att en grupp förhindras att bedriva verksamhet kan omfattas av brottet förföljelse.

Bestämmelsen omfattar även straffansvar för gärningar som kan omfattas av Romstadgans definition av apartheid. Enligt denna avses därmed gärningar som är av motsvarande beskaffenhet som övriga brott mot mänskligheten och som begås i förbindelse med en institutionaliserad ordning av systematiskt förtryck och dominans av en rasgrupp över en eller flera andra, i avsikt att vidmakthålla denna ordning. De för apartheid utmärkande rekvisiten kan beaktas som försvårande omständigheter vid bedömning av förföljelsebrottets straffvärde.

Punkten 9

Bestämmelsen behandlas i avsnitt 10.3.9. Relevant reglering finns i Romstadgan, artiklarna 7:1 i och 7:2 i.

Den brottsliga gärningen innefattar i princip två led. Det första ledet består i att någon frihetsberövar en person. Därefter ska någon vägra att erkänna frihetsberövandet eller att lämna information om den frihetsberövades öde eller uppehållsort. Först när rekvisiten i båda leden har uppfyllts är gärningen fullbordad. Straffansvaret omfattar även den som sedan ett frihetsberövande förnekats eller information om den frihetsberövade vägrats vidmakthåller detta. För ansvar krävs vidare att gärningen utförs för en stats eller politisk organisations räkning eller med dess tillstånd, stöd eller samtycke, i syfte att undandra den frihetsberövade personen rättsligt skydd under en längre tid.

Gärningen torde ofta begås av flera personer i olika led. Straffansvaret kan omfatta den som beslutar om eller verkställer ett frihetsberövande med uppsåt att detta kommer att förnekas eller att information om den frihetsberövade inte kommer att lämnas ut (punkten a). När det andra ledet av gärningen inträffat, dvs. frihetsberövandet har förnekats eller information inte lämnats ut, är fullbordanspunkten uppnådd. Vidare kan den ådra sig ansvar som, sedan ett frihetsberövande skett, förnekar detta

¹⁷⁶ Jugoslavientribunalen, Trial Judgement, *The Prosecutor v. Tihomir Blaskic*, 2000, IT-95-14-T, paras 220–233.

eller vägrar att lämna ut information om den frihetsberövade (punkten b). Det uppställs inget krav på att det frihetsberövande som föregår förnekandet ska ha skett i strid med allmän folkrätt. Därmed behöver inte heller syftet vid frihetsberövandet ha varit att detta skulle förnekas. Detsamma gäller den som under verkställighet förnekar eller lämnar felaktig information om ett frihetsberövande som inledningsvis erkänts, t.ex. genom att beslutet om frihetsberövande meddelats av domstol efter en rättslig prövning som uppfyller kraven på en rättvis rättegång. Slutligen kan även den som sedan ett frihetsberövande skett och förnekats, vidmakthåller detta, fällas till ansvar (punkten c).

Straffbudet förutsätter att gärningen sker för en stats eller politisk organisations räkning eller med dess tillstånd, stöd eller samtycke. Brottsligheten kan utgöra ett led i den politik som en stat bedriver mot en eller flera grupper av civila. Kravet innebär att gärningen ska vara beordrad eller i vart fall indirekt sanktionerad av en sådan aktör.

Vidare krävs att en gärning ska begås i syfte att undandra den frihetsberövade personen från rättsligt skydd under en längre tid. Avsikten ska vara att beröva en person det rättsliga skydd som normalt följer av ett frihetsberövande, t.ex. rätten att få sin sak prövad av domstol, att få tillgång till rättsligt bistånd eller tolk, att vid behov få medicinsk vård eller att kunna hålla kontakt med anhöriga. Kravet innebär att straffansvaret som utgångspunkt inte omfattar mycket kortvariga frihetsberövanden eller sådana som endast i begränsad omfattning påverkar den frihetsberövades möjlighet att åtnjuta rättsligt skydd.

Som framgår av Romstadgan tar bestämmelsen sikte på förfaranden som utgör påtvingat försvinnande. Denna typ av gärningar förekom i stor omfattning under nazitiden och riktade sig mot personer som befann sig såväl i som utanför Tyskland. Det s.k. Natt och Dimma-dekretet som Adolf Hitler utfärdade i december 1941 hade bl.a. till uttryckligt syfte att vissa personer som motsatte sig regimen skulle försvinna utan att någon skulle få veta vad som hänt dem. Ingen information skulle lämnas till deras anhöriga, inte ens om huruvida personerna levde eller var de eventuellt låg begravda. Även om inte Nürnbergstadgan uttryckligen reglerade straffansvar för påtvingat försvinnande prövade tribunalen ett antal åtal innefattande sådant handlande, bl.a. avseende personer som deltagit i upprättandet, genomförandet och verkställandet av nyss nämnda dekret¹⁷⁷. Gärningarna bedömdes som krigsförbrytelser och brott mot mänskligheten.

Straffskalan

Regleringen behandlas i avsnitt 10.4. Enligt *andra stycket* är straffet för brott mot mänskligheten fängelse på viss tid, lägst fyra och högst arton år, eller på livstid.

Vid bestämmande av straff ska domstolen göra en helhetsbedömning av samtliga omständigheter i det enskilda fallet. Det innebär bl.a. att bestämmelserna om straffmätning i 29 kap. brottsbalken ska tillämpas.

¹⁷⁷ U.S. v. Altstötter (Justice trial), Judgement, 4 L.R.T.W.C 1 (1948).

Brott mot mänskligheten är brottslighet av mycket allvarligt slag. Som utgångspunkt riktar den sig mot ett stort antal människor, genomförs på ett systematiskt sätt och innehåller i många fall diskriminerande inslag. Ofta begås brottet genom gärningar som riktar sig mot människors liv och hälsa. I ett slags normalfall av brott mot mänskligheten bör därför den övre delen av straffskalan tillämpas för att brottslighetens allvar fullt ut ska beaktas. Innefattar gärningen uppsåtligt dödande ligger det i sakens natur att den översta delen av straffskalan blir aktuell. Endast i de fall en gärning kan anses vara mindre allvarlig, t.ex. när en deportation eller tvångsförflyttning riktar sig mot en eller ett fåtal personer eller när ett straffbart frihetsberövande är kortvarigt, bör straffet bestämmas i den nedre delen av straffskalan.

Krigsförbrytelser

Skyddad person

3 § Med skyddad person avses i denna lag den som såsom sårad, sjuk, skeppsbruten, krigsfånge eller civil eller i annan egenskap åtnjuter särskilt skydd enligt Genèvekonventionerna den 12 augusti 1949, det första tilläggsprotokollet till dessa från 1977 eller annars enligt allmän folkrätt som är tillämplig i väpnad konflikt eller under ockupation.

Paragrafen, som behandlas i avsnitt 11.3, anger vad som i lagen avses med skyddad person.

I Genèvekonventionerna från 1949 samt tilläggsprotokollen I och II från 1977 finns bestämmelser om skydd för vissa personer som inte direkt deltar i strid, bl.a. sjuka, sårade, krigsfångar och civila (prop. 1953:37, SÖ 1953:14, 15, 16 och 17). I den mån en person omfattas av skydd enligt regelverket utgör denne en skyddad person, under de förutsättningar och på det sätt som anges i respektive konvention eller protokoll. Civila åtnjuter enligt Genèvekonvention IV bl.a. skydd mot anfall så länge de inte aktivt deltar i fientligheterna. Motsvarande skydd har personer försatta ur stridbart skick (*hors de combat*), förutsatt att de inte försöker fly eller gör motstånd. En kombattant som fallit i motparts våld erhåller skydd i egenskap av krigsfånge och har som sådan vissa rättigheter, t.ex. att få behålla viss personlig egendom, utöva sin religion samt sändas hem när den väpnade konflikten har upphört.

Tillämpningsområdet för Genèvekonvention I avser bl.a. sårade och sjuka personer tillhörande stridskrafterna i fält, däribland medlemmar i en stridande parts stridskrafter, milisgrupper och frivilligkärer, medlemmar i organiserade motståndsrörelser under vissa i artikeln angivna förutsättningar, personer som medföljer stridskrafterna utan att tillhöra dessa, t.ex. civil personal på militärt luftfartyg och krigskorrespondenter, samt medlemmar i ett folkuppbåd (*levée en masse*), artikel 13. Vidare omfattas sjukvårdspersonal som utför vissa särskilt angivna arbetsuppgifter, militärpräster, militärpersonal som särskilt utbildats att vid behov tjänstgöra som sjukvårdare och sjukbärare vid uppsökande, omhändertagande, transport eller vård av sårade och sjuka, artiklarna 24–26. Även personer som tillhör de nationella Röda Korset-föreningarna eller andra likvärdiga frivilligorganisationer, som

används för samma uppgifter, utgör enligt konventionen skyddade personer.

Genèvekonvention II föreskriver skydd bl.a. enligt artiklarna 13 och 36 för motsvarande grupper av personer som Genèvekonvention I, tillhörande stridskrafterna till sjöss.

Genèvekonvention III reglerar skyddet för krigsfångar, från tiden för tillfångatagandet till det slutliga frigivandet och hemsändandet. Med krigsfånge avses enligt artikel 4, vilken i allt väsentligt motsvarar artikel 13 i två första konventionerna, bl.a. medlemmar i en stridande parts stridskrafter, milisgrupper och frivilligkårer, under vissa förutsättningar medlemmar i organiserade motståndsrörelser, personer som medföljer stridskrafterna utan att tillhöra dessa samt medlemmar i ett folkuppbåd. En förutsättning för konventionens tillämplighet är att personen fallit i fiendens våld. Enligt konventionen utgör även sjuk- och själavårdande personal som kvarhålls för att bistå krigsfångar skyddade personer, dock inte i egenskap av krigsfångar.

Genèvekonvention IV innehåller bestämmelser om skydd för civila under väpnad konflikt. Begreppet civil bestäms negativt genom att det avser de personer som inte omfattas av begreppet kombattant. Civila är således i huvudsak personer som inte är medlemmar i en stridande parts väpnade styrkor eller stridskrafter, medlemmar i andra milisgrupper, frivilligkårer eller organiserade motståndsrörelser som lyder under en stridande part och som uppfyller vissa krav på organisation och befäl, och inte heller personer som deltar i ett folkuppbåd. I konventionens artikel 4 anges att med skyddade personer avses personer som, vid vilken tidpunkt och på vad sätt som helst under en konflikt eller vid ockupation, befinner sig i händerna på en part i konflikten eller en ockupationsmakt, vars medborgarskap de inte innehar. Av sista stycket i artikeln framgår vidare att personer som omfattas av skydd enligt någon av Genèvekonventionerna I–III inte utgör skyddade personer i konventionens mening. Enligt Jugoslavientribunalen är kravet i fråga om medborgarskap inte av avgörande betydelse¹⁷⁸. För att omfattas av konventionens skydd krävs dock att personen kan anses stå i ett motpartsförhållande till den part som han eller hon befinner sig i händerna på. Vid denna bedömning kan bl.a. personens etniska, religiösa eller kulturella tillhörighet beaktas. Kravet på att en person ska ”befinna sig i händerna på en part” är enligt tribunalen uppfyllt genom att en person befinner sig inom ett territorium som kontrolleras av denna part, t.ex. genom att partens väpnade styrkor befinner sig i området och utövar viss kontroll över detta eller att området är ockuperat. Det krävs inte att något fysiskt frihetsberövande sker.

I artiklarna 13–26 i Genèvekonvention IV finns särskilda bestämmelser om grundläggande skydd för civilbefolkningen. Dessa tillämpas på en vidare personkrets än vad som enligt artikel 4 gäller för konventionens bestämmelser i övrigt. Med skyddad person avses i denna del hela befolkningen i de stater som befinner sig i konflikt med varandra, ”utan åtskillnad på grund av ras, nationalitet, religion eller politisk åskådning

¹⁷⁸ Jugoslavientribunalen, Appeal Judgement, The Prosecutor v. Dusko Tadic, 1999, IT-94-1-A, paras 164 f.

eller dyligt". I dessa fall krävs inte att en person befinner sig i händerna på motparten för att erhålla status som skyddad person. Således kan även t.ex. en ockuperande stats befolkning åtnjuta skydd mot den egna statens överträdelse av konventionen. Krav på motpartsförhållande uppställs inte i dessa fall.

Tilläggsprotokoll I kompletterar Genèvekonventionernas skydd i internationella väpnade konflikter. Vad som där avses med skyddad person framgår av hur skyddet för olika personkategorier utformas i protokollet. I artikel 8 definieras vad som avses med bl.a. sårade, sjuka, skeppsbrutna samt sjukvårdspersonal och militärpräster. I artikel 43 anges att med kombattanter avses medlemmar av en parts väpnade styrkor, som inte är att anse som sjukvårdspersonal och militärpräster enligt artikel 33 i Genèvekonvention III. Artikel 44 definierar krigsfånge som en kombattant som fallit i motparts våld. Civila definieras i artikel 50. Där framgår att med civil avses i allt väsentligt en person som inte tillhör en stridande parts stridskrafter eller andra väpnade organiserade grupper som t.ex. motståndsrörelser, regelrätta militära förband eller folkuppbåd (*levé en masse*) eller är att anse som kombattant enligt artikel 43 i protokollet. Detta motsvarar i princip vad som avses med skyddad person enligt Genèvekonvention IV, se ovan. Vidare anges att i de fall en persons status är tveksam ska denne anses vara civil. Med civilbefolkning avses alla civila. Enligt artikel 73 ska även flyktingar och statslösa anses vara civila vid tillämpningen av väsentliga delar av Genèvekonvention IV. Detsamma gäller journalister som rapporterar från områden där väpnad konflikt pågår, artikel 79.

Skyddet för person kan även bestämmas genom allmän folkrätt som är tillämplig i väpnad konflikt eller under ockupation. Övervägande delar av tilläggsprotokoll II, som kompletterar Genèvekonventionernas skydd i icke-internationella väpnade konflikter, har relevans i detta sammanhang. Enligt artikel 2 ska alla personer som berörs av en väpnad konflikt, såsom den definieras i protokollets artikel 1, omfattas av skydd. Även i det avslutande skedet av en väpnad konflikt ska bl.a. personer som berövats sin frihet eller fått den inskränkt av skäl som sammanhänger med den väpnade konflikten alljämt anses vara skyddade personer till dess att frihetsberövandet eller frihetsinskränkningen upphört.

I icke-internationella väpnade konflikter gäller även den för Genèvekonventionerna gemensamma artikel 3. Denna bestämmelse skyddar en vid krets av personer. Som skyddad person anses den som inte direkt deltar i fientligheterna, däribland medlemmar av stridskrafterna som nedlagt vapen och personer som försatts ur stridbart skick genom sjukdom, sårskada, fångenskap eller av varje annat skäl.

Krigsförbrytelse mot person

4 § För *krigsförbrytelse* döms, om gärningen ingår som ett led i eller på annat sätt står i samband med en väpnad konflikt eller ockupation, den som

1. dödar en skyddad person,
2. tillfogar en skyddad person allvarlig smärta eller skada eller utsätter denne för svårt lidande genom tortyr eller annan omänsklig behandling,
3. utsätter en skyddad person för medicinskt eller vetenskapligt experiment som inte sker i personens intresse och som innebär allvarlig fara för hans eller hennes liv eller hälsa,

4. skadar en person som är försatt ur stridbart skick,
 5. utsätter en skyddad person för allvarligt sexuellt övergrepp genom våldtäkt, påtvingad prostitution, sexuellt slaveri eller annan till sitt allvar jämförbar gärning,
 6. i syfte att påverka den etniska sammansättningen av en befolkning eller att föröva andra svåra överträdelse av allmän folkrätt, frihetsberövar en skyddad person av kvinnligt kön som med tvång gjorts havande,
 7. utsätter en skyddad person för förödmjukande eller nedsättande behandling som är ägnad att allvarligt kränka den personliga värdigheten,
 8. i strid med allmän folkrätt deporterar eller tvångsförflyttar en skyddad person,
 9. verkställer eller dömer ut ett straff mot en skyddad person utan att han eller hon först fått en rättvis rättegång,
 10. i syfte att förmå en stat, person eller organisation att utföra eller avstå från en handling, tar en skyddad person som gisslan, eller
 11. till nationella väpnade styrkor eller väpnade grupper rekryterar eller för direkt deltagande i fientligheter använder barn som inte fyllt femton år.
- Straffet är fängelse i högst sex år.

Paragrafen, som behandlas i avsnitten 11.1, 11.4 och 11.11, reglerar krigsförbrytelser mot person. Ett grundläggande krav, som gäller för samtliga krigsförbrytelser, är att en gärning som upptas i någon av punkterna 1–11 ska ingå som ett led i eller på annat sätt stå i samband med en väpnad konflikt eller ockupation. Detta framgår av *första stycket*. Paragrafen är därmed tillämplig i såväl internationella som icke-internationella väpnade konflikter samt under ockupation.

Detta gemensamma rekvisit kommer till uttryck i brottskriterierna genom att det där uppställs ett krav på att en gärning ska ha ett samband med en väpnad konflikt eller ockupation och begås i ett sådant sammanhang. Genom kravet på samband görs skillnad mellan krigsförbrytelser och andra gärningar, som begås under den tid och på den plats där en väpnad konflikt visserligen pågår, men som inte har samband med konflikten.

Frågan om vad som utgör en väpnad konflikt eller ockupation samt när en väpnad konflikt ska anses vara internationell respektive icke-internationell redovisas i avsnitt 4.5. Kravet på att en gärning ska ingå som ett led i eller på annat sätt stå i samband med en väpnad konflikt eller ockupation behandlas i avsnitt 11.1.

En *väpnad konflikt* föreligger när stater tar till vapen mot varandra eller när väpnat våld som inte är tillfälligt förekommer mellan en stat och en organiserad väpnad grupp eller mellan sådana grupper inom en stats territorium¹⁷⁹. I den internationella humanitära rätten görs i vissa avseenden skillnad mellan å ena sidan internationella och å andra sidan icke-internationella väpnade konflikter (jfr dock avsnitt 11.2).

En *internationell väpnad konflikt* föreligger då två eller flera stater använder väpnat våld mot varandra. Det uppställs inget krav på en formell krigsförklaring. Det förutsätts inte heller att motparten erkänner att det föreligger en väpnad konflikt eller att parterna tillkännager att ett

¹⁷⁹ Jugoslavientribunalen, Appeals Chamber, Decision on the defence motion for interlocutory appeal on jurisdiction, The Prosecutor v. Dusko Tadic, 1995, IT-94-1-AR72, para 70.

krigstillstånd råder mellan dem. Däremot krävs att det mellan staterna förekommer våldsanvändning av viss intensitet, oavsett anledningen till detta. Det är således parternas faktiska agerande som avgör om det föreligger en väpnad konflikt. Det uppställs inget krav på att det väpnade våldet ska ha pågått under en bestämd tid eller medfört ett bestämt antal stridsrelaterade dödsfall.

En internationell väpnad konflikt kan även uppstå mellan en stat och en nationell befrielseströrelse. Därmed avses en väpnad konflikt i vilken folket kämpar mot kolonialt förtryck och främmande ockupation eller mot rasistiska regimer under utövande av sin rätt till självbestämmande, s.k. befrielsekrig (se artikel 1:4 i TP I).

I samband med en internationell väpnad konflikt kan hela eller delar av den ena partens territorium *ockuperas* av motparten. Som regel utgör ockupation resultatet av väpnat våld och ett militärt övertag. Det uppställs dock inget krav på att det ska föreligga en väpnad konflikt. Ett område anses vara ockuperat då det faktiskt befinner sig under den fientliga arméns herravälde. Det ockuperade territoriet omfattar endast de områden där detta herravälde upprättats och kan utövas (jfr lantkrigsreglementet artikel 42). I det ockuperade området har den ockuperande staten tagit över den administrativa makten från den inhemska regeringen. En ockupation kan också inträda helt informellt genom en stats faktiska etablering i ett område och det krävs ingen formell förklaring om att området ockuperats.

En *icke-internationell väpnad konflikt* uppstår när väpnat våld, som inte är tillfälligt, förekommer mellan statliga myndigheter och organiserade väpnade grupper eller mellan sådana grupper inom en stat¹⁸⁰. Interna störningar och spänningar inom en stat såsom upplopp, enstaka och sporadiska våldshandlingar eller andra liknande händelser anses inte enligt den humanitära rätten utgöra en väpnad konflikt (jfr artikel 1:2 i TP II). Först när sådana interna spänningar övergår i väpnat våld av en viss högre intensitet, kan det handla om en icke-internationell väpnad konflikt. Enligt Jugoslavientribunalen kan vissa omständigheter tala för att de interna oroligheterna övergått till en icke-internationell väpnad konflikt, bl.a. att det förekommer strider i en övervägande del av statens territorium, att våldet uppnått en viss intensitet och pågått under längre tid, att ett stort antal civila påverkas av oroligheterna, att tyngre vapen används, att det förekommer stridsrelaterade skador i stor omfattning samt att ett större antal soldater och militära enheter deltar i stridigheterna¹⁸¹.

Vidare krävs att de väpnade grupperna som deltar i en icke-internationell väpnad konflikt uppfyller vissa krav på organisation. Det krävs inte att gruppen har en militär struktur motsvarande den som återfinns i reguljära statliga förband men ledningen för gruppen måste ha förmågan att kontrollera gruppens medlemmar i en sådan utsträckning att dessa kan följa de folkrättsliga regler som är tillämpliga i väpnade

¹⁸⁰ Jugoslavientribunalen, Decision on the Defence Motion for Interlocutory Appeal on Jurisdiction, Appeals Chamber I, The Prosecutor v. Dusko Tadic, 1995, IT-94-I-AR72, para 70.

¹⁸¹ Jugoslavientribunalen, Trial Judgement, The Prosecutor v. Haradinaj et al, 2008, IT-04-84-T, para 49.

konflikter (jfr artikel 4:2 i GK III). Den väpnade kampen ska vara ett resultat av en militär strategi beordrad av den väpnade gruppens ledning och inte en konsekvens av gruppmedlemmarnas egna initiativ. Fientligheterna ska också vara av kollektiv karaktär¹⁸².

För straffansvar krävs att gärningen har ett samband med konflikten. Den ska *ingå som ett led i eller på annat sätt stå i samband med* en väpnad konflikt eller ockupation. I avgörandet *Tadic*¹⁸³ har Jugoslavientribunalen behandlat kravet på samband. I de fall en gärning utgör en del av fientligheterna, t.ex. genom att en otillåten stridsmetod används, föreligger det ett sådant samband. Även i andra fall kan kravet på samband vara uppfyllt. Det krävs inte att gärningen i fråga om tid eller plats äger rum i omedelbar närhet till stridigheterna. Inte heller behöver den begås som en del av en parts övergripande plan eller politik eller sanktioneras av en part i konflikten. Enskilda individers ansvar enligt den humanitära rätten gäller oberoende av det ansvar som kan uppkomma för en part i konflikten. I tribunalens avgörande *Kunarac*¹⁸⁴ slås fast att det inte krävs att den väpnade konflikten är orsak till att en gärning begås. Det är tillräckligt att konflikten spelar en betydelsefull roll för möjligheten eller beslutet att utföra gärningen, sättet varpå gärningen genomförs eller skälen för att den begås. En person som saknar eget intresse i konflikten kan ha utnyttjat det faktum att det pågår en väpnad konflikt, och den miljö som en sådan konflikt bidrar till, för att begå en gärning som utgör en straffbar överträdelse av den humanitära rätten. Det faktum att personen begår gärningen av egna motiv eller i eget intresse hindrar inte att kravet på samband är uppfyllt.

Vid bedömningen av om en gärning har det föreskrivna sambandet med en väpnad konflikt kan, enligt Jugoslavientribunalen, beaktas att förövaren, till skillnad från offret, är kombattant eller stridande eller att gärningen kan sägas främja ett övergripande militärt syfte och är begången som ett led i förövarens tjänsteutövning. Även det förhållandet att en gärning begås mot en person som är medborgare i eller på annat sätt lojal med en stat som är motpart i konflikten kan tala för att det föreligger en tillräcklig koppling¹⁸⁵.

Kravet på samband med en väpnad konflikt är således uppfyllt i de fall den väpnade konflikten utgör själva motivet för gärningen eller när gärningen ingår som ett led i eller bidrar till den väpnade konflikten. Detta gäller gärningar som t.ex. tortyr i syfte att erhålla information som kan bidra i krigföringen, deportation av en befolkning i syfte att tillgodogöra sig ockuperade landområden, värvning till en parts stridande styrkor av s.k. barnsoldater eller riktande av anfall mot bl.a. civila, deras

¹⁸² Jugoslavientribunalen, Trial Judgement, The Prosecutor v. Fatmir Limaj et al, 2005, IT-03-66-T, paras 94–135.

¹⁸³ Jugoslavientribunalen, Trial Judgement, The Prosecutor v. Dusko Tadic, 1997, IT-94-1-T, paras 572 f., "[t]he existence of an armed conflict ..is not sufficient...For a crime to fall within the jurisdiction of the International Tribunal, a sufficient nexus must be established between the alleged offence and the armed conflict which gives rise to the applicability of international humanitarian law".

¹⁸⁴ Jugoslavientribunalen, Trial Judgement, The Prosecutor v. Dragoljub Kunarac and Others, 2001, IT-96-23-T och IT-96-23/1-T, para 568.

¹⁸⁵ Jugoslavientribunalen, Appeals Chamber, Decision on the defence motion for interlocutory appeal on jurisdiction, The Prosecutor v. Dusko Tadic, 1995, IT-94-1-AR72, paras 68–70.

egendom eller humanitära biståndsinsatser. Kravet kan emellertid vara uppfyllt även i de fall den väpnade konflikten utgör en bakomliggande omständighet som möjliggör eller underlättar genomförandet av en gärning för en person som agerar i eget intresse eller för egen vinning. Detta kan vara fallet t.ex. när någon utnyttjar det förhållandet att människor på grund av att det föreligger en väpnad konflikt har sämre möjligheter att försvara sig eller sin egendom.

Krigsförbrytelser är inte ett militärt brott. Såväl civila som kombattanter eller stridande kan ådra sig straffansvar för överträdelser av den humanitära rätten.

Punkten 1

Bestämmelsen behandlas i avsnitt 11.4.1. Den underliggande regleringen finns i Romstadgan artiklarna 8:2 a (i), 8:2 b (vi) och 8:2 c (i). Övriga rättskällor redovisas i samma avsnitt.

Den brottsliga gärningen avser att uppsåtligen döda en skyddad person. Vad som avses med skyddad person framgår av 3 §, se författningskommentaren till den paragrafen. Kombattanter och stridande utgör skyddade personer först efter att de försatts ur stridbart skick (*hors de combat*), se författningskommentaren till punkten 4. Straffansvar för dödande av kombattanter eller stridande genom förrädiskt förfarande regleras i 9 § första stycket 5.

Förutom handlingar som omedelbart förorsakar någons död omfattar ansvaret även gärningar som, med ett visst krav på kausalt samband, så småningom leder till en persons död. Därmed omfattar bestämmelsen gärningar som förorsakar t.ex. skada, sjukdom eller fysisk utmattning som leder till döden, förutsatt att effekten omfattas av uppsåtet. Även underlåtenhetsgärningar, t.ex. underlåtenhet att förse krigsfångar med tillräckliga förnödenheter eller medicinsk vård kan, om de leder till döden, falla in under bestämmelsen¹⁸⁶. Jugoslavientribunalen har i avgörandet *Kvočka*¹⁸⁷ ansett att en underlåtenhet att förse en fängslad person med nödvändig medicinsk behandling och vård för dennes diabetes, vilket medfört att personen avlidit, objektivt sett kunde leda till straffansvar för krigsförbrytelse genom dödande. Den åtalades inblandning i skeendet gick emellertid inte att styrka.

Punkten 2

Bestämmelsen behandlas i avsnitt 11.4.2. Romstadgans reglering finns i artiklarna 8:2 a (ii), 8:2 a (iii) samt 8:2 c (i). Även artiklarna 8:2 b (xxii) och 8:2 e (vi), där straffansvar för påtvingad sterilisering regleras, är aktuella samt artiklarna 8:2 b (x) och 8:2 e (xi) där straffansvar för bl.a. fysisk stympling behandlas. Övriga rättskällor redovisas i samma avsnitt.

¹⁸⁶ Jugoslavientribunalen, Trial Judgement, The Prosecutor v. Zejnil Delalic and Others, 1998, IT-96-21-T, para 424, Jugoslavientribunalen, Trial Judgement, The Prosecutor v. Dario Kordic and Mario Cerkez, 2001, IT-95-14/2-T, para 229.

¹⁸⁷ Jugoslavientribunalen, Appeal Judgement, Prosecutor v. Kvočka et al., 2005, IT-98-30/1-A, paras 270 f.

Den brottsliga gärningen avser att tillfoga en skyddad person allvarlig smärta eller skada eller utsätta denne för svårt lidande. Detta kan ske genom tortyr eller annan omänsklig behandling. Vad som avses med skyddad person framgår av 3 §, se författningskommentaren till den paragrafen.

Med begreppet *allvarlig smärta* avses fysiskt lidande av visst kvalificerat slag. Även förorsakande av smärta med en lägre grad av intensitet kan omfattas av straffansvaret om det sker under en längre tid eller vid upprepade tillfällen.

Begreppet *allvarlig skada* innefattar såväl psykisk som fysisk skada. Med psykiska skador menas skador som är medicinskt påvisbara; t.ex. en psykisk chock, psykos eller svår depression. Allmänna känslouttringar som vrede, rädsla, oro eller sorg faller inte in under bestämmelsen. Allvarliga fysiska skador innefattar fysiska funktionsrubbingar såsom försämrad syn, hörsel eller talförmåga, förlamning, förlust av lemmar eller svåra inre skador. En permanent eller långsiktig försämring av hälsan kan också utgöra en kroppsskada. Även t.ex. frakturer, ledsador, svullnader eller förgiftningar kan, om kravet på allvar uppfylls, utgöra en sådan skada som avses. Också andra, anatomiskt sett, mindre allvarliga skador kan omfattas om de för den skadade har särskilt stor betydelse. En kroppsskadas svårhet kan därmed bedömas utifrån den enskilda individens situation. Begreppet skada kan även innefatta sjukdom, som exempelvis inträtt till följd av misshandel eller svåra levnadsförhållanden. Sådan skada kan uppstå t.ex. om personer i fångenskap vägras medicinering, inte förses med tillräckliga mängder mat eller vatten eller tvingas äta eller dricka något som är skadligt.

Med *svårt lidande* avses psykiskt lidande. Svårt lidande kan orsakas genom att en person exempelvis utsätts för förhörsmetoder som innebär att denne eller någon närstående hotas, åsamkas dödsångest eller utsätts för andra liknande svåra psykiska påfrestningar. Även förhörsmetoder som innefattar att en person utsätts för kraftiga ljud- eller ljussignaler kan, beroende på intensitet och varaktighet, orsaka såväl allvarlig smärta som svårt lidande. Att tvingas bevittna allvarliga brott som förövas mot någon annan kan också ge upphov till svårt lidande.

I bestämmelsen anges vilka gärningsformer som, förutsatt att de leder till den föreskrivna effekten, omfattas. De rekvisit som gäller för tortyr eller annan omänsklig behandling måste därmed också vara uppfyllda för att straffansvar ska komma i fråga.

Med *tortyr* avses enligt brottskriterierna till artikel 8:2 a (ii) förorsakande av svår fysisk eller psykisk smärta eller svårt lidande. I avgörandet *Kunarac*¹⁸⁸ har Jugoslavientribunalen slagit fast att en tortyrgärning består av en aktiv handling eller underlåtenhet som förorsakar någon svår smärta eller svårt lidande. Kravet på kvalificerad smärta eller lidande är utmärkande för tortyr och gäller oavsett om det är fråga om brott mot mänskligheten, jfr författningskommentaren till 2 § första stycket 2, eller utgör en krigsförbrytelse.

¹⁸⁸ Jugoslavientribunalen, Trial Judgement, The Prosecutor v. Dragoljub Kunarac and Others, 2001, IT-96-23 and IT-96-23/1-T, para 497.

Vad som i allmänhet krävs för att kravet på smärta eller lidande ska anses uppfyllt är inte närmare angivet inom den internationella rätten. En bedömning måste göras utifrån omständigheterna i det enskilda fallet. Vid denna bedömning kan flera faktorer vara av betydelse, bl.a. våldets intensitet och omfattning, den tid under vilken gärningen pågått, om gärningen innehållit förnedrande inslag samt de fysiska eller psykiska effekter som gärningen föranlett. En våldtäktsgärning uppfyller per definition tortyrbrottets krav i detta avseende. Vidare kan det sammanhang som en gärning begås i beaktas, t.ex. om gärningen förövats i ett fångläger eller i en miljö där människor berövats sin frihet eller annars helt står under kontroll av andra. Även omständigheter sammanhängande med offrets person, exempelvis ålder, kön, hälsotillstånd eller beroendeställning kan få betydelse för prövningen¹⁸⁹. Flera gärningar som sedda var för sig inte förorsakar en tillräckligt allvarlig effekt kan, vid en sammantagen bedömning, motsvara kravet på smärta eller lidande.

För tortyr uppställs inget krav på att gärningen ska förorsaka skador eller andra synliga effekter av den smärta eller det lidande som gärningen medför.

Tortyr kan begås genom gärningar av mycket varierat slag som våldtäkt, olika former av misshandel eller genom användande av grymma förhörsmetoder. Tortyr kan även begås genom att någon utsätts för svåra psykiska eller fysiska påfrestningar. Som exempel kan nämnas att en person inte ges möjlighet till vila eller sömn genom att utsättas för kraftiga ljud- eller ljusstörningar eller tvingas utföra mycket hårt fysiskt arbete. Rwandatribunalen har i avgörandet *Semanza*¹⁹⁰ ansett att kvinnor utsatts för tortyr (som brott mot mänskligheten) redan genom att ha förorsakats en extrem nivå av rädsla. Denna hade framkallats av att de själva eller andra kvinnor i gruppen utsatts för våldtäkter samt i vissa fall även dödats i samband med våldtäkten. I Jugoslavientribunalens avgöranden *Naletilic* och *Martinovic*¹⁹¹ har gärningar som föranlett personer att tro att de skulle avrättas ansetts utgöra tortyr. Den skräck och dödsångest som gärningarna inneburit uppfyllde enligt tribunalen tortyrgärningens krav på allvar i fråga om lidande. Enligt tribunalen kunde även svår psykisk press under förhör anses utgöra tortyr. Offret hade samtidigt felaktigt informerats om att en nära anhörig dödats samt själv utsatts för hot genom att pistolskott avfyrats i dennes omedelbara närhet. Tortyr kan även begås genom underlåtenhet t.ex. genom att frihetsberövade inte förses med mat, vatten eller mediciner. Även våldshandlingar som riktas mot en tredje person kan förorsaka sådant lidande att det utgör tortyr. Som exempel kan nämnas att en närstående våldtas eller misshandlas inför den person som tortyrgärningen riktas mot. Gärningar som två personer tvingas utföra mot varandra, t.ex.

¹⁸⁹ Jugoslavientribunalen, Trial Judgement, *The Prosecutor v. Radoslav Brdjanin*, 2004, IT-99-36-T, para 484.

¹⁹⁰ Rwandatribunalen, Trial Judgement, *The Prosecutor v. Laurent Semanza*, 2003, ICTR-97-20-T, paras 480–488, 506, 507.

¹⁹¹ Jugoslavientribunalen, Appeal Judgement, *The Prosecutor v. Mladen Naletilic och Vinko Martinovic*, 2006, IT-98-34-A, paras 299 f.

handlingar av sexuell karaktär eller misshandel, kan beroende på omständigheterna anses utgöra tortyr riktad mot båda dessa personer.

När en krigsförbrytelse begås genom tortyr uppställs ett krav på att tortyrgärningen, i vart fall delvis, begås i syfte att erhålla information eller en bekännelse, att straffa, hota eller skrämja eller i något annat syfte som har sin grund i någon form av diskriminering. I detta avseende skiljer sig de rekvisit som gäller för tortyr från vad som gäller när tortyr utgör ett brott mot mänskligheten, se författningskommentaren till 2 § första stycket 2. I avgörandet *Kvocka*¹⁹² har Jugoslavientribunalen ansett en person har gjort sig skyldig till tortyr genom att vid flera tillfällen utöva mycket kraftigt våld mot frihetsberövade i ett fångläger på grund av att dessa tillhörde en annan etnisk, religiös eller politisk grupp.

Det uppställs inget krav på att förövaren ska ha någon officiell ställning eller ha agerat på uppdrag av en stat. En sådan förutsättning gäller däremot i fråga om tortyr enligt tortyrkonventionen.

Svår fysisk eller psykisk smärta eller svårt lidande kan förorsakas även genom *annan omänsklig behandling* än tortyr. Kravet på graden av smärta eller lidande är dock detsamma som för tortyr. Även tillfogande av allvarlig skada kan utgöra omänsklig behandling.

Omänsklig behandling kan begås genom gärningar av varierat slag. Tortyr utgör en kvalificerad form av omänsklig behandling och brottet kan därmed begås genom samma typ av gärningar¹⁹³. Skillnaden i förhållande till tortyr är att det för andra former av omänsklig behandling inte uppställs något krav på att gärningen ska begås med det för tortyr särskilda syftet, se ovan. Misshandel, våldtäkt eller t.ex. tvång att bevittna när en anhörig utsätts för allvarliga brott kan därmed utgöra omänsklig behandling. Även gärningar varigenom personer utsätts för svåra förhållanden bl.a. genom att vägras tillgång till förnödenheter kan omfattas. Detsamma gäller gärningar som utgör påtvingad sterilisering, varmed avses varaktigt berövande av fortplantningsförmågan samt stympling som innefattar förorsakande av bestående vanprydnader eller permanent avlägsnande av organ eller lemmar. Användande av s.k. mänskliga sköldar kan också utgöra en form av omänsklig behandling¹⁹⁴.

Enligt Jugoslavientribunalen kännetecknas brottet omänsklig behandling av att det utgör en kränkning av den grundläggande respekten för människors värdighet. Tribunalen har i avgörandet *Delalic*¹⁹⁵ uttalat att vad som i Genèvekonventionerna I–IV och tilläggsprotokollen I och II¹⁹⁶ till dessa konventioner föreskrivs om human behandling kan ge ledning vid bedömningen av vad som kan anses utgöra en sådan allvarlig kränkning av människors värdighet att gärningen kan falla under straffansvar för omänsklig behandling. Där föreskrivs bl.a. att skyddade

¹⁹² Jugoslavientribunalen, Trial Judgement, The Prosecutor v. Kvocka et al, 2001, IT-98-30/1-T, para 597.

¹⁹³ Jugoslavientribunalen, Trial Judgement, The Prosecutor v. Tihomir Blaskic, 2000, IT-95-14-T, paras 154 f. och 186.

¹⁹⁴ Jugoslavientribunalen, Trial Judgement, The Prosecutor v. Tihomir Blaskic, 2000, IT-95-14-T, para 716.

¹⁹⁵ Jugoslavientribunalen, Trial Judgement, The Prosecutor v. Zejnil Delalic and Others, 1998, IT-96-21-T, paras 520 f.

¹⁹⁶ Artikel 3 i GK I-IV, artikel 12 i GK I och II, artiklarna 13, 20, 46 i GK III, artiklarna 27 och 32 i GK IV, artikel 75 i TP I och artiklarna 4 och 7 i TP II.

personer har en rätt att åtnjuta respekt till person, ära, familjerättigheter, tro, religionsutövning, seder och bruk. Sårade, sjuka och skeppsbrutna får inte lämnas utan medicinsk vård eller hjälp. För straffansvar krävs att en gärning i väsentlig mån avviker från dessa grundläggande rättigheter.

Viss ytterligare ledning i fråga om vad som kan utgöra tortyr kan hämtas i avgöranden från Europadomstolen¹⁹⁷. Vid prövning av om artikel 3 i Europakonventionen kränkts ska enligt domstolen beaktas bl.a. vilka psykiska och fysiska effekter en gärning förorsakat, dess varaktighet samt omständigheter hänförliga till offrets person som t.ex. kön, ålder och hälsotillstånd. Gärningar som innebär att någon utsätts för elektriska stötar, får kroppslig behåring utdragen eller får vatten droppat på ett och samma ställe på kroppen under lång tid har av domstolen ansetts utgöra brott mot tortyrförbudet¹⁹⁸.

Punkten 3

Bestämmelsen behandlas i avsnitt 11.4.3. Reglering finns i Romstadgan artiklarna 8:2 a (ii), 8:2 b (x) och 8:2 e (xi). Övriga rättskällor redovisas i samma avsnitt.

Den brottsliga gärningen avser att utsätta en skyddad person för ett medicinskt eller vetenskapligt experiment. Med kriteriet vetenskapligt experiment avses detsamma som biologiskt experiment.

Gärningen ska rikta sig mot en skyddad person, se 3 § samt författningskommentaren till den paragrafen. I detta sammanhang krävs enligt Genèvekonventionerna att personen befinner sig i motparts våld när gärningen begås. Det kan t.ex. gälla krigsfångar eller civila som internerats.

Med *medicinskt* eller *vetenskapligt experiment* avses åtgärder eller ingrepp som vid en objektiv bedömning inte kan rättfärdigas av medicinskt, odontologiskt eller annat vårdbehov och inte heller utförs i personens intresse. Ett medgivande från den som utsätts för gärningen befriar inte från ansvar om inte åtgärden kan anses motiverad utifrån allmänt erkända medicinska riktlinjer som under motsvarande förhållanden skulle ha tillämpats på den egna statens medborgare eller motsvarande.

För straffansvar krävs att gärningen, vid en objektiv bedömning, innebär en allvarlig fara för personens liv eller hälsa. Därmed kan bl.a. gärningar som förorsakar kroppsskador som, i vart fall på sikt, påverkar offrets hälsa omfattas, t.ex. avlägsnande av organ. Detsamma gäller

¹⁹⁷ *Selcuk and Asker v. Turkey*, Reports of Judgements and Decisions, 1998-II, *The Greek case*, (1972) 12 Yearbook of the Convention on Human Rights, p. 500, *Ensslin, Baader and Raspe v. FRG*, Decisions and Reports, vol. 14, *McFeeley et al. v. UK*, Decisions and Reports, vol. 20, *Kröcher and Möller v. Switzerland*, Decisions and Reports, vil. 34, X v. *FRG*, Collection of Decisions, vol. 44, *Abdulmassih and Bulus v. Sweden*, Decisions and Reports, vol 35, *Soering case*, Publications of the European Court of Human Rights, Series A: Judgements and Decisions, vol. 161, *Selcuk and Asker v. Turkey*, Reports of Judgements and Decisions, 1998-II, *Akdivar and Others v. Turkey*, Reports of Judgements and Decisions, 1996-IV, *Case of Campbell and Cosans*, Publications of the European Court of Human Rights, Series A: Judgements and Decisions, vol. 48.

¹⁹⁸ *Ireland v. UK*, Publications of the European Court of Human Rights, Series A: Judgements and Decisions, vol. 25.

försakande av sjukdom genom t.ex. smittspridning eller förgiftning som innebär en risk för liv eller hälsa.

Nürnbergtribunalen har i praxis från andra världskriget ansett att bl.a. kastrering, försakande av missfall, insemination och injicerande av hormoner utgjorde brott.

Punkten 4

Bestämmelsen behandlas i avsnitt 11.4.4. Regleringen finns i Romstadgan artiklarna 8:2 b (vi) och 8:2 c (i). Övriga rättskällor redovisas i samma avsnitt.

Den brottsliga gärningen avser att skada en person som är försatt ur stridbart skick.

Enligt artikel 41 i tilläggsprotokoll I anses en person vara försatt ur stridbart skick (*hors de combat*) om han eller hon befinner sig i motparts våld, har förlorat medvetandet eller på annat sätt, genom sårskada eller sjukdom, blivit oförmögen att försvara sig själv. Även den som klart uttrycker sin avsikt att ge upp motståndet, t.ex. genom att parlamentärflagg (vit flagg) hissas, meddelande om detta skickas över radio, vapen läggs ned eller genom att motpartens eld inte besvaras, anses vara försatt ur stridbart skick. Vid krigföring till sjöss kan en avsikt att ge upp motstånd uttryckas t.ex. genom att en stridande u-båt stiger till ytan, fartygets motorer stängs av eller fartyget överges. Den som lidit skeppsbrott anses som huvudregel vara försatt ur stridbart skick, även om han eller hon inte i och för sig är oförmögen att försvara sig. Detsamma gäller en person som i en nödsituation hoppar från ett luftfartyg med fallskärm. Vid landning ska personen alltid ges tillfälle att ge upp sitt motstånd.

För att åtnjuta status som försatt ur stridbart skick krävs att personen inte ägnar sig åt fientliga handlingar och inte heller försöker fly. Det saknar betydelse om personen avstår på grund av att han eller hon är oförmögen till detta, t.ex. för att han eller hon är skadad, eller som ett resultat av ett medvetet val.

Straffansvaret omfattar gärningar som riktar sig mot en person från den tidpunkt han eller hon kan anses vara försatt ur stridbart skick fram till den tidpunkt då man med säkerhet kan fastställa att personen skyddas i annan egenskap, t.ex. som krigsfånge. Det krävs inte att personen, innan han eller hon försattes ur stridbart skick, innehade status som kombattant eller, såvitt avser icke-internationella väpnade konflikter, stridande. Däremot krävs att personen i någon form deltagit i stridigheterna.

För straffansvar krävs att gärningen försakar skada. Det uppställs inte något uttryckligt krav på graden eller omfattningen av skadan. Straffansvar för krigsförbrytelser omfattar emellertid som en allmän utgångspunkt inte gärningar av lindrigt slag.

Punkten 5

Bestämmelsen behandlas i avsnitt 11.4.5. Romstadgans reglering finns i artiklarna 8:2 b (xxii) och 8:2 e (vi). Övriga rättskällor redovisas i samma avsnitt.

Den brottsliga gärningen avser att utsätta en skyddad person för allvarligt sexuellt övergrepp genom våldtäkt, påtvingad prostitution,

sexuellt slaveri eller annan till sitt allvar jämförbar gärning. Vad som avses med skyddad person framgår av 3 §, se författningskommentaren till den paragrafen.

Straffansvar för krigsförbrytelser som begås genom allvarliga sexuella övergrepp motsvarar i princip samma typ av gärningar som brott mot mänskligheten, se författningskommentaren till 2 § första stycket 3. Vad gäller sexuellt slaveri, se författningskommentaren till 2 § första stycket 5.

Punkten 6

Bestämmelsen behandlas i avsnitt 11.4.6. Relevant reglering finns i artiklarna 8:2 b (xxii) och 8:2 e (vi) i Romstadgan. Övriga rättskällor redovisas i samma avsnitt.

Den brottsliga gärningen avser att i syfte att påverka den etniska sammansättningen av en befolkning eller att föröva andra svåra överträdelse av allmän folkrätt, frihetsberöva en skyddad person av kvinnligt kön som med tvång gjorts havande. Vad som avses med skyddad person framgår av 3 §, se författningskommentaren till den paragrafen.

Vad som utgör påtvingat havandeskap behandlas i författningskommentaren till 2 § första stycket 4.

Punkten 7

Bestämmelsen behandlas i avsnitt 11.4.7. Regleringen återfinns i Romstadgan, artiklarna 8:2 b (xxi) och 8:2 c (ii). Övriga rättskällor redovisas i samma avsnitt.

Den brottsliga gärningen avser att utsätta en skyddad person för förödmjukande eller nedsättande behandling som är ägnad att allvarligt kränka den personliga värdigheten. Vad som avses med skyddad person framgår av 3 §, se författningskommentaren till den paragrafen.

För straffansvar krävs att någon förnedrar, nedvärderar eller på annat sätt utsätter en person för behandling som allmänt sett kan anses utgöra ett skändande av den personliga värdigheten. Det uppställs inget krav på att den förödmjukande eller nedsättande behandlingen ska förorsaka en konstaterbar effekt. Enligt Jugoslavientribunalen krävs att gärningen, utifrån en allmän bedömning, kan anses utgöra en allvarlig förnedring eller nedvärdering¹⁹⁹. I avgörandet *Musema*²⁰⁰ uttalade Rwandatribunalen att med förödmjukande och nedsättande behandling avses gärningar som är ägnade att bryta ner en persons självkänsla. Tribunalen liknade det vid en lindrigare form av tortyr.

Det krävs inte att den som utsätts för den förödmjukande eller nedsättande behandlingen i det enskilda fallet blir kränkt eller känner sig förnedrad. Därmed kan även gärningar som riktar sig mot en person som inte är medveten om kränkningen, t.ex. en medvetlös eller sjuk person, utgöra brott.

¹⁹⁹ Jugoslavientribunalen, Trial Judgement, The Prosecutor v. Zlatko Aleksovski, 1999, IT-95-14/1-T, paras 55 f.

²⁰⁰ Rwandatribunalen, Trial Judgement, The Prosecutor v. Alfred Musema, 2000, ICTR-96-13-T, para 285.

De gärningar som omfattas av straffansvaret kan vara av varierat slag. Det kan vara fråga om sexuella övergrepp, olika former av misshandel, hot eller gärningar varigenom någon tvingas utföra eller tåla allvarligt förnedrande eller förolämpande handlingar. Även gärningar varigenom människor utsätts för svåra levnadsförhållanden kan omfattas. Som exempel kan nämnas att frihetsberövade förvägras möjlighet att sköta sin personliga hygien under längre tid, isoleras från omvärlden, nekas information om vad som hänt eller kommer att hända anhöriga eller tvingas att utföra arbete under fysiskt mycket krävande eller förnedrande förhållanden. Om kravet på allvarlig smärta eller skada eller svårt lidande är uppfyllt kan gärningen omfattas av ansvar enligt 4 § första stycket 2, se författningskommentaren till denna paragraf.

I *Kunarac et al*²⁰¹ konstaterade Jugoslavientribunalen bl.a. att kvinnor som tvingats att dansa nakna inför soldater blivit utsatta för behandling som innebar en straffbar kränkning av den personliga värdigheten. I tribunalens avgörande *Furundzija*²⁰² ansågs en kvinna ha varit föremål för en straffbar kränkning av den personliga värdigheten genom att utsättas för förhörsmetoder som innebar att hon bl.a. tvingades svälja kroppsvätskor och äta mänsklig avföring. Även det förhållandet att hon tvingades utföra dessa handlingar inför andras beskådan var att anse som förnedrande. Vidare har bl.a. tvång att utgöra en s.k. mänsklig sköld, begrava lik, utträta sina behov i sina kläder eller att be om nåd inför andra ansetts utgöra straffbara kränkningar av den personliga värdigheten. Att utsätta människor för behandling som innebär att de upplever stark rädsla och dödsångest kan också omfattas. Därmed innefattas t.ex. skenavrättningar eller andra gärningar varigenom personer försätts i tron att de eller deras nära anhöriga ska dödas. En straffbar gärning kan även begås genom att två personer tvingas utföra förnedrande handlingar mot varandra. I Jugoslavientribunalens avgörande *Delalic et al*²⁰³ ansåg tribunalen att en far och son som tvingats att misshandla varandra utsatts för en straffbar kränkning av den personliga värdigheten. Vid bedömningen kan vidare offrets kulturella eller religiösa bakgrund beaktas. Därmed kan t.ex. gärningar varigenom en person, i strid med sin religion, rakas av sitt hår eller skägg eller tvingas äta fläskkött, dricka alkohol eller röka tobak omfattas. Om kravet på allvarlig smärta eller skada eller svårt lidande är uppfyllt kan bestämmelsen i 4 § första stycket 2 vara tillämplig.

För straffansvar krävs att gärningen vid en objektiv bedömning är ägnad att *allvarligt* kränka den personliga värdigheten. Flera gärningar, som var för sig inte når upp till kravet på allvar kan, enligt Jugoslavientribunalen, omfattas av ansvar om de begås vid upprepade

²⁰¹ Jugoslavientribunalen, Trial Judgement, The Prosecutor v. Dragoljub Kunarac and Others, 2001, IT-96-23 och IT-96-23/1-T, paras 766 f.

²⁰² Jugoslavientribunalen, Trial Judgement, The Prosecutor v. Anto Furundzija, 1998, IT-95-17/1-T.

²⁰³ Jugoslavientribunalen, Trial Judgement, The Prosecutor v. Zejnil Delalic, 1998, IT-96-21-T.

Punkten 8

Bestämmelsen behandlas i avsnitt 11.4.8. Romstadgans reglering finns i artiklarna 8:2 a (vii), 8:2 b (viii) och 8:2 e (viii). Övriga rättskällor redovisas i samma avsnitt.

Den brottsliga gärningen avser att i strid med allmän folkrätt deportera eller tvångsförflytta en skyddad person. Vad som avses med skyddad person framgår av 3 §, se författningskommentaren till den paragrafen. I detta sammanhang avses enligt Genèvekonvention IV civila.

Deportation innebär förflyttning ut från det egna territoriet medan tvångsförflyttning sker inom det egna territoriet. Deportation kan, som utgångspunkt, endast äga rum i internationella väpnade konflikter eller under ockupation. Bestämmelsen är även tillämplig på icke-internationella väpnade konflikter där tvångsförflyttningar sker inom territoriet. Det krävs dock att åtgärden innebär en förflyttning över ett visst geografiskt område.

I regel avser deportationer och tvångsförflyttningar större grupper av människor. Straffbestämmelsen omfattar dock även gärningar som riktar sig mot en person.

För straffansvar krävs att deportationen eller tvångsförflyttningen sker i strid med allmän folkrätt. Därmed avses den internationella humanitära rätten, främst artikel 49 i Genèvekonvention IV. Där föreskrivs att deportation och tvångsförflyttning, under vissa förutsättningar, är tillåtet. Detta gäller främst i de fall befolkningens säkerhet eller militära skäl gör det nödvändigt, t.ex. genom att befolkningen befinner sig inom ett område som är föremål för militära operationer eller utsätts för anfall eller att deras närvaro på en plats hindrar militära insatser. Vidare krävs, för att deportationen eller tvångsförflyttningen ska vara tillåten, att den sker under värdiga förhållanden. Som exempel kan nämnas att en ockuperande makt bl.a. måste sörja för att det erbjuds möjligheter till inkvartering och att sköta sin personliga hygien, att det finns tillgång till mat och mediciner samt att de berörda personernas säkerhet kan garanteras. Om förhållandena vid en deportation eller tvångsförflyttning i allt för stor utsträckning avviker från de krav som uppställs i detta avseende kan gärningen på denna grund anses strida mot allmän folkrätt och omfattas av straffansvar, även om åtgärden som sådan varit tillåten.

Så snart de skäl som motiverat en deportation eller tvångsförflyttning upphör ska personerna återföras. Enligt Jugoslavientribunalen är det inte möjligt för en stat att åberopa skydd av civila som ett giltigt skäl för deportation eller tvångsförflyttning om personerna inte snarast möjligt efter att stridigheterna upphört återförs till sina hem²⁰⁵. Även detta ska ske under värdiga förhållanden.

²⁰⁴ Jugoslavientribunalen, Trial Judgement, The Prosecutor v. Zlatko Aleksovski, 1999, IT-95-14/1-T, para 57.

²⁰⁵ Jugoslavientribunalen, Trial Judgement, Prosecutor v. Radislav Krstic, 2001, IT-98-33-T, para 525.

En förflyttning eller deportation som sker med den berördes samtycke omfattas inte av straffansvaret. Förutsättningen är emellertid att personen under rådande omständigheter kan anses ha haft möjlighet att uttrycka en verklig vilja om eller medgivande till åtgärden.

Straffansvaret omfattar såväl den som faktiskt utför eller verkställer deportationen eller tvångsförflyttningen som den som har beordrat den.

Punkten 9

Bestämmelsen behandlas i avsnitt 11.4.9. Relevant reglering finns i Romstadgan artiklarna 8:2 a (vi) och 8:2 c (iv). Övriga rättskällor redovisas i samma avsnitt.

Den brottsliga gärningen avser att verkställa eller döma ut ett straff mot en skyddad person utan att han eller hon först fått en rättvis rättegång. Innebörden av begreppet skyddad person framgår av 3 §, se författningskommentaren till den paragrafen.

Vad som krävs för att kravet på en rättegång ska vara uppfyllt regleras i den internationella humanitära rätten.

I Genèvekonventionerna III och IV finns en katalog över rättigheter som är aktuella i detta sammanhang. Där regleras bl.a. rätten att bli dömd av en opartisk domstol, att få tillgång till ett försvar och en tolk, att snarast underrättas om de anklagelser som finns, att dömas utifrån principen om individuellt straffrättsligt ansvar och legalitetsprincipen, att inte dömas för samma sak två gånger (*ne bis in idem*) samt rätten att informeras om möjligheterna att överklaga en dom eller ett beslut²⁰⁶. För utdömande och verkställande av dödsstraff finns ytterligare bestämmelser²⁰⁷.

I artikel 75 i tilläggsprotokoll I och artikel 6 i tilläggsprotokoll II kompletteras konventionernas rättighetskataloger med ytterligare bestämmelser. Där anges bl.a. att en opartisk och regelrätt tillsatt domstol ska iakttä allmänt erkända principer för ett korrekt rättsligt förfarande. Därmed avses bl.a. rätten att inte retroaktivt dömas för brott, att betraktas som oskyldig till dess annat bevisats, att ges möjlighet att närvara vid sin egen rättegång, att inte behöva vittna mot sig själv eller erkänna sig skyldig, att ges möjlighet att förhört motpartens vittnen och åberopa egna vittnen samt att få ett offentligt domslut.

En straffbar gärning kan bestå dels i att någon helt nekas en rättslig prövning, dels i att den rättsliga prövningen strider mot den humanitära rättens krav på rättvis rättegång i sådan omfattning att personen vid en sammantagen bedömning kan anses ha blivit berövad rätten till en sådan rättegång. Varje avsteg från rättighetskatalogen medför därmed inte straffansvar. Underlåtenhet att pröva eller ompröva ett frihetsberövande torde kunna omfattas. Detsamma torde gälla i de fall en tilltalad inte tillåts närvara vid sin rättegång, åberopa vittnen eller på annat sätt försvara sig. Däremot torde inte t.ex. en vägran att tillåta motförhör med motparts vittnen ensamt utgöra ett straffbart avsteg från de föreskrivna rättigheterna.

²⁰⁶ Artiklarna 84, 86, 87, 99, 102–107 i GK III och artiklarna 33, 64–74, 77, 117 i GK IV.

²⁰⁷ Artiklarna 100 och 101 i GK III samt artiklarna 74 och 75 i GK IV.

Frågan om rätten till en rättvis rättegång har prövats i praxis från andra världskriget. Personer som bl.a. nekats juridiskt biträde, möjlighet att försvara sig och rätt till tolk eller vägrats information om vad de åtalas för eller vilka bevis som åberopas mot dem, ansågs av Nürnbergtribunalen vara förvägrade en rättvis rättegång²⁰⁸. I fallet *J. Altstötter and Others*²⁰⁹ hade personer som åtalats och dömts för brott gripits och i hemlighet transporterats till bl.a. Tyskland för lagföring vid specialdomstolar inrättade av den nazistiska regeringen (Sondergerichte och Volksgerichtshof). Dessa personer hade hållits helt avskilda från yttervärlden, inte tillåtits att åberopa egen bevisning och inte heller haft möjlighet att ta del av den bevisning som åberopats mot dem. Rättegångarna saknade helt offentlig insyn och inga officiella dokument fördes över vad som förevarit. I vissa fall hade de tilltalade nekats rätten till ett försvar och i andra fall rätten att välja sitt försvar. De hade inte alls eller endast kort tid före förhandlingen fått kännedom om de anklagelser som riktades mot dem. Vid en sammantagen bedömning ansåg Nürnbergtribunalen att de tilltalade, på ett straffbart sätt, hade förvägrats rätten till en rättvis rättegång.

Även praxis från Europadomstolen som rör rätten till en rättvis rättegång kan lämna viss ledning vid bedömningen av om en straffbar gärning begåtts.

Punkten 10

Bestämmelsen behandlas i avsnitt 11.4.10. Romstadgans reglering finns i artiklarna 8:2 a (viii) och 8:2 c (iii). Övriga rättskällor redovisas i samma avsnitt.

Den brottsliga gärningen består i att ta en skyddad person som gisslan i syfte att förmå en stat, person eller organisation att utföra eller avstå från en handling. Vad som avses med skyddad person framgår av 3 §, se författningskommentaren till den paragrafen. Här avses personer som befinner sig i händerna på en part i konflikten, bl.a. krigsfångar, civila som interneras eller personer som inte tillåts lämna ett territorium som kontrolleras av motparten. Även personer som inte fysiskt berövats sin frihet men som befinner sig inom ett territorium som ockuperas eller i praktiken kontrolleras av motparten kan omfattas.

Med gisslantagande avses att gripa, internera eller på annat sätt frihetsberöva en person under hot om att denne kommer att dödas, skadas eller hållas fortsatt frihetsberövad om inte en stat, organisation eller en fysisk eller juridisk person eller grupp av personer, utför eller avstår från att utföra en viss handling. Detta ska vara ett uttryckligt eller underförstått villkor för att personen inte ska dödas, skadas eller släppas fri. Det särskilda syftet måste föreligga redan då den skyddade personen berövas sin frihet²¹⁰. För straffansvar krävs dock inte att frihetsberövandet som sådant strider mot den humanitära rätten.

²⁰⁸ S. Sawada and Others, 1946, UNWCC, LRTWC, vol. V, pp. 1 f.; 13 AD 302–304.

²⁰⁹ J. Altstötter and Others, 1947, UNWCC, LRTWC, vol. VI, pp. 1 f.; 14 AD 278.

²¹⁰ Jugoslavientribunalen, Trial Judgement, The Prosecutor v. Tihomir Blaskic, 2000, IT-95-14-T, para 158.

Enligt Jugoslavientribunalen kännetecknas brottet ofta av att sådana hot riktas mot civila som hålls frihetsberövade eller mot krigsfångar tillhörande motparten i syfte att uppnå militära fördelar.

Punkten 11

Bestämmelsen behandlas i avsnitt 11.4.11. I Romstadgan finns reglering i artiklarna 8:2 b (xxvi) och 8:2 e (vii). Övriga rättskällor redovisas i samma avsnitt.

Bestämmelsen innebär att den som till nationella väpnade styrkor eller väpnade grupper rekryterar eller för direkt deltagande i fientligheter använder barn som inte fyllt femton år döms för krigsförbrytelse.

Vad som avses med nationell väpnad styrka framgår av artikel 43 i tilläggsprotokoll I. Således omfattas alla organiserade väpnade styrkor, grupper och enheter som står under befäl av någon som inför den parten ansvarar för sina underlydandes uppförande, även om denna part företräds av en regering eller en myndighet som inte är erkänd av en motpart. Väpnade grupper, som inte tillhör en stats väpnade styrkor, ska vara underkastade ett internt disciplinärt system som bland annat ska säkerställa att de folkrättsliga reglerna som tillämpas i väpnade konflikter iaktas. Även upproriska väpnade styrkor eller andra organiserade grupper som under ansvarigt kommando utövar sådan kontroll över en del av dess territorium att de kan utföra sammanhängande och samordnade militära operationer omfattas av straffansvaret. Som exempel kan nämnas rebellgrupper.

Straffansvaret för *rekrytering* innefattar varje åtgärd som leder till att barn som inte fyllt femton år formellt eller i praktiken kan anses tillhöra en nationell väpnad styrka eller väpnad grupp. Därmed omfattas rekrytering som sker såväl frivilligt som genom tvång eller som annars är att anse som obligatorisk. Ansvaret kan bl.a. omfatta inskrivning i en skola som drivs eller på annat sätt har nära samband med en stats militära organisation om inskrivningen också innebär att barnet i händelse av väpnad konflikt ska delta i stridigheter.

Förbudet mot *användande av barn för direkt deltagande i fientligheterna* avser alla barn under femton år. Med sådant deltagande i fientligheterna avses, förutom deltagande i strid, även t.ex. att hålla utkik, spionera, sabotera, arbeta i en vapen- eller ammunitionsfabrik samt transportera vapen till platser där stridigheter pågår. Vidare omfattar straffansvaret användning av barn som lockbete, kurirer eller vakter vid t.ex. militära förläggningar eller vapen- och ammunitionsförråd. Begreppet direkt deltagande i fientligheterna är därmed, när det gäller barn, något vidare än vad som allmänt gäller i fråga om civila, jfr författningskommentaren till 9 § första stycket 1 och avsnitt 4.5.8. Utanför bestämmelsen faller användande av barn för utförande av arbete eller uppdrag som endast indirekt har samband med stridigheterna, t.ex. att leverera förnödenheter till en militärbas eller att utföra hushållssysslor hos militär personal. Barn som på eget initiativ och utan koppling till en nationell väpnad styrka eller väpnad grupp deltar i fientligheterna, t.ex. genom att kasta sten eller egentillverkade brandbomber, används inte av annan för direkt deltagande.

Det saknar betydelse vilken av parterna i konflikten ett barn kan antas tillhöra. Skyddet mot rekrytering och direkt deltagande i fientligheterna omfattar alla barn som inte fyllt femton år.

Det krävs inte uppsåt i förhållande till den omständigheten att ett barn inte uppnått femton års ålder. Det är tillräckligt med oaksamhet. Detta regleras i 12 §, se författningskommentaren till denna paragraf.

Straffskalan

Regleringen behandlas i avsnitt 11.11. Enligt paragrafens *andra stycke* är straffet fängelse i högst sex år. Ansvar för krigsförbrytelser som riktar sig mot person omfattar gärningar av varierande straffvärde där de dock allmänt sett torde ha ett så högt straffvärde att de är att rubricera som grov krigsförbrytelse, jfr kommentaren till 11 §. Under brott av normalgraden kan bl.a. falla att skada en person försatt ur stridbart skick, förutsatt att det inte är fråga t.ex. om ett omfattande eller systematiskt handlande och skadan inte är av allt för allvarlig karaktär.

Straffansvar för grovt brott regleras i 11 §.

5 § För *krigsförbrytelse* döms, om gärningen ingår som ett led i eller på annat sätt står i samband med en internationell väpnad konflikt eller ockupation, den som

1. för en ockupationsmakts räkning låter förflytta en del av dess civilbefolkning till ett ockuperat område,

2. tvingar en medborgare i en stat som är motpart i konflikten att delta i militära operationer mot den egna staten eller tvingar en skyddad person att tjänstgöra i en fientlig makts väpnade styrkor, eller

3. i strid med allmän folkrätt frihetsberövar en skyddad person eller på ett oförsvarligt sätt dröjer med att sända hem en krigsfånge eller en civil person som berövats friheten.

Straffet är fängelse i högst sex år.

Paragrafen, som behandlas i avsnitt 11.1, 11.5 och 11.11, avser krigsförbrytelser som begås mot person. Enligt *första stycket* krävs att en gärning enligt punkterna 1–3 ingår som ett led i eller på annat sätt står i samband med en internationell väpnad konflikt eller ockupation. Vad som avses med detta krav har behandlats i författningskommentaren till 4 § första stycket. Paragrafen är inte tillämplig i icke-internationella väpnade konflikter.

Punkten 1

Bestämmelsen behandlas i 11.5.1. Romstadgans reglering finns i artikel 8:2 b (viii). Övriga rättskällor redovisas i samma avsnitt. Bestämmelsen är endast tillämplig under ockupation.

Den brottsliga gärningen avser att för en ockupationsmakts räkning låta förflytta en del av dess civilbefolkning till ett ockuperat område.

Med ockupationsmakt avses den fientliga makt som utövar administrativ makt och kontroll över en ockuperad stat. Ett ockuperat område omfattar det territorium som befinner sig under den fientliga maktens herravälde, se författningskommentaren till 4 § första stycket samt avsnitt 4.5.3.

För straffansvar krävs inte att den ockuperande statens befolkning förflyttas med tvång. Även åtgärder som vidtas i syfte att förmå delar av

befolkningen att flytta till ett ockuperat område, t.ex. beslut om finansiella bidrag, skattelättnader eller bistånd med flytt och bosättning, kan omfattas av ansvaret. Det måste emellertid finnas ett samband mellan åtgärden och befolkningens förflyttning.

En förflyttning ska ske för en ockupationsmakts räkning. Åtgärden kan t.ex. utgöra ett led i den ockuperande statens strategi att stärka sin ställning inom det ockuperade området. Det är inte nödvändigt att ockupationsmakten uttryckligen beordrat förflyttningen. Beroende på omständigheterna kan det vara tillräckligt att en förflyttning sker med ockupationsmaktens godkännande. Gärningar som begås av enskilda på eget initiativ omfattas därmed inte av bestämmelsen.

Ansvaret avser inte förflyttning av enstaka personer. Det krävs att den ockuperade befolkningens möjligheter att tillvarata sina ekonomiska och sociala rättigheter i något avseende hotas genom åtgärden, t.ex. genom att den ockuperande statens befolkning tar övergivna hus, mark eller annan egendom i besittning, vilket försvårar för den ockuperade befolkningen att återvända eller tillvarata sina rättigheter. Tillfälliga förflyttningar eller förflyttningar av den ockuperande statens militära styrkor som sker i militärt syfte, som inte påverkar den ockuperade befolkningens möjligheter i detta avseende, faller därmed utanför bestämmelsen.

Straffansvaret omfattar såväl den som beslutar om en åtgärd som den som genomför den. Det krävs inte att den som begår gärningen delar ockupationsmaktens syfte med förflyttningen.

Punkten 2

Bestämmelsen behandlas i avsnitt 11.5.2. Relevant reglering finns i Romstadgan artiklarna 8:2 a (v) och 8:2 b (xv). Övriga rättskällor redovisas i samma avsnitt.

Bestämmelsen innefattar två led. Den brottsliga gärningen kan bestå dels i att en medborgare i en stat som är motpart i konflikten tvingas delta i militära operationer mot den egna staten, dels i att en skyddad person tvingas tjänstgöra i en fientlig makts väpnade styrkor. De båda leden är till stor del överlappande. Vad som avses med skyddad person framgår av 3 §, se författningskommentaren till den paragrafen.

Bestämmelsens *första led* straffbelägger den som genom hot eller annan handling tvingar en medborgare i en stat som utgör motpart i konflikten att delta i militära operationer riktade mot den egna staten. Det uppställs inget krav på att operationerna utförs av den fientliga statens väpnade styrkor. Med militära operationer avses i första hand militära anfall dvs. deltagande i strid. Straffansvaret kan emellertid omfatta tvång att utföra vissa sådana arbetsuppgifter som en ockupationsmakt är förbjuden att ålägga civila eller krigsfångar att utföra och som i vart fall indirekt kan hänföras till stridigheterna. Enligt artikel 51 i Genèvekonvention IV är det tillåtet för en ockupationsmakt att ålägga civila arbetsuppgifter som är nödvändiga för ockupationsarméns behov eller för allmännyttiga ändamål. Sådant arbete får emellertid inte främja ockupationsmaktens krigföring. Därmed är det t.ex. förbjudet att ålägga civila att transportera eller tillverka vapen och ammunition. Motsvarande regler finns i artiklarna 49–57 i Genèvekonvention III såvitt avser

krigsfångar. Där anges bl.a. att det är förbjudet att kräva att en krigsfånge utför arbete som kan vara förnedrande eller farligt som t.ex. minröjning.

Bestämmelsens *andra led* straffbelägger den som genom handling eller hot tvingar en skyddad person att delta i militära operationer som riktar sig mot dennes hemland eller på annat sätt tjänstgöra i fientlig makts väpnade styrkor. Med militära operationer avses detsamma som i bestämmelsens första led. Vad som avses med väpnad styrka definieras i artikel 43 i tilläggsprotokoll I. Till skillnad från bestämmelsens första led uppställs inget krav på att den militära operationen ska rikta sig mot det land där den skyddade personen är medborgare. Det är tillräckligt att den riktar sig mot personens hemland. Vidare omfattar bestämmelsen tvång att tjänstgöra i den fientliga maktens styrkor, oavsett mot vilken part de riktar sina militära operationer, dvs. även i de fall de riktar sig mot t.ex. allierade länder.

Punkten 3

Bestämmelsen behandlas i avsnitt 11.5.3. Reglering finns i Romstadgans artikel 8:2 a (vii) samt artikel 85:4 b) i tilläggsprotokoll I till Genèvekonventionerna. Övriga rättskällor redovisas i samma avsnitt.

Bestämmelsen innefattar två led. Den brottsliga gärningen avser dels att i strid med allmän folkrätt frihetsberöva en skyddad person, dels att på ett oförsvarligt sätt dröja med att sända hem en krigsfånge eller en civil person som berövats friheten. Vad som avses med skyddad person framgår av 3 §, se författningskommentaren till den paragrafen.

Bestämmelsens *första led* avser gärningar varigenom en skyddad person frihetsberövas eller hålls fortsatt frihetsberövad. Därmed avses förutom fysiskt frihetsberövande genom inlåsning även åtgärder som innebär att personen t.ex. sätts i husarrest eller åläggs en bestämd vistelseort.

För straffansvar krävs att frihetsberövandet sker i strid med allmän folkrätt. När det gäller frihetsberövande av civila finns relevant reglering i Genèvekonvention IV. Som utgångspunkt har civila en rätt att röra sig fritt inom och ut från ett territorium, även under en väpnad konflikt eller ockupation. Enligt konventionens artikel 27 kan emellertid en stridande part vidta kontroll- och säkerhetsåtgärder, som innebär inskränkningar i skyddade personers rörelsefrihet, om det är nödvändigt på grund av krigstillståndet. Anses dessa åtgärder otillräckliga kan det, enligt artikel 41–43, vara tillåtet att inom stridande parts territorium ålägga utläningar bestämd vistelseort eller internera dem, dock endast om detta är oundgängligen nödvändigt med hänsyn till den kvarhållande maktens säkerhet. Motsvarande åtgärder kan enligt artikel 78 vidtas av en ockupationsmakt.

Jugoslavientribunalen har i sitt avgörande *Delalic*²¹¹ behandlat frågan om straffansvar för frihetsberövande. Tribunalen har konstaterat att civila inte får frihetsberövas under längre tid än vad som är absolut nödvändigt. En person som inom en stats territorium ägnar sig åt

²¹¹ Jugoslavientribunalen, Trial Judgement, Prosecutor v. Zejnil Delalic and Others, 1998, IT-96-21-T, paras 574 f., Jugoslavientribunalen, Trial Judgement, The Prosecutor v. Dario Kordic and Mario Cerkez, 2001, IT-95-14/2-T, paras 285 f.

samhällsomstörtande verksamhet eller vidtar åtgärder som är direkt främjande för motparten i konflikten får frihetsberövas. För att en sådan åtgärd ska vara tillåten krävs dock att det finns en legitim anledning att tro att statens säkerhet hotas t.ex. genom att den som är föremål för åtgärden misstänks för spioneri eller sabotage. Denna bedömning kan grunda sig på personens förehavanden, kunskap, utbildning eller övriga kvalifikationer. Den måste göras i varje enskilt fall och i fråga om varje enskild individ. Det förhållandet att en person innehar ett visst medborgarskap eller ingår i en viss grupp kan, enligt tribunalen, inte utgöra tillräckligt skäl för ett frihetsberövande.

Ett frihetsberövande som inledningsvis inte står i strid med allmän folkrätt kan komma att omfattas av straffansvaret om rättigheter förknippade med frihetsberövandet inte beaktas²¹². Enligt artiklarna 43 och 78 i Genèvekonvention IV ska beslut om frihetsberövanden i form av internering eller anvisande av bestämd vistelseort kunna överklagas och omprövas av behörig domstol eller administrativ nämnd inom vissa bestämda tidsfrister. Detta ska ske i enlighet med de krav som uppställs på en rättvis rättegång, se författningskommentaren till 4 § första stycket 9.

Straffansvaret omfattar den som beslutar om att ett frihetsberövande ska inledas eller, trots att en persons processuella rättigheter under frihetsberövandet inte tillvaratas, ska bestå. Det träffar även den som utför den frihetsberövande åtgärden.

Bestämmelsens *andra led* straffbelägger att på ett oförsvärligt sätt dröja med att sända hem civila eller krigsfångar som frihetsberövats. Det är delvis överlappande i förhållande till det första leDET men det krävs inte att frihetsberövandet strider mot allmän folkrätt. Enligt artikel 118 i Genèvekonvention III ska krigsfångar utan dröjsmål frigges och sändas hem efter det att stridigheterna har upphört. Under vissa förutsättningar ska svårt sjuka och sårade krigsfångar enligt artiklarna 109–117 sändas hem även om stridigheterna alltjämt pågår. Detsamma gäller civila enligt artiklarna 132–134 i Genèvekonvention IV. Om en krigsfånge eller civil person står under åtal för brott får de kvarhållas till dess att rättegången avslutats eller, i förekommande fall, straffet avtjänats.

Straffskalan

Regleringen behandlas i avsnitt 11.11. Enligt *andra stycket* är straffet fängelse i högst sex år. Brott av normalgraden kan t.ex. avse ett kortvarigt frihetsberövande.

Straffansvar för grov krigsförbrytelse regleras i 11 §.

Krigsförbrytelse som avser egendom

6 § För *krigsförbrytelse* döms, om gärningen ingår som ett led i eller på annat sätt står i samband med en väpnad konflikt eller ockupation, den som plundrar eller, utan att det är nödvändigt av militära skäl, i stor omfattning förstör, tillägnar sig eller beslagtar någon annans egendom.

Straffet är fängelse i högst sex år.

²¹² Jugoslavientribunalen, Trial Judgement, Prosecutor v. Zejnil Delalic and Others, 1998, IT-96-21-T, paras 579–583.

Paragrafen behandlas i avsnitten 11.1, 11.6 och 11.11. Relevant reglering finns i Romstadgan artiklarna 8:2 a (iv), 8:2 b (xiii), 8:2 b (xvi), 8:2 e (v) och 8:2 e (xii). Övriga rättskällor redovisas i avsnitt 11.6.

Paragrafen reglerar krigsförbrytelser som riktas mot egendom. Enligt *första stycket* krävs att gärningen ingår som ett led i eller på annat sätt står i samband med en väpnad konflikt eller ockupation. Vad som avses med detta krav behandlas i kommentaren till 4 § första stycket. Paragrafen är tillämplig i såväl internationella som icke-internationella väpnade konflikter samt under ockupation.

Bestämmelsen föreskriver straffansvar för den som plundrar eller, utan att detta är nödvändigt av militära skäl, i stor omfattning förstör, tillägnar sig eller beslagtar någon annans egendom.

Straffansvaret för *plundring* omfattar den som utan ägarens samtycke tillägnar sig viss egendom för privat eller personligt bruk, vilket även innefattar tredje mans privata användning eller vinning.

Tagande av krigsbyten faller utanför begreppet plundring eftersom sådant tillägnande, för att vara tillåtet, inte får ske för privat bruk. Förbudet mot plundring är absolut och militära skäl kan inte åberopas för straffrihet.

Plundring kan begås genom att privat eller offentligt ägd egendom som tillhör en privatperson eller en institution med kopplingar till motparten i konflikten tillgrips²¹³. Organiserade plundringsräder sker ofta som ett led i en ockuperande stats systematiska exploatering av ett ockuperat område. Straffansvaret för plundring, liksom för övriga krigsförbrytelser, riktar sig emellertid inte endast mot kombattanter eller stridande. Det omfattar även civila och kan således avse enskilda individers sporadiska eller oorganiserade gärningar som begås i eget intresse²¹⁴. I Jugoslavientribunalens avgörande *Jelusic*²¹⁵ ansågs personer som tillägnat sig värdesaker i form av bl.a. pengar, smycken och klockor för privat bruk, från både levande och döda fångar i ett läger, ha gjort sig skyldiga till plundring.

Ansvar för *förstörelse, tillägnande* eller *beslagtagande* av någon annans egendom avser gärningar som riktar sig mot egendom som åtnjuter skydd enligt den humanitära rätten, främst enligt någon av Genèvekonventionerna²¹⁶. Där stadgas att t.ex. sjukvårdsformationer och sjukvårdsanstalter, civila sjukhus och sjuktransporter, egendom som tillhör hjälporganisationer samt alla typer av civil egendom åtnjuter skydd. Detsamma gäller egendom som tillhör en enligt någon av konventionerna skyddad person t.ex. sjuka, sårade, krigsfångar eller personer försatta ur stridbart skick. Egendomen kan således tillhöra såväl enskilda individer som det allmänna.

²¹³ Jugoslavientribunalen, Trial Judgement, The Prosecutor v. Zejnir Delalic and Others, 1998, IT-96-21-T, para 587.

²¹⁴ Jugoslavientribunalen, Trial Judgement, The Prosecutor v. Tihomir Blaskic, 2000, IT-95-14-T, para 184.

²¹⁵ Jugoslavientribunalen, Trial Judgement, The Prosecutor v. Goran Jelusic, 1999, IT-95-10-T, paras 48 f.

²¹⁶ Artiklarna 15, 19, 20, 33, 36 och 37 i GK I, artiklarna 18, 22, 23 och 39 i GK II, artiklarna 18 i GK III samt artiklarna 16, 18, 21, 22, 33, 53, 57 och 97 i GK IV, jfr även lantkrigsreglementet artiklarna 46, 47, 52, 53 och 55.

Förstörelse omfattar alla former av skadegörelse. Olika typer av egendom åtnjuter olika former av skydd mot att förstöras. Skyddets omfattning samt förutsättningarna för dess upphörande framgår av den humanitära rätten, främst Genèvekonventionerna²¹⁷. Där avgränsas det straffbara området i varje enskilt fall. Det är t.ex. enligt artiklarna 19 och 21 i Genèvekonvention I och artiklarna 18 och 19 i Genèvekonvention IV inte tillåtet att anfälla fasta sjukvårdsanstalter och rörliga sjukvårdsformationer tillhörande sjukvårdsväsendet samt civila sjukhus, såvida inte dessa vid sidan av användningen för humanitära uppgifter även används för handlingar som kan tillfoga fienden skada.

Straffbudet för *tillägnande* eller *beslagtagande* av egendom avser berövande av någon annans ägande- eller dispositionsrätt i strid med den humanitära rätten²¹⁸. Ett beslagtagande ska ske på uppdrag av eller sanktioneras av en stat. Motsvarande krav uppställs inte i fråga om tillägnande. Som nämnts kan det vara tillåtet att ta krigsbyten. Med krigsbyte avses i första hand militär utrustning och vapen som påträffas eller tas i beslag på slagfältet i syfte att användas i den egna krigföringen eller att förhindra att den används av motparten. Krigsbyten kan emellertid även bestå av annan typ av egendom, t.ex. kontanta medel och exigibla värdehandlingar som tillhör staten i det ockuperade området, transportmedel, förnödenheter samt annan lös statsegendom som är av sådan beskaffenhet att den kan användas vid krigföring. Den humanitära rättens reglering av när och på vilket sätt egendom får tas i beslag finns i första hand i Genèvekonventionerna. I artikel 18 i Genèvekonvention III och artikel 97 i Genèvekonvention IV regleras bl.a. förutsättningarna för hur pengar, värdepapper och värdeföremål får fräntas internerade och krigsfångar. Egendom för personligt bruk eller av affektionsvärde får inte tas i beslag och såvitt avser krigsfångar får inte heller egendom som tilldelats dem för deras personliga skydd, som gasmasker eller hjälmar, tas ifrån dem. I artikel 57 i Genèvekonvention IV anges vidare bl.a. att civila sjukhus för vård av sårade och sjuka soldater endast får rekvireras tillfälligt och om det föreligger trängande behov. En sådan rekvisition är bara tillåten om lämpliga åtgärder vidtagits för att säkerställa civilbefolkningens behov av sjukvård.

Gärningar som varit militärt nödvändiga faller utanför det andra ledet i bestämmelsen. Därmed avses gärningar som enligt den humanitära rätten, i första hand enligt Haag- eller Genèvekonventionerna, kan tillåtas på denna grund. Vilka åtgärder som kan vara militärt nödvändiga beror på hur skyddet för respektive egendom är utformat i det enskilda fallet. Ett anfall t.ex. mot civila sjukhus kan enligt artikel 19 i Genèvekonvention IV anses militärt nödvändigt om sjukhuset används för att tillfoga fienden skada och en anmaning att upphöra med denna aktivitet har lämnats men inte hörsammats.

Det krävs att förstörelsen, tillägnandet eller beslagtagandet sker i stor omfattning. Det innebär som huvudregel att enstaka händelser som

²¹⁷ Jfr t.ex. artiklarna 19, 20, 33, 36 och 37 i GK I, artiklarna 22, 23 och 39 i GK II, artikel 18 i GK III samt artiklarna 18–22, 33, 53, 54, 57 och 97 i GK IV.

²¹⁸ Artiklarna 46, 52, 53, 55 och 56 i lantkrigsreglementet, artiklarna 4 och 14 i konvention om skydd för kulturegendom i händelse av väpnad konflikt (1954) samt artikel 34 i GK I, artikel 18 i GK III, artiklarna 57 och 97 i GK IV.

försakar mindre skada eller där egendom av begränsad betydelse eller värde är föremål för handlandet faller utanför det straffbara området²¹⁹.

Straffskalan

Regleringen behandlas i avsnitt 11.11. Enligt *andra stycket* är straffet fängelse i högst sex år.

Straffansvar för grov krigsförbrytelse regleras i 11 §.

Krigsförbrytelse genom upphävande av rätten till domstolsprövning

7 § För *krigsförbrytelse* döms, om gärningen ingår som ett led i eller på annat sätt står i samband med en internationell väpnad konflikt eller ockupation, den som helt eller i betydande omfattning upphäver motpartens medborgares rätt till prövning i domstol av civila eller andra medborgerliga rättigheter.

Straffet är fängelse i högst sex år.

Paragrafen behandlas i avsnitten 11.1, 11.7 och 11.11. Romstadgans reglering finns i artikel 8:2 b (xiv). Övriga rättskällor redovisas i avsnitt 11.7.

Straffbudet reglerar straffansvar för upphävande av rätt till domstolsprövning i vissa fall. Enligt *första stycket* krävs att gärningen ingår som ett led i eller på annat sätt står i samband med en internationell väpnad konflikt eller ockupation. Vad som avses med detta krav behandlas i kommentaren till 4 § första stycket. Paragrafen är inte tillämplig i icke-internationella väpnade konflikter.

Straffbudet riktar sig mot den som helt eller i betydande omfattning upphäver motpartens medborgares rätt till prövning i domstol av civila eller andra medborgerliga rättigheter.

Bestämmelsen avser gärningar som riktar sig mot motpartens medborgare i egenskap av kollektiv, inte mot enskilda individer. Dock krävs inte att samtliga personer tillhörande denna grupp omfattas av åtgärderna. Straffansvar kan även aktualiseras för gärningar som riktar sig mot en betydande del av gruppen, t.ex. en särskild etnisk grupp.

Gärningen är fullbordad genom själva åtgärden varigenom rätten till domstolsprövning av en civil eller annan medborgerlig rättighet helt eller delvis upphävs, t.ex. genom att lagstiftning införs eller upphävs eller domstolar på annat sätt förhindras att utföra sina uppgifter. Det är varken nödvändigt eller tillräckligt att åtgärden i ett konkret fall faktiskt hindrat en enskild individ från att göra sina anspråk gällande vid domstol. En sådan gärning kan dock i vissa fall omfattas av bestämmelsen som avser gärningar som strider mot rätten till en rättvis rättegång, se författningskommentaren till 4 § första stycket 9.

Regleringen avser i första hand att skydda en ockuperad stats medborgare som befinner sig inom det ockuperade området. Enligt artikel 43 i lantkrigsreglementet ska den ockuperande staten vidta alla åtgärder som är möjliga för att återställa och trygga den allmänna ordningen och det offentliga livet i det ockuperade området. Detta ska, som utgångspunkt, ske med iakttagande av gällande lagar i det området.

²¹⁹ Jugoslavientribunalen, Judgement, The Prosecutor v. Tihomir Blaskic, 2000, IT-95-14-T, para 157.

Enligt artikel 64 i Genèvekonvention IV ska gällande strafflagstiftning fortsätta att beaktas. Vidare ska domstolarna ges möjlighet att fortsätta att utöva sin verksamhet. Endast när en sådan verksamhet utgör ett hot mot ockupationsmaktens säkerhet eller om Genèvekonventionens bestämmelser i övrigt inte skulle beaktas, t.ex. genom att kravet på en rättvis rättegång inte uppfylls enligt gällande regler i det ockuperade området, har ockupationsmakten rätt att upphäva, tillfälligt sätta lagstiftningen ur spel eller hindra domstolarna i deras verksamhet. Ockupationsmakten har också under vissa mycket begränsade förutsättningar möjlighet att utfärda ny reglering att tillämpas inom det ockuperade området. Som huvudregel har alltså den ockuperade befolkningen rätt till prövning i de egna domstolarna enligt den lagstiftning som gäller inom den ockuperade staten.

Straffansvaret avser att skydda motpartens medborgares rätt till domstolsprövning av bl.a. *civila rättigheter*. Därmed avses detsamma som i Europakonventionens artikel 6.1. Begreppet omfattar bl.a. rättigheter på civilrättens område, t.ex. rätt till skadestånd, fordringsrätt, rätt att köpa, sälja och använda egendom eller rätt att ingå andra typer av civilrättsliga avtal. Vidare omfattas rättigheter på familjerättens, arbetsrättens samt socialförsäkringsrättens område samt vissa andra förvaltningsrättsliga rättigheter.

Utöver civila rättigheter omfattar skyddet även rätten till prövning av andra *medborgerliga rättigheter*, varmed avses rättigheter inom det straffprocessuella området, som t.ex. rätten att få ett frihetsberövande prövat i en opartisk domstol i ett förfarande som motsvarar kraven på en rättvis rättegång. Nürnbergtribunalen ansåg Hitlers s.k. Natt- och dimmadekret beslutat i december 1941 strida mot nu aktuellt förbud. Dekretet innebar bl.a. att polacker och judar i det ockuperade Polen, som deltagit i motståndsrörelser och kämpat mot tyskarna, i hemlighet och "i mörkaste natten" skulle föras till Tyskland för att där lagföras av för ändamålet inrättade domstolar. Många personer dömdes till dödsstraff för mindre allvarliga brott medan andra inte lagfördes alls utan försvann och sannolikt dödades²²⁰.

Straffskalan

Regleringen behandlas i avsnitt 11.11. Enligt *andra stycket* är straffet fängelse i högst sex år.

Straffansvar för grov krigsförbrytelse regleras i 11 §.

Krigsförbrytelse som avser särskilt skyddade insatser eller kännetecken

8 § För *krigsförbrytelse* döms, om gärningen ingår som ett led i eller på annat sätt står i samband med en väpnad konflikt eller ockupation, den som

1. riktar ett anfall mot personal, anläggningar, materiel, enheter eller fordon som deltar i en humanitär biståndsinsats eller i en fredsfrämjande insats i enlighet med Förenta nationernas stadga, under förutsättning att dessa är berättigade till det skydd som gäller för civila eller civil egendom enligt allmän folkrätt,

²²⁰ Triffterer, Commentary on the Rome Statute of the International Criminal Court, Second Edition, 2008, s. 403.

2. riktar ett anfall mot personal, byggnader, utrustning, medicinska enheter eller transporter som i enlighet med allmän folkrätt har rätt att bära kännetecknen röda korset eller röda halvmånen eller något annat på motsvarande sätt erkänt internationellt kännetecken, eller

3. i strid med allmän folkrätt använder ett kännetecken som avses under 2 för militära ändamål eller använder parlamentärflagga, Förenta nationernas flagga, fiendens flagga eller militära beteckningar eller uniform, på ett sätt som leder till död eller allvarlig personskada.

Straffet är fängelse i högst sex år.

Paragrafen, som behandlas i avsnitten 11.1, 11.8 och 11.11, reglerar krigsförbrytelser som riktar sig mot särskilt skyddade insatser eller kännetecken. Enligt *första stycket* krävs att en gärning enligt punkterna 1–3 ingår som ett led i eller på annat sätt står i samband med en väpnad konflikt eller ockupation. Vad som avses med detta krav behandlas i kommentaren till 4 § första stycket. Paragrafen är tillämplig i såväl internationella som icke-internationella väpnade konflikter samt under ockupation.

Punkten 1

Bestämmelsen behandlas i avsnitt 11.8.1. Relevanta artiklar i Romstadgan är 8:2 b (iii) och 8:2 e (ii). Övriga rättskällor redovisas i samma avsnitt.

Straffansvaret omfattar den som riktar ett anfall mot personal, anläggningar, materiel, enheter eller fordon som deltar i en humanitär biståndsinsats eller i en fredsfrämjande insats i enlighet med Förenta nationernas stadga. En förutsättning för ansvar är att insatsen är berättigad till det skydd som gäller för civila eller civil egendom enligt allmän folkrätt.

Med anfall avses enligt artikel 49 i tilläggsprotokoll I en våldshandling riktad mot motståndaren. Därmed innefattas varje form av våldsanvändning som ingår som ett led i en militär operation vid inledande av eller under en väpnad konflikt²²¹. För straffansvar är det tillräckligt att ett anfall riktas mot något av de i bestämmelsen uppräknade subjekten eller objekten. Det krävs inte att anfallet får någon konkret effekt. En sådan kan utebli t.ex. på grund av ett tekniskt fel.

Med *humanitära biståndsinsatser* avses insatser för att rädda liv, lindra nöd och upprätthålla mänsklig värdighet till förmån för nödlidande människor som utsatts för, eller står under hot att utsättas för, bl.a. väpnade konflikter. Under en väpnad konflikt riktar sig humanitära biståndsinsatser främst till civilbefolkningen men kan även avse medlemmar av de väpnade styrkorna som inte längre deltar i stridigheter t.ex. sårade och sjuka²²². I artiklarna 59–62 och 108–111 i Genèvekonvention IV samt artiklarna 68–71 i tilläggsprotokoll I finns bestämmelser om bistånd till civilbefolkningen. Där framgår att en humanitär biståndsinsats kan bestå i att dela ut livsmedel, läkemedel, kläder och andra förnödenheter till civilbefolkningen i ett område som

²²¹ Jugoslavientribunalen, Trial Judgement, Prosecutor v. Pavle Strugar, 2005, IT-01-42-T, para 282.

²²² Regeringens policy för Sveriges humanitära bistånd (UF2010/39010/SP).

står under kontroll av en part i konflikten. Även hjälparbete som tar sikte på att återföra flyktingar till deras hem kan falla inom ramen för sådana insatser. Däremot torde mer långsiktigt hjälparbete som t.ex. stöd vid återuppbyggnad av infrastruktur inte omfattas av begreppet. Den typ av arbete som bedrivs inom såväl statliga som icke-statliga hjälporganisationer, t.ex. FN:s flyktingorgan (UNHCR), The United Nations Children's Fund (UNICEF), United Nations Educational, Scientific and Cultural Organisation (UNESCO) och World Food Programme, kan lämna ytterligare ledning i fråga om vad som kan anses utgöra en humanitär biståndsinsats.

I en humanitär biståndsinsats ingår olika personalkategorier som samtliga, förutom att åtnjuta skydd i egenskap av civila, även skyddas som en del av insatsen. Som exempel kan nämnas administrativ personal, koordinatörer eller samordnare, personal som utför transporter eller delar ut förnödenheter samt personal som bistår flyktingar i deras hemvändande. Detsamma gäller den egendom som skyddas enligt bestämmelsen. Med anläggningar, materiel, enheter eller fordon avses bl.a. permanenta eller provisoriska byggnader eller platser som t.ex. tältläger eller baracker där det humanitära biståndsarbetet planeras eller utförs samt den utrustning som används inom ramen för detta arbete.

För bestämmelsens tillämplighet krävs att biståndsinsatsens personal eller egendom är berättigade till det skydd som gäller för civila eller civil egendom enligt allmän folkrätt. Under dessa förutsättningar är skyddet för humanitära biståndsinsatser absolut. Militära överväganden kan därmed aldrig motivera ett anfall. Skyddet för civila regleras i Genèvekonvention IV samt i tilläggsprotokoll I. I artikel 51 i protokollet anges att civila åtnjuter skydd mot anfall med undantag för den tid då de direkt deltar i fientligheterna, jfr författningskommentaren till 9 § första stycket 1 samt avsnitt 4.5.8. Konventionen och protokollet innehåller också skydd för civil egendom. Enligt artikel 52 i protokollet avses med civil egendom all egendom som inte utgör militärt mål, jfr författningskommentaren till 9 § första stycket 2. Skyddet upphör att gälla om egendomen används för att tillfoga fienden skada. Civila har emellertid alltid en rätt till självförsvar som även innefattar en rätt att försvara sin egendom. Detta innebär att biståndspersonal bl.a. kan utrustas med lätt personlig beväpning för att försvara sig själva eller andra i deras vård utan att detta påverkar rätten till skydd. Enligt artikel 13 i tilläggsprotokoll I är det också tillåtet att bevaka en sjukvårdsinrättning med beväpnad personal samt att där tillfälligt förvara vapen och ammunition som hjälpsökanden burit med sig.

Med *fredsfrämjande insatser* avses det internationella samfundets samlade insatser av multidimensionell karaktär på det fredsbevarande området. De grundar sig i regel på beslut av FN och utförs under FN:s myndighet och kontroll. Även anfall riktade mot insatser som grundar sig på beslut av regionala organisationer som EU, Nato och Afrikanska unionen omfattas av ansvar under förutsättning att insatserna inrättats i överensstämmelse med FN-stadgan. Begreppet innefattar konfliktförebyggande, fredsskapande, fredsbevarande, fredsframtvingande och fredsfrämjande insatser. Avväpning och avrustning har också ansetts kunna utgöra en fredsfrämjande åtgärd.

Även insatser som har uppgifter av polisiär karaktär som upprätthållande av lag och ordning kan omfattas.

En förutsättning för ansvar är att den fredsfrämjande insatsen är berättigad till det skydd som gäller för civila eller civil egendom enligt allmän folkrätt, se ovan. Därmed krävs att insatsens militära personal inte erhåller kombattantstatus eller annars förlorar rätten till skydd genom att insatsen deltar i fientligheterna. Insatsens status styrs i första hand av mandatet. Fredsbevarande insatser i traditionell mening erhåller sällan mandat till våldsanvändning utöver självförsvar. Denna typ av insatser görs i huvudsak efter ett freds- eller eldupphöravtal och baserar sig på de stridande parternas medgivande samt förutsätter en opartisk inställning till konflikten. För fredsframtvängande insatser innefattar mandatet ofta en mer omfattande rätt till våldsanvändning. Sådana insatser har inte sällan mandat att använda militärt våld eller hot om våld för att upprätthålla eller återställa fred i ett område. Frågan om insatsens status i dessa fall måste avgöras i det enskilda fallet. När det folkrättsliga mandatet för insatsen medger en våldsanvändning som medför att insatsen blir part i den väpnade konflikten och dess militära personal kombattanter, åtnjuter denna inte längre civilas skydd mot anfall.

Punkten 2

Bestämmelsen behandlas i avsnitt 11.8.2. Romstadgans reglering finns i artiklarna 8:2 b (xxiv) och 8:2 e (ii). Övriga rättskällor redovisas i samma avsnitt.

Straffansvaret omfattar den som riktar ett anfall mot personal, byggnader, utrustning, medicinska enheter eller transporter som i enlighet med allmän folkrätt har rätt att bära kännetecknen röda korset eller röda halvmånen eller något annat på motsvarande sätt erkänt internationellt kännetecken.

Vad som avses med anfall har behandlats i författningskommentaren till punkten 1. Det krävs inte att anfallet har orsakat en effekt. Även anfall som misslyckas på grund av t.ex. ett tekniskt fel omfattas. För straffansvar krävs inte att subjektet eller objektet är utmärkt med kännetecknet. Om detta inte skett eller märkningen försvunnit är det tillräckligt att det enligt den humanitära rätten, vid tidpunkten för anfallet, fanns en *rätt* att bära kännetecknet. Detta förhållande måste dock omfattas av förövarens uppsåt.

Röda korset och *röda halvmånen* är enligt Genèvekonventionerna och tilläggsprotokoll I och II internationellt erkända kännetecken för den militära och civila sjukvården under en väpnad konflikt. En avbildning av kännetecknen finns i artikel 3 i annex I till tilläggsprotokoll I. Enligt Genèvekonvention I och tilläggsprotokoll I har sjukvårdsformationer och sjukvårdsanstalter, sjukvårdspersonal som används för uppsökande, omhändertagande, transport och vård av sårade och sjuka, militärpräster som tjänstgör vid stridskrafterna eller personal som utbildats för att vid behov tjänstgöra som biträdande sjukvårdare eller sjukbärare rätt att bära kännetecknen. Detsamma gäller enligt Genèvekonvention II för motsvarande objekt eller personal till sjöss samt enligt Genèvekonvention IV för civila sjukhus och sjukhuspersonal. Kännetecknen får även användas av bl.a. de nationella rödakors-

föreningarna, Internationella rödakorskommittén och Internationella rödakors- och rödahalvmånefederationen.

Den som har rätt att bära ett kännetecken ska göra det på ett för motparten synligt sätt. Används kännetecknet för sjukvårdstjänsten ska det sättas på flaggor, armbindlar och materiel som hör till sjukvårdstjänsten samt på flaggor som hissas vid sjukvårdsformationer och sjukvårdsanstalter som står under konventionernas skydd. Sjuk- och sjukepersonal som fullgör sina uppgifter i områden där det pågår stridigheter ska i möjligaste mån bära huvudbonader och kläder försedda med kännetecknet.

Vad som avses med något annat *på motsvarande sätt erkänt internationellt kännetecken* framgår av den humanitära rätten. Röda lejonet och solen utgör, på motsvarande sätt som röda korset och röda halvmånen ett enligt Genèvekonventionerna erkänt kännetecken. Kännetecknet avbildas i artikel 3 i annex I till tilläggsprotokoll I. I framtiden kan bestämmelsen även komma att omfatta den röda kristallen eller andra inom den humanitära rätten erkända kännetecken.

Därutöver omfattas kännetecknet för anläggningar och installationer som innehåller farliga krafter, se artikel 56:7 i tilläggsprotokoll I, samt det internationella kännetecknet för civilförsvar, se artikel 66 i tilläggsprotokoll I. I artiklarna 15 och 16 i annex I till tilläggsprotokoll I finns regler om dessa känneteckens form och art med avbildning.

Enligt 1954 års FN-konvention om skydd för kulturegendom i händelse av väpnad konflikt (kulturkonventionen) kan kulturegendom, beroende på egendomens skyddsvärde, åtnjuta ett allmänt respektive speciellt skydd. Det senare gäller endast för egendom som upptagits i ett internationellt register hos UNESCO. För egendom som åtnjuter kulturkonventionens allmänna skydd är det frivilligt att använda det utmärkande kännetecknet medan det för den särskilt skyddade egendomen är obligatoriskt. I artiklarna 16 och 17 i konventionen finns bestämmelser om kännetecknets utseende och användning.

Straffansvaret omfattar även anfall som riktar sig mot sjukvårds- och sjuktransportförband som, i stället för att använda kännetecken, identifierar sig med igenkänningssignaler. Enligt artiklarna 6–9 i annex I till tilläggsprotokoll I utgör ljus- och radiosignaler en erkänd form för identifiering. Sådan identifiering kan användas t.ex. av ett temporärt ambulansluftfartyg eller fordon som av praktiska skäl inte kan förses med ett kännetecken.

Bestämmelsen är till viss del överlappande i förhållande till bl.a. 9 § första stycket 1 och 2 om riktande av anfall mot civila eller mot civil egendom, t.ex. sjukhus eller kulturegendom.

Punkten 3

Bestämmelsen behandlas i avsnitt 11.8.3. Relevant reglering finns i Romstadgans artikel 8:2 b (vii). Övriga rättskällor redovisas i samma avsnitt.

Straffansvaret avser den som i strid med allmän folkrätt använder kännetecknen röda korset eller röda halvmånen eller något annat på motsvarande sätt erkänt kännetecken för militära ändamål eller använder parlamentärflagga, Förenta nationernas flagga, fiendens flagga eller

militära beteckningar eller uniform. Förutsättningen för straffansvar är att användningen leder till död eller allvarlig personskada.

Vad som utgör ett straffbart användande bestäms av den humanitära rättsens regler för vart och ett av kännetecknen, flaggorna m.m.

Bestämmelsens *första led* avser användande av sådana kännetecken som paragrafens punkt 2 behandlar, se författningskommentaren till denna. För ansvar krävs att dessa kännetecken används för militära ändamål, dvs. för ändamål som direkt sammanhänger med stridigheterna. Därmed avses bl.a. att avfyra vapen från ett fordon, tält eller byggnad som är utmärkt med t.ex. kännetecknet röda korset, att använda ett sjukhus som militärt högkvarter eller en sjukvårdstransport utmärkt med ett skyddat kännetecken för att transportera kombattanter, vapen, ammunition eller annan militär egendom eller att på annat sätt genom att använda något av dessa kännetecken försöka dölja militära operationer.

Bestämmelsens *andra led* avser missbruk av vissa flaggor, militära beteckningar eller uniform.

En *parlamentärflagga* (vit flagga) får användas bl.a. för att visa motparten en vilja att förhandla, kommunicera eller lägga ned sina vapen. Den som uttrycker en sådan önskan får enligt den humanitära rätten inte anfallas. Används flaggan i andra syften, t.ex. för att förleda motparten, kan detta utgöra en krigsförbrytelse om förutsättningarna i övrigt är uppfyllda.

Användande av *fiendens flagga* eller *fiendens gradbeteckningar* eller *uniformer* strider mot allmän folkrätt i de fall detta sker vid anfall. I andra fall kan sådant användande, enligt artikel 39 jämfört med artikel 37:2 i tilläggsprotokoll I, vara tillåtet. Inom det tillåtna området faller t.ex. användning som utgör krigslist, varmed avses användande i avsikt att vilseleda en motpart eller locka denne att begå oöverlagda handlingar. Vad som avses med anfall har behandlats i författningskommentaren till paragrafens första punkt.

För att få använda *Förenta nationernas flagga*, *militära beteckningar* eller *uniform* krävs enligt artikel 38:2 i tilläggsprotokoll I tillstånd av organisationen. För straffansvar krävs inte att användningen sker under ett anfall. All användning som försakar död eller allvarlig personskada omfattas av bestämmelsen. Med militära beteckningar avses i detta sammanhang kännetecken som utvisar att personal eller egendom tillhör FN:s organisation. Som exempel kan nämnas den karaktäristiska blå hjälmen eller en armbindel med organisationens emblem.

För straffansvar krävs att gärningen försakar död eller allvarlig personskada. Vad som avses med allvarlig skada har behandlats i författningskommentaren till 4 § första stycket 2. Bestämmelsen är till stor del överlappande i förhållande till bl.a. 4 § första stycket 1 och 2 som behandlar krigsförbrytelser som begås genom dödande respektive tillfogande av bl.a. allvarlig skada.

Straffskalan

Regleringen behandlas i avsnitt 11.11. Enligt *andra stycket* är straffet fängelse i högst sex år. I de fall gärningen försakar död eller allvarlig personskada torde den som utgångspunkt vara att bedöma som grov krigsförbrytelse som regleras i 11 §, se författningskommentaren till

denna paragraf. Som exempel på en gärning som, trots att sådan effekt uppkommit, skulle kunna vara att bedöma som brott av normalgraden kan nämnas en gärning som begås av en person i underordnad ställning på uppdrag av en befälhavare eller annan person med ett övergripande ansvar och som förorsakar endast någon enstaka person en allvarlig skada.

Krigsförbrytelse genom användande av förbjudna stridsmetoder

9 § För krigsförbrytelse döms, om gärningen ingår som ett led i eller på annat sätt står i samband med en väpnad konflikt eller ockupation, den som

1. riktar ett anfall mot en civilbefolkning som sådan eller mot enskilda civila som inte direkt deltar i fientligheterna,

2. riktar ett anfall mot byggnader som är avsedda för religion, undervisning, konst, vetenskap eller välgörande ändamål, mot historiska minnesmärken, kulturegendom, sjukhus eller uppsamlingsplatser för sjuka och sårade eller mot annan civil egendom, under förutsättning att dessa inte utgör ett militärt mål,

3. riktar ett anfall mot städer, byar, bostäder eller byggnader som inte försvaras och som inte utgör ett militärt mål,

4. riktar ett anfall mot ett militärt mål som kommer att leda till att civila kommer att dödas eller skadas, civil egendom förstöras eller den naturliga miljön förorsakas allvarliga skador i en omfattning som saknar proportion i förhållande till den konkreta och omedelbara övergripande militära fördel som kan förväntas,

5. med användning av förrädiskt förfarande dödar eller skadar någon som tillhör motpartens nationella väpnade styrkor eller väpnade grupper,

6. beordrar eller hotar med att pardon inte kommer att ges,

7. använder en skyddad person för att genom hans eller hennes närvaro motverka att motparten går till anfall mot vissa platser eller områden eller mot nationella väpnade styrkor eller väpnade grupper eller för att främja egna militära operationer, eller

8. i avsikt att utnyttja utsvältning som stridsmetod berövar en civilbefolkning livsnödvändiga förnödenheter.

Straffet är fängelse i högst sex år.

Paragrafen, som behandlas i avsnitten 11.1, 11.9 och 11.11, reglerar krigsförbrytelser som begås genom användande av förbjudna stridsmetoder. Enligt *första stycket* krävs att en gärning enligt punkterna 1–8 ingår som ett led i eller på annat sätt står i samband med en väpnad konflikt eller ockupation. Vad som avses med detta krav behandlas i kommentaren till 4 § första stycket. Paragrafen är tillämplig i såväl internationella som icke-internationella väpnade konflikter samt under ockupation.

Punkten 1

Paragrafen behandlas i avsnitt 11.9.2. Relevant reglering finns i Romstadgan artiklarna 8:2 b (i) och 8:2 e (i). Övriga rättskällor redovisas i samma avsnitt.

Den brottsliga gärningen avser riktande av anfall mot en civilbefolkning som sådan eller mot enskilda civila som inte direkt deltar i fientligheterna.

Med *anfall* avses enligt artikel 49 i tilläggsprotokoll I en våldshandling mot motståndaren. För straffansvar krävs inte att anfallet resulterat i den

avsedda effekten. Den straffbara gärningen är fullbordad redan genom att anfaller riktas mot det förbjudna målet.

Inom den humanitära rätten definieras begreppet *civila* negativt. Med civila avses enligt artikel 50 i tilläggsprotokoll I i huvudsak personer som *inte* är medlemmar i en stridande parts väpnade styrkor eller stridskrafter, i andra milisgrupper, frivilligkårer eller organiserade motståndsrörelser som lyder under en stridande part och som uppfyller vissa krav på organisation och befäl. Medlemskap i en stats väpnade styrkor är normalt underkastat regler i statens lagstiftning. Ofta manifesteras medlemskapet genom t.ex. formell registrering, utmärkande uniformer eller särskilda identitetshandlingar. Medlemskap i en icke-statlig väpnad grupp är, som utgångspunkt, inte formaliserat på motsvarande sätt. Gruppens sammansättning och struktur är mer varierande. En bedömning måste göras i varje enskilt fall. För medlemskap krävs i princip att en person har en stridande funktion i gruppen som inte endast är tillfällig, spontan eller sporadisk. Vid denna bedömning beaktas i vilken omfattning personen deltar i t.ex. ordergivning samt förberedelse eller genomförande av gruppens militära operationer. Även den som t.ex. utbildas, tränas eller utrustas för att aktivt delta i strider kan vara att anse som medlem i den väpnade gruppen. En person som helt saknar stridande funktion men som deltar i eller stödjer den väpnade gruppen på annat sätt, t.ex. genom att rekrytera medlemmar eller genom att köpa, tillverka eller smugla vapen åt gruppen, anses som utgångspunkt inte vara medlem i gruppen utan innehar status som civil och åtnjuter som sådan skydd. Inte heller personer som deltar i ett folkuppbåd (*levée en masse*) är att anse som civila. Därmed avses delar av en befolkning inom ett icke-ockuperat område som självmant, utan praktisk möjlighet att organisera sig på sätt som krävs för att anses utgöra en väpnad grupp, griper till vapen för att göra motstånd mot fienden. Vid tveksamheter kring en persons status ska han eller hon i avvaktan på ytterligare information behandlas som civil.

Med civilbefolkning avses enligt artikel 50 i tilläggsprotokoll I alla civila. Under förutsättning att gruppen till övervägande del består av civila kan det i denna även ingå enstaka personer med annan status utan att gruppens status påverkas²²³.

Civila åtnjuter enligt artikel 51 i tilläggsprotokoll I skydd mot anfall under den tid de inte direkt deltar i fientligheterna. Vad som avses med sådant deltagande måste avgöras i varje enskilt fall. Vissa omständigheter måste dock föreligga. Det måste kunna antas att personens handlande kommer att ha en negativ inverkan på motpartens militära operationer eller kapacitet. Därmed avses i första hand gärningar varigenom skyddade personer som tillhör motparten, t.ex. civila eller krigsfångar, dödas eller skadas. Även gärningar som sabotage av militär egendom eller tillfångatagande av motpartens kombattanter eller stridande kan inverka negativt på motpartens militära kapacitet. Vidare måste personens handlande ha ett direkt kausalt samband med denna påverkan på motparten eller i vart fall ingå som ett led i en militär operation som har ett sådant samband. Den som agerar i syfte att mer

²²³ Jugoslavientribunalen, Trial Judgement, Prosecutor v. Pavle Strugar, 2005, IT-01-42-T, para 282.

långsiktigt vinna konflikten, t.ex. genom att tillverka, finansiera eller transportera vapen eller förnödenheter till de väpnade styrkorna, kan som utgångspunkt inte anses direkt delta i fientligheterna. Kravet på kausalt samband mellan handlande och den negativa effekten på motpartens stridsförmåga är i sådana fall inte uppfyllt. En sådan person omfattas således av skyddet för civila, trots att han eller hon i någon mån kan anses delta i konflikten. Frågan om direkt deltagande för civila behandlas utförligt i den rapport som Internationella rödakorskommittén lämnat om civilas direkta deltagande i fientligheter (ICRC, Interpretive Guidance on the notion of direct participation in hostilities under International Humanitarian Law, Genève, 2009). Rapporten redovisas närmare i SOU 2010:72 s. 249 f. Se även avsnitten 4.5.8 och 4.5.9.

En person som direkt deltar i fientligheterna behåller sin status som civil. Först om deltagandet sker på ett sätt som medför att personen kan anses ha en stridande funktion i en nationell väpnad styrka eller väpnad grupp upphör denna status att gälla. Civilas skydd upphör att gälla endast under den tid de faktiskt direkt deltar i fientligheterna, även om deltagandet sker vid upprepade tillfällen. Beroende på hur civila deltar i stridigheterna kan uppehållet i skyddet vara mycket kortvarigt, t.ex. under den tid ett konkret anfall pågår.

Bestämmelsen omfattar endast anfall som riktar sig mot civila. Bedömningen av om ett anfall riktar sig mot ett militärt mål eller, i själva verket, mot civila måste göras i varje enskilt fall utifrån de faktiska förhållandena. Det innebär att ett anfall som uppges vara riktat mot ett militärt mål kan vara ett bedöma som riktat mot civila om civila i mycket stor utsträckning drabbats av anfallet. Bestämmelsen har därmed ett samband med straffansvar för oproportionerliga anfall som riktas mot militära mål, se nedan författningskommentaren till punkten 4.

Punkten 2

Bestämmelsen behandlas i avsnitt 11.9.3. Relevant reglering finns i Romstadgan artiklarna 8:2 b (ii), 8:2 b (ix) och 8:2 e (iv). Övriga rättskällor redovisas i samma avsnitt.

Den brottsliga gärningen avser riktande av anfall mot byggnader som är avsedda för religion, undervisning, konst, vetenskap eller välgörande ändamål, mot historiska minnesmärken, kulturegendom, sjukhus eller uppsamlingsplatser för sjuka och sårade eller mot annan civil egendom, under förutsättning att dessa inte utgör ett militärt mål.

Vad som avses med anfall har behandlats i författningskommentaren till punkten 1. För straffansvar krävs inte att skada uppstår.

Som *civil egendom* räknas, enligt artikel 52 i tilläggsprotokoll I, egendom som *inte* utgör militärt mål. Militära mål omfattar enligt nyss nämnda artikel uteslutande egendom som på grund av sin art, läge, ändamål eller användning effektivt bidrar till att genomföra militära operationer samt vars totala eller delvisa förstörelse, beslagtagande eller neutralisering medför en avgjord militär fördel. För särskilt skyddad egendom gäller specifika regler för när och på vilket sätt skyddet kan upphöra.

Bestämmelsens *första led* omfattar anfall som riktar sig mot viss specifik civil egendom; nämligen byggnader avsedda för religion,

undervisning, konst, vetenskap, välgörande ändamål eller historiska minnesmärken. Denna typ av egendom faller i princip inom begreppet kulturegendom enligt definitionen i kulturkonventionen (prop. 1983:84), se vidare nedan. Detta bekräftas av Jugoslavientribunalen som bl.a. uttalat att institutioner för utbildning har ett värde för varje folks kulturarv genom att de utgör centrum för kunskap, konst och vetenskap²²⁴. För straffansvar krävs att egendomen vid tidpunkten inte utgör militärt mål, t.ex. genom att egendomen används i krigföringen.

Därutöver omfattar bestämmelsen uttryckligen ansvar för anfall som riktas mot kulturegendom. Enligt definitionen i artikel 1 i kulturkonventionen avses med kulturegendom dels egendom som har stor betydelse för ett folks kulturarv, t.ex. minnesmärken, byggnader, konstverk, manuskript, böcker eller andra föremål av konstnärligt, historiskt eller arkeologiskt intresse, dels byggnader vars huvudändamål är att förvara sådan kulturegendom, t.ex. bibliotek, museer, arkiv och skyddsrum för lösa kulturföremål.

Kulturegendom kan enligt konventionens artikel 4 respektive 8 åtnjuta ett allmänt eller ett särskilt skydd. Det allmänna skyddet gäller för egendom som är viktig för ett lands kulturella arv. Varje stat avgör vilken egendom som ska omfattas av sådant skydd. Egendomen ska skyddas mot skada eller förstörelse till följd av väpnad konflikt och den får inte utsättas för fientliga handlingar. Det allmänna skyddet kan endast åsidosättas om militära skäl absolut kräver det. Särskilt skydd gäller för egendom som anses bära på kulturvärden som är av sådan vikt att de betraktas som speciellt värdefulla för världskulturarvet. Sådan egendom registreras i Internationella registret för kulturegendom under särskilt skydd. Skyddet kan endast upphävas om tvingande militär nödvändighet föreligger och endast under så lång tid som denna nödvändighet varar. I de undantagsfall när det allmänna eller särskilda skyddet upphävs kan kulturegendom utgöra ett legitimt militärt mål. Anfall som riktas mot egendomen under sådana förutsättningar omfattas inte av ansvar enligt bestämmelsen.

Skyddet för kulturegendom regleras även i artikel 53 i tilläggsprotokoll I samt artikel 16 i tilläggsprotokoll II, som gäller subsidiärt i förhållande till kulturkonventionen. Med kulturegendom i dessa sammanhang avses detsamma som enligt konventionen. Enligt Internationella rödakorskommitténs kommentar²²⁵ till tilläggsprotokoll I omfattas egendom som kan anses ha värde som är oberoende av geografiska landgränser och som är unik samt intimt förknippad med ett folks historia eller kultur.

Jugoslavientribunalen har i avgörandet *Strugar*²²⁶ ansett det utgöra en krigsförbrytelse att rikta ett anfall mot den Gamla Staden i Dubrovnik, upptagen på UNESCO:s världsarvslista. Genom anfallet förstördes ett stort antal kulturhistoriska byggnader i form av kyrkor, kloster, palats samt en moské.

²²⁴ Jugoslavientribunalen, Trial Judgement, The Prosecutor v. Dario Kordic and Mario Cerkez, 2001, IT-95-14/2-T, para 360.

²²⁵ ICRC Commentary on Additional Protocols.

²²⁶ Jugoslavientribunalen, Trial Judgement, The Prosecutor v. Pavle Strugar, 2005, IT-01-42-T.

Vad som avses med sjukhus och uppsamlingsplatser för sjuka framgår av Genèvekonventionerna och tilläggsprotokoll I. I huvudsak omfattas militära sjukvårdsanstalter och rörliga sjukvårdsformationer tillhörande sjukvårdsväsendet, sjukvårdsfartyg, civila sjukhus samt militära och civila ambulansluftfartyg²²⁷. Skyddet för denna typ av egendom upphör först när egendomen används för handlingar som direkt syftar till att skada fienden. Därutöver krävs att en uppmaning om att upphöra med denna typ av fientlig verksamhet lämnats men, efter skälig tidsfrist, inte åtföljts. Först därefter kan egendomen vara att anse som ett militärt mål. Det förhållandet att personal vid dessa inrättningar bär vapen för självförsvar eller för att försvara de intagna eller egendom som finns i lokalerna påverkar inte skyddet för egendomen. Detsamma gäller om det där temporärt förvaras vapen eller ammunition som stridande burit med sig när de uppsökt vårdinrättningen.

Bestämmelsens *andra led* omfattar straffansvar för anfall som riktas mot civil egendom, se ovan. Vid tveksamheter i fråga om status gäller en presumtion för att egendom som normalt används för civila ändamål är att betrakta som civil, t.ex. bostäder eller skolor. Presumtionen bryts om egendomen används för militära ändamål. Detta kan t.ex. vara fallet om privata bostäder används som militära högkvarter eller privata fordon används för att transportera stridande eller vapen. I dessa fall kan egendomen utgöra ett militärt mål och anfall som riktas mot denna omfattas inte av ansvar.

Punkten 3

Bestämmelsen behandlas i avsnitt 11.9.4. Romstadgans reglering finns i artikel 8:2 b (v). Övriga rättskällor redovisas i samma avsnitt.

Straffansvaret omfattar den som riktar ett anfall mot städer, byar, bostäder eller byggnader som inte försvaras och som inte utgör ett militärt mål.

Vad som avses med anfall och militärt mål har behandlats i författningskommentaren till punkten 1 respektive 2. För straffansvar krävs inte att skada uppstår.

Enligt artikel 59 i tilläggsprotokoll I ska varje bebodd ort anses som oförsvarad om den står öppen för ockupation utan motstånd (s.k. öppen stad). Orten eller platsen ska vara belägen i närheten av eller inom en zon där de väpnade styrkorna är i kontakt med varandra, t.ex. där stridigheter pågår. Därmed kan inte platser som befinner sig bakom fiendens linje förklaras som oförsvarade. Vidare krävs att samtliga kombattanter, rörliga vapen och flyttbar militär utrustning evakuerats från platsen. För det fall fasta militära installationer eller anläggningar som inte är möjliga att flytta är kvar på platsen, får dessa inte användas i fientligt syfte. Inte heller får någon fientlig handling begås av myndigheterna eller befolkningen i området.

En plats som uppfyller dessa villkor kan förklaras som oförsvarad av behöriga myndigheter. Av förklaringen ska i möjligaste mån de geografiska gränserna för den oförsvarade platsen framgå. Förklaringen

²²⁷ Artiklarna 19–23 i GK I, artiklarna 22, 23, 34 och 35 i GK II, artiklarna 18 och 19 i GK IV samt artiklarna 12, 13 och 24–31 i TP I.

ska överlämnas till motparten. Denne ska erkänna förklaringen och därefter behandla platsen som oförsvarad. Det är emellertid inte nödvändigt att en förklaring vare sig lämnats eller mottagits. Platsens status som oförsvarad följer av att de krav som uppställs för detta är uppfyllda. Genom förklaringen blir emellertid de förhållanden som gör en plats oförsvarad kända för motparten. Har denne på annat sätt än genom en formell förklaring fått kännedom om detta kan straffansvar ändå aktualiseras.

Punkten 4

Bestämmelsen behandlas i avsnitt 11.9.5. Relevant reglering finns i Romstadgans artikel 8:2 b (iv). Övriga rättskällor redovisas i samma avsnitt.

Den brottsliga gärningen avser att rikta ett anfall mot ett militärt mål som kommer att leda till att civila kommer att dödas eller skadas, civil egendom förstörs eller den naturliga miljön förorsakas allvarliga skador som är oproportionerliga i förhållande till den konkreta och omedelbara övergripande militära fördel som kan förväntas.

Vad som avses med anfall, militärt mål, civila och civil egendom har behandlats i författningskommentaren till punkterna 1 och 2.

Som utgångspunkt är oavsiktliga skador (collateral damages) accepterade vid anfall som riktas mot militära mål. Dessa kan emellertid inte vara obegränsade. Om skadorna är oproportionerligt stora kan straffansvar komma i fråga.

För ansvar krävs att ett anfall har inletts. Detta behöver dock inte ha förorsakat någon effekt i form av skada. Det är tillräckligt att anfallet *riktas* mot ett militärt mål och att detta kommer att leda till en skada som är oproportionerlig i förhållande till den förväntade militära fördelen. Därmed föreligger viss överlappning i förhållande till andra bestämmelser, särskilt i förhållande till försök till brott som för straffansvar kräver att en viss effekt uppstår som t.ex. krigsförbrytelse som begås genom att civila dödas, tillfogas skada eller att deras egendom förstörs (jfr 4 § första stycket 1 och 2 samt 6 §). Som en allmän utgångspunkt gäller emellertid att försöksbrott konsumeras av fullbordade brott förutsatt att skyddsintresset för straffstadgandena kan anses vara i huvudsak detsamma, se vidare avsnitt 18.

Den som riktar ett anfall mot ett militärt mål ska enligt den humanitära rätten företa en proportionalitetsbedömning. För detta krävs att tillförlitlig information om anfallets förväntade effekter inhämtas och att en adekvat bedömning utifrån denna information görs. Underlåtenhet att inhämta sådan information befriar således inte från ansvar. Om det inte är möjligt att bedöma anfallets effekter utifrån den information som är möjlig att inhämta ska anfallet inte inledas. Detsamma gäller i de fall ett anfall till sin karaktär är sådant att dess konsekvenser är svåra att bedöma eller begränsa t.ex. på grund av att stridsmetoder eller stridsmedel vars effekter är svåra att beräkna eller begränsa används. Sådana s.k. urskillningslösa anfall strider i princip alltid mot proportionalitetsprincipen. Att inleda ett sådant anfall omfattas därmed som utgångspunkt av straffansvar.

Den förväntade militära fördelen ska vara konkret, dvs. klart definierad och därmed möjlig att bedöma värdet av vid tidpunkten för anfallets inledande t.ex. genom att målet för anfallet är utpekad. Den som inleder ett anfall kan inte motivera beslutet utifrån en förhoppning eller vag uppfattning om att anfallet så småningom kan leda fram till någon form av icke bestämd militär fördel. Vid bedömningen av om den militära fördelen kan anses komma stå i proportion till den förväntade skadan måste emellertid viss hänsyn tas till att fördelen av oförutsedd anledning helt uteblir eller blir mindre t.ex. på grund av tekniska problem. Den som inleder ett anfall måste således vid proportionalitetsbedömningen lämna vissa marginaler såväl i fråga om den förväntade skadan som fördelen med anfallet.

Vidare ska den militära fördelen vara omedelbar. Det innebär att det måste finnas ett relativt nära samband mellan det anfall som planeras och den förväntade effekten. Det är dock möjligt att beakta en effekt som förväntas inträda på en delvis annan plats eller vid en senare tidpunkt än själva anfallet, förutsatt att den militära fördelen på ett konkret sätt kan förutses och beräknas samt har ett samband med anfallet. En militär fördel som förväntas leda till att konflikten genom en rad anfall så småningom kan vinnas uppfyller inte detta krav på konkret samband. I slutet på andra världskriget, under våren 1944, inleddes anfall mot mål belägna i Pas de Calais. Syftet med dessa var att förleda motparten att tro att en invasion av Frankrike skulle ske där och inte, vilket senare skedde, i Normandie. Den militära fördel som motiverade anfallen kunde därmed förutses inträffa vid ett senare tillfälle samt på annan plats än själva anfallet. Den förväntade effekten var emellertid konkret och konstaterbar.

Det är inte alltid möjligt för den som inleder ett specifikt anfall att bedöma dess omedelbara effekt, isolerat från övriga anfall mot samma mål. Dock krävs att den militära fördelen på ett övergripande plan kan motivera anfallet.

Vid den proportionalitetsbedömning som domstolen i efterhand har att göra ska således endast de förhållanden beaktas som förelåg eller var förutsebara vid den tidpunkt då anfallet inleddes. Omständigheter som inträffat eller blivit kända efter denna tidpunkt saknar betydelse. Om ett anfall av oförutsedd anledning förorsakar väsentligt större överflödigt skada än vad som var möjligt för beslutsfattaren att förutse, beaktas inte denna del av skadan. På motsvarande sätt ska domstolen inte ta hänsyn till en i militärt hänseende positiv effekt som inte var möjlig att förutse vid denna tidpunkt.

I subjektivt hänseende krävs att den som beordrar eller inleder anfallet gör detta med vetskap om dess effekter och därmed de förhållanden som gör handlingen oproportionerlig. Bristande informationsinhämtning kan, som ovan nämnts, inte befria från ansvar.

Det finns endast begränsad praxis på området. I Jugoslavientribunalens avgörande *Galic*²²⁸ ansågs det som oproportionerligt att rikta ett anfall mot en fotbollsarena där det, förutom de soldater som var föremål för anfallet, vistades cirka 200 civila, varav flera barn.

²²⁸ Jugoslavientribunalen, Trial Judgement, The Prosecutor v. Stanislav Galic, 2003, IT-98-29-T, para 387.

Med naturlig miljö avses bl.a. hav, atmosfär, klimat, skogar och annan utbredd växtlighet, fauna och andra biologiska element²²⁹. För straffansvar krävs att de skador som den naturliga miljön kommer att förorsakas genom anfallet, vid sidan av att vara icke proportionerliga i förhållande till den militära fördelen, är allvarliga. Därigenom uppställs ett något högre krav på brist i proportionalitet mellan den förväntade fördelen med anfallet och skadan. Vilka skador som är av tillräckligt kvalificerat slag måste avgöras i det enskilda fallet. Skador som är vidsträckta och drabbar ett större geografiskt område och som inte är snabbt övergående utan kan förväntas ha stor påverkan på den naturliga miljön under lång tid kan omfattas.

Punkten 5

Bestämmelsen behandlas i avsnitt 11.9.6. Romstadgans reglering finns i artiklarna 8:2 b (xi) och 8:2 e (ix). Övriga rättskällor redovisas i samma avsnitt.

Den brottsliga gärningen avser att döda eller skada någon som tillhör motpartens nationella väpnade styrkor eller väpnade grupper genom användande av förrådiskt förfarande. Därmed avser bestämmelsen att träffa i första hand gärningar som riktar sig mot kombattanter och stridande. Straffansvaret omfattar däremot inte en gärning som riktar sig mot en person som tillhör den egna parten i konflikten.

Förrådiskt förfarande definieras i artikel 37 i tilläggsprotokoll I. Därmed avses handlingar som inger förtroende hos motståndaren, så att denne anser sig berättigad till eller skyldig att bevilja skydd enligt den humanitära rätten, men där förövaren avser att svika detta förtroende. Detta kan ske genom bl.a. användande av parlamentärflagga (vit flagga) utan avsikt att förhandla eller lägga ned vapen eller genom att falskeligen ge sig ut för att vara en person som har rätt till särskilt skydd enligt den humanitära rätten t.ex. i egenskap av civil, sjuk eller skadad. Även föregivande av skyddad status genom användning av tecken, emblem eller uniformer som tillhör Förenta nationerna eller andra stater som inte är parter i konflikten kan utgöra förrådiskt förfarande.

Krigslist är tillåtet förutsatt att förrådiskt förfarande inte används. Med krigslist avses enligt artikel 37:2 i tilläggsprotokoll I handlingar vilka avser att vilseleda motparten eller locka denne att begå oöverlagda handlingar men som inte kränker folkrättens regler tillämpliga i väpnade konflikter. Krigslist kan bestå i t.ex. användande av kamouflage, skenmål, skenoperationer eller förmedlande av missledande information. Sådana handlingar anses inte vara förrådiska då de inte utnyttjar motpartens uppfattning om rätten till skydd enligt folkrätten.

För straffansvar krävs att det förrådiska förfarandet förorsakar en persons död eller skada. Det uppställs inte något uttryckligt krav på graden eller omfattningen av skadan. Straffansvar för krigsförbrytelser omfattar emellertid som en allmän utgångspunkt inte gärningar av lindrigt slag.

²²⁹ FN:s folkrättskommission (ILC) rapport A/CN.4/SR.2241, 22 augusti 1991, ICRC:s rapport 1993, A/48/269, ICTY, Final Report to the Prosecutor by the Committee Established to Review the NATO Bombing Campaign.

Punkten 6

Bestämmelsen behandlas i avsnitt 11.9.7. Relevant reglering finns i Romstadgan artiklarna 8:2 b (xii) och 8:2 e (x). Övriga rättskällor redovisas i samma avsnitt.

Den brottsliga gärningen avser att beordra eller hota med att pardon inte kommer att ges.

Med pardon avses att ge en motståndare nåd, dvs. skona denne, när han eller hon inte längre utgör ett hot och det således inte heller finns militärt motiverade skäl att döda eller skada personen. Detta blir aktuellt t.ex. när motståndaren inte längre kan eller vill försvara sig eller har gett upp allt motstånd. Pardon kan i dessa fall ges genom att motståndaren erkänns vara försatt ur stridbart skick (*hors de combat*) och behandlas på det sätt som denna status kräver. Att ge pardon kan även innebära att en motståndare tas som krigsfånge.

Straffansvaret omfattar den som, till sina väpnade styrkor eller väpnade grupper, ger en order om att pardon inte ska ges. Därmed omfattas t.ex. även en uppmaning om att det vid strid inte ska lämnas några överlevande. Straffansvaret omfattar även hot om att pardon inte kommer att ges. Ett sådant hot kan riktas direkt mot motståndaren och används för att vinna militära fördelar. Som exempel kan nämnas att en motpart tvingas lämna ett ockuperat område under hot om att pardon annars inte kommer att lämnas, dvs. att det vid anfall inte kommer att lämnas några överlevande.

Brottet är fullbordat redan genom ordergivningen eller hotet.

Straffansvaret omfattar den som beordrar eller hotar under förutsättning att han eller hon, i vart fall i praktiken, kan anses ha en sådan ställning att ordern eller hotet skulle kunna leda till att pardon vägras. Därmed avses i första hand militära befälhavare eller personer i motsvarande ställning.

Punkten 7

Bestämmelsen behandlas i avsnitt 11.9.8. Romstadgans reglering finns i artikel 8:2 b (xxiii). Övriga rättskällor redovisas i samma avsnitt.

Den brottsliga gärningen avser användande av en skyddad person för att genom hans eller hennes närvaro motverka att motparten går till anfall mot vissa platser eller områden eller mot nationella väpnade styrkor eller väpnade grupper eller för att främja egna militära operationer. Vad som avses med skyddad person framgår av 3 §, se författningskommentaren till den paragrafen.

För straffansvar krävs inte att användningen av s.k. mänskliga sköldar fått avsedd effekt och hindrat ett anfall. Det krävs inte heller att de personer som används som mänskliga sköldar utsätts för ett anfall. Det är tillräckligt att risken för detta finns.

Straffansvaret omfattar dels en förflyttning av skyddade personer till rörliga eller fasta militära mål t.ex. civila som placeras vid kraftstationer, broar eller vapenförråd, dels en förflyttning av militära mål eller objekt till områden där skyddade personer befinner sig, t.ex. utplacering av soldater eller militära fordon bland civilbefolkningen eller transport av

soldater i flyktingkonvojer. Egna militära operationer kan främjas t.ex. genom att väpnade styrkor eller grupper under ett anfall skyddas genom mänskliga sköldar som därmed försvårar för motparten att försvara sig.

Det förhållandet att en skyddad person samtycker till att eller till och med erbjuder sig att utgöra en mänsklig sköld befriar i princip inte den som använt sig av denne från ansvar. Om den som agerar mänsklig sköld gör detta helt på egen hand kan emellertid, i undantagsfall, personens handlande anses utgöra ett direkt deltagande i fientligheterna, se författningskommentaren till 9 § första stycket 1. Personens skydd mot anfall kan under sådana förhållanden upphöra under den tid det direkta deltagandet pågår.

Punkten 8

Bestämmelsen behandlas i avsnitt 11.9.9. Romstadgans reglering finns i artikel 8:2 b (xxv). Övriga rättskällor redovisas i samma avsnitt.

Den brottsliga gärningen avser att i avsikt att utnyttja utsvältning som stridsmetod beröva en civilbefolkning livsnödvändiga förnödenheter. Detta kan ske bl.a. genom att, i strid med allmän folkrätt, förhindra hjälpsändningar.

Vad som avses med civilbefolkning har behandlats i författningskommentaren till punkten 1. Även gärningar som riktar sig mot den egna civilbefolkningen kan utgöra brott.

Utsvältning kan enligt artikel 54 i tilläggsprotokoll I och artikel 14 i tilläggsprotokoll II ske genom att anfall riktas mot egendom som är nödvändig för civilas överlevnad eller genom att den annars förstörs, bortförs eller görs obrukbar. Förutom livsmedel kan t.ex. jordbruksområden där livsmedel i form av gröda eller boskap produceras, anläggningar och reservoarer för dricksvatten, bevattningsanläggningar för odling samt egendom som används för skörd, lagerhållning och förvaring av livsmedel, t.ex. skördetröskor och silos, utgöra livsnödvändig egendom. Detsamma kan gälla mediciner, filter och tält beroende på om förutsättningarna är sådana att människors liv kan hotas om tillgång till denna typ av egendom saknas. Utanför det straffbara området faller åtgärder som vidtas med egendom som inte används för civilas försörjning utan t.ex. för en parts väpnade styrkor.

Utsvältning av civilbefolkningen kan bl.a. ske genom att hjälpsändningar, i strid med vad den humanitära rätten föreskriver, hindras från att nå fram till civila. Enligt artikel 23 i Genèvekonvention IV har parterna en skyldighet att tillåta fri genomfart av försändelser som är avsedda för motpartens civilbefolkning och som innehåller läkemedel och sjukvårdsmateriel, föremål som är nödvändiga för utövande av religion samt oundgängliga livsmedel och kläder. Enligt artikel 55 i Genèvekonvention IV och artiklarna 69–71 i tilläggsprotokoll I har en ockupationsmakt skyldighet att garantera den ockuperade civilbefolkningen tillgång till bl.a. livsmedel, läkemedel, kläder, nödbostäder och andra förnödenheter som krävs för deras överlevnad. Om inte tillgången till sådana förnödenheter kan säkras inom det ockuperade området har den ockuperande makten en skyldighet att genomföra hjälpaktioner. Parterna i en väpnad konflikt har vidare en skyldighet att skydda hjälpsändningar, personal och utrustning som deltar

i sådana insatser samt underlätta distribuering av förnödenheterna till civilbefolkningen. Parterna har dock en möjlighet att uppställa vissa villkor för genomförandet av hjälpaktionerna t.ex. visitationer och kontroller vid gränspassager.

För straffansvar krävs att utsvältningen används som stridsmetod t.ex. i syfte att tvinga motparten att ge upp sitt motstånd eller förflytta sig från eller ge upp kontrollen över ett visst område. Det uppställs inget krav på att utsvältningen resulterar i civilas död.

Straffskalan

Regleringen behandlas i avsnitt 11.11. Enligt andra stycket är straffet fängelse i högst sex år. Som utgångspunkt har gärningar som faller under paragrafens tillämpningsområde ett så högt straffvärde att de snarare är att hänföra till grov krigsförbrytelse som regleras i 11 §, se författningskommentaren till denna paragraf. Det kan dock inte uteslutas att anfall som riktar sig mot t.ex. egendom av mindre värde kan utgöra brott av normalgraden.

Krigsförbrytelse genom användande av förbjudna stridsmedel

10 § För *krigsförbrytelse* döms, om gärningen ingår som ett led i eller på annat sätt står i samband med en väpnad konflikt eller ockupation, den som

1. använder gift eller giftiga vapen,
2. använder biologiska eller kemiska vapen, eller
3. i strid med allmän folkrätt använder annat stridsmedel som är av sådan beskaffenhet att det kan förorsaka överflödigt skada eller onödigt lidande eller som är urskillningslöst.

Straffet är fängelse i högst sex år.

Paragrafen, som behandlas i avsnitten 11.1, 11.10 och 11.11, reglerar krigsförbrytelser som begås genom användande av förbjudna stridsmedel. Enligt *första stycket* krävs att en gärning enligt någon av punkterna 1–3 ingår som ett led i eller på annat sätt står i samband med en väpnad konflikt eller ockupation. Vad som avses med detta krav behandlas i kommentaren till 4 § första stycket. Paragrafen är tillämplig i såväl internationella som icke-internationella väpnade konflikter samt under ockupation.

Punkten 1

Bestämmelsen behandlas i avsnitt 11.10.2. Relevant reglering finns i Romstadgan artiklarna 8:2 b (xvii), 8:2 b (xviii), 8:2 e (xiii) och 8:2 e (xiv). Övriga rättskällor redovisas i samma avsnitt.

Den brottsliga gärningen avser användande av gift eller giftiga vapen som stridsmedel.

Varken i Romstadgan, brottskriterierna, lantkrigsreglementet eller 1925 års Genèveprotokoll anges uttryckligen vad som i sammanhanget avses med gift eller giftiga vapen. Avgränsningen av det straffbara området sker genom att en gärning ska innefatta användning av gift, substans, gas eller medel med egenskaper som *typiskt* sett kan förorsaka död eller allvarlig skada på människors hälsa. I de fall en sådan effekt kan inträffa först vid kraftig överkonsumtion, t.ex. vid användning av

vissa läkemedel, är bestämmelsen som utgångspunkt inte tillämplig. Av Internationella domstolens rådgivande yttrande från år 1996 framgår att med gift och giftiga vapen avses vapen vars huvudsakliga, eller enda, effekt är att förgifta eller kväva. Av samma yttrande framgår att straffansvaret inte torde omfatta kärnvapen²³⁰.

Straffansvaret omfattar den som använder gift eller giftiga vapen under stridigheter mot motpartens kombattanter eller stridande. Det omfattar även användning mot civila (också den egna befolkningen), civil egendom eller den naturliga miljön t.ex. genom förgiftande av brunnar, vattendrag, växtlighet eller livsmedel.

Punkten 2

Bestämmelsen behandlas i avsnitt 11.10.3. Relevant reglering i fråga om användande av biologiska vapen är 1925 års Genèveprotokoll och B-vapenkonventionen. När det gäller användning av kemiska vapen finns relevant reglering i artiklarna 8:2 b (xviii) och 8:2 e (xiv) i Romstadgan. Övriga rättskällor redovisas i avsnittet ovan.

Den brottsliga gärningen avser användande av biologiska eller kemiska vapen som stridsmedel.

Biologiska vapen omfattar sådana mikrobiella eller andra biologiska medel och toxiner samt vapen, utrustning och utspridningsanordningar avsedda att användas för sådana medel eller toxiner som omfattas av artikel I i B-vapenkonventionen. Vad som avses med medel och toxiner kan bestämmas med ledning i FN:s generalsekreterares rapport om B- och C-vapen och om dess verkningar (UN Doc. A/RES/2603 A [XXIV] [16 Dec. 1969]). Enligt rapporten utgör bakteriologiska (biologiska) stridsmedel levande organismer av vilket slag som helst eller smittosamt material som härrör från sådana organismer, under förutsättning att organismerna eller materialet typiskt sett vällar sjukdom eller död hos människor, djur eller växter och för sin verkan beror av sin förmåga att föröka sig i den människa, det djur eller den växt som angripits. Toxiner är beteckningen för giftiga ämnen som alstras av levande organismer, som växter, djur och bakterier.

Med *kemiska vapen* avses detsamma som enligt definitionen i artikel II i C-vapenkonventionen. Därmed omfattas giftiga kemikalier och deras utgångsämnena samt ammunition och anordningar som är särskilt konstruerade för spridning av giftiga kemikalier och deras utgångsämnena, om avsikten är att använda kemikalierna som eller i ett kemiskt vapen. I bilaga till konventionen, den s.k. kemikaliebilagan, listas de kemikalier som omfattas av definitionen om övriga förutsättningar är uppfyllda. Sarin, soman, VX och senapsgas är exempel på förbjudna gaser. Användande av ämnen för kravallbekämpning som metod för krigföring, t.ex. tårgas, omfattas inte av straffansvaret.

Punkten 3

Bestämmelsen behandlas i avsnitt 11.10.4. Relevant reglering finns främst i S:t Petersburgsdeklarationen och 1980 års vapenkonvention samt

²³⁰ ICJ, Legality of the threat or use of nuclear weapons, Advisory Opinion of 8 July 1996, paras 55 f. För redovisning av innehållet i yttrandet, se även SOU 2010:72, s. 223.

i Romstadgan artiklarna 8:2 b (xix), 8:2 b (xx) och 8:2 e (xv). Övriga rättskällor redovisas i samma avsnitt.

Bestämmelsen kompletterar regleringen i paragrafens två föregående punkter. Den brottsliga gärningen avser att i strid med allmän folkrätt använda annat stridsmedel, än vad som uttryckligen omfattas av punkterna 1 och 2, som är av sådan beskaffenhet att det kan förorsaka överflödigt skada eller onödigt lidande eller som är urskillningslöst.

Bestämmelsen omfattar i första hand sådana vapen som enligt konventioner på området anses stå i strid med det folkrättsliga förbudet mot användande av vapen som förorsakar överflödigt skada eller onödigt lidande. Det rör sig här om konventioner vars förbud mot ett visst vapen kan anses utgöra gällande sedvanerätt.

Därmed omfattar straffansvaret användande av kulor som lätt utvidgar sig eller tillplattas i människokroppen (1899 års Haagdeklaration). I första hand avses kulor med hård mantel som inte helt och hållet täcker kärnan eller är försedd med inskärningar, s.k. dumdumkulor. Även andra typer av ammunition kan omfattas under förutsättning att den har sådana egenskaper. Det är inte nödvändigt att ammunitionen tillverkats med dessa egenskaper. Den kan efter tillverkningen ha manipulerats t.ex. genom att kulans mantel delvis avlägsnats eller försetts med inskärningar. Brottet kan begås av befälhavare som förser stridande eller kombattanter med t.ex. dumdumkulor samt av den som i det enskilda fallet använder ammunition med vetskap om att den har sådana egenskaper att den kan komma att förorsaka överflödigt skada eller onödigt lidande. För ansvar krävs inte insikt om ammunitionens tekniska egenskaper, däremot dess förväntade effekt.

Vidare omfattar bestämmelsen s.k. explosiva kulor, dvs. varje projektil med mindre vikt än 400 gram som är explosiv eller laddad med sprängämne eller brännbara ämnen (S:t Petersburgsdeklarationen). Förbudet avser användande mot människor.

Även användning av s.k. splitervapen, dvs. vapen vars huvudsakliga effekt är att skada genom fragment som inte kan upptäckas på röntgen, omfattas (protokoll I om icke-detekterbara fragment till 1980 års vapenkonvention).

Användning av minor, försåtsvapen och andra anordningar kan omfattas av bestämmelsen. Det gäller användning som strider mot förbudet i protokoll II om förbud mot eller restriktioner i användningen av minor, försåtsvapen och andra anordningar till 1980 års vapenkonvention, i de delar protokollet utgör sedvanerätt. Försåtsvapen är vapen som fungerar på ett oförutsett vis när en person rubbar eller närmar sig ett till synes ofarligt föremål eller utför en till synes riskfri handling. Med begreppet andra anordningar avses vapen som utlöses med fjärrkontroll.

Bestämmelsen omfattar även användning av brandvapen som t.ex. eldkastare eller napalm som strider mot protokoll III om förbud mot eller restriktioner i användningen av brandvapen till 1980 års vapenkonvention, i de delar protokollet utgör sedvanerätt, samt användning av synförstörande laservapen i strid med konventionens protokoll IV.

Den närmare avgränsningen av straffansvaret framgår av respektive instrument.

Även användning av andra stridsmedel än de ovan uppräknade kan utgöra brott om det av traktat eller på annat sätt framgår att sådan användning strider mot det generella förbudet i allmän folkrätt mot stridsmedel som förorsakar överflödigt skada eller onödigt lidande eller som är urskillningslöst.

Straffskalan

Regleringen behandlas i avsnitt 11.11. Enligt *andra stycket* är straffet fängelse i högst sex år. Som exempel på brott av normalgraden kan nämnas användande av förbjuden ammunition vid ett enstaka eller ett mindre antal tillfällen. Straffansvar för grov krigsförbrytelse regleras i 11 §.

Grov krigsförbrytelse

11 § Är brott som avses i 4–10 §§ att anse som grovt, döms för *grov krigsförbrytelse* till fängelse på viss tid, lägst fyra och högst arton år, eller på livstid. Vid bedömning av om brottet är grovt ska särskilt beaktas om gärningen ingått som ett led i en plan eller politik eller som en del av en omfattande brottslighet eller om gärningen förorsakat död, allvarlig smärta eller skada eller svårt lidande, omfattande skada på egendom eller synnerligen allvarliga skador på den naturliga miljön.

Paragrafen, som behandlas i avsnitt 11.11, innehåller en särskild, strängare straffskala för grov krigsförbrytelse. För ett sådant brott döms till fängelse på viss tid, lägst fyra och högst arton år, eller på livstid. I paragrafen anges även vilka omständigheter som särskilt ska beaktas vid bedömning av om brottet är grovt. Samtliga relevanta omständigheter ska dock alltid beaktas vid bedömning av rubriceringsfrågan.

Den första omständigheten som anges är om gärningen har ingått som ett led i en plan eller politik eller som en del av en omfattande brottslighet. Därmed avses gärningar som ensamma eller tillsammans med ett större antal liknande gärningar bildar ett mönster, som föregåtts av noggrann planering och genomförs på ett systematiskt sätt i syfte att förverkliga en övergripande plan. Det ska även särskilt beaktas om gärningen ingått i brottslighet som genomförts på ett storskaligt sätt. Denna omständighet innebär att den strängare straffskalan i stor utsträckning träffar gärningsmän som befinner sig i en sådan position att de har ett mer samlat ansvar t.ex. genom att de i egenskap av befäl planerar, och leder grupper som begår brottslighet av viss omfattning. Det kan även innebära att t.ex. en omfattande förflyttning av en ockuperande stats befolkning till det område som ockuperas, där förflyttningen utgör ett led i en storskalig och systematisk exploatering av den ockuperade staten, kan utgöra grovt brott.

Vidare ska vid bedömningen av om brottet är grovt särskilt beaktas om gärningen förorsakar död. I dessa fall torde som utgångspunkt den översta delen av straffskalan tillämpas. Även den omständigheten att gärningen förorsakat allvarlig smärta eller skada eller svårt lidande ska beaktas särskilt. Därmed avses bl.a. brottslighet som innefattar tortyr, se författningskommentaren till 4 § första stycket 2.

Även det förhållandet att en gärning förorsakat omfattande skada på egendom ska särskilt beaktas. Därmed kan t.ex. anfall som medför att

egendom av avsevärt ekonomiskt eller kulturhistoriskt värde i stor omfattning förstörs träffas av rubriceringen. Detsamma gäller gärningar varigenom den naturliga miljön förorsakas synnerligen allvarliga skador t.ex. genom att stora geografiska områden drabbas av skadan eller att områden som kan anses vara särskilt skyddsvärda utsätts för långvarig och allvarlig miljöpåverkan. Bestämmelsen kan även träffa en gärning som indirekt leder till omfattande skador. Som exempel kan nämnas ett anfall som riktar sig mot humanitära biståndsinsatser eller fredsfrämjande insatser och som medför att insatsen i praktiken inte kan fullfölja sina uppdrag med allvarliga konsekvenser för civilbefolkningen.

Som nämnts ska samtliga relevanta omständigheter beaktas vid bedömningen av rubriceringsfrågan. Därmed kan t.ex. det faktum att vissa förbjudna stridsmetoder eller stridsmedel använts innebära att gärningen bör bedömas som grov krigsförbrytelse.

Subjektivt rekvisit avseende barns ålder

12 § Till ansvar som i 1 § första stycket 5 eller 4 § första stycket 11 är föreskrivet för en gärning som begås mot ett barn under en viss ålder ska även den dömas som inte insåg men hade skälig anledning att anta att barnet inte uppnått den åldern.

Paragrafen behandlas i avsnitt 12.

I 1 § första stycket 5 och 4 § första stycket 11 föreskrivs ansvar för gärning som någon begår mot ett barn som inte uppnått en viss i bestämmelserna angiven ålder. Vid prövning av straffansvar i dessa fall är det tillräckligt att förövaren hade skälig anledning att anta att barnet inte uppnått denna ålder. Det är således tillräckligt med oaktsamhet i förhållande till den omständigheten.

Bedömningen av om en person kan anses ha varit oaktsam i förhållande till ett barns ålder görs utifrån samtliga relevanta omständigheter i det enskilda fallet. För att undgå straffansvar för rekrytering till nationella väpnade styrkor eller väpnade grupper som krigsförbrytelse bör en utgångspunkt vara att aktiva åtgärder vidtas för att kontrollera barnets ålder t.ex. genom att efterfråga identitetshandlingar eller genom att barnets vårdnadshavare eller övriga familj lämnar uppgifter om barnet. Även andra omständigheter kan vara av betydelse för bedömningen av barnets ålder, t.ex. barnets kroppsliga och mentala mognad. Vidare kan faktorer som barnets levnads- och familjeförhållanden, t.ex. det förhållandet att barnet försörjs av sina föräldrar eller går i skolan, ha betydelse för bedömningen.

Ansvar för förmän

Utvidgat gärningsmannaskap

13 § En militär eller civil förman som underlåter att vidta de för honom eller henne möjliga åtgärder som är nödvändiga och skäliga för att förhindra att folkmord, brott mot mänskligheten eller krigsförbrytelse begås av en underlydande som står under förmannens lydnad och effektiva kontroll ska anses som gärningsman.

Bestämmelsen behandlas i avsnitt 13.2.1. Relevant reglering finns i artikel 28 i Romstadgan.

En militär eller civil förman som underlåter att vidta åtgärder som för honom eller henne varit möjliga och som är nödvändiga och skäliga för att förhindra att underlydande som står under förmannens lydnad och effektiva kontroll begår folkmord, brott mot mänskligheten eller krigsförbrytelse ska, enligt paragrafen, anses som gärningsman i förhållande till de underlydandes brott.

Straffansvaret avser *förmän*. Därmed avses den som i en hierarkisk organisation utövar effektiv kontroll över en eller flera personer som står under dennes lydnad²³¹. Det avgörande för bedömningen om en person under dessa förhållanden ska anses som förman är graden av auktoritet i förhållande till och kontroll över de underlydande och därmed den faktiska möjligheten att förhindra allvarliga överträdelser av folkrätten. Den formella befattningen har i sammanhanget stor, men inte avgörande, betydelse²³². Därutöver beaktas förmannens faktiska möjligheter att utöva kontroll. Det förhållandet att de order som förmannen utfärdar faktiskt efterlevs av andra, att denne har möjlighet att genomföra strukturella förändringar i organisationen, t.ex. genom att befordra eller entlediga personer, samt att han eller hon även i övrigt har arbetsuppgifter som tillkommer hierarkiskt överordnade talar för att denne ska anses vara förman. De faktiska möjligheterna att utöva kontroll har särskilt stor betydelse för frågan om förmanskap inom väpnade grupper där en förmans befattning ofta är mindre formaliserad än inom en stats väpnade styrkor. Oavsett om förmanskapet är formaliserat eller inte ska den faktiska kontrollen utövas inom ramen för en hierarkisk struktur och organisation. En person som t.ex. på grund av en personlig relation har möjlighet att utöva inflytande och kontroll över andra kan därmed inte anses som förman.

Med *militär* förman avses i första hand den som i en militär organisation har ställning som t.ex. befälhavare eller som i praktiken tjänstgör som sådan. En militär förman utövar som utgångspunkt befäl över dem som tillhör de väpnade styrkorna eller grupperna som organisatoriskt underställts hans eller hennes kontroll. Den underlydande kan vara direkt underställd förmannen eller hierarkiskt befinna sig längre bort i organisationen. Därmed kan ansvar som förman träffa personer med olika befattning i organisationen. En förman kan även anses utöva befäl över personer som inte formellt ingår i hans eller hennes förband eller samma militära organisation, t.ex. personer tillhörande motståndsrörelser eller gerillagrupper, förutsatt att han eller hon vid tidpunkten för de underlydandes brottslighet utövade effektiv kontroll över dem.

En *civil* förman ska, på motsvarande sätt som gäller för militära förmän, utöva faktisk kontroll över andra som står under dennes effektiva myndighet. Rwandatribunalen har prövat flera mål där personer har

²³¹ Jugoslavientribunalen, Appeal Judgement, The Prosecutor v. Zejnir Delalic and Others, 2001, IT-96-21-A, para 256.

²³² Jugoslavientribunalen, Trial Judgement, The Prosecutor v. Zejnir Delalic and Others, 1998, IT-96-21-T, para 354.

åtalats bl.a. i egenskap av civila förmän. *Jean Paul Akayesu*²³³ var vid tidpunkten för folkmordet i Rwanda borgmästare i kommunen Taba. Enligt Rwandatribunalen var han att anse som förman i förhållande till den väpnade gruppen Interahamwe, vars medlemmar hade begått allvarliga brott inom området. Enligt åtalet gjordes gällande att han skulle ha känt till, underlättat samt uppmuntrat denna brottslighet. Akayesu åtalades såväl på den grund att han utgjorde förman i förhållande till Interahamwe (command responsibility) som för eget agerande. Han dömdes på den senare grunden och alltså inte i egenskap av förman. *Ignace Bagilishema*²³⁴ ansågs i egenskap av borgmästare i kommunen Mabanza i Rwanda vara förman. Han åtalades för brott som hans underlydande enligt åtalet skulle ha begått. Brotten kunde dock inte styrkas och åtalet ogillades. *Juvénal Kajelijeli*²³⁵ ansågs vara förman, dels i egenskap av borgmästare i kommunen Mukingo, dels som grundare av den väpnade gruppen Interahamwe. *Jean Kambanda*²³⁶ som var premiärminister i Rwanda under perioden april till juli 1994 dömdes av tribunalen i egenskap av förman för brott begångna av underordnade, bl.a. av borgmästare, andra personer som av tribunalen ansågs utöva myndighet samt väpnade styrkor och väpnade grupper. Även personer som inte utövar statlig eller kommunal myndighet har av Rwandatribunalen ansetts utgöra civila förmän. *Alfred Musema*²³⁷ ansågs, i egenskap av verkställande direktör på en statligt ägd tefabrik, vara förman i förhållande till de anställda på fabriken. Enligt Rwandatribunalen utövade han effektiv kontroll över de anställda bl.a. genom att han hade makt över deras arbetsvillkor.

Straffansvaret för förmän omfattar underlåtenhet att vidta de åtgärder som varit möjliga, nödvändiga samt skäligen för att förhindra underlydandes brottslighet. Som utgångspunkt ska de åtgärder som i varje enskilt fall kan förhindra brottslighet vidtas. Vilka möjligheter förmannen haft att vidta dessa åtgärder avgörs främst utifrån dennes faktiska möjlighet att utöva effektiv kontroll över de underlydande.

Paragrafen tar i första hand sikte på förmän som genom en direkt eller indirekt order sanktionerar att underlydande begår folkmord, brott mot mänskligheten eller krigsförbrytelse. Även en förman som är medveten om att de underlydande planerar eller står i begrepp att begå ett sådant brott men underlåter att vidta de åtgärder som under rådande omständigheter kan anses nödvändiga och skäligen för att förhindra detta kan träffas av bestämmelsen. För att förmannen ska undgå ansvar krävs att denne ger order om att brottsligheten inte får inledas eller genast ska

²³³ Rwandatribunalen, Trial Judgement, The Prosecutor v. Jean Paul Akayesu, 1998, ICTR-96-4-T.

²³⁴ Rwandatribunalen, Trial Judgement, The Prosecutor v. Ignace Bagilishema, 2001, ICTR-95-1A-T.

²³⁵ Rwandatribunalen, Trial Judgement, The Prosecutor v. Juvénal Kajelijeli, 2003, ICTR - 98-44A-T, paras 836–845.

²³⁶ Rwandatribunalen, Trial Judgement, The Prosecutor v. Jean Kambanda, 1998, ICTR 97-23-S.

²³⁷ Rwandatribunalen, Trial Judgement, The Prosecutor v. Alfred Musema, 2000, ICTR-96-13-T, paras 880–925.

avbrytas. Förmannen måste även vidta åtgärder för att säkerställa att ordern efterlevs.

Underlåtenhet att utöva kontroll

14 § En militär eller civil förman som uppsåtligen eller av grov oaktsamhet underlåter att utöva särskild tillsyn över en underlydande som står under hans eller hennes lydnad och effektiva kontroll ska dömas för *underlåtenhet att utöva kontroll* till fängelse i högst fyra år, om den underlydande har begått folkmord, brott mot mänskligheten eller krigsförbrytelse som förmannen borde ha förutsett och hade kunnat förhindra.

Paragrafen behandlas i avsnitt 13.2.2. Romstadgans reglering finns i artikel 28.

Paragrafen avser ansvar för en militär eller civil förman som uppsåtligen eller av grov oaktsamhet underlåter att utöva särskild tillsyn över en underlydande som står under hans eller hennes lydnad och effektiva kontroll och som begår folkmord, brott mot mänskligheten eller krigsförbrytelse som förmannen borde ha förutsett och hade kunnat förhindra. Vad som avses med militär eller civil förman har behandlats i författningskommentaren till 13 §. Detsamma gäller begreppet lydnad och effektiv kontroll.

Paragrafen innebär att en överordnad kan ådra sig straffrättsligt ansvar om han eller hon inte kontrollerat de underlydande på ett godtagbart sätt. Straffansvaret förutsätter att förmannen uppsåtligen eller av grov oaktsamhet brustit i det kontrollansvar som följer med förmanskapet.

För ansvar krävs att de underlydande faktiskt har begått folkmord, brott mot mänskligheten eller krigsförbrytelse. Vidare krävs att brottsligheten ska ha varit möjlig för förmannen att i viss mån förutse och förhindra. Den brottsliga gärningen består i underlåtenhet att utöva vederbörlig allmän tillsyn över de underlydande. Med detta avses att förmannen brustit i den plikt som han eller hon har att vidta alla nödvändiga och skäligen åtgärder som står i hans eller hennes makt för att på det allmänna planet motverka eller förhindra att de underlydande begår brott. Vilka åtgärder som förmannen därigenom kan anses vara skyldig att företa får bedömas efter omständigheterna. Som utgångspunkt omfattar ansvaret bl.a. en förman som inte försäkras sig om att han eller hon erhåller tillförlitlig information om vad de underlydande gör eller planerar att göra eller underlåter att organisera verksamheten på ett sätt som möjliggör kontroll och upprätthållande av intern disciplin. Om misstankar om brottslig verksamhet uppstår ska förmannen efterforska och försäkra sig om att de underlydande följer gällande regler och i annat fall omgående vidta åtgärder för att förhindra att brott begås. Skyldigheten att ingripa uppkommer redan vid misstanke om att underlydande planerar att begå brott. Sker inte detta kan straffansvar bli aktuellt om de underlydande begår folkmord, brott mot mänskligheten eller krigsförbrytelse.

Om ansvar följer av 13 § gäller brottet underlåtenhet att utöva kontroll subsidiärt.

Regleringen behandlas i avsnitt 13.2.2. Enligt paragrafen döms för brottet till fängelse i högst fyra år.

Underlåtenhet att anmäla brott

15 § En militär eller civil förman som, när det kan ske utan fara för att förmannen avslöjar egen brottslighet, underlåter att för undersökning och lagföring anmäla skäligen misstanke om att en underlydande som står under hans eller hennes lydnad och effektiva kontroll har begått folkmord, brott mot mänskligheten eller krigsförbrytelse ska dömas för *underlåtenhet att anmäla brott* till fängelse i högst fyra år.

Paragrafen behandlas i avsnitt 13.2.3. Romstadgans reglering finns i artikel 28.

I paragrafen finns bestämmelser om förmans ansvar för underlåtenhet att anmäla skäligen misstanke om brott som hans eller hennes underlydande har begått. Vad som avses med militär eller civil förman har behandlats i författningskommentaren till 13 §. Detsamma gäller begreppet lydnad och effektiv kontroll.

Den straffbara gärningen består i att underlåta att för lagföring anmäla skäligen misstanke om att en underlydande har begått folkmord, brott mot mänskligheten och krigsförbrytelse. Skyldigheten att anmäla inträder så snart skäligen misstanke om brott föreligger. I vissa fall kan anmälningsplikten fullgöras genom att misstanke om brott rapporteras till en överordnad.

Från straffansvar undantas de fall där en anmälan inte kan ske utan fara för att förmannen avslöjar egen brottslighet. Därmed undantas bl.a. de fall förmannen genom att anmäla misstankar om brott kan riskera att avslöja t.ex. egen medverkan till den underlydandes brott eller att förmannen gjort sig skyldig till underlåtenhet att utöva kontroll enligt 14 §.

Straffskalan

Regleringen behandlas i avsnitt 13.2.3. Enligt paragrafen döms för brottet till fängelse i högst fyra år.

Försök m.m.

16 § För försök, förberedelse eller stämpling till och underlåtenhet att avslöja folkmord, brott mot mänskligheten och krigsförbrytelse döms det till ansvar enligt 23 kap. brottsbalken.

Paragrafen, som behandlas i avsnitt 14.1, innebär att försök, förberedelse och stämpling till samt underlåtenhet att avslöja folkmord, brott mot mänskligheten och krigsförbrytelse är straffbelagt i enlighet med bestämmelserna i 23 kap. brottsbalken.

Huruvida straffbart försök, straffbar förberedelse eller stämpling till eller straffbar underlåtenhet att avslöja något av dessa brott föreligger, får bedömas på sedvanligt sätt i enlighet med bestämmelserna i brottsbalken.

2 kap.**3 §**

För brott som begåtts utom riket döms även i annat fall än som avses i 2 § efter svensk lag och vid svensk domstol,

1. om brottet förövats på svenskt fartyg eller luftfartyg, eller om det begåtts i tjänsten av befälhavaren eller någon som tillhörde besättningen på sådant fartyg,

2. om brottet begåtts av någon som tillhör Försvarsmakten på ett område där en avdelning av Försvarsmakten befann sig eller om det begåtts av någon annan på ett sådant område och avdelningen befann sig där för annat ändamål än övning,

3. om brottet begåtts vid tjänstgöring utom riket av någon som är anställd i Försvarsmakten och tjänstgör i en internationell militär insats eller som tillhör Polisens utlandsstyrka,

3 a. om brottet har begåtts i tjänsten utom riket av en polisman, tulltjänsteman eller tjänsteman vid Kustbevakningen, som utför gränsöverskridande arbetsuppgifter enligt en internationell överenskommelse som Sverige har tillträtt,

4. om brottet förövats mot Sverige, svensk kommun eller annan menighet eller svensk allmän inrättning,

5. om brottet begåtts inom område som *inte* tillhör någon stat och förövats mot svensk medborgare, svensk sammanslutning eller enskild inrättning eller mot utlänning med hemvist i Sverige,

6. om brottet är kapning, sjö- eller luftfartssabotage, flygplats sabotage, penningförfalskning, försök till sådana brott, olovlig befattning med kemiska vapen, olovlig befattning med minor, osann eller ovarsam utsaga inför en internationell domstol, terroristbrott enligt 2 § lagen (2003:148) om straff för terroristbrott, försök till sådant brott, brott som avses i 5 § samma lag, *brott enligt lagen (2014:000) om straff för folkmord, brott mot mänskligheten och krigsförbrytelser, uppvigling som bestått i en omedelbar och offentlig uppmaning att begå folkmord* eller om brottet riktats mot Internationella brottmålsdomstolens rättskipning, eller

7. om det lindrigaste straff som i svensk lag är stadgat för brottet är fängelse i fyra år eller däröver.

Ändringen behandlas i avsnitt 15. Angående uppmaning till folkmord, se avsnitt 14.2.

Punkten 6 har ändrats. Innebörden av ändringen är att brott enligt lagen om straff för folkmord, brott mot mänskligheten och krigsförbrytelser ska kunna lagföras i svensk domstol, oavsett var brottet begås eller av vem (universell jurisdiktion). Detsamma gäller uppvigling som bestått i en omedelbar och offentlig uppmaning att begå folkmord. Kravet på att det ska vara fråga om en omedelbar uppmaning innebär att domsrätt endast föreligger i de fall gärningen innefattar en direkt uppmaning att begå folkmord. Det uppställs inget krav på dubbel straffbarhet när det föreligger universell jurisdiktion.

Samtliga brott enligt lagen om straff för folkmord, brott mot mänskligheten och krigsförbrytelser avses. Således innefattas även försök, förberedelse och stämpling till folkmord, brott mot mänskligheten och krigsförbrytelse samt underlåtenhet att avslöja något av dessa brott. Detsamma gäller i fråga om ansvar för förmän enligt lagen.

I 5 § finns bestämmelser om åtalsförordnande.

I 19 kap. rättegångsbalken finns bestämmelser om forum i brottmål. För brott som begås utomlands kan regeringen enligt 2 § för visst fall förordna vid vilken domstol åtal ska väckas. I annat fall väcks åtal i den domstol där den misstänkte ska svara i tvistemål i allmänhet, där personen gripits eller annars uppehåller sig.

I punkten 5 görs en redaktionell ändring.

22 kap.

6 a §

Den som

1. utvecklar, producerar eller på annat sätt förvärvar, lagrar eller bibehåller kemiska vapen eller överför, direkt eller indirekt, kemiska vapen till någon,
2. använder kemiska vapen,
3. deltar i militära förberedelser för användning av kemiska vapen, eller
4. använder ämnen för kravallbekämpning som en metod för krigföring döms för *olovlig befatning med kemiska vapen till fängelse i högst fyra år, om gärningen inte är att bedöma som krigsförbrytelse enligt lagen (2014:000) om straff för folkmord, brott mot mänskligheten och krigsförbrytelser.*

Som kemiska vapen enligt första stycket 1–3 ska anses sådant som definieras som kemiska vapen i Förenta nationernas konvention om förbud mot utveckling, produktion, innehav och användning av kemiska vapen samt om deras förstöring.

Är brottet grovt, döms till fängelse i högst arton år eller på livstid. Vid bedömning av om brottet är grovt ska särskilt beaktas om gärningen varit ägnad att i väsentlig grad bidra till utveckling, produktion eller spridning av kemiska vapen eller till att sådana vapen används mot människor.

Ändringen behandlas i avsnitt 17.1.

I *första stycket* anges att paragrafen inte ska tillämpas om gärningen är att bedöma som krigsförbrytelse enligt lagen om straff för folkmord, brott mot mänskligheten och krigsförbrytelser. Ändringen görs till följd av att bestämmelsen om folkrättsbrott i 6 § upphävs. En redaktionell ändring har även gjorts.

6 b §

Den som använder, utvecklar, tillverkar, förvärvar, innehar eller överlåter antipersonella minor (truppminor), döms för *olovlig befatning med minor till fängelse i högst fyra år, om gärningen inte är att bedöma som krigsförbrytelse enligt lagen (2014:000) om straff för folkmord, brott mot mänskligheten och krigsförbrytelser.*

Första stycket gäller endast minor som avses i konventionen den 18 september 1997 om förbud mot användning, lagring, produktion och överföring av antipersonella minor (truppminor) samt om deras förstöring.

Sådan befatning med minor som är tillåten enligt den konvention som avses i andra stycket utgör inte brott.

Är brottet grovt döms till fängelse i högst arton år eller på livstid. Vid bedömning av om brottet är grovt ska särskilt beaktas om gärningen väsentligt bidragit till att minor kommit att användas på ett sätt som inneburit fara för många människors liv eller hälsa.

Ändringen behandlas i avsnitt 17.1.

I *första stycket* anges att paragrafen inte ska tillämpas om gärningen är att bedöma som krigsförbrytelse enligt lagen om straff för folkmord,

brott mot mänskligheten och krigsförbrytelser. Ändringen görs till följd av att bestämmelsen om folkrättsbrott i 6 § upphävs.

35 kap.

2 §

Bestämmelserna i detta kapitel om bortfallande av påföljd gäller inte för

1. mord eller dråp enligt 3 kap. 1 eller 2 §,
2. *folkmord, brott mot mänskligheten eller grov krigsförbrytelse enligt 1, 2 eller 11 § lagen (2014:000) om straff för folkmord, brott mot mänskligheten och krigsförbrytelser,*
3. terroristbrott enligt 3 § 1 eller 2 jämförd med 2 § lagen (2003:148) om straff för terroristbrott, eller
4. försök till *dessa brott.*

Har någon begått brott som avses i första stycket innan han eller hon fyllt tjuogoett år, gäller dock bestämmelserna om bortfallande av påföljd i detta kapitel.

Ändringen behandlas i avsnitt 16.

I första stycket anges att vissa i paragrafen uppräknade brott undantas från preskription. Av bestämmelsen följer att brotten inte blir föremål för åtalspreskription, påföljdspreskription eller absolut preskription.

Ändringen i *punkten 2* innebär att preskription inte gäller för folkmord, brott mot mänskligheten och grov krigsförbrytelse enligt lagen om straff för folkmord, brott mot mänskligheten och krigsförbrytelser.

Ändringen i *punkten 4* innebär att preskription inte gäller för försök till folkmord, brott mot mänskligheten och grov krigsförbrytelse.

Även medverkan till dessa brott är undantaget från preskription.

21.3 Förslaget till lag om ändring i lagen (1998:1703) om ändring i brottsbalken

22 kap.

6 c §

Den som i strid med Förenta nationernas fördrag om fullständigt förbud mot kärnsprängningar deltar i eller på annat sätt medverkar till utförandet av en kärnvapenprovsprängning eller någon annan kärnsprängning döms för *olovlig kärnsprängning* till fängelse i högst fyra år, om gärningen inte är att bedöma som *krigsförbrytelse enligt lagen (2014:000) om straff för folkmord, brott mot mänskligheten och krigsförbrytelser.*

Är brottet grovt, döms till fängelse i högst arton år eller på livstid. Vid bedömning av om brottet är grovt ska särskilt beaktas om gärningen haft stor betydelse för kärnsprängningen eller om gärningen inneburit fara för människor eller för egendom av särskild betydenhet.

Ändringen behandlas i avsnitt 17.1.

I *första stycket* anges att paragrafen inte ska tillämpas om gärningen är att bedöma som krigsförbrytelse enligt lagen om straff för folkmord, brott mot mänskligheten och krigsförbrytelser. Ändringen görs till följd av att bestämmelsen om folkrättsbrott i 22 kap. 6 § brottsbalken upphävs. Paragrafen träder ikraft den dag regeringen bestämmer.

4 kap.

7 §

Uppgifter i DNA-registret ska gallras senast när uppgifterna om den registrerade gallras ur belastningsregistret enligt lagen (1998:620) om belastningsregister.

Uppgifter i utredningsregistret ska gallras senast när uppgifterna om den registrerade får föras in i DNA-registret eller när förundersökning eller åtal läggs ned, åtal ogillas, åtal bifalls men påföljden bestäms till enbart böter eller när den registrerade har godkänt ett strafföreläggande som avser enbart böter.

Uppgifter i spårregistret ska gallras senast trettio år efter registreringen. Sådana uppgifter ska dock gallras senast sjuttio år efter registreringen om uppgifterna hänför sig till utredningar om

1. mord eller dråp enligt 3 kap. 1 eller 2 § brottsbalken,
2. *folkmord, brott mot mänskligheten eller grov krigsförbrytelse enligt 1, 2 eller 11 § lagen (2014:000) om straff för folkmord, brott mot mänskligheten och krigsförbrytelser,*
3. terroristbrott enligt 3 § 1 eller 2 jämförd med 2 § lagen (2003:148) om straff för terroristbrott, eller
4. försök till *dessa brott.*

Ändringarna behandlas i avsnitt 17.2.

I paragrafen regleras när uppgifter ska gallras ur DNA-registret, utredningsregistret och spårregistret.

I tredje stycket anges att uppgifter i spårregistret, som rör spår från utredningar om vissa särskilt allvarliga brott som är undantagna från bestämmelserna om preskription, ska bevaras längre än vad som enligt bestämmelsen gäller som huvudregel. Sådana uppgifter ska gallras senast efter sjuttio år.

Ändringen i tredje styckets *andra punkt* innebär att sådan gallringstid ska gälla för folkmord, brott mot mänskligheten och grov krigsförbrytelse enligt lagen (2014:000) om straff för folkmord, brott mot mänskligheten och krigsförbrytelser.

Ändringen i styckets *fjärde punkt* innebär att samma ska gälla för försök till samtliga brott som räknas upp i paragrafen.

14 §

Uppgifter i fingeravtrycks- eller signalementsregister om en misstänkt person ska gallras senast tre månader efter det att uppgifter om personen gallrats ur misstankeregistret som förs enligt lagen (1998:621) om misstankeregister och ur belastningsregistret som förs enligt lagen (1998:620) om belastningsregister.

Uppgifter som inte kan hänföras till en identifierbar person ska gallras senast trettio år efter registreringen. Sådana uppgifter ska dock gallras senast sjuttio år efter registreringen om uppgifterna hänför sig till utredningar om

1. mord eller dråp enligt 3 kap. 1 eller 2 § brottsbalken,
2. *folkmord, brott mot mänskligheten eller grov krigsförbrytelse enligt 1, 2 eller 11 § lagen (2014:000) om straff för folkmord, brott mot mänskligheten och krigsförbrytelser,*
3. terroristbrott enligt 3 § 1 eller 2 jämförd med 2 § lagen (2003:148) om straff för terroristbrott, eller
4. försök till *dessa brott.*

Ändringarna behandlas i avsnitt 17.2.

I paragrafen regleras när uppgifter ska gallras ur fingeravtrycks- och signalementsregister.

Enligt andra stycket ska uppgifter som inte kan hänföras till en identifierbar person som huvudregel gallras senast trettio år efter registreringen. Uppgifter hänförliga till utredningar om vissa allvarliga brott som är undantagna från reglerna om preskription, bevaras längre än vad som enligt bestämmelsen gäller som huvudregel. Sådana uppgifter ska gallras senast sjuttio år efter registreringen.

Ändringen i andra styckets *andra punkt* innebär att en gallringstid om sjuttio år gäller för folkmord, brott mot mänskligheten och grov krigsförbrytelse enligt lagen (2014:000) om straff för folkmord, brott mot mänskligheten och krigsförbrytelser.

Ändringen i styckets *fjärde punkt* innebär att sådan gallringstid ska gälla även för försök till samtliga brott som räknas upp i paragrafen.

21.5 Förslaget till lag om ändring i lagen (2012:179) om straff för olovlig befattning med klusterammunition

1 §

Den som använder, utvecklar, tillverkar, förvärvar, innehar, lagrar, överlåter, till Sverige för in eller från Sverige för ut klusterammunition, döms för olovlig befattning med klusterammunition till fängelse i högst fyra år, om gärningen inte är att bedöma som *krigsförbrytelse enligt lagen (2014:000) om straff för folkmord, brott mot mänskligheten och krigsförbrytelser*.

Med klusterammunition avses i denna lag sådan klusterammunition samt sådana explosiva substridsdelar från spridningskapslar fästa vid luftfartyg som avses i konventionen den 30 maj 2008 om klusterammunition.

Sådan befattning med klusterammunition samt explosiva substridsdelar som är tillåten enligt den konvention som avses i andra stycket utgör inte brott.

Är brottet grovt döms till fängelse i högst arton år eller på livstid. Vid bedömning av om brottet är grovt ska det särskilt beaktas om gärningen väsentligt bidragit till att klusterammunition kommit att användas på ett sätt som inneburit fara för många människors liv eller hälsa.

Ändringen behandlas i avsnitt 17.1.

I *första stycket* anges att paragrafen inte ska tillämpas om gärningen är att bedöma som krigsförbrytelse enligt lagen om straff för folkmord, brott mot mänskligheten och krigsförbrytelser. Ändringen görs till följd av att bestämmelsen om folkrättsbrott i 22 kap. 6 § brottsbalken upphävs.

I detta betänkande lägger vi fram förslag till en ny lag om internationella brott. I lagen införs särskilda för svensk rätt nya straffbestämmelser om folkmord, brott mot mänskligheten och krigsförbrytelser. Svensk domstol skall enligt förslaget vara behörig att döma för dessa brott oberoende av var eller av vem de har begåtts. Folkmord, brott mot mänskligheten och allvarliga krigsförbrytelser undantas också från reglerna om preskription.

Vi lägger vidare fram förslag till ny lydelse av 2 kap. BrB om svensk domstols domsrätt eller behörighet att döma i brottmål. Förslaget är ett resultat av en generell översyn av de svenska behörighetsreglerna och syftar främst till att göra dessa mer överskådliga och lättillämpade. Översynen har också föranlett förslag till ändringar i vissa andra författningar.

Straffansvar för internationella brott

Den 17 juli 1998 antogs Romstadgan för Internationella brottmålsdomstolen. Sedan 60 stater – däribland Sverige - hade ratificerat stadgan trädde den i kraft den 1 juli 2002. Genom stadgan inrättas Internationella brottmålsdomstolen som en permanent institution för lagföring av enskilda för folkmord, brott mot mänskligheten och krigsförbrytelser.

Mot bakgrund av Sveriges tillträde till Romstadgan har vi haft i uppdrag att se över den svenska straffrättsliga lagstiftningen när det gäller sådana internationella brott som enligt folkrätten skall föranleda individuellt straffrättsligt ansvar.

I Romstadgan finns straffbestämmelser och andra bestämmelser som gäller för den Internationella brottmålsdomstolens verksamhet. Stadgan innefattar inte något direkt krav på att de brott och de straffrättsliga principer som anges i stadgan skall införlivas i de fördragsslutande staternas nationella rättsordningar. Såsom framhålls i våra direktiv finns det emellertid ett starkt svenskt intresse av att svensk lagstiftning medger lagföring för allvarliga internationella brott på motsvarande sätt och i samma utsträckning som skall gälla enligt den internationella ordning som Sverige har verkat för. Vi föreslår därför att det med bestämmelserna i Romstadgan som främsta förebild införs en ny svensk lag om internationella brott. Genom lagen kommer enskilda personer att kunna dömas till ansvar för folkmord, brott mot mänskligheten och krigsförbrytelser. Lagen sträcker sig dock i flera hänseenden längre än Romstadgan, bl.a. när det gäller ansvar för krigsförbrytelser i icke-internationella väpnade konflikter.

I Romstadgan finns, förutom brottsbeskrivningar, bl.a. en rad olika bestämmelser som samlats under rubriken "Allmänna straffrättsliga principer". De avser bl.a. frågor om i vilka gärningsformer brotten skall vara straffbara, om allmänna ansvarsförutsättningar och om ansvarsfrihetsgrunder. Bestämmelserna stämmer i huvudsak väl överens med motsvarande svenska regler. I vissa hänseenden finns dock avvikelser av större betydelse. Vi föreslår att svensk rätt i dessa fall

anpassas efter vad som gäller för Internationella brottmålsdomstolen. Vi föreslår således bl.a. att det skall införas särskilda bestämmelser om militära och andra förmäns ansvar för folkmord, brott mot mänskligheten och krigsförbrytelser. Dessutom föreslår vi att folkmord, brott mot mänskligheten och allvarliga krigsförbrytelser skall undantas från reglerna om preskription.

Som en konsekvens av vårt förslag till en ny lag om internationella brott, föreslår vi att den nuvarande lagen (1964:169) om straff för folkmord och bestämmelsen i 22 kap. 6 § brottsbalken om folkrättsbrott upphävs.

Svensk straffrättslig domsrätt

Regler om domsrätt eller jurisdiktion finns i både internationell och nationell rätt. Medan folkrätten sätter gränser för hur långt en stat får sträcka sin jurisdiktion ankommer det på varje stat att i sin nationella lagstiftning bestämma hur långt denna möjlighet skall utnyttjas.

De centrala bestämmelserna om svensk straffrättslig domsrätt finns i 2 kap. BrB. Bestämmelserna har ändrats och kompletterats vid ett stort antal tillfällen och är numera tämligen svåröverskådliga. Dessutom har allt fler bestämmelser om domsrätt förts in också i specialstraffrättsliga lagar. De svenska bestämmelserna tillåter en mycket omfattande domsrätt över utomlands begångna brott. Formellt sträcker sig bestämmelserna i vissa hänseenden klart längre än vad det folkrättsliga regelsystemet tillåter. Av bl.a. detta skäl krävs som huvudregel att regeringen eller den regeringen bemyndigat meddelar ett beslut om åtalsförordnande innan åtal får väckas för utomlands begångna brott. Dessutom skall domstolarna iakttä vad som gäller om jurisdiktion enligt folkrätten.

Vårt uppdrag har varit att göra en systematisk översyn av bestämmelserna om svensk straffrättslig domsrätt i syfte att åstadkomma en samlad, överskådlig och lättillämpad reglering och samtidigt undersöka behovet av andra förändringar och förenklingar av systemet.

Vi föreslår att 2 kap. BrB får en helt ny lydelse. Reglerna i det nya kapitlet görs i möjligaste mån tillämpliga också i de fall som i dag regleras i specialstraffrätten. De svenska behörighetsreglerna utformas med utgångspunkt från de anknytningsprinciper som enligt folkrätten kan grunda rätt till nationell domsrätt. De formella gränserna för behörigheten preciseras och snävas in. Systemet med krav på åtalsförordnande som huvudregel för utomlands begångna brott bibehålls. Ansvaret för att meddela åtalsförordnande flyttas från regeringen till Riksåklagaren med möjlighet att i enskilda fall överlämna prövningen till regeringen. Regler om vad som skall beaktas vid beslut om åtalsförordnande införs.

I uppdraget har också ingått att särskilt se över den svenska lagstiftningen om straffrättslig domsrätt i fråga om internationella brott. I den delen föreslår vi att svensk domstol skall ha rätt att döma för folkmord, brott mot mänskligheten och krigsförbrytelser med stöd av universalitetsprincipen, dvs. oberoende av var eller av vem som sådana

brott begåtts. Detsamma skall gälla för bl.a. gärningar som utgör tortyr enligt FN:s tortyrkonvention från år 1984. Dessutom föreslås en särskild behörighetsbestämmelse för sådana brott som omfattas av en internationell straffrättslig överenskommelse som är bindande för Sverige. Om överenskommelsen innebär att Sverige måste pröva åtalsfrågan om den misstänkte inte utlämnas skall brottet också omfattas av svensk domsrätt.

Prop. 2013/14:146
Bilaga 1

Betänkandets lagförslag

1 Förslag till Lag (0000:000) om internationella brott

1 kap. Inledande bestämmelser

1 § Denna lag är tillämplig på brott som svensk domstol, enligt allmän folkrätt eller en överenskommelse med annan stat eller mellanfolklig organisation som är bindande för Sverige, är behörig att döma för även om gärningen saknar särskild anknytning till Sverige.

2 § Vid tillämpning av denna lag skall, inom de ramar som följer av svenska bestämmelser, de principer och den praxis som är vägledande för och har utvecklats inom den enligt Romstadgan den 17 juli 1998 inrättade Internationella brottmålsdomstolen särskilt beaktas.

2 kap. Folkmord

Allmän definition

1 § Med *folkmord* avses gärningar som anges i 2 § och som begås i syfte att helt eller delvis förinta en nationell, etnisk eller rasmässigt bestämd eller religiös folkgrupp som sådan och som antingen ingår som ett led i ett uppenbart mönster av liknande gärningar riktade mot folkgruppen eller som i sig är ägnade att medföra en sådan förintelse.

Straffbara gärningar

2 § För folkmord döms den som dödar en medlem av folkgruppen eller tillfogar en sådan person en svår kroppslig eller psykisk skada.

Detsamma gäller den som i annat fall

1. påtvingar medlemmar av folkgruppen levnadsvillkor som är ägnade att medföra att folkgruppen förintas helt eller delvis,
2. vidtar åtgärder i avsikt att förhindra att barn skall födas inom folkgruppen eller
3. genom olaga tvång för över barn från folkgruppen till en annan grupp.

Straff

3 § Straffet för folkmord är fängelse i lägst fyra och högst tio år eller på livstid.

3 kap. Brott mot mänskligheten

Allmän definition

1 § Med *brott mot mänskligheten* avses gärningar som anges i 2 § och som ingår som ett led i ett omfattande eller systematiskt angrepp riktat mot en grupp av civila.

Straffbara gärningar

2 § För brott mot mänskligheten döms den som dödar någon som ingår i gruppen eller som genom tortyr eller på annat sätt tillfogar en sådan person en svår kroppslig eller psykisk skada eller svårt lidande.

Detsamma gäller den som i annat fall

1. påtvingar personer som ingår i gruppen levnadsvillkor som är ägnade att medföra att gruppen förintas helt eller delvis (*förintelse*),
2. genom tvång eller allvarligt missbruk av beroende ställning hos någon som ingår i gruppen förorsakar att han eller hon kommer i tvångsarbete eller annat sådant tvångstillstånd (*förslavning*),
3. i strid med allmän folkrätt deporterar eller på annat sätt tvångsförflyttar personer som ingår i gruppen från ett område där de lagligen uppehåller sig (*tvångsförflyttning*),
4. i strid med allmän folkrätt frihetsberövar någon som ingår i gruppen (*olaga frihetsberövande*),
5. utsätter någon som ingår i gruppen för allvarligt sexuellt övergrepp genom våldtäkt, påtvingad prostitution, påtvingat havandeskap, påtvingad sterilisering eller annan motsvarande gärning (*sexuellt övergrepp*),
6. i samband med annat brott mot denna paragraf eller i strid med folkrätten berövar personer som ingår i gruppen grundläggande rättigheter på grund av politiska, rasmässiga, nationella, etniska, kulturella, religiösa, könmässiga eller andra enligt allmän folkrätt otillåtna motiv (*diskriminering*),
7. för en stats eller politisk organisations räkning, eller med dess tillstånd, stöd eller samtycke, griper, fängslar eller för bort någon som ingår i gruppen i syfte att undandra honom eller henne rättsligt skydd under en längre tid eller, sedan ett frihetsberövande har skett, vägrar att erkänna frihetsberövandet eller lämna information om personens öde eller uppehållsort (*påtvingat försvinnande*) eller
8. inom ramen för och i syfte att upprätthålla en institutionaliserad ordning av systematiskt förtryck och dominans av en rasgrupp över en eller flera andra rasgrupper begår andra gärningar av liknande slag (*apartheid*).

Straff

3 § Straffet för brott mot mänskligheten är fängelse i lägst fyra och högst tio år eller på livstid.

4 kap. Krigsförbrytelser

Allmän definition

1 § Med *krigsförbrytelser* avses gärningar som anges i 3-7 §§ och som ingår som ett led i eller på annat sätt står i samband med en väpnad konflikt eller ockupation.

Skyddad person

2 § Med *skyddad person* avses den som såsom sårad, sjuk, skeppsbruten, krigsfånge, civil eller i annan egenskap åtnjuter särskilt skydd enligt 1949 års fyra Genèvekonventioner om skydd för krigets offer eller 1977 års första tilläggsprotokoll till dessa eller annars enligt allmän folkrätt i väpnad konflikt eller under ockupation.

Krigsförbrytelse mot person

3 § För krigsförbrytelse döms den som dödar en skyddad person eller som genom tortyr eller annan grym eller omänsklig behandling tillfogar en skyddad person en svår kroppslig eller psykisk skada eller svårt lidande.

Detsamma gäller den som i annat fall

1. utsätter en skyddad person för medicinsk behandling eller vetenskapliga experiment som inte sker i personens intresse och som innebär allvarlig fara för hans eller hennes liv eller hälsa,
2. i strid med allmän folkrätt deporterar eller på annat sätt tvångsförflyttar en skyddad person från ett område där han eller hon lagligen uppehåller sig,
3. utsätter en skyddad person för allvarligt sexuellt övergrepp genom våldtäkt, sexuellt slaveri, påtvingad prostitution, påtvingat havandeskap, påtvingad sterilisering eller annan motsvarande gärning,
4. verkställer eller dömer ut ett straff mot en skyddad person utan att han eller hon först fått en rättvis rättegång inför en opartisk domstol,
5. genom förödmjukande eller nedsättande behandling kränker en skyddad persons personliga värdighet,
6. tar en skyddad person som gisslan,
7. dödar eller skadar en kombattant som är försatt ur stridbart skick eller
8. till de väpnade styrkorna tar ut eller i strid använder barn som inte fyllt femton år.

Vid internationell väpnad konflikt och under ockupation döms för krigsförbrytelse även den som

1. låter förflytta en del av egen civilbefolkning till ockuperat område,
2. tvingar en medborgare i stat som är motpart i konflikten att delta i stridshandling mot den egna staten,
3. tvingar en skyddad person att tjänstgöra i en fientlig makts väpnade styrkor eller
4. utan laga stöd frihetsberövar en skyddad person eller på ett oförsvarligt sätt dröjer med att sända hem en krigsfånge eller civil som lagligen berövats friheten.

Krigsförbrytelse mot egendom och civila rättigheter

4 § För krigsförbrytelse döms den som plundrar en stad eller plats eller, utan att detta är nödvändigt av militära skäl, i stor omfattning förstör, konfiskerar eller beslagtår annans egendom.

Vid internationell väpnad konflikt och under ockupation döms för krigsförbrytelse även den som helt eller i betydande omfattning förklarar motpartens medborgares civila rättigheter eller deras rätt att få dessa prövade i domstol för slutligt eller tillfälligt upphävda.

Krigsförbrytelse mot särskilt skyddade insatser eller kännetecken

5 § För krigsförbrytelse döms den som

1. riktar ett anfall mot personal, anläggningar, material, enheter eller fordon som deltar i en humanitär biståndsinsats eller i en fredsbevarande insats i överensstämmelse med principerna i Förenta nationernas stadga så länge som insatserna är berättigade till det skydd som tillkommer civila eller civil egendom enligt allmän folkrätt eller en överenskommelse med annan stat eller mellanfolklig organisation som är bindande för Sverige,
2. riktar ett anfall mot personal, byggnader, utrustning, medicinska enheter eller transporter som i överensstämmelse med folkrätten bär Röda korsets, Röda halvmånens eller någon annan av de av 1949 års fyra Genèvekonventioner och 1977 års första tilläggsprotokoll särskilt skyddade kännetecknen eller
3. missbrukar ett kännetecken som avses under 2 eller parlamentärflagga eller Förenta nationernas eller fiendens flagga eller militära beteckningar och uniform på ett sätt som leder till att någon döms eller drabbas av allvarlig skada.

Krigsförbrytelse genom användning av förbjudna stridsmetoder

6 § För krigsförbrytelse döms den som

1. med användning av förrädiskt förfarande dödar eller sårar någon som tillhör motpartens väpnade styrkor,
2. beordrar eller hotar med att pardon inte kommer att ges,
3. använder en skyddad person för att genom hans eller hennes närvaro motverka att motparten går till angrepp mot vissa platser, områden eller väpnade styrkor,
4. riktar ett anfall mot ett militärt mål i medvetande om att anfallet också kommer att leda till att civila kommer att dödas eller skadas eller civil egendom förstöras i en omfattning som saknar proportion i förhållande till den konkreta och omedelbara övergripande militära fördel som kan förväntas,
5. riktar ett anfall mot en civilbefolkning som sådan eller enskilda civila som inte deltar i stridigheterna,
6. i avsikt att utnyttja utsvältning av en civilbefolkning som stridsmetod berövar denna förnödenheter som är nödvändiga för

dess överlevnad eller i strid med folkrätten förhindrar hjälpsändningar,

7. riktar ett anfall mot städer, byar, bostäder eller byggnader som inte försvaras och som inte utgör ett militärt mål eller
8. riktar ett anfall mot byggnader som är avsedda för religion, undervisning, konst, vetenskap eller välgörande ändamål, mot historiska minnesmärken, kulturegendom, sjukhus eller uppsamlingsplatser för sjuka och sårade eller mot annan civil egendom som inte utgör ett militärt mål.

Vid internationell väpnad konflikt döms för krigsförbrytelse även den som anfaller ett militärt mål i medvetande om att anfallet också kommer att leda till vidsträckta, långvariga och allvarliga skador på den naturliga miljön i en omfattning som saknar proportion i förhållande till den konkreta och omedelbara övergripande militära fördel som kan förväntas.

Krigsförbrytelse genom användning av förbjudna stridsmedel

7 § För krigsförbrytelse döms den som

1. använder gift eller giftiga vapen,
2. använder biologiska eller kemiska vapen eller
3. använder annat stridsmedel av sådan beskaffenhet som kan förorsaka överflödigt skada eller onödigt lidande eller som är urskillningslöst och vars användande står i strid med allmän folkrätt eller en överenskommelse med annan stat eller mellanfolklig organisation som är bindande för Sverige.

Straff

8 § Straffet för krigsförbrytelse är fängelse i högst sex år om brottet inte är att bedöma som grovt.

För grovt brott är straffet fängelse i lägst fyra och högst tio år eller på livstid. Vid bedömningen av om brottet är grovt skall särskilt beaktas om brottet ingått som ett led i en plan eller politik eller som en del av en omfattande brottslighet av samma slag.

5 kap. Ansvar för förmän

Utvidgat gärningsmannaskap

1 § En militär eller civil förman skall anses som gärningsman om han eller hon underlåter att vidta de för honom eller henne möjliga åtgärder som är nödvändiga och skäligen för att förhindra folkmord, brott mot mänskligheten eller krigsförbrytelse som begås av en underlydande som står under förmannens omedelbara lydnad och kontroll.

Underlåtenhet att utöva kontroll

2 § En militär eller civil förman som uppsåtligen eller av grov oaktsamhet underlåter att utöva särskild tillsyn över en underlydande som står under hans eller hennes omedelbara lydnad och kontroll skall dömas för *underlåtenhet att utöva kontroll* om den underlydande begår

folkmord, brott mot mänskligheten eller krigsförbrytelse som förmanen borde ha förutsett och har kunnat förhindra.

Prop. 2013/14:146
Bilaga 2

Underlåtenhet att anmäla brott

3 § En militär eller civil förman som underlåter att för undersökning och lagföring anmäla skäligen misstanke om att en underlydande som står under hans eller hennes omedelbara lydnad och kontroll har begått folkmord, brott mot mänskligheten eller krigsförbrytelse skall dömas för *underlåtenhet att anmäla brott*.

Straff

4 § Straffet för underlåtenhet att utöva kontroll eller att anmäla brott är böter eller fängelse i högst ett år eller, om brottet är grovt, fängelse i högst fyra år.

6 kap. Övriga bestämmelser

Försök m.m.

1 § För försök, förberedelse eller stämpling till och underlåtenhet att avslöja folkmord, brott mot mänskligheten och krigsförbrytelse döms till ansvar enligt vad som sägs i 23 kap. brottsbalken.

Gemensamt straff

2 § Om en tilltalad döms för flera gärningar som innefattar folkmord, brott mot mänskligheten eller krigsförbrytelse gäller bestämmelserna i 26 kap. 2 § brottsbalken med den avvikelserna att fängelse på viss tid får överskrida det svåraste straffet med upp till tio år om gärningarna utgjort led i en brottslig verksamhet som varit särskilt noggrant planlagd eller bedrivits i stor omfattning och i vilken den tilltalade spelat en betydande roll.

Preskription

3 § Bestämmelserna om preskription i 35 kap. brottsbalken tillämpas inte på brott enligt denna lag för vilket högre straff än fängelse i sex år föreskrivet.

Förverkande

4 § I fråga om förverkande tillämpas bestämmelserna i 36 kap. brottsbalken.

-
1. Denna lag träder i kraft
 2. Bestämmelsen i 6 kap. 3 § tillämpas även för gärning som har begåtts före ikraftträdandet om påföljd inte bortfallit dessförinnan och gärningen skulle ha utgjort brott enligt denna lag om den begåtts efter ikraftträdandet.

2 Förslag till Lag om ändring i brottsbalken

Häri genom föreskrivs i fråga om brottsbalken

dels att 2 kap. samt 22 kap. 6 § och 8 § skall upphöra att gälla

dels att det i balken skall införas ett nytt kapitel, 2 kap. av följande lydelse

dels att 22 kap. 6 a-c §§ och 26 kap. 2 § skall ha följande lydelse.

Föreslagen lydelse

2 kap. Om svensk domstols behörighet

Brott i Sverige

Behörighetens omfattning

1 § Svensk domstol är behörig att döma för brott som har begåtts i Sverige.

Ett brott anses vara begånget i Sverige om gärningsmannen handlade eller, vid straffbar underlåtenhet, borde ha handlat här. Vid tillämpning av straffbestämmelser enligt vilka gärningen skall ha medfört en viss effekt anses brottet vara begånget i Sverige också i de fall då effekten inträdde i Sverige eller, vid försök, enligt brottsplanen sannolikt skulle ha inträtt här.

Ett brott som utgör medverkan till annans brott anses vara begånget i Sverige om den medverkande handlade eller, vid straffbar underlåtenhet, borde ha handlat här samt därutöver i de fall då gärningsmannens brott är att anse som begånget i Sverige.

Är det ovisst var ett brott har begåtts skall brottet anses vara begånget i Sverige om det finns skälig anledning att anta att detta är fallet.

Krav på åtalsförordnande

2 § Brott som avses i 1 § får inte åtalas utan att Riksåklagaren har meddelat åtalsförordnande om brottet har begåtts

1. på ett utländskt fartyg eller luftfartyg av en utlänning som var befälhavare eller tillhörde besättningen på fartyget eller annars följde med detta och brottet riktade sig mot en sådan utlänning eller mot utländskt intresse,
2. av en utlänning i utövningen av tjänst eller uppdrag som innefattar allmän ställning hos en annan stat eller en mellanfolklig organisation, såvida inte gärningsmannen genom vilseledande uppgifter, förklädnad eller på annat sätt har försökt dölja i vilken egenskap han eller hon har handlat, eller
3. av någon som tillhör en främmande stats militära styrka i samband med att styrkan besöker Sverige inom ramen för internationellt samarbete.

Åtalsförordnande får meddelas endast om åtal är påkallat ur allmän synpunkt. Vid prövningen skall brottslighetens anknytning till

främmande stat och de intressen som den staten har beaktas särskilt. Om det finns särskilda skäl, får Riksåklagaren överlämna prövningen till regeringen.

Prop. 2013/14:146
Bilaga 2

Brott utanför Sverige

Allmänna behörighetsgrunder

3 § Svensk domstol är i de fall som anges nedan behörig att döma för brott som har begåtts utanför Sverige:

<i>Anknytningsfaktum</i>	<i>Behörighetens omfattning</i>
1. Svenskt fartyg m.m.	Brott som har begåtts <ol style="list-style-type: none">ombord på ett svenskt fartyg,ombord på ett svenskt luftfartyg,på en inrättning som med stöd av lag har tillkommit i Sveriges ekonomiska zon eller på svensk del av kontinentalsockeln elleri tjänsten av befälhavaren eller någon som tillhörde besättningen på fartyg eller luftfartyg som avses i a – b.
2. Svensk gärningsman	Brott som har begåtts av någon som <ol style="list-style-type: none">vid gärningstillfället var svensk medborgare eller hade hemvist i Sverige ellernär åtal väcks för brottet har förvärvat svenskt medborgarskap eller tagit hemvist i Sverige.
3. Svenskt enskilt intresse	Brott som har riktat sig mot <ol style="list-style-type: none">en svensk medborgare eller någon annan som har hemvist i Sverige elleren svensk juridisk person.
4. Svenskt allmänt intresse	Brott som har <ol style="list-style-type: none">riktat sig mot rikets säkerhet, allmän verksamhet eller annat av rättsordningen särskilt skyddat svenskt intresse ellerbegåtts i utövningen av tjänst eller uppdrag som innefattar allmän ställning.
5. Internationella	Brott som avses i

brott

- a) lagen (0000:000) om internationella brott,
- b) 13 kap. 5 a § (kapning och sjö- eller luftfartssabotage) eller som utgör försök till sådant brott,
- c) 13 kap. 5 b § (flygplatsabotage) eller som utgör försök till sådant brott,
- d) 15 kap. 4 b § (osann eller ovarsam utsaga inför en internationell domstol),
- e) 16 kap. 5 § (uppvigling) och som bestått i en omedelbar och offentlig uppmaning till att begå folkmord, eller
- f) artikel 1 i Förenta nationernas konvention den 10 december 1984 mot tortyr och annan grym, omänsklig eller förnedrande behandling eller bestraffning eller som utgör försök till sådant brott.

<i>Anknytningsfaktum</i>	<i>Behörighetens omfattning</i>
6. Främmande stats intresse	Brott som har begåtts av någon som befinner sig i Sverige om <ol style="list-style-type: none">a) främmande stat har begärt att lagföringen för brottet skall överföras till Sverige,b) en begäran om utlämning för brottet har lämnats utan bifall ellerc) brottet omfattas av en internationell överenskommelse som är bindande för Sverige och enligt vilken det föreligger skyldighet att utan undantag pröva frågan om åtal om den misstänkte inte utlämnas.

Särskilda behörighetsgrunder

4 § Särskilda bestämmelser om svensk domstols behörighet att döma för vissa brott som har begåtts utanför Sverige finns i

1. 29 kap. 13 § miljöbalken,
2. 13 kap. 5 § luftfartslagen (1957:297),
3. 14 § lagen (1966:314) om kontinentalsockeln,
4. 6 § lagen (1976:19) om internationellt samarbete rörande lagföring för brott,

5. 10 kap. 10 § lagen (1980:424) om åtgärder mot förorening från fartyg,
6. 51 a § jaktlagen (1987:259),
7. 17 § lagen (1992:1140) om Sveriges ekonomiska zon,
8. 49 § fiskelagen (1993:787),
9. 5 § lagen (1995:732) om skydd för gravfriden vid passagerarfartyget Estonia och
10. 10 kap. 2 § radio- och TV-lagen (1996:844).

Krav på dubbel straffbarhet

5 § Har brottet begåtts på en främmande stats område är i fall som avses i 3 § 2, 3 och 6 svensk domstol behörig endast om gärningen är straffbar även enligt lagen på gärningsorten (dubbel straffbarhet). I sådana fall får inte dömas till påföljd som är strängare än det svåraste straff som är föreskrivet för brottet enligt lagen på gärningsorten.

Första stycket gäller inte

1. brott som någon som tillhör Försvarsmakten har begått på ett område där en avdelning av Försvarsmakten befann sig,
2. brott som någon som är anställd av en svensk myndighet för att delta i en internationell fredsfrämjande insats eller i internationell civil krishantering har begått vid tjänstgöringen,
3. brott för vilka det lindrigaste straff som är föreskrivet enligt svensk lag är fängelse i fyra år eller mer samt
4. brott som avses i
 - a) 4 kap. 1 a § (människohandel för sexuella ändamål) samt försök, förberedelse eller stämpling till eller underlåtenhet att avslöja sådant brott
 - b) 14 kap. 6 § (penningförfalskning) samt försök till sådant brott
 - c) 22 kap. 6 a § (olovlig befattningsmed kemiska vapen)
 - d) 22 kap. 6 b § (olovlig befattningsmed minor)
 - e) 2 § lagen (1982:316) om könsstympning av kvinnor
 - f) 5 § lagen (1982:963) om rymdverksamhet
 - g) 8 § lagen (1996:95) om vissa internationella sanktioner samt
 - h) 3–5 §§ lagen (2002:444) om straff för finansiering av särskilt allvarlig brottslighet i vissa fall, m.m.

Krav på visst straff

6 § Har brottet begåtts på ett område som inte tillhör någon stat är, utom i fall som avses i 3 § 1, svensk domstol behörig endast om fängelse kan följa på brottet enligt svensk lag.

Krav på åtalsförordnande

7 § Brotts som avses i 3 och 4 §§ får inte åtalas utan att Riksåklagaren eller den som Riksåklagaren bemyndigat därtill har meddelat åtalsförordnande.

Åtalsförordnande får meddelas endast om åtal är påkallat ur allmän synpunkt. Vid prövningen skall brottslighetens anknytning till främmande stat och de intressen som den staten har beaktas särskilt. Om det finns särskilda skäl, får Riksåklagaren överlämna prövningen till regeringen.

Åtalsförordnande krävs inte för

1. brott som avses i 15 kap. 4 b § (osann eller ovarsam utsaga inför en internationell domstol) samt
2. brott som har begåtts
 - a) på ett svenskt fartyg eller luftfartyg eller i tjänsten av befälhavaren eller någon som tillhörde besättningen på ett sådant fartyg,
 - b) i utövningen av tjänst eller uppdrag som innefattar allmän ställning,
 - c) av någon som tillhör Försvarsmakten på ett område där en avdelning av Försvarsmakten befann sig,
 - d) vid tjänstgöringen av någon som är anställd av en svensk myndighet för att delta i en internationell fredsfrämjande insats eller i internationell civil krishantering,
 - e) i Danmark, Finland, Island eller Norge eller på fartyg eller luftfartyg i reguljär trafik mellan orter belägna i Sverige eller någon av nämnda stater, eller
 - f) av en svensk, dansk, finsk, isländsk eller norsk medborgare mot svenskt intresse.

Betydelsen av en tidigare utländsk dom

Utländsk dom som processhinder

8 § Har frågan om ansvar för brott prövats genom en lagakraftvunnen dom som har meddelats av annan domstol än svensk domstol får den tilltalade inte lagföras i Sverige för en gärning som omfattats av prövningen.

Om inte annat följer av en internationell överenskommelse som är bindande för Sverige får dock lagföring ske om

1. den tilltalade har frikänts från ansvar på den grunden att gärningen inte utgjorde brott enligt den lag som domstolen tillämpade,
2. verkställighet av den utdömda påföljden inte pågår av annan anledning än att påföljden redan har verkställts i sin helhet eller bortfallit enligt den för verkställigheten tillämpliga lagen,
3. lagföringen gäller brott som avses i 1 § eller 3 § 4, såvida inte den tidigare lagföringen har skett på begäran av svensk myndighet eller sedan personen har utlämnats från Sverige för lagföring,
4. den tidigare lagföringen eller domen uppenbart står i strid med svenska allmänna rättsprinciper, eller
5. sådana förhållanden föreligger som enligt 58 kap. 3 § rättegångsbalken kan föranleda resning till men för den tilltalade.

Regeringen tillkännager de överenskommelser som avses i andra stycket.

Prop. 2013/14:146
Bilaga 2

Krav på åtalsförordnande

9 § Brott som avses i 8 § får inte åtalas utan att Riksåklagaren har meddelat åtalsförordnande.

Åtalsförordnande får meddelas endast om åtal är påkallat ur allmän synpunkt. Vid prövningen skall brottslighetens anknytning till främmande stat och de intressen som den staten har beaktas särskilt. Om det finns särskilda skäl, får Riksåklagaren överlämna prövningen till regeringen.

Beaktande av utländsk påföljd

10 § Döms någon i Sverige för en gärning som avses i 8 § skall vid bestämmande av påföljd skälig hänsyn tas till verkställighet av tidigare ådömd påföljd som den tilltalade undergått till följd av den tidigare lagföringen. Frihetsberövande till följd av den tidigare domen eller lagföringen skall om möjligt i sin helhet räknas av från böter eller fängelse.

I fall som avses i första stycket får dömas till lindrigare straff än vad som är föreskrivet för gärningen eller påföljd helt efterges.

Övriga bestämmelser

Folkrättsliga begränsningar

11 § De begränsningar av svensk domstols behörighet och tillämpligheten av svensk lag som följer av allmän folkrätt eller av en överenskommelse med annan stat eller mellanfolklig organisation som är bindande för Sverige skall iaktas.

Utlämning

12 § Om utlämning är särskilt föreskrivet.

Villkor som ställs upp vid utlämning från främmande stat till Sverige skall iaktas här i riket.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

22 kap. Om landsförräderi m.m.

6 a §

Den som

1. utvecklar, producerar eller på annat sätt förvärvar, lagrar eller bibehåller kemiska vapen eller överför, direkt eller indirekt, kemiska vapen till någon,

Den som

1. utvecklar, producerar eller på annat sätt förvärvar, lagrar eller bibehåller kemiska vapen eller överför, direkt eller indirekt, kemiska vapen till någon,

2. använder kemiska vapen,	2. använder kemiska vapen,
3. deltar i militära förberedelser för användning av kemiska vapen eller	3. deltar i militära förberedelser för användning av kemiska vapen eller
4. använder ämnen för kravallbekämpning som en metod för krigföring döms, om gärningen inte är att bedöma som <i>folkrättsbrott</i> , för <u>olovlig befattning med kemiska vapen</u> till fängelse i högst fyra år.	4. använder ämnen för kravallbekämpning som en metod för krigföring döms, om gärningen inte är att bedöma som <i>brott enligt lagen (0000:000) om internationella brott</i> , för <u>olovlig befattning med kemiska vapen</u> till fängelse i högst fyra år.

Såsom kemiska vapen enligt första stycket 1-3 skall anses sådant som definieras som kemiska vapen i Förenta nationernas konvention om förbud mot utveckling, produktion, innehav och användning av kemiska vapen samt om deras förstöring.

Är brottet grovt, skall dömas till fängelse i högst tio år eller på livstid. Vid bedömande om brottet är grovt skall särskilt beaktas, om gärningen varit ägnad att i väsentlig grad bidra till utveckling, produktion eller spridning av kemiska vapen eller till att sådana vapen används mot människor.

6 b §

Den som använder, utvecklar, tillverkar, förvärvar, innehar eller överlåter antipersonella minor (truppminor), döms för olovlig befattning med minor till fängelse i högst fyra år, om gärningen inte är att bedöma som *folkrättsbrott*.

Den som använder, utvecklar, tillverkar, förvärvar, innehar eller överlåter antipersonella minor (truppminor), döms för olovlig befattning med minor till fängelse i högst fyra år, om gärningen inte är att bedöma som *brott enligt lagen (0000:000) om internationella brott*.

Första stycket gäller endast minor som avses i konventionen den 18 september 1997 om förbud mot användning, lagring, produktion och överföring av antipersonella minor (truppminor) samt om deras förstöring.

Sådan befattning med minor som är tillåten enligt den konvention som avses i andra stycket utgör inte brott.

Är brottet grovt skall dömas till fängelse i högst tio år eller på livstid. Vid bedömandet om brottet är grovt skall särskilt beaktas, om gärningen väsentligt bidragit till att minor kommit att användas på ett sätt som inneburit fara för många människors liv eller hälsa.

6 c §

Den som i strid med Förenta nationernas fördrag om

Den som i strid med Förenta nationernas fördrag om

fullständigt förbud mot kärnsprängningar deltar i eller på annat sätt medverkar till utförandet av en kärnvapenprovsprängning eller någon annan kärnsprängning döms för olovlig kärnsprängning till fängelse i högst fyra år, om gärningen inte är att bedöma som *folkrättsbrott*.

fullständigt förbud mot kärnsprängningar deltar i eller på annat sätt medverkar till utförandet av en kärnvapenprovsprängning eller någon annan kärnsprängning döms för olovlig kärnsprängning till fängelse i högst fyra år, om gärningen inte är att bedöma som *brott enligt lagen (0000:000) om internationella brott*.

Är brottet grovt, skall dömas till fängelse i högst tio år eller på livstid. Vid bedömandet om brottet är grovt skall särskilt beaktas om gärningen haft stor betydelse för kärnsprängningen eller om gärningen inneburit fara för människor eller för egendom av särskild betydenhet.

26 kap. Om fängelse

2 §

Fängelse får användas såsom gemensamt straff för flera brott, om fängelse kan följa på något av brotten.

Fängelse på viss tid får sättas över det svåraste av de högsta straff som kan följa på brotten men får inte överstiga de högsta straffen sammanlagda med varandra. Det får inte heller överskrida det svåraste straffet med mer än

1. ett år, om det svåraste straffet är kortare än fängelse i fyra år,
2. två år, om det svåraste straffet är fängelse i fyra år eller längre men inte uppgår till fängelse i åtta år,
3. fyra år, om det svåraste straffet är fängelse i åtta år eller längre.

Fängelse på viss tid får sättas över det svåraste av de högsta straff som kan följa på brotten men får inte överstiga de högsta straffen sammanlagda med varandra. Det får, *utom i fall som avses i 6 kap. 2 § lagen (0000:000) om internationella brott*, inte heller överskrida det svåraste straffet med mer än

1. ett år, om det svåraste straffet är kortare än fängelse i fyra år,
2. två år, om det svåraste straffet är fängelse i fyra år eller längre men inte uppgår till fängelse i åtta år,
3. fyra år, om det svåraste straffet är fängelse i åtta år eller längre.

Vid tillämpningen av andra stycket skall bötesstraff anses motsvara fängelse i fjorton dagar.

Det svåraste av de längsta straffen får inte underskridas.

6 Förslag till
Lag om upphävande av lagen (1964:169) om
straff för folkmord

Härigenom föreskrivs att lagen (1964:169) om straff för folkmord skall upphöra att gälla.

Denna lag träder i kraft den

Remissyttrande över betänkandet har avgetts av följande instanser:

Riksdagens ombudsmän (JO), Svea hovrätt, Hovrätten för Västra Sverige, Stockholms tingsrätt, Malmö tingsrätt, Justitiekanslern, Domstolsverket, Riksåklagaren, Rikspolisstyrelsen, Kriminalvårdsstyrelsen, Brottsförebyggande rådet, Brottsoffermyndigheten, Migrationsverket, Försvarsmakten, Statens räddningsverk, Kustbevakningen, Försvarshögskolan, Svenska Röda Korset, Tullverket, Riksrevisionsverket, Uppsala universitet, Juridiska fakultetsnämnden, Riksantikvarieämbetet, Sjöfartsverket, Luftfartsverket, Sveriges Television AB, Amnesty International, Svenska avdelningen av Internationella Juristkommissionen, Sveriges domareförbund och Sveriges Advokatsamfund.

Riksåklagaren har överlämnat yttranden från Ekobrottsmyndigheten, åklagarmyndigheterna i Västerås, Linköping, Göteborg, Malmö och Umeå samt de internationella åklagarkamrarna i Stockholm, Sundsvall och Linköping.

Följande instanser har inbjudits att yttra sig över betänkandet, men avstått:

Rädda Barnens riksförbund, Raoul Wallenberg-institutet, Svenska Freds- och skiljedomsföreningen, Svenska Helsingforskommittén för mänskliga rättigheter, Svenska FN-förbundet, Svenska Föreningen för Internationell Humanitär Rätt, Fonden för mänskliga rättigheter och Svenska Kvinnoförbundet för Fred och Frihet.

Romstadgan för Internationella brottmålsdomstolen

Romstadgan för Internationella brottmålsdomstolen är upprättad på sex originalspråk – arabiska, engelska, franska, kinesiska, ryska och spanska. Tekniska felaktigheter i de olika språkversionerna har i olika omgångar rättats av depositarien – Förenta nationernas generalsekreterare – genom en särskild procedur (procés verbaux). Den följande översättningen har tagit hänsyn till de rättelser som gjorts den 10 november 1998, den 12 juli och 30 november 1999 samt den 8 maj 2000 (de två sistnämnda rättelserna avsåg dock endast de franska och spanska versionerna).

Originaltexterna på de olika officiella språken med rättelser finns tillgängliga på Internet (<http://www.un.org>).

Översättningen av stadgan till svenska har ingen officiell status och tolkningar av olika bestämmelser bör därför ske med utgångspunkt i texterna på originalspråken.

ROME STATUTE OF THE INTERNATIONAL CRIMINAL COURT

ROMSTADGAN FÖR INTERNATIONELLA BROTTMÅLS- DOMSTOLEN

Prop. 2013/14:146
Bilaga 4

PREAMBLE

The States Parties to this Statute,

Conscious that all peoples are united by common bonds, their cultures pieced together in a shared heritage, and concerned that this delicate mosaic may be shattered at any time,

Mindful that during this century millions of children, women and men have been victims of unimaginable atrocities that deeply shock the conscience of humanity,

Recognizing that such grave crimes threaten the peace, security and well-being of the world,

Affirming that the most serious crimes of concern to the international community as a whole must not go unpunished and that their effective prosecution must be ensured by taking measures at the national level and by enhancing international cooperation,

Determined to put an end to impunity for the perpetrators of these crimes and thus to contribute to the prevention of such crimes,

Recalling that it is the duty of every State to exercise its criminal jurisdiction over those responsible for international

INGRESS

De stater som är parter i denna stadga,

som är medvetna om att alla folk hålls samman av gemensamma band, med deras kulturer sammanfogade till ett gemensamt arv, och som fruktar att denna ömtåliga mosaik när som helst kan förstöras,

som är medvetna om att miljontals barn, kvinnor och män under detta århundrade har fallit offer för ofattbara skändligheter som djupt skakar mänsklighetens samvete,

som erkänner att så allvarliga brott hotar freden, säkerheten och välståndet i världen,

som förklarar att de mest allvarliga brotten som angår hela det internationella samfundet inte får förbli ostraffade och att en effektiv lagföring av dem måste säkras genom åtgärder på det nationella planet och ett förstärkt internationellt samarbete,

som är beslutna att hindra att de som gör sig skyldiga till dessa brott går ostraffade och att därigenom medverka till att förebygga sådana brott,

som erinrar om att det åligger varje stat att utöva straffrättslig jurisdiktion över dem som har gjort sig skyldiga till internationella brott,

crimes,

Reaffirming the Purposes and Principles of the Charter of the United Nations, and in particular that all States shall refrain from the threat or use of force against the territorial integrity or political independence of any State, or in any other manner inconsistent with the Purposes of the United Nations,

Emphasizing in this connection that nothing in this Statute shall be taken as authorizing any State Party to intervene in an armed conflict or in the internal affairs of any State,

Determined to these ends and for the sake of present and future generations, to establish an independent permanent International Criminal Court in relationship with the United Nations system, with jurisdiction over the most serious crimes of concern to the international community as a whole,

Emphasizing that the International Criminal Court established under this Statute shall be complementary to national criminal jurisdictions,

Resolved to guarantee lasting respect for and the enforcement of international justice,

Have agreed as follows

som bekräftar ändamålen och grundsatserna i Förenta nationernas stadga, särskilt den att alla stater skall avhålla sig från hot om eller bruk av våld, riktat mot någon annan stats territoriella integritet eller politiska oberoende, eller på annat sätt som är oförenligt med Förenta nationernas ändamål,

som härvidlag understryker att ingen bestämmelse i denna stadga skall uppfattas som att tillåta någon stadgepart att ingripa i en väpnad konflikt eller i någon stats interna angelägenheter,

som är beslutna att i dessa syften och i innevarande och framtida generationers intresse upprätta en oberoende, permanent, internationell brottmålsdomstol som är anknuten till Förenta nationernas system och har jurisdiktion över de mest allvarliga brotten som angår hela det internationella samfundet,

som understryker att den internationella brottmålsdomstol som upprättas i enlighet med denna stadga skall komplettera nationell straffrättslig jurisdiktion,

som är beslutna att trygga varaktig respekt för och upprätthållande av internationell rättvisa,

har kommit överens om följande.

**PART 1.
ESTABLISHMENT OF
THE COURT**

**Article 1
The Court**

An International Criminal Court ("the Court") is hereby established. It shall be a permanent institution and shall have the power to exercise its jurisdiction over persons for the most serious crimes of international concern, as referred to in this Statute, and shall be complementary to national criminal jurisdictions. The jurisdiction and functioning of the Court shall be governed by the provisions of this Statute.

**Article 2
Relationship of the
Court with the United
Nations**

The Court shall be brought into relationship with the United Nations through an agreement to be approved by the Assembly of States Parties to this Statute and thereafter concluded by the President of the Court on its behalf.

**Article 3
Seat of the Court**

1. The seat of the Court shall be established at The Hague in the Netherlands ("the host State").

**DEL 1 UPPRÄTTANDE
AV DOMSTOLEN**

**Artikel 1
Domstolen**

Härmed inrättas en internationell brottmålsdomstol (*Domstolen*). Domstolen skall vara en permanent institution och ha rätt att utöva sin jurisdiktion över enskilda personer för de mest allvarliga brotten som är internationella angelägenheter i den mening som avses i denna stadga och komplettera de nationella straffrättsliga systemen. Bestämmelserna i denna stadga skall gälla för Domstolens jurisdiktion och dess funktionssätt.

**Artikel 2
Domstolens
förhållande till Förenta
nationerna**

Domstolens skall knytas till Förenta nationerna genom en överenskommelse som skall godkännas av denna stadgas partsförsamling och därefter ingås av domstolspresidenten på Domstolens vägnar.

**Artikel 3
Domstolens säte**

1. Domstolens säte skall upprättas i Haag i Nederländerna (*världstaten*).

2. The Court shall enter into a headquarters agreement with the host State, to be approved by the Assembly of States Parties and thereafter concluded by the President of the Court on its behalf.

3. The Court may sit elsewhere, whenever it considers it desirable, as provided in this Statute.

Article 4

Legal status and powers of the Court

1. The Court shall have international legal personality. It shall also have such legal capacity as may be necessary for the exercise of its functions and the fulfilment of its purposes.

2. The Court may exercise its functions and powers, as provided in this Statute, on the territory of any State Party and, by special agreement, on the territory of any other State.

PART 2. JURISDICTION, ADMISSIBILITY AND APPLICABLE LAW

2. Domstolen skall ingå en högkvartersöverenskommelse med värdstaten, vilken skall godkännas av stadgepartsförsamlingen och därefter ingås av domstolspresidenten på Domstolens vägnar.

3. Domstolen får sammanträda på annan plats i enlighet med bestämmelserna i denna stadga om den anser det vara önskvärt.

Artikel 4

Domstolens rättsliga status och befogenheter

1. Domstolen skall ha internationell rättskapacitet. Den skall också ha den rättshandlingsförmåga som är nödvändig för att fullgöra sina uppgifter och uppfylla sina ändamål.

2. Domstolen får i enlighet med denna stadga fullgöra sina uppgifter och utöva sina befogenheter inom varje stadgeparts territorium och, efter särskild överenskommelse, inom annan stats territorium.

DEL 2 JURISDIKTION, PROCESSFÖRUTSÄTT NINGAR OCH TILLÄMPLIG LAG

Article 5
Crimes within the
jurisdiction of the Court

1. The jurisdiction of the Court shall be limited to the most serious crimes of concern to the international community as a whole. The Court has jurisdiction in accordance with this Statute with respect to the following crimes:

- (a) The crime of genocide;
- (b) Crimes against humanity;
- (c) War crimes;
- (d) The crime of aggression.

2. The Court shall exercise jurisdiction over the crime of aggression once a provision is adopted in accordance with articles 121 and 123 defining the crime and setting out the conditions under which the Court shall exercise jurisdiction with respect to this crime. Such a provision shall be consistent with the relevant provisions of the Charter of the United Nations.

Article 6
Genocide

For the purpose of this Statute, "genocide" means any of the following acts committed with intent to destroy, in whole or in part, a national, ethnical, racial or religious group, as such:

- (a) Killing members of

Artikel 5
Brott som omfattas av
Domstolens jurisdiktion

1. Domstolens jurisdiktion skall inskränka sig till de mest allvarliga brotten som angår hela det internationella samfundet. Domstolen skall ha jurisdiktion i enlighet med denna stadga i fråga om följande brott:

- a) Folkmord.
- b) Brott mot mänskligheten.
- c) Krigsförbrytelser.
- d) Aggressionsbrott.

2. Domstolen skall utöva jurisdiktion över aggressionsbrottet så snart en bestämmelse har antagits i enlighet med artiklarna 121 och 123 som definierar detta brott och fastställer villkoren för Domstolens utövande av sin jurisdiktion över det. En sådan bestämmelse skall vara förenlig med de tillämpliga bestämmelserna i Förenta nationernas stadga.

Artikel 6
Folkmord

Med *folk mord* avses i denna stadga var och en av följande gärningar förövad i avsikt att helt eller delvis förgöra en nationell, etnisk, rasmässigt bestämd eller religiös folkgrupp som sådan, nämligen

- a) att döda medlemmar

the group;
(b) Causing serious bodily or mental harm to members of the group;

(c) Deliberately inflicting on the group conditions of life calculated to bring about its physical destruction in whole or in part;

(d) Imposing measures intended to prevent births within the group;

(e) Forcibly transferring children of the group to another group.

Article 7 Crimes against humanity

1. For the purpose of this Statute, "crime against humanity" means any of the following acts when committed as part of a widespread or systematic attack directed against any civilian population, with knowledge of the attack:

(a) Murder;
(b) Extermination;
(c) Enslavement;
(d) Deportation or forcible transfer of population;

(e) Imprisonment or other severe deprivation of physical liberty in violation of fundamental rules of international law;

(f) Torture;
(g) Rape, sexual slavery, enforced prostitution, forced

av folkgruppen,
b) att tillfoga medlemmar av folkgruppen svår kroppslig eller själslig skada,

c) att uppsåtligen påtvinga folkgruppen levnadsvillkor som är avsedda att medföra dess fysiska undergång helt eller delvis,

d) att genomföra åtgärder som är avsedda att förhindra födelser inom folkgruppen,

e) att med våld överföra barn från folkgruppen till en annan folkgrupp.

Artikel 7 Brott mot mänskligheten

1. Med *brott mot mänskligheten* avses i denna stadga var och en av följande gärningar när de begås som en del av ett vidsträckt eller systematiskt angrepp riktat mot civilbefolkning med insikt om angreppet:

a) Mord.
b) Utrotning.
c) Förslavning.
d) Deportation eller tvångsförflyttning av befolkning.

e) Fängslande eller annat allvarligt berövande av fysisk frihet i strid med grundläggande folkrättsliga regler.

f) Tortyr.
g) Våldtäkt, sexuellt slaveri, påtvingad

pregnancy, enforced sterilization, or any other form of sexual violence of comparable gravity;

(h) Persecution against any identifiable group or collectivity on political, racial, national, ethnic, cultural, religious, gender as defined in paragraph 3, or other grounds that are universally recognized as impermissible under international law, in connection with any act referred to in this paragraph or any crime within the jurisdiction of the Court;

(i) Enforced disappearance of persons;

(j) The crime of apartheid;

(k) Other inhumane acts of a similar character intentionally causing great suffering, or serious injury to body or to mental or physical health.

2. For the purpose of paragraph 1:

(a) "Attack directed against any civilian population" means a course of conduct involving the multiple commission of acts referred to in paragraph 1 against any civilian population, pursuant to or in furtherance of a State or organizational policy to

prostitution, påtvingat havandeskap, påtvingad sterilisering eller varje annan form av sexuellt våld av motsvarande svårighetsgrad.

h) Förföljelse av en identifierbar folkgrupp eller ett identifierbart kollektiv av politiska, rasmässiga, nationella, etniska, kulturella, religiösa, genusmässiga, enligt definitionen i punkt 3 i denna artikel, eller av andra skäl som universellt är erkända som otillåtna enligt folkrätten, i samband med en gärning som avses i denna punkt eller ett annat brott som omfattas av Domstolens jurisdiktion.

i) Påtvingat försvinnande av personer.

j) Brottet apartheid.

k) Andra omänskliga handlingar av liknande beskaffenhet som uppsåtliga förorsakar svårt lidande, svår kroppslig skada eller svårt själsligt eller fysiskt men.

2. I punkt 1

a) avses med *angrepp riktat mot civilbefolkning*: ett beteende som består i upprepat förövande av gärningar som avses i punkt 1 mot civilbefolkning för att främja en stats eller en organisations politik att genomföra ett sådant angrepp,

commit such attack;

(b) "Extermination" includes the intentional infliction of conditions of life, inter alia the deprivation of access to food and medicine, calculated to bring about the destruction of part of a population;

(c) "Enslavement" means the exercise of any or all of the powers attaching to the right of ownership over a person and includes the exercise of such power in the course of trafficking in persons, in particular women and children;

(d) "Deportation or forcible transfer of population" means forced displacement of the persons concerned by expulsion or other coercive acts from the area in which they are lawfully present, without grounds permitted under international law;

(e) "Torture" means the intentional infliction of severe pain or suffering, whether physical or mental, upon a person in the custody or under the control of the accused; except that torture shall not include pain or suffering arising only from, inherent in or incidental to, lawful sanctions;

(f) "Forced pregnancy" means the unlawful

b) *utrotning* inbegriper uppsåtligt påtvingande av levnadsförhållanden, bland annat berövande av tillgång till livsmedel och läkemedel, i avsikt att åstadkomma förgörande av en del av en befolkning,

c) avses med *förslavning*: utövande av någon eller all den makt som följer av äganderätt över en person; detta inbegriper utövande av denna makt vid handel med människor, särskilt kvinnor och barn,

d) avses med *deportation* eller *tvångsförflyttning av befolkning*: påtvingad förflyttning utan folkrättsligt tillåtna skäl av de berörda personerna genom utvisning eller andra tvångsmedel från det område där de lagligen uppehåller sig,

e) avses med *tortyr*: uppsåtligt tillfogande av allvarlig smärta eller svårt fysiskt eller psykiskt lidande för någon som befinner sig i den tilltalades förvar eller står under hans eller hennes kontroll; tortyr innefattar inte smärta eller lidande som uppkommer enbart genom eller är förknippade med lagenliga sanktioner,

f) avses med *påtvingat havandeskap*: olaglig

confinement of a woman forcibly made pregnant, with the intent of affecting the ethnic composition of any population or carrying out other grave violations of international law. This definition shall not in any way be interpreted as affecting national laws relating to pregnancy;

(g) "Persecution" means the intentional and severe deprivation of fundamental rights contrary to international law by reason of the identity of the group or collectivity;

(h) "The crime of apartheid" means inhumane acts of a character similar to those referred to in paragraph 1, committed in the context of an institutionalized regime of systematic oppression and domination by one racial group over any other racial group or groups and committed with the intention of maintaining that regime;

(i) "Enforced disappearance of persons" means the arrest, detention or abduction of persons by, or with the authorization, support or acquiescence of, a State or a political organization, followed by a refusal to acknowledge that deprivation of freedom or to give information on the fate or whereabouts of those persons, with the intention of removing them from the

inspärning av en kvinna som med våld försatts i havande tillstånd med avsikt att påverka den etniska sammansättningen av en befolkning eller att föröva andra svåra överträdelser av folkrätten; denna definition skall inte på något sätt tolkas som att inverka på nationella lagar rörande havandeskap,

g) avses med *förföljelse*: uppsåtligt och allvarligt berövande av grundläggande rättigheter i strid

med folkrätten på grund av en folkgrupps eller ett kollektivs identitet,

h) avses med *brottet apartheid*: omänskliga gärningar av en beskaffenhet motsvarande de som avses i punkt 1, vilka begås i förbindelse med en institutionaliserad ordning av systematiskt förtryck och dominans av en rasgrupp över en eller flera andra rasgrupper, och vilka begås med avsikt att vidmakthålla denna ordning,

i) avses med *påtvingat försvinnande av personer*: gripande, hållande i fängsligt förvar eller bortförande av personer av eller med tillstånd, stöd eller samtycke från en stat eller en politisk organisation som åtföljs av vägran att tillstå frihetsberövandet eller lämna upplysningar om de berörda personernas öde

protection of the law for a prolonged period of time.

3. For the purpose of this Statute, it is understood that the term "gender" refers to the two sexes, male and female, within the context of society. The term "gender" does not indicate any meaning different from the above.

Article 8 War crimes

1. The Court shall have jurisdiction in respect of war crimes in particular when committed as part of a plan or policy or as part of a large-scale commission of such crimes.

2. For the purpose of this Statute, "war crimes" means:

(a) Grave breaches of the Geneva Conventions of 12 August 1949, namely, any of the following acts against persons or property protected under the provisions of the relevant Geneva Convention:

- (i) Wilful killing;
- (ii) Torture or inhuman treatment, including biological experiments;
- (iii) Wilfully causing great suffering, or serious injury to body or health;
- (iv) Extensive destruction and appropriation of property, not justified by military necessity and

eller uppehållsort med avsikt att undandra dem rättsligt skydd under en längre tid.

3. Termen *genus* avser i denna stadga båda könen, kvinnor och män, i ett samhällsligt perspektiv. Termen *genus* har således ingen betydelse som skiljer sig från den nyss nämnda.

Artikel 8 Krigsförbrytelser

1. Domstolen skall ha jurisdiktion över krigsförbrytelser särskilt när de begås som en del av en plan eller en politik eller utgör en del av förövädet av sådana brott i stor skala.

2. Med *krigsförbrytelser* avses i denna stadga

a) Svåra överträdelser av Genèvekonventionerna av den 12 augusti 1949, nämligen följande gärningar som riktar sig mot personer eller egendom som skyddas enligt bestämmelserna i den tillämpliga Genèvekonventionen:

- i) Uppsåttligt dödande.
- ii) Tortyr eller omänsklig behandling inbegripet biologiska experiment.
- iii) Uppsåttligt förorsakande av svårt lidande eller svår skada till kropp eller hälsa.
- iv) Olaglig och godtycklig förstörelse eller tillägnelse av egendom i stor omfattning som inte

carried out unlawfully and wantonly;

(v) Compelling a prisoner of war or other protected person to serve in the forces of a hostile Power;

(vi) Wilfully depriving a prisoner of war or other protected person of the rights of fair and regular trial;

(vii) Unlawful deportation or transfer or unlawful confinement;

(viii) Taking of hostages.

(b) Other serious violations of the laws and customs applicable in international armed conflict, within the established framework of international law, namely, any of the following acts:

(i) Intentionally directing attacks against the civilian population as such or against individual civilians not taking direct part in hostilities;

(ii) Intentionally directing attacks against civilian objects, that is, objects which are not military objectives;

(iii) Intentionally directing attacks against personnel, installations, material, units or vehicles involved in a humanitarian assistance or peacekeeping mission in accordance with the Charter of the United Nations, as long as they are

rättfärdigas av militär nödvändighet.

v) Tvingande av en krigsfånge eller en annan skyddad person att tjänstgöra i en fientlig makts stridskrafter.

vi) Uppsåttligt berövande av rätten till opartisk rättegång i laga ordning för en krigsfånge eller en annan skyddad person.

vii) Olaglig deportation eller förflyttning eller olaglig inspärning.

viii) Tagande av gisslan.

b) Annan allvarlig kränkning av lag eller sedvanerätt som är tillämplig i internationella väpnade konflikter inom den vedertagna folkrättsliga ramen, nämligen någon av följande gärningar:

i) Uppsåttligt riktande av angrepp mot civilbefolkning som sådan eller mot enskilda civila som inte direkt deltar i fientligheter.

ii) Uppsåttligt riktande av angrepp mot civil egendom, det vill säga egendom som inte utgör ett militärt mål.

iii) Uppsåttligt riktande av angrepp mot personal, anläggningar, materiel, enheter eller fordon som deltar i en humanitär biståndsinsats eller i en fredsbevarande insats i enlighet med Förenta nationernas stadga, så länge

entitled to the protection given to civilians or civilian objects under the international law of armed conflict;

(iv) Intentionally launching an attack in the knowledge that such attack will cause incidental loss of life or injury to civilians or damage to civilian objects or widespread, long-term and severe damage to the natural environment which would be clearly excessive in relation to the concrete and direct overall military advantage anticipated;

(v) Attacking or bombarding, by whatever means, towns, villages, dwellings or buildings which are undefended and which are not military objectives;

(vi) Killing or wounding a combatant who, having laid down his arms or having no longer means of defence, has surrendered at discretion;

(vii) Making improper use of a flag of truce, of the flag or of the military insignia and uniform of the enemy or of the United Nations, as well as of the distinctive emblems of the Geneva Conventions, resulting in death or serious personal injury;

(viii) The transfer,

de är berättigade till det skydd som tillkommer civilbefolkning eller civil egendom i enlighet med folkrätten i väpnade konflikter.

iv) Uppsåttligt inledande av angrepp med insikt om att det också kommer att leda till spillande av liv eller åsamkande av skada för civila eller civil egendom eller vidsträckta, långvariga och allvarliga skador på den naturliga miljön, vilka kan anses vara klart överdrivna vid jämförelse med den påtagliga och direkta övergripande militära fördel som kan förväntas.

v) Angrepp eller bombardemang, oavsett med vilka medel, av städer, byar, bostäder eller byggnader som inte försvaras och inte utgör ett militärt mål.

vi) Dödande eller sårande av en kombattant som, sedan han nedlagt vapnen eller inte längre är i stånd att försvara sig, har gett sig på nåd och onåd.

vii) Otillbörligt användande av parlamentärflagg, fiendens flagg eller Förenta nationernas flagg eller militära gradbeteckningar och uniformer eller Genèvekonventionernas kännetecken med död eller allvarlig personskada som följd.

viii) Ockupationsmakts

directly or indirectly, by the Occupying Power of parts of its own civilian population into the territory it occupies, or the deportation or transfer of all or parts of the population of the occupied territory within or outside this territory;

(ix) Intentionally directing attacks against buildings dedicated to religion, education, art, science or charitable purposes, historic monuments, hospitals and places where the sick and wounded are collected, provided they are not military objectives;

(x) Subjecting persons who are in the power of an adverse party to physical mutilation or to medical or scientific experiments of any kind which are neither justified by the medical, dental or hospital treatment of the person concerned nor carried out in his or her interest, and which cause death to or seriously endanger the health of such person or persons;

(xi) Killing or wounding treacherously individuals belonging to the hostile nation or army;

(xii) Declaring that no quarter will be given;

(xiii) Destroying or seizing the enemy's property unless such destruction or

förflyttning direkt eller indirekt av en del av sin egen civilbefolkning till det område som den ockuperar eller deportation eller förflyttning inom eller utanför det ockuperade området av hela eller en del av befolkningen i detta område.

ix) Uppsåttligt riktande av angrepp mot byggnader avsedda för religion, undervisning, konst, vetenskap eller välgörande ändamål, historiska minnesmärken, sjukhus och uppsamlingsplatser för sjuka och sårade under förutsättning att de inte utgör ett militärt mål.

x) Utsättande av någon som fallit i en motparts våld för fysisk stympling eller medicinska eller vetenskapliga experiment i någon form som varken rättfärdigas av vederbörandes medicinska, odontologiska eller sjukhusmässiga vårdbehov eller utförs i hans eller hennes intresse och vilka förorsakar död eller allvarligt hotar hälsan för den personen.

xi) Förrädiskt dödande eller sårande av till den fientliga nationen eller armén tillhörande personer.

xii) Förklarande att pardon inte kommer att ges.

xiii) Förstörelse eller beslagtalande av fiendens tillhörigheter såvida inte

seizure be imperatively demanded by the necessities of war;

(xiv) Declaring abolished, suspended or inadmissible in a court of law the rights and actions of the nationals of the hostile party;

(xv) Compelling the nationals of the hostile party to take part in the operations of war directed against their own country, even if they were in the belligerent's service before the commencement of the war;

(xvi) Pillaging a town or place, even when taken by assault;

(xvii) Employing poison or poisoned weapons;

(xviii) Employing asphyxiating, poisonous or other gases, and all analogous liquids, materials or devices;

(xix) Employing bullets which expand or flatten easily in the human body, such as bullets with a hard envelope which does not entirely cover the core or is pierced with incisions;

(xx) Employing weapons, projectiles and material and methods of warfare which are of a nature to cause superfluous injury or unnecessary suffering or which are inherently indiscriminate in

detta till följd av krigets krav är oundgängligen nödvändigt.

xiv) Förklarande att motpartens medborgares rättigheter och rätt att väcka talan är upphävda, tillfälligt försatta ur kraft eller utestängda från att kunna göras gällande inför domstolarna.

xv) Tvingande av motpartens medborgare att delta i krigsoperationer riktade mot deras eget land även om de var i den krigförandes tjänst innan kriget börjat.

xvi) Plundring av en stad eller en plats även om den har tagits med storm.

xvii) Användande av gifter eller förgiftade vapen.

xviii) Användande av kvävande, giftiga eller andra gaser och alla likvärdiga vätskor, ämnen eller medel.

xix) Användande av kulor som lätt utvidgar sig eller tillplattas i människokroppen, såsom kulor med hård mantel, om denna inte helt och hållet täcker kärnan eller är försedd med inskränningar.

xx) Användande av vapen, projektiler och material samt stridsmetoder av sådan beskaffenhet att de kan förorsaka överflödigt skada eller onödigt lidande eller som är av urskillningslös beskaffenhet i strid

violation of the international law of armed conflict, provided that such weapons, projectiles and material and methods of warfare are the subject of a comprehensive prohibition and are included in an annex to this Statute, by an amendment in accordance with the relevant provisions set forth in articles 121 and 123;

(xxi) Committing outrages upon personal dignity, in particular humiliating and degrading treatment;

(xxii) Committing rape, sexual slavery, enforced prostitution, forced pregnancy, as defined in article 7, paragraph 2 (f), enforced sterilization, or any other form of sexual violence also constituting a grave breach of the Geneva Conventions;

(xxiii) Utilizing the presence of a civilian or other protected person to render certain points, areas or military forces immune from military operations;

(xxiv) Intentionally directing attacks against buildings, material, medical units and transport, and personnel using the distinctive emblems of the Geneva Conventions in conformity with international law;

(xxv) Intentionally using

med folkrätten i väpnade konflikter under förutsättning att sådana vapen, projektiler, material och stridsmetoder är föremål för ett allomfattande förbud och omfattas av en bilaga till denna stadga till följd av en ändring som har gjorts i enlighet med de tillämpliga bestämmelser som avses i artiklarna 121 och 123.

xxi) Kränkande av personlig värdighet, särskilt förödmjukande och nedsättande behandling.

xxii) Våldtäkt, sexuellt slaveri, påtvingad prostitution, påtvingat havandeskap enligt definitionen i artikel 7.2 f, påtvingad sterilisering eller annan form av sexuellt våld, som också utgör en svår överträdelse av Genèvekonventionerna.

xxiii) Användande av en civil eller annan skyddad person för att genom sin närvaro skydda vissa platser, områden eller väpnade styrkor från stridshandlingar.

xxiv) Uppsåtligt riktande av angrepp mot byggnader, utrustning, medicinska enheter och transporter samt personal som bär Genèvekonventionernas kännetecken i enlighet med folkrätten.

xxv) Uppsåtligt

starvation of civilians as a method of warfare by depriving them of objects indispensable to their survival, including wilfully impeding relief supplies as provided for under the Geneva Conventions;

(xxvi) Conscripting or enlisting children under the age of fifteen years into the national armed forces or using them to participate actively in hostilities.

(c) In the case of an armed conflict not of an international character, serious violations of article 3 common to the four Geneva Conventions of 12 August 1949, namely, any of the following acts committed against persons taking no active part in the hostilities, including members of armed forces who have laid down their arms and those placed hors de combat by sickness, wounds, detention or any other cause:

(i) Violence to life and person, in particular murder of all kinds, mutilation, cruel treatment and torture;

(ii) Committing outrages upon personal dignity, in particular humiliating and degrading treatment;

(iii) Taking of hostages;

användande av utsvältning av civilbefolkning som en stridsmetod genom att beröva den förnödenheter som är nödvändiga för dess överlevnad, däribland uppsåtligt förhindrande av hjälpsändningar i enlighet med Genèvekonventionerna.

xxvi) Uttagande eller värvande av barn som inte fyllt 15 år till de nationella väpnade styrkorna eller användande av dem till att aktivt delta i fientligheter.

c) I fall av väpnad konflikt som inte är av internationell karaktär, allvarliga kränkningar av artikel 3 som är gemensam för de fyra Genèvekonventionerna av den 12 augusti 1949, nämligen någon av följande gärningar som begåtts mot personer som inte deltar aktivt i fientligheterna, däribland medlemmar av de väpnade styrkorna som har lagt ned vapnen och personer som försatts ur stridbart skick genom sjukdom, sårskada, fångenskap eller av annat skäl:

i) Våld mot liv och person, i synnerhet mord i alla dess former, stympning, grym behandling och tortyr.

ii) Kränkande av den personliga värdigheten, i synnerhet förödmjukande och nedsättande behandling.

iii) Tagande av gisslan.

(iv) The passing of sentences and the carrying out of executions without previous judgement pronounced by a regularly constituted court, affording all judicial guarantees which are generally recognized as indispensable.

(d) Paragraph 2 (c) applies to armed conflicts not of an international character and thus does not apply to situations of internal disturbances and tensions, such as riots, isolated and sporadic acts of violence or other acts of a similar nature.

(e) Other serious violations of the laws and customs applicable in armed conflicts not of an international character, within the established framework of international law, namely, any of the following acts:

(i) Intentionally directing attacks against the civilian population as such or against individual civilians not taking direct part in hostilities;

(ii) Intentionally directing attacks against buildings, material, medical units and transport, and personnel using the distinctive emblems of the Geneva Conventions in conformity with international law;

(iii) Intentionally

iv) Utdömande av straff och verkställande av avrättningar utan föregående dom avkunnad av i laga ordning tillsatt domstol vars rättskipning erbjuder de garantier som allmänt erkänns som oumbärliga.

d) Punkt 2 c är tillämplig i icke-internationella väpnade konflikter och därför inte i situationer som har uppkommit till följd av interna störningar och spänningar, såsom upplopp, enstaka och sporadiska våldshandlingar och andra liknande handlingar.

e) Andra allvarliga kränkningar av lag eller sedvanerätt som är tillämplig i icke-internationella väpnade konflikter inom den vedertagna folkrättsliga ramen, nämligen någon av följande gärningar:

i) Uppsåttligt angrepp mot civilbefolkning som sådan eller mot enskilda civila som inte direkt deltar i fientligheter.

ii) Uppsåttligt riktande av angrepp mot byggnader, utrustning, medicinska enheter och transporter samt personal som bär Genèvekonventionernas kännetecken i enlighet med folkrätten.

iii) Uppsåttligt riktande

directing attacks against personnel, installations, material, units or vehicles involved in a humanitarian assistance or peacekeeping mission in accordance with the Charter of the United Nations, as long as they are entitled to the protection given to civilians or civilian objects under the international law of armed conflict;

(iv) Intentionally directing attacks against buildings dedicated to religion, education, art, science or charitable purposes, historic monuments, hospitals and places where the sick and wounded are collected, provided they are not military objectives;

(v) Pillaging a town or place, even when taken by assault;

(vi) Committing rape, sexual slavery, enforced prostitution, forced pregnancy, as defined in article 7, paragraph 2 (f), enforced sterilization, and any other form of sexual violence also constituting a serious violation of article 3 common to the four Geneva Conventions;

(vii) Conscripting or enlisting children under the age of fifteen years into armed forces or groups or using them to participate actively in hostilities;

av angrepp mot personal, anläggningar, materiel, enheter eller fordon som deltar i en humanitär biståndsinsats eller i en fredsbevarande insats i enlighet med Förenta nationernas stadga, så länge de är berättigade till det skydd som tillkommer civilbefolkning eller civil egendom i enlighet med folkrätten i väpnade konflikter.

iv) Uppsåtligt riktande av angrepp mot byggnader avsedda för religion, undervisning, konst, vetenskap eller välgörande ändamål, historiska minnesmärken, sjukhus och uppsamlingsplatser för sjuka och sårade under förutsättning att de inte utgör ett militärt mål.

v) Plundring av en stad eller en plats även om den har tagits med storm.

vi) Våldtäkt, sexuellt slaveri, påtvingad prostitution, påtvingat havandeskap enligt definitionen i artikel 7.2 f, påtvingad sterilisering eller annan form av sexuellt våld, som också utgör en allvarlig kränkning av artikel 3 som är gemensam för de fyra Genèvekonventionerna.

vii) Uttagande eller värvande av barn som inte fyllt 15 år till väpnade styrkor eller grupper eller användande av dem till att aktivt delta i fientligheter.

(viii) Ordering the displacement of the civilian population for reasons related to the conflict, unless the security of the civilians involved or imperative military reasons so demand;

(ix) Killing or wounding treacherously a combatant adversary;

(x) Declaring that no quarter will be given;

(xi) Subjecting persons who are in the power of another party to the conflict to physical mutilation or to medical or scientific experiments of any kind which are neither justified by the medical, dental or hospital treatment of the person concerned nor carried out in his or her interest, and which cause death to or seriously endanger the health of such person or persons;

(xii) Destroying or seizing the property of an adversary unless such destruction or seizure be imperatively demanded by the necessities of the conflict;

(f) Paragraph 2 (e) applies to armed conflicts not of an international character and thus does not apply to situations of internal disturbances and tensions, such as riots, isolated and sporadic acts of

viii) Beordrande av förflyttning av civilbefolkning av skäl som sammanhänger med konflikten, såvida inte den berörda civilbefolkningens säkerhet eller tvingande militär nödvändighet kräver det.

ix) Förrådiskt dödande eller sårande av en kombattant tillhörande motståndaren.

x) Förklarande att pardon inte kommer att ges.

xi) Utsättande av någon som fallit i en annan parts våld för fysisk stympling eller medicinska eller vetenskapliga experiment i någon form som varken motiveras av vederbörandes medicinska, odontologiska eller sjukhusmässiga vårdbehov eller utförs i hans eller hennes intresse och vilka förorsakar död eller allvarligt hotar hälsan för den personen.

xii) Förstörelse eller beslagtalande av en motståndares tillhörigheter, såvida inte detta till följd av konfliktens krav är oundgängligen nödvändigt.

f) Punkt 2 e är tillämplig i icke-internationella väpnade konflikter och därför inte i situationer som har uppkommit till följd av interna störningar och spänningar, såsom upplöpp, enstaka och sporadiska

violence or other acts of a similar nature. It applies to armed conflicts that take place in the territory of a State when there is protracted armed conflict between governmental authorities and organized armed groups or between such groups.

3. Nothing in paragraph 2 (c) and (e) shall affect the responsibility of a Government to maintain or re-establish law and order in the State or to defend the unity and territorial integrity of the State, by all legitimate means.

Article 9 Elements of Crimes

1. Elements of Crimes shall assist the Court in the interpretation and application of articles 6, 7 and 8. They shall be adopted by a two-thirds majority of the members of the Assembly of States Parties.

2. Amendments to the Elements of Crimes may be proposed by:

- (a) Any State Party;
- (b) The judges acting by an absolute majority;
- (c) The Prosecutor.

Such amendments shall be adopted by a two-thirds majority of the members of the Assembly of States Parties.

våldshandlingar och andra liknande handlingar. Den är tillämplig i väpnade konflikter som äger rum inom en stats territorium när det förekommer en långvarig väpnad konflikt mellan regeringsmyndigheter och organiserade väpnade grupper eller mellan sådana grupper.

3. Inget i punkt 2 c och e skall inverka på en regerings ansvar för att upprätthålla eller återupprätta lag och ordning i staten eller för att försvara statens enighet och territoriella integritet med alla lagliga medel.

Artikel 9 Brottskriterier

1. Brottskriterier skall vara Domstolen till hjälp vid tolkningen och tillämpningen av artiklarna 6-8. De skall antas med två tredjedels majoritet av stadgeparts församlingens medlemmar.

2. Ändringar i brottskriterierna får föreslås av

- a) varje stadgepart,
- b) en absolut majoritet av domarna,
- c) åklagaren.

Ändringarna skall antas med två tredjedels majoritet av stadgeparts församlingens medlemmar.

3. The Elements of Crimes and amendments thereto shall be consistent with this Statute.

Article 10

Nothing in this Part shall be interpreted as limiting or prejudicing in any way existing or developing rules of international law for purposes other than this Statute.

Article 11 Jurisdiction *ratione temporis*

1. The Court has jurisdiction only with respect to crimes committed after the entry into force of this Statute.

2. If a State becomes a Party to this Statute after its entry into force, the Court may exercise its jurisdiction only with respect to crimes committed after the entry into force of this Statute for that State, unless that State has made a declaration under article 12, paragraph 3.

Article 12 Preconditions to the exercise of jurisdiction

1. A State which becomes a Party to this Statute thereby accepts the jurisdiction of the Court with respect to the crimes referred to in article 5.

2. In the case of article

3. Brottskriterierna och ändringar i dem skall stå i överensstämmelse med denna stadga.

Artikel 10

Inget i denna del skall tolkas som att det i några andra syften än för denna stadga på något vis inskränker gällande folkrättsliga regler eller föregriper sådana regler som är under utveckling.

Artikel 11 Tidsavgränsning av Domstolens jurisdiktion

1. Domstolens jurisdiktion skall endast omfatta brott som begåtts efter denna stadgas ikraftträdande.

2. Om en stat blir part i denna stadga sedan den har trätt i kraft, får Domstolen endast utöva sin jurisdiktion med avseende på brott som begåtts efter stadgans ikraftträdande för den staten, såvida den inte har gjort en förklaring i enlighet med artikel 12.3.

Artikel 12 Förutsättningar för utövande av jurisdiktion

1. En stat som blir part i denna stadga godtar därigenom Domstolens jurisdiktion i fråga om de brott som avses i artikel 5.

2. I de fall som avses i

13, paragraph (a) or (c), the Court may exercise its jurisdiction if one or more of the following States are Parties to this Statute or have accepted the jurisdiction of the Court in accordance with paragraph 3:

(a) The State on the territory of which the conduct in question occurred or, if the crime was committed on board a vessel or aircraft, the State of registration of that vessel or aircraft;

(b) The State of which the person accused of the crime is a national.

3. If the acceptance of a State which is not a Party to this Statute is required under paragraph 2, that State may, by declaration lodged with the Registrar, accept the exercise of jurisdiction by the Court with respect to the crime in question. The accepting State shall cooperate with the Court without any delay or exception in accordance with Part 9.

Article 13 Exercise of jurisdiction

The Court may exercise its jurisdiction with respect to a crime referred to in article 5 in accordance with the provisions of this Statute if:

(a) A situation in which

artikel 13 a eller c får Domstolen utöva sin jurisdiktion, om en eller flera av följande stater är parter i denna stadga eller har godtagit Domstolens jurisdiktion i enlighet med punkt 3 nedan:

a) Den stat inom vars territorium gärningarna i fråga har ägt rum eller, om brottet har förövats ombord på ett fartyg eller luftfartyg, dettas registreringsstat.

b) Den stat i vilken den som anklagas är medborgare.

3. Om godtagande av en stat som inte är part i denna stadga fordras i enlighet med punkt 2, får den staten genom en förklaring som ingivits till registratorn godta att Domstolen utövar jurisdiktion avseende brottet i fråga. Den godtagande staten skall samarbeta med Domstolen i enlighet med del 9 i denna stadga utan dröjsmål eller inskränkningar.

Artikel 13 Utövande av jurisdiktion

Domstolen får utöva sin jurisdiktion i enlighet med bestämmelserna i denna stadga i fråga om brott som avses i artikel 5

a) om en situation, i

one or more of such crimes appears to have been committed is referred to the Prosecutor by a State Party in accordance with article 14;

(b) A situation in which one or more of such crimes appears to have been committed is referred to the Prosecutor by the Security Council acting under Chapter VII of the Charter of the United Nations; or

(c) The Prosecutor has initiated an investigation in respect of such a crime in accordance with article 15.

Article 14
Referral of a situation
by a State Party

1. A State Party may refer to the Prosecutor a situation in which one or more crimes within the jurisdiction of the Court appear to have been committed requesting the Prosecutor to investigate the situation for the purpose of determining whether one or more specific persons should be charged with the commission of such crimes.

2. As far as possible, a referral shall specify the relevant circumstances and be accompanied by such supporting documentation as is available to the State referring the situation.

vilken ett eller flera sådana brott förefaller ha begåtts, har hänskjutits till åklagaren av en stadgepart i enlighet med artikel 14,

b) om en situation, i vilken ett eller flera sådana brott förefaller ha begåtts, har hänskjutits till åklagaren av säkerhetsrådet i enlighet med kapitel VII i Förenta nationernas stadga,

c) om åklagaren har inlett en utredning om sådana brott i enlighet med artikel 15.

Artikel 14
En stadgeparts hänskjutande
av en situation

1. En stadgepart får till åklagaren hänskjuta en situation, i vilken ett eller flera brott som omfattas av Domstolens jurisdiktion förefaller ha begåtts, med hemställan att åklagaren skall utreda situationen för att avgöra om viss person skall åtalas för att ha begått sådant brott.

2. Ett hänskjutande skall såvitt möjligt ange omständigheter av betydelse och åtföljas av de handlingar till stöd för hänskjutandet som är tillgängliga för den hänskjutande staten.

Article 15 Prosecutor

1. The Prosecutor may initiate investigations proprio motu on the basis of information on crimes within the jurisdiction of the Court.

2. The Prosecutor shall analyse the seriousness of the information received. For this purpose, he or she may seek additional information from States, organs of the United Nations, intergovernmental or non-governmental organizations, or other reliable sources that he or she deems appropriate, and may receive written or oral testimony at the seat of the Court.

3. If the Prosecutor concludes that there is a reasonable basis to proceed with an investigation, he or she shall submit to the Pre-Trial Chamber a request for authorization of an investigation, together with any supporting material collected. Victims may make representations to the Pre-Trial Chamber, in accordance with the Rules of Procedure and Evidence.

4. If the Pre-Trial Chamber, upon examination of the request and the supporting material, considers that there is a reasonable basis to proceed with an investigation, and

Artikel 15 Åklagaren

1. Åklagaren får inleda utredningar på eget initiativ på grundval av uppgifter om brott som omfattas av Domstolens jurisdiktion.

2. Åklagaren skall bedöma graden av allvar i mottagna uppgifter. I det syftet får åklagaren begära sådana kompletterande uppgifter från stater, Förenta nationernas organ, mellanstatliga organisationer, frivilligorganisationer eller andra tillförlitliga källor som han eller hon bedömer vara lämpliga och får ta upp skriftliga eller muntliga vittnesmål vid Domstolens säte.

3. Om åklagaren finner att det finns skälig grund att inleda en förundersökning, skall han till förundersökningskammaren inge en framställning om förundersökningstillstånd åtföljd av inhämtat underlag som styrker framställningen. Brottsoffer får vända sig till förundersökningskammaren i enlighet med bevis- och förfarandereglerna.

4. Om förundersökningskammaren vid prövning av framställningen och dess underlag finner att det finns skälig grund att inleda en förundersökning och att

that the case appears to fall within the jurisdiction of the Court, it shall authorize the commencement of the investigation, without prejudice to subsequent determinations by the Court with regard to the jurisdiction and admissibility of a case.

5. The refusal of the Pre-Trial Chamber to authorize the investigation shall not preclude the presentation of a subsequent request by the Prosecutor based on new facts or evidence regarding the same situation.

6. If, after the preliminary examination referred to in paragraphs 1 and 2, the Prosecutor concludes that the information provided does not constitute a reasonable basis for an investigation, he or she shall inform those who provided the information. This shall not preclude the Prosecutor from considering further information submitted to him or her regarding the same situation in the light of new facts or evidence.

**Article 16
Deferral of
investigation or
prosecution**

No investigation or prosecution may be commenced or proceeded with under this Statute for a

saken verkar ligga inom Domstolens jurisdiktion, skall den ge tillstånd till att inleda en förundersökning utan att detta skall inverka på senare beslut av Domstolen om jurisdiktion och processförutsättningar i saken.

5. Förundersökningskamarens vägran att lämna förundersökningstillstånd skall inte hindra åklagaren från att senare göra en ny framställning avseende samma situation grundad på nya omständigheter eller ny bevisning.

6. Om åklagaren efter den preliminära utredning som avses i punkterna 1 och 2 i denna artikel finner att de mottagna uppgifterna inte utgör skäligen grund för en förundersökning, skall han eller hon underrätta dem som lämnat uppgifterna. Detta skall inte hindra att åklagaren beaktar ytterligare uppgifter som lämnas till honom eller henne beträffande samma situation mot bakgrund av nya omständigheter eller ny bevisning.

**Artikel 16
Uppskjutande av
förundersökning eller
lagföring**

Förundersökning eller lagföring i enlighet med denna stadga får inte inledas eller fortsättas under en tid

period of 12 months after the Security Council, in a resolution adopted under Chapter VII of the Charter of the United Nations, has requested the Court to that effect; that request may be renewed by the Council under the same conditions.

Article 17
Issues of admissibility

1. Having regard to paragraph 10 of the Preamble and article 1, the Court shall determine that a case is inadmissible where:

(a) The case is being investigated or prosecuted by a State which has jurisdiction over it, unless the State is unwilling or unable genuinely to carry out the investigation or prosecution;

(b) The case has been investigated by a State which has jurisdiction over it and the State has decided not to prosecute the person concerned, unless the decision resulted from the unwillingness or inability of the State genuinely to prosecute;

(c) The person concerned has already been tried for conduct which is the subject of the complaint, and a trial by the Court is not permitted under article

av tolv månader från det att säkerhetsrådet så begärt av Domstolen genom en resolution antagen i enlighet med kapitel VII i Förenta nationernas stadga; begäran får förnyas av säkerhetsrådet på samma sätt.

Artikel 17
**Frågor om process-
förutsättningar**

1. I beaktande av tionde stycket i ingressen och artikel 1 skall Domstolen besluta att en sak skall avvisas på grund av bristande

processförutsättningar

a) om saken är föremål för undersökning eller lagföring av en stat som har jurisdiktion över den, såvida inte den staten saknar vilja eller förmåga att som sig bör genomföra undersökningen eller lagföringen,

b) om saken har undersökts av en stat som har jurisdiktion över den och staten har beslutat att inte lagföra den person som avses, såvida inte detta beslut är en följd av bristande vilja eller förmåga att som sig bör lagföra saken,

c) om den person som avses redan har lagförts för den gärning som saken gäller och en rättegång inför Domstolen inte är tillåten enligt artikel 20.3,

20, paragraph 3;

(d) The case is not of sufficient gravity to justify further action by the Court.

2. In order to determine unwillingness in a particular case, the Court shall consider, having regard to the principles of due process recognized by international law, whether one or more of the following exist, as applicable:

(a) The proceedings were or are being undertaken or the national decision was made for the purpose of shielding the person concerned from criminal responsibility for crimes within the jurisdiction of the Court referred to in article 5;

(b) There has been an unjustified delay in the proceedings which in the circumstances is inconsistent with an intent to bring the person concerned to justice;

(c) The proceedings were not or are not being conducted independently or impartially, and they were or are being conducted in a manner which, in the circumstances, is inconsistent with an intent to bring the person concerned to justice.

3. In order to determine inability in a particular case, the Court shall consider

d) om saken inte är tillräckligt allvarlig för att motivera vidare åtgärder av Domstolen.

2. För att avgöra om det föreligger bristande vilja i ett visst fall skall Domstolen, med beaktande av de principer för rättvisans behöriga gång som erkänns i folkrätten, bedöma om en eller flera av följande förutsättningar föreligger:

a) förfarandet har genomförts eller genomförs eller det nationella beslutet har fattats i syfte att undandra den person som avses från straffrättsligt ansvar för brott som omfattas av Domstolens jurisdiktion och som avses i artikel 5,

b) en omotiverad försening i förfarandet har förekommit som under omständigheterna är oförenlig med en avsikt att ställa den person som avses inför rätta,

c) förfarandet har inte genomförts eller genomförs inte på ett oberoende och opartiskt sätt och det har genomförts eller genomförs på ett sätt som under omständigheterna är oförenligt med en avsikt att ställa den person som avses inför rätta.

3. För att avgöra om det föreligger oförmåga i ett visst fall skall Domstolen

whether, due to a total or substantial collapse or unavailability of its national judicial system, the State is unable to obtain the accused or the necessary evidence and testimony or otherwise unable to carry out its proceedings.

Article 18
Preliminary rulings
regarding admissibility

1. When a situation has been referred to the Court pursuant to article 13 (a) and the Prosecutor has determined that there would be a reasonable basis to commence an investigation, or the Prosecutor initiates an investigation pursuant to articles 13 (c) and 15, the Prosecutor shall notify all States Parties and those States which, taking into account the information available, would normally exercise jurisdiction over the crimes concerned. The Prosecutor may notify such States on a confidential basis and, where the Prosecutor believes it necessary to protect persons, prevent destruction of evidence or prevent the absconding of persons, may limit the scope of the information provided to States.

bedöma om staten, till följd av ett totalt eller omfattande sammanbrott i eller bristande tillgänglighet hos dess nationella rättssystem, inte har förmåga att få fram den anklagade eller nödvändig bevisning och nödvändiga vittnesmål eller på annat sätt saknar förmåga att genomföra sina förfaranden.

Artikel 18
Preliminära beslut i
fråga om
processförutsättningar

1. När en situation har hänskjutits till Domstolen i enlighet med artikel 13 a och åklagaren har beslutat att det finns skälig grund att inleda en förundersökning, eller åklagaren inleder en förundersökning i enlighet med artikel 13 c och artikel 15, skall åklagaren underrätta samtliga stadgeparter och de stater som, med beaktande av tillgängliga uppgifter, normalt skulle ha jurisdiktion över brottet i fråga. Åklagaren får underrätta sådana stater med förbehåll för sekretess och får, om han eller hon anser det vara nödvändigt för att skydda personer, förhindra att bevisning förstörs eller att personer avviker, begränsa omfattningen av de uppgifter som lämnas till stater.

2. Within one month of receipt of that notification, a State may inform the Court that it is investigating or has investigated its nationals or others within its jurisdiction with respect to criminal acts which may constitute crimes referred to in article 5 and which relate to the information provided in the notification to States. At the request of that State, the Prosecutor shall defer to the State's investigation of those persons unless the Pre-Trial Chamber, on the application of the Prosecutor, decides to authorize the investigation.

3. The Prosecutor's deferral to a State's investigation shall be open to review by the Prosecutor six months after the date of deferral or at any time when there has been a significant change of circumstances based on the State's unwillingness or inability genuinely to carry out the investigation.

4. The State concerned or the Prosecutor may appeal to the Appeals Chamber against a ruling of the Pre-Trial Chamber, in accordance with article 82.

2. Inom en månad efter mottagandet av en sådan underrättelse kan en stat meddela Domstolen att den har genomfört eller är i färd med att genomföra undersökningar beträffande sina medborgare eller sådana andra personer som står under statens jurisdiktion avseende sådana brottsliga gärningar som skulle kunna utgöra brott som avses artikel 5 och som har samband med de uppgifter som lämnats i underrättelsen till staterna. På statens begäran skall åklagaren överlåta åt staten att sköta undersökningen beträffande dessa personer, såvida inte förundersökningskammaren på begäran av åklagaren beslutar att ge tillstånd till förundersökningen.

3. Åklagarens beslut att överlåta åt en stat att sköta en undersökning kan omprövas av åklagaren sex månader efter dagen för beslutet eller vid vilken tidpunkt som helst, om en väsentlig förändring av omständigheterna har skett beroende på bristande vilja eller förmåga från statens sida att som sig bör genomföra undersökningen.

4. Den berörda staten och åklagaren får överklaga beslut av förundersökningskammaren till överklagandekammaren i enlighet med artikel 82.

The appeal may be heard on an expedited basis.

5. When the Prosecutor has deferred an investigation in accordance with paragraph 2, the Prosecutor may request that the State concerned periodically inform the Prosecutor of the progress of its investigations and any subsequent prosecutions. States Parties shall respond to such requests without undue delay.

6. Pending a ruling by the Pre-Trial Chamber, or at any time when the Prosecutor has deferred an investigation under this article, the Prosecutor may, on an exceptional basis, seek authority from the Pre-Trial Chamber to pursue necessary investigative steps for the purpose of preserving evidence where there is a unique opportunity to obtain important evidence or there is a significant risk that such evidence may not be subsequently available.

7. A State which has challenged a ruling of the Pre-Trial Chamber under this article may challenge the admissibility of a case under article 19 on the grounds of additional significant facts or significant change of circumstances.

Överklagandet får behandlas med förtur.

5. Om åklagaren har överlåtit en undersökning i enlighet med punkt 2, får han eller hon begära att staten i fråga regelbundet lämna information om utvecklingen av denna undersökning och en därav följande lagföring. Stadgeparterna skall besvara en sådan begäran utan onödigt dröjsmål.

6. I avvaktan på förundersökningskammarens beslut eller i de fall åklagaren har överlåtit en undersökning med stöd av denna artikel, får åklagaren undantagsvis begära förundersökningskammarens tillstånd att vidta de utredningsåtgärder som är nödvändiga för att säkra bevisning i det fall det föreligger en unik möjlighet att inhämta betydelsefull bevisning eller en väsentlig risk att bevisningen inte är tillgänglig senare.

7. En stat som har överklagat ett beslut av förundersökningskammaren med stöd av denna artikel får göra invändning om bristande processförutsättningar i enlighet med artikel 19 med hänvisning till nya viktiga sakuppgifter eller väsentligt förändrade omständigheter.

Article 19
Challenges to the
jurisdiction of the Court
or the admissibility of a
case

1. The Court shall satisfy itself that it has jurisdiction in any case brought before it. The Court may, on its own motion, determine the admissibility of a case in accordance with article 17.

2. Challenges to the admissibility of a case on the grounds referred to in article 17 or challenges to the jurisdiction of the Court may be made by:

(a) An accused or a person for whom a warrant of arrest or a summons to appear has been issued under article 58;

(b) A State which has jurisdiction over a case, on the ground that it is investigating or prosecuting the case or has investigated or prosecuted; or

(c) A State from which acceptance of jurisdiction is required under article 12.

3. The Prosecutor may seek a ruling from the Court regarding a question of jurisdiction or admissibility. In proceedings with respect to jurisdiction or admissibility, those who have referred the situation

Artikel 19
Invändningar
angående Domstolens
jurisdiktion eller ett måls
processförutsättningar

1. Domstolen skall förvissa sig om att den har jurisdiktion beträffande varje sak som föreläggs den. Domstolen får på eget initiativ bestämma om det föreligger förutsättningar i enlighet med artikel 17 att pröva saken.

2. Invändningar om bristande processförutsättningar på de grunder som anges i artikel 17 och invändningar mot Domstolens jurisdiktion får anföras av

a) en tilltalad eller en person för vilken ett häktningsbeslut eller en kallelse att inställa sig har utfärdats i enlighet med artikel 58,

b) en stat som har jurisdiktion beträffande en sak på grund av att den är i färd med att undersöka eller lagföra saken eller har undersökt eller lagfört den,

c) en stat vars godtagande av Domstolens jurisdiktion krävs i enlighet med artikel 12.

3. Åklagaren får begära Domstolens beslut i fråga om jurisdiktion eller processförutsättningar. I förfaranden som gäller jurisdiktion eller processförutsättningar får de som har hänskjutit en

under article 13, as well as victims, may also submit observations to the Court.

4. The admissibility of a case or the jurisdiction of the Court may be challenged only once by any person or State referred to in paragraph 2. The challenge shall take place prior to or at the commencement of the trial. In exceptional circumstances, the Court may grant leave for a challenge to be brought more than once or at a time later than the commencement of the trial. Challenges to the admissibility of a case, at the commencement of a trial, or subsequently with the leave of the Court, may be based only on article 17, paragraph 1 (c).

5. A State referred to in paragraph 2 (b) and (c) shall make a challenge at the earliest opportunity.

6. Prior to the confirmation of the charges, challenges to the admissibility of a case or challenges to the jurisdiction of the Court shall be referred to the Pre-Trial Chamber. After confirmation of the charges, they shall be referred to the Trial Chamber. Decisions

situation i enlighet med artikel 13 och brottsoffer också lämna synpunkter till Domstolen.

4. Invändningar om bristande processförutsättningar eller beträffande Domstolens jurisdiktion från en person eller en stat som avses i punkt 2 får endast göras en gång. En invändning skall göras innan eller i samband med att huvudförhandlingen inleds. Under särskilda omständigheter får Domstolen tillåta att en invändning framförs mer än en gång eller vid en senare tidpunkt än vid huvudförhandlingens inledning. Invändningar om bristande processförutsättningar som görs när huvudförhandlingen inleds eller, med Domstolens tillstånd, senare, får endast grundas på artikel 17.1 c.

5. En stat som avses i punkt 2 b och c i denna artikel skall göra sin invändning så tidigt som möjligt.

6. Innan åtalspunkterna har bekräftats skall invändningar angående processförutsättningarna eller mot Domstolens jurisdiktion hänvisas till förundersökningskammaren. När åtalspunkterna har bekräftats skall invändningar hänvisas till

with respect to jurisdiction or admissibility may be appealed to the Appeals Chamber in accordance with article 82.

7. If a challenge is made by a State referred to in paragraph 2 (b) or (c), the Prosecutor shall suspend the investigation until such time as the Court makes a determination in accordance with article 17.

8. Pending a ruling by the Court, the Prosecutor may seek authority from the Court:

(a) To pursue necessary investigative steps of the kind referred to in article 18, paragraph 6;

(b) To take a statement or testimony from a witness or complete the collection and examination of evidence which had begun prior to the making of the challenge; and

(c) In cooperation with the relevant States, to prevent the absconding of persons in respect of whom the Prosecutor has already requested a warrant of arrest under article 58.

9. The making of a challenge shall not affect the validity of any act performed by the Prosecutor or any order or warrant issued by the Court prior to the making of the challenge.

rättegångskammaren. Beslut i frågor om jurisdiktion eller processförutsättningar får överklagas till överklagandekammaren i enlighet med artikel 82.

7. Om en invändning görs av en stat som avses i punkt 2 b eller c i denna artikel, skall åklagaren uppskjuta förundersökningen till dess att Domstolen har fattat sitt beslut i enlighet med artikel 17.

8. I avvaktan på Domstolens beslut får åklagaren begära Domstolens tillstånd

a) att företa nödvändiga utredningsåtgärder av det slag som avses i artikel 18.6,

b) att uppta en vittnesförklaring eller ett vittnesmål eller fullfölja inhämtande och undersökning av bevis som har inletts innan invändningen framfördes,

c) att i samarbete med de berörda staterna förhindra att sådana personer avviker för vilka åklagaren har begärt ett häktningsbeslut med stöd av artikel 58.

9. Att en invändning görs skall inte påverka giltigheten av åtgärder som åklagaren vidtagit eller beslut eller föreläggande som meddelats av Domstolen innan invändningen gjordes.

10. If the Court has decided that a case is inadmissible under article 17, the Prosecutor may submit a request for a review of the decision when he or she is fully satisfied that new facts have arisen which negate the basis on which the case had previously been found inadmissible under article 17.

11. If the Prosecutor, having regard to the matters referred to in article 17, defers an investigation, the Prosecutor may request that the relevant State make available to the Prosecutor information on the proceedings. That information shall, at the request of the State concerned, be confidential. If the Prosecutor thereafter decides to proceed with an investigation, he or she shall notify the State to which deferral of the proceedings has taken place.

Article 20 **Ne bis in idem**

1. Except as provided in this Statute, no person shall be tried before the Court with respect to conduct which formed the basis of crimes for which the person has been convicted or acquitted by the Court.

2. No person shall be

10. Om Domstolen har avvisat en sak på grund av bristande processförutsättningar i enlighet med artikel 17, får åklagaren framställa en begäran om omprövning av avvísingsbeslutet när han eller hon är helt förvissad om att nya omständigheter har framkommit som medför att de skäl på vilka saken avvisades enligt artikel 17 har bortfallit.

11. Om åklagaren med beaktande av de grunder som anges i artikel 17 överlåter åt en stat att sköta en undersökning, får han eller hon begära att staten i fråga tillhandahåller åklagaren upplysningar om sakens behandling. Om den berörda staten begär det, skall sekretess gälla för sådana uppgifter. Om åklagaren därefter beslutar att återuppta en förundersökning, skall han underrätta den stat som undersökningen överläts till.

Artikel 20 **Negativ rättskraft (*ne bis in idem*)**

1. Om inte annat föreskrivs i denna stadga, får ingen lagföras inför Domstolen för gärningar som ingår i beskrivningen av brott för vilka han eller hon har fällts till ansvar eller frikänts av Domstolen.

2. Ingen skall lagföras

tried by another court for a crime referred to in article 5 for which that person has already been convicted or acquitted by the Court.

3. No person who has been tried by another court for conduct also proscribed under article 6, 7 or 8 shall be tried by the Court with respect to the same conduct unless the proceedings in the other court:

(a) Were for the purpose of shielding the person concerned from criminal responsibility for crimes within the jurisdiction of the Court; or

(b) Otherwise were not conducted independently or impartially in accordance with the norms of due process recognized by international law and were conducted in a manner which, in the circumstances, was inconsistent with an intent to bring the person concerned to justice.

Article 21

Applicable law

1. The Court shall apply:

(a) In the first place, this Statute, Elements of Crimes and its Rules of Procedure and Evidence;

(b) In the second place, where appropriate, applicable treaties and the principles and rules of

av en annan domstol för ett brott som avses i artikel 5 för vilket han eller hon redan har fällts till ansvar eller frikänts av Domstolen.

3. Ingen som har lagförts av en annan domstol för gärningar som också utgör brott i enlighet med artiklarna 6, 7 eller 8 skall lagföras av Domstolen för samma gärningar såvida inte rättegången i den andra domstolen

a) var avsedd att undandra honom eller henne från straffrättsligt ansvar för brott som omfattas av Domstolens jurisdiktion, eller

b) i övrigt inte genomfördes på ett oberoende och opartiskt sätt i enlighet med de normer för rättvisans behöriga gång som erkänns i folkrätten och genomfördes på ett sätt som under förhandenvarande omständigheter var oförenligt med en avsikt att ställa den person som avses inför rätta.

Artikel 21

Tillämplig lag

1. Domstolen skall tillämpa

a) i första hand denna stadga, brottskriterierna och bevis- och förfarandereglerna,

b) i andra hand, i förekommande fall, tillämpliga fördrag samt folkrättens principer och

international law, including the established principles of the international law of armed conflict;

(c) Failing that, general principles of law derived by the Court from national laws of legal systems of the world including, as appropriate, the national laws of States that would normally exercise jurisdiction over the crime, provided that those principles are not inconsistent with this Statute and with international law and internationally recognized norms and standards.

2. The Court may apply principles and rules of law as interpreted in its previous decisions.

3. The application and interpretation of law pursuant to this article must be consistent with internationally recognized human rights, and be without any adverse distinction founded on grounds such as gender as defined in article 7, paragraph 3, age, race, colour, language, religion or belief, political or other opinion, national, ethnic or social origin, wealth, birth or other status.

regler, däribland de vedertagna principerna i det internationella regelsystemet för väpnade konflikter,

c) om de i punkterna a och b nämnda rättskällorna inte är tillräckliga, allmänna rättsprinciper som Domstolen har härlett från nationella lagar i världens rättssystem, däribland, i förekommande fall, de nationella lagarna i de stater som normalt borde utöva jurisdiktion över brottet i fråga, under förutsättning att dessa rättsprinciper inte är oförenliga med denna stadga, med folkrätten och med internationellt erkända normer och principer.

2. Domstolen får tillämpa principer och rättsregler på det sätt som de har tolkats i tidigare beslut av Domstolen.

3. Den tillämpning och tolkning av rättskällor som avses i denna artikel måste vara förenlig med internationellt erkända mänskliga rättigheter och får inte innehålla någon otillbörlig åtskillnad grundad på sådant som genus enligt definitionen i artikel 7.3, ålder, rastillhörighet, hudfärg, språk, trosuppfattning eller åskådning, politisk eller annan åsikt, nationellt, etniskt eller socialt ursprung, förmögenhet, börd eller annan ställning.

**PART 3. GENERAL
PRINCIPLES OF
CRIMINAL LAW**

Article 22

**Nullum crimen sine
lege**

1. A person shall not be criminally responsible under this Statute unless the conduct in question constitutes, at the time it takes place, a crime within the jurisdiction of the Court.

2. The definition of a crime shall be strictly construed and shall not be extended by analogy. In case of ambiguity, the definition shall be interpreted in favour of the person being investigated, prosecuted or convicted.

3. This article shall not affect the characterization of any conduct as criminal under international law independently of this Statute.

Article 23

Nulla poena sine lege

A person convicted by the Court may be punished only in accordance with this Statute.

**DEL 3 ALLMÄNNA
STRAFFRÄTSLIGA
PRINCIPER**

Artikel 22

**Legalitetsprincipen
(*nullum crimen sine lege*)**

1. Ingen skall betraktas som straffrättsligt ansvarig enligt denna stadga för en gärning, såvida inte denna, vid den tidpunkt den äger rum, utgör ett brott som omfattas av Domstolens jurisdiktion.

2. Brottbeskrivningen skall tolkas strikt och får inte utvidgas genom analogi. I fall av tvetydighet skall brottbeskrivningen tolkas till förmån för den som är föremål för utredning eller förundersökning, den tilltalade eller den som fällts till ansvar.

3. Denna artikel skall inte inverka på bedömningen av om en gärning utgör ett brott enligt folkrätten oberoende av denna stadga.

Artikel 23

**Inget straff utan lag
(*nulla poena sine lege*)**

Den som har fällts till ansvar av Domstolen får endast straffas i enlighet med denna stadga.

Article 24
Non-retroactivity
ratione personae

1. No person shall be criminally responsible under this Statute for conduct prior to the entry into force of the Statute.

2. In the event of a change in the law applicable to a given case prior to a final judgement, the law more favourable to the person being investigated, prosecuted or convicted shall apply.

Article 25
Individual criminal
responsibility

1. The Court shall have jurisdiction over natural persons pursuant to this Statute.

2. A person who commits a crime within the jurisdiction of the Court shall be individually responsible and liable for punishment in accordance with this Statute.

3. In accordance with this Statute, a person shall be criminally responsible and liable for punishment for a crime within the jurisdiction of the Court if that person:

(a) Commits such a crime, whether as an individual, jointly with another or through another person, regardless of

Artikel 24
Icke-retroaktivitet

1. Ingen skall dömas till straffrättsligt ansvar enligt denna stadga för gärningar före stadgans ikraftträdande.

2. Om en lag som är tillämplig beträffande en viss sak ändras före det slutliga domslutet, skall den lag tillämpas som är mest förmånlig för den som är föremål för utredning eller förundersökning, den tilltalade eller den som har fällt till ansvar.

Artikel 25
Personligt
straffrättsligt ansvar

1. Domstolen skall ha jurisdiktion över fysiska personer i enlighet med denna stadga.

2. Den som begår ett brott som omfattas av Domstolens jurisdiktion skall hållas personligen ansvarig och straffas i enlighet med denna stadga.

3. Enligt denna stadga skall en person vara straffrättsligt ansvarig och kunna straffas för ett brott som omfattas av Domstolens jurisdiktion om personen i fråga

a) begår ett sådant brott ensam, tillsammans med någon annan eller genom någon annan, oavsett om den andre är straffrättsligt

whether that other person is criminally responsible;

(b) Orders, solicits or induces the commission of such a crime which in fact occurs or is attempted;

(c) For the purpose of facilitating the commission of such a crime, aids, abets or otherwise assists in its commission or its attempted commission, including providing the means for its commission;

(d) In any other way contributes to the commission or attempted commission of such a crime by a group of persons acting with a common purpose. Such contribution shall be intentional and shall either:

(i) Be made with the aim of furthering the criminal activity or criminal purpose of the group, where such activity or purpose involves the commission of a crime within the jurisdiction of the Court; or

(ii) Be made in the knowledge of the intention of the group to commit the crime;

(e) In respect of the crime of genocide, directly and publicly incites others to commit genocide;

(f) Attempts to commit such a crime by taking action that commences its execution by means of a

ansvarig,

b) beordrar, anstiftar eller påverkar någon att utföra ett sådant brott och det verkligen äger rum eller det görs försök att utföra det,

c) i syfte att underlätta utförandet av brottet, hjälper, tillskyndar eller på annat sätt medverkar till brottets utförande eller försöket att utföra det, däribland anskaffande av hjälpmedel för dess utförande,

d) på annat sätt medverkar till utförandet eller försöket att utföra ett sådant brott av en grupp personer som handlar i gemensamt syfte; sådan medverkan skall vara uppsåtlig och antingen

i) utföras i syfte att främja gruppens brottsliga verksamhet eller brottsliga avsikter, om däri ingår att utföra ett brott som omfattas av Domstolens jurisdiktion eller

ii) utföras i vetskap om gruppens avsikt att begå brottet,

e) i fråga om brottet folkmord omedelbart och offentligen uppmanar andra att utföra ett sådant brott,

f) försöker utföra ett sådant brott genom att ta ett väsentligt steg i riktning mot att utföra brottet, men

substantial step, but the crime does not occur because of circumstances independent of the person's intentions. However, a person who abandons the effort to commit the crime or otherwise prevents the completion of the crime shall not be liable for punishment under this Statute for the attempt to commit that crime if that person completely and voluntarily gave up the criminal purpose.

4. No provision in this Statute relating to individual criminal responsibility shall affect the responsibility of States under international law.

Article 26
Exclusion of
jurisdiction over persons
under eighteen

The Court shall have no jurisdiction over any person who was under the age of 18 at the time of the alleged commission of a crime.

Article 27
Irrelevance of official
capacity

1. This Statute shall apply equally to all persons without any distinction based on official capacity. In particular, official capacity as a Head of State or Government, a member of a Government or parliament, an elected

detta inte fullbordas av orsaker som ligger utanför personens avsikter. Emellertid skall den som träder tillbaka från ett försök att utföra ett brott eller på annat sätt förhindrar att det fullbordas inte straffas i enlighet med denna stadga för försöket, om personen fullständigt och av fri vilja avstår från den brottsliga avsikten.

4. Ingen bestämmelse i denna stadga om personligt straffrättsligt ansvar skall inverka på staternas ansvar enligt folkrätten.

Artikel 26
Ingen jurisdiktion över
personer under 18 år

Domstolen skall inte ha jurisdiktion över någon som inte har fyllt 18 år då brottet påstås ha blivit utfört.

Artikel 27
Officiell ställning
saknar betydelse

1. Denna stadga skall gälla lika för alla utan åtskillnad på grund av officiell ställning. Särskilt skall officiell ställning som stats- eller regeringschef, regeringsmedlem, parlamentsledamot, vald företrädare eller offentlig

representative or a government official shall in no case exempt a person from criminal responsibility under this Statute, nor shall it, in and of itself, constitute a ground for reduction of sentence.

2. Immunities or special procedural rules which may attach to the official capacity of a person, whether under national or international law, shall not bar the Court from exercising its jurisdiction over such a person.

Article 28
Responsibility of
commanders and other
superiors

In addition to other grounds of criminal responsibility under this Statute for crimes within the jurisdiction of the Court:

(a) A military commander or person effectively acting as a military commander shall be criminally responsible for crimes within the jurisdiction of the Court committed by forces under his or her effective command and control, or effective authority and control as the case may be, as a result of his or her failure to exercise control properly over such forces, where:

(i) That military

tjänsteman inte i något fall ge någon person immunitet mot straffrättsligt ansvar i enlighet med denna stadga, inte heller skall officiell ställning i sig själv utgöra skäl för nedsättning av straff.

2. Immunitet eller särskilda förfaranderegler som kan vara förenade med en persons officiella ställning, vare sig enligt nationell lag eller enligt folkrätten, skall inte hindra Domstolen från att utöva jurisdiktion över personen.

Artikel 28
Militära befälhavares
och andra förmäns ansvar

Förutom de övriga grunder för straffrättsligt ansvar i enlighet med denna stadga för brott som omfattas av Domstolens jurisdiktion,

a) skall en militär befälhavare eller den som faktiskt tjänstgör som sådan vara straffrättsligt ansvarig för brott som omfattas av Domstolens jurisdiktion som begås av väpnade styrkor under hans eller hennes effektiva befäl och kontroll eller effektiva myndighet och kontroll, beroende på vad som är fallet, till följd av hans eller hennes oförmåga att utöva kontroll över dessa styrkor på ett riktigt sätt,

i) om befälhavaren eller

commander or person either knew or, owing to the circumstances at the time, should have known that the forces were committing or about to commit such crimes; and

(ii) That military commander or person failed to take all necessary and reasonable measures within his or her power to prevent or repress their commission or to submit the matter to the competent authorities for investigation and prosecution.

(b) With respect to superior and subordinate relationships not described in paragraph (a), a superior shall be criminally responsible for crimes within the jurisdiction of the Court committed by subordinates under his or her effective authority and control, as a result of his or her failure to exercise control properly over such subordinates, where:

(i) The superior either knew, or consciously disregarded information which clearly indicated, that the subordinates were committing or about to commit such crimes;

(ii) The crimes

en person som faktiskt tjänstgör som sådan antingen har vetat eller, med hänsyn till omständigheterna vid tillfället, borde ha vetat att styrkorna var i färd med eller stod i begrepp att utföra sådana brott och

ii) om befälhavaren eller en person som faktiskt tjänstgör som sådan har underlåtit att vidta alla nödvändiga och skäliga åtgärder som stod i hans eller hennes makt för att motverka eller avvärja att brotten utfördes eller att hänskjuta saken till berörda myndigheter för undersökning och lagföring.

b) I fråga om sådana förhållanden mellan förmän och underordnade som inte beskrivs i punkt a ovan skall en förmän vara straffrättsligt ansvarig för sådana brott som omfattas av Domstolens jurisdiktion som har utförts av underordnade som står under förmännens effektiva myndighet och kontroll till följd av hans eller hennes underlåtenhet att på ett riktigt sätt utöva kontroll över sådana underordnade,

i) om förmannen kände till eller medveten bortsåg från uppgifter som tydligt angav att de underordnade var i färd med eller stod i begrepp att utföra sådana brott,

ii) om brotten gällde

concerned activities that were within the effective responsibility and control of the superior; and

(iii) The superior failed to take all necessary and reasonable measures within his or her power to prevent or repress their commission or to submit the matter to the competent authorities for investigation and prosecution.

Article 29 **Non-applicability of** **statute of limitations**

The crimes within the jurisdiction of the Court shall not be subject to any statute of limitations.

Article 30 **Mental element**

1. Unless otherwise provided, a person shall be criminally responsible and liable for punishment for a crime within the jurisdiction of the Court only if the material elements are committed with intent and knowledge.

2. For the purposes of this article, a person has intent where:

(a) In relation to conduct, that person means to engage in the conduct;

(b) In relation to a consequence, that person means to cause that consequence or is aware that it will occur in the

verksamhet som låg under förmannens effektiva ansvar och kontroll, samt

iii) om förmannen har underlåtit att vidta alla nödvändiga och skäligen åtgärder som stod i hans eller hennes makt för att motverka brotten eller avvärja att de utfördes eller att hänskjuta saken till berörda myndigheter för undersökning och lagföring.

Artikel 29 **Preskription**

Brott som omfattas av Domstolens jurisdiktion skall inte preskriberas.

Artikel 30 **Subjektiva rekvisit**

1. Om inte annat föreskrivs, skall en person endast vara straffrättsligt ansvarig och kunna bestraffas för brott som omfattas av Domstolens jurisdiktion om gärningen har förövats med uppsåt (avsikt och insikt).

2. I den mening som avses i denna artikel föreligger *avsikt*,

a) i fråga om handling, om någon avser genomföra handlingen,

b) i fråga om effekt, om någon avser orsaka denna effekt eller inser att den kommer att inträffa i ett normalt händelseförlopp.

ordinary course of events.

3. For the purposes of this article, "knowledge" means awareness that a circumstance exists or a consequence will occur in the ordinary course of events. "Know" and "knowingly" shall be construed accordingly.

Article 31

Grounds for excluding criminal responsibility

1. In addition to other grounds for excluding criminal responsibility provided for in this Statute, a person shall not be criminally responsible if, at the time of that person's conduct:

(a) The person suffers from a mental disease or defect that destroys that person's capacity to appreciate the unlawfulness or nature of his or her conduct, or capacity to control his or her conduct to conform to the requirements of law;

(b) The person is in a state of intoxication that destroys that person's capacity to appreciate the unlawfulness or nature of his or her conduct, or capacity to control his or her conduct to conform to the requirements of law, unless the person has

3. I den mening som avses i denna artikel betecknar termen *insikt* medvetande om att en omständighet föreligger eller att en effekt kommer att inträffa i ett normalt händelseförlopp. Termerna *inse* och *veta* respektive *i insikt om* och *med vetskap om* skall förstås på motsvarande sätt.

Artikel 31

Ansvarsfrihetsgrunder

1. Utöver de övriga ansvarsfrihetsgrunder som föreskrivs i denna stadga skall en person inte vara straffrättsligt ansvarig, om personen vid den tid då gärningen ägde rum

a) led av psykisk sjukdom eller skada som berövade honom eller henne förmågan att inse det olagliga i eller beskaffenheten av sitt handlande eller förmågan att kontrollera detta att vara förenligt med lagens krav,

b) befann sig i ett tillstånd av berusning som berövade honom eller henne förmågan att inse det olagliga i eller beskaffenheten av sitt handlande eller förmågan att behärska detta att vara förenligt med lagens krav, såvida personen inte hade

become voluntarily intoxicated under such circumstances that the person knew, or disregarded the risk, that, as a result of the intoxication, he or she was likely to engage in conduct constituting a crime within the jurisdiction of the Court;

(c) The person acts reasonably to defend himself or herself or another person or, in the case of war crimes, property which is essential for the survival of the person or another person or property which is essential for accomplishing a military mission, against an imminent and unlawful use of force in a manner proportionate to the degree of danger to the person or the other person or property protected. The fact that the person was involved in a defensive operation conducted by forces shall not in itself constitute a ground for excluding criminal responsibility under this subparagraph;

(d) The conduct which is alleged to constitute a crime within the jurisdiction of the Court has been caused by duress resulting from a threat of imminent death or of continuing or imminent serious bodily harm against that person or another person, and the person acts

berusat sig av fri vilja under sådana omständigheter att han eller hon visste att det fanns en risk, eller bortsåg från risken, för att han eller hon till följd av berusningen antagligen skulle inlåta sig på en gärning som utgör ett brott som omfattas av Domstolens jurisdiktion,

c) vidtog skäligen åtgärder för att försvara sig själv eller någon annan eller, i fall av krigsförbrytelse, försvara egendom av väsentlig betydelse för sin egen eller någon annans överlevnad eller egendom av väsentlig betydelse för att fullfölja ett militärt uppdrag mot överhängande och olagligt bruk av våld på ett sätt som stod i proportion till den grad av fara den skyddade personen själv eller den andra personen eller egendomen var utsatt för. Den omständighet att någon deltog i en defensiv operation som utfördes av väpnade styrkor skall inte i sig själv utgöra ansvarsfrihetsgrund enligt detta stycke,

d) den gärning som påstås utgöra ett brott som omfattas av Domstolens jurisdiktion föranleddes av tvång orsakat av överhängande hot mot liv eller av pågående eller överhängande fara för allvarlig kroppsskada för personen själv eller för

necessarily and reasonably to avoid this threat, provided that the person does not intend to cause a greater harm than the one sought to be avoided. Such a threat may either be:

(i) Made by other persons; or

(ii) Constituted by other circumstances beyond that person's control.

2. The Court shall determine the applicability of the grounds for excluding criminal responsibility provided for in this Statute to the case before it.

3. At trial, the Court may consider a ground for excluding criminal responsibility other than those referred to in paragraph 1 where such a ground is derived from applicable law as set forth in article 21. The procedures relating to the consideration of such a ground shall be provided for in the Rules of Procedure and Evidence.

Article 32 **Mistake of fact or** **mistake of law**

1. A mistake of fact shall be a ground for excluding criminal responsibility only if it negates the mental element required by the crime.

2. A mistake of law as to

någon annan och personens handlade var nödvändigt och försvarligt för att undvika hotet, under förutsättning att inte större skada avsågs orsakas än den skada som söktes avväjas. Ett sådant hot kan antingen

i) komma från andra personer, eller

ii) utgöras av andra omständigheter som ligger utanför hans eller hennes kontroll.

2. Domstolen skall avgöra om de grunder för ansvarsfrihet som avses i denna stadga skall tillämpas i den aktuella saken.

3. Vid rättegången får Domstolen pröva andra ansvarsfrihetsgrunder än de som avses i punkt 1 i denna artikel då en sådan grund följer av tillämplig lag i enlighet med artikel 21. Det förfarande som skall gälla för prövning av sådana grunder skall närmare anges i bevis- och förfarandereglerna.

Artikel 32 **Faktisk villfarelse eller** **rättsvillfarelse**

1. Faktisk villfarelse får endast åberopas som grund för ansvarsfrihet, om den innebär att de subjektiva rekvisit som brottet förutsätter inte är uppfyllda.

2. Rättsvillfarelse i fråga

whether a particular type of conduct is a crime within the jurisdiction of the Court shall not be a ground for excluding criminal responsibility. A mistake of law may, however, be a ground for excluding criminal responsibility if it negates the mental element required by such a crime, or as provided for in article 33.

Article 33
Superior orders and prescription of law

1. The fact that a crime within the jurisdiction of the Court has been committed by a person pursuant to an order of a Government or of a superior, whether military or civilian, shall not relieve that person of criminal responsibility unless:

(a) The person was under a legal obligation to obey orders of the Government or the superior in question;

(b) The person did not know that the order was unlawful; and

(c) The order was not manifestly unlawful.

2. For the purposes of this article, orders to commit genocide or crimes against humanity are manifestly unlawful.

om huruvida viss typ av gärning utgör ett brott som omfattas av Domstolens jurisdiktion får inte åberopas som grund för ansvarsfrihet. En rättsvillfarelse får dock åberopas som grund för ansvarsfrihet, om den innebär att de subjektiva rekvisit som brottet förutsätter inte är uppfyllda eller om artikel 33 är tillämplig.

Artikel 33
Befallning av förman och skyldighet att lyda

1. Den omständighet att ett brott som omfattas av Domstolens jurisdiktion har utförts av någon på befallning av en regering eller en militär eller civil förman skall inte frita någon från rättsligt ansvar, såvida inte

a) personen hade rättslig skyldighet att åtlyda befallningen från regeringen eller från förmannen i fråga, och

b) personen inte visste att befallningen var rättsstridig, och

c) befallningen inte var uppenbart rättsstridig.

2. I den mening som avses i denna artikel är en befallning att begå folkmord eller brott mot mänskligheten uppenbart rättsstridig.

**PART 4. COMPOSITION
AND
ADMINISTRATION OF
THE COURT**

Article 34

Organs of the Court

The Court shall be composed of the following organs:

- (a) The Presidency;
- (b) An Appeals Division, a Trial Division and a Pre-Trial Division;
- (c) The Office of the Prosecutor;
- (d) The Registry.

Article 35

Service of judges

1. All judges shall be elected as full-time members of the Court and shall be available to serve on that basis from the commencement of their terms of office.

2. The judges composing the Presidency shall serve on a full-time basis as soon as they are elected.

3. The Presidency may, on the basis of the workload of the Court and in consultation with its members, decide from time to time to what extent the remaining judges shall be required to serve on a full-time basis. Any such arrangement shall be without prejudice to the provisions of article 40.

**DEL 4 DOMSTOLENS
SAMMANSÄTTNING
OCH ADMINISTRATION**

Artikel 34

Domstolens organ

Domstolen skall bestå av följande organ:

- a) Presidiet.
- b) En överklagandeavdelning, en rättegångsavdelning och en förundersökningsavdelning.
- c) Åklagarens kansli.
- d) Registratorskontoret.

Artikel 35

Domarnas tjänstgöring

1. Alla domare skall väljas till ledamöter av Domstolen på heltid och vara tillgängliga för sådan tjänstgöring från början av sin ämbetsperiod.

2. De domare som ingår i presidiet skall tjänstgöra på heltid så snart de har valts.

3. Presidiet får med hänsyn till Domstolens arbetsbörda och i samråd med dess ledamöter från tid till annan fatta beslut om i vilken utsträckning övriga domare skall vara skyldiga att tjänstgöra på heltid. Dessa beslut skall inte inverka på bestämmelserna i artikel 40.

4. The financial arrangements for judges not required to serve on a full-time basis shall be made in accordance with article 49.

Article 36
Qualifications,
nomination and election of
judges

1. Subject to the provisions of paragraph 2, there shall be 18 judges of the Court.

2. (a) The Presidency, acting on behalf of the Court, may propose an increase in the number of judges specified in paragraph 1, indicating the reasons why this is considered necessary and appropriate. The Registrar shall promptly circulate any such proposal to all States Parties.

(b) Any such proposal shall then be considered at a meeting of the Assembly of States Parties to be convened in accordance with article 112. The proposal shall be considered adopted if approved at the meeting by a vote of two thirds of the members of the Assembly of States Parties and shall enter into force at such time as decided by the Assembly of States Parties.

(c) (i) Once a proposal for an increase in the number of judges has been adopted under subparagraph

4. De ekonomiska förhållandena för domare som inte är skyldiga att tjänstgöra på heltid skall bestämmas i enlighet med artikel 49.

Artikel 36
Kvalifikationskrav,
nominering och val av
domare

1. Med förbehåll för bestämmelserna i punkt 2 skall Domstolen ha 18 domare.

2. a) Presidiet får på Domstolens vägnar föreslå en ökning av det antal domare som anges i punkt 1 med angivande av de skäl varför det bedöms vara nödvändigt och lämpligt. Registratören skall omgående underrätta alla stadgепarter om varje sådant förslag.

b) Varje sådant förslag skall därefter bedömas vid ett möte med partsförsamlingen som skall sammanställas i enlighet med artikel 112. Förslaget skall anses vara antaget om det har godkänts av mötet med två tredjedels majoritet av partsförsamlingens medlemmar och träda i kraft vid den tidpunkt som partsförsamlingen bestämmer.

c) i) När ett förslag om ökning av antalet domare har antagits i enlighet med stycke b ovan, skall valet av

(b), the election of the additional judges shall take place at the next session of the Assembly of States Parties in accordance with paragraphs 3 to 8, and article 37, paragraph 2;

(ii) Once a proposal for an increase in the number of judges has been adopted and brought into effect under subparagraphs (b) and (c) (i), it shall be open to the Presidency at any time thereafter, if the workload of the Court justifies it, to propose a reduction in the number of judges, provided that the number of judges shall not be reduced below that specified in paragraph 1. The proposal shall be dealt with in accordance with the procedure laid down in subparagraphs (a) and (b). In the event that the proposal is adopted, the number of judges shall be progressively decreased as the terms of office of serving judges expire, until the necessary number has been reached.

3. (a) The judges shall be chosen from among persons of high moral character, impartiality and integrity who possess the qualifications required in their respective States for appointment to the highest judicial offices.

(b) Every candidate for election to the Court shall:

ytterligare domare ske vid nästkommande möte med partsförsamlingen i enlighet med vad som föreskrivs i punkterna 3-8 i denna artikel och i artikel 37.2.

ii) När ett förslag om ökning av antalet domare har antagits och trätt i kraft i enlighet med stycke b och c i ovan, skall presidiet ha rätt att när som helst därefter, om Domstolens arbetsbörda berättigar det, föreslå en minskning av antalet domare, under förutsättning att antalet domare inte blir lägre än det antal som anges i punkt 1 i denna artikel. Ett sådant förslag skall behandlas i enlighet med det förfarande som föreskrivs i stycke a och b ovan. Om förslaget antas, skall antalet domare successivt minskas vartefter de tjänstgörande domarnas ämbetslid löper ut till dess att det nödvändiga antalet har uppnåtts.

3. a) Domarna skall väljas bland personer som har hög moral, opartiskhet och integritet och de kvalifikationer som krävs i deras respektive stater för utnämning till de högsta domarämbetena.

b) Varje kandidat för val till en post vid Domstolen skall

(i) Have established competence in criminal law and procedure, and the necessary relevant experience, whether as judge, prosecutor, advocate or in other similar capacity, in criminal proceedings; or

(ii) Have established competence in relevant areas of international law such as international humanitarian law and the law of human rights, and extensive experience in a professional legal capacity which is of relevance to the judicial work of the Court;

(c) Every candidate for election to the Court shall have an excellent knowledge of and be fluent in at least one of the working languages of the Court.

4. (a) Nominations of candidates for election to the Court may be made by any State Party to this Statute, and shall be made either:

(i) By the procedure for the nomination of candidates for appointment to the highest judicial offices in the State in question; or

(ii) By the procedure provided for the nomination of candidates for the International Court of Justice in the Statute of that Court.

Nominations shall be

i) ha erkänd kompetens i straffrätt och straffprocessrätt och ha nödvändig relevant erfarenhet från brottmål, antingen som domare, åklagare, försvarare eller i någon annan motsvarande egenskap eller,

ii) ha erkänd kompetens inom relevanta områden av folkrätten såsom internationell humanitär rätt och mänskliga rättigheter samt ha omfattande erfarenhet i ett juridiskt yrke som är relevant för Domstolens dömande uppgifter.

c) Varje kandidat för val till Domstolen skall ha utmärkta kunskaper i och flytande behärska minst ett av Domstolens arbetspråk.

4. a) Nominering av kandidater för val till Domstolen får göras av varje part i denna stadga och skall göras antingen

i) genom förfarandet för nominering av kandidater till de högsta domarämbetena i staten i fråga, eller

ii) genom förfarandet för nominering av kandidater till Internationella domstolen enligt den domstolens stadga.

Nomineringar skall

accompanied by a statement in the necessary detail specifying how the candidate fulfils the requirements of paragraph 3.

(b) Each State Party may put forward one candidate for any given election who need not necessarily be a national of that State Party but shall in any case be a national of a State Party.

(c) The Assembly of States Parties may decide to establish, if appropriate, an Advisory Committee on nominations. In that event, the Committee's composition and mandate shall be established by the Assembly of States Parties.

5. For the purposes of the election, there shall be two lists of candidates:

List A containing the names of candidates with the qualifications specified in paragraph 3 (b) (i); and

List B containing the names of candidates with the qualifications specified in paragraph 3 (b) (ii).

A candidate with sufficient qualifications for both lists may choose on which list to appear. At the first election to the Court, at least nine judges shall be elected from list A and at least five judges from list B. Subsequent elections shall be so organized as to maintain the equivalent proportion on the Court of

åtföljas av en förklaring som med tillräcklig noggrannhet anger hur kandidaten uppfyller kraven i punkt 3 i denna artikel.

b) Varje stadgepart får föreslå en kandidat för varje givet val, som inte nödvändigtvis måste vara medborgare i den stadgeparten men som i vart fall skall vara medborgare i någon stadgepart.

c) Partsförsamlingen får besluta att, om det är ändamålsenligt, inrätta en rådgivande nomineringskommitté. Kommitténs sammansättning och mandat skall bestämmas av partsförsamlingen.

5. I valet skall det finnas två kandidatlistor, nämligen:

lista A, som upptar namnen på de kandidater som har de kvalifikationer som anges i punkt 3 b i, och

lista B, som upptar namnen på de kandidater som har de kvalifikationer som anges i punkt 3 b ii.

En kandidat som uppfyller kvalifikationerna i båda listorna får välja lista att stå upptagen på. Vid det första valet till Domstolen skall minst nio domare väljas från lista A och minst fem från lista B. Följande val skall vara så ordnade att motsvarande proportion i Domstolen mellan domare kvalificerade i de båda

judges qualified on the two lists.

6. (a) The judges shall be elected by secret ballot at a meeting of the Assembly of States Parties convened for that purpose under article 112. Subject to paragraph 7, the persons elected to the Court shall be the 18 candidates who obtain the highest number of votes and a two-thirds majority of the States Parties present and voting.

(b) In the event that a sufficient number of judges is not elected on the first ballot, successive ballots shall be held in accordance with the procedures laid down in subparagraph (a) until the remaining places have been filled.

7. No two judges may be nationals of the same State. A person who, for the purposes of membership of the Court, could be regarded as a national of more than one State shall be deemed to be a national of the State in which that person ordinarily exercises civil and political rights.

8. (a) The States Parties shall, in the selection of judges, take into account the need, within the membership of the Court, for:

(i) The representation of the principal legal systems

listorna bibehålls.

6. a) Domarna skall väljas i slutna omröstning vid ett möte med partsförsamlingen, vilket skall sammankallas i detta syfte i enlighet med artikel 112. Med förbehåll för bestämmelserna i punkt 7 skall de som väljs till Domstolen vara de 18 kandidater som får det högsta antalet röster och två tredjedels majoritet av närvarande och röstande stadgeparter.

b) Om ett tillräckligt antal domare inte har valts vid den första omröstningen, skall ytterligare omröstningar hållas i enlighet med förfarandet i stycke a i denna punkt tills det återstående antalet platser har fyllts.

7. Två domare får inte vara medborgare i samma stat. Den som med avseende på ledamotskap av Domstolen kan betraktas som medborgare i mer än en stat skall anses vara medborgare i den stat där personen normalt utövar sina medborgerliga och politiska rättigheter.

8. a) Vid val av domare skall parterna beakta behovet av att bland Domstolens ledamöter tillgodose:

i) att de huvudsakliga rättssystemen i världen är

of the world;

(ii) Equitable geographical representation; and

(iii) A fair representation of female and male judges.

(b) States Parties shall also take into account the need to include judges with legal expertise on specific issues, including, but not limited to, violence against women or children.

9. (a) Subject to subparagraph (b), judges shall hold office for a term of nine years and, subject to subparagraph (c) and to article 37, paragraph 2, shall not be eligible for re-election.

(b) At the first election, one third of the judges elected shall be selected by lot to serve for a term of three years; one third of the judges elected shall be selected by lot to serve for a term of six years; and the remainder shall serve for a term of nine years.

(c) A judge who is selected to serve for a term of three years under subparagraph (b) shall be eligible for re-election for a full term.

10. Notwithstanding paragraph 9, a judge assigned to a Trial or Appeals Chamber in

representerade,

ii) en skäligen geografisk representation, och

iii) en rättvis representation av kvinnliga och manliga domare.

b) Stadgeparterna skall också beakta behovet av att inkludera domare med juridisk sakkunskap i särskilda frågor, däribland, men inte begränsat till, våld mot kvinnor och barn.

9. a) Med förbehåll för bestämmelserna i stycke b i denna punkt skall domarna tjänstgöra under en tid av nio år och skall, med förbehåll för bestämmelserna i stycke c i denna punkt och artikel 37.2, inte kunna omväljas.

b) Vid det första valet skall en tredjedel av de valda domarna genom lottdragning utses att tjänstgöra under en tid av tre år, en tredjedel av de valda domarna skall genom lottdragning utses att tjänstgöra under en tid av sex år och återstoden skall tjänstgöra under en tid av nio år.

c) En domare som utses att tjänstgöra under en tid av tre år i enlighet med stycke b ovan skall kunna omväljas för en hel period.

10. Utan hinder av bestämmelserna i punkt 9 skall en domare som avdelats för en rättegångs-

accordance with article 39 shall continue in office to complete any trial or appeal the hearing of which has already commenced before that Chamber.

Article 37
Judicial vacancies

1. In the event of a vacancy, an election shall be held in accordance with article 36 to fill the vacancy.

2. A judge elected to fill a vacancy shall serve for the remainder of the predecessor's term and, if that period is three years or less, shall be eligible for re-election for a full term under article 36.

Article 38
The Presidency

1. The President and the First and Second Vice-Presidents shall be elected by an absolute majority of the judges. They shall each serve for a term of three years or until the end of their respective terms of office as judges, whichever expires earlier. They shall be eligible for re-election once.

2. The First Vice-President shall act in place of the President in the event that the President is unavailable or disqualified. The Second Vice-President shall act in place of the President in the event that

eller överklagandekammare i enlighet med artikel 39 kvarstanna i tjänst för att avsluta handläggningen av ett mål som redan har inletts vid den kammaren.

Artikel 37
Vakanser bland domarna

1. Vakanser skall fyllas genom val i enlighet med artikel 36.

2. En domare som har valts att besätta en vakant befattning skall tjänstgöra under återstoden av företrädarens ämbetsperiod och skall, om denna tid är högst tre år, kunna omväljas för en hel period i enlighet med artikel 36.

Artikel 38
Presidiet

1. Presidenten och första och andre vicepresidenterna skall väljas av domarna med absolut majoritet. De skall tjänstgöra under en tid av tre år eller till slutet av sin respektive ämbetsperiod som domare, beroende på vilken tid som först utlöper. De skall kunna omväljas en gång.

2. Den förste vicepresidenten skall tjänstgöra i presidentens ställe om denne har förhinder eller är jävig. Den andre vicepresidenten skall tjänstgöra i presidentens ställe om både presidenten

both the President and the First Vice-President are unavailable or disqualified.

3. The President, together with the First and Second Vice-Presidents, shall constitute the Presidency, which shall be responsible for:

(a) The proper administration of the Court, with the exception of the Office of the Prosecutor; and

(b) The other functions conferred upon it in accordance with this Statute.

4. In discharging its responsibility under paragraph 3 (a), the Presidency shall coordinate with and seek the concurrence of the Prosecutor on all matters of mutual concern.

Article 39 Chambers

1. As soon as possible after the election of the judges, the Court shall organize itself into the divisions specified in article 34, paragraph (b). The Appeals Division shall be composed of the President and four other judges, the Trial Division of not less than six judges and the Pre-Trial Division of not less than six judges. The assignment of judges to divisions shall be based on the nature of the functions

och förste vicepresidenten har förhinder eller är jäviga.

3. Presidenten skall tillsammans med förste och andre vicepresidenterna utgöra presidiet, vilket skall ha ansvaret för:

a) behörig administration av Domstolen med undantag för åklagarens kansli, och

b) de övriga uppgifter som tillkommer det i enlighet med denna stadga.

4. Vid uppfyllandet av sina förpliktelser enligt punkt 3 a i denna artikel skall presidiet samordna sin verksamhet med och söka uppnå enighet med åklagaren i alla frågor av gemensamt intresse.

Artikel 39 Domstolens kammare

1. Så snart som möjligt efter det att domarna har valts skall Domstolen organiseras i de avdelningar som anges i artikel 34 b. Överklagandeavdelningen skall bestå av presidenten och fyra andra domare, rättegångsavdelningen av minst sex domare och förundersökningsavdelningen av minst sex domare. Uppdelningen av domare på avdelningarna skall grundas på beskaffenheten av de uppgifter som skall

to be performed by each division and the qualifications and experience of the judges elected to the Court, in such a way that each division shall contain an appropriate combination of expertise in criminal law and procedure and in international law. The Trial and Pre-Trial Divisions shall be composed predominantly of judges with criminal trial experience.

2. (a) The judicial functions of the Court shall be carried out in each division by Chambers.

(b) (i) The Appeals Chamber shall be composed of all the judges of the Appeals Division;

(ii) The functions of the Trial Chamber shall be carried out by three judges of the Trial Division;

(iii) The functions of the Pre-Trial Chamber shall be carried out either by three judges of the Pre-Trial Division or by a single judge of that division in accordance with this Statute and the Rules of Procedure and Evidence;

(c) Nothing in this paragraph shall preclude the simultaneous constitution of more than one Trial Chamber or Pre-Trial Chamber when the efficient management of the Court's workload so requires.

3. (a) Judges assigned to

fullgöras vid varje avdelning och de kvalifikationer och den erfarenhet som de till Domstolen valda domarna besitter, så att det vid varje avdelning skall finnas en lämplig kombination av sakkunskap i straffrätt, straffprocessrätt och folkrätt. I rättegångsavdelningen och förundersökningsavdelningen skall huvudsakligen ingå domare med erfarenhet i brottmål.

2. a) Domstolens dömande uppgifter skall i varje avdelning fullgöras av kammare.

b) i) Överklagandekammaren skall bestå av samtliga domare i överklagandeavdelningen.

ii) Rättegångskammarens uppgifter skall fullgöras av tre domare i rättegångsavdelningen.

iii) Förundersökningskammarens uppgifter skall fullgöras av tre domare i förundersökningsavdelningen eller av en enskild domare i den avdelningen i enlighet med denna stadga och bevis- och förfarandereglerna.

c) Ingen bestämmelse i denna punkt skall hindra att det samtidigt inrättas mer än en rättegångskammare eller förundersökningskammare om det krävs för en effektiv handläggning av Domstolens arbetsuppgifter.

3. a) Domare som

the Trial and Pre-Trial Divisions shall serve in those divisions for a period of three years, and thereafter until the completion of any case the hearing of which has already commenced in the division concerned.

(b) Judges assigned to the Appeals Division shall serve in that division for their entire term of office.

4. Judges assigned to the Appeals Division shall serve only in that division. Nothing in this article shall, however, preclude the temporary attachment of judges from the Trial Division to the Pre-Trial Division or vice versa, if the Presidency considers that the efficient management of the Court's workload so requires, provided that under no circumstances shall a judge who has participated in the pre-trial phase of a case be eligible to sit on the Trial Chamber hearing that case.

Article 40 Independence of the judges

1. The judges shall be independent in the performance of their functions.

2. Judges shall not engage in any activity

avdelats för rättegångs- och förundersöknings-avdelningarna skall tjänstgöra där under en tid om tre år och därefter till dess att de mål vid avdelningen där förfarandet har inletts är avslutade.

b) Domare som avdelats för överklagandeavdelningen skall tjänstgöra där under hela sin tjänstgöringstid.

4. Domare som avdelats för överklagandeavdelningen skall endast tjänstgöra där. Ingen bestämmelse i denna artikel skall dock hindra att en domare tillfälligt avdelas från rättegångsavdelningen till förundersökningsavdelningen och tvärtom, om presidiet anser att det krävs för en effektiv handläggning av Domstolens arbetsuppgifter under förutsättning att en domare som har deltagit i förberedelsestadiet av ett mål inte under några omständigheter får detta i den rättegångskammare som prövar samma mål.

Artikel 40 Domarnas oberoende

1. Domarna skall vara oberoende vid fullgörandet av sina uppgifter.

2. Domarna skall inte inlåta sig på någon

which is likely to interfere with their judicial functions or to affect confidence in their independence.

3. Judges required to serve on a full-time basis at the seat of the Court shall not engage in any other occupation of a professional nature.

4. Any question regarding the application of paragraphs 2 and 3 shall be decided by an absolute majority of the judges. Where any such question concerns an individual judge, that judge shall not take part in the decision.

Article 41 Excusing and disqualification of judges

1. The Presidency may, at the request of a judge, excuse that judge from the exercise of a function under this Statute, in accordance with the Rules of Procedure and Evidence.

2. (a) A judge shall not participate in any case in which his or her impartiality might reasonably be doubted on any ground. A judge shall be disqualified from a case in accordance with this paragraph if, inter alia, that judge has previously been involved in any capacity in that case before the Court or in a related criminal case at the national level involving the

verksamhet som skulle kunna vara oförenlig med deras uppgifter som domare eller väcka tvivel om deras oberoende.

3. Domare som är skyldiga att tjänstgöra på heltid där Domstolen har sitt säte får inte ägna sig åt annan yrkesverksamhet.

4. Frågor om tillämpningen av punkterna 2 och 3 i denna artikel skall avgöras med absolut majoritet av domarna. Om en sådan fråga rör en enskild domare, skall den domaren inte delta i beslutet.

Artikel 41 Befrielse från uppgift och jäv för domare

1. På begäran av en domare får presidiet, i enlighet med bevis- och förfarandereglerna, befria den domaren från fullgörandet av en uppgift enligt denna stadga.

2. a) En domare skall inte delta i handläggningen av något mål där hans eller hennes opartiskhet skäligen kan ifrågasättas på någon grund. En domare skall förklaras jävig i ett mål i enlighet med denna punkt bland annat om domaren tidigare i någon egenskap har haft befattning med målet vid Domstolen eller med ett därtill relaterat brottmål på nationell nivå i

person being investigated or prosecuted. A judge shall also be disqualified on such other grounds as may be provided for in the Rules of Procedure and Evidence.

(b) The Prosecutor or the person being investigated or prosecuted may request the disqualification of a judge under this paragraph.

(c) Any question as to the disqualification of a judge shall be decided by an absolute majority of the judges. The challenged judge shall be entitled to present his or her comments on the matter, but shall not take part in the decision.

Article 42 **The Office of the** **Prosecutor**

1. The Office of the Prosecutor shall act independently as a separate organ of the Court. It shall be responsible for receiving referrals and any substantiated information on crimes within the jurisdiction of the Court, for examining them and for conducting investigations and prosecutions before the Court. A member of the Office shall not seek or act on instructions from any external source.

2. The Office shall be headed by the Prosecutor.

vilket den som är föremål för förundersökning eller lagföring är inblandad. En domare skall också förklaras jävig på de grunder som kan föreskrivas i bevis- och förfarandereglerna.

b) Åklagaren eller den som är föremål för förundersökning eller lagföring får begära att en domare förklaras jävig med stöd av denna punkt.

c) Frågor om domarjäv skall avgöras med absolut majoritet av domarna. Den ifrågasatte domaren skall ha rätt att framlägga sina synpunkter men får inte delta i avgörandet.

Artikel 42 **Åklagarens kansli**

1. Åklagarens kansli skall fungera oberoende som ett särskilt organ inom Domstolen. Kansliet skall ansvara för att ta emot hänskjutanden och sakligt grundade uppgifter om brott som omfattas av Domstolens jurisdiktion för att utreda dem och för att genomföra förundersökning och åtal vid Domstolen. En medlem av kansliet skall inte begära eller handla på instruktion från någon utomstående källa.

2. Kansliet skall ledas av åklagaren. Åklagaren skall

The Prosecutor shall have full authority over the management and administration of the Office, including the staff, facilities and other resources thereof. The Prosecutor shall be assisted by one or more Deputy Prosecutors, who shall be entitled to carry out any of the acts required of the Prosecutor under this Statute. The Prosecutor and the Deputy Prosecutors shall be of different nationalities. They shall serve on a full-time basis.

3. The Prosecutor and the Deputy Prosecutors shall be persons of high moral character, be highly competent in and have extensive practical experience in the prosecution or trial of criminal cases. They shall have an excellent knowledge of and be fluent in at least one of the working languages of the Court.

4. The Prosecutor shall be elected by secret ballot by an absolute majority of the members of the Assembly of States Parties. The Deputy Prosecutors shall be elected in the same way from a list of candidates provided by the Prosecutor. The Prosecutor shall nominate three candidates for each position of Deputy Prosecutor to be filled. Unless a shorter term

ha full beslutanderätt avseende ledningen och administrationen av kansliet och dess personal, lokaler och övriga resurser. Åklagaren skall biträdas av en eller flera biträdande åklagare som skall ha befogenhet att fullgöra alla de uppgifter som åligger åklagaren enligt denna stadga. Åklagaren och de biträdande åklagarna skall vara av olika nationalitet. De skall tjänstgöra på heltid.

3. Åklagaren och de biträdande åklagarna skall vara personer med hög moralisk karaktär samt vara mycket kunniga i och ha omfattande praktisk erfarenhet av åtal eller dömning i brottmål. De skall ha utmärkta kunskaper i och flytande behärska minst ett av Domstolens arbetspråk.

4. Åklagaren skall väljas i sluten omröstning med absolut majoritet av medlemmarna i partsförsamlingen. De biträdande åklagarna skall väljas på samma sätt från en lista över kandidater som har upprättats av åklagaren. Åklagaren skall nominera tre kandidater till varje plats som biträdande åklagare som skall fyllas. Såvida inte en kortare ämbetsperiod

is decided upon at the time of their election, the Prosecutor and the Deputy Prosecutors shall hold office for a term of nine years and shall not be eligible for re-election.

5. Neither the Prosecutor nor a Deputy Prosecutor shall engage in any activity which is likely to interfere with his or her prosecutorial functions or to affect confidence in his or her independence. They shall not engage in any other occupation of a professional nature.

6. The Presidency may excuse the Prosecutor or a Deputy Prosecutor, at his or her request, from acting in a particular case.

7. Neither the Prosecutor nor a Deputy Prosecutor shall participate in any matter in which their impartiality might reasonably be doubted on any ground. They shall be disqualified from a case in accordance with this paragraph if, inter alia, they have previously been involved in any capacity in that case before the Court or in a related criminal case at the national level involving the person being investigated or prosecuted.

8. Any question as to the disqualification of the Prosecutor or a Deputy Prosecutor shall be decided

beslutas vid tiden för deras val, skall åklagaren och de biträdande åklagarna inneha sina ämbeten i nio år och inte kunna omväljas.

5. Varken åklagaren eller de biträdande åklagarna skall inlåta sig på någon verksamhet som kan antas vara oförenlig med uppgifterna som åklagare eller väcka tvivel om hans eller hennes oberoende. De får inte ägna sig åt annan yrkesverksamhet.

6. Presidiet får på åklagarens eller en biträdande åklagares begäran befria honom eller henne från att ha befattning med ett visst mål.

7. Varken åklagaren eller en biträdande åklagare skall delta i handläggningen av ett mål i vilket deras opartiskhet skäligen kan ifrågasättas på någon grund. De skall förklaras jäviga i ett mål i enlighet med denna punkt bland annat om de tidigare i någon egenskap har haft befattning med målet vid Domstolen eller med ett därtill relaterat brottmål på nationell nivå, i vilket den som är föremål för förundersökning eller lagföring är inblandad.

8. Frågor om jäv för åklagaren eller en biträdande åklagare skall avgöras av

by the Appeals Chamber.

(a) The person being investigated or prosecuted may at any time request the disqualification of the Prosecutor or a Deputy Prosecutor on the grounds set out in this article;

(b) The Prosecutor or the Deputy Prosecutor, as appropriate, shall be entitled to present his or her comments on the matter;

9. The Prosecutor shall appoint advisers with legal expertise on specific issues, including, but not limited to, sexual and gender violence and violence against children.

Article 43

The Registry

1. The Registry shall be responsible for the non-judicial aspects of the administration and servicing of the Court, without prejudice to the functions and powers of the Prosecutor in accordance with article 42.

2. The Registry shall be headed by the Registrar, who shall be the principal administrative officer of the Court. The Registrar shall exercise his or her functions under the authority of the President of the Court.

3. The Registrar and the Deputy Registrar shall be persons of high moral character, be highly

överklagandekammaren.

a) Den som är föremål för förundersökning eller lagföring får när som helst begära att åklagaren eller en biträdande åklagare förklaras jävig med stöd av denna artikel.

b) Berörd åklagare eller biträdande åklagare skall ha rätt att framlägga sina synpunkter i frågan.

9. Åklagaren skall utse rådgivare som besitter juridisk sakkunskap i särskilda frågor, däribland, men inte begränsat till, sexuellt och genusrelaterat våld samt våld mot barn.

Artikel 43

Registratorskontoret

1. Registratorskontoret skall ansvara för den icke-rättskipande administrationen av och stödet till Domstolen utan att det skall inverka på åklagarens uppgifter och befogenheter enligt artikel 42.

2. Registratorskontoret skall ledas av registratorn, som skall vara Domstolens högsta administrativa tjänsteman. Registratorn skall vid fullgörandet av sina uppgifter vara underställd domstols-presidenten.

3. Registratorn och biträdande registratorn skall vara personer med hög moralisk karaktär och ha

competent and have an excellent knowledge of and be fluent in at least one of the working languages of the Court.

4. The judges shall elect the Registrar by an absolute majority by secret ballot, taking into account any recommendation by the Assembly of States Parties. If the need arises and upon the recommendation of the Registrar, the judges shall elect, in the same manner, a Deputy Registrar.

5. The Registrar shall hold office for a term of five years, shall be eligible for re-election once and shall serve on a full-time basis. The Deputy Registrar shall hold office for a term of five years or such shorter term as may be decided upon by an absolute majority of the judges, and may be elected on the basis that the Deputy Registrar shall be called upon to serve as required.

6. The Registrar shall set up a Victims and Witnesses Unit within the Registry. This Unit shall provide, in consultation with the Office of the Prosecutor, protective measures and security arrangements, counselling and other appropriate assistance for witnesses, victims who appear before the Court, and others who are at risk on account of testimony given by such

utmärkta kunskaper i och flytande behärska minst ett av Domstolens arbetspråk

4. Domarna skall välja registratorn genom sluten omröstning med absolut majoritet och med beaktande av eventuella rekommendationer från partsförsamlingen. Vid behov skall domarna på rekommendation av registratorn på samma sätt välja en biträdande registrator.

5. Registratorn skall ha en ämbets tid om fem år, skall kunna omväljas en gång och skall tjänstgöra på heltid. Den biträdande registratorn skall ha en ämbets tid om fem år eller den kortare tid som domarna kan besluta med absolut majoritet och kan väljas för att kunna stå till förfogande för att tjänstgöra vid behov.

6. Registratorn skall inom registratorskontoret upprätta en brottsoffer- och vittnesenhet. Denna enhet skall i samråd med åklagarens kansli tillhandahålla skyddsåtgärder och säkerhetsarrangemang, rådgivning samt annan erforderlig hjälp till vittnen, brottsoffer som uppträder inför Domstolen och andra personer som är utsatta för

witnesses. The Unit shall include staff with expertise in trauma, including trauma related to crimes of sexual violence.

Article 44 Staff

1. The Prosecutor and the Registrar shall appoint such qualified staff as may be required to their respective offices. In the case of the Prosecutor, this shall include the appointment of investigators.

2. In the employment of staff, the Prosecutor and the Registrar shall ensure the highest standards of efficiency, competency and integrity, and shall have regard, mutatis mutandis, to the criteria set forth in article 36, paragraph 8.

3. The Registrar, with the agreement of the Presidency and the Prosecutor, shall propose Staff Regulations which include the terms and conditions upon which the staff of the Court shall be appointed, remunerated and dismissed. The Staff Regulations shall be approved by the Assembly of States Parties.

4. The Court may, in exceptional circumstances, employ the expertise of

fara till följd av vittnesmål som lämnats av sådana vittnen. I enheten skall ingå personer med sakkunskap om trauma, däribland trauman som sammanhänger med sexuella våldsbrott.

Artikel 44 Personal

1. Åklagaren och registratorn skall utnämna den kvalificerade personal som erfordras i deras kanslier. För åklagarens del skall däri ingå tillsättning av utredare.

2. Vid anställning av personal skall åklagaren och registratorn tillgodose högsta möjliga krav på effektivitet, kompetens och integritet och skall, i tillämplig utsträckning, beakta de kriterier som anges i artikel 36.8.

3. Registratorn skall med presidiet och åklagarens medgivande föreslå tjänsteföreskrifter som skall innehålla villkor för anställning, avlöning och entledigande av Domstolens personal. Föreskrifterna skall godkännas av partsförsamlingen.

4. Domstolen får i undantagsfall använda sig av expertkunskap som

gratis personnel offered by States Parties, inter-governmental organizations or non-governmental organizations to assist with the work of any of the organs of the Court. The Prosecutor may accept any such offer on behalf of the Office of the Prosecutor. Such gratis personnel shall be employed in accordance with guidelines to be established by the Assembly of States Parties.

Article 45

Solemn undertaking

Before taking up their respective duties under this Statute, the judges, the Prosecutor, the Deputy Prosecutors, the Registrar and the Deputy Registrar shall each make a solemn undertaking in open court to exercise his or her respective functions impartially and conscientiously.

Article 46

Removal from office

1. A judge, the Prosecutor, a Deputy Prosecutor, the Registrar or the Deputy Registrar shall be removed from office if a decision to this effect is made in accordance with paragraph 2, in cases where that person:

(a) Is found to have committed serious misconduct or a serious

tillhandahålls kostnadsfritt av stadgearterna eller av mellanstatliga organisationer eller frivilligorganisationer för att bistå i arbetet i något av Domstolens organ. Åklagaren får anta erbjudanden om sådant bistånd för åklagarens kansli. Partsförsamlingen skall upprätta riktlinjer för hur sådan kostnadsfri personal får tas i anspråk.

Artikel 45

Högtidlig förklaring

Innan domarna, åklagaren, de biträdande åklagarna, registratorn och den biträdande registratorn tillträder sina ämbeten enligt denna stadga skall de vid ett offentligt domstolssammanträde avge en högtidlig förklaring att han eller hon skall fullgöra sina uppgifter opartiskt och samvetsgrant.

Artikel 46

Entledigande

1. En domare, åklagaren, en biträdande åklagare, registratorn eller den biträdande registratorn skall entledigas, om det beslutas med stöd av punkt 2 i denna artikel, om den personen

a) befinns ha gjort sig skyldig till grovt tjänstefel eller allvarligt åsidosättande

breach of his or her duties under this Statute, as provided for in the Rules of Procedure and Evidence; or

(b) Is unable to exercise the functions required by this Statute.

2. A decision as to the removal from office of a judge, the Prosecutor or a Deputy Prosecutor under paragraph 1 shall be made by the Assembly of States Parties, by secret ballot:

(a) In the case of a judge, by a two-thirds majority of the States Parties upon a recommendation adopted by a two-thirds majority of the other judges;

(b) In the case of the Prosecutor, by an absolute majority of the States Parties;

(c) In the case of a Deputy Prosecutor, by an absolute majority of the States Parties upon the recommendation of the Prosecutor.

3. A decision as to the removal from office of the Registrar or Deputy Registrar shall be made by an absolute majority of the judges.

4. A judge, Prosecutor, Deputy Prosecutor, Registrar or Deputy Registrar whose conduct or ability to exercise the functions of the office as required by this Statute is challenged under this article

av sina skyldigheter enligt denna stadga i enlighet med vad som föreskrivs i bevis- och förfarandereglerna, eller

b) saknar förmåga att fullgöra de uppgifter som krävs enligt denna stadga.

2. Beslut om entledigande av en domare, åklagaren eller en biträdande åklagare enligt punkt 1 skall fattas av partsförsamlingen i sluten omröstning på följande sätt:

a) avseende en domare: med två tredjedels majoritet av stadgeparterna på rekommendation av de övriga domarna antagen med två tredjedels majoritet,

b) avseende åklagaren: med absolut majoritet av stadgeparterna,

c) avseende en biträdande åklagare: med absolut majoritet av stadgeparterna på åklagarens rekommendation.

3. Ett beslut om entledigande av registratören eller den biträdande registratören skall fattas med absolut majoritet av domarna.

4. När en domares, åklagarens, en biträdande åklagares, registratörens eller den biträdande registratörens uppförande eller förmåga att fullgöra de uppgifter som krävs i enlighet med denna stadga ifrågasätts med stöd

shall have full opportunity to present and receive evidence and to make submissions in accordance with the Rules of Procedure and Evidence. The person in question shall not otherwise participate in the consideration of the matter.

Article 47

Disciplinary measures

A judge, Prosecutor, Deputy Prosecutor, Registrar or Deputy Registrar who has committed misconduct of a less serious nature than that set out in article 46, paragraph 1, shall be subject to disciplinary measures, in accordance with the Rules of Procedure and Evidence.

Article 48

Privileges and immunities

1. The Court shall enjoy in the territory of each State Party such privileges and immunities as are necessary for the fulfilment of its purposes.

2. The judges, the Prosecutor, the Deputy Prosecutors and the Registrar shall, when engaged on or with respect to the business of the Court, enjoy the same privileges and immunities as are accorded to heads of diplomatic missions and shall, after the expiry of

av denna artikel, skall denne ges full möjlighet att lägga fram och ta emot bevisning och att yttra sig i enlighet med bevis- och förfarandereglerna. Den berörda personen skall inte på annat sätt delta i prövningen av ärendet.

Artikel 47

Disciplinära åtgärder

Om en domare, åklagaren, en biträdande åklagare, registratorn eller den biträdande registratorn har gjort sig skyldig till mindre grovt tjänstefel än vad som avses i artikel 46.1, skall disciplinära åtgärder vidtas i enlighet med bevis- och förfarandereglerna.

Artikel 48

Immunitet och privilegier

1. Domstolen skall inom varje stadgeparts territorium åtnjuta den immunitet och de privilegier som är nödvändiga för att förverkliga Domstolens syften.

2. Domarna, åklagaren, de biträdande åklagarna och registratorn och den biträdande registratorn skall, vid fullgörande av verksamhet för Domstolen eller på Domstolens vägnar, åtnjuta samma immunitet och privilegier som medges chefen för en diplomatisk beskickning och skall, när

their terms of office, continue to be accorded immunity from legal process of every kind in respect of words spoken or written and acts performed by them in their official capacity.

3. The Deputy Registrar, the staff of the Office of the Prosecutor and the staff of the Registry shall enjoy the privileges and immunities and facilities necessary for the performance of their functions, in accordance with the agreement on the privileges and immunities of the Court.

4. Counsel, experts, witnesses or any other person required to be present at the seat of the Court shall be accorded such treatment as is necessary for the proper functioning of the Court, in accordance with the agreement on the privileges and immunities of the Court.

5. The privileges and immunities of:

(a) A judge or the Prosecutor may be waived by an absolute majority of the judges;

(b) The Registrar may be waived by the Presidency;

(c) The Deputy Prosecutors and staff of the Office of the Prosecutor may be waived by the

deras ämbetsperiod har löpt ut, fortsätta att åtnjuta immunitet mot lagföring av alla slag med avseende på muntliga och skriftliga uttalanden samt åtgärder i tjänsten.

3. Den biträdande registratören, personalen i åklagarens kansli och registratörskontorets personal skall åtnjuta den immunitet, de privilegier och de lättnader som är nödvändiga för fullgörandet av deras uppgifter i enlighet med överenskommelsen om Domstolens immunitet och privilegier.

4. Försvarare, sakkunniga, vittnen och övriga personer vars närvaro fordras vid Domstolens säte skall medges den behandling som är nödvändig för att Domstolen skall fungera effektivt i enlighet med överenskommelsen om Domstolens immunitet och privilegier.

5. Immunitet och privilegier för

a) en domare eller åklagaren kan upphävas av en absolut majoritet av domarna,

b) registratören kan upphävas av presidiet,

c) en biträdande åklagare och personalen i åklagarens kansli kan upphävas åklagaren,

Prosecutor;

(d) The Deputy Registrars and staff of the Registry may be waived by the Registrar.

Article 49

Salaries, allowances and expenses

The judges, the Prosecutor, the Deputy Prosecutors, the Registrars and the Deputy Registrars shall receive such salaries, allowances and expenses as may be decided upon by the Assembly of States Parties. These salaries and allowances shall not be reduced during their terms of office.

Article 50

Official and working languages

1. The official languages of the Court shall be Arabic, Chinese, English, French, Russian and Spanish. The judgements of the Court, as well as other decisions resolving fundamental issues before the Court, shall be published in the official languages. The Presidency shall, in accordance with the criteria established by the Rules of Procedure and Evidence, determine which decisions may be considered as resolving fundamental issues for the purposes of this paragraph.

d) den biträdande registratorn och registratorskontorets personal kan upphävas av registratorn.

Artikel 49

Löner, arvoden och kostnadsersättning

Domarna, åklagaren, de biträdande åklagarna, registratorn och biträdande registratorn skall erhålla de löner, arvoden och kostnadsersättningar som partsförsamlingen beslutar. Dessa löner och arvoden skall inte sänkas under vederbörandes ämbetstid.

Artikel 50

Officiella språk och arbetspråk

1. Domstolens officiella språk skall vara arabiska, kinesiska, engelska, franska, ryska och spanska. Domar som meddelas av Domstolen och andra beslut i grundläggande frågor av Domstolen skall offentliggöras på de officiella språken. Presidiet skall i enlighet med de kriterier som anges i bevis- och förfarandereglerna avgöra vilka beslut som skall anses avgöra grundläggande frågor i den mening som avses i denna punkt.

2. The working languages of the Court shall be English and French. The Rules of Procedure and Evidence shall determine the cases in which other official languages may be used as working languages.

3. At the request of any party to a proceeding or a State allowed to intervene in a proceeding, the Court shall authorize a language other than English or French to be used by such a party or State, provided that the Court considers such authorization to be adequately justified.

Article 51 Rules of Procedure and Evidence

1. The Rules of Procedure and Evidence shall enter into force upon adoption by a two-thirds majority of the members of the Assembly of States Parties.

2. Amendments to the Rules of Procedure and Evidence may be proposed by:

- (a) Any State Party;
- (b) The judges acting by an absolute majority; or
- (c) The Prosecutor.

Such amendments shall enter into force upon adoption by a two-thirds majority of the members of the Assembly of States Parties.

3. After the adoption of

2. Domstolens arbetspråk skall vara engelska och franska. I bevis- och förfarandereglerna skall fastställas i vilka fall andra officiella språk får användas som arbetspråk.

3. På begäran av någon part i en rättegång eller av en stat som har tillåtelse att intervensera i en rättegång skall Domstolen ge parten respektive staten tillstånd att använda ett annat språk än engelska eller franska, om Domstolen anser detta vara tillräckligt motiverat.

Artikel 51 Bevis- och förfaranderegler

1. Bevis- och förfarandereglerna träder i kraft när de har antagits med två tredjedels majoritet av partsförsamlingens medlemmar.

2. Ändringar i bevis- och förfarandereglerna får föreslås av

- a) varje stadgepart,
- b) en absolut majoritet av domarna,
- c) åklagaren.

Ändringar träder i kraft när de har antagits med en majoritet av två tredjedelar av partsförsamlingens medlemmar.

3. Sedan bevis- och

the Rules of Procedure and Evidence, in urgent cases where the Rules do not provide for a specific situation before the Court, the judges may, by a two-thirds majority, draw up provisional Rules to be applied until adopted, amended or rejected at the next ordinary or special session of the Assembly of States Parties.

4. The Rules of Procedure and Evidence, amendments thereto and any provisional Rule shall be consistent with this Statute. Amendments to the Rules of Procedure and Evidence as well as provisional Rules shall not be applied retroactively to the detriment of the person who is being investigated or prosecuted or who has been convicted.

5. In the event of conflict between the Statute and the Rules of Procedure and Evidence, the Statute shall prevail.

Article 52 Regulations of the Court

1. The judges shall, in accordance with this Statute and the Rules of Procedure and Evidence, adopt, by an absolute majority, the Regulations of the Court necessary for its routine functioning.

förfarandereglerna har antagits får domarna, i brådskande fall, där reglerna saknar bestämmelser om en viss situation som behandlas i Domstolen, med två tredjedels majoritet, upprätta provisoriska regler för att tillämpas tills de antagits, ändrats eller förkastats av partsförsamlingen vid dess nästkommande ordinarie eller extraordinarie möte.

4. Bevis- och förfarandereglerna, ändringar i dessa och eventuella provisoriska regler skall vara förenliga med denna stadga. Ändringar i bevis- och förfarandereglerna och provisoriska regler skall inte tillämpas retroaktivt till nackdel för någon som är föremål för förundersökning eller lagföring eller som har dömts för ett brott.

5. Vid konflikt mellan stadgan och bevis- och förfarandereglerna skall stadgan ha företräde.

Artikel 52 Domstolens arbetsordning

1. Domarna skall i enlighet med denna stadga och bevis- och förfarandereglerna, med absolut majoritet, anta den arbetsordning för Domstolen som är nödvändig för dess löpande

2. The Prosecutor and the Registrar shall be consulted in the elaboration of the Regulations and any amendments thereto.

3. The Regulations and any amendments thereto shall take effect upon adoption unless otherwise decided by the judges. Immediately upon adoption, they shall be circulated to States Parties for comments. If within six months there are no objections from a majority of States Parties, they shall remain in force.

PART 5. INVESTIGATION AND PROSECUTION

Article 53 Initiation of an investigation

1. The Prosecutor shall, having evaluated the information made available to him or her, initiate an investigation unless he or she determines that there is no reasonable basis to proceed under this Statute. In deciding whether to initiate an investigation, the Prosecutor shall consider whether:

(a) The information available to the Prosecutor provides a reasonable basis to believe that a crime

verksamhet.

2. Åklagaren och registratören skall konsulteras vid utformningen av arbetsordningen och ändringar i den.

3. Arbetsordningen och ändringar i den träder i kraft när de antas, såvida inte annat beslutas av domarna. Omedelbart efter det att arbetsordningen har antagits, skall den sändas till stadgeparterna för yttrande. Om inga invändningar har mottagits från en majoritet av stadgeparterna inom sex månader, skall arbetsordningen fortsätta att gälla.

DEL 5 FÖRUNDESRÖKNING OCH LAGFÖRING

Artikel 53 Inledande av förundersökning

1. Åklagaren skall, efter att ha tagit ställning till tillgängliga uppgifter, inleda en förundersökning, förutom om han eller hon finner att det saknas skälig grund för att vidta ytterligare åtgärder i enlighet med denna stadga. I sitt beslut om inledande av förundersökning skall åklagaren bedöma:

a) om de för åklagaren tillgängliga uppgifterna utgör en skälig grund att anta att ett brott som

within the jurisdiction of the Court has been or is being committed;

(b) The case is or would be admissible under article 17; and

(c) Taking into account the gravity of the crime and the interests of victims, there are nonetheless substantial reasons to believe that an investigation would not serve the interests of justice.

If the Prosecutor determines that there is no reasonable basis to proceed and his or her determination is based solely on subparagraph (c) above, he or she shall inform the Pre-Trial Chamber.

2. If, upon investigation, the Prosecutor concludes that there is not a sufficient basis for a prosecution because:

(a) There is not a sufficient legal or factual basis to seek a warrant or summons under article 58;

(b) The case is inadmissible under article 17; or

(c) A prosecution is not in the interests of justice, taking into account all the circumstances, including the gravity of the crime, the interests of victims and the

omfattas av Domstolens jurisdiktion har begåtts eller håller på att begås,

b) om saken kan eller skulle kunna tas upp till prövning enligt artikel 17, och

c) om det med beaktande av brottets svårighetsgrad och brotts-offrens intressen likväl finns väsentliga skäl att anta att en förundersökning inte skulle tjäna rättvisans intresse.

Om åklagaren finner att det inte finns skälig grund för att inleda en förundersökning och hans eller hennes beslut utslutande har fattats med stöd av stycke c ovan, skall han eller hon informera förundersökningskammaren

2. Om åklagaren efter genomförd förundersökning finner att det inte finns tillräcklig grund för åtal därför att

a) det saknas tillräckliga rättsliga eller sakliga grunder för en framställning om häktning eller om kallelse i enlighet med artikel 58,

b) saken inte får prövas enligt artikel 17,

c) lagföring inte tjänar rättvisans intresse med hänsyn till alla omständigheter, däribland brottets svårighetsgrad, brotts-offrens intressen samt

age or infirmity of the alleged perpetrator, and his or her role in the alleged crime;

the Prosecutor shall inform the Pre-Trial Chamber and the State making a referral under article 14 or the Security Council in a case under article 13, paragraph (b), of his or her conclusion and the reasons for the conclusion.

3. (a) At the request of the State making a referral under article 14 or the Security Council under article 13, paragraph (b), the Pre-Trial Chamber may review a decision of the Prosecutor under paragraph 1 or 2 not to proceed and may request the Prosecutor to reconsider that decision.

(b) In addition, the Pre-Trial Chamber may, on its own initiative, review a decision of the Prosecutor not to proceed if it is based solely on paragraph 1 (c) or 2 (c). In such a case, the decision of the Prosecutor shall be effective only if confirmed by the Pre-Trial Chamber.

4. The Prosecutor may, at any time, reconsider a decision whether to initiate an investigation or prosecution based on new

den påstådda gärningsmannens ålder eller hälsotillstånd och hans eller hennes roll i det påstådda brottet,

skall åklagaren meddela förundersökningskammaren och den stat som har gjort ett hänskjutande med stöd av artikel 14, eller säkerhetsrådet i en sak för vilken artikel 13 b gäller, om sitt beslut och skälen för detta.

3. a) På begäran av den stat som har hänskjutit saken med stöd av artikel 14, eller av säkerhetsrådet med stöd av artikel 13 b, får förundersökningskammaren pröva ett beslut som fattats av åklagaren med stöd av punkt 1 eller 2 i denna artikel att inte gå vidare i saken och får begära att åklagaren omprövar sitt beslut.

b)
Förundersökningskammaren får dessutom på eget initiativ pröva ett beslut av åklagaren att inte gå vidare i saken, om detta beslut grundas endast på punkt 1 c eller 2 c. I så fall gäller åklagarens beslut endast om det bekräftats av förundersökningskammaren

4. Åklagaren får när som helst ompröva ett beslut huruvida en förundersökning skall inledas eller åtal väckas på

facts or information.

grund av nya om-
ständigheter eller
upplysningar.

Article 54
Duties and powers of
the Prosecutor with
respect to investigations

1. The Prosecutor shall:

(a) In order to establish the truth, extend the investigation to cover all facts and evidence relevant to an assessment of whether there is criminal responsibility under this Statute, and, in doing so, investigate incriminating and exonerating circumstances equally;

(b) Take appropriate measures to ensure the effective investigation and prosecution of crimes within the jurisdiction of the Court, and in doing so, respect the interests and personal circumstances of victims and witnesses, including age, gender as defined in article 7, paragraph 3, and health, and take into account the nature of the crime, in particular where it involves sexual violence, gender violence or violence against children; and

(c) Fully respect the rights of persons arising under this Statute.

2. The Prosecutor may

Artikel 54
Åklagarens
skyldigheter och
befogenheter vid en
förundersökning

1. Åklagaren skall

a) för att uppdaga sanningen utsträcka förundersökningen till att omfatta alla omständigheter och all bevisning som kan ha betydelse för att bedöma frågan om det föreligger straffansvar enligt denna stadga och därvid i lika mån utreda både de omständigheter som talar mot och de som talar för någons skuld,

b) vidta lämpliga åtgärder för att säkerställa en effektiv förundersökning och lagföring av brott som omfattas av Domstolens jurisdiktion och därvid beakta brottsoffrens och vittnenas intressen och personliga förhållanden, däribland ålder, genus som begreppet definieras i artikel 7.3 samt hälsotillstånd, och beakta brottets art, särskilt om sexuellt våld, genusrelaterat våld eller våld mot barn ingår, och

c) till fullo respektera personers rättigheter enligt denna stadga.

2. Åklagaren får företa

conduct investigations on the territory of a State:

(a) In accordance with the provisions of Part 9; or

(b) As authorized by the Pre-Trial Chamber under article 57, paragraph 3 (d).

3. The Prosecutor may:

(a) Collect and examine evidence;

(b) Request the presence of and question persons being investigated, victims and witnesses;

(c) Seek the cooperation of any State or intergovernmental organization or arrangement in accordance with its respective competence and/or mandate;

(d) Enter into such arrangements or agreements, not inconsistent with this Statute, as may be necessary to facilitate the cooperation of a State, intergovernmental organization or person;

(e) Agree not to disclose, at any stage of the proceedings, documents or information that the Prosecutor obtains on the condition of confidentiality and solely for the purpose of generating new evidence, unless the provider of the information consents; and

(f) Take necessary measures, or request that necessary measures be

efterforskningar inom en stats territorium

a) i enlighet med bestämmelserna i del 9, eller

b) i enlighet med förunder-sökningskammarens tillstånd med stöd av artikel 57.3 d.

3. Åklagaren får

a) inhämta och undersöka bevisning,

b) begära närvaro av och höra personer som är föremål för undersökning samt brottsoffer och vittnen,

c) söka samarbete med varje stat eller mellanstatlig organisation eller uppgörelser i enlighet med dess behörighet och/eller mandat,

d) träffa sådana uppgörelser eller överenskommelser som inte är oförenliga med denna stadga och som kan behövas för att främja samarbete med en stat, en mellanstatlig organisation eller en person,

e) ge sitt samtycke till att inte i något skede av förfarandet utan uppgiftslämnarens medgivande röja innehållet i handlingar eller avslöja uppgifter som mottagits med förbehåll för sekretess och för att åstadkomma annan bevisning, och

f) vidta nödvändiga åtgärder, eller begära att nödvändiga åtgärder vidtas,

taken, to ensure the confidentiality of information, the protection of any person or the preservation of evidence.

Article 55

Rights of persons during an investigation

1. In respect of an investigation under this Statute, a person:

(a) Shall not be compelled to incriminate himself or herself or to confess guilt;

(b) Shall not be subjected to any form of coercion, duress or threat, to torture or to any other form of cruel, inhuman or degrading treatment or punishment;

(c) Shall, if questioned in a language other than a language the person fully understands and speaks, have, free of any cost, the assistance of a competent interpreter and such translations as are necessary to meet the requirements of fairness; and

(d) Shall not be subjected to arbitrary arrest or detention, and shall not be deprived of his or her liberty except on such grounds and in accordance with such procedures as are established in this Statute.

2. Where there are grounds to believe that a person has committed a crime within the jurisdiction

för att säkerställa sekretess för uppgifter, skydd av personer eller säkrande av bevis.

Artikel 55

Personers rättigheter vid en förundersökning

1. Vid en förundersökning i enlighet med denna stadga skall

a) ingen vara skyldig att yttra sig till sin nackdel eller erkänna skuld,

b) ingen utsätts för någon form av tvång, hot, påtryckning, tortyr eller annan form av grym, omänsklig eller förnedrande behandling eller bestraffning,

c) den som förhörs på ett annat språk än ett språk som personen till fullo förstår och talar, ha tillgång till kostnadsfritt biträde av en kompetent tolk och till sådana översättningar som är nödvändiga för att uppfylla kravet på rättvisa och

d) ingen utsätts för godtyckligt frihetsberövande eller fängslande och inte heller berövas friheten utom på de grunder och i enlighet med det förfarande som föreskrivs i denna stadga.

2. Om det finns anledning att anta att någon har gjort sig skyldig till ett brott som omfattas av

of the Court and that person is about to be questioned either by the Prosecutor, or by national authorities pursuant to a request made under Part 9, that person shall also have the following rights of which he or she shall be informed prior to being questioned:

(a) To be informed, prior to being questioned, that there are grounds to believe that he or she has committed a crime within the jurisdiction of the Court;

(b) To remain silent, without such silence being a consideration in the determination of guilt or innocence;

(c) To have legal assistance of the person's choosing, or, if the person does not have legal assistance, to have legal assistance assigned to him or her, in any case where the interests of justice so require, and without payment by the person in any such case if the person does not have sufficient means to pay for it; and

(d) To be questioned in the presence of counsel unless the person has voluntarily waived his or her right to counsel.

Domstolens jurisdiktion och den personen skall förhöras, antingen av åklagaren eller av nationella myndigheter till följd av en begäran enligt del 9, skall den personen också ha följande rättigheter, om vilka han eller hon skall bli underrättad före förhöret:

a) Rätt att före förhöret bli underrättad om att det finns skäl att tro att han har gjort sig skyldig till ett brott som omfattas av Domstolens jurisdiktion.

b) Rätt att vara tyst utan att tystnaden beaktas vid avgörande av frågan om skuld eller oskuld.

c) Rätt till rättsligt biträde efter eget fritt val eller, om personen inte har sådant biträde, att få sig anvisat rättsligt biträde i alla de fall då så krävs i rättvisans intresse och utan kostnad, om han eller hon inte har möjlighet att betala biträdet.

d) Rätt att bli hörd i närvaro av sin försvarare, såvida han eller hon inte frivilligt har avstått från rätten till försvarare.

Article 56
Role of the Pre-Trial
Chamber in relation to a
unique investigative
opportunity

1. (a) Where the Prosecutor considers an investigation to present a unique opportunity to take testimony or a statement from a witness or to examine, collect or test evidence, which may not be available subsequently for the purposes of a trial, the Prosecutor shall so inform the Pre-Trial Chamber.

(b) In that case, the Pre-Trial Chamber may, upon request of the Prosecutor, take such measures as may be necessary to ensure the efficiency and integrity of the proceedings and, in particular, to protect the rights of the defence.

(c) Unless the Pre-Trial Chamber orders otherwise, the Prosecutor shall provide the relevant information to the person who has been arrested or appeared in response to a summons in connection with the investigation referred to in subparagraph (a), in order that he or she may be heard on the matter.

2. The measures referred to in paragraph 1 (b) may include:

(a) Making recommendations or orders

Artikel 56
Förundersökningskam
marens roll vid ett unikt
undersökningstillfälle

1. a) Om åklagaren finner att en förundersökning erbjuder ett unikt tillfälle att uppta vittnesmål eller ett uttalande från ett vittne eller att undersöka, inhämta eller pröva bevisning som kanske inte är tillgänglig senare för rättegången, skall åklagaren informera förundersökningskammaren om detta.

b) I så fall får förundersökningskammaren på åklagarens begäran vidta de åtgärder som kan vara nödvändiga för att säkerställa effektiviteten och integriteten i förfarandet, och i synnerhet för att tillvarata försvarets rättigheter.

c) Om inte förundersökningskammaren bestämmer annat, skall åklagaren i samband med sådan förundersökning som avses i stycke a i denna punkt ge den som berövats friheten eller infunnit sig efter kallelse relevant information så att han eller hon skall kunna höras i saken.

2. De åtgärder som avses i punkt 1 b ovan kan vara följande:

a) att lämna rekommendationer eller

regarding procedures to be followed;

(b) Directing that a record be made of the proceedings;

(c) Appointing an expert to assist;

(d) Authorizing counsel for a person who has been arrested, or appeared before the Court in response to a summons, to participate, or where there has not yet been such an arrest or appearance or counsel has not been designated, appointing another counsel to attend and represent the interests of the defence;

(e) Naming one of its members or, if necessary, another available judge of the Pre-Trial or Trial Division to observe and make recommendations or orders regarding the collection and preservation of evidence and the questioning of persons;

(f) Taking such other action as may be necessary to collect or preserve evidence.

3. (a) Where the Prosecutor has not sought measures pursuant to this article but the Pre-Trial Chamber considers that such measures are required to preserve evidence that it deems would be essential for the defence at trial, it shall consult with the Prosecutor as to whether

besluta om vilket förfarande som skall följas,

b) att bestämma att protokoll skall föras vid förfarandet,

c) att utse en sakkunnig att biträda,

d) att ge försvararen för den som berövats friheten eller infunnit sig efter kallelse tillåtelse att delta eller, om frihetsberövandet eller inställelsen ännu inte har ägt rum eller, om ingen försvarare har utsetts, att utse en annan försvarare att närvara och företräda försvarets intressen,

e) att utse en av sina ledamöter, eller om så är nödvändigt, en annan tillgänglig domare i förundersöknings- eller rättegångsavdelningen, att närvara och avge rekommendationer eller fatta beslut om inhämtande och säkrande av bevisning och hörande av personer,

f) att vidta sådana andra åtgärder som kan vara nödvändiga för att uppta eller säkra bevisning.

3. a) Om åklagaren inte har begärt åtgärder som avses i denna artikel men förundersökningskammaren anser sådana åtgärder vara nödvändiga för att säkra bevisning som den anser vara väsentliga för försvaret i rättegången, skall förundersökningskammaren samråda med åklagaren för

there is good reason for the Prosecutor's failure to request the measures. If upon consultation, the Pre-Trial Chamber concludes that the Prosecutor's failure to request such measures is unjustified, the Pre-Trial Chamber may take such measures on its own initiative.

(b) A decision of the Pre-Trial Chamber to act on its own initiative under this paragraph may be appealed by the Prosecutor. The appeal shall be heard on an expedited basis.

4. The admissibility of evidence preserved or collected for trial pursuant to this article, or the record thereof, shall be governed at trial by article 69, and given such weight as determined by the Trial Chamber.

Article 57

Functions and powers of the Pre-Trial Chamber

1. Unless otherwise provided in this Statute, the Pre-Trial Chamber shall exercise its functions in accordance with the provisions of this article.

2. (a) Orders or rulings of the Pre-Trial Chamber issued under articles 15, 18, 19, 54, paragraph 2, 61, paragraph 7, and 72 must be

att avgöra om åklagaren har goda skäl för sin underlåtenhet att begära att åtgärderna vidtas. Om förundersökningskammaren efter samrådet finner att åklagarens underlåtenhet att begära sådana åtgärder är omotiverad, får den vidta åtgärderna på eget initiativ.

b) Ett beslut av förundersökningskammaren att handla på eget initiativ med stöd av denna punkt får överklagas av åklagaren. Överklagandet skall behandlas med förtur.

4. Frågan om bevisning som säkrats eller inhämtats för rättegången i enlighet med denna artikel eller om protokollet kan tillåtas skall under rättegången avgöras i enlighet med artikel 69 och tillmätas det värde som rättegångskammaren bestämmer.

Artikel 57

Förundersökningskammarens uppgifter och befogenheter

1. Såvida inte annat föreskrivs i denna stadga, skall förundersökningskammaren fullgöra sina uppgifter i enlighet med bestämmelserna i denna artikel.

2. a) För beslut meddelade av förundersökningskammaren med stöd av artiklarna 15, 18, 19, 54.2, 61.7 och 72

concurrented in by a majority of its judges.

(b) In all other cases, a single judge of the Pre-Trial Chamber may exercise the functions provided for in this Statute, unless otherwise provided for in the Rules of Procedure and Evidence or by a majority of the Pre-Trial Chamber.

3. In addition to its other functions under this Statute, the Pre-Trial Chamber may:

(a) At the request of the Prosecutor, issue such orders and warrants as may be required for the purposes of an investigation;

(b) Upon the request of a person who has been arrested or has appeared pursuant to a summons under article 58, issue such orders, including measures such as those described in article 56, or seek such cooperation pursuant to Part 9 as may be necessary to assist the person in the preparation of his or her defence;

(c) Where necessary, provide for the protection and privacy of victims and witnesses, the preservation of evidence, the protection of persons who have been arrested or appeared in response to a summons, and

krävs instämmande av en majoritet av kammarens domare.

b) I alla övriga fall får en ensam domare i förundersökningskammaren fullgöra de uppgifter som föreskrivs i denna stadga, såvida inte annat föreskrivs i bevis- och förfarandereglererna eller av en majoritet av förundersökningskammarens ledamöter.

3. Utöver sina övriga uppgifter enligt denna stadga får förundersökningskammaren

a) på begäran av åklagaren meddela de beslut och utfärda de förelägganden som är nödvändiga för en förundersökning,

b) på begäran av en person som har berövats friheten eller infunnit sig efter kallelse enligt artikel 58 meddela de beslut, innefattande de åtgärder som avses i artikel 56, eller söka det samarbete i enlighet med del 9 som kan behövas för att bistå personen med att förbereda sitt försvar,

c) om så behövs, säkerställa brottsoffrets och vittnens säkerhet och frid, säkra bevisning och skydda personer som har berövats friheten eller infunnit sig efter kallelse samt skydda uppgifter som berör

the protection of national security information;

(d) Authorize the Prosecutor to take specific investigative steps within the territory of a State Party without having secured the cooperation of that State under Part 9 if, whenever possible having regard to the views of the State concerned, the Pre-Trial Chamber has determined in that case that the State is clearly unable to execute a request for cooperation due to the unavailability of any authority or any component of its judicial system competent to execute the request for cooperation under Part 9.

(e) Where a warrant of arrest or a summons has been issued under article 58, and having due regard to the strength of the evidence and the rights of the parties concerned, as provided for in this Statute and the Rules of Procedure and Evidence, seek the cooperation of States pursuant to article 93, paragraph 1 (k), to take protective measures for the purpose of forfeiture, in particular for the ultimate benefit of victims.

nationell säkerhet,

d) ge åklagaren tillåtelse att genomföra bestämda undersökningsåtgärder inom en stadgeparts territorium utan att ha försäkrat sig om denna stats samarbete i enlighet med del 9, om förundersökningskammaren har funnit, med hänsyn till den berörda statens inställning när så är möjligt, att staten i det fallet uppenbart saknar förmåga att efterkomma en framställning om samarbete beroende på att det inte finns någon myndighet eller någon del av dess rättssystem som är behörig att genomföra framställningen om samarbete enligt del 9,

e) söka samarbete med stater i enlighet med artikel 93.1 j för att vidta skyddsåtgärder med sikte på förverkande, särskilt i brottsoffrens slutliga intresse, i de fall ett häktningsbeslut eller en kallelse har utfärdats med stöd av artikel 58 och med vederbörlig hänsyn till bevisningens styrka och de berörda parternas rättigheter enligt föreskrifterna i denna stadga och bevis- och förfarandereglerna.

Article 58
Issuance by the Pre-Trial Chamber of a warrant of arrest or a summons to appear

1. At any time after the initiation of an investigation, the Pre-Trial Chamber shall, on the application of the Prosecutor, issue a warrant of arrest of a person if, having examined the application and the evidence or other information submitted by the Prosecutor, it is satisfied that:

(a) There are reasonable grounds to believe that the person has committed a crime within the jurisdiction of the Court; and

(b) The arrest of the person appears necessary:

(i) To ensure the person's appearance at trial,

(ii) To ensure that the person does not obstruct or endanger the investigation or the court proceedings, or

(iii) Where applicable, to prevent the person from continuing with the commission of that crime or a related crime which is within the jurisdiction of the Court and which arises out

Artikel 58
Förundersökningskammarens utfärdande av häktningsbeslut eller kallelse till inställelse inför Domstolen

1. När som helst sedan en förundersökning har inletts skall förundersökningskammaren på framställning av åklagaren utfärda ett häktningsbeslut avseende en person om förundersökningskammaren, efter att ha prövat ansökan och bevisningen eller andra upplysningar som lämnats av åklagaren, har förvissat sig om att

a) det finns skälig anledning att anta att personen har gjort sig skyldig till ett brott som omfattas av Domstolens jurisdiktion, och

b) det förefaller vara nödvändigt att personen berövas friheten

i) för att säkerställa att personen infinner sig vid rättegången,

ii) för att säkerställa att personen inte hindrar eller äventyrar förundersökningen eller rättegången, eller

iii) för att, i förekommande fall, hindra att personen fortsätter att begå brottet i fråga eller därmed sammanbundet brott som omfattas av Domstolens jurisdiktion och

of the same circumstances.

2. The application of the Prosecutor shall contain:

(a) The name of the person and any other relevant identifying information;

(b) A specific reference to the crimes within the jurisdiction of the Court which the person is alleged to have committed;

(c) A concise statement of the facts which are alleged to constitute those crimes;

(d) A summary of the evidence and any other information which establish reasonable grounds to believe that the person committed those crimes; and

(e) The reason why the Prosecutor believes that the arrest of the person is necessary.

3. The warrant of arrest shall contain:

(a) The name of the person and any other relevant identifying information;

(b) A specific reference to the crimes within the jurisdiction of the Court for which the person's arrest is sought; and

(c) A concise statement of the facts which are alleged to constitute those crimes.

4. The warrant of arrest shall remain in effect until

som följer av samma omständigheter.

2. Åklagarens framställning skall innehålla

a) personens namn och annan information av betydelse för identifieringen,

b) en detaljerad hänvisning till de brott som omfattas av Domstolens jurisdiktion, som personen påstås ha begått,

c) en kortfattad redogörelse för de omständigheter som påstås utgöra dessa brott,

d) en sammanställning av den bevisning och de andra upplysningar som ger skälig anledning att anta att personen har begått dessa brott, och

e) skälen för att åklagaren anser ett frihetsberövande vara nödvändigt.

3. Ett häktningsbeslut skall innehålla

a) personens namn och annan information av betydelse för identifieringen,

b) en detaljerad hänvisning till de brott inom Domstolens jurisdiktion för vilka personen begärs häktad, och

c) en kortfattad redogörelse för de omständigheter som påstås utgöra dessa brott.

4. Häktningsbeslutet skall gälla till dess att

otherwise ordered by the Court.

5. On the basis of the warrant of arrest, the Court may request the provisional arrest or the arrest and surrender of the person under Part 9.

6. The Prosecutor may request the Pre-Trial Chamber to amend the warrant of arrest by modifying or adding to the crimes specified therein. The Pre-Trial Chamber shall so amend the warrant if it is satisfied that there are reasonable grounds to believe that the person committed the modified or additional crimes.

7. As an alternative to seeking a warrant of arrest, the Prosecutor may submit an application requesting that the Pre-Trial Chamber issue a summons for the person to appear. If the Pre-Trial Chamber is satisfied that there are reasonable grounds to believe that the person committed the crime alleged and that a summons is sufficient to ensure the person's appearance, it shall issue the summons, with or without conditions restricting liberty (other than detention) if provided for by national law, for the person to appear. The summons shall contain:

Domstolen beslutar annat.

5. Domstolen får med stöd av häktningsbeslutet begära personen provisoriskt anhållen eller anhållen och överlämnad i enlighet med del 9.

6. Åklagaren får begära att förundersökningskammaren ändrar häktningsbeslutet genom förändring av eller tillägg till de brott som där anges. Förundersökningskammaren skall ändra häktningsbeslutet när den har förvissat sig om att det finns skälig anledning att anta att personen har gjort sig skyldig till de förändrade eller tillagda brotten,

7. I stället för att begära ett häktningsbeslut får åklagaren ansöka om att förundersökningskammaren utfärdar en kallelse för personen att inställa sig inför Domstolen. Om förundersökningskammaren är förvissad om att det finns skälig anledning att anta att personen har begått de påstådda brotten och att en kallelse är tillräcklig för att säkerställa att personen infinner sig, skall den utfärda en kallelse med eller utan andra villkor om frihetsinskränkningar (andra än häktning), om detta förekommer i nationell rätt. Kallelsen skall innehålla följande:

(a) The name of the person and any other relevant identifying information;

(b) The specified date on which the person is to appear;

(c) A specific reference to the crimes within the jurisdiction of the Court which the person is alleged to have committed; and

(d) A concise statement of the facts which are alleged to constitute the crime.

The summons shall be served on the person.

Article 59 Arrest proceedings in the custodial State

1. A State Party which has received a request for provisional arrest or for arrest and surrender shall immediately take steps to arrest the person in question in accordance with its laws and the provisions of Part 9.

2. A person arrested shall be brought promptly before the competent judicial authority in the custodial State which shall determine, in accordance with the law of that State, that:

(a) The warrant applies to that person;

(b) The person has been arrested in accordance with the proper process; and

a) personens namn och annan relevant information för identifieringen,

b) uppgift om den dag personen skall infinna sig,

c) en detaljerad hänvisning till de brott inom Domstolens jurisdiktion, som personen påstås ha begått, och

d) en kortfattad redogörelse för de omständigheter som påstås utgöra dessa brott.

Kallelsen skall delges personen i fråga.

Artikel 59 Förfarande i förvarsstaten vid ett frihetsberövande

1. En stadgepart som har mottagit en framställning om provisoriskt anhållande eller anhållande och överlämnande skall omedelbart vidta åtgärder för att gripa personen i fråga i enlighet med sina lagar och bestämmelserna i del 9.

2. Den som har berövats friheten skall ofördröjligen ställas inför den behöriga rättsliga myndigheten i förvarsstaten som, i enlighet med lagen i den staten, skall fastställa

a) att häktningsbeslutet avser personen i fråga,

b) att personen har berövats friheten enligt gällande regler, och

(c) The person's rights have been respected.

3. The person arrested shall have the right to apply to the competent authority in the custodial State for interim release pending surrender.

4. In reaching a decision on any such application, the competent authority in the custodial State shall consider whether, given the gravity of the alleged crimes, there are urgent and exceptional circumstances to justify interim release and whether necessary safeguards exist to ensure that the custodial State can fulfil its duty to surrender the person to the Court. It shall not be open to the competent authority of the custodial State to consider whether the warrant of arrest was properly issued in accordance with article 58, paragraph 1 (a) and (b).

5. The Pre-Trial Chamber shall be notified of any request for interim release and shall make recommendations to the competent authority in the custodial State. The competent authority in the custodial State shall give full consideration to such recommendations, including any recommendations on measures to prevent the escape of the person, before

c) att personens rättigheter har respekterats.

3. Den som har berövats friheten skall ha rätt att hos behörig myndighet i förvarsstaten begära tillfällig frigivning i avvaktan på överlämnande.

4. Den behöriga myndigheten i förvarsstaten skall när den avgör en sådan framställning ta ställning till om det mot bakgrund av de påstådda brottens svårhetsgrad föreligger sådana brådskande och extraordinära förhållanden som motiverar tillfällig frigivning och om det finns nödvändiga garantier för att tillförsäkra att förvarsstaten kan uppfylla sin skyldighet att överlämna personen till Domstolen. Det skall inte tillkomma den behöriga myndigheten i förvarsstaten att avgöra om häktningsbeslutet har utfärdats på ett riktigt sätt i enlighet med artikel 58.1 a och b.

5. Förundersökningskammaren skall underrättas om varje framställning om tillfällig frigivning och lämna rekommendationer till den behöriga myndigheten i förvarsstaten. Den behöriga myndigheten i förvarsstaten skall fullt ut beakta sådana rekommendationer inklusive eventuella rekommendationer om åtgärder för att förhindra att

rendering its decision.

6. If the person is granted interim release, the Pre-Trial Chamber may request periodic reports on the status of the interim release.

7. Once ordered to be surrendered by the custodial State, the person shall be delivered to the Court as soon as possible.

Article 60 **Initial proceedings** **before the Court**

1. Upon the surrender of the person to the Court, or the person's appearance before the Court voluntarily or pursuant to a summons, the Pre-Trial Chamber shall satisfy itself that the person has been informed of the crimes which he or she is alleged to have committed, and of his or her rights under this Statute, including the right to apply for interim release pending trial.

2. A person subject to a warrant of arrest may apply for interim release pending trial. If the Pre-Trial Chamber is satisfied that the conditions set forth in article 58, paragraph 1, are met, the person shall continue to be detained. If it is not so satisfied, the Pre-Trial Chamber shall release the person, with or without

personen avviker innan myndigheten fattar sitt beslut.

6. Om personen friges tillfälligt, får förundersökningskammaren begära regelbundna rapporter om den tillfälliga frigivningen.

7. När det föreligger ett beslut om överlämnande från förvarsstaten, skall personen så snart som möjligt överlämnas till Domstolen.

Artikel 60 **Inledande förfaranden** **inför Domstolen**

1. När personen har överlämnats till Domstolen, eller infunnit sig där frivilligt eller efter kallelse, skall förundersökningskammaren förvissa sig om att personen har blivit underrättad om de brott som han eller hon påstås ha gjort sig skyldig till och om sina rättigheter enligt denna stadga, inklusive rätten att begära tillfällig frigivning i avvaktan på rättegång.

2. Den person för vilken ett häktningsbeslut har utfärdats får begära att tillfälligt bli försatt på fri fot i avvaktan på rättegång. Om förundersökningskammaren har förvissat sig om att de villkor som föreskrivs i artikel 58.1 är uppfyllda, skall personen fortsätta att vara häktad. I annat fall skall

conditions.

3. The Pre-Trial Chamber shall periodically review its ruling on the release or detention of the person, and may do so at any time on the request of the Prosecutor or the person. Upon such review, it may modify its ruling as to detention, release or conditions of release, if it is satisfied that changed circumstances so require.

4. The Pre-Trial Chamber shall ensure that a person is not detained for an unreasonable period prior to trial due to inexcusable delay by the Prosecutor. If such delay occurs, the Court shall consider releasing the person, with or without conditions.

5. If necessary, the Pre-Trial Chamber may issue a warrant of arrest to secure the presence of a person who has been released.

Article 61
Confirmation of the
charges before trial

1. Subject to the

förundersökningskammaren frige personen med eller utan villkor.

3. Förundersökningskammaren skall regelbundet ompröva sitt beslut om frigivning eller frihetsberövande av personen och får när som helst göra detta på begäran av åklagaren eller personen i fråga. Vid en sådan prövning får förundersökningskammaren ändra sitt beslut om frihetsberövande, frigivning eller villkoren för frigivning, om den finner att så krävs på grund av ändrade förhållanden.

4. Förundersökningskammaren skall säkerställa att ingen är berövad friheten under oskäligt lång tid före rättegången på grund av en omotiverad försening från åklagarens sida. Om en sådan försening uppstår, skall Domstolen överväga att frige personen med eller utan villkor.

5. Förundersökningskammaren får, om det är nödvändigt, utfärda ett häktningsbeslut för att försäkra sig om att en person som har frigetts infinner sig.

Artikel 61
Bekräftelse av
åtalspunkter före
rättegång

1. Med förbehåll för

provisions of paragraph 2, within a reasonable time after the person's surrender or voluntary appearance before the Court, the Pre-Trial Chamber shall hold a hearing to confirm the charges on which the Prosecutor intends to seek trial. The hearing shall be held in the presence of the Prosecutor and the person charged, as well as his or her counsel.

2. The Pre-Trial Chamber may, upon request of the Prosecutor or on its own motion, hold a hearing in the absence of the person charged to confirm the charges on which the Prosecutor intends to seek trial when the person has:

(a) Waived his or her right to be present; or

(b) Fled or cannot be found and all reasonable steps have been taken to secure his or her appearance before the Court and to inform the person of the charges and that a hearing to confirm those charges will be held.

In that case, the person shall be represented by counsel where the Pre-Trial Chamber determines that it is in the interests of justice.

bestämmelserna i punkt 2 i denna artikel skall förundersökningskammaren inom skälig tid efter det att personen har överlämnats till eller frivilligt infunnit sig vid Domstolen, hålla en förhandling för att bekräfta de åtalpunkter som åklagaren avser att lägga till grund för lagföring. Förhandlingen skall äga rum i närvaro av åklagaren och den anklagade samt hans eller hennes försvarare.

2.

Förundersökningskammaren får på begäran av åklagaren eller på eget initiativ hålla en förhandling i den anklagades frånvaro för att bekräfta de åtalpunkter som åklagaren avser att lägga till grund för lagföring, om den anklagade har

a) avstått från sin rätt att vara närvarande, eller

b) avvikit eller inte kan påträffas och alla skäliga åtgärder har vidtagits för att säkerställa att personen skall inställa sig inför Domstolen för att informera honom eller henne om åtalpunkterna och om att en förhandling kommer att hållas för att bekräfta dessa åtalpunkter.

I så fall skall personen företrädas av en försvarare om förundersökningskammaren finner att detta ligger i rättvisans intresse.

3. Within a reasonable time before the hearing, the person shall:

(a) Be provided with a copy of the document containing the charges on which the Prosecutor intends to bring the person to trial; and

(b) Be informed of the evidence on which the Prosecutor intends to rely at the hearing.

The Pre-Trial Chamber may issue orders regarding the disclosure of information for the purposes of the hearing.

4. Before the hearing, the Prosecutor may continue the investigation and may amend or withdraw any charges. The person shall be given reasonable notice before the hearing of any amendment to or withdrawal of charges. In case of a withdrawal of charges, the Prosecutor shall notify the Pre-Trial Chamber of the reasons for the withdrawal.

5. At the hearing, the Prosecutor shall support each charge with sufficient evidence to establish substantial grounds to believe that the person committed the crime charged. The Prosecutor may rely on documentary or summary evidence and need not call the witnesses expected to testify at the trial.

3. Inom skälig tid före förhandlingen skall personen

a) få en kopia av den handling som innehåller de åtalspunkter som åklagaren avser lägga till grund för lagföringen,

b) få information om den bevisning som åklagaren avser åberopa i rättegången.

Förundersökningskammaren får förordna om utlämnade av information för förhandlingen.

4. Före förhandlingen får åklagaren fortsätta förundersökningen och ändra eller återta åtalspunkter. Den anklagade skall i skälig tid före förhandlingen underrättas om eventuella ändringar eller återtagande av åtalspunkter. Om åtalspunkter återtas, skall åklagaren underrätta förundersökningskammaren och ange skälen härför.

5. Vid förhandlingen skall åklagaren underbygga varje åtalspunkt med bevisning som är tillräcklig för att fastställa att det finns väsentliga skäl att anta att den anklagade har gjort sig skyldig till de brott som han eller hon anklagas för. Åklagaren får skriftliga bevis eller sammanställningar och behöver inte kalla vittnen som förväntas

6. At the hearing, the person may:

(a) Object to the charges;

(b) Challenge the evidence presented by the Prosecutor; and

(c) Present evidence.

7. The Pre-Trial Chamber shall, on the basis of the hearing, determine whether there is sufficient evidence to establish substantial grounds to believe that the person committed each of the crimes charged. Based on its determination, the Pre-Trial Chamber shall:

(a) Confirm those charges in relation to which it has determined that there is sufficient evidence, and commit the person to a Trial Chamber for trial on the charges as confirmed;

(b) Decline to confirm those charges in relation to which it has determined that there is insufficient evidence;

(c) Adjourn the hearing and request the Prosecutor to consider:

(i) Providing further evidence or conducting further investigation with respect to a particular charge; or

vittna vid
huvudförhandlingen.

6. Vid förhandlingen får den anklagade

a) resa invändningar mot åtalspunkterna,

b) bestrida bevisning som framläggs av åklagaren, och

c) framlägga bevisning.

7. På grundval av förhandlingen skall förundersökningskammaren avgöra om det finns tillräcklig bevisning för att fastställa att det föreligger väsentliga skäl att anta att den anklagade har gjort sig skyldig till vart och ett av de brott som han eller hon åtalas för. Med stöd av detta avgörande skall förundersökningskammaren

a) bekräfta de åtalspunkter beträffande vilka den har funnit att det finns tillräcklig bevisning och hänvisa personen till en rättegångskammare för huvudförhandling beträffande de bekräftade åtalspunkterna,

b) avvisa de åtalspunkter beträffande vilka den har funnit att det inte finns tillräckliga bevis,

c) ajournera förhandlingen och uppmana åklagaren att överväga

i) att framlägga ytterligare bevisning eller fortsätta utredningen av en viss åtalpunkt, eller

(ii) Amending a charge because the evidence submitted appears to establish a different crime within the jurisdiction of the Court.

8. Where the Pre-Trial Chamber declines to confirm a charge, the Prosecutor shall not be precluded from subsequently requesting its confirmation if the request is supported by additional evidence.

9. After the charges are confirmed and before the trial has begun, the Prosecutor may, with the permission of the Pre-Trial Chamber and after notice to the accused, amend the charges. If the Prosecutor seeks to add additional charges or to substitute more serious charges, a hearing under this article to confirm those charges must be held. After commencement of the trial, the Prosecutor may, with the permission of the Trial Chamber, withdraw the charges.

10. Any warrant previously issued shall cease to have effect with respect to any charges which have not been confirmed by the Pre-Trial Chamber or which have been withdrawn by the Prosecutor.

11. Once the charges

ii) att ändra en åtalpunkt därför att den framlagda bevisningen förefaller tyda på att ett annat brott som omfattas av Domstolens jurisdiktion har begåtts.

8. Om förundersökningskammaren avvisar en åtalpunkt, skall det inte hindra åklagaren från att senare begära att åtalpunkten bekräftas om begäran stöds av ny bevisning.

9. Sedan åtalpunkterna har bekräftats och innan huvudförhandlingen inleds får åklagaren, med förundersökningskammarens tillstånd och efter att ha underrättat den tilltalade, ändra åtalet. Om åklagaren vill lägga till nya åtalpunkter eller ersätta dem med allvarigare åtalpunkter, måste en förhandling enligt denna artikel äga rum för att bekräfta dessa åtalpunkter. När huvudförhandlingen har inletts får åklagaren, med rättegångskammarens tillstånd, återta åtalpunkter.

10. Tidigare meddelade beslut skall upphöra att gälla med avseende på åtalpunkter som inte har bekräftats av förundersökningskammaren eller som har återtagits av åklagaren.

11. Så snart

have been confirmed in accordance with this article, the Presidency shall constitute a Trial Chamber which, subject to paragraph 9 and to article 64, paragraph 4, shall be responsible for the conduct of subsequent proceedings and may exercise any function of the Pre-Trial Chamber that is relevant and capable of application in those proceedings.

PART 6. THE TRIAL

Article 62 Place of trial

Unless otherwise decided, the place of the trial shall be the seat of the Court.

Article 63 Trial in the presence of the accused

1. The accused shall be present during the trial.

2. If the accused, being present before the Court, continues to disrupt the trial, the Trial Chamber may remove the accused and shall make provision for him or her to observe the trial and instruct counsel from outside the courtroom, through the use of communications technology, if required. Such measures shall be taken only in exceptional

åtalspunkterna har bekräftats i enlighet med denna artikel skall presidiet inrätta en rättegångskammare som, med förbehåll för punkt 9 i denna artikel och artikel 64.4, skall ansvara för genomförandet av det följande förfarandet och som får fullgöra alla de av förundersökningskammarens uppgifter som är relevanta och kan tillämpas i det förfarandet.

DEL 6 RÄTTEGÅNGEN

Artikel 62 Rättegångsort

Om inte annat beslutas, skall Domstolens säte vara rättegångsort.

Artikel 63 Den tilltalades närvaro vid huvudförhandlingen

1. Den tilltalade skall vara närvarande vid huvudförhandlingen.

2. Om den tilltalade under sin närvaro inför Domstolen varaktigt stör förhandlingarna, får rättegångskammaren avlägsna den tilltalade och skall vidta åtgärder så att han eller hon från en plats utanför förhandlingssalen skall kunna följa förhandlingarna och ge sin försvarare instruktioner, om så behövs med användande av kommunikationsteknik.

circumstances after other reasonable alternatives have proved inadequate, and only for such duration as is strictly required.

Article 64
Functions and powers
of the Trial Chamber

1. The functions and powers of the Trial Chamber set out in this article shall be exercised in accordance with this Statute and the Rules of Procedure and Evidence.

2. The Trial Chamber shall ensure that a trial is fair and expeditious and is conducted with full respect for the rights of the accused and due regard for the protection of victims and witnesses.

3. Upon assignment of a case for trial in accordance with this Statute, the Trial Chamber assigned to deal with the case shall:

(a) Confer with the parties and adopt such procedures as are necessary to facilitate the fair and expeditious conduct of the proceedings;

(b) Determine the language or languages to be used at trial; and

(c) Subject to any other relevant provisions of this

Sådana åtgärder skall endast vidtas i undantagsfall och först sedan andra skäligena alternativ har befunnits vara otillräckliga och endast under den tid som är absolut nödvändig.

Artikel 64
Rättegångskammarens
uppgifter och
befogenheter

1. Rättegångskammarens uppgifter och befogenheter enligt denna artikel skall utövas i enlighet med denna stadga och bevis- och förfarandereglerna.

2. Rättegångskammaren skall tillse att rättegången är opartisk och effektiv och att den genomförs på ett sådant sätt att den tilltalades rättigheter till fullo respekteras och att skyddet av brottsoffer och vittnen vederbörligen beaktas.

3. När en rättegångskammare får sig tilldelat ett mål för handläggning i enlighet med denna stadga skall den

a) överlägga med stadgeparterna och anta de förfaranden som behövs för att handläggningen skall kunna genomföras opartiskt och effektivt,

b) bestämma vilket eller vilka språk som skall användas vid rättegången, och

c) med förbehåll för andra tillämpliga

Statute, provide for disclosure of documents or information not previously disclosed, sufficiently in advance of the commencement of the trial to enable adequate preparation for trial.

4. The Trial Chamber may, if necessary for its effective and fair functioning, refer preliminary issues to the Pre-Trial Chamber or, if necessary, to another available judge of the Pre-Trial Division.

5. Upon notice to the parties, the Trial Chamber may, as appropriate, direct that there be joinder or severance in respect of charges against more than one accused.

6. In performing its functions prior to trial or during the course of a trial, the Trial Chamber may, as necessary:

(a) Exercise any functions of the Pre-Trial Chamber referred to in article 61, paragraph 11;

(b) Require the attendance and testimony of witnesses and production of documents and other evidence by obtaining, if necessary, the assistance of States as provided in this Statute;

(c) Provide for the protection of confidential

bestämmelser i denna stadga, tillse att handlingar och uppgifter som inte tidigare har lämnats ut framläggs i så god tid före huvudförhandlingen att godtagbara förberedelser möjliggörs.

4. Rättegångskammaren får, i den mån det behövs för att den skall kunna fungera på ett effektivt och opartiskt sätt, hänskjuta preliminära frågor till förundersökningskammaren eller, om det är nödvändigt, till en annan tillgänglig domare i förundersökningsavdelningen.

5. Om det är lämpligt får rättegångskammaren, efter underrättelse till parterna, besluta om att förena eller separera handläggningen av åtal mot mer än en tilltalad.

6. Vid fullgörandet av sina uppgifter före eller under huvudförhandlingen får rättegångskammaren, om det behövs,

a) fullgöra alla förundersökningskammarens uppgifter som avses i artikel 61.11,

b) påfordra närvaro och vittnesmål av vittnen samt framläggande av handlingar och annan bevisning genom att, i den mån det behövs, få hjälp av stater i enlighet med denna stadga,

c) sörja för skyddet av sekretessbelagda uppgifter,

information;

(d) Order the production of evidence in addition to that already collected prior to the trial or presented during the trial by the parties;

(e) Provide for the protection of the accused, witnesses and victims; and

(f) Rule on any other relevant matters.

7. The trial shall be held in public. The Trial Chamber may, however, determine that special circumstances require that certain proceedings be in closed session for the purposes set forth in article 68, or to protect confidential or sensitive information to be given in evidence.

8. (a) At the commencement of the trial, the Trial Chamber shall have read to the accused the charges previously confirmed by the Pre-Trial Chamber. The Trial Chamber shall satisfy itself that the accused understands the nature of the charges. It shall afford him or her the opportunity to make an admission of guilt in accordance with article 65 or to plead not guilty.

(b) At the trial, the presiding judge may give directions for the conduct of proceedings, including to

d) bestämma om bevisupptagning utöver vad som inhämtats före eller framlagts av parterna under huvudförhandlingen,

e) sörja för skyddet av den tilltalade, vittnena och brottsoffren,

f) besluta i alla övriga relevanta frågor.

7. Rättegången skall vara offentlig. Rättegångskammaren kan dock besluta att särskilda omständigheter kräver att vissa förfaranden hålls inom stängda dörrar för de ändamål som avses i artikel 68 eller för att skydda hemliga eller känsliga uppgifter som skall framläggas som bevis.

8. a) Vid huvudförhandlingens början skall rättegångskammaren tillse att den tilltalade för sig får upplästa de åtalspunkter som tidigare har bekräftats av förundersökningskammaren. Rättegångskammaren skall förvissa sig om att den tilltalade förstår innebörden av åtalet. Rättegångskammaren skall ge den tilltalade tillfälle att erkänna sig skyldig i enlighet med artikel 65 eller att förklara sig icke skyldig.

b) Under rättegången får rättens ordförande ge anvisningar för hur förfarandet skall genom-

ensure that they are conducted in a fair and impartial manner. Subject to any directions of the presiding judge, the parties may submit evidence in accordance with the provisions of this Statute.

9. The Trial Chamber shall have, inter alia, the power on application of a party or on its own motion to:

(a) Rule on the admissibility or relevance of evidence; and

(b) Take all necessary steps to maintain order in the course of a hearing.

10. The Trial Chamber shall ensure that a complete record of the trial, which accurately reflects the proceedings, is made and that it is maintained and preserved by the Registrar.

Article 65 Proceedings on an admission of guilt

1. Where the accused makes an admission of guilt pursuant to article 64, paragraph 8 (a), the Trial Chamber shall determine whether:

(a) The accused understands the nature and consequences of the

föras och därvid säkerställa att det genomförs på ett rättvist och opartiskt sätt. Med förbehåll för eventuella anvisningar av rättens ordförande får parterna framlägga bevisning i enlighet med bestämmelserna i denna stadga.

9. Rättegångskammaren skall bland annat ha befogenhet att på begäran av en part eller på eget initiativ

a) avgöra om bevisning skall tillåtas och är relevant och

b) vidta alla åtgärder som behövs för att upprätthålla ordningen under förhandlingen.

10. Rättegångskammaren skall tillse att ett fullständigt protokoll förs över rättegången som på ett riktigt sätt återger förhandlingarna och att det bibehålls och förvaras av registratören.

Artikel 65 Förfarande om en tilltalad erkänner sig skyldig

1. Om en tilltalad erkänner sig skyldig enligt artikel 64.8 a, skall rättegångskammaren avgöra om

a) den tilltalade förstår innebörden och följderna av sitt erkännande,

admission of guilt;

(b) The admission is voluntarily made by the accused after sufficient consultation with defence counsel; and

(c) The admission of guilt is supported by the facts of the case that are contained in:

(i) The charges brought by the Prosecutor and admitted by the accused;

(ii) Any materials presented by the Prosecutor which supplement the charges and which the accused accepts; and

(iii) Any other evidence, such as the testimony of witnesses, presented by the Prosecutor or the accused.

2. Where the Trial Chamber is satisfied that the matters referred to in paragraph 1 are established, it shall consider the admission of guilt, together with any additional evidence presented, as establishing all the essential facts that are required to prove the crime to which the admission of guilt relates, and may convict the accused of that crime.

3. Where the Trial Chamber is not satisfied that the matters referred to in paragraph 1 are established, it shall consider the admission of guilt as not having been made, in which case it shall order that the

b) den tilltalade har gjort erkännandet frivilligt efter tillräckligt samråd med sin försvarare, och

c) erkännandet stöds av omständigheterna i målet som de framgår av

i) de åtalpunkter som har framlagts av åklagaren och erkänts av den tilltalade,

ii) material framlagt av åklagaren som åtföljer åtalet och som den tilltalade godtar, och

iii) varje annat bevis såsom vittnesmål framlagda av åklagaren eller av den tilltalade.

2. Om rättegångskammaren är förvissad att de villkor som nämns i punkt 1 är uppfyllda, skall den anse att erkännandet tillsammans med eventuell ytterligare framlagd bevisning visar att alla de väsentliga omständigheter som fordras för att bevisa det brott som erkännandet avser och får fälla den tilltalade till ansvar för detta brott.

3. Om rättegångskammaren inte är förvissad om att de villkor som nämns i punkt 1 är uppfyllda, skall den anse att erkännandet inte har avgetts och bestämma att rättegången skall fullföljas i

trial be continued under the ordinary trial procedures provided by this Statute and may remit the case to another Trial Chamber.

4. Where the Trial Chamber is of the opinion that a more complete presentation of the facts of the case is required in the interests of justice, in particular the interests of the victims, the Trial Chamber may:

(a) Request the Prosecutor to present additional evidence, including the testimony of witnesses; or

(b) Order that the trial be continued under the ordinary trial procedures provided by this Statute, in which case it shall consider the admission of guilt as not having been made and may remit the case to another Trial Chamber.

5. Any discussions between the Prosecutor and the defence regarding modification of the charges, the admission of guilt or the penalty to be imposed shall not be binding on the Court.

Article 66 Presumption of innocence

1. Everyone shall be presumed innocent until proved guilty before the Court in accordance with the applicable law.

2. The onus is on the

enlighet med det vanliga förfarande som föreskrivs i denna stadga och får hänskjuta målet till en annan rättegångskammare.

4. Om rättegångskammaren anser att en mer fullständig presentation av omständigheterna i målet är påkallad i rättvisans intresse, särskilt med hänsyn till brottsoffrens intressen, får den

a) uppmana åklagaren att framlägga ytterligare bevisning, däribland vittnesmål, eller

b) besluta att fortsätta rättegången i enlighet med det vanliga förfarande som föreskrivs i denna stadga, varvid den skall anse att erkännandet inte har avgetts och får hänskjuta målet till en annan rättegångskammare.

5. Ingen diskussion mellan åklagaren och försvaret om ändring av åtalspunkterna, erkännande av skuld eller straff som skall ådömas skall vara bindande för Domstolen.

Artikel 66 Oskyldighetspresumtion

1. Var och en skall anses vara oskyldig till dess Domstolen har funnit honom eller henne skyldig i enlighet med tillämplig lag.

2. Det åligger åklagaren

Prosecutor to prove the guilt of the accused.

3. In order to convict the accused, the Court must be convinced of the guilt of the accused beyond reasonable doubt.

Article 67 **Rights of the accused**

1. In the determination of any charge, the accused shall be entitled to a public hearing, having regard to the provisions of this Statute, to a fair hearing conducted impartially, and to the following minimum guarantees, in full equality:

(a) To be informed promptly and in detail of the nature, cause and content of the charge, in a language which the accused fully understands and speaks;

(b) To have adequate time and facilities for the preparation of the defence and to communicate freely with counsel of the accused's choosing in confidence;

(c) To be tried without undue delay;

(d) Subject to article 63, paragraph 2, to be present at the trial, to conduct the defence in person or through legal assistance of the accused's choosing, to be informed, if the accused does not have legal assistance, of this right and

att bevisa att en tilltalad är skyldig.

3. För att en tilltalad skall dömas för brott måste Domstolen vara övertygad om den tilltalades skuld bortom varje rimligt tvivel.

Artikel 67 **Den tilltalades** **rättigheter**

1. Vid prövningen av anklagelser skall den tilltalade ha rätt till offentlig rättegång, varvid bestämmelserna i denna stadga skall beaktas, till en rättvis och opartisk rättegång samt till följande minimigarantier utan åtskillnad:

a) att omedelbart och i detalj bli underrättad om åtalets beskaffenhet, orsak och innehåll på ett språk som den tilltalade till fullo förstår och talar,

b) att ha tillräcklig tid och möjlighet att förbereda sitt försvar och att kunna överlägga fritt och i förtrolighet med en försvarare som den tilltalade själv har valt,

c) att få sin sak prövad utan onödig tidsutdräkt,

d) att, med förbehåll för bestämmelserna i artikel 63.2, närvara vid huvudförhandlingen, att försvara sig personligen eller genom ett rättegångsbiträde efter eget fritt val, att, om han eller hon inte har ett

to have legal assistance assigned by the Court in any case where the interests of justice so require, and without payment if the accused lacks sufficient means to pay for it;

(e) To examine, or have examined, the witnesses against him or her and to obtain the attendance and examination of witnesses on his or her behalf under the same conditions as witnesses against him or her. The accused shall also be entitled to raise defences and to present other evidence admissible under this Statute;

(f) To have, free of any cost, the assistance of a competent interpreter and such translations as are necessary to meet the requirements of fairness, if any of the proceedings or documents presented to the Court are not in a language which the accused fully understands and speaks;

(g) Not to be compelled to testify or to confess guilt and to remain silent, without such silence being a consideration in the determination of guilt or innocence;

(h) To make an unsworn oral or written statement in

rättegångsbiträde, bli informerad om denna rättighet samt att få sig anvisad sådant biträde av Domstolen i alla de fall när så krävs i rättvisans intresse och kostnadsfritt, om den tilltalade saknar erforderliga medel att betala för sådant,

e) att förhöra eller låta förhöra vittnen som åberopas mot honom eller henne och att för egen räkning få vittnen inkallade och förhörda under samma villkor som vittnen åberopade mot honom eller henne; den tilltalade skall också ha rätt att åberopa grunder och framlägga annan bevisning till sitt försvar som är tillåtna enligt denna stadga,

f) att kostnadsfritt ha biträde av en kompetent tolk och till sådana översättningar som är nödvändiga för att uppfylla kravet på opartiskhet om någon del av förfarandet eller sådana handlingar som framläggs inför Domstolen inte genomförs eller är avfattade på ett språk som den tilltalade till fullo förstår och talar,

g) att inte tvingas att vittna eller erkänna skuld och att ha rätt att vägra att yttra sig utan att detta skall beaktas vid avgörandet i skuldfrågan,

h) att få avge en muntlig eller skriftlig förklaring till

his or her defence; and

(i) Not to have imposed on him or her any reversal of the burden of proof or any onus of rebuttal.

2. In addition to any other disclosure provided for in this Statute, the Prosecutor shall, as soon as practicable, disclose to the defence evidence in the Prosecutor's possession or control which he or she believes shows or tends to show the innocence of the accused, or to mitigate the guilt of the accused, or which may affect the credibility of prosecution evidence. In case of doubt as to the application of this paragraph, the Court shall decide.

Article 68
Protection of the
victims and witnesses and
their participation in the
proceedings

1. The Court shall take appropriate measures to protect the safety, physical and psychological well-being, dignity and privacy of victims and witnesses. In so doing, the Court shall have regard to all relevant factors, including age, gender as defined in article 7, paragraph 3, and health, and the nature of the crime,

sitt försvar, utan att behöva avlägga ed, och

i) att inte bli ålagd någon omvänd bevisbörda eller något krav på motbevisning.

2. Utöver annat utlämnande av information som föreskrivs i denna stadga, skall åklagaren så snart det är praktiskt möjligt till försvaret lämna ut bevisning som åklagaren har i sin besittning eller kontrollerar vilken enligt hans eller hennes åsikt påvisar eller bidrar till att påvisa att den tilltalade är oskyldig eller till att mildra dennes ansvar eller som kan ha betydelse för trovärdigheten av åklagarens bevisning. I fall av tveksamhet om tillämpningen av denna bestämmelse skall Domstolen avgöra frågan.

Artikel 68
Skydd av brottsoffer
och vittnen och deras
deltagande i förfarandet

1. Domstolen skall vidta lämpliga åtgärder för att skydda brottsoffers och vittnens säkerhet, fysiska och psykiska välbefinnande, värdighet samt frid. Härvid skall Domstolen beakta alla omständigheter av betydelse, däribland ålder, genus som denna term definieras i artikel 7.3, hälsa samt brottets art, särskilt,

in particular, but not limited to, where the crime involves sexual or gender violence or violence against children. The Prosecutor shall take such measures particularly during the investigation and prosecution of such crimes. These measures shall not be prejudicial to or inconsistent with the rights of the accused and a fair and impartial trial.

2. As an exception to the principle of public hearings provided for in article 67, the Chambers of the Court may, to protect victims and witnesses or an accused, conduct any part of the proceedings in camera or allow the presentation of evidence by electronic or other special means. In particular, such measures shall be implemented in the case of a victim of sexual violence or a child who is a victim or a witness, unless otherwise ordered by the Court, having regard to all the circumstances, particularly the views of the victim or witness.

3. Where the personal interests of the victims are affected, the Court shall permit their views and concerns to be presented and considered at stages of the proceedings determined

men inte uteslutande, om brottet omfattar sexuellt eller genusrelaterat våld eller våld mot barn. Åklagaren skall särskilt vidta dessa åtgärder under förundersökningen och vid lagföringen av sådana brott. Åtgärderna får inte skada eller vara oförenliga med den tilltalades rättigheter eller en rättvis och opartisk rättegång.

2. För att skydda brottsoffer och vittnen eller den tilltalade får Domstolens kammare med avsteg från principen om offentlig rättegångsförhandling i artikel 67 genomföra vilken del som helst av förfarandet inom stängda dörrar eller tillåta att bevisning förbringas med användning av elektroniska eller andra särskilda hjälpmedel. Sådana åtgärder skall särskilt tillämpas i fråga om personer som utsatts för sexuellt våld eller barn som är brottsoffer eller vittnen, såvida inte Domstolen bestämmer annat med beaktande av alla omständigheter, särskilt brottsoffrens och vittnenas synpunkter.

3. I de fall brottsoffrens personliga intressen berörs, skall Domstolen tillåta att deras synpunkter och andra angelägenheter framläggs och tas i beaktande i de skeden av förfarandet vilka

to be appropriate by the Court and in a manner which is not prejudicial to or inconsistent with the rights of the accused and a fair and impartial trial. Such views and concerns may be presented by the legal representatives of the victims where the Court considers it appropriate, in accordance with the Rules of Procedure and Evidence.

4. The Victims and Witnesses Unit may advise the Prosecutor and the Court on appropriate protective measures, security arrangements, counselling and assistance as referred to in article 43, paragraph 6.

5. Where the disclosure of evidence or information pursuant to this Statute may lead to the grave endangerment of the security of a witness or his or her family, the Prosecutor may, for the purposes of any proceedings conducted prior to the commencement of the trial, withhold such evidence or information and instead submit a summary thereof. Such measures shall be exercised in a manner which is not prejudicial to or inconsistent with the rights of the accused and a fair and impartial trial.

6. A State may make an application for necessary measures to be taken in

rätten finner lämpligt och på ett sätt som inte skadar eller är oförenligt med den tilltalades rättigheter eller en rättvis och opartisk rättegång. Sådana synpunkter och angelägenheter kan framläggas av brottsoffrens rättsliga företrädare om Domstolen i enlighet med bevis- och förfarandereglerne anser det vara lämpligt.

4. Brottsoffer- och vittnesenheten får vägleda åklagaren och Domstolen om lämpliga skyddsåtgärder, säkerhetsarrangemang, rådgivning och hjälp som avses i artikel 43.6.

5. Om utlämnande av bevisning eller uppgifter enligt denna stadga skulle kunna medföra allvarlig fara för ett vittnes eller hans eller hennes familjs säkerhet, får åklagaren vid förfaranden före huvudförhandlingen, innehålla bevisningen eller uppgifterna och i stället framlägga dem i form av sammandrag. Åtgärderna skall genomföras på ett sätt som inte skadar eller är oförenligt med den tilltalades rättigheter eller en rättvis och opartisk rättegång.

6. En stat får begära att nödvändiga åtgärder vidtas för att skydda dess

respect of the protection of its servants or agents and the protection of confidential or sensitive information.

Article 69 Evidence

1. Before testifying, each witness shall, in accordance with the Rules of Procedure and Evidence, give an undertaking as to the truthfulness of the evidence to be given by that witness.

2. The testimony of a witness at trial shall be given in person, except to the extent provided by the measures set forth in article 68 or in the Rules of Procedure and Evidence. The Court may also permit the giving of viva voce (oral) or recorded testimony of a witness by means of video or audio technology, as well as the introduction of documents or written transcripts, subject to this Statute and in accordance with the Rules of Procedure and Evidence. These measures shall not be prejudicial to or inconsistent with the rights of the accused.

3. The parties may submit evidence relevant to the case, in accordance with article 64. The Court shall have the authority to request

tjänstemän eller företrädare och dess hemliga eller känsliga uppgifter.

Artikel 69 Bevisning

1. Innan ett vittne avger sin berättelse skall vittnet i enlighet med bevis- och förfarandereglerna avlägga en försäkran om att han eller hon skall avge en sanningsenlig berättelse.

2. Vittnen skall avge sina vittnesmål personligen vid huvudförhandlingen med undantag för de åtgärder som avses i bestämmelserna i artikel 68 eller i bevis- och förfarandereglerna. Domstolen får också, med iakttagande av bestämmelserna i denna stadga och i bevis- och förfarandereglerna, medge att ett vittne avger ett muntligt eller inspelat vittnesmål med hjälp av videoteknik eller audioteknik och att handlingar eller skriftliga uppteckningar får förebringas. Dessa åtgärder skall inte skada eller vara oförenliga med den tilltalades rättigheter.

3. Parterna får framlägga bevisning som har betydelse för saken i enlighet med artikel 64. Domstolen skall ha befogenhet att begära att

the submission of all evidence that it considers necessary for the determination of the truth.

4. The Court may rule on the relevance or admissibility of any evidence, taking into account, inter alia, the probative value of the evidence and any prejudice that such evidence may cause to a fair trial or to a fair evaluation of the testimony of a witness, in accordance with the Rules of Procedure and Evidence.

5. The Court shall respect and observe privileges on confidentiality as provided for in the Rules of Procedure and Evidence.

6. The Court shall not require proof of facts of common knowledge but may take judicial notice of them.

7. Evidence obtained by means of a violation of this Statute or internationally recognized human rights shall not be admissible if:

(a) The violation casts substantial doubt on the reliability of the evidence; or

(b) The admission of the evidence would be antithetical to and would seriously damage the integrity of the proceedings.

8. When deciding on the relevance or admissibility of evidence collected by a

all bevisning läggs fram som den finner vara nödvändig för att avgöra sanningen.

4. Domstolen får, i enlighet med bevis- och förfarandereglerna, avgöra frågor om bevis skall tillåtas och om det är relevant med hänsyn bland annat till dess bevisvärde och till den eventuella skada som sådan bevisning kan förorsaka en rättvis rättegång eller en opartisk bedömning av ett vittnesmål.

5. Rätten skall iakttä och följa bestämmelserna om tystnadsplikt i bevis- och förfarandereglerna.

6. Rätten skall inte kräva bevis för allmänt kända omständigheter men får beakta dem i sitt avgörande.

7. Bevis som inhämtats genom överträdelse av denna stadga eller internationellt erkända mänskliga rättigheter skall inte tillåtas

a) om överträdelsen medför allvarligt tvivel om bevisets tillförlitlighet, eller

b) om ett tillåtande av beviset skulle motverka eller allvarligt skada rättegångens integritet.

8. När Domstolen avgör om bevisning som upptagits av en stat är relevant och

State, the Court shall not rule on the application of the State's national law.

Article 70

Offences against the administration of justice

1. The Court shall have jurisdiction over the following offences against its administration of justice when committed intentionally:

(a) Giving false testimony when under an obligation pursuant to article 69, paragraph 1, to tell the truth;

(b) Presenting evidence that the party knows is false or forged;

(c) Corruptly influencing a witness, obstructing or interfering with the attendance or testimony of a witness, retaliating against a witness for giving testimony or destroying, tampering with or interfering with the collection of evidence;

(d) Impeding, intimidating or corruptly influencing an official of the Court for the purpose of forcing or persuading the official not to perform, or to perform improperly, his or her duties;

(e) Retaliating against an official of the Court on account of duties performed by that or another official;

om den skall tillåtas, skall Domstolen inte ta ställning till tillämpningen av statens nationella lag.

Artikel 70

Brott mot den rättsliga processen

1. Domstolen skall ha jurisdiktion över följande brott riktade mot dess rättsliga process som begås uppsåtligen:

a) Att avge falskt vittnesmål trots skyldighet att tala sanning i enlighet med artikel 69.1.

b) Att framlägga bevisning som parten vet är falsk eller förfalskad.

c) Att genom bestickning påverka ett vittne, att hindra eller störa ett vittnes inställelse eller vittnesmål, att utöva repressalier mot ett vittne för att ha avgett vittnesmål eller att förstöra, manipulera eller störa bevisinhämtning.

d) Att hindra, hota eller besticka en tjänsteman vid Domstolen i avsikt att tvinga eller förmå honom eller henne att inte uppfylla sina skyldigheter eller att uppfylla dem på oriktigt sätt.

e) Att utöva repressalier mot en tjänsteman vid Domstolen för handlingar som denne eller annan tjänsteman har vidtagit.

(f) Soliciting or accepting a bribe as an official of the Court in connection with his or her official duties.

2. The principles and procedures governing the Court's exercise of jurisdiction over offences under this article shall be those provided for in the Rules of Procedure and Evidence. The conditions for providing international cooperation to the Court with respect to its proceedings under this article shall be governed by the domestic laws of the requested State.

3. In the event of conviction, the Court may impose a term of imprisonment not exceeding five years, or a fine in accordance with the Rules of Procedure and Evidence, or both.

4. (a) Each State Party shall extend its criminal laws penalizing offences against the integrity of its own investigative or judicial process to offences against the administration of justice referred to in this article, committed on its territory, or by one of its nationals;

(b) Upon request by the Court, whenever it deems it proper, the State Party shall submit the case to its competent authorities for the purpose of prosecution.

f) Att som tjänsteman vid Domstolen begära eller ta emot muta i samband med fullgörande av tjänsteåligganden.

2. Principer och förfaranden för Domstolens utövande av sin jurisdiktion över straffbara handlingar i enlighet med denna artikel skall föreskrivas i bevis- och förfaranderegler. Villkoren för lämnande av internationell rättslig hjälp till Domstolen i fråga om dess förfaranden enligt denna artikel skall följa den anmodade statens nationella lag.

3. Vid fällande dom får rätten döma till fängelse i högst fem år eller böter i enlighet med bevis- och förfaranderegler eller till båda påföljderna.

4. a) Varje stadgepart skall utvidga sina straffrättsliga bestämmelser som kriminaliserar brott mot egna förundersökningar och rättegångar till att också omfatta de brott mot den rättsliga process som avses i denna artikel, vilka begås inom dess territorium eller av en av dess medborgare.

b) På framställning av Domstolen, när den finner det vara lämpligt, skall stadgeparten överlämna saken till sina behöriga myndigheter för lagföring.

Those authorities shall treat such cases with diligence and devote sufficient resources to enable them to be conducted effectively.

**Article 71
Sanctions for
misconduct before the
Court**

1. The Court may sanction persons present before it who commit misconduct, including disruption of its proceedings or deliberate refusal to comply with its directions, by administrative measures other than imprisonment, such as temporary or permanent removal from the courtroom, a fine or other similar measures provided for in the Rules of Procedure and Evidence.

2. The procedures governing the imposition of the measures set forth in paragraph 1 shall be those provided for in the Rules of Procedure and Evidence.

**Article 72
Protection of national
security information**

1. This article applies in any case where the disclosure of the information or documents of a State would, in the opinion of that State, prejudice its national

Dessa myndigheter skall handlägga sådana mål omsorgsfullt och avsätta tillräckliga resurser för att möjliggöra en effektiv handläggning.

**Artikel 71
Sanktioner vid
rättegångsförseelser**

1. Domstolen får ingripa mot rättegångsförseelser, däribland störande av förfarandet eller uppsåtlig vägran att rätta sig efter Domstolens anvisningar, och besluta om sanktioner i form av andra administrativa åtgärder än frihetsberövande, såsom tillfälligt eller permanent avlägsnande från rättsalen, böter eller andra liknande åtgärder som föreskrivs i bevis- och förfarandereglerna.

2. Ingreppet som avses i punkt 1 i denna artikel skall vidtas i enlighet med de förfaranden som framgår av bevis- och förfarandereglerna.

**Artikel 72
Skydd av uppgifter
som berör nationell
säkerhet**

1. Denna artikel skall tillämpas i alla de fall där avslöjande av uppgifter eller handlingar som tillhör en stat enligt den statens uppfattning skulle skada dess nationella

security interests. Such cases include those falling within the scope of article 56, paragraphs 2 and 3, article 61, paragraph 3, article 64, paragraph 3, article 67, paragraph 2, article 68, paragraph 6, article 87, paragraph 6 and article 93, as well as cases arising at any other stage of the proceedings where such disclosure may be at issue.

2. This article shall also apply when a person who has been requested to give information or evidence has refused to do so or has referred the matter to the State on the ground that disclosure would prejudice the national security interests of a State and the State concerned confirms that it is of the opinion that disclosure would prejudice its national security interests.

3. Nothing in this article shall prejudice the requirements of confidentiality applicable under article 54, paragraph 3 (e) and (f), or the application of article 73.

4. If a State learns that information or documents of the State are being, or are likely to be, disclosed at any stage of the proceedings, and it is of the opinion that disclosure would prejudice its national security interests, that State shall have the right to intervene

säkerhetsintressen. Bland dessa ingår sådana fall där artikel 56.2-3, artikel 61.3, artikel 64.3, artikel 67.2, artikel 68.6, artikel 87.6 och artikel 93 gäller samt fall som uppstår i något annat stadium av förfarandet, där frågan om avslöjande av uppgifterna eller handlingarna kan uppkomma.

2. Denna artikel skall också tillämpas i de fall då någon som har anmodats att lämna uppgifter eller bevisning har vägrat att göra detta eller har hänskjutit frågan till staten med hänvisning till att avslöjandet skulle skada en stats nationella säkerhetsintressen och staten i fråga bekräftar att den anser att så är fallet.

3. Ingen bestämmelse i denna artikel skall inverka på de krav på sekretess som gäller enligt artikel 54.3 e och f eller artikel 73.

4. Om en stat får kännedom om att uppgifter eller handlingar från den staten håller på eller troligen kommer att avslöjas i något skede av rättegången och staten anser att avslöjandet skulle skada dess nationella säkerhetsintressen, skall den ha rätt att träda in för att

in order to obtain resolution of the issue in accordance with this article.

5. If, in the opinion of a State, disclosure of information would prejudice its national security interests, all reasonable steps will be taken by the State, acting in conjunction with the Prosecutor, the defence or the Pre-Trial Chamber or Trial Chamber, as the case may be, to seek to resolve the matter by cooperative means. Such steps may include:

(a) Modification or clarification of the request;

(b) A determination by the Court regarding the relevance of the information or evidence sought, or a determination as to whether the evidence, though relevant, could be or has been obtained from a source other than the requested State;

(c) Obtaining the information or evidence from a different source or in a different form; or

(d) Agreement on conditions under which the assistance could be provided including, among other things, providing summaries or redactions, limitations on disclosure, use of in camera or ex parte proceedings, or other protective measures permissible under the Statute and the Rules of

uppnå en lösning av frågan i enlighet med denna artikel.

5. Om en stat anser att avslöjande av uppgifter skulle skada dess nationella säkerhetsintressen, skall den vidta alla skäliga åtgärder i samarbete med åklagaren, försvaret, förundersökningskammaren eller rättegångskammaren, beroende på omständigheterna, för att söka lösa frågan i samförstånd. Dessa åtgärder kan innefatta följande:

a) Att framställningen ändras eller preciseras.

b) Att Domstolen avgör om de sökta uppgifterna eller bevisen är relevanta eller om bevisningen, även om den är relevant, kan erhållas eller har erhållits från en annan källa än den anmodade staten.

c) Att erhålla uppgifterna eller bevisningen från en annan källa eller i annan form.

d) Att avtala om villkoren för hur hjälp kan ges, vilket bland annat kan innefatta ett tillhandahållande av sammandrag eller redigerade utdrag, begränsningar i förebringandet av uppgifter eller bevisning, förfaranden inom stängda dörrar eller i parternas frånvaro eller andra skyddsåtgärder som

6. Once all reasonable steps have been taken to resolve the matter through cooperative means, and if the State considers that there are no means or conditions under which the information or documents could be provided or disclosed without prejudice to its national security interests, it shall so notify the Prosecutor or the Court of the specific reasons for its decision, unless a specific description of the reasons would itself necessarily result in such prejudice to the State's national security interests.

7. Thereafter, if the Court determines that the evidence is relevant and necessary for the establishment of the guilt or innocence of the accused, the Court may undertake the following actions:

(a) Where disclosure of the information or document is sought pursuant to a request for cooperation under Part 9 or the circumstances described in paragraph 2, and the State has invoked the ground for refusal referred to in article 93, paragraph 4:

(i) The Court may, before making any

är tillåtna enligt denna stadga och bevis- och förfarandereglerna.

6. När alla skäligen åtgärder har vidtagits för att lösa frågan i samförstånd och om staten anser att det inte finns några möjligheter eller förutsättningar att tillhandahålla eller avslöja uppgifter eller handlingar utan skada för dess nationella säkerhetsintressen, skall staten underrätta åklagaren eller Domstolen om detta och ange de närmare skälen för sitt beslut, såvida inte en närmare redogörelse för skälen i sig själv med nödvändighet skulle föranleda sådan skada för statens nationella säkerhetsintressen.

7. Om Domstolen därefter finner att bevisningen är relevant och nödvändig för att fastställa om den tilltalade är skyldig eller oskyldig, får den vidta följande åtgärder:

a) Om avslöjandet av uppgifterna eller handlingarna begärs med stöd av en framställning om samarbete i enlighet med del 9 eller de omständigheter som avses i punkt 2 och staten som skäl för sitt avslag har åberopat det skäl som anges i artikel 93.4,

i) får Domstolen, innan den kommer till den slutsats

conclusion referred to in subparagraph 7 (a) (ii), request further consultations for the purpose of considering the State's representations, which may include, as appropriate, hearings in camera and ex parte;

(ii) If the Court concludes that, by invoking the ground for refusal under article 93, paragraph 4, in the circumstances of the case, the requested State is not acting in accordance with its obligations under this Statute, the Court may refer the matter in accordance with article 87, paragraph 7, specifying the reasons for its conclusion; and

(iii) The Court may make such inference in the trial of the accused as to the existence or non-existence of a fact, as may be appropriate in the circumstances; or

(b) In all other circumstances:

(i) Order disclosure; or

(ii) To the extent it does not order disclosure, make such inference in the trial of the accused as to the existence or non-existence of a fact, as may be appropriate in the circumstances.

som avses i stycke ii i denna punkt, i syfte att ta ställning till statens argument begära ytterligare samråd som, om det är lämpligt, kan inbegripa förhandlingar inom stängda dörrar och i parternas frånvaro,

ii) får Domstolen vidare, om den finner att den anmodade staten genom att åberopa avslagsgrunden i artikel 93.4, under föreliggande omständigheter, inte uppfyller sina skyldigheter enligt denna stadga, hänskjuta saken i enlighet med artikel 87.7 med angivande av skälen till sitt beslut,

iii) får Domstolen vid rättegången mot den tilltalade dra de slutsatser i fråga om ett sakförhållande föreligger eller inte, som den finner lämpliga med hänsyn till omständigheterna.

b) Under alla andra omständigheter får Domstolen

i) besluta att uppgifter eller bevisning skall lämnas ut, eller,

ii) om den beslutar att de inte skall lämnas ut, vid rättegången mot den tilltalade dra de slutsatser i fråga om ett sakförhållande föreligger eller inte, som den finner lämpliga med hänsyn till

Article 73
Third-party
information or documents

If a State Party is requested by the Court to provide a document or information in its custody, possession or control, which was disclosed to it in confidence by a State, intergovernmental organization or international organization, it shall seek the consent of the originator to disclose that document or information. If the originator is a State Party, it shall either consent to disclosure of the information or document or undertake to resolve the issue of disclosure with the Court, subject to the provisions of article 72. If the originator is not a State Party and refuses to consent to disclosure, the requested State shall inform the Court that it is unable to provide the document or information because of a pre-existing obligation of confidentiality to the originator.

Artikel 73
Uppgifter eller
handlingar från tredje
man

Om en stadgepart mottar en begäran från Domstolen att tillhandahålla en handling eller uppgifter som finns i dess besittning, förvar eller kontroll och som den har mottagit med förbehåll om sekretess från en stat, en mellanstatlig eller en internationell organisation, skall den begära upphovsmannens medgivande till att avslöja handlingen eller uppgifterna. Om upphovsmannen är en stadgepart, skall denne antingen samtycka till att uppgifterna eller handlingen avslöjas eller förbinda sig att tillsammans med Domstolen lösa frågan om avslöjande med iakttagande av bestämmelserna i artikel 72. Om upphovsmannen inte är part i denna stadga och inte vill gå med på avslöjandet, skall den anmodade staten meddela Domstolen att den inte kan tillhandahålla handlingen eller uppgifterna på grund av en tidigare ingången skyldighet gentemot upphovsmannen om sekretess.

Article 74
Requirements for the
decision

1. All the judges of the Trial Chamber shall be present at each stage of the trial and throughout their deliberations. The Presidency may, on a case-by-case basis, designate, as available, one or more alternate judges to be present at each stage of the trial and to replace a member of the Trial Chamber if that member is unable to continue attending.

2. The Trial Chamber's decision shall be based on its evaluation of the evidence and the entire proceedings. The decision shall not exceed the facts and circumstances described in the charges and any amendments to the charges. The Court may base its decision only on evidence submitted and discussed before it at the trial.

3. The judges shall attempt to achieve unanimity in their decision, failing which the decision shall be taken by a majority of the judges.

4. The deliberations of the Trial Chamber shall remain secret.

5. The decision shall be

Artikel 74
Företsättningar för
dom

1. Samtliga domare i rättegångskammaren skall närvara vid varje skede av huvudförhandlingen och vid dess överläggningar. Presidiet får från fall till fall beroende på tillgång avdela en eller flera ställföreträdande domare att närvara vid varje skede av huvudförhandlingen och att ersätta en ledamot av rättegångskammaren om denne inte kan fortsätta att närvara.

2. Rättegångskammarens dom skall grundas på dess bedömning av bevismaterialet och hela förfarandet. Domen skall inte gå utöver de faktiska förhållanden och omständigheter som anges i åtalet med eventuella ändringar. Domstolen får bara grunda sin dom på bevisning som har förebringats och behandlats inför den under huvudförhandlingen.

3. Domarna skall söka komma fram till enhälliga avgöranden, men om det inte lyckas, skall beslut fattas av en majoritet av domarna.

4. Rättegångskammarens överläggningar skall hållas hemliga.

5. Domen skall vara

in writing and shall contain a full and reasoned statement of the Trial Chamber's findings on the evidence and conclusions. The Trial Chamber shall issue one decision. When there is no unanimity, the Trial Chamber's decision shall contain the views of the majority and the minority. The decision or a summary thereof shall be delivered in open court.

Article 75
Reparations to victims

1. The Court shall establish principles relating to reparations to, or in respect of, victims, including restitution, compensation and rehabilitation. On this basis, in its decision the Court may, either upon request or on its own motion in exceptional circumstances, determine the scope and extent of any damage, loss and injury to, or in respect of, victims and will state the principles on which it is acting.

2. The Court may make an order directly against a convicted person specifying appropriate reparations to, or in respect of, victims, including restitution, compensation and

skriftlig och innehålla en fullständig och motiverad redogörelse för rättegångskammarens bedömning av bevisningen och slutsatser. Rättegångskammaren skall meddela en dom. Om domarna inte är eniga, skall domen innehålla majoritetens och minoritetens synpunkter. Domen eller den sammanfattning av den skall avkunnas offentligt.

Artikel 75
Gottgörelse till brottsoffer

1. Domstolen skall fastställa principer för gottgörelse till eller till förmån för brottsoffer, innefattande restitution, ersättning och rehabilitering. På denna grundval får Domstolen i sitt beslut, antingen på begäran eller, om det finns särskilda omständigheter, på eget initiativ, slå fast utrymmet för och omfattningen av skada, förlust eller men som har åsamkats brottsoffer och Domstolen skall ange på vilka principer beslutet grundas.

2. Domstolen får fatta ett beslut direkt mot den som har dömts för brott, som anger lämplig gottgörelse till eller till förmån för brottsoffer innefattande restitution, ersättning och

rehabilitation.

Where appropriate, the Court may order that the award for reparations be made through the Trust Fund provided for in article 79.

3. Before making an order under this article, the Court may invite and shall take account of representations from or on behalf of the convicted person, victims, other interested persons or interested States.

4. In exercising its power under this article, the Court may, after a person is convicted of a crime within the jurisdiction of the Court, determine whether, in order to give effect to an order which it may make under this article, it is necessary to seek measures under article 93, paragraph 1.

5. A State Party shall give effect to a decision under this article as if the provisions of article 109 were applicable to this article.

6. Nothing in this article shall be interpreted as prejudicing the rights of victims under national or international law.

Article 76 Sentencing

1. In the event of a conviction, the Trial Chamber shall consider the

rehabilitering.

Om det är lämpligt, får Domstolen besluta att gottgörelse skall utbetalas genom den förvaltningsfond som avses i artikel 79.

3. Innan Domstolen fattar ett beslut med stöd av denna artikel får den begära och skall den beakta framställningar från eller för den som dömts för brott, brottsoffren och andra berörda personer eller berörda stater.

4. Vid utövandet av sina befogenheter enligt denna artikel får Domstolen, sedan någon har dömts för ett brott som omfattas av dess jurisdiktion, avgöra om det är nödvändigt att begära åtgärder enligt artikel 93.1 för att ge verkan åt ett beslut som den får fatta i enlighet med denna artikel.

5. En stadgepart skall ge verkan åt beslut fattade med stöd av denna artikel som om bestämmelserna i artikel 109 vore tillämpliga på denna artikel.

6. Ingen bestämmelse i denna artikel skall tolkas så att det inverkar på brottsoffrens rättigheter enligt nationell rätt eller enligt folkrätten.

Artikel 76 Meddelande av straff

1. Vid fällande dom skall rättegångskammaren överväga lämpligt straff och

appropriate sentence to be imposed and shall take into account the evidence presented and submissions made during the trial that are relevant to the sentence.

2. Except where article 65 applies and before the completion of the trial, the Trial Chamber may on its own motion and shall, at the request of the Prosecutor or the accused, hold a further hearing to hear any additional evidence or submissions relevant to the sentence, in accordance with the Rules of Procedure and Evidence.

3. Where paragraph 2 applies, any representations under article 75 shall be heard during the further hearing referred to in paragraph 2 and, if necessary, during any additional hearing.

4. The sentence shall be pronounced in public and, wherever possible, in the presence of the accused.

PART 7. PENALTIES

Article 77

Applicable penalties

1. Subject to article 110, the Court may impose one of the following penalties on a person convicted of a crime referred to in article 5 of this Statute:

då beakta den bevisning som lämnats och de uppfattningar som uttryckts vid rättegången vilka har betydelse för straffet.

2. Utom i de fall där artikel 65 gäller och innan rättegången avslutats, får rättegångskammaren på eget initiativ och skall den på begäran av åklagaren eller den tilltalade hålla en särskild förhandling för att ta upp eventuell ny bevisning eller ta del av nya åsikter av betydelse för straffet, i enlighet med bevis- och förfarandereglerna.

3. I de fall där punkt 2 gäller skall eventuella framställningar med stöd av artikel 75 tas upp under den särskilda förhandling som avses i punkt 2 och, om det är nödvändigt, vid en ytterligare förhandling.

4. Straffet skall meddelas offentligt och, om möjligt, i den tilltalades närvaro.

DEL 7 STRAFF

Artikel 77

Tillämpliga straff

1. Med förbehåll för bestämmelserna i artikel 110 får Domstolen bestämma ett av följande straff för den som har fällt till ansvar för ett brott som avses i artikel 5 i denna stadga:

(a) Imprisonment for a specified number of years, which may not exceed a maximum of 30 years; or

(b) A term of life imprisonment when justified by the extreme gravity of the crime and the individual circumstances of the convicted person.

2. In addition to imprisonment, the Court may order:

(a) A fine under the criteria provided for in the Rules of Procedure and Evidence;

(b) A forfeiture of proceeds, property and assets derived directly or indirectly from that crime, without prejudice to the rights of bona fide third parties.

Article 78 Determination of the sentence

1. In determining the sentence, the Court shall, in accordance with the Rules of Procedure and Evidence, take into account such factors as the gravity of the crime and the individual circumstances of the convicted person.

2. In imposing a sentence of imprisonment, the Court shall deduct the time, if any, previously spent in detention in accordance with an order of the Court. The Court may

a) Fängelse i ett bestämt antal år, dock högst 30 år.

b) Livstids fängelse när så är motiverat av brottets utomordentliga svårighetsgrad och den dömdes personliga förhållanden.

2. Utöver fängelse får Domstolen bestämma

a) böter i enlighet med de villkor som föreskrivs i bevis- och förfarandereglerna,

b) förverkande av utbyte, egendom och tillgångar som direkt eller indirekt härrör från brottet utan att det skall inverka på de rättigheter som tillkommer rättmätiga tredje män.

Artikel 78 Fastställande av straff

1. Vid fastställande av straff skall Domstolen i enlighet med bevis- och förfarandereglerna beakta sådana omständigheter som brottets svårighetsgrad och den dömdes personliga förhållanden.

2. Om någon döms till fängelse, skall Domstolen avräkna den eventuella tid som tidigare har tillbringats i häkte i enlighet med Domstolens beslut. Domstolen får avräkna tid

deduct any time otherwise spent in detention in connection with conduct underlying the crime.

3. When a person has been convicted of more than one crime, the Court shall pronounce a sentence for each crime and a joint sentence specifying the total period of imprisonment. This period shall be no less than the highest individual sentence pronounced and shall not exceed 30 years imprisonment or a sentence of life imprisonment in conformity with article 77, paragraph 1 (b).

Article 79 Trust Fund

1. A Trust Fund shall be established by decision of the Assembly of States Parties for the benefit of victims of crimes within the jurisdiction of the Court, and of the families of such victims.

2. The Court may order money and other property collected through fines or forfeiture to be transferred, by order of the Court, to the Trust Fund.

3. The Trust Fund shall be managed according to criteria to be determined by the Assembly of States Parties.

som på annat sätt har tillbringats i fängsligt förvar för en gärning med anknytning till brottet.

3. Om någon har fällt till ansvar för mer än ett brott, skall Domstolen fastställa straff för vart och ett av brotten och ett gemensamt straff med angivande av fängelsestraffets sammanlagda längd. Denna tid skall inte vara kortare än det högsta enskilda straff som fastställts och inte överstiga 30 års fängelse eller ett livstidsstraff enligt artikel 77.1 b.

Artikel 79 Förvaltningsfond

1. På beslut av stadgepartsförsamlingen skall en förvaltningsfond upprättas till förmån för personer som är offer för brott som omfattas av Domstolens jurisdiktion och deras anhöriga.

2. Domstolen får förordna att penningmedel och annan egendom som härrör från böter och förverkanden till följd av Domstolens beslut skall överföras till förvaltningsfonden.

3. Förvaltningsfonden skall förvaltas i enlighet med de villkor som skall fastställas av partsförsamlingen.

Article 80
Non-prejudice to
national application of
penalties and national
laws

Nothing in this Part affects the application by States of penalties prescribed by their national law, nor the law of States which do not provide for penalties prescribed in this Part.

PART 8. APPEAL AND
REVISION

Article 81
Appeal against
decision of acquittal or
conviction or against
sentence

1. A decision under article 74 may be appealed in accordance with the Rules of Procedure and Evidence as follows:

(a) The Prosecutor may make an appeal on any of the following grounds:

- (i) Procedural error,
- (ii) Error of fact, or
- (iii) Error of law;

(b) The convicted person, or the Prosecutor on that person's behalf, may make an appeal on any of the following grounds:

- (i) Procedural error,
- (ii) Error of fact,

Artikel 80
Ingen inverkan på
nationell tillämpning av
straff och nationella lagar

Inget i denna del skall inverka på staternas tillämpning av straff som föreskrivs i deras nationella lag eller på lagen i stater där de straff som föreskrivs i denna del inte förekommer.

DEL 8
ÖVERKLAGANDE OCH
OMPRÖVNING

Artikel 81
Överklagande av
fällande och frikännande
dom samt av straff

1. Ett beslut enligt artikel 74 får överklagas i överensstämmelse med bevis- och förfarandereglerna på följande sätt:

a) Åklagaren får överklaga på någon av följande grunder:

- i) rättegångsfel,
- ii) felaktig bevisvärdering, eller
- iii) felaktig rättstillämpning.

b) Den som har dömts för brott, eller åklagaren på den personens vägnar, får överklaga på någon av följande grunder:

- i) rättegångsfel,
- ii) felaktig bevisvärdering,

(iii) Error of law, or

(iv) Any other ground that affects the fairness or reliability of the proceedings or decision.

2. (a) A sentence may be appealed, in accordance with the Rules of Procedure and Evidence, by the Prosecutor or the convicted person on the ground of disproportion between the crime and the sentence;

(b) If on an appeal against sentence the Court considers that there are grounds on which the conviction might be set aside, wholly or in part, it may invite the Prosecutor and the convicted person to submit grounds under article 81, paragraph 1 (a) or (b), and may render a decision on conviction in accordance with article 83;

(c) The same procedure applies when the Court, on an appeal against conviction only, considers that there are grounds to reduce the sentence under paragraph 2 (a).

3. (a) Unless the Trial Chamber orders otherwise, a convicted person shall remain in custody pending an appeal;

(b) When a convicted person's time in custody exceeds the sentence of imprisonment imposed, that

iii) felaktig
rättstillämpning, eller

iv) annan omständighet som påverkar förfarandets eller beslutets rättvishet eller tillförlitlighet.

2. a) En dom får överklagas i enlighet med bevis- och förfarandereglerna av åklagaren eller den dömde på grund av bristande proportion mellan brottet och straffet.

b) Om Domstolen vid ett överklagande av ett straff finner att det finns skäl att helt eller delvis undanröja domen i ansvarsdelen, får den uppmana åklagaren och den dömde att anföra skäl i enlighet med punkt 1 a eller 1 b i denna artikel och besluta i skuldfrågan i enlighet med artikel 83.

c) Samma förfarande skall tillämpas när Domstolen vid ett överklagande som endast avser skuldfrågan finner att det finns skäl att mildra straffet med stöd av stycke a i denna punkt.

3. a) Om rättegångskammaren inte beslutar annat, skall den dömde kvarstanna i häkte i avvaktan på att överklagandet behandlas.

b) Om den tid som den dömde har tillbringat i häkte överstiger det ådömda fängelsestraffet, skall den

person shall be released, except that if the Prosecutor is also appealing, the release may be subject to the conditions under subparagraph (c) below;

(c) In case of an acquittal, the accused shall be released immediately, subject to the following:

(i) Under exceptional circumstances, and having regard, inter alia, to the concrete risk of flight, the seriousness of the offence charged and the probability of success on appeal, the Trial Chamber, at the request of the Prosecutor, may maintain the detention of the person pending appeal;

(ii) A decision by the Trial Chamber under subparagraph (c) (i) may be appealed in accordance with the Rules of Procedure and Evidence.

4. Subject to the provisions of paragraph 3 (a) and (b), execution of the decision or sentence shall be suspended during the period allowed for appeal and for the duration of the appeal proceedings.

Article 82 Appeal against other decisions

1. Either party may appeal any of the following

dömde friges, förutom då även åklagaren överklagar, varvid villkoren för frigivningen i stycke c nedan får tillämpas.

c) Vid frikännande dom skall den tilltalade omedelbart friges med förbehåll för följande bestämmelser:

i) I undantagsfall och med beaktande bland annat av den konkreta flyktrisken, det åtalade brottets svårighetsgrad och utsikterna till framgång med ett överklagande får rättegångskammaren på begäran av åklagaren upprätthålla häktningen av personen i avvaktan på att överklagandet behandlas.

ii) Ett beslut av rättegångskammaren med stöd av föregående stycke får överklagas i enlighet med bevis- och förfarandereglerna.

4. Om inte annat följer av bestämmelserna i punkt 3 a och b i denna artikel, skall verkställandet av avgörandet eller straffet anstå under tidsfristen för överklagande eller under den tid som överklagandeförfarandet pågår.

Artikel 82 Överklagande av andra beslut

1. Vardera parten får överklaga följande beslut i

decisions in accordance with the Rules of Procedure and Evidence:

(a) A decision with respect to jurisdiction or admissibility;

(b) A decision granting or denying release of the person being investigated or prosecuted;

(c) A decision of the Pre-Trial Chamber to act on its own initiative under article 56, paragraph 3;

(d) A decision that involves an issue that would significantly affect the fair and expeditious conduct of the proceedings or the outcome of the trial, and for which, in the opinion of the Pre-Trial or Trial Chamber, an immediate resolution by the Appeals Chamber may materially advance the proceedings.

2. A decision of the Pre-Trial Chamber under article 57, paragraph 3 (d), may be appealed against by the State concerned or by the Prosecutor, with the leave of the Pre-Trial Chamber. The appeal shall be heard on an expedited basis.

3. An appeal shall not of itself have suspensive effect unless the Appeals Chamber so orders, upon request, in accordance with the Rules of Procedure and Evidence.

enlighet med bevis- och förfarandereglerna:

a) Beslut angående Domstolens jurisdiktion eller om process-förutsättningar.

b) Beslut om bifall eller avslag på en begäran om frigivning av en person som är föremål för förundersökning eller lagföring.

c) Beslut av förundersökningskammaren att handla på eget initiativ med stöd av artikel 56.3.

d) Beslut som rör en fråga som i väsentlig mån skulle inverka på ett rättvist och snabbt rättsligt förfarande eller på utfallet av rättegången och där, enligt förundersöknings- eller rättegångskammarens mening, överklagandekammarens omedelbara avgörande av frågan påtagligt skulle främja förfarandet.

2. Ett beslut av förundersökningskammaren med stöd av artikel 57.3 d får överklagas av den berörda staten eller av åklagaren med förundersökningskammarens tillstånd. Överklagandet skall behandlas med förtur.

3. Ett överklagande skall inte i sig själv ha uppskjutande verkan, såvida inte överklagandekammaren på begäran förordnar om det med stöd av bevis- och

4. A legal representative of the victims, the convicted person or a bona fide owner of property adversely affected by an order under article 75 may appeal against the order for reparations, as provided in the Rules of Procedure and Evidence.

Article 83 Proceedings on appeal

1. For the purposes of proceedings under article 81 and this article, the Appeals Chamber shall have all the powers of the Trial Chamber.

2. If the Appeals Chamber finds that the proceedings appealed from were unfair in a way that affected the reliability of the decision or sentence, or that the decision or sentence appealed from was materially affected by error of fact or law or procedural error, it may:

(a) Reverse or amend the decision or sentence; or

(b) Order a new trial before a different Trial Chamber.

For these purposes, the Appeals Chamber may

förfaranderegler.

4. En rättslig företrädare för brottsoffren, den dömda eller en rättmätig ägare av egendom, som har lidit skada till följd av ett beslut i enlighet med artikel 75, får överklaga beslut om gottgörelse i enlighet med bevis- och förfaranderegler.

Artikel 83 Förfarandet vid överklagande

1. Överklagandekammaren skall med avseende på förfarandet enligt artikel 81 och enligt denna artikel ha alla rättegångskammarens befogenheter.

2. Om överklagandekammaren finner att den rättegång som överklagande gäller var orättvis på ett sätt som har påverkat avgörandets eller straffmätningens tillförlitlighet, eller att det avgörande eller det straff som har överklagats är påtagligt påverkad av felaktig bevisvärdering, felaktig rättstillämpning eller rättegångsfel får den

a) upphäva eller ändra avgörandet eller straffet, eller

b) bestämma att en ny rättegång skall hållas inför en annan rättegångskammare.

För dessa ändamål får överklagandekammaren

remand a factual issue to the original Trial Chamber for it to determine the issue and to report back accordingly, or may itself call evidence to determine the issue. When the decision or sentence has been appealed only by the person convicted, or the Prosecutor on that person's behalf, it cannot be amended to his or her detriment.

3. If in an appeal against sentence the Appeals Chamber finds that the sentence is disproportionate to the crime, it may vary the sentence in accordance with Part 7.

4. The judgement of the Appeals Chamber shall be taken by a majority of the judges and shall be delivered in open court. The judgement shall state the reasons on which it is based. When there is no unanimity, the judgement of the Appeals Chamber shall contain the views of the majority and the minority, but a judge may deliver a separate or dissenting opinion on a question of law.

5. The Appeals Chamber may deliver its judgement in the absence of the person acquitted or convicted.

återförvisa en sakfråga till den ursprungliga rättegångskammaren för avgörande av frågan och återrapporering till överklagandekammaren, som också själv har rätt att ta upp bevisning för att avgöra frågan. Om avgörandet eller straffet endast har överklagats av den dömde eller av åklagaren på den personens vägnar, får avgörandet eller straffet inte ändras till hans eller hennes nackdel.

3. Om överklagandekammaren vid överklagande av ett straff finner att det inte står i proportion till brottet, får den ändra straffet i enlighet med del 7.

4. Överklagandekammarens dom skall fattas av en majoritet av domarna och avkunnas offentligt. Domen skall ange de skäl på vilka den grundas. Om domarna inte är eniga, skall överklagandekammarens dom ange majoritetens och minoritetens synpunkter, men en domare får uttrycka en särskild eller avvikande mening i en rättsfråga.

5. Överklagandekammaren får meddela sin dom i frånvaro av den som dömts eller frikänts för brott.

Article 84
Revision of conviction
or sentence

1. The convicted person or, after death, spouses, children, parents or one person alive at the time of the accused's death who has been given express written instructions from the accused to bring such a claim, or the Prosecutor on the person's behalf, may apply to the Appeals Chamber to revise the final judgement of conviction or sentence on the grounds that:

(a) New evidence has been discovered that:

(i) Was not available at the time of trial, and such unavailability was not wholly or partially attributable to the party making application; and

(ii) Is sufficiently important that had it been proved at trial it would have been likely to have resulted in a different verdict;

(b) It has been newly discovered that decisive evidence, taken into account at trial and upon which the conviction depends, was false, forged or falsified;

(c) One or more of the

Artikel 84
Omprövning beträffan
de en fällande dom eller
ett straff

1. Den som har fällts till ansvar för brott eller, efter hans eller hennes död, makar, barn, föräldrar eller en annan person som var i livet vid den tilltalades död och som har fått skriftliga instruktioner från den tilltalade att framställa en sådan begäran, eller åklagaren på den tilltalades vägnar, får hos överklagandekammaren begära omprövning beträffande den lagakraftvunna fällande domen eller straffet på följande grunder:

a) att ny bevisning har framkommit

i) som inte var tillgänglig vid tiden för rättegången och detta förhållande inte helt eller delvis berodde på den part som begär omprövning,

ii) som är av sådan betydelse att den, om den hade framlagts vid rättegången, troligen skulle ha lett till annan utgång i målet;

b) att det nyligen har framkommit att avgörande bevisning som beaktades vid rättegången och på vilken den fällande domen beror, var falsk, förfalskad eller förvanskad;

c) att en eller flera av de

judges who participated in conviction or confirmation of the charges has committed, in that case, an act of serious misconduct or serious breach of duty of sufficient gravity to justify the removal of that judge or those judges from office under article 46.

2. The Appeals Chamber shall reject the application if it considers it to be unfounded. If it determines that the application is meritorious, it may, as appropriate:

(a) Reconvene the original Trial Chamber;

(b) Constitute a new Trial Chamber; or

(c) Retain jurisdiction over the matter,

with a view to, after hearing the parties in the manner set forth in the Rules of Procedure and Evidence, arriving at a determination on whether the judgement should be revised.

Article 85
Compensation to an arrested or convicted person

1. Anyone who has been the victim of unlawful arrest or detention shall have an enforceable right to compensation.

domare som deltog i den fällande domen eller bekräftelsen av åtalspunkterna, i det målet har gjort sig skyldig till försummelse eller tjänsteförseelse av så allvarlig art att det motiverar ifrågavarande domares entledigande med stöd av artikel 46.

2.

Överklagandekammaren skall avvisa en ansökan om omprövning som den anser vara ogrundad. Om den finner att ansökan är välgrundad, får den, beroende på vad som är mest lämpligt,

a) återinkalla den ursprungliga

rättegångskammaren,

b) inrätta en ny rättegångskammare, eller

c) behålla domsrätten över saken

för att, efter att ha hört parterna på det sätt som föreskrivs i bevis- och förfarandereglerna, avgöra om omprövning i målet skall beviljas.

Artikel 85
Skadestånd till en som arresterats eller dömts för brott

1. Den som har utsatts för olaglig arrestering eller annat olagligt frihetsberövande skall ha verkställbar rätt till

2. When a person has by a final decision been convicted of a criminal offence, and when subsequently his or her conviction has been reversed on the ground that a new or newly discovered fact shows conclusively that there has been a miscarriage of justice, the person who has suffered punishment as a result of such conviction shall be compensated according to law, unless it is proved that the non-disclosure of the unknown fact in time is wholly or partly attributable to him or her.

3. In exceptional circumstances, where the Court finds conclusive facts showing that there has been a grave and manifest miscarriage of justice, it may in its discretion award compensation, according to the criteria provided in the Rules of Procedure and Evidence, to a person who has been released from detention following a final decision of acquittal or a termination of the proceedings for that reason.

**PART 9.
INTERNATIONAL
COOPERATION AND
JUDICIAL ASSISTANCE**

skadestånd.

2. Har en lagakraftvunnen dom varigenom någon har dömts för en brottslig gärning senare upphävts på grund av att en ny eller nyuppdagad omständighet som visat att domen var felaktig, skall den som undergått straff till följd av domen gottgöras enligt lag, med mindre att det visas att det helt eller delvis berott på honom eller henne att den tidigare ej kända omständigheten inte blivit uppdagad i tid.

3. I undantagsfall kan Domstolen, om den finner att avgörande omständigheter visar att ett grovt och uppenbart rättegångsfel har begåtts, skönsmässigt tillerkänna skadestånd enligt de kriterier som föreskrivs i bevis- och förfarandereglerna till den som har släppts ur fängsligt förvar efter en lagakraftvunnen frikännande dom eller till följd av att rättegången har avslutats av detta skäl.

**DEL 9 INTERNATIO-
NELLT SAMARBETE
OCH RÄTTSLIG HJÄLP**

Article 86
General obligation to cooperate

States Parties shall, in accordance with the provisions of this Statute, cooperate fully with the Court in its investigation and prosecution of crimes within the jurisdiction of the Court.

Article 87
Requests for cooperation: general provisions

1. (a) The Court shall have the authority to make requests to States Parties for cooperation. The requests shall be transmitted through the diplomatic channel or any other appropriate channel as may be designated by each State Party upon ratification, acceptance, approval or accession.

Subsequent changes to the designation shall be made by each State Party in accordance with the Rules of Procedure and Evidence.

(b) When appropriate, without prejudice to the provisions of subparagraph (a), requests may also be transmitted through the International Criminal Police Organization or any appropriate regional organization.

2. Requests for

Artikel 86
Allmän skyldighet att samarbeta

Stadgeparterna skall i enlighet med bestämmelserna i denna stadga till fullo samarbeta med Domstolen i fråga om förundersökningar och lagföring av brott som omfattas av Domstolens jurisdiktion.

Artikel 87
Framställning om samarbete: allmänna bestämmelser

1. a) Domstolen skall ha befogenhet att göra framställningar till stadgeparterna om samarbete. Framställningar skall översändas på diplomatisk väg eller via andra lämpliga kanaler som varje stadgepart får anvisa vid ratificering, godtagande, godkännande eller anslutning.

Senare ändringar av sådana anvisningar skall göras av varje stadgepart i enlighet med bevis- och förfarandereglerna.

b) När det är lämpligt och utan att det skall inverka på bestämmelserna i stycke a ovan, får framställningar också göras via internationella kriminalpolisorganisationen (Interpol) eller annan behörig regional organisation.

2. Framställningar om

cooperation and any documents supporting the request shall either be in or be accompanied by a translation into an official language of the requested State or one of the working languages of the Court, in accordance with the choice made by that State upon ratification, acceptance, approval or accession.

Subsequent changes to this choice shall be made in accordance with the Rules of Procedure and Evidence.

3. The requested State shall keep confidential a request for cooperation and any documents supporting the request, except to the extent that the disclosure is necessary for execution of the request.

4. In relation to any request for assistance presented under this Part, the Court may take such measures, including measures related to the protection of information, as may be necessary to ensure the safety or physical or psychological well-being of any victims, potential witnesses and their families. The Court may request that any information that is made available under this Part shall be provided and handled in a manner that protects the safety and

samarbete och varje handling till stöd för framställningar skall antingen vara avfattad på eller åtföljas av en översättning till ett officiellt språk i den anmodade staten eller på ett av Domstolens arbetspråk i enlighet med det val som denna stat har gjort vid ratificering, godtagande, godkännande eller anslutning.

Senare ändringar av detta val skall göras av stadgparterna i enlighet med bevis- och förfarandereglererna.

3. Den anmodade staten skall iaktta sekretess beträffande en framställning om samarbete och varje handling till stöd för denna, utom i den omfattning som offentlighet är nödvändig för att verkställa framställningen.

4. Beträffande varje framställning om biträde gjord i enlighet med denna del får Domstolen vidta sådana åtgärder - däribland åtgärder med avseende på skydd av uppgifter - som är nödvändiga för att trygga brottsoffrens, de möjliga vittnenas och deras anhörigas säkerhet eller fysiska eller psykiska välbefinnande. Domstolen får begära att varje uppgift som har tillhandahållits i enlighet med denna del överlämnas och behandlas på ett sådant sätt att

physical or psychological well-being of any victims, potential witnesses and their families.

5. (a) The Court may invite any State not party to this Statute to provide assistance under this Part on the basis of an ad hoc arrangement, an agreement with such State or any other appropriate basis.

(b) Where a State not party to this Statute, which has entered into an ad hoc arrangement or an agreement with the Court, fails to cooperate with requests pursuant to any such arrangement or agreement, the Court may so inform the Assembly of States Parties or, where the Security Council referred the matter to the Court, the Security Council.

6. The Court may ask any intergovernmental organization to provide information or documents. The Court may also ask for other forms of cooperation and assistance which may be agreed upon with such an organization and which are in accordance with its competence or mandate.

7. Where a State Party fails to comply with a request to cooperate by the Court contrary to the

brottsoffrens, de möjliga vittnenas och deras familjers säkerhet och fysiska eller psykiska välbefinnande skyddas.

5. a) Domstolen får uppmana stater som inte är parter i denna stadga att lämna biträde enligt denna del med stöd av en tillfällig uppgörelse, en överenskommelse med en sådan stat eller på någon annan lämplig grund.

b) Om en stat som inte är part i denna stadga och som har ingått en tillfällig uppgörelse eller en överenskommelse med Domstolen, inte ger det bistånd som begärts i enlighet med en sådan uppgörelse eller överenskommelse, får Domstolen underrätta partsförsamlingen eller säkerhetsrådet i fråga om ärenden som hänskjutits till Domstolen av säkerhetsrådet.

6. Domstolen får begära uppgifter och handlingar av mellanstatliga organisationer. Domstolen kan också begära andra former av samarbete och biträde som kan avtalas med en sådan organisation och som faller inom ramen för dess behörighet eller mandat.

7. Om en stadgepart i strid med bestämmelserna i denna stadga inte tillmötesgår en framställning från

provisions of this Statute, thereby preventing the Court from exercising its functions and powers under this Statute, the Court may make a finding to that effect and refer the matter to the Assembly of States Parties or, where the Security Council referred the matter to the Court, to the Security Council.

Article 88
Availability of
procedures under national
law

States Parties shall ensure that there are procedures available under their national law for all of the forms of cooperation which are specified under this Part.

Article 89
Surrender of persons
to the Court

1. The Court may transmit a request for the arrest and surrender of a person, together with the material supporting the request outlined in article 91, to any State on the territory of which that person may be found and shall request the cooperation of that State in the arrest and surrender of such a person. States Parties shall, in accordance with the provisions of this Part and the procedure under their

Domstolen om samarbete och därvid hindrar Domstolen från att fullgöra sina uppgifter och befogenheter enligt stadgan, får Domstolen fastställa detta och hänskjuta frågan till partsförsamlingen eller säkerhetsrådet, om det är rådet som har hänskjutit saken till Domstolen.

Artikel 88
Tillgång till
förfaranden i nationell lag

Stadgeparterna skall säkerställa att det i deras nationella lag finns förfaranden tillgängliga som kan tillämpas för att genomföra alla de former av samarbete som avses i denna del.

Artikel 89
Överlämnande av
personer till Domstolen

1. Domstolen kan översända en framställning om anhållande och överlämnande av en person tillsammans med de handlingar till stöd för framställningen som avses i artikel 91 till varje stat inom vars territorium personen i fråga kan påträffas och begära att den staten samarbetar i fråga om anhållande och överlämnande av personen. Stadgeparterna skall i enlighet med

national law, comply with requests for arrest and surrender.

2. Where the person sought for surrender brings a challenge before a national court on the basis of the principle of ne bis in idem as provided in article 20, the requested State shall immediately consult with the Court to determine if there has been a relevant ruling on admissibility. If the case is admissible, the requested State shall proceed with the execution of the request. If an admissibility ruling is pending, the requested State may postpone the execution of the request for surrender of the person until the Court makes a determination on admissibility.

3. (a) A State Party shall authorize, in accordance with its national procedural law, transportation through its territory of a person being surrendered to the Court by another State, except where transit through that State would impede or delay the surrender.

(b) A request by the Court for transit shall be transmitted in accordance

bestämmelserna i denna del och med förfarandet i sin nationella lag bifalla framställningar om anhållande och överlämnande.

2. Om den som begärts överlämnad framställer en invändning till en nationell domstol med stöd av principen om negativ rättskraft (*ne bis in idem*) enligt artikel 20, skall den anmodade staten omedelbart samråda med Domstolen för att fastställa om en prövning av betydelse har skett beträffande frågan om processförutsättningar. Om målet kan tas upp till prövning, skall den anmodade staten verkställa framställningen. Om frågan om processförutsättningar är anhängig, får den anmodade staten uppskjuta verkställandet av begäran att överlämna personen till dess att Domstolen har avgjort frågan om processförutsättningar.

3. a) En stadgepart skall i enlighet med sin nationella processlag medge transitering genom sitt territorium av personer som överlämnas till Domstolen av en annan stat, utom i de fall transitering genom staten i fråga skulle hindra eller fördröja överlämnandet.

b) En begäran om transitering från Domstolens sida skall göras i enlighet

with article 87. The request for transit shall contain:

(i) A description of the person being transported;

(i) A description of the person being transported;

(iii) The warrant for arrest and surrender;

(c) A person being transported shall be detained in custody during the period of transit;

(d) No authorization is required if the person is transported by air and no landing is scheduled on the territory of the transit State;

(e) If an unscheduled landing occurs on the territory of the transit State, that State may require a request for transit from the Court as provided for in subparagraph (b). The transit State shall detain the person being transported until the request for transit is received and the transit is effected, provided that detention for purposes of this subparagraph may not be extended beyond 96 hours from the unscheduled landing unless the request is received within that time.

med bestämmelserna i artikel 87. Begäran om transitering skall innehålla

i) signalement på den som skall transporteras,

ii) en kortfattad redogörelse för omständigheterna i fallet och dessas rättsliga rubricering, och

iii) häktningsbeslutet och begäran om överlämnande.

c) Den som skall transporteras skall hållas i fängsligt förvar under transiteringsperioden.

d) Tillstånd fordras inte vid flygtransport om ingen landning planeras inom transiteringsstatens territorium.

e) Om en oplanerad landning äger rum inom transiteringsstatens territorium, får den staten begära att Domstolen gör en framställning om transitering i enlighet med bestämmelserna i stycke b i denna punkt. Transiteringsstaten skall hålla den som transporteras i fängsligt förvar till dess att begäran om transitering har mottagits och transiteringen genomförts, under förutsättning att frihetsberövande i det syfte som avses i detta stycke inte överskrider 96 timmar räknat från den oplanerade landningen, såvida inte framställningen har mottagits inom denna tidsrymd.

4. If the person sought is being proceeded against or is serving a sentence in the requested State for a crime different from that for which surrender to the Court is sought, the requested State, after making its decision to grant the request, shall consult with the Court.

Article 90 **Competing requests**

1. A State Party which receives a request from the Court for the surrender of a person under article 89 shall, if it also receives a request from any other State for the extradition of the same person for the same conduct which forms the basis of the crime for which the Court seeks the person's surrender, notify the Court and the requesting State of that fact.

2. Where the requesting State is a State Party, the requested State shall give priority to the request from the Court if:

(a) The Court has, pursuant to article 18 or 19, made a determination that the case in respect of which surrender is sought is admissible and that determination takes into account the investigation or prosecution conducted by the requesting State in

4. Om den som eftersökte är föremål för lagföring eller avtjänar ett straff i den anmodade staten för ett annat brott än det för vilket överlämnande till Domstolen söks, skall den anmodade staten, sedan den har beslutat att bifalla framställningen, samråda med Domstolen.

Artikel 90 **Konkurrerande framställningar**

1. Om en stadgepart mottar en framställning från Domstolen att överlämna en person i enlighet med artikel 89, skall den, om den också mottar en framställning från en annan stat att utlämna samma person för samma gärning, som utgör grunden för det brott för vilket Domstolen begär att personen överlämnas, underrätta Domstolen och den begärande staten om detta förhållande.

2. När den begärande staten är en stadgepart, skall den anmodade staten ge företräde åt Domstolens begäran,

a) om Domstolen i enlighet med artiklarna 18 eller 19 har avgjort att processförutsättningar föreligger i den sak för vilken överlämnande begärs och att avgörandet beaktat den förundersökning eller lagföring som genomförts av den begärande staten

respect of its request for extradition; or

(b) The Court makes the determination described in subparagraph (a) pursuant to the requested State's notification under paragraph 1.

3. Where a determination under paragraph 2 (a) has not been made, the requested State may, at its discretion, pending the determination of the Court under paragraph 2 (b), proceed to deal with the request for extradition from the requesting State but shall not extradite the person until the Court has determined that the case is inadmissible. The Court's determination shall be made on an expedited basis.

4. If the requesting State is a State not Party to this Statute the requested State, if it is not under an international obligation to extradite the person to the requesting State, shall give priority to the request for surrender from the Court, if the Court has determined that the case is admissible.

5. Where a case under paragraph 4 has not been determined to be admissible by the Court, the requested State may, at its discretion, proceed to deal with the request for extradition from

med avseende på dess begäran om utlämning, eller

b) om Domstolen fattar det avgörande som avses i stycke a i denna punkt till följd av den begärande statens underrättelse i enlighet med punkt 1.

3. Om ett avgörande i enlighet med punkt 2 a inte har fattats, får den anmodade staten, om den så önskar, i avvaktan på Domstolens avgörande enligt punkt 2 b ovan, behandla framställningen om utlämning från den begärande staten, men skall inte utlämna personen förrän Domstolen har avgjort att processförutsättningar saknas. Domstolen skall behandla ärendet med förtur.

4. Om den begärande staten inte är stadgepart i denna stadga, skall den anmodade staten, om den inte är bunden av ett internationellt åtagande att utlämna den eftersökte till den begärande staten, ge förtur åt Domstolens begäran om överlämnande, om Domstolen har avgjort att processförutsättningar föreligger.

5. Om Domstolen inte har avgjort att processförutsättningar föreligger i ett fall som avses i punkt 4 ovan, får den anmodade staten efter eget gottfinnande behandla

the requesting State.

6. In cases where paragraph 4 applies except that the requested State is under an existing international obligation to extradite the person to the requesting State not Party to this Statute, the requested State shall determine whether to surrender the person to the Court or extradite the person to the requesting State. In making its decision, the requested State shall consider all the relevant factors, including but not limited to:

(a) The respective dates of the requests;

(b) The interests of the requesting State including, where relevant, whether the crime was committed in its territory and the nationality of the victims and of the person sought; and

(c) The possibility of subsequent surrender between the Court and the requesting State.

7. Where a State Party which receives a request from the Court for the surrender of a person also receives a request from any State for the extradition of the same person for conduct other than that which constitutes the crime for which the Court seeks the person's surrender:

(a) The requested State

framställningen om utlämning från den begärande staten.

6. I de fall där punkt 4 gäller, utom i de fall den anmodade staten är bunden av ett internationellt åtagande att utlämna den eftersökte till en begärande stat som inte är part i denna stadga, skall den anmodade staten avgöra om den skall överlämna personen till Domstolen eller utlämna personen till den begärande staten. Vid sitt avgörande skall den anmodade staten beakta alla omständigheter av betydelse, däribland, men inte uteslutande,

a) datum för de olika framställningarna,

b) den begärande statens intressen, däribland i tillämpliga fall om brottet har begåtts inom dess territorium, samt brotts-offrens och den eftersöktes nationalitet, och

c) möjligheten till efterföljande överlämnande mellan Domstolen och den begärande staten.

7. Om en stadgepart mottar en begäran från Domstolen att överlämna en person och även mottar en begäran från en stat att utlämna samma person för en annan gärning än den som utgör det brott för vilket Domstolen begär personens överlämnande,

a) skall den anmodade

shall, if it is not under an existing international obligation to extradite the person to the requesting State, give priority to the request from the Court;

(b) The requested State shall, if it is under an existing international obligation to extradite the person to the requesting State, determine whether to surrender the person to the Court or to extradite the person to the requesting State. In making its decision, the requested State shall consider all the relevant factors, including but not limited to those set out in paragraph 6, but shall give special consideration to the relative nature and gravity of the conduct in question.

8. Where pursuant to a notification under this article, the Court has determined a case to be inadmissible, and subsequently extradition to the requesting State is refused, the requested State shall notify the Court of this decision.

Article 91 **Contents of request for** **arrest and surrender**

1. A request for arrest and surrender shall be made in writing. In urgent cases, a

staten, om den inte är bunden av ett internationellt åtagande att utlämna den eftersökte till den begärande staten, ge förtur åt Domstolens begäran;

b) skall den anmodade staten, om den är bunden av ett internationellt åtagande att utlämna den eftersökte till den begärande staten, avgöra om den skall överlämna personen till Domstolen eller utlämna personen till den begärande staten. Vid sitt avgörande skall den anmodade staten beakta alla omständigheter av betydelse, däribland, men inte uteslutande, de som anges i punkt 6 ovan, dock särskilt gärningarnas inbördes natur och svårighetsgrad.

8. I de fall Domstolen som svar på en underrättelse i enlighet med denna artikel har avgjort att processförutsättningar saknas och framställningen om utlämning till den begärande staten därefter avslås, skall den anmodade staten underrätta Domstolen om sitt avgörande.

Artikel 91 **Innehållet i en** **framställning om** **anhållande och över-** **lämnande**

1. En framställning om anhållande och överlämnande skall vara

request may be made by any medium capable of delivering a written record, provided that the request shall be confirmed through the channel provided for in article 87, paragraph 1 (a).

2. In the case of a request for the arrest and surrender of a person for whom a warrant of arrest has been issued by the Pre-Trial Chamber under article 58, the request shall contain or be supported by:

(a) Information describing the person sought, sufficient to identify the person, and information as to that person's probable location;

(b) A copy of the warrant of arrest; and

(c) Such documents, statements or information as may be necessary to meet the requirements for the surrender process in the requested State, except that those requirements should not be more burdensome than those applicable to requests for extradition pursuant to treaties or arrangements between the requested State and other States and should, if possible, be less burdensome, taking into account the distinct nature of the Court.

3. In the case of a

skriftlig. I brådskande fall får den göras på varje sätt som möjliggör översändande av ett skriftligt meddelande, förutsatt att den bekräftas på det sätt som avses i artikel 87.1 a.

2. En framställning om anhållande och överlämnande av en person för vilken ett häktningsbeslut har meddelats av förundersökningskammaren med stöd av artikel 58 skall innehålla eller stödjas av följande:

a) Ett tillräckligt noggrant signalement på den som begärts överlämnad för att möjliggöra identifiering och uppgifter om personens troliga uppehållsort.

b) En kopia av häktningsbeslutet.

c) Sådana handlingar, redogörelser eller uppgifter som kan behövas för att uppfylla villkoren för överlämnande i den anmodade staten med förbehåll för att dessa villkor inte bör vara mer betungande än villkoren för en framställning om utlämning i enlighet med fördrag eller överenskommelser som gäller mellan den anmodade staten och andra stater, utan bör om möjligt vara mindre betungande med hänsyn till Domstolens särskilda beskaffenhet.

3. I fråga om en

request for the arrest and surrender of a person already convicted, the request shall contain or be supported by:

(a) A copy of any warrant of arrest for that person;

(b) A copy of the judgement of conviction;

(c) Information to demonstrate that the person sought is the one referred to in the judgement of conviction; and

(d) If the person sought has been sentenced, a copy of the sentence imposed and, in the case of a sentence for imprisonment, a statement of any time already served and the time remaining to be served.

4. Upon the request of the Court, a State Party shall consult with the Court, either generally or with respect to a specific matter, regarding any requirements under its national law that may apply under paragraph 2 (c). During the consultations, the State Party shall advise the Court of the specific requirements of its national law.

Article 92 Provisional arrest

1. In urgent cases, the Court may request the provisional arrest of the person sought, pending presentation of the request

framställning om anhållande och överlämnande av en tidigare dömd person skall framställningen innehålla eller stödjas av följande:

a) En kopia av varje häktningsbeslutet rörande den som begärs överlämnad.

b) En kopia av den fällande domen.

c) Uppgifter som styrker att den eftersökte är samma person som den fällande domen avser.

d) Om den eftersökte har ådömts ett straff, uppgifter om strffet, och, om straffet är fängelsestraff, uppgift om avtjänad tid och återstående strafftid.

4. På Domstolens begäran skall en stadgepart samråda med Domstolen, antingen i allmänhet eller om ett visst ärende, angående villkor enligt stadgepartens lag som kan gälla i enlighet med punkt 2 c i denna artikel. Vid samrådet skall stadgeparten upplysa Domstolen om de särskilda villkoren i sin nationella lag.

Artikel 92 Provisoriskt anhållande

1. I brådskande fall får Domstolen begära provisoriskt anhållande av den eftersökte i avvaktan på att framställningen om

for surrender and the documents supporting the request as specified in article 91.

2. The request for provisional arrest shall be made by any medium capable of delivering a written record and shall contain:

(a) Information describing the person sought, sufficient to identify the person, and information as to that person's probable location;

(b) A concise statement of the crimes for which the person's arrest is sought and of the facts which are alleged to constitute those crimes, including, where possible, the date and location of the crime;

(c) A statement of the existence of a warrant of arrest or a judgement of conviction against the person sought; and

(d) A statement that a request for surrender of the person sought will follow.

3. A person who is provisionally arrested may be released from custody if the requested State has not received the request for surrender and the documents supporting the request as specified in article 91 within the time limits specified in the Rules

överlämnande och de övriga handlingar som anges i artikel 91 till stöd härför överlämnas.

2. Framställningen om provisoriskt anhållande skall göras på ett sätt som möjliggör överföring av ett skriftligt meddelande och skall innehålla följande:

a) Uppgifter som beskriver den eftersökte, tillräckliga för att identifiera denne och uppgifter om personens troliga uppehållsort.

b) En kortfattad redogörelse för de brott för vilka personen begärs provisoriskt anhållen och för de omständigheter vari dessa brott påstås bestå, innefattande, när det är möjligt, tid och plats för brottet.

c) Uppgift om det finns ett häktningsbeslut eller en fällande dom mot den eftersökte.

d) En förklaring att en framställning om överlämnande av den eftersökte kommer att lämnas.

3. Den som är provisoriskt anhållen får friges om den anmodade staten inte har mottagit en framställning om överlämnande med sådana handlingar till stöd för denna som anges i artikel 91 inom de tidsgränser som anges i bevis- och

of Procedure and Evidence. However, the person may consent to surrender before the expiration of this period if permitted by the law of the requested State. In such a case, the requested State shall proceed to surrender the person to the Court as soon as possible.

4. The fact that the person sought has been released from custody pursuant to paragraph 3 shall not prejudice the subsequent arrest and surrender of that person if the request for surrender and the documents supporting the request are delivered at a later date.

Article 93
Other forms of
cooperation

1. States Parties shall, in accordance with the provisions of this Part and under procedures of national law, comply with requests by the Court to provide the following assistance in relation to investigations or prosecutions:

(a) The identification and whereabouts of persons or the location of items;

(b) The taking of evidence, including testimony under oath, and the production of evidence, including expert opinions and reports necessary to the

förfaranderegler.

Personen får dock gå med på att bli överlämnad före utgången av denna tid, om detta medges i den anmodade statens lag. I så fall skall den anmodade staten vidta åtgärder för att överlämna personen till Domstolen så snart som möjligt.

4. Den omständigheten att den eftersökte har frigetts med stöd av punkt 3 skall inte hindra ett senare anhållande och överlämnande om framställningen om överlämnande med övriga handlingar till stöd för denna överlämnas senare.

Artikel 93
Andra former av
samarbete

1. Stadgeparterna skall i överensstämmelse med bestämmelserna i denna del och i enlighet med förfaranden i nationell rätt efterkomma Domstolens framställningar om att lämna bistånd i samband med förundersökning eller lagföring:

a) Identifiering och efterforskning av personer eller egendom.

b) Bevisupptagning, däribland vittnesmål under ed, och framtagande av bevis, däribland expertutlåtanden och rapporter som är nödvändiga för

Court;

(c) The questioning of any person being investigated or prosecuted;

(d) The service of documents, including judicial documents;

(e) Facilitating the voluntary appearance of persons as witnesses or experts before the Court;

(f) The temporary transfer of persons as provided in paragraph 7;

(g) The examination of places or sites, including the exhumation and examination of grave sites;

(h) The execution of searches and seizures;

(i) The provision of records and documents, including official records and documents;

(j) The protection of victims and witnesses and the preservation of evidence;

(k) The identification, tracing and freezing or seizure of proceeds, property and assets and instrumentalities of crimes for the purpose of eventual forfeiture, without prejudice to the rights of bona fide third parties; and

(l) Any other type of assistance which is not

Domstolen.

c) Förhör med personer som är föremål för förundersökning eller lagföring.

d) Delgivning av handlingar, innefattande rättsliga handlingar.

e) Underlättande för personer att frivilligt inställa sig som vittnen eller sakkunniga inför Domstolen.

f) Tillfälligt överförande av personer i enlighet med bestämmelserna i punkt 7 i denna artikel.

g) Undersökning av platser och lokaler, innefattande öppnande och undersökning av gravplatser.

h) Husrannsakan och beslag.

i) Tillhandahållande av upppteckningar och handlingar, däribland officiella protokoll och handlingar.

j) Skydd av brottsoffer och vittnen och säkerställande av bevisning.

k) Identifiering, uppspårande och säkrande eller omhändertagande av utbyte, egendom och tillgångar samt hjälpmedel vid brott i syfte att möjliggöra ett senare förverkande, utan intrång på en rättmätig tredje mans rättigheter.

l) Varje annan form av bistånd inte är förbjuden i

prohibited by the law of the requested State, with a view to facilitating the investigation and prosecution of crimes within the jurisdiction of the Court.

2. The Court shall have the authority to provide an assurance to a witness or an expert appearing before the Court that he or she will not be prosecuted, detained or subjected to any restriction of personal freedom by the Court in respect of any act or omission that preceded the departure of that person from the requested State.

3. Where execution of a particular measure of assistance detailed in a request presented under paragraph 1, is prohibited in the requested State on the basis of an existing fundamental legal principle of general application, the requested State shall promptly consult with the Court to try to resolve the matter. In the consultations, consideration should be given to whether the assistance can be rendered in another manner or subject to conditions. If after consultations the matter cannot be resolved, the Court shall modify the request as necessary.

4. In accordance with

den anmodade statens lag för att främja förundersökning och lagföring av brott som omfattas av Domstolens jurisdiktion.

2. Domstolen skall ha befogenhet att till ett vittne eller en sakkunnig som inställer sig inför Domstolen avge en försäkran att han eller hon inte skall lagföras, fängslas eller underkastas någon inskränkning av sin personliga frihet av Domstolen för någon gärning eller underlåtelse som har inträffat före personens avresa från den anmodade staten.

3. Om lämnande av en viss form av bistånd som anges i en framställning som överlämnats med stöd av punkt 1 är förbjuden i den anmodade staten på grund av en befintlig grundläggande rättslig princip med allmän tillämplighet, skall den anmodade staten ofördröjligen samråda med Domstolen för att söka uppnå en lösning av frågan. Härvid skall beaktas om bistånd kan ges på annat sätt eller med förbehåll. Om frågan inte kan lösas genom samråd, skall Domstolen ändra sin framställning på erforderligt sätt.

4. En stadgепart får i

article 72, a State Party may deny a request for assistance, in whole or in part, only if the request concerns the production of any documents or disclosure of evidence which relates to its national security.

5. Before denying a request for assistance under paragraph 1 (1), the requested State shall consider whether the assistance can be provided subject to specified conditions, or whether the assistance can be provided at a later date or in an alternative manner, provided that if the Court or the Prosecutor accepts the assistance subject to conditions, the Court or the Prosecutor shall abide by them.

6. If a request for assistance is denied, the requested State Party shall promptly inform the Court or the Prosecutor of the reasons for such denial.

7. (a) The Court may request the temporary transfer of a person in custody for purposes of identification or for obtaining testimony or other assistance. The person may be transferred if the following conditions are fulfilled:

(i) The person freely gives his or her informed consent to the transfer; and

enlighet med artikel 72 helt eller delvis avslå en framställning om bistånd endast om begäran avser framtagande av handlingar eller utlämnande av bevis som berör dess nationella säkerhet.

5. Innan en framställning om sådant bistånd som avses i punkt 1 l avslås skall den anmodade staten pröva om hjälpen kan ges på särskilda villkor eller lämnas vid en senare tidpunkt eller på ett annat sätt, under förutsättning att Domstolen eller åklagaren, om de godtar att få hjälpen på vissa villkor, följer dem.

6. Om en anmodad stadgepart avslår en framställning om bistånd, skall den ofördröjligen underrätta Domstolen eller åklagaren om anledningen till detta.

7. a) Domstolen kan begära tillfälligt överförande av en frihetsberövad person för identifiering, för att uppta ett vittnesmål eller för annat bistånd. Personen får överföras om följande villkor är uppfyllda:

i) Att personen i medvetande om vad saken gäller och av fri vilja går

(ii) The requested State agrees to the transfer, subject to such conditions as that State and the Court may agree.

(b) The person being transferred shall remain in custody. When the purposes of the transfer have been fulfilled, the Court shall return the person without delay to the requested State.

8. (a) The Court shall ensure the confidentiality of documents and information, except as required for the investigation and proceedings described in the request.

(b) The requested State may, when necessary, transmit documents or information to the Prosecutor on a confidential basis. The Prosecutor may then use them solely for the purpose of generating new evidence.

(c) The requested State may, on its own motion or at the request of the Prosecutor, subsequently consent to the disclosure of such documents or information. They may then be used as evidence pursuant to the provisions of Parts 5 and 6 and in accordance with the Rules of Procedure and Evidence.

9. (a) (i) In the event that a State Party receives competing requests, other

med på överförandet.

ii) Att den anmodade staten samtycker till överförandet på de villkor som staten och Domstolen kan bestämma.

b) Den som överförs skall hållas i fängsligt förvar. När syftet med överförandet har uppfyllts skall Domstolen ofördröjligen återsända personen till den anmodade staten.

8. a) Domstolen skall säkerställa sekretess för handlingar och uppgifter med undantag för vad som krävs för den förundersökning och lagföring som angivits i framställningen.

b) Den anmodade staten får när så är nödvändigt överföra handlingar eller uppgifter till åklagaren på konfidentiell grund. Åklagaren får då endast använda dem för att få fram ny bevisning.

c) Den anmodade staten får därefter på eget initiativ eller på begäran av åklagaren ge sitt samtycke till att innehållet i sådana handlingar eller uppgifter lämnas ut. Dessa får då användas som bevisning i enlighet med bestämmelserna i del 5 och 6 och i bevis- och förfarandereglerna.

9. a) i) Om en stadgepart mottar konkurrerande framställningar om annat än

than for surrender or extradition, from the Court and from another State pursuant to an international obligation, the State Party shall endeavour, in consultation with the Court and the other State, to meet both requests, if necessary by postponing or attaching conditions to one or the other request.

(ii) Failing that, competing requests shall be resolved in accordance with the principles established in article 90.

(b) Where, however, the request from the Court concerns information, property or persons which are subject to the control of a third State or an international organization by virtue of an international agreement, the requested States shall so inform the Court and the Court shall direct its request to the third State or international organization.

10. (a) The Court may, upon request, cooperate with and provide assistance to a State Party conducting an investigation into or trial in respect of conduct which constitutes a crime within the jurisdiction of the Court or which constitutes a serious crime under the national law of the

överlämnande eller utlämning från Domstolen och från en annan stat med stöd av ett internationellt åtagande, skall parten eftersträva att i samråd med Domstolen och den andra staten tillmötesgå båda framställningarna, om så är nödvändigt genom att uppskjuta eller ställa villkor för endera av dem.

ii) Om detta inte är möjligt, skall frågan om konkurrerande framställningar lösas i överensstämmelse med de principer som fastställs i artikel 90.

b) Om emellertid Domstolens framställning avser uppgifter, egendom eller personer som är underställda en tredje stats kontroll eller en mellanfolklig organisation i kraft av en internationell överenskommelse, skall den anmodade staten meddela Domstolen detta och Domstolen skall då rikta sin framställning till den tredje staten eller den mellanfolkliga organisationen.

10. a) Domstolen får på begäran samarbeta med och bistå en stadgepart som genomför en förundersökning eller en lagföring avseende gärningar som utgör ett brott som omfattas av Domstolens jurisdiktion eller som utgör ett allvarligt brott enligt lagen i den

requesting State.

(b) (i) The assistance provided under subparagraph (a) shall include, inter alia:

a. The transmission of statements, documents or other types of evidence obtained in the course of an investigation or a trial conducted by the Court; and

b. The questioning of any person detained by order of the Court;

(ii) In the case of assistance under subparagraph (b) (i) a:

a. If the documents or other types of evidence have been obtained with the assistance of a State, such transmission shall require the consent of that State;

b. If the statements, documents or other types of evidence have been provided by a witness or expert, such transmission shall be subject to the provisions of article 68.

(c) The Court may, under the conditions set out in this paragraph, grant a request for assistance under this paragraph from a State which is not a Party to this Statute.

Article 94
Postponement of
execution of a request in
respect of ongoing
investigation or
prosecution

begärande staten.

b) i) Det bistånd som avses i stycke a skall bland annat innefatta följande:

a. Översändande av redogörelser, handlingar eller andra former av bevis som upptagits under en förundersökning eller en rättegång vid Domstolen, och

b. förhör med personer som häktats efter beslut av Domstolen.

ii) För det bistånd som avses i stycke b i a. ovan. skall gälla att,

a. om handlingarna eller andra bevis har upptagits med bistånd av en stat, krävs den statens medgivande för översändandet, och

b. om redogörelserna, handlingarna eller andra bevis har lämnats av ett vittne eller en sakkunnig, gäller bestämmelserna i artikel 68 för översändandet.

c) Domstolen får på de villkor som anges i denna punkt bifalla en framställning om bistånd i enlighet med denna punkt från en stat som inte är part i denna stadga.

Artikel 94
Uppskov med att
verkställa en
framställning på grund av
pågående
förundersökning eller

lagföring

1. If the immediate execution of a request would interfere with an ongoing investigation or prosecution of a case different from that to which the request relates, the requested State may postpone the execution of the request for a period of time agreed upon with the Court. However, the postponement shall be no longer than is necessary to complete the relevant investigation or prosecution in the requested State. Before making a decision to postpone, the requested State should consider whether the assistance may be immediately provided subject to certain conditions.

2. If a decision to postpone is taken pursuant to paragraph 1, the Prosecutor may, however, seek measures to preserve evidence, pursuant to article 93, paragraph 1 (j).

Article 95 Postponement of execution of a request in respect of an admissibility challenge

Where there is an admissibility challenge under consideration by the Court pursuant to article 18 or 19, the requested State may postpone the execution

1. Om ett omedelbart verkställande av en framställning skulle störa en pågående förundersökning eller lagföring i ett annat ärende än det som framställningen gäller, får den anmodade staten uppskjuta verkställandet av framställningen under en tid som skall avtalas med Domstolen. Uppskovet skall dock inte vara längre än vad som erfordras för att fullfölja förundersökningen eller lagföringen i den anmodade staten. Innan ett beslut om uppskov fattas, skall den anmodade staten överväga om bistånd kan lämnas omedelbart på vissa villkor.

2. Om ett beslut om uppskov fattas i enlighet med punkt 1, får åklagaren dock begära att åtgärder vidtas för att säkerställa bevis i enlighet med artikel 93.1 j.

Artikel 95 Uppskov med verkställande av en framställning på grund av en invändning om bristande processförutsättningar

Om Domstolen är i färd med att pröva en invändning om bristande processförutsättningar i enlighet med artikel 18 eller 19, får den anmodade staten

of a request under this Part pending a determination by the Court, unless the Court has specifically ordered that the Prosecutor may pursue the collection of such evidence pursuant to article 18 or 19.

Article 96
Contents of request for
other forms of assistance
under article 93

1. A request for other forms of assistance referred to in article 93 shall be made in writing. In urgent cases, a request may be made by any medium capable of delivering a written record, provided that the request shall be confirmed through the channel provided for in article 87, paragraph 1 (a).

2. The request shall, as applicable, contain or be supported by the following:

(a) A concise statement of the purpose of the request and the assistance sought, including the legal basis and the grounds for the request;

(b) As much detailed information as possible about the location or identification of any person or place that must be found or identified in order for the assistance sought to be

skjuta upp verkställandet av en framställning enligt denna del i avvaktan på Domstolens avgörande, såvida Domstolen inte särskilt har beslutat att åklagaren får fortsätta att ta upp sådan bevisning i enlighet med artiklarna 18 eller 19.

Artikel 96
Vad en framställning
om andra former av
bistånd enligt artikel 93
skall innehålla

1. En framställning om andra former av bistånd enligt artikel 93 skall göras skriftligen. I brådskande fall får en framställning göras på varje sätt som möjliggör översändande av ett skriftligt meddelande, förutsatt att den bekräftas på det sätt som avses i artikel 87.1 a.

2. En framställning skall innehålla eller stödjas av följande uppgifter:

a) En kortfattad redogörelse för syftet med framställningen och det bistånd som begärs med angivande av den rättsliga grunden och skälen för framställningen.

b) Så mycket detaljuppgifter som möjligt om den person eller den plats som måste lokaliseras eller identifieras för att begärt bistånd skall kunna lämnas.

provided;

(c) A concise statement of the essential facts underlying the request;

(d) The reasons for and details of any procedure or requirement to be followed;

(e) Such information as may be required under the law of the requested State in order to execute the request; and

(f) Any other information relevant in order for the assistance sought to be provided.

3. Upon the request of the Court, a State Party shall consult with the Court, either generally or with respect to a specific matter, regarding any requirements under its national law that may apply under paragraph 2 (e). During the consultations, the State Party shall advise the Court of the specific requirements of its national law.

4. The provisions of this article shall, where applicable, also apply in respect of a request for assistance made to the Court.

Article 97 Consultations

Where a State Party receives a request under this Part in relation to which it identifies problems which

c) En kortfattad redogörelse för de huvudsakliga omständigheter som föranleder framställningen.

d) Skälen och närmare anvisningar för något förfarande eller villkor som skall följas.

e) De uppgifter som kan krävas enligt den anmodade statens lag för att verkställa framställningen.

f) Övriga uppgifter av betydelse för att kunna lämna det begärda biståndet.

3. När en stadgepart har mottagit en framställning från Domstolen, skall den samråda med Domstolen, antingen i allmänhet eller om ett visst ärende, angående villkor enligt stadgepartens lag som kan gälla i enlighet med punkt 2 e. Härvid skall stadgeparten upplysa Domstolen om de särskilda villkoren i sin nationella lag.

4. Bestämmelserna i denna artikel skall i tillämpliga delar också gälla för en framställning om bistånd som gjorts till Domstolen.

Artikel 97 Samråd

När en stadgepart mottar en framställning enligt denna del och därvid identifierar problem som

may impede or prevent the execution of the request, that State shall consult with the Court without delay in order to resolve the matter. Such problems may include, inter alia:

(a) Insufficient information to execute the request;

(b) In the case of a request for surrender, the fact that despite best efforts, the person sought cannot be located or that the investigation conducted has determined that the person in the requested State is clearly not the person named in the warrant; or

(c) The fact that execution of the request in its current form would require the requested State to breach a pre-existing treaty obligation undertaken with respect to another State.

Article 98
Cooperation with
respect to waiver of
immunity and consent to
surrender

1. The Court may not proceed with a request for surrender or assistance which would require the requested State to act inconsistently with its obligations under international law with respect to the State or diplomatic immunity of a

skulle kunna försvåra eller förhindra att den verkställs, skall den utan dröjsmål samråda med Domstolen för att finna en lösning. Problemen kan bland annat innefatta följande:

a) Otillräckliga uppgifter för att verkställa framställningen.

b) I fall av en framställning om överlämnande, den omständigheten att den eftersökte trots alla ansträngningar inte kan påträffas eller att en utredning visar att personen i den anmodade staten klart och tydligt inte är samma person som avses i häktningsbeslutet.

c) Den omständigheten att verkställande av framställningen i dess förevarande form skulle kräva att den anmodade staten bryter mot ett befintligt fördragsåtagande gentemot en annan stat.

Artikel 98
Samarbete i fråga om
hävande av immunitet och
samttycke till
överlämnande

1. Domstolen får inte göra en framställning om överlämnande eller om bistånd som skulle ålägga den anmodade staten att handla i strid med sina folkrättsliga åtaganden avseende den statsimmunitet eller den diplomatiska immunitet som

person or property of a third State, unless the Court can first obtain the cooperation of that third State for the waiver of the immunity.

2. The Court may not proceed with a request for surrender which would require the requested State to act inconsistently with its obligations under international agreements pursuant to which the consent of a sending State is required to surrender a person of that State to the Court, unless the Court can first obtain the cooperation of the sending State for the giving of consent for the surrender.

Article 99
Execution of requests
under articles 93 and 96

1. Requests for assistance shall be executed in accordance with the relevant procedure under the law of the requested State and, unless prohibited by such law, in the manner specified in the request, including following any procedure outlined therein or permitting persons specified in the request to be present at and assist in the execution process.

2. In the case of an urgent request, the

tillkommer en person eller egendom som tillhör en tredje stat, om Domstolen inte först kan erhålla denna tredje stats medverkan för att häva immuniteten.

2. Domstolen får inte göra en framställning om överlämnande som skulle ålägga den anmodade staten att handla i strid med sina åtaganden i enlighet med internationella överenskommelser enligt vilka en sändande stats samtycke krävs för att överlämna en person från den staten till Domstolen, om Domstolen inte först kan erhålla den sökande stats medverkan att ge sitt samtycke till överlämnandet.

Artikel 99
Verkställande av
framställningar i enlighet
med artiklarna 93 och 96

1. Framställningar om bistånd skall verkställas i enlighet med det tillämpliga förfarandet enligt den anmodade stats lag och, såvida det inte är förbjudet i denna stats lag, på det sätt som anges i framställningen, varvid det förfarande som anges i framställningen skall följas och de personer som där anges skall tillåtas att närvara vid eller medverka i verkställandeförfarandet.

2. Om framställningen brådskar, skall de

documents or evidence produced in response shall, at the request of the Court, be sent urgently.

3. Replies from the requested State shall be transmitted in their original language and form.

4. Without prejudice to other articles in this Part, where it is necessary for the successful execution of a request which can be executed without any compulsory measures, including specifically the interview of or taking evidence from a person on a voluntary basis, including doing so without the presence of the authorities of the requested State Party if it is essential for the request to be executed, and the examination without modification of a public site or other public place, the Prosecutor may execute such request directly on the territory of a State as follows:

(a) When the State Party requested is a State on the territory of which the crime is alleged to have been committed, and there has been a determination of admissibility pursuant to article 18 or 19, the Prosecutor may directly

handlingar eller den bevisning som iordningställts som svar sändas skyndsamt på Domstolens begäran.

3. Svar från den anmodade staten skall översändas i ursprunglig språkversion och form.

4. Utan att det skall inverka på tillämpningen av andra artiklar i denna del, får åklagaren, om det är nödvändigt för att framgångsrikt kunna verkställa en framställning som kan verkställas utan tvångsåtgärder, vilket särskilt innefattar förhör med eller upptagande av bevisning från en person som frivilligt medverkar, även när detta sker utan att den anmodade stadgepartens myndigheter är närvarande, om det är av avgörande betydelse för att framställningen skall kunna verkställas och en undersökning av en offentlig lokal eller en annan offentlig plats utan att denna förändras, verkställa en sådan framställning direkt på en stats territorium enligt följande:

a) Om den anmodade stadgeparten är en stat inom vars territorium brottet påstås ha förövats och det har avgjorts att processörutsättningar föreligger i enlighet med artikel 18 eller 19, får åklagaren direkt verkställa framställningen

execute such request following all possible consultations with the requested State Party;

(b) In other cases, the Prosecutor may execute such request following consultations with the requested State Party and subject to any reasonable conditions or concerns raised by that State Party. Where the requested State Party identifies problems with the execution of a request pursuant to this subparagraph it shall, without delay, consult with the Court to resolve the matter.

5. Provisions allowing a person heard or examined by the Court under article 72 to invoke restrictions designed to prevent disclosure of confidential information connected with national security shall also apply to the execution of requests for assistance under this article.

Article 100 Costs

1. The ordinary costs for execution of requests in the territory of the requested State shall be borne by that State, except for the following, which shall be borne by the Court:

(a) Costs associated with the travel and security of

sedan allt samråd som är möjligt har skett med den anmodade stadgeparten.

b) I andra fall får åklagaren verkställa en sådan begäran efter samråd med den anmodade stadgeparten och med förbehåll för alla skäligen villkor och invändningar som rests av stadgeparten i fråga. Om den anmodade stadgeparten uppmärksammar svårigheter med att verkställa en framställning enligt detta stycke, skall den ofördröjligen samråda med Domstolen för att lösa frågan.

5. De bestämmelser som tillåter att en person hörs av Domstolen med stöd av artikel 72 får åberopa de inskränkningar som är avsedda att förebygga att hemliga uppgifter avslöjas som har samband med nationellt försvar eller säkerhet skall också gälla vid verkställandet av framställningar om bistånd enligt denna artikel.

Artikel 100 Kostnader

1. Den anmodade staten skall bära de ordinarie kostnaderna för att verkställa framställningar inom sitt territorium utom följande kostnader, som skall bäras av Domstolen:

a) Kostnader för vittnens och sakkunnigas resor och

witnesses and experts or the transfer under article 93 of persons in custody;

(b) Costs of translation, interpretation and transcription;

(c) Travel and subsistence costs of the judges, the Prosecutor, the Deputy Prosecutors, the Registrar, the Deputy Registrar and staff of any organ of the Court;

(d) Costs of any expert opinion or report requested by the Court;

(e) Costs associated with the transport of a person being surrendered to the Court by a custodial State; and

(f) Following consultations, any extraordinary costs that may result from the execution of a request.

2. The provisions of paragraph 1 shall, as appropriate, apply to requests from States Parties to the Court. In that case, the Court shall bear the ordinary costs of execution.

Article 101

Rule of speciality

1. A person surrendered to the Court under this Statute shall not be proceeded against, punished or detained for any conduct

säkerhet och för överförande av frihetsberövade i enlighet med artikel 93.

b) Kostnader för översättning, tolkning och utskrifter.

c) Resor och traktamenten för domarna, åklagaren, den biträdande åklagaren, registratorn, den biträdande registratorn och tjänstemännen i Domstolens organ.

d) Kostnader för sakkunnigutlåtanden eller -rapporter som begärts av Domstolen.

e) Kostnader för transport av en person som överlämnats till Domstolen av en förvarsstat.

f) Efter samråd, alla extraordinära kostnader som sammanhänger med verkställandet av en framställning.

2. Bestämmelserna i punkt 1 skall på motsvarande sätt tillämpas på framställningar från stadgeparter till Domstolen. I sådana fall skall Domstolen bära de ordinarie kostnaderna för verkställandet.

Artikel 101

Specialitetsprincipen

1. Den som har överlämnats till Domstolen med stöd av denna stadga skall inte lagföras, straffas eller hållas i fängsligt förvar

committed prior to surrender, other than the conduct or course of conduct which forms the basis of the crimes for which that person has been surrendered.

2. The Court may request a waiver of the requirements of paragraph 1 from the State which surrendered the person to the Court and, if necessary, the Court shall provide additional information in accordance with article 91. States Parties shall have the authority to provide a waiver to the Court and should endeavour to do so.

Article 102 Use of terms

For the purposes of this Statute:

(a) "surrender" means the delivering up of a person by a State to the Court, pursuant to this Statute.

(b) "extradition" means the delivering up of a person by one State to another as provided by treaty, convention or national legislation.

PART 10. ENFORCEMENT

Article 103 Role of States in enforcement of sentences of imprisonment

för någon annan gärning begången före överlämnandet än den eller de gärningar som utgör grunden för de brott för vilka personen har överlämnats.

2. Domstolen får av den stat som har överlämnat personen begära dispens från kraven i punkt 1 i denna artikel och, om så erfordras, skall Domstolen lämna ytterligare uppgifter i enlighet med artikel 91. Stadgeparterna skall ha befogenhet att bevilja Domstolen sådan dispens och bör sträva efter att göra det.

Artikel 102 Användning av begrepp

I denna stadga används följande begrepp:

a) *överlämnande* betyder att en stat överlämnar en person till Domstolen i enlighet med denna stadga,

b) *utlämning* betyder att en stat utlämnar en person till en annan stat med stöd av fördrag, konventioner eller nationell lagstiftning.

DEL 10 VERKSTÄLLIGHET

Artikel 103 Staters roll i verkställande av fängelsestraff

1. (a) A sentence of imprisonment shall be served in a State designated by the Court from a list of States which have indicated to the Court their willingness to accept sentenced persons.

(b) At the time of declaring its willingness to accept sentenced persons, a State may attach conditions to its acceptance as agreed by the Court and in accordance with this Part.

(c) A State designated in a particular case shall promptly inform the Court whether it accepts the Court's designation.

2. (a) The State of enforcement shall notify the Court of any circumstances, including the exercise of any conditions agreed under paragraph 1, which could materially affect the terms or extent of the imprisonment. The Court shall be given at least 45 days' notice of any such known or foreseeable circumstances. During this period, the State of enforcement shall take no action that might prejudice its obligations under article 110.

(b) Where the Court cannot agree to the circumstances referred to in subparagraph (a), it shall notify the State of

1. a) En fängelsedom skall avtjänas i en stat som utses av Domstolen från en förteckning över stater som har meddelat Domstolen att de är villiga att ta emot dömda personer.

b) När en stat förklarar sig villig att ta emot dömda personer får den ställa villkor för detta vilka skall godkännas av Domstolen och vara förenliga med bestämmelserna i denna del.

c) En stat som utsetts av Domstolen i ett bestämt fall skall omedelbart meddela om den godtar Domstolens val.

2. a) Verkställighetsstaten skall underrätta Domstolen om eventuella omständigheter, däribland tillämpning av villkor som avtalats i enlighet med punkt 1 i denna artikel, som i sak kan inverka på villkoren eller tiden för fängelsevistelsen. Domstolen skall senast 45 dagar i förväg underrättas om förekomsten av några kända eller förutsedda omständigheter av detta slag. Under denna tid skall verkställighetsstaten inte vidta några åtgärder som kan inverka menligt på dess åtaganden enligt artikel 110.

b) Om Domstolen inte kan godta de omständigheter som avses i a, skall den meddela verkställighetsstaten och

enforcement and proceed in accordance with article 104, paragraph 1.

3. In exercising its discretion to make a designation under paragraph 1, the Court shall take into account the following:

(a) The principle that States Parties should share the responsibility for enforcing sentences of imprisonment, in accordance with principles of equitable distribution, as provided in the Rules of Procedure and Evidence;

(b) The application of widely accepted international treaty standards governing the treatment of prisoners;

(c) The views of the sentenced person;

(d) The nationality of the sentenced person;

(e) Such other factors regarding the circumstances of the crime or the person sentenced, or the effective enforcement of the sentence, as may be appropriate in designating the State of enforcement.

4. If no State is designated under paragraph 1, the sentence of imprisonment shall be served in a prison facility made available by the host State, in accordance with the conditions set out in the headquarters agreement referred to in article 3, paragraph 2. In such a case,

handla i enlighet med artikel 104.1.

3. När Domstolen utövar sin befogenhet att utse en verkställighetsstat i enlighet med punkt 1, skall den beakta följande:

a) Principen att stadgeparterna skall dela ansvaret att verkställa fängelsedomar i enlighet med de principer om rättvis fördelning som finns i bevis- och förfarandereglererna.

b) Att en allmänt godtagen standard för behandling av intagna enligt internationella fördrag tillämpas.

c) Den dömdes synpunkter.

d) Den dömdes nationalitet.

e) Sådana andra omständigheter med avseende på brottet, den dömde eller det faktiska verkställandet av straffet som kan vara lämpliga vid utseende av verkställighetsstaten.

4. Om ingen stat har utsetts i enlighet med punkt 1, skall fängelsestraffet avtjänas i en kriminalvårdsanstalt som tillhandahålls av värdstaten i enlighet med de villkor som anges i den högkvartersöverenskommelse som avses i artikel 3.2. I så fall skall kostnaderna för

the costs arising out of the enforcement of a sentence of imprisonment shall be borne by the Court.

Article 104
Change in designation
of State of enforcement

1. The Court may, at any time, decide to transfer a sentenced person to a prison of another State.

2. A sentenced person may, at any time, apply to the Court to be transferred from the State of enforcement.

Article 105
Enforcement of the
sentence

1. Subject to conditions which a State may have specified in accordance with article 103, paragraph 1 (b), the sentence of imprisonment shall be binding on the States Parties, which shall in no case modify it.

2. The Court alone shall have the right to decide any application for appeal and revision. The State of enforcement shall not impede the making of any such application by a sentenced person.

Article 106
Supervision of
enforcement of sentences
and conditions of
imprisonment

verkställandet av ett fängelsestraff bäras av Domstolen.

Artikel 104
Ändring av verkställig-
hetsstat

1. Domstolen får när som helst besluta att överföra en dömd person till en kriminalvårdsanstalt i en annan stat.

2. En dömd person får när som helst ansöka hos Domstolen om att bli överförd från verkställighetsstaten.

Artikel 105
Verkställighet av straff

1. Med beaktande av sådana villkor som en stat kan ha ställt med stöd av artikel 103.1 b skall fängelsestraffet vara bindande för stadgparterna, vilka inte i något fall får ändra det.

2. Domstolen ensam skall ha rätt att pröva ett överklagande eller en ansökan om omprövning. Verkställighetsstaten skall inte hindra en dömd person från att göra en sådan framställning.

Artikel 106
Överinseende av straff-
verkställighet och
fängelseförhållanden

1. The enforcement of a sentence of imprisonment shall be subject to the supervision of the Court and shall be consistent with widely accepted international treaty standards governing treatment of prisoners.

2. The conditions of imprisonment shall be governed by the law of the State of enforcement and shall be consistent with widely accepted international treaty standards governing treatment of prisoners; in no case shall such conditions be more or less favourable than those available to prisoners convicted of similar offences in the State of enforcement.

3. Communications between a sentenced person and the Court shall be unimpeded and confidential.

Article 107
Transfer of the person
upon completion of
sentence

1. Following completion of the sentence, a person who is not a national of the State of enforcement may, in accordance with the law of the State of enforcement, be transferred to a State which is obliged to receive him or her, or to another State which agrees to receive him or her, taking

1. Verkställigheten av en fängelse dom skall stå under Domstolens överinseende och vara förenlig med en allmänt godtagen standard för behandling av intagna enligt internationella fördrag.

2. Fängelseförhållandena skall bestämmas av verkställighetsstatens lagar och vara förenliga en allmänt godtagen standard för behandling av intagna enligt internationella fördrag. Dessa förhållanden skall inte i något fall vara bättre eller sämre än de som står till buds för intagna som fällts för likvärdiga brott i verkställighetsstaten.

3. Kommunikationerna mellan en intagen och Domstolen skall inte hindras och kunna ske förtroligt.

Artikel 107
Överförande av
personer efter avtjänat
straff

1. Efter avtjänat straff kan en person som inte är medborgare i verkställighetsstaten i enlighet med dennas lag överföras till en stat som är skyldig att ta emot honom eller henne eller till en annan stat som är villig att ta emot honom eller henne varvid den personens

into account any wishes of the person to be transferred to that State, unless the State of enforcement authorizes the person to remain in its territory.

2. If no State bears the costs arising out of transferring the person to another State pursuant to paragraph 1, such costs shall be borne by the Court.

3. Subject to the provisions of article 108, the State of enforcement may also, in accordance with its national law, extradite or otherwise surrender the person to a State which has requested the extradition or surrender of the person for purposes of trial or enforcement of a sentence.

Article 108
Limitation on the
prosecution or
punishment of other
offences

1. A sentenced person in the custody of the State of enforcement shall not be subject to prosecution or punishment or to extradition to a third State for any conduct engaged in prior to that person's delivery to the State of enforcement, unless such prosecution, punishment or extradition has been approved by the Court at the request of the State of enforcement.

önskemål skall beaktas, såvida inte verkställighetsstaten tillåter personen att stanna inom sitt territorium.

2. Om ingen stat bestrider kostnaderna för överförandet till en annan stat i enlighet med punkt 1, skall de bäras av Domstolen.

3. Under iakttagande av bestämmelserna i artikel 108 får verkställighetsstaten också i enlighet med sin nationella lag utlämna eller på annat sätt överlämna personen till den stat som begärt hans utlämning eller överlämnande personen till den stat som har begärt hans eller hennes utlämning eller överlämnande för lagföring eller verkställande av straff.

Artikel 108
Inskränkning i fråga
om lagföring och
bestraffning för andra
brott

1. En dömd person som befinner sig i fängsligt förvar i verkställighetsstaten skall inte lagföras, bestraffas eller utlämnas till tredje stat för en gärning som ägt rum före överlämnandet till verkställighetsstaten, såvida inte lagföringen, bestraffningen eller utlämningen har godkänts av Domstolen på begäran av verkställighetsstaten.

2. The Court shall decide the matter after having heard the views of the sentenced person.

3. Paragraph 1 shall cease to apply if the sentenced person remains voluntarily for more than 30 days in the territory of the State of enforcement after having served the full sentence imposed by the Court, or returns to the territory of that State after having left it.

Article 109
Enforcement of fines
and forfeiture measures

1. States Parties shall give effect to fines or forfeitures ordered by the Court under Part 7, without prejudice to the rights of bona fide third parties, and in accordance with the procedure of their national law.

2. If a State Party is unable to give effect to an order for forfeiture, it shall take measures to recover the value of the proceeds, property or assets ordered by the Court to be forfeited, without prejudice to the rights of bona fide third parties.

3. Property, or the proceeds of the sale of real

2. Domstolen skall avgöra frågan efter att ha hört den dömde.

3. Punkt 1 i denna artikel skall upphöra att gälla om den dömde frivilligt stannar kvar mer än 30 dagar inom verkställighetsstatens territorium efter att ha avtjänat hela det straff som bestämts av Domstolen eller återvänder till staten efter att ha lämnat den.

Artikel 109
Verkställighet av
bötesstraff och
förverkande av egendom

1. Stadgeparter skall ge verkan åt bötesstraff och förverkande av egendom som beslutats av Domstolen i enlighet med del 7 utan att det skall inkräkta på de rättigheter som tillkommer en rättmätig tredje man och i enlighet med det rättsliga förfarandet i deras nationella lagstiftning.

2. Om en stadgepart inte kan verkställa ett förverkandebeslut, skall den vidta åtgärder för att återvinna värdet av utbyte av brott, egendom eller tillgångar som Domstolen har förklarat förverkade utan att detta skall inverka på de rättigheter som tillkommer en rättmätig tredje man.

3. Egendom, intäkter från avyttring av fast

property or, where appropriate, the sale of other property, which is obtained by a State Party as a result of its enforcement of a judgement of the Court shall be transferred to the Court.

Article 110
Review by the Court
concerning reduction of
sentence

1. The State of enforcement shall not release the person before expiry of the sentence pronounced by the Court.

2. The Court alone shall have the right to decide any reduction of sentence, and shall rule on the matter after having heard the person.

3. When the person has served two thirds of the sentence, or 25 years in the case of life imprisonment, the Court shall review the sentence to determine whether it should be reduced. Such a review shall not be conducted before that time.

4. In its review under paragraph 3, the Court may reduce the sentence if it finds that one or more of the following factors are present:

(a) The early and continuing willingness of the person to cooperate with the Court in its investigations and prosecutions;

egendom och, där så är tillämpligt, avyttring av annan egendom som en stadgepart har erhållit vid verkställande av en dom av Domstolen skall överföras till denna.

Artikel 110
Domstolens prövning
av strafflindring

1. Verkställighetsstaten skall inte frige en intagen innan det straff som Domstolen bestämt har avtjänats.

2. Domstolen ensam skall ha rätt att bestämma om strafflindring och skall avgöra frågan efter att hört den intagne.

3. När den intagne har avtjänat två tredjedelar av straffet, eller 25 år i fråga om ett livstidsstraff, skall Domstolen ompröva straffet för att bestämma om det skall lindras. Omprövningen skall inte göras dessförinnan.

4. I sin omprövning i enlighet med punkt 3 i denna artikel får Domstolen lindra straffet om den finner att en eller flera av följande förhållanden föreligger:

a) Att den intagne tidigt och fortlöpande varit villig att samarbeta med Domstolen under förundersökningen och lagföringen.

(b) The voluntary assistance of the person in enabling the enforcement of the judgements and orders of the Court in other cases, and in particular providing assistance in locating assets subject to orders of fine, forfeiture or reparation which may be used for the benefit of victims; or

(c) Other factors establishing a clear and significant change of circumstances sufficient to justify the reduction of sentence, as provided in the Rules of Procedure and Evidence.

5. If the Court determines in its initial review under paragraph 3 that it is not appropriate to reduce the sentence, it shall thereafter review the question of reduction of sentence at such intervals and applying such criteria as provided for in the Rules of Procedure and Evidence.

Article 111 **Escape**

If a convicted person escapes from custody and flees the State of enforcement, that State may, after consultation with the Court, request the person's surrender from the State in which the person is located pursuant to existing bilateral or multilateral

b) Att den intagne frivilligt har bidragit till att möjliggöra verkställande av domar och domstolsbeslut i andra mål och särskilt att han eller hon har bidragit till att lokalisera tillgångar som är föremål för ådömande av böter, förverkande eller gottgörelse som kan användas till förmån för brottsoffer.

c) Andra förhållanden som innebär en klar och väsentlig förändring av omständigheterna vilken är tillräcklig för att berättiga strafflindring i enlighet med bestämmelserna i bevis- och förfarandereglerna.

5. Om Domstolen vid sin första prövning enligt punkt 3 i denna artikel finner att det saknas skäl för lindring av straffet, skall den därefter pröva frågan om strafflindring med de mellanrum och med tillämpning av de kriterier som föreskrivs i bevis- och förfarandereglerna.

Artikel 111 **Rymning**

Om en dömd avviker från fängelset och flyr från verkställighetsstaten, får denna stat efter samråd med Domstolen begära att personen överlämnas från den stat i vilken personen påträffas i överensstämmelse med gällande bilaterala eller

arrangements, or may request that the Court seek the person's surrender, in accordance with Part 9. It may direct that the person be delivered to the State in which he or she was serving the sentence or to another State designated by the Court.

PART 11. ASSEMBLY OF STATES PARTIES

Article 112 Assembly of States Parties

1. An Assembly of States Parties to this Statute is hereby established. Each State Party shall have one representative in the Assembly who may be accompanied by alternates and advisers. Other States which have signed this Statute or the Final Act may be observers in the Assembly.

2. The Assembly shall:

(a) Consider and adopt, as appropriate, recommendations of the Preparatory Commission;

(b) Provide management oversight to the Presidency, the Prosecutor and the Registrar regarding the administration of the Court;

(c) Consider the reports and activities of the Bureau established under paragraph 3 and take appropriate action in regard thereto;

multilaterala avtal eller hemställa att Domstolen begär att personen överlämnas i enlighet med del 9. Domstolen får bestämma att personen överförs till den stat i vilken han eller hon avtjänade straffet eller till en annan stat som Domstolen utser.

DEL 11 STADGEPARTS-FÖRSAMLINGEN

Artikel 112 Stadgeparts-församling en

1. Härmed upprättas en församling av parterna i denna stadga. Varje stadgepart skall ha ett ombud i församlingen som får åtföljas av ställföreträdare och rådgivare. Övriga stater som har undertecknat denna stadga eller slutakten får delta som observatörer i församlingen.

2. Församlingen skall

a) behandla och, i förekommande fall, anta rekommendationer från den förberedande kommissionen,

b) utöva tillsyn över presidiet, åklagaren och registratören i förvaltningen av Domstolen,

c) behandla rapporter från och verksamheten i den byrå som upprättas med stöd av punkt 3 i denna artikel och vidta de åtgärder

(d) Consider and decide the budget for the Court;

(e) Decide whether to alter, in accordance with article 36, the number of judges;

(f) Consider pursuant to article 87, paragraphs 5 and 7, any question relating to non-cooperation;

(g) Perform any other function consistent with this Statute or the Rules of Procedure and Evidence.

3. (a) The Assembly shall have a Bureau consisting of a President, two Vice-Presidents and 18 members elected by the Assembly for three-year terms.

(b) The Bureau shall have a representative character, taking into account, in particular, equitable geographical distribution and the adequate representation of the principal legal systems of the world.

(c) The Bureau shall meet as often as necessary, but at least once a year. It shall assist the Assembly in the discharge of its responsibilities.

4. The Assembly may establish such subsidiary bodies as may be necessary, including an independent oversight mechanism for inspection, evaluation and

som föranleds därav,

d) behandla och fastställa Domstolens budget,

e) besluta om ändring av antalet domare i enlighet med artikel 36,

f) behandla frågor om bristande samarbete enligt artikel 87.5 och 87.7,

g) fullgöra de övriga uppgifter som följer av denna stadga och bevis- och förfarandereglerna.

3. a) Församlingen skall ha en byrå vari skall ingå en ordförande, två vice ordförande och 18 ledamöter valda av församlingen på tre år.

b) Byrån skall vara representativ, varvid hänsyn särskilt skall tas till en skälig geografisk fördelning och en adekvat representation av världens huvudrättssystem.

c) Byrån skall sammanträda så ofta det är nödvändigt, dock minst en gång om året. Den skall biträda församlingen vid dess fullgörande av sina åligganden.

4. Församlingen får upprätta sådana underorgan som kan vara nödvändiga, däribland en oberoende kontrollmekanism för inspektion, utvärdering och

investigation of the Court, in order to enhance its efficiency and economy.

5. The President of the Court, the Prosecutor and the Registrar or their representatives may participate, as appropriate, in meetings of the Assembly and of the Bureau.

6. The Assembly shall meet at the seat of the Court or at the Headquarters of the United Nations once a year and, when circumstances so require, hold special sessions. Except as otherwise specified in this Statute, special sessions shall be convened by the Bureau on its own initiative or at the request of one third of the States Parties.

7. Each State Party shall have one vote. Every effort shall be made to reach decisions by consensus in the Assembly and in the Bureau. If consensus cannot be reached, except as otherwise provided in the Statute:

(a) Decisions on matters of substance must be approved by a two-thirds majority of those present and voting provided that an absolute majority of States Parties constitutes the quorum for voting;

(b) Decisions on matters of procedure shall be taken by a simple majority of

undersökning av Domstolen så att den administreras så effektivt och ekonomiskt som möjligt.

5. Domstolens president, åklagaren och registratören eller deras företrädare får på lämpligt sätt delta i församlingens och byråns möten.

6. Församlingen skall sammanträda vid Domstolens säte eller i Förenta nationernas högkvarter en gång om året och skall, om det motiveras av omständigheterna, hålla extrasessioner. Om inte annat anges i denna stadga, skall extrasessioner sammankallas av byrån på dess eget initiativ eller på begäran av en tredjedel av stadgeparterna.

7. Varje stadgepart skall ha en röst. Församlingen och byrån skall göra sitt yttersta för att uppnå enhälliga beslut. Om enhällighet inte kan uppnås och om inte annat föreskrivs i denna stadga,

a) skall beslut i sakfrågor godkännas med två tredjedels majoritet av närvarande och röstande parter, varvid en absolut majoritet av parterna skall fordras för beslutsförhet vid omröstningar,

b) skall beslut i procedurfrågor fattas med enkel majoritet av

States Parties present and voting.

8. A State Party which is in arrears in the payment of its financial contributions towards the costs of the Court shall have no vote in the Assembly and in the Bureau if the amount of its arrears equals or exceeds the amount of the contributions due from it for the preceding two full years. The Assembly may, nevertheless, permit such a State Party to vote in the Assembly and in the Bureau if it is satisfied that the failure to pay is due to conditions beyond the control of the State Party.

9. The Assembly shall adopt its own rules of procedure.

10. The official and working languages of the Assembly shall be those of the General Assembly of the United Nations.

PART 12. FINANCING

Article 113 Financial Regulations

Except as otherwise specifically provided, all financial matters related to the Court and the meetings of the Assembly of States Parties, including its Bureau and subsidiary bodies, shall be governed by this Statute

närvarande och röstande parter.

8. En stadgepart som inte har betalt sitt ekonomiska bidrag för att bestrida Domstolens kostnader skall inte ha rösträtt i församlingen och byrån om det resterande skuldbeloppet är lika med eller högre än det bidrag stadgeparten varit skyldig att erlægga för de föregående två hela åren. Församlingen får dock tillåta en sådan part att rösta i församlingen och i byrån om den har förvissat sig om att underlåtenheten att betala beror på förhållanden över vilka parten saknar kontroll.

9. Församlingen skall anta sin egen arbetsordning.

10. Församlingens officiella språk och arbetsspråk skall vara desamma som Förenta nationernas generalförsamlings språk.

DEL 12 FINANSIERING

Artikel 113 Regler för den ekonomiska förvaltningen

Där det inte uttryckligen föreskrivs annat, skall denna stadga och de regler och föreskrifter för den ekonomiska förvaltningen som antagits av stadgeparts församlingen gälla alla ekonomiska frågor

and the Financial Regulations and Rules adopted by the Assembly of States Parties.

Article 114

Payment of expenses

Expenses of the Court and the Assembly of States Parties, including its Bureau and subsidiary bodies, shall be paid from the funds of the Court.

Article 115

Funds of the Court and of the Assembly of States Parties

The expenses of the Court and the Assembly of States Parties, including its Bureau and subsidiary bodies, as provided for in the budget decided by the Assembly of States Parties, shall be provided by the following sources:

(a) Assessed contributions made by States Parties;

(b) Funds provided by the United Nations, subject to the approval of the General Assembly, in particular in relation to the expenses incurred due to referrals by the Security Council.

Article 116

Voluntary contributions

Without prejudice to article 115, the Court may receive and utilize, as

som berör Domstolen och möten med församlingen, inklusive dess byrå och underorgan.

Artikel 114

Täckning av kostnader

Domstolens och stadgepartsförsamlingens kostnader, däri inbegripet byråns och underorganens kostnader, skall betalas med Domstolens medel.

Artikel 115

Domstolens och stadgepartsförsamlingens tillgångar

Domstolens och stadgepartsförsamlingens kostnader, däri inbegripet byråns och underorganens kostnader, enligt den budget som har fastställts av församlingen skall täckas från följande källor:

a) Uttaxerade bidrag från stadgeparterna.

b) Medel från Förenta nationerna som godkänts av generalförsamlingen, särskilt med avseende på kostnader med anledning av hänskjutanden från säkerhetsrådet.

Artikel 116

Frivilliga bidrag

Utan hinder av bestämmelserna i artikel 115 får Domstolen som

additional funds, voluntary contributions from Governments, international organizations, individuals, corporations and other entities, in accordance with relevant criteria adopted by the Assembly of States Parties.

Article 117
Assessment of contributions

The contributions of States Parties shall be assessed in accordance with an agreed scale of assessment, based on the scale adopted by the United Nations for its regular budget and adjusted in accordance with the principles on which that scale is based.

Article 118
Annual audit

The records, books and accounts of the Court, including its annual financial statements, shall be audited annually by an independent auditor.

PART 13. FINAL CLAUSES

Article 119
Settlement of disputes

1. Any dispute concerning the judicial functions of the Court shall be settled by the decision of the Court.

2. Any other dispute between two or more States

extra medel ta emot och använda frivilliga bidrag från regeringar, internationella organisationer, enskilda personer, bolag och andra enheter i enlighet med de tillämpliga kriterier som antagits av stadgeparts församlingen.

Artikel 117
Uttaxerande av bidrag

Stadgeparternas bidrag skall uttaxeras i överensstämmelse med en överenskommen bidragsskala som grundas på den skala som antagits av Förenta nationerna för dess reguljära budget och justerats i enlighet med de principer som ligger till grund för denna skala.

Artikel 118
Årlig revision

Domstolens protokoll, böcker och räkenskaper, däri inbegripet dess årsredovisning, skall granskas årligen av en oberoende revisor.

DEL 13 SLUTBESTÄMMELSER

Artikel 119
Twistlösning

1. Tvister som kan uppkomma om Domstolens rättskipande verksamhet skall avgöras av Domstolen själv.

2. Övriga tvister mellan två eller flera stadgeparter

Parties relating to the interpretation or application of this Statute which is not settled through negotiations within three months of their commencement shall be referred to the Assembly of States Parties. The Assembly may itself seek to settle the dispute or may make recommendations on further means of settlement of the dispute, including referral to the International Court of Justice in conformity with the Statute of that Court.

Article 120 Reservations

No reservations may be made to this Statute.

Article 121 Amendments

1. After the expiry of seven years from the entry into force of this Statute, any State Party may propose amendments thereto. The text of any proposed amendment shall be submitted to the Secretary-General of the United Nations, who shall promptly circulate it to all States Parties.

2. No sooner than three months from the date of notification, the Assembly of States Parties, at its next meeting, shall, by a majority of those present and voting, decide whether to take up the proposal. The Assembly

om tolkningen eller tillämpningen av denna stadga, som inte kan lösas genom förhandlingar inom tre månader från det att de har uppkommit, skall hänskjutas till stadgeparts församlingen. Denna får själv försöka lösa tvisten eller lämna rekommendationer om andra sätt att lösa tvisten, däribland hänskjutande till Internationella domstolen i enlighet med dennas stadga.

Artikel 120 Reservationer

Inga reservationer får göras mot denna stadga.

Artikel 121 Ändringar

1. När sju år har förflutit från denna stadgas ikraftträdande får stadgeparterna föreslå ändringar av stadgan. Texten till ändringsförslag skall inlämnas till Förenta nationernas generalsekreterare som omedelbart skall delge den till alla stadgeparter.

2. Tidigast tre månader efter dagen för delgivningen skall nästkommande möte med stadgeparts församlingen, med en majoritet av närvarande och röstande parter, besluta om förslaget skall tas upp till

may deal with the proposal directly or convene a Review Conference if the issue involved so warrants.

3. The adoption of an amendment at a meeting of the Assembly of States Parties or at a Review Conference on which consensus cannot be reached shall require a two-thirds majority of States Parties.

4. Except as provided in paragraph 5, an amendment shall enter into force for all States Parties one year after instruments of ratification or acceptance have been deposited with the Secretary-General of the United Nations by seven-eighths of them.

5. Any amendment to articles 5, 6, 7 and 8 of this Statute shall enter into force for those States Parties which have accepted the amendment one year after the deposit of their instruments of ratification or acceptance. In respect of a State Party which has not accepted the amendment, the Court shall not exercise its jurisdiction regarding a crime covered by the amendment when committed by that State Party's nationals or on its territory.

6. If an amendment has

behandling. Församlingen kan behandla förslaget direkt eller sammankalla en översynskonferens, om detta motiveras av den aktuella frågan.

3. För att anta en ändring vid ett möte med stadgeparts-församlingen eller vid en översynskonferens fordras två tredjedels majoritet av parterna, om enhällighet inte kan uppnås.

4. Med förbehåll för bestämmelserna i punkt 5 i denna artikel skall en ändring träda i kraft för alla stadgeparter ett år efter det att ratifikations- eller godtagandeinstrument har deponerats hos Förenta nationernas generalsekretärare av sju åttondelar av parterna.

5. Ändringar i artiklarna 5-8 skall träda i kraft för de stadgeparter som har godtagit dem ett år efter det att dessa parter har deponerat sina ratifikations- eller godtagandeinstrument. I fråga om en part som inte har godtagit ändringen skall Domstolen inte utöva sin jurisdiktion med avseende på brott som omfattas av ändringen, om brottet har förövats av partens egna medborgare eller inom partens eget territorium.

6. Om en ändring har

been accepted by seven-eighths of States Parties in accordance with paragraph 4, any State Party which has not accepted the amendment may withdraw from this Statute with immediate effect, notwithstanding article 127, paragraph 1, but subject to article 127, paragraph 2, by giving notice no later than one year after the entry into force of such amendment.

7. The Secretary-General of the United Nations shall circulate to all States Parties any amendment adopted at a meeting of the Assembly of States Parties or at a Review Conference.

Article 122 Amendments to provisions of an institutional nature

1. Amendments to provisions of this Statute which are of an exclusively institutional nature, namely, article 35, article 36, paragraphs 8 and 9, article 37, article 38, article 39, paragraphs 1 (first two sentences), 2 and 4, article 42, paragraphs 4 to 9, article 43, paragraphs 2 and 3, and articles 44, 46, 47 and 49, may be proposed at any time, notwithstanding article 121, paragraph 1, by any State Party. The text of any proposed amendment shall be submitted to the

godkänts av sju åttondelar av stadgeparterna i enlighet med punkt 4 i denna artikel, får en part som inte har godkänt ändringen frånträda denna stadga med omedelbar verkan utan hinder av artikel 127.1, men med iakttagande av artikel 127.2, genom underrättelse senast ett år efter en sådan ändrings ikraftträdande.

7. Förenta nationernas generalsekreterare skall delge alla stadgeparter alla ändringar som antagits vid ett möte med stadgeparts församlingen eller vid en översynskonferens.

Artikel 122 Ändring av institutionella bestämmelser

1. Ändringar av bestämmelser i denna stadga som är av uteslutande institutionell karaktär, nämligen artikel 35, artikel 36.8-9, artiklarna 37 och 38, artikel 39.1 (de två första meningarna), artikel 39.2, artikel 39.4, artikel 42.4-9, artikel 43.2-3 samt artiklarna 44, 46, 47 och 49, får föreslås när som helst av varje stadgepart utan hinder av bestämmelserna i artikel 121.1. Texten till ändringsförslag skall inlämnas till Förenta

Secretary-General of the United Nations or such other person designated by the Assembly of States Parties who shall promptly circulate it to all States Parties and to others participating in the Assembly.

2. Amendments under this article on which consensus cannot be reached shall be adopted by the Assembly of States Parties or by a Review Conference, by a two-thirds majority of States Parties. Such amendments shall enter into force for all States Parties six months after their adoption by the Assembly or, as the case may be, by the Conference.

Article 123

Review of the Statute

1. Seven years after the entry into force of this Statute the Secretary-General of the United Nations shall convene a Review Conference to consider any amendments to this Statute. Such review may include, but is not limited to, the list of crimes contained in article 5. The Conference shall be open to those participating in the Assembly of States Parties and on the same conditions.

2. At any time thereafter, at the request of a

nationernas generalsekreterare, eller till en sådan annan person som kan ha utsetts av stadgepartsförsamlingen, vilken omedelbart skall delge alla parter och andra som deltar i församlingen.

2. Ändringar som avses i denna artikel skall antas av stadgepartsförsamlingen eller av en översynskonferens med två tredjedels majoritet av stadgeparterna, om inte enighet kan uppnås. Sådana ändringar skall träda i kraft för alla parter sex månader efter det att de har antagits av församlingen eller, i förekommande fall, av konferensen.

Artikel 123

Översyn av stadgan

1. Sju år efter denna stadgas ikraftträdande skall Förenta nationernas generalsekreterare sammankalla en översynskonferens som skall ta ställning till eventuella ändringar i stadgan. Denna översyn kan innefatta, men är inte begränsad till, förteckningen över de brott som anges i artikel 5. Konferensen skall vara öppen för deltagarna i stadgepartsförsamlingen och på samma villkor.

2. Förenta nationernas generalsekreterare skall när

State Party and for the purposes set out in paragraph 1, the Secretary-General of the United Nations shall, upon approval by a majority of States Parties, convene a Review Conference.

3. The provisions of article 121, paragraphs 3 to 7, shall apply to the adoption and entry into force of any amendment to the Statute considered at a Review Conference.

Article 124 Transitional Provision

Notwithstanding article 12, paragraphs 1 and 2, a State, on becoming a party to this Statute, may declare that, for a period of seven years after the entry into force of this Statute for the State concerned, it does not accept the jurisdiction of the Court with respect to the category of crimes referred to in article 8 when a crime is alleged to have been committed by its nationals or on its territory. A declaration under this article may be withdrawn at any time. The provisions of this article shall be reviewed at the Review Conference convened in accordance with article 123, paragraph 1.

som helst därefter på begäran av en stadgepart och i de syften som anges i punkt 1 i denna artikel med godkännande av en majoritet av parterna sammankalla en översynskonferens.

3. Bestämmelserna i artikel 121.3-7 skall tillämpas för antagande och ikraftträdande av sådana ändringar i stadgan som behandlats av en översynskonferens.

Artikel 124 Övergångsbestämmelse

Utan hinder av bestämmelserna i artikel 12.1-2 får en stat som ansluter sig till denna stadga förklara att den för en tid av sju år efter stadgans ikraftträdande för staten i fråga inte godtar Domstolens jurisdiktion med avseende på den kategori av brott som avses i artikel 8, när ett brott påstås ha förövats av dess egna medborgare eller inom dess eget territorium. En förklaring enligt denna artikel kan när som helst återkallas. Bestämmelserna i denna artikel skall behandlas av den översynskonferens som sammankallas med stöd av artikel 123.1.

Article 125
Signature, ratification,
acceptance, approval or
accession

1. This Statute shall be open for signature by all States in Rome, at the headquarters of the Food and Agriculture Organization of the United Nations, on 17 July 1998. Thereafter, it shall remain open for signature in Rome at the Ministry of Foreign Affairs of Italy until 17 October 1998. After that date, the Statute shall remain open for signature in New York, at United Nations Headquarters, until 31 December 2000.

2. This Statute is subject to ratification, acceptance or approval by signatory States. Instruments of ratification, acceptance or approval shall be deposited with the Secretary-General of the United Nations.

3. This Statute shall be open to accession by all States. Instruments of accession shall be deposited with the Secretary-General of the United Nations.

Article 126
Entry into force

1. This Statute shall enter into force on the first day of the month after the

Artikel 125
Undertecknande,
ratificering, godtagande,
godkännande och
anslutning

1. Denna stadga skall öppnas för undertecknande av alla stater vid Förenta nationernas livsmedels- och jordbruksorganisations högkvarter i Rom den 17 juli 1998. Därefter skall den stå öppen för undertecknande vid Italiens utrikesministerium i Rom till den 17 oktober 1998. Efter detta datum skall den stå öppen för undertecknande vid Förenta nationernas högkvarter i New York till den 31 december 2000.

2. Denna stadga skall ratificeras, godtas eller godkännas av signatärstaterna. Instrument avseende ratificering, godtagande eller godkännande skall deponeras hos Förenta nationernas generalsekreterare.

3. Denna stadga skall stå öppen för anslutning av alla stater. Anslutningsinstrument skall deponeras hos Förenta nationernas generalsekreterare.

Artikel 126
Ikraftträdande

1. Denna stadga träder i kraft den första dagen i den månad som följer efter den

60th day following the date of the deposit of the 60th instrument of ratification, acceptance, approval or accession with the Secretary-General of the United Nations.

2. For each State ratifying, accepting, approving or acceding to this Statute after the deposit of the 60th instrument of ratification, acceptance, approval or accession, the Statute shall enter into force on the first day of the month after the 60th day following the deposit by such State of its instrument of ratification, acceptance, approval or accession.

Article 127 Withdrawal

1. A State Party may, by written notification addressed to the Secretary-General of the United Nations, withdraw from this Statute. The withdrawal shall take effect one year after the date of receipt of the notification, unless the notification specifies a later date.

2. A State shall not be discharged, by reason of its withdrawal, from the obligations arising from this Statute while it was a Party

sextionde dagen efter dagen för deponeringen av det sextionde instrumentet avseende ratificering, godtagande, godkännande eller anslutning hos Förenta nationernas general-sekreterare.

2. För en stat som ratificerar, godtar, godkänner eller ansluter sig till denna stadga efter deponeringen av det sextionde instrumentet avseende ratificering, godtagande, godkännande eller anslutning träder stadgan i kraft den första dagen i den månad som följer efter den sextionde dagen efter den dag då staten i fråga deponerade sitt instrument avseende ratificering, godtagande, godkännande eller anslutning.

Artikel 127 Frånträde

1. En stadgepart får genom skriftlig underrättelse till Förenta nationernas generalsekreterare frånträda denna stadga. Frånträdet träder i kraft ett år efter den dag då underrättelsen har mottagits, såvida inte ett senare datum anges i underrättelsen.

2. En stat skall på grund av sitt frånträde inte vara befriad från de förpliktelser den har iklätt sig genom denna stadga när den var

to the Statute, including any financial obligations which may have accrued. Its withdrawal shall not affect any cooperation with the Court in connection with criminal investigations and proceedings in relation to which the withdrawing State had a duty to cooperate and which were commenced prior to the date on which the withdrawal became effective, nor shall it prejudice in any way the continued consideration of any matter which was already under consideration by the Court prior to the date on which the withdrawal became effective.

Article 128
Authentic texts

The original of this Statute, of which the Arabic, Chinese, English, French, Russian and Spanish texts are equally authentic, shall be deposited with the Secretary-General of the United Nations, who shall send certified copies thereof to all States.

IN WITNESS WHEREOF, the undersigned, being duly authorized thereto by their respective Governments, have signed this Statute.

stadgepart i stadgan, däribland eventuella ekonomiska skyldigheter som kan ha uppstått. Frånträdet skall inte inverka på något samarbete med Domstolen i samband med brottsutredningar, förundersökningar och förfaranden med avseende på vilka den frånträddande staten var skyldig att samarbeta och vilka har inletts före den dag då frånträdet trädde i kraft; frånträdet skall inte heller på något sätt inverka på den fortsatta behandlingen av någon fråga som var under behandling av Domstolen före den dag då det trädde i kraft.

Artikel 128
Giltiga texter

Originalen till denna stadga, vars arabiska, engelska, franska, kinesiska, ryska och spanska texter är lika giltiga, skall deponeras hos Förenta nationernas generalsekreterare, som skall tillställa alla stater bestyrkta kopior därav.

Till bekräftelse härav har undertecknade, därtill vederbörligen bemyndigade av sina respektive regeringar, undertecknat denna stadga.

Prop. 2013/14:146
Bilaga 4

DONE at Rome, this 17th
day of July 1998.

Upprättad i Rom den 17 juli
1998.

Annex II

Elements of Crimes

*Add the following elements to the Elements of Crimes:*¹

Article 8 (2) (e) (xiii)

War crime of employing poison or poisoned weapons

Elements

1. The perpetrator employed a substance or a weapon that releases a substance as a result of its employment.
2. The substance was such that it causes death or serious damage to health in the ordinary course of events, through its toxic properties.
3. The conduct took place in the context of and was associated with an armed conflict not of an international character.
4. The perpetrator was aware of factual circumstances that established the existence of an armed conflict.

Article 8 (2) (e) (xiv)

War crime of employing prohibited gases, liquids, materials or devices

Elements

1. The perpetrator employed a gas or other analogous substance or device.
2. The gas, substance or device was such that it causes death or serious damage to health in the ordinary course of events, through its asphyxiating or toxic properties.¹
3. The conduct took place in the context of and was associated with an armed conflict not of an international character.
4. The perpetrator was aware of factual circumstances that established the existence of an armed conflict.

Article 8 (2) (e) (xv)

War crime of employing prohibited bullets

Elements

1. The perpetrator employed certain bullets.
2. The bullets were such that their use violates the international law of armed conflict because they expand or flatten easily in the human body.

¹ Nothing in this element shall be interpreted as limiting or prejudicing in any way existing or developing rules of international law with respect to the development, production, stockpiling and use of chemical weapons.

3. The perpetrator was aware that the nature of the bullets was such that their employment would uselessly aggravate suffering or the wounding effect.

4. The conduct took place in the context of and was associated with an armed conflict not of an international character.

5. The perpetrator was aware of factual circumstances that established the existence of an armed conflict.

--- 0 ---

- (f) Paragraph 2 (e) applies to armed conflicts not of an international character and thus does not apply to situations of internal disturbances and tensions, such as riots, isolated and sporadic acts of violence or other acts of a similar nature. It applies to armed conflicts that take place in the territory of a State when there is protracted armed conflict between governmental authorities and organized armed groups or between such groups.
3. Nothing in paragraph 2 (c) and (e) shall affect the responsibility of a Government to maintain or re-establish law and order in the State or to defend the unity and territorial integrity of the State, by all legitimate means.

Article 8 bis³ **Crime of aggression**

1. For the purpose of this Statute, "crime of aggression" means the planning, preparation, initiation or execution, by a person in a position effectively to exercise control over or to direct the political or military action of a State, of an act of aggression which, by its character, gravity and scale, constitutes a manifest violation of the Charter of the United Nations.
2. For the purpose of paragraph 1, "act of aggression" means the use of armed force by a State against the sovereignty, territorial integrity or political independence of another State, or in any other manner inconsistent with the Charter of the United Nations. Any of the following acts, regardless of a declaration of war, shall, in accordance with United Nations General Assembly resolution 3314 (XXIX) of 14 December 1974, qualify as an act of aggression:
 - (a) The invasion or attack by the armed forces of a State of the territory of another State, or any military occupation, however temporary, resulting from such invasion or attack, or any annexation by the use of force of the territory of another State or part thereof;
 - (b) Bombardment by the armed forces of a State against the territory of another State or the use of any weapons by a State against the territory of another State;
 - (c) The blockade of the ports or coasts of a State by the armed forces of another State;
 - (d) An attack by the armed forces of a State on the land, sea or air forces, or marine and air fleets of another State;
 - (e) The use of armed forces of one State which are within the territory of another State with the agreement of the receiving State, in contravention of the conditions provided for in the agreement or any extension of their presence in such territory beyond the termination of the agreement;
 - (f) The action of a State in allowing its territory, which it has placed at the disposal of another State, to be used by that other State for perpetrating an act of aggression against a third State;
 - (g) The sending by or on behalf of a State of armed bands, groups, irregulars or mercenaries, which carry out acts of armed force against another State of such gravity as to amount to the acts listed above, or its substantial involvement therein.

3 Inserted by resolution RC/Res.6 of 11 June 2010.

6. If, after the preliminary examination referred to in paragraphs 1 and 2, the Prosecutor concludes that the information provided does not constitute a reasonable basis for an investigation, he or she shall inform those who provided the information. This shall not preclude the Prosecutor from considering further information submitted to him or her regarding the same situation in the light of new facts or evidence.

Article 15 *bis*⁵
Exercise of jurisdiction over the crime of aggression
(State referral, *proprio motu*)

1. The Court may exercise jurisdiction over the crime of aggression in accordance with article 13, paragraphs (a) and (c), subject to the provisions of this article.
2. The Court may exercise jurisdiction only with respect to crimes of aggression committed one year after the ratification or acceptance of the amendments by thirty States Parties.
3. The Court shall exercise jurisdiction over the crime of aggression in accordance with this article, subject to a decision to be taken after 1 January 2017 by the same majority of States Parties as is required for the adoption of an amendment to the Statute.
4. The Court may, in accordance with article 12, exercise jurisdiction over a crime of aggression, arising from an act of aggression committed by a State Party, unless that State Party has previously declared that it does not accept such jurisdiction by lodging a declaration with the Registrar. The withdrawal of such a declaration may be effected at any time and shall be considered by the State Party within three years.
5. In respect of a State that is not a party to this Statute, the Court shall not exercise its jurisdiction over the crime of aggression when committed by that State's nationals or on its territory.
6. Where the Prosecutor concludes that there is a reasonable basis to proceed with an investigation in respect of a crime of aggression, he or she shall first ascertain whether the Security Council has made a determination of an act of aggression committed by the State concerned. The Prosecutor shall notify the Secretary-General of the United Nations of the situation before the Court, including any relevant information and documents.
7. Where the Security Council has made such a determination, the Prosecutor may proceed with the investigation in respect of a crime of aggression.
8. Where no such determination is made within six months after the date of notification, the Prosecutor may proceed with the investigation in respect of a crime of aggression, provided that the Pre-Trial Division has authorized the commencement of the investigation in respect of a crime of aggression in accordance with the procedure contained in article 15, and the Security Council has not decided otherwise in accordance with article 16.
9. A determination of an act of aggression by an organ outside the Court shall be without prejudice to the Court's own findings under this Statute.
10. This article is without prejudice to the provisions relating to the exercise of jurisdiction with respect to other crimes referred to in article 5.

5 Inserted by resolution RC/Res.6 of 11 June 2010.

Article 15 *ter*⁶

Exercise of jurisdiction over the crime of aggression (Security Council referral)

1. The Court may exercise jurisdiction over the crime of aggression in accordance with article 13, paragraph (b), subject to the provisions of this article.
2. The Court may exercise jurisdiction only with respect to crimes of aggression committed one year after the ratification or acceptance of the amendments by thirty States Parties.
3. The Court shall exercise jurisdiction over the crime of aggression in accordance with this article, subject to a decision to be taken after 1 January 2017 by the same majority of States Parties as is required for the adoption of an amendment to the Statute.
4. A determination of an act of aggression by an organ outside the Court shall be without prejudice to the Court's own findings under this Statute.
5. This article is without prejudice to the provisions relating to the exercise of jurisdiction with respect to other crimes referred to in article 5.

Article 16

Deferral of investigation or prosecution

No investigation or prosecution may be commenced or proceeded with under this Statute for a period of 12 months after the Security Council, in a resolution adopted under Chapter VII of the Charter of the United Nations, has requested the Court to that effect; that request may be renewed by the Council under the same conditions.

Article 17

Issues of admissibility

1. Having regard to paragraph 10 of the Preamble and article 1, the Court shall determine that a case is inadmissible where:
 - (a) The case is being investigated or prosecuted by a State which has jurisdiction over it, unless the State is unwilling or unable genuinely to carry out the investigation or prosecution;
 - (b) The case has been investigated by a State which has jurisdiction over it and the State has decided not to prosecute the **person concerned**, unless the decision resulted from the unwillingness or **inability of the State** genuinely to prosecute;
 - (c) The person concerned has already been tried for conduct which is the subject of the complaint, and a trial by the Court is not permitted under article 20, paragraph 3;
 - (d) The case is not of sufficient gravity to justify further action by the Court.
2. In order to determine unwillingness in a particular case, the Court shall consider, having regard to the principles of due process recognized by international law, whether one or more of the following exist, as applicable:

6 Inserted by resolution RC/Res.6 of 11 June 2010.

Bilagan återger de s.k. Brottskriterierna (Elements of Crimes) som stadgeparts församlingen enligt art. 9 i Romstadgan har antagit (se avsnitt 9.1.6). Brottskriterierna har ännu inte översatts till svenska.

Innehåll

General Introduction	65
Article 6: Genocide.....	67
Article 7: Crimes against humanity.....	70
Article 8: War Crimes.....	82

General introduction

1. Pursuant to article 9, the following Elements of Crimes shall assist the Court in the interpretation and application of articles 6, 7 and 8, consistent with the Statute. The provisions of the Statute, including article 21 and the general principles set out in Part 3, are applicable to the Elements of Crimes.

2. As stated in article 30, unless otherwise provided, a person shall be criminally responsible and liable for punishment for a crime within the jurisdiction of the Court only if the material elements are committed with intent and knowledge. Where no reference is made in the Elements of Crimes to a mental element for any particular conduct, consequence or circumstance listed, it is understood that the relevant mental element, i.e., intent, knowledge or both, set out in article 30 applies. Exceptions to the article 30 standard, based on the Statute, including applicable law under its relevant provisions, are indicated below.

3. Existence of intent and knowledge can be inferred from relevant facts and circumstances.

4. With respect to mental elements associated with elements involving value judgement, such as those using the terms "inhumane" or "severe", it is not necessary that the perpetrator personally completed a particular value judgement, unless otherwise indicated.

5. Grounds for excluding criminal responsibility or the absence thereof are generally not specified in the elements of crimes listed under each crime.²³⁸

6. The requirement of "unlawfulness" found in the Statute or in other parts of international law, in particular international humanitarian law, is generally not specified in the elements of crimes.

²³⁸ This paragraph is without prejudice to the obligation of the Prosecutor under article 54, paragraph 1, of the Statute.

7. The elements of crimes are generally structured in accordance with the following principles:
 - As the elements of crimes focus on the conduct, consequences and circumstances associated with each crime, they are generally listed in that order;
 - When required, a particular mental element is listed after the affected conduct, consequence or circumstance;
 - Contextual circumstances are listed last.
8. As used in the Elements of Crimes, the term "perpetrator" is neutral as to guilt or innocence. The elements, including the appropriate mental elements, apply *mutatis mutandis* to all those whose criminal responsibility may fall under articles 25 and 28 of the Statute.
9. A particular conduct may constitute one or more crimes.
10. The use of short titles for the crimes has no legal effect.

Article 6

Genocide

Introduction

With respect to the last element listed for each crime:

- The term "in the context of" would include the initial acts in an emerging pattern;
- The term "manifest" is an objective qualification;
- Notwithstanding the normal requirement for a mental element provided for in article 30, and recognizing that knowledge of the circumstances will usually be addressed in proving genocidal intent, the appropriate requirement, if any, for a mental element regarding this circumstance will need to be decided by the Court on a case-by-case basis.

Article 6 (a)

Genocide by killing

Elements

1. The perpetrator killed ²³⁹one or more persons.
2. Such person or persons belonged to a particular national, ethnical, racial or religious group.

²³⁹ The term "killed" is interchangeable with the term "caused death".

3. The perpetrator intended to destroy, in whole or in part, that national, ethnical, racial or religious group, as such.

Prop. 2013/14:146
Bilaga 7

4. The conduct took place in the context of a manifest pattern of similar conduct directed against that group or was conduct that could itself effect such destruction.

Article 6 (b)

Genocide by causing serious bodily or mental harm

Elements

1. The perpetrator caused serious bodily or mental harm to one or more persons.²⁴⁰

2. Such person or persons belonged to a particular national, ethnical, racial or religious group.

3. The perpetrator intended to destroy, in whole or in part, that national, ethnical, racial or religious group, as such.

4. The conduct took place in the context of a manifest pattern of similar conduct directed against that group or was conduct that could itself effect such destruction.

Article 6 (c)

Genocide by deliberately inflicting conditions of life calculated to bring about physical destruction

Elements

1. The perpetrator inflicted certain conditions of life upon one or more persons.

2. Such person or persons belonged to a particular national, ethnical, racial or religious group.

3. The perpetrator intended to destroy, in whole or in part, that national, ethnical, racial or religious group, as such.

4. The conditions of life were calculated to bring about the physical destruction of that group, in whole or in part.²⁴¹

²⁴⁰ This conduct may include, but is not necessarily restricted to, acts of torture, rape, sexual violence or inhuman or degrading treatment.

²⁴¹ The term "conditions of life" may include, but is not necessarily restricted to, deliberate deprivation of resources indispensable for survival, such as food or medical services, or systematic expulsion from homes.

5. The conduct took place in the context of a manifest pattern of similar conduct directed against that group or was conduct that could itself effect such destruction.

Article 6 (d)

Genocide by imposing measures intended to prevent births

Elements

1. The perpetrator imposed certain measures upon one or more persons.
2. Such person or persons belonged to a particular national, ethnical, racial or religious group.
3. The perpetrator intended to destroy, in whole or in part, that national, ethnical, racial or religious group, as such.
4. The measures imposed were intended to prevent births within that group.
5. The conduct took place in the context of a manifest pattern of similar conduct directed against that group or was conduct that could itself effect such destruction.

Article 6 (e)

Genocide by forcibly transferring children

Elements

1. The perpetrator forcibly transferred one or more persons.²⁴²
2. Such person or persons belonged to a particular national, ethnical, racial or religious group.
3. The perpetrator intended to destroy, in whole or in part, that national, ethnical, racial or religious group, as such.
4. The transfer was from that group to another group.
5. The person or persons were under the age of 18 years.
6. The perpetrator knew, or should have known, that the person or persons were under the age of 18 years.

²⁴² The term "forcibly" is not restricted to physical force, but may include threat of force or coercion, such as that caused by fear of violence, duress, detention, psychological oppression or abuse of power, against such person or persons or another person, or by taking advantage of a coercive environment.

7. The conduct took place in the context of a manifest pattern of similar conduct directed against that group or was conduct that could itself effect such destruction.

Prop. 2013/14:146
Bilaga 7

Article 7

Crimes against humanity

Introduction

1. Since article 7 pertains to international criminal law, its provisions, consistent with article 22, must be strictly construed, taking into account that crimes against humanity as defined in article 7 are among the most serious crimes of concern to the international community as a whole, warrant and entail individual criminal responsibility, and require conduct which is impermissible under generally applicable international law, as recognized by the principal legal systems of the world.

2. The last two elements for each crime against humanity describe the context in which the conduct must take place. These elements clarify the requisite participation in and knowledge of a widespread or systematic attack against a civilian population. However, the last element should not be interpreted as requiring proof that the perpetrator had knowledge of all characteristics of the attack or the precise details of the plan or policy of the State or organization. In the case of an emerging widespread or systematic attack against a civilian population, the intent clause of the last element indicates that this mental element is satisfied if the perpetrator intended to further such an attack.

3. "Attack directed against a civilian population" in these context elements is understood to mean a course of conduct involving the multiple commission of acts referred to in article 7, paragraph 1, of the Statute against any civilian population, pursuant to or in furtherance of a State or organizational policy to commit such attack. The acts need not constitute a military attack. It is understood that "policy to commit such attack" requires that the State or organization actively promote or encourage such an attack against a civilian population.²⁴³

²⁴³ A policy which has a civilian population as the object of the attack would be implemented by State or organizational action. Such a policy may, in exceptional circumstances, be implemented by a deliberate failure to take action, which is consciously aimed at encouraging such attack. The existence of such a policy cannot be inferred solely from the absence of governmental or organizational action.

Article 7 (1) (a)

Crime against humanity of murder

Elements

1. The perpetrator killed ²⁴⁴one or more persons.
2. The conduct was committed as part of a widespread or systematic attack directed against a civilian population.
3. The perpetrator knew that the conduct was part of or intended the conduct to be part of a widespread or systematic attack against a civilian population.

Article 7 (1) (b)

Crime against humanity of extermination

Elements

1. The perpetrator killed²⁴⁵ one or more persons, including by inflicting conditions of life calculated to bring about the destruction of part of a population. ²⁴⁶
2. The conduct constituted, or took place as part of,²⁴⁷ a mass killing of members of a civilian population.
3. The conduct was committed as part of a widespread or systematic attack directed against a civilian population.
4. The perpetrator knew that the conduct was part of or intended the conduct to be part of a widespread or systematic attack directed against a civilian population.

Article 7 (1) (c)

Crime against humanity of enslavement

Elements

1. The perpetrator exercised any or all of the powers attaching to the right of ownership over one or more persons, such as by purchasing, selling, lending or bartering such a person or persons, or by imposing on them a similar deprivation of liberty. ²⁴⁸

²⁴⁴ The term "killed" is interchangeable with the term "caused death". This footnote applies to all elements which use either of these concepts.

²⁴⁵ The conduct could be committed by different methods of killing, either directly or indirectly.

²⁴⁶ The infliction of such conditions could include the deprivation of access to food and medicine.

²⁴⁷ The term "as part of" would include the initial conduct in a mass killing.

²⁴⁸ It is understood that such deprivation of liberty may, in some circumstances, include exacting forced labour or otherwise reducing a person to a servile status as defined in the

2. The conduct was committed as part of a widespread or systematic attack directed against a civilian population.

Prop. 2013/14:146
Bilaga 7

3. The perpetrator knew that the conduct was part of or intended the conduct to be part of a widespread or systematic attack directed against a civilian population.

Article 7 (1) (d)

Crime against humanity of deportation or forcible transfer of population

Elements

1. The perpetrator deported or forcibly²⁴⁹ transferred,²⁵⁰ without grounds permitted under international law, one or more persons to another State or location, by expulsion or other coercive acts.
2. Such person or persons were lawfully present in the area from which they were so deported or transferred.
3. The perpetrator was aware of the factual circumstances that established the lawfulness of such presence.
4. The conduct was committed as part of a widespread or systematic attack directed against a civilian population.
5. The perpetrator knew that the conduct was part of or intended the conduct to be part of a widespread or systematic attack directed against a civilian population.

Article 7 (1) (e)

Crime against humanity of imprisonment or other severe deprivation of physical liberty

Elements

1. The perpetrator imprisoned one or more persons or otherwise severely deprived one or more persons of physical liberty.
2. The gravity of the conduct was such that it was in violation of fundamental rules of international law.

Supplementary Convention on the Abolition of Slavery, the Slave Trade, and Institutions and Practices Similar to Slavery of 1956. It is also understood that the conduct described in this element includes trafficking in persons, in particular women and children.

²⁴⁹ The term "forcibly" is not restricted to physical force, but may include threat of force or coercion, such as that caused by fear of violence, duress, detention, psychological oppression or abuse of power against such person or persons or another person, or by taking advantage of a coercive environment.

²⁵⁰ "Deported or forcibly transferred" is interchangeable with "forcibly displaced".

3. The perpetrator was aware of the factual circumstances that established the gravity of the conduct.
4. The conduct was committed as part of a widespread or systematic attack directed against a civilian population.
5. The perpetrator knew that the conduct was part of or intended the conduct to be part of a widespread or systematic attack directed against a civilian population.

Article 7 (1) (f)

Crime against humanity of torture ²⁵¹

Elements

1. The perpetrator inflicted severe physical or mental pain or suffering upon one or more persons.
2. Such person or persons were in the custody or under the control of the perpetrator.
3. Such pain or suffering did not arise only from, and was not inherent in or incidental to, lawful sanctions.
4. The conduct was committed as part of a widespread or systematic attack directed against a civilian population.
5. The perpetrator knew that the conduct was part of or intended the conduct to be part of a widespread or systematic attack directed against a civilian population.

Article 7 (1) (g)-1

Crime against humanity of rape

Elements

1. The perpetrator invaded²⁵² the body of a person by conduct resulting in penetration, however slight, of any part of the body of the victim or of the perpetrator with a sexual organ, or of the anal or genital opening of the victim with any object or any other part of the body.
2. The invasion was committed by force, or by threat of force or coercion, such as that caused by fear of violence, duress, detention, psychological oppression or abuse of power, against such person or another person, or by taking advantage of a coercive environment, or the

²⁵¹ It is understood that no specific purpose need be proved for this crime.

²⁵² The concept of "invasion" is intended to be broad enough to be gender-neutral.

invasion was committed against a person incapable of giving genuine consent.²⁵³

Prop. 2013/14:146
Bilaga 7

3. The conduct was committed as part of a widespread or systematic attack directed against a civilian population.

4. The perpetrator knew that the conduct was part of or intended the conduct to be part of a widespread or systematic attack directed against a civilian population.

Article 7 (1) (g)-2

Crime against humanity of sexual slavery²⁵⁴

Elements

1. The perpetrator exercised any or all of the powers attaching to the right of ownership over one or more persons, such as by purchasing, selling, lending or bartering such a person or persons, or by imposing on them a similar deprivation of liberty.²⁵⁵

2. The perpetrator caused such person or persons to engage in one or more acts of a sexual nature.

3. The conduct was committed as part of a widespread or systematic attack directed against a civilian population.

4. The perpetrator knew that the conduct was part of or intended the conduct to be part of a widespread or systematic attack directed against a civilian population.

Article 7 (1) (g)-3

Crime against humanity of enforced prostitution

Elements

1. The perpetrator caused one or more persons to engage in one or more acts of a sexual nature by force, or by threat of force or coercion, such as that caused by fear of violence, duress, detention, psychological oppression or abuse of power, against such person or persons or another

²⁵³ It is understood that a person may be incapable of giving genuine consent if affected by natural, induced or age-related incapacity. This footnote also applies to the corresponding elements of article 7 (1) (g)-3, 5 and 6.

²⁵⁴ Given the complex nature of this crime, it is recognized that its commission could involve more than one perpetrator as a part of a common criminal purpose.

²⁵⁵ It is understood that such deprivation of liberty may, in some circumstances, include exacting forced labour or otherwise reducing a person to a servile status as defined in the Supplementary Convention on the Abolition of Slavery, the Slave Trade, and Institutions and Practices Similar to Slavery of 1956. It is also understood that the conduct described in this element includes trafficking in persons, in particular women and children.

person, or by taking advantage of a coercive environment or such person's or persons' incapacity to give genuine consent.

2. The perpetrator or another person obtained or expected to obtain pecuniary or other advantage in exchange for or in connection with the acts of a sexual nature.

3. The conduct was committed as part of a widespread or systematic attack directed against a civilian population.

4. The perpetrator knew that the conduct was part of or intended the conduct to be part of a widespread or systematic attack directed against a civilian population.

Article 7 (1) (g)-4

Crime against humanity of forced pregnancy

Elements

1. The perpetrator confined one or more women forcibly made pregnant, with the intent of affecting the ethnic composition of any population or carrying out other grave violations of international law.

2. The conduct was committed as part of a widespread or systematic attack directed against a civilian population.

3. The perpetrator knew that the conduct was part of or intended the conduct to be part of a widespread or systematic attack directed against a civilian population.

Article 7 (1) (g)-5

Crime against humanity of enforced sterilization

Elements

1. The perpetrator deprived one or more persons of biological reproductive capacity.²⁵⁶

2. The conduct was neither justified by the medical or hospital treatment of the person or persons concerned nor carried out with their genuine consent.²⁵⁷

3. The conduct was committed as part of a widespread or systematic attack directed against a civilian population.

²⁵⁶ The deprivation is not intended to include birth-control measures which have a non-permanent effect in practice.

²⁵⁷ It is understood that "genuine consent" does not include consent obtained through deception.

4. The perpetrator knew that the conduct was part of or intended the conduct to be part of a widespread or systematic attack directed against a civilian population.

Prop. 2013/14:146
Bilaga 7

Article 7 (1) (g)-6

Crime against humanity of sexual violence

Elements

1. The perpetrator committed an act of a sexual nature against one or more persons or caused such person or persons to engage in an act of a sexual nature by force, or by threat of force or coercion, such as that caused by fear of violence, duress, detention, psychological oppression or abuse of power, against such person or persons or another person, or by taking advantage of a coercive environment or such person's or persons' incapacity to give genuine consent.
2. Such conduct was of a gravity comparable to the other offences in article 7, paragraph 1 (g), of the Statute.
3. The perpetrator was aware of the factual circumstances that established the gravity of the conduct.
4. The conduct was committed as part of a widespread or systematic attack directed against a civilian population.
5. The perpetrator knew that the conduct was part of or intended the conduct to be part of a widespread or systematic attack directed against a civilian population.

Article 7 (1) (h)

Crime against humanity of persecution

Elements

1. The perpetrator severely deprived, contrary to international law,²⁵⁸ one or more persons of fundamental rights.
2. The perpetrator targeted such person or persons by reason of the identity of a group or collectivity or targeted the group or collectivity as such.
3. Such targeting was based on political, racial, national, ethnic, cultural, religious, gender as defined in article 7, paragraph 3, of the Statute, or other grounds that are universally recognized as impermissible under international law.

²⁵⁸ This requirement is without prejudice to paragraph 6 of the General Introduction to the Elements of Crimes.

4. The conduct was committed in connection with any act referred to in article 7, paragraph 1, of the Statute or any crime within the jurisdiction of the Court.²⁵⁹
5. The conduct was committed as part of a widespread or systematic attack directed against a civilian population.
6. The perpetrator knew that the conduct was part of or intended the conduct to be part of a widespread or systematic attack directed against a civilian population.

Article 7 (1) (i)

Crime against humanity of enforced disappearance of persons²⁶⁰²⁶¹

Elements

1. The perpetrator:
 - (a) Arrested, detained²⁶²²⁶³ or abducted one or more persons; or
 - (b) Refused to acknowledge the arrest, detention or abduction, or to give information on the fate or whereabouts of such person or persons.
2. (a) Such arrest, detention or abduction was followed or accompanied by a refusal to acknowledge that deprivation of freedom or to give information on the fate or whereabouts of such person or persons; or
 - (b) Such refusal was preceded or accompanied by that deprivation of freedom.
3. The perpetrator was aware that:²⁶⁴
 - (a) Such arrest, detention or abduction would be followed in the ordinary course of events by a refusal to acknowledge that deprivation of freedom or to give information on the fate or whereabouts of such person or persons;²⁶⁵ or
 - (b) Such refusal was preceded or accompanied by that deprivation of freedom.

²⁵⁹ It is understood that no additional mental element is necessary for this element other than that inherent in element 6.

²⁶⁰ Given the complex nature of this crime, it is recognized that its commission will normally involve more than one perpetrator as a part of a common criminal purpose.

²⁶¹ This crime falls under the jurisdiction of the Court only if the attack referred to in elements 7 and 8 occurs after the entry into force of the Statute.

²⁶² The word "detained" would include a perpetrator who maintained an existing detention.

²⁶³ It is understood that under certain circumstances an arrest or detention may have been lawful.

²⁶⁴ This element, inserted because of the complexity of this crime, is without prejudice to the General Introduction to the Elements of Crimes.

²⁶⁵ It is understood that, in the case of a perpetrator who maintained an existing detention, this element would be satisfied if the perpetrator was aware that such a refusal had already taken place.

4. Such arrest, detention or abduction was carried out by, or with the authorization, support or acquiescence of, a State or a political organization.
5. Such refusal to acknowledge that deprivation of freedom or to give information on the fate or whereabouts of such person or persons was carried out by, or with the authorization or support of, such State or political organization.
6. The perpetrator intended to remove such person or persons from the protection of the law for a prolonged period of time.
7. The conduct was committed as part of a widespread or systematic attack directed against a civilian population.
8. The perpetrator knew that the conduct was part of or intended the conduct to be part of a widespread or systematic attack directed against a civilian population.

Article 7 (1) (j)

Crime against humanity of apartheid

Elements

1. The perpetrator committed an inhumane act against one or more persons.
2. Such act was an act referred to in article 7, paragraph 1, of the Statute, or was an act of a character similar to any of those acts.²⁶⁶
3. The perpetrator was aware of the factual circumstances that established the character of the act.
4. The conduct was committed in the context of an institutionalized regime of systematic oppression and domination by one racial group over any other racial group or groups.
5. The perpetrator intended to maintain such regime by that conduct.
6. The conduct was committed as part of a widespread or systematic attack directed against a civilian population.
7. The perpetrator knew that the conduct was part of or intended the conduct to be part of a widespread or systematic attack directed against a civilian population.

²⁶⁶ It is understood that "character" refers to the nature and gravity of the act.

Article 7 (1) (k)

Crime against humanity of other inhumane acts

Elements

1. The perpetrator inflicted great suffering, or serious injury to body or to mental or physical health, by means of an inhumane act.
2. Such act was of a character similar to any other act referred to in article 7, paragraph 1, of the Statute.²⁶⁷
3. The perpetrator was aware of the factual circumstances that established the character of the act.
4. The conduct was committed as part of a widespread or systematic attack directed against a civilian population.
5. The perpetrator knew that the conduct was part of or intended the conduct to be part of a widespread or systematic attack directed against a civilian population.

Article 8

War crimes

Introduction

The elements for war crimes under article 8, paragraph 2 (c) and (e), are subject to the limitations addressed in article 8, paragraph 2 (d) and (f), which are not elements of crimes.

The elements for war crimes under article 8, paragraph 2, of the Statute shall be interpreted within the established framework of the international law of armed conflict including, as appropriate, the international law of armed conflict applicable to armed conflict at sea.

With respect to the last two elements listed for each crime:

- There is no requirement for a legal evaluation by the perpetrator as to the existence of an armed conflict or its character as international or non-international;
- In that context there is no requirement for awareness by the perpetrator of the facts that established the character of the conflict as international or non-international;
- There is only a requirement for the awareness of the factual circumstances that established the existence of an armed conflict that is implicit in the terms "took place in the context of and was associated with".

²⁶⁷ It is understood that "character" refers to the nature and gravity of the act.

Article 8 (2) (a)

Article 8 (2) (a) (i)

War crime of wilful killing

Elements

1. The perpetrator killed one or more persons.²⁶⁸
2. Such person or persons were protected under one or more of the Geneva Conventions of 1949.
3. The perpetrator was aware of the factual circumstances that established that protected status.²⁶⁹²⁷⁰
4. The conduct took place in the context of and was associated with an international armed conflict.²⁷¹
5. The perpetrator was aware of factual circumstances that established the existence of an armed conflict.

Article 8 (2) (a) (ii)-1

War crime of torture

*Elements*²⁷²

1. The perpetrator inflicted severe physical or mental pain or suffering upon one or more persons.
2. The perpetrator inflicted the pain or suffering for such purposes as: obtaining information or a confession, punishment, intimidation or coercion or for any reason based on discrimination of any kind.
3. Such person or persons were protected under one or more of the Geneva Conventions of 1949.

²⁶⁸ The term "killed" is interchangeable with the term "caused death". This footnote applies to all elements which use either of these concepts.

²⁶⁹ This mental element recognizes the interplay between articles 30 and 32. This footnote also applies to the corresponding element in each crime under article 8 (2) (a), and to the element in other crimes in article 8 (2) concerning the awareness of factual circumstances that establish the status of persons or property protected under the relevant international law of armed conflict.

²⁷⁰ With respect to nationality, it is understood that the perpetrator needs only to know that the victim belonged to an adverse party to the conflict. This footnote also applies to the corresponding element in each crime under article 8 (2) (a).

²⁷¹ The term "international armed conflict" includes military occupation. This footnote also applies to the corresponding element in each crime under article 8 (2) (a).

²⁷² As element 3 requires that all victims must be "protected persons" under one or more of the Geneva Conventions of 1949, these elements do not include the custody or control requirement found in the elements of article 7 (1) (e).

4. The perpetrator was aware of the factual circumstances that established that protected status.
5. The conduct took place in the context of and was associated with an international armed conflict.
6. The perpetrator was aware of factual circumstances that established the existence of an armed conflict.

Article 8 (2) (a) (ii)-2

War crime of inhuman treatment

Elements

1. The perpetrator inflicted severe physical or mental pain or suffering upon one or more persons.
2. Such person or persons were protected under one or more of the Geneva Conventions of 1949.
3. The perpetrator was aware of the factual circumstances that established that protected status.
4. The conduct took place in the context of and was associated with an international armed conflict.
5. The perpetrator was aware of factual circumstances that established the existence of an armed conflict.

Article 8 (2) (a) (ii)-3

War crime of biological experiments

Elements

1. The perpetrator subjected one or more persons to a particular biological experiment.
2. The experiment seriously endangered the physical or mental health or integrity of such person or persons.
3. The intent of the experiment was non-therapeutic and it was neither justified by medical reasons nor carried out in such person's or persons' interest.
4. Such person or persons were protected under one or more of the Geneva Conventions of 1949.
5. The perpetrator was aware of the factual circumstances that established that protected status.

6. The conduct took place in the context of and was associated with an international armed conflict.

Prop. 2013/14:146
Bilaga 7

7. The perpetrator was aware of factual circumstances that established the existence of an armed conflict.

Article 8 (2) (a) (iii)

War crime of wilfully causing great suffering

Elements

1. The perpetrator caused great physical or mental pain or suffering to, or serious injury to body or health of, one or more persons.
2. Such person or persons were protected under one or more of the Geneva Conventions of 1949.
3. The perpetrator was aware of the factual circumstances that established that protected status.
4. The conduct took place in the context of and was associated with an international armed conflict.
5. The perpetrator was aware of factual circumstances that established the existence of an armed conflict.

Article 8 (2) (a) (iv)

War crime of destruction and appropriation of property

Elements

1. The perpetrator destroyed or appropriated certain property.
2. The destruction or appropriation was not justified by military necessity.
3. The destruction or appropriation was extensive and carried out wantonly.
4. Such property was protected under one or more of the Geneva Conventions of 1949.
5. The perpetrator was aware of the factual circumstances that established that protected status.
6. The conduct took place in the context of and was associated with an international armed conflict.

7. The perpetrator was aware of factual circumstances that established the existence of an armed conflict.

Article 8 (2) (a) (v)

War crime of compelling service in hostile forces

Elements

1. The perpetrator coerced one or more persons, by act or threat, to take part in military operations against that person's own country or forces or otherwise serve in the forces of a hostile power.
2. Such person or persons were protected under one or more of the Geneva Conventions of 1949.
3. The perpetrator was aware of the factual circumstances that established that protected status.
4. The conduct took place in the context of and was associated with an international armed conflict.
5. The perpetrator was aware of factual circumstances that established the existence of an armed conflict.

Article 8 (2) (a) (vi)

War crime of denying a fair trial

Elements

1. The perpetrator deprived one or more persons of a fair and regular trial by denying judicial guarantees as defined, in particular, in the third and the fourth Geneva Conventions of 1949.
2. Such person or persons were protected under one or more of the Geneva Conventions of 1949.
3. The perpetrator was aware of the factual circumstances that established that protected status.
4. The conduct took place in the context of and was associated with an international armed conflict.
5. The perpetrator was aware of factual circumstances that established the existence of an armed conflict.

Article 8 (2) (a) (vii)-1

War crime of unlawful deportation and transfer

Elements

1. The perpetrator deported or transferred one or more persons to another State or to another location.
2. Such person or persons were protected under one or more of the Geneva Conventions of 1949.
3. The perpetrator was aware of the factual circumstances that established that protected status.
4. The conduct took place in the context of and was associated with an international armed conflict.
5. The perpetrator was aware of factual circumstances that established the existence of an armed conflict.

Article 8 (2) (a) (vii)-2

War crime of unlawful confinement

Elements

1. The perpetrator confined or continued to confine one or more persons to a certain location.
2. Such person or persons were protected under one or more of the Geneva Conventions of 1949.
3. The perpetrator was aware of the factual circumstances that established that protected status.
4. The conduct took place in the context of and was associated with an international armed conflict.
5. The perpetrator was aware of factual circumstances that established the existence of an armed conflict.

Article 8 (2) (a) (viii)

War crime of taking hostages

Elements

1. The perpetrator seized, detained or otherwise held hostage one or more persons.
2. The perpetrator threatened to kill, injure or continue to detain such person or persons.

3. The perpetrator intended to compel a State, an international organization, a natural or legal person or a group of persons to act or refrain from acting as an explicit or implicit condition for the safety or the release of such person or persons.

4. Such person or persons were protected under one or more of the Geneva Conventions of 1949.

5. The perpetrator was aware of the factual circumstances that established that protected status.

6. The conduct took place in the context of and was associated with an international armed conflict.

7. The perpetrator was aware of factual circumstances that established the existence of an armed conflict.

Article 8 (2) (b)

Article 8 (2) (b) (i)

War crime of attacking civilians

Elements

1. The perpetrator directed an attack.

2. The object of the attack was a civilian population as such or individual civilians not taking direct part in hostilities.

3. The perpetrator intended the civilian population as such or individual civilians not taking direct part in hostilities to be the object of the attack.

4. The conduct took place in the context of and was associated with an international armed conflict.

5. The perpetrator was aware of factual circumstances that established the existence of an armed conflict.

Article 8 (2) (b) (ii)

War crime of attacking civilian objects

Elements

1. The perpetrator directed an attack.

2. The object of the attack was civilian objects, that is, objects which are not military objectives.

3. The perpetrator intended such civilian objects to be the object of the attack.

Prop. 2013/14:146
Bilaga 7

4. The conduct took place in the context of and was associated with an international armed conflict.

5. The perpetrator was aware of factual circumstances that established the existence of an armed conflict.

Article 8 (2) (b) (iii)

War crime of attacking personnel or objects involved in a humanitarian assistance or peacekeeping mission

Elements

1. The perpetrator directed an attack.

2. The object of the attack was personnel, installations, material, units or vehicles involved in a humanitarian assistance or peacekeeping mission in accordance with the Charter of the United Nations.

3. The perpetrator intended such personnel, installations, material, units or vehicles so involved to be the object of the attack.

4. Such personnel, installations, material, units or vehicles were entitled to that protection given to civilians or civilian objects under the international law of armed conflict.

5. The perpetrator was aware of the factual circumstances that established that protection.

6. The conduct took place in the context of and was associated with an international armed conflict.

7. The perpetrator was aware of factual circumstances that established the existence of an armed conflict.

Article 8 (2) (b) (iv)

War crime of excessive incidental death, injury, or damage

Elements

1. The perpetrator launched an attack.

2. The attack was such that it would cause incidental death or injury to civilians or damage to civilian objects or widespread, long-term and severe damage to the natural environment and that such death, injury or

damage would be of such an extent as to be clearly excessive in relation to the concrete and direct overall military advantage anticipated.²⁷³

3. The perpetrator knew that the attack would cause incidental death or injury to civilians or damage to civilian objects or widespread, long-term and severe damage to the natural environment and that such death, injury or damage would be of such an extent as to be clearly excessive in relation to the concrete and direct overall military advantage anticipated.²⁷⁴

4. The conduct took place in the context of and was associated with an international armed conflict.

5. The perpetrator was aware of factual circumstances that established the existence of an armed conflict.

Article 8 (2) (b) (v)

War crime of attacking undefended places²⁷⁵

Elements

1. The perpetrator attacked one or more towns, villages, dwellings or buildings.

2. Such towns, villages, dwellings or buildings were open for unresisted occupation.

3. Such towns, villages, dwellings or buildings did not constitute military objectives.

4. The conduct took place in the context of and was associated with an international armed conflict.

5. The perpetrator was aware of factual circumstances that established the existence of an armed conflict.

²⁷³ The expression "concrete and direct overall military advantage" refers to a military advantage that is foreseeable by the perpetrator at the relevant time. Such advantage may or may not be temporally or geographically related to the object of the attack. The fact that this crime admits the possibility of lawful incidental injury and collateral damage does not in any way justify any violation of the law applicable in armed conflict. It does not address justifications for war or other rules related to *jus ad bellum*. It reflects the proportionality requirement inherent in determining the legality of any military activity undertaken in the context of an armed conflict.

²⁷⁴ As opposed to the general rule set forth in paragraph 4 of the General Introduction, this knowledge element requires that the perpetrator make the value judgement as described therein. An evaluation of that value judgement must be based on the requisite information available to the perpetrator at the time.

²⁷⁵ The presence in the locality of persons specially protected under the Geneva Conventions of 1949 or of police forces retained for the sole purpose of maintaining law and order does not by itself render the locality a military objective.

Article 8 (2) (b) (vi)

Prop. 2013/14:146
Bilaga 7

War crime of killing or wounding a person *hors de combat*

Elements

1. The perpetrator killed or injured one or more persons.
2. Such person or persons were *hors de combat*.
3. The perpetrator was aware of the factual circumstances that established this status.
4. The conduct took place in the context of and was associated with an international armed conflict.
5. The perpetrator was aware of factual circumstances that established the existence of an armed conflict.

Article 8 (2) (b) (vii)-1

War crime of improper use of a flag of truce

Elements

1. The perpetrator used a flag of truce.
2. The perpetrator made such use in order to feign an intention to negotiate when there was no such intention on the part of the perpetrator.
3. The perpetrator knew or should have known of the prohibited nature of such use.²⁷⁶
4. The conduct resulted in death or serious personal injury.
5. The perpetrator knew that the conduct could result in death or serious personal injury.
6. The conduct took place in the context of and was associated with an international armed conflict.
7. The perpetrator was aware of factual circumstances that established the existence of an armed conflict.

²⁷⁶ This mental element recognizes the interplay between article 30 and article 32. The term "prohibited nature" denotes illegality.

Article 8 (2) (b) (vii)-2

War crime of improper use of a flag, insignia or uniform of the hostile party

Elements

1. The perpetrator used a flag, insignia or uniform of the hostile party.
2. The perpetrator made such use in a manner prohibited under the international law of armed conflict while engaged in an attack.
3. The perpetrator knew or should have known of the prohibited nature of such use.²⁷⁷
4. The conduct resulted in death or serious personal injury.
5. The perpetrator knew that the conduct could result in death or serious personal injury.
6. The conduct took place in the context of and was associated with an international armed conflict.
7. The perpetrator was aware of factual circumstances that established the existence of an armed conflict.

Article 8 (2) (b) (vii)-3

War crime of improper use of a flag, insignia or uniform of the United Nations

Elements

1. The perpetrator used a flag, insignia or uniform of the United Nations.
2. The perpetrator made such use in a manner prohibited under the international law of armed conflict.
3. The perpetrator knew of the prohibited nature of such use.²⁷⁸
4. The conduct resulted in death or serious personal injury.
5. The perpetrator knew that the conduct could result in death or serious personal injury.
6. The conduct took place in the context of and was associated with an international armed conflict.

²⁷⁷ This mental element recognizes the interplay between article 30 and article 32. The term "prohibited nature" denotes illegality.

²⁷⁸ This mental element recognizes the interplay between article 30 and article 32. The "should have known" test required in the other offences found in article 8 (2) (b) (vii) is not applicable here because of the variable and regulatory nature of the relevant prohibitions.

7. The perpetrator was aware of factual circumstances that established the existence of an armed conflict.

Prop. 2013/14:146
Bilaga 7

Article 8 (2) (b) (vii)-4

War crime of improper use of the distinctive emblems of the Geneva Conventions

Elements

1. The perpetrator used the distinctive emblems of the Geneva Conventions.
2. The perpetrator made such use for combatant purposes²⁷⁹ in a manner prohibited under the international law of armed conflict.
3. The perpetrator knew or should have known of the prohibited nature of such use.²⁸⁰
4. The conduct resulted in death or serious personal injury.
5. The perpetrator knew that the conduct could result in death or serious personal injury.
6. The conduct took place in the context of and was associated with an international armed conflict.
7. The perpetrator was aware of factual circumstances that established the existence of an armed conflict.

Article 8 (2) (b) (viii)

The transfer, directly or indirectly, by the Occupying Power of parts of its own civilian population into the territory it occupies, or the deportation or transfer of all or parts of the population of the occupied territory within or outside this territory

Elements

1. The perpetrator:
 - (a) Transferred²⁸¹ directly or indirectly, parts of its own population into the territory it occupies; or
 - (b) Deported or transferred all or parts of the population of the occupied territory within or outside this territory.

²⁷⁹ Combatant purposes” in these circumstances means purposes directly related to hostilities and not including medical, religious or similar activities.

²⁸⁰ This mental element recognizes the interplay between article 30 and article 32. The term “prohibited nature” denotes illegality.

²⁸¹ The term “transfer” needs to be interpreted in accordance with the relevant provisions of international humanitarian law.

2. The conduct took place in the context of and was associated with an international armed conflict.
3. The perpetrator was aware of factual circumstances that established the existence of an armed conflict.

Article 8 (2) (b) (ix)

War crime of attacking protected objects²⁸²

Elements

1. The perpetrator directed an attack.
2. The object of the attack was one or more buildings dedicated to religion, education, art, science or charitable purposes, historic monuments, hospitals or places where the sick and wounded are collected, which were not military objectives.
3. The perpetrator intended such building or buildings dedicated to religion, education, art, science or charitable purposes, historic monuments, hospitals or places where the sick and wounded are collected, which were not military objectives, to be the object of the attack.
4. The conduct took place in the context of and was associated with an international armed conflict.
5. The perpetrator was aware of factual circumstances that established the existence of an armed conflict.

Article 8 (2) (b) (x)-1

War crime of mutilation

Elements

1. The perpetrator subjected one or more persons to mutilation, in particular by permanently disfiguring the person or persons, or by permanently disabling or removing an organ or appendage.
2. The conduct caused death or seriously endangered the physical or mental health of such person or persons.
3. The conduct was neither justified by the medical, dental or hospital treatment of the person or persons concerned nor carried out in such person's or persons' interest.²⁸³

²⁸² The presence in the locality of persons specially protected under the Geneva Conventions of 1949 or of police forces retained for the sole purpose of maintaining law and order does not by itself render the locality a military objective.

4. Such person or persons were in the power of an adverse party.
5. The conduct took place in the context of and was associated with an international armed conflict.
6. The perpetrator was aware of factual circumstances that established the existence of an armed conflict.

Article 8 (2) (b) (x)-2

War crime of medical or scientific experiments

Elements

1. The perpetrator subjected one or more persons to a medical or scientific experiment.
2. The experiment caused death or seriously endangered the physical or mental health or integrity of such person or persons.
3. The conduct was neither justified by the medical, dental or hospital treatment of such person or persons concerned nor carried out in such person's or persons' interest.
4. Such person or persons were in the power of an adverse party.
5. The conduct took place in the context of and was associated with an international armed conflict.
6. The perpetrator was aware of factual circumstances that established the existence of an armed conflict.

Article 8 (2) (b) (xi)

War crime of treacherously killing or wounding

Elements

1. The perpetrator invited the confidence or belief of one or more persons that they were entitled to, or were obliged to accord, protection under rules of international law applicable in armed conflict.
2. The perpetrator intended to betray that confidence or belief.
3. The perpetrator killed or injured such person or persons.

²⁸³ Consent is not a defence to this crime. The crime prohibits any medical procedure which is not indicated by the state of health of the person concerned and which is not consistent with generally accepted medical standards which would be applied under similar medical circumstances to persons who are nationals of the party conducting the procedure and who are in no way deprived of liberty. This footnote also applies to the same element for article 8 (2) (b) (x)-2.

4. The perpetrator made use of that confidence or belief in killing or injuring such person or persons.
5. Such person or persons belonged to an adverse party.
6. The conduct took place in the context of and was associated with an international armed conflict.
7. The perpetrator was aware of factual circumstances that established the existence of an armed conflict.

Article 8 (2) (b) (xii)

War crime of denying quarter

Elements

1. The perpetrator declared or ordered that there shall be no survivors.
2. Such declaration or order was given in order to threaten an adversary or to conduct hostilities on the basis that there shall be no survivors.
3. The perpetrator was in a position of effective command or control over the subordinate forces to which the declaration or order was directed.
4. The conduct took place in the context of and was associated with an international armed conflict.
5. The perpetrator was aware of factual circumstances that established the existence of an armed conflict.

Article 8 (2) (b) (xiii)

War crime of destroying or seizing the enemy's property

Elements

1. The perpetrator destroyed or seized certain property.
2. Such property was property of a hostile party.
3. Such property was protected from that destruction or seizure under the international law of armed conflict.
4. The perpetrator was aware of the factual circumstances that established the status of the property.
5. The destruction or seizure was not justified by military necessity.
6. The conduct took place in the context of and was associated with an international armed conflict.

7. The perpetrator was aware of factual circumstances that established the existence of an armed conflict.

Prop. 2013/14:146
Bilaga 7

Article 8 (2) (b) (xiv)

War crime of depriving the nationals of the hostile power of rights or actions

Elements

1. The perpetrator effected the abolition, suspension or termination of admissibility in a court of law of certain rights or actions.
2. The abolition, suspension or termination was directed at the nationals of a hostile party.
3. The perpetrator intended the abolition, suspension or termination to be directed at the nationals of a hostile party.
4. The conduct took place in the context of and was associated with an international armed conflict.
5. The perpetrator was aware of factual circumstances that established the existence of an armed conflict.

Article 8 (2) (b) (xv)

War crime of compelling participation in military operations

Elements

1. The perpetrator coerced one or more persons by act or threat to take part in military operations against that person's own country or forces.
2. Such person or persons were nationals of a hostile party.
3. The conduct took place in the context of and was associated with an international armed conflict.
4. The perpetrator was aware of factual circumstances that established the existence of an armed conflict.

Article 8 (2) (b) (xvi)

War crime of pillaging

Elements

1. The perpetrator appropriated certain property.

2. The perpetrator intended to deprive the owner of the property and to appropriate it for private or personal use.²⁸⁴
3. The appropriation was without the consent of the owner.
4. The conduct took place in the context of and was associated with an international armed conflict.
5. The perpetrator was aware of factual circumstances that established the existence of an armed conflict.

Article 8 (2) (b) (xvii)

War crime of employing poison or poisoned weapons

Elements

1. The perpetrator employed a substance or a weapon that releases a substance as a result of its employment.
2. The substance was such that it causes death or serious damage to health in the ordinary course of events, through its toxic properties.
3. The conduct took place in the context of and was associated with an international armed conflict.
4. The perpetrator was aware of factual circumstances that established the existence of an armed conflict.

Article 8 (2) (b) (xviii)

War crime of employing prohibited gases, liquids, materials or devices

Elements

1. The perpetrator employed a gas or other analogous substance or device.
2. The gas, substance or device was such that it causes death or serious damage to health in the ordinary course of events, through its asphyxiating or toxic properties.²⁸⁵
3. The conduct took place in the context of and was associated with an international armed conflict.

²⁸⁴ As indicated by the use of the term "private or personal use", appropriations justified by military necessity cannot constitute the crime of pillaging.

²⁸⁵ Nothing in this element shall be interpreted as limiting or prejudicing in any way existing or developing rules of international law with respect to development, production, stockpiling and use of chemical weapons.

4. The perpetrator was aware of factual circumstances that established the existence of an armed conflict.

Prop. 2013/14:146
Bilaga 7

Article 8 (2) (b) (xix)

War crime of employing prohibited bullets

Elements

1. The perpetrator employed certain bullets.
2. The bullets were such that their use violates the international law of armed conflict because they expand or flatten easily in the human body.
3. The perpetrator was aware that the nature of the bullets was such that their employment would uselessly aggravate suffering or the wounding effect.
4. The conduct took place in the context of and was associated with an international armed conflict.
5. The perpetrator was aware of factual circumstances that established the existence of an armed conflict.

Article 8 (2) (b) (xx)

War crime of employing weapons, projectiles or materials or methods of warfare listed in the Annex to the Statute

Elements

[Elements will have to be drafted once weapons, projectiles or material or methods of warfare have been included in an annex to the Statute.]

Article 8 (2) (b) (xxi)

War crime of outrages upon personal dignity

Elements

1. The perpetrator humiliated, degraded or otherwise violated the dignity of one or more persons.²⁸⁶
2. The severity of the humiliation, degradation or other violation was of such degree as to be generally recognized as an outrage upon personal dignity.

²⁸⁶ For this crime, "persons" can include dead persons. It is understood that the victim need not personally be aware of the existence of the humiliation or degradation or other violation. This element takes into account relevant aspects of the cultural background of the victim.

3. The conduct took place in the context of and was associated with an international armed conflict.
4. The perpetrator was aware of factual circumstances that established the existence of an armed conflict.

Article 8 (2) (b) (xxii)-1

War crime of rape

Elements

1. The perpetrator invaded²⁸⁷ the body of a person by conduct resulting in penetration, however slight, of any part of the body of the victim or of the perpetrator with a sexual organ, or of the anal or genital opening of the victim with any object or any other part of the body.
2. The invasion was committed by force, or by threat of force or coercion, such as that caused by fear of violence, duress, detention, psychological oppression or abuse of power, against such person or another person, or by taking advantage of a coercive environment, or the invasion was committed against a person incapable of giving genuine consent.²⁸⁸
3. The conduct took place in the context of and was associated with an international armed conflict.
4. The perpetrator was aware of factual circumstances that established the existence of an armed conflict.

Article 8 (2) (b) (xxii)-2

War crime of sexual slavery²⁸⁹

Elements

1. The perpetrator exercised any or all of the powers attaching to the right of ownership over one or more persons, such as by purchasing, selling, lending or bartering such a person or persons, or by imposing on them a similar deprivation of liberty.²⁹⁰

²⁸⁷ The concept of "invasion" is intended to be broad enough to be gender-neutral.

²⁸⁸ It is understood that a person may be incapable of giving genuine consent if affected by natural, induced or age-related incapacity. This footnote also applies to the corresponding elements of article 8 (2) (b) (xxii)-3, 5 and 6.

²⁸⁹ Given the complex nature of this crime, it is recognized that its commission could involve more than one perpetrator as a part of a common criminal purpose.

²⁹⁰ It is understood that such deprivation of liberty may, in some circumstances, include exacting forced labour or otherwise reducing a person to servile status as defined in the Supplementary Convention on the Abolition of Slavery, the Slave Trade, and Institutions and Practices Similar to Slavery of 1956. It is also understood that the conduct described in this element includes trafficking in persons, in particular women and children.

2. The perpetrator caused such person or persons to engage in one or more acts of a sexual nature.
3. The conduct took place in the context of and was associated with an international armed conflict.
4. The perpetrator was aware of factual circumstances that established the existence of an armed conflict.

Prop. 2013/14:146
Bilaga 7

Article 8 (2) (b) (xxii)-3

War crime of enforced prostitution

Elements

1. The perpetrator caused one or more persons to engage in one or more acts of a sexual nature by force, or by threat of force or coercion, such as that caused by fear of violence, duress, detention, psychological oppression or abuse of power, against such person or persons or another person, or by taking advantage of a coercive environment or such person's or persons' incapacity to give genuine consent.
2. The perpetrator or another person obtained or expected to obtain pecuniary or other advantage in exchange for or in connection with the acts of a sexual nature.
3. The conduct took place in the context of and was associated with an international armed conflict.
4. The perpetrator was aware of factual circumstances that established the existence of an armed conflict.

Article 8 (2) (b) (xxii)-4

War crime of forced pregnancy

Elements

1. The perpetrator confined one or more women forcibly made pregnant, with the intent of affecting the ethnic composition of any population or carrying out other grave violations of international law.
2. The conduct took place in the context of and was associated with an international armed conflict.
3. The perpetrator was aware of factual circumstances that established the existence of an armed conflict.

Article 8 (2) (b) (xxii)-5

War crime of enforced sterilization

Elements

1. The perpetrator deprived one or more persons of biological reproductive capacity.²⁹¹
2. The conduct was neither justified by the medical or hospital treatment of the person or persons concerned nor carried out with their genuine consent.²⁹²
3. The conduct took place in the context of and was associated with an international armed conflict.
4. The perpetrator was aware of factual circumstances that established the existence of an armed conflict.

Article 8 (2) (b) (xxii)-6

War crime of sexual violence

Elements

1. The perpetrator committed an act of a sexual nature against one or more persons or caused such person or persons to engage in an act of a sexual nature by force, or by threat of force or coercion, such as that caused by fear of violence, duress, detention, psychological oppression or abuse of power, against such person or persons or another person, or by taking advantage of a coercive environment or such person's or persons' incapacity to give genuine consent.
2. The conduct was of a gravity comparable to that of a grave breach of the Geneva Conventions.
3. The perpetrator was aware of the factual circumstances that established the gravity of the conduct.
4. The conduct took place in the context of and was associated with an international armed conflict.
5. The perpetrator was aware of factual circumstances that established the existence of an armed conflict.

²⁹¹ The deprivation is not intended to include birth-control measures which have a non-permanent effect in practice.

²⁹² It is understood that "genuine consent" does not include consent obtained through deception.

Article 8 (2) (b) (xxiii)

War crime of using protected persons as shields

Elements

1. The perpetrator moved or otherwise took advantage of the location of one or more civilians or other persons protected under the international law of armed conflict.
2. The perpetrator intended to shield a military objective from attack or shield, favour or impede military operations.
3. The conduct took place in the context of and was associated with an international armed conflict.
4. The perpetrator was aware of factual circumstances that established the existence of an armed conflict.

Article 8 (2) (b) (xxiv)

War crime of attacking objects or persons using the distinctive emblems of the Geneva Conventions

Elements

1. The perpetrator attacked one or more persons, buildings, medical units or transports or other objects using, in conformity with international law, a distinctive emblem or other method of identification indicating protection under the Geneva Conventions.
2. The perpetrator intended such persons, buildings, units or transports or other objects so using such identification to be the object of the attack.
3. The conduct took place in the context of and was associated with an international armed conflict.
4. The perpetrator was aware of factual circumstances that established the existence of an armed conflict.

Article 8 (2) (b) (xxv)

War crime of starvation as a method of warfare

Elements

1. The perpetrator deprived civilians of objects indispensable to their survival.
2. The perpetrator intended to starve civilians as a method of warfare.
3. The conduct took place in the context of and was associated with an international armed conflict.

4. The perpetrator was aware of factual circumstances that established the existence of an armed conflict.

Article 8 (2) (b) (xxvi)

War crime of using, conscripting or enlisting children

Elements

1. The perpetrator conscripted or enlisted one or more persons into the national armed forces or used one or more persons to participate actively in hostilities.
2. Such person or persons were under the age of 15 years.
3. The perpetrator knew or should have known that such person or persons were under the age of 15 years.
4. The conduct took place in the context of and was associated with an international armed conflict.
5. The perpetrator was aware of factual circumstances that established the existence of an armed conflict.

Article 8 (2) (c)

Article 8 (2) (c) (i)-1

War crime of murder

Elements

1. The perpetrator killed one or more persons.
2. Such person or persons were either *hors de combat*, or were civilians, medical personnel, or religious personnel²⁹³ taking no active part in the hostilities.
3. The perpetrator was aware of the factual circumstances that established this status.
4. The conduct took place in the context of and was associated with an armed conflict not of an international character.
5. The perpetrator was aware of factual circumstances that established the existence of an armed conflict.

²⁹³ The term "religious personnel" includes those non-confessional non-combatant military personnel carrying out a similar function.

War crime of mutilation

Elements

1. The perpetrator subjected one or more persons to mutilation, in particular by permanently disfiguring the person or persons, or by permanently disabling or removing an organ or appendage.
2. The conduct was neither justified by the medical, dental or hospital treatment of the person or persons concerned nor carried out in such person's or persons' interests.
3. Such person or persons were either *hors de combat*, or were civilians, medical personnel or religious personnel taking no active part in the hostilities.
4. The perpetrator was aware of the factual circumstances that established this status.
5. The conduct took place in the context of and was associated with an armed conflict not of an international character.
6. The perpetrator was aware of factual circumstances that established the existence of an armed conflict.

Article 8 (2) (c) (i)-3

War crime of cruel treatment

Elements

1. The perpetrator inflicted severe physical or mental pain or suffering upon one or more persons.
2. Such person or persons were either *hors de combat*, or were civilians, medical personnel, or religious personnel taking no active part in the hostilities.
3. The perpetrator was aware of the factual circumstances that established this status.
4. The conduct took place in the context of and was associated with an armed conflict not of an international character.
5. The perpetrator was aware of factual circumstances that established the existence of an armed conflict.

Article 8 (2) (c) (i)-4

War crime of torture

Elements

1. The perpetrator inflicted severe physical or mental pain or suffering upon one or more persons.
2. The perpetrator inflicted the pain or suffering for such purposes as: obtaining information or a confession, punishment, intimidation or coercion or for any reason based on discrimination of any kind.
3. Such person or persons were either *hors de combat*, or were civilians, medical personnel or religious personnel taking no active part in the hostilities.
4. The perpetrator was aware of the factual circumstances that established this status.
5. The conduct took place in the context of and was associated with an armed conflict not of an international character.
6. The perpetrator was aware of factual circumstances that established the existence of an armed conflict.

Article 8 (2) (c) (ii)

War crime of outrages upon personal dignity

Elements

1. The perpetrator humiliated, degraded or otherwise violated the dignity of one or more persons.²⁹⁴
2. The severity of the humiliation, degradation or other violation was of such degree as to be generally recognized as an outrage upon personal dignity.
3. Such person or persons were either *hors de combat*, or were civilians, medical personnel or religious personnel taking no active part in the hostilities.
4. The perpetrator was aware of the factual circumstances that established this status.
5. The conduct took place in the context of and was associated with an armed conflict not of an international character.

²⁹⁴ For this crime, "persons" can include dead persons. It is understood that the victim need not personally be aware of the existence of the humiliation or degradation or other violation. This element takes into account relevant aspects of the cultural background of the victim.

6. The perpetrator was aware of factual circumstances that established the existence of an armed conflict.

Prop. 2013/14:146
Bilaga 7

Article 8 (2) (c) (iii)

War crime of taking hostages

Elements

1. The perpetrator seized, detained or otherwise held hostage one or more persons.
2. The perpetrator threatened to kill, injure or continue to detain such person or persons.
3. The perpetrator intended to compel a State, an international organization, a natural or legal person or a group of persons to act or refrain from acting as an explicit or implicit condition for the safety or the release of such person or persons.
4. Such person or persons were either *hors de combat*, or were civilians, medical personnel or religious personnel taking no active part in the hostilities.
5. The perpetrator was aware of the factual circumstances that established this status.
6. The conduct took place in the context of and was associated with an armed conflict not of an international character.
7. The perpetrator was aware of factual circumstances that established the existence of an armed conflict.

Article 8 (2) (c) (iv)

War crime of sentencing or execution without due process

Elements

1. The perpetrator passed sentence or executed one or more persons.²⁹⁵
2. Such person or persons were either *hors de combat*, or were civilians, medical personnel or religious personnel taking no active part in the hostilities.
3. The perpetrator was aware of the factual circumstances that established this status.

²⁹⁵ The elements laid down in these documents do not address the different forms of individual criminal responsibility, as enunciated in articles 25 and 28 of the Statute.

4. There was no previous judgement pronounced by a court, or the court that rendered judgement was not "regularly constituted", that is, it did not afford the essential guarantees of independence and impartiality, or the court that rendered judgement did not afford all other judicial guarantees generally recognized as indispensable under international law.²⁹⁶

5. The perpetrator was aware of the absence of a previous judgement or of the denial of relevant guarantees and the fact that they are essential or indispensable to a fair trial.

6. The conduct took place in the context of and was associated with an armed conflict not of an international character.

7. The perpetrator was aware of factual circumstances that established the existence of an armed conflict.

Article 8 (2) (e)

Article 8 (2) (e) (i)

War crime of attacking civilians

Elements

1. The perpetrator directed an attack.
2. The object of the attack was a civilian population as such or individual civilians not taking direct part in hostilities.
3. The perpetrator intended the civilian population as such or individual civilians not taking direct part in hostilities to be the object of the attack.
4. The conduct took place in the context of and was associated with an armed conflict not of an international character.
5. The perpetrator was aware of factual circumstances that established the existence of an armed conflict.

²⁹⁶ With respect to elements 4 and 5, the Court should consider whether, in the light of all relevant circumstances, the cumulative effect of factors with respect to guarantees deprived the person or persons of a fair trial.

War crime of attacking objects or persons using the distinctive emblems of the Geneva Conventions

Elements

1. The perpetrator attacked one or more persons, buildings, medical units or transports or other objects using, in conformity with international law, a distinctive emblem or other method of identification indicating protection under the Geneva Conventions.
2. The perpetrator intended such persons, buildings, units or transports or other objects so using such identification to be the object of the attack.
3. The conduct took place in the context of and was associated with an armed conflict not of an international character.
4. The perpetrator was aware of factual circumstances that established the existence of an armed conflict.

Article 8 (2) (e) (iii)

War crime of attacking personnel or objects involved in a humanitarian assistance or peacekeeping mission

Elements

1. The perpetrator directed an attack.
2. The object of the attack was personnel, installations, material, units or vehicles involved in a humanitarian assistance or peacekeeping mission in accordance with the Charter of the United Nations.
3. The perpetrator intended such personnel, installations, material, units or vehicles so involved to be the object of the attack.
4. Such personnel, installations, material, units or vehicles were entitled to that protection given to civilians or civilian objects under the international law of armed conflict.
5. The perpetrator was aware of the factual circumstances that established that protection.
6. The conduct took place in the context of and was associated with an armed conflict not of an international character.
7. The perpetrator was aware of factual circumstances that established the existence of an armed conflict.

Article 8 (2) (e) (iv)

War crime of attacking protected objects²⁹⁷

Elements

1. The perpetrator directed an attack.
2. The object of the attack was one or more buildings dedicated to religion, education, art, science or charitable purposes, historic monuments, hospitals or places where the sick and wounded are collected, which were not military objectives.
3. The perpetrator intended such building or buildings dedicated to religion, education, art, science or charitable purposes, historic monuments, hospitals or places where the sick and wounded are collected, which were not military objectives, to be the object of the attack.
4. The conduct took place in the context of and was associated with an armed conflict not of an international character.
5. The perpetrator was aware of factual circumstances that established the existence of an armed conflict.

Article 8 (2) (e) (v)

War crime of pillaging

Elements

1. The perpetrator appropriated certain property.
2. The perpetrator intended to deprive the owner of the property and to appropriate it for private or personal use.²⁹⁸
3. The appropriation was without the consent of the owner.
4. The conduct took place in the context of and was associated with an armed conflict not of an international character.
5. The perpetrator was aware of factual circumstances that established the existence of an armed conflict.

²⁹⁷ The presence in the locality of persons specially protected under the Geneva Conventions of 1949 or of police forces retained for the sole purpose of maintaining law and order does not by itself render the locality a military objective.

²⁹⁸ As indicated by the use of the term "private or personal use", appropriations justified by military necessity cannot constitute the crime of pillaging.

War crime of rape

Elements

1. The perpetrator invaded²⁹⁹ the body of a person by conduct resulting in penetration, however slight, of any part of the body of the victim or of the perpetrator with a sexual organ, or of the anal or genital opening of the victim with any object or any other part of the body.
2. The invasion was committed by force, or by threat of force or coercion, such as that caused by fear of violence, duress, detention, psychological oppression or abuse of power, against such person or another person, or by taking advantage of a coercive environment, or the invasion was committed against a person incapable of giving genuine consent.³⁰⁰
3. The conduct took place in the context of and was associated with an armed conflict not of an international character.
4. The perpetrator was aware of factual circumstances that established the existence of an armed conflict.

Article 8 (2) (e) (vi)-2

War crime of sexual slavery³⁰¹

Elements

1. The perpetrator exercised any or all of the powers attaching to the right of ownership over one or more persons, such as by purchasing, selling, lending or bartering such a person or persons, or by imposing on them a similar deprivation of liberty.³⁰²
2. The perpetrator caused such person or persons to engage in one or more acts of a sexual nature.
3. The conduct took place in the context of and was associated with an armed conflict not of an international character.
4. The perpetrator was aware of factual circumstances that established the existence of an armed conflict.

²⁹⁹ The concept of "invasion" is intended to be broad enough to be gender-neutral.

³⁰⁰ It is understood that a person may be incapable of giving genuine consent if affected by natural, induced or age-related incapacity. This footnote also applies to the corresponding elements in article 8 (2) (e) (vi)-3, 5 and 6.

³⁰¹ Given the complex nature of this crime, it is recognized that its commission could involve more than one perpetrator as a part of a common criminal purpose.

³⁰² It is understood that such deprivation of liberty may, in some circumstances, include exacting forced labour or otherwise reducing a person to servile status as defined in the Supplementary Convention on the Abolition of Slavery, the Slave Trade, and Institutions and Practices Similar to Slavery of 1956. It is also understood that the conduct described in this element includes trafficking in persons, in particular women and children.

Article 8 (2) (e) (vi)-3

War crime of enforced prostitution

Elements

1. The perpetrator caused one or more persons to engage in one or more acts of a sexual nature by force, or by threat of force or coercion, such as that caused by fear of violence, duress, detention, psychological oppression or abuse of power, against such person or persons or another person, or by taking advantage of a coercive environment or such person's or persons' incapacity to give genuine consent.
2. The perpetrator or another person obtained or expected to obtain pecuniary or other advantage in exchange for or in connection with the acts of a sexual nature.
3. The conduct took place in the context of and was associated with an armed conflict not of an international character.
4. The perpetrator was aware of factual circumstances that established the existence of an armed conflict.

Article 8 (2) (e) (vi)-4

War crime of forced pregnancy

Elements

1. The perpetrator confined one or more women forcibly made pregnant, with the intent of affecting the ethnic composition of any population or carrying out other grave violations of international law.
2. The conduct took place in the context of and was associated with an armed conflict not of an international character.
3. The perpetrator was aware of factual circumstances that established the existence of an armed conflict.

Article 8 (2) (e) (vi)-5

War crime of enforced sterilization

Elements

1. The perpetrator deprived one or more persons of biological reproductive capacity.³⁰³

³⁰³ The deprivation is not intended to include birth-control measures which have a non-permanent effect in practice.

2. The conduct was neither justified by the medical or hospital treatment of the person or persons concerned nor carried out with their genuine consent.³⁰⁴

Prop. 2013/14:146
Bilaga 7

3. The conduct took place in the context of and was associated with an armed conflict not of an international character.

4. The perpetrator was aware of factual circumstances that established the existence of an armed conflict.

Article 8 (2) (e) (vi)-6

War crime of sexual violence

Elements

1. The perpetrator committed an act of a sexual nature against one or more persons or caused such person or persons to engage in an act of a sexual nature by force, or by threat of force or coercion, such as that caused by fear of violence, duress, detention, psychological oppression or abuse of power, against such person or persons or another person, or by taking advantage of a coercive environment or such person's or persons' incapacity to give genuine consent.

2. The conduct was of a gravity comparable to that of a serious violation of article 3 common to the four Geneva Conventions.

3. The perpetrator was aware of the factual circumstances that established the gravity of the conduct.

4. The conduct took place in the context of and was associated with an armed conflict not of an international character.

5. The perpetrator was aware of factual circumstances that established the existence of an armed conflict.

Article 8 (2) (e) (vii)

War crime of using, conscripting and enlisting children

Elements

1. The perpetrator conscripted or enlisted one or more persons into an armed force or group or used one or more persons to participate actively in hostilities.

2. Such person or persons were under the age of 15 years.

3. The perpetrator knew or should have known that such person or persons were under the age of 15 years.

³⁰⁴ It is understood that "genuine consent" does not include consent obtained through deception.

4. The conduct took place in the context of and was associated with an armed conflict not of an international character.
5. The perpetrator was aware of factual circumstances that established the existence of an armed conflict.

Article 8 (2) (e) (viii)

War crime of displacing civilians

Elements

1. The perpetrator ordered a displacement of a civilian population.
2. Such order was not justified by the security of the civilians involved or by military necessity.
3. The perpetrator was in a position to effect such displacement by giving such order.
4. The conduct took place in the context of and was associated with an armed conflict not of an international character.
5. The perpetrator was aware of factual circumstances that established the existence of an armed conflict.

Article 8 (2) (e) (ix)

War crime of treacherously killing or wounding

Elements

1. The perpetrator invited the confidence or belief of one or more combatant adversaries that they were entitled to, or were obliged to accord, protection under rules of international law applicable in armed conflict.
2. The perpetrator intended to betray that confidence or belief.
3. The perpetrator killed or injured such person or persons.
4. The perpetrator made use of that confidence or belief in killing or injuring such person or persons.
5. Such person or persons belonged to an adverse party.
6. The conduct took place in the context of and was associated with an armed conflict not of an international character.
7. The perpetrator was aware of factual circumstances that established the existence of an armed conflict.

War crime of denying quarter

Elements

1. The perpetrator declared or ordered that there shall be no survivors.
2. Such declaration or order was given in order to threaten an adversary or to conduct hostilities on the basis that there shall be no survivors.
3. The perpetrator was in a position of effective command or control over the subordinate forces to which the declaration or order was directed.
4. The conduct took place in the context of and was associated with an armed conflict not of an international character.
5. The perpetrator was aware of factual circumstances that established the existence of an armed conflict.

Article 8 (2) (e) (xi)-1

War crime of mutilation

Elements

1. The perpetrator subjected one or more persons to mutilation, in particular by permanently disfiguring the person or persons, or by permanently disabling or removing an organ or appendage.
2. The conduct caused death or seriously endangered the physical or mental health of such person or persons.
3. The conduct was neither justified by the medical, dental or hospital treatment of the person or persons concerned nor carried out in such person's or persons' interest.³⁰⁵
4. Such person or persons were in the power of another party to the conflict.
5. The conduct took place in the context of and was associated with an armed conflict not of an international character.
6. The perpetrator was aware of factual circumstances that established the existence of an armed conflict.

³⁰⁵ Consent is not a defence to this crime. The crime prohibits any medical procedure which is not indicated by the state of health of the person concerned and which is not consistent with generally accepted medical standards which would be applied under similar medical circumstances to persons who are nationals of the party conducting the procedure and who are in no way deprived of liberty. This footnote also applies to the similar element in article 8 (2) (e) (xi)-2.

Article 8 (2) (e) (xi)-2

War crime of medical or scientific experiments

Elements

1. The perpetrator subjected one or more persons to a medical or scientific experiment.
2. The experiment caused the death or seriously endangered the physical or mental health or integrity of such person or persons.
3. The conduct was neither justified by the medical, dental or hospital treatment of such person or persons concerned nor carried out in such person's or persons' interest.
4. Such person or persons were in the power of another party to the conflict.
5. The conduct took place in the context of and was associated with an armed conflict not of an international character.
6. The perpetrator was aware of factual circumstances that established the existence of an armed conflict.

Article 8 (2) (e) (xii)

War crime of destroying or seizing the enemy's property

Elements

1. The perpetrator destroyed or seized certain property.
2. Such property was property of an adversary.
3. Such property was protected from that destruction or seizure under the international law of armed conflict.
4. The perpetrator was aware of the factual circumstances that established the status of the property.
5. The destruction or seizure was not required by military necessity.
6. The conduct took place in the context of and was associated with an armed conflict not of an international character.
7. The perpetrator was aware of factual circumstances that established the existence of an armed conflict.

**Brottskriterierna (Elements of Crimes) artiklarna
8:2 e (xiii) – (xv)**

Prop. 2013/14:146
Bilaga 8

Annex II

Elements of Crimes

*Add the following elements to the Elements of Crimes:*¹

Article 8 (2) (e) (xiii)

War crime of employing poison or poisoned weapons

Elements

1. The perpetrator employed a substance or a weapon that releases a substance as a result of its employment.
2. The substance was such that it causes death or serious damage to health in the ordinary course of events, through its toxic properties.
3. The conduct took place in the context of and was associated with an armed conflict not of an international character.
4. The perpetrator was aware of factual circumstances that established the existence of an armed conflict.

Article 8 (2) (e) (xiv)

War crime of employing prohibited gases, liquids, materials or devices

Elements

1. The perpetrator employed a gas or other analogous substance or device.
2. The gas, substance or device was such that it causes death or serious damage to health in the ordinary course of events, through its asphyxiating or toxic properties.¹
3. The conduct took place in the context of and was associated with an armed conflict not of an international character.
4. The perpetrator was aware of factual circumstances that established the existence of an armed conflict.

Article 8 (2) (e) (xv)

War crime of employing prohibited bullets

Elements

1. The perpetrator employed certain bullets.
2. The bullets were such that their use violates the international law of armed conflict because they expand or flatten easily in the human body.

¹ Nothing in this element shall be interpreted as limiting or prejudicing in any way existing or developing rules of international law with respect to the development, production, stockpiling and use of chemical weapons.

3. The perpetrator was aware that the nature of the bullets was such that their employment would uselessly aggravate suffering or the wounding effect.

4. The conduct took place in the context of and was associated with an armed conflict not of an international character.

5. The perpetrator was aware of factual circumstances that established the existence of an armed conflict.

--- 0 ---

1 Förslag till lag om straff för folkmord, brott mot mänskligheten och krigsförbrytelser

Härigenom föreskrivs följande.

Folkmord

1 § För *folkmord* döms den som, i syfte att helt eller delvis förinta en nationell, etnisk eller rasmässigt bestämd eller religiös folkgrupp som sådan,

1. dödar en medlem av folkgruppen,
2. tillfogar en medlem av folkgruppen allvarlig smärta eller skada eller utsätter denne för svårt lidande,
3. påtvingar medlemmar av folkgruppen levnadsvillkor som är ägnade att medföra att folkgruppen helt eller delvis förintas,
4. vidtar åtgärder i avsikt att förhindra att barn föds inom folkgruppen, eller
5. genom tvång för över ett barn som inte fyllt arton år från folkgruppen till en annan grupp.

Straffet är fängelse på viss tid, lägst fyra och högst arton år, eller på livstid.

Brott mot mänskligheten

2 § För *brott mot mänskligheten* döms, om gärningen utgör eller ingår som ett led i ett omfattande eller systematiskt angrepp riktat mot en grupp civila, den som

1. dödar en person som ingår i gruppen,
2. tillfogar en person som ingår i gruppen allvarlig smärta eller skada eller utsätter denne för svårt lidande genom tortyr eller annan omänsklig behandling,
3. utsätter en person som ingår i gruppen för ett allvarligt sexuellt övergrepp genom våldtäkt, påtvingad prostitution eller annan till sitt allvar jämförbar gärning,
4. i syfte att påverka den etniska sammansättningen av en befolkning eller föröva andra svåra överträdelser av allmän folkrätt, frihetsberövar en kvinna som ingår i gruppen och som med tvång gjorts havande,
5. förorsakar att en person som ingår i gruppen kommer i tvångsarbete, sexuellt slaveri eller annat sådant tvångstillstånd,
6. i strid med allmän folkrätt deporterar eller tvångsflyttar en person som ingår i gruppen,
7. i strid med allmän folkrätt frihetsberövar någon som ingår i gruppen,
8. utsätter personer som ingår i gruppen för förföljelse genom att i strid med allmän folkrätt beröva dem grundläggande rättigheter på grund av politiska, rasmässiga, nationella, etniska, kulturella, religiösa, könsmässiga eller andra, enligt allmän folkrätt otillåtna motiv, eller

9. för en stats eller politisk organisations räkning, eller med dess tillstånd, stöd eller samtycke, i syfte att undandra en person i gruppen från rättsligt skydd under en längre tid

a) frihetsberövar denne om frihetsberövandet följs av en vägran att erkänna detta eller att lämna information om personens öde eller uppehållsort,

b) sedan ett frihetsberövande skett vägrar att erkänna detta eller att lämna information om den frihetsberövades öde eller uppehållsort, eller

c) sedan en sådan vägran skett vidmakthåller ett frihetsberövande.

Straffet är fängelse på viss tid, lägst fyra och högst arton år, eller på livstid.

Krigsförbrytelser

Skyddad person

3 § Med skyddad person avses i denna lag den såsom sårad, sjuk, skeppsbruten, krigsfånge, civil eller i annan egenskap åtnjuter särskilt skydd enligt Genèvekonventionerna den 12 augusti 1949, det första tilläggsprotokollet till dessa från 1977 eller annars enligt allmän folkrätt tillämplig i väpnad konflikt eller under ockupation.

Krigsförbrytelse mot person

4 § För *krigsförbrytelse* döms, om gärningen ingår som ett led i eller på annat sätt står i samband med en väpnad konflikt eller ockupation, den som

1. dödar en skyddad person,

2. tillfogar en skyddad person allvarlig smärta eller skada eller utsätter denne för svårt lidande genom tortyr eller annan omänsklig behandling,

3. utsätter en skyddad person för medicinsk behandling eller vetenskapligt experiment som inte sker i personens intresse och som innebär allvarlig fara för hans eller hennes liv eller hälsa,

4. skadar en person som är försatt ur stridbart skick,

5. utsätter en skyddad person för allvarligt sexuellt övergrepp genom våldtäkt, sexuellt slaveri, påtvingad prostitution eller annan till sitt allvar jämförbar gärning,

6. i syfte att påverka den etniska sammansättningen av en befolkning eller föröva andra svåra överträdelser av allmän folkrätt, frihetsberövar en skyddad person av kvinnligt kön som med tvång gjorts havande,

7. utsätter en skyddad person för förödmjukande eller nedsättande behandling som är ägnad att allvarligt kränka den personliga värdigheten,

8. i strid med allmän folkrätt deporterar eller tvångsförflyttar en skyddad person,

9. verkställer eller dömer ut ett straff mot en skyddad person utan att han eller hon först fått en rättvis rättegång,

10. i syfte att förmå en stat, person eller organisation att utföra eller underlåta en handling, tar en skyddad person som gisslan, eller

11. när det gäller barn som inte fyllt

a) arton år, använder barnet för direkt deltagande i fientligheterna, rekryterar barnet till väpnade grupper eller genom obligatorisk rekrytering tar ut barnet till nationella väpnade styrkor, eller

b) sexton år, genom frivillig rekrytering tar ut barnet till nationella väpnade styrkor.

Straffet är fängelse i högst sex år.

5 § För *krigsförbrytelse* döms, om gärningen ingår som ett led i eller på annat sätt står i samband med en internationell väpnad konflikt eller ockupation, den som

1. för en ockupationsmakts räkning låter förflytta en del av den egna civilbefolkningen till ett ockuperat område,

2. tvingar en medborgare i en stat som är motpart i konflikten att delta i militära operationer mot den egna staten eller en skyddad person att tjänstgöra i en fientlig makts väpnade styrkor, eller

3. i strid med allmän folkrätt frihetsberövar en skyddad person eller på ett oförsvarligt sätt dröjer med att sända hem en krigsfånge eller en civil person som berövats friheten.

Straffet är fängelse i högst sex år.

Krigsförbrytelse mot egendom

6 § För *krigsförbrytelse* döms, om gärningen ingår som ett led i eller på annat sätt står i samband med en väpnad konflikt eller ockupation, den som plundrar eller, utan att det är nödvändigt av militära skäl, i stor omfattning förstör, tillägnar sig eller beslagtar annans egendom.

Straffet är fängelse i högst sex år.

Krigsförbrytelse genom upphävande av rätten till domstolsprövning

7 § För *krigsförbrytelse* döms, om gärningen ingår som ett led i eller på annat sätt står i samband med en internationell väpnad konflikt eller ockupation, den som helt eller i betydande omfattning upphäver motpartens medborgares rätt till prövning i domstol av civila eller andra medborgerliga rättigheter.

Straffet är fängelse i högst sex år.

Krigsförbrytelse mot särskilt skyddade insatser eller kännetecken

8 § För *krigsförbrytelse* döms, om gärningen ingår som ett led i eller på annat sätt står i samband med en väpnad konflikt eller ockupation, den som

1. riktar ett anfall mot personal, anläggningar, materiel, enheter eller fordon som deltar i en humanitär biståndsinsats eller i en fredsfrämjande insats i enlighet med Förenta nationernas stadga, under förutsättning att dessa är berättigade till det skydd som tillkommer civila eller civil egendom enligt allmän folkrätt,

2. riktar ett anfall mot personal, byggnader, utrustning, medicinska enheter eller transporter som i enlighet med allmän folkrätt har rätt att bära röda korsets eller röda halvmånens eller något annat på motsvarande sätt erkänt internationellt kännetecken, eller

3. i strid med allmän folkrätt använder ett kännetecken som avses under 2 för militära ändamål eller parlamentärflagga, Förenta nationernas flagga, fiendens flagga eller militära beteckningar och uniform, på ett sätt som leder till död eller allvarlig personskada.

Straffet är fängelse i högst sex år.

Krigsförbrytelse genom användande av förbjudna stridsmetoder

9 § För *krigsförbrytelse* döms, om gärningen ingår som ett led i eller på annat sätt står i samband med en väpnad konflikt eller ockupation, den som

1. riktar ett anfall mot en civilbefolkning som sådan eller mot enskilda civila som inte direkt deltar i fientligheterna,

2. riktar ett anfall mot byggnader som är avsedda för religion, undervisning, konst, vetenskap eller välgörande ändamål, mot historiska minnesmärken, kulturegendom, sjukhus eller uppsamlingsplatser för sjuka och sårade eller mot annan civil egendom, som inte utgör ett militärt mål,

3. riktar ett anfall mot städer, byar, bostäder eller byggnader som inte försvaras och som inte utgör ett militärt mål,

4. riktar ett anfall mot ett militärt mål i medvetande om att anfallet kommer att leda till att civila kommer att dödas eller skadas, civil egendom förstöras eller den naturliga miljön förorsakas vidsträckta, långvariga och allvarliga skador i en omfattning som saknar proportion i förhållande till den konkreta och omedelbara övergripande militära fördel som kan förväntas,

5. med användning av förrädiskt förfarande dödar eller skadar någon som tillhör motpartens nationella väpnade styrkor eller väpnade grupper,

6. beordrar eller hotar med att pardon inte kommer att ges,

7. använder en skyddad person för att genom hans eller hennes närvaro motverka att motparten går till anfall mot vissa platser, områden eller väpnade styrkor eller grupper eller för att främja egna militära operationer, eller

8. i avsikt att utnyttja utsvaltning av en civilbefolkning som stridsmetod berövar denna förnödenheter som är nödvändiga för dess överlevnad, däribland i strid med allmän folkrätt förhindrar hjälpsändningar.

Straffet är fängelse i högst sex år.

Krigsförbrytelse genom användande av förbjudna stridsmedel

10 § För *krigsförbrytelse* döms, om gärningen ingår som ett led i eller på annat sätt står i samband med en väpnad konflikt eller ockupation, den som

1. använder gift eller giftiga vapen,

2. använder biologiska eller kemiska vapen, eller

3. i strid med allmän folkrätt använder annat stridsmedel av sådan beskaffenhet att det kan förorsaka överflödigt skada eller onödigt lidande eller som är urskillningslöst.

Straffet är fängelse i högst sex år.

Grovt brott

11 § Är brott som avses i 4–10 §§ att anse som grovt, döms för *grovt krigsförbrytelse* till fängelse på viss tid, lägst fyra och högst arton år, eller på livstid. Vid bedömning av om brottet är grovt ska särskilt beaktas om gärningen ingått som ett led i en plan eller politik eller som en del av en omfattande brottslighet eller om gärningen förorsakat död,

Subjektivt rekvisit avseende barns ålder

12 § Till ansvar som enligt 1 § första stycket 5 eller 4 § första stycket 11 är föreskrivet för en gärning som begås mot en person under viss ålder ska även den dömas som inte insåg men hade skälig anledning att anta att barnet inte uppnått den föreskrivna åldern.

Ansvar för förmän

Utvidgat gärningsmannaskap

13 § En militär eller civil förman som underlåter att vidta de för honom eller henne möjliga åtgärderna som är nödvändiga och skäliga för att förhindra att folkmord, brott mot mänskligheten eller krigsförbrytelse begås av en underlydande som står under förmannens lydnad och effektiva kontroll ska anses som gärningsman.

Underlåtenhet att utöva kontroll

14 § En militär eller civil förman som uppsåtligen eller av grov oaktsamhet underlåter att utöva särskild tillsyn över en underlydande som står under hans eller hennes lydnad och effektiva kontroll ska dömas för *underlåtenhet att utöva kontroll* till fängelse i högst fyra år om den underlydande begår folkmord, brott mot mänskligheten eller krigsförbrytelse som förmannen borde ha förutsett och har kunnat förhindra.

Underlåtenhet att anmäla brott

15 § En militär eller civil förman som, när det kan ske utan fara för honom eller henne själv, underlåter att för undersökning och lagföring anmäla skälig misstanke om att en underlydande som står under hans eller hennes lydnad och effektiva kontroll har begått folkmord, brott mot mänskligheten eller krigsförbrytelse ska dömas för *underlåtenhet att anmäla brott* till fängelse i högst fyra år.

Försök m.m.

16 § För försök, förberedelse eller stämpling till och underlåtenhet att avslöja folkmord, brott mot mänskligheten och krigsförbrytelse döms till ansvar enligt vad som sägs i 23 kap. brottsbalken.

Denna lag träder i kraft den 1 januari 2014, då lagen (1964:169) om straff för folkmord upphävs.

2 Förslag till lag om ändring i brottsbalken

Härigenom föreskrivs ifråga om brottsbalken
dels att 22 kap. 6 och 8 §§ ska upphöra att gälla,
dels att 2 kap. 3 §, 22 kap. 6 a–6 c §§ samt 35 kap. 2 § ska ha följande lydelse.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

2 kap

3 §¹

För brott som begåtts utom riket döms även i annat fall än som avses i 2 § efter svensk lag och vid svensk domstol,

1. om brottet förövats på svenskt fartyg eller luftfartyg, eller om det begåtts i tjänsten av befälhavaren eller någon som tillhörde besättningen på sådant fartyg,

2. om brottet begåtts av någon som tillhör Försvarsmakten på ett område där en avdelning av Försvarsmakten befann sig eller om det begåtts av någon annan på ett sådant område och avdelningen befann sig där för annat ändamål än övning,

3. om brottet begåtts vid tjänstgöring utom riket av någon som är anställd i Försvarsmakten och tjänstgör i en internationell militär insats eller som tillhör Polisens utlandsstyrka,

3 a. om brottet har begåtts i tjänsten utom riket av en polisman, tulltjänsteman eller tjänsteman vid Kustbevakningen, som utför gränsöverskridande arbetsuppgifter enligt en internationell överenskommelse som Sverige har tillträtt,

4. om brottet förövats mot Sverige, svensk kommun eller annan menighet eller svensk allmän inrättning,

5. om brottet begåtts inom område som *ej* tillhör någon stat och förövats mot svensk medborgare, svensk sammanslutning eller enskild inrättning eller mot utlänning med hemvist i Sverige,

6. om brottet är kapning, sjö- eller luftfartssabotage, flygplatssabotage, penningförfalskning, försök till sådana brott, *folkrättsbrott*, olovlig befattning med kemiska vapen, olovlig befattning med minor, osann eller ovarsam utsaga inför en internationell domstol, terroristbrott enligt 2 § lagen (2003:148) om straff för

5. om brottet begåtts inom område som *inte* tillhör någon stat och förövats mot svensk medborgare, svensk sammanslutning eller enskild inrättning eller mot utlänning med hemvist i Sverige,

6. om brottet är kapning, sjö- eller luftfartssabotage, flygplatssabotage, penningförfalskning, försök till sådana brott, olovlig befattning med kemiska vapen, olovlig befattning med minor, osann eller ovarsam utsaga inför en internationell domstol, terroristbrott enligt 2 § lagen (2003:148) om straff för

¹ Senaste lydelse 2010:636.

terroristbrott, försök till sådant
brott, brott som avses i 5 § samma
lag eller om brottet riktats mot
Internationella
brottmålsdomstolens rättskipning,
eller

terroristbrott, försök till sådant
brott, brott som avses i 5 § samma
lag, *brott enligt lagen (2014:xx)
om straff för folkmord, brott mot
mänskligheten och
krigsförbrytelser, uppvigling enligt
16 kap. 5 § som består i en
omedelbar och offentlig
uppmaning till att begå folkmord*
eller om brottet riktats mot
Internationella
brottmålsdomstolens rättskipning,
eller

7. om det lindrigaste straff som i svensk lag är stadgat för brottet är
fängelse i fyra år eller däröver.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

22 kap.
6 a §²

Den som

1. utvecklar, producerar eller på annat sätt förvärvar, lagrar eller
bibehåller kemiska vapen eller överför, direkt eller indirekt, kemiska
vapen till någon,

2. använder kemiska vapen,

3. deltar i militära förberedelser för användning av kemiska vapen,
eller

4. använder ämnen för kravallbekämpning som en metod för krigföring
döms, om gärningen inte är att döms, om gärningen inte är att
bedöma som *folkrättsbrott*, för bedöma som *krigsförbrytelse*
olovlig befatning med kemiska vapen till fängelse i högst fyra år. *enligt lagen (2014:xx) om straff
för folkmord, brott mot
mänskligheten och
krigsförbrytelser, för olovlig
befattning med kemiska vapen* till
fängelse i högst fyra år.

Som kemiska vapen enligt första stycket 1–3 ska anses sådant som
definieras som kemiska vapen i Förenta nationernas konvention om
förbud mot utveckling, produktion, innehav och användning av kemiska
vapen samt om deras förstöring.

Är brottet grovt, döms till fängelse i högst arton år eller på livstid. Vid
bedömning av om brottet är grovt ska särskilt beaktas om gärningen varit
ägnad att i väsentlig grad bidra till utveckling, produktion eller spridning
av kemiska vapen eller till att sådana vapen används mot människor.

² Senaste lydelse 2009:396.

6 b §³

Den som använder, utvecklar, tillverkar, förvärvar, innehar eller överlåter antipersonella minor (truppminor), döms för olovlig befattning med minor till fängelse i högst fyra år, om gärningen inte är att bedöma som *folkrättsbrott*.

Den som använder, utvecklar, tillverkar, förvärvar, innehar eller överlåter antipersonella minor (truppminor), döms för olovlig befattning med minor till fängelse i högst fyra år, om gärningen inte är att bedöma som *krigsförbrytelse enligt lagen (2014:xx) om straff för folkmord, brott mot mänskligheten och krigsförbrytelser*.

Första stycket gäller endast minor som avses i konventionen den 18 september 1997 om förbud mot användning, lagring, produktion och överföring av antipersonella minor (truppminor) samt om deras förstöring.

Sådan befattning med minor som är tillåten enligt den konvention som avses i andra stycket utgör inte brott.

Är brottet grovt döms till fängelse i högst arton år eller på livstid. Vid bedömning av om brottet är grovt ska särskilt beaktas om gärningen väsentligt bidragit till att minor kommit att användas på ett sätt som inneburit fara för många människors liv eller hälsa.

6 c §⁴

Den som i strid med Förenta nationernas fördrag om fullständigt förbud mot kärnsprängningar deltar i eller på annat sätt medverkar till utförandet av en kärnvapenprovsprängning eller någon annan kärnsprängning döms för olovlig kärnsprängning till fängelse i högst fyra år, om gärningen inte är att bedöma som *folkrättsbrott*.

Den som i strid med Förenta nationernas fördrag om fullständigt förbud mot kärnsprängningar deltar i eller på annat sätt medverkar till utförandet av en kärnvapenprovsprängning eller någon annan kärnsprängning döms för olovlig kärnsprängning till fängelse i högst fyra år, om gärningen inte är att bedöma som *krigsförbrytelse enligt lagen (2014:xx) om straff för folkmord, brott mot mänskligheten och krigsförbrytelser*.

Är brottet grovt, döms till fängelse i högst arton år eller på livstid. Vid bedömning av om brottet är grovt ska särskilt beaktas om gärningen haft stor betydelse för kärnsprängningen eller om gärningen inneburit fara för människor eller för egendom av särskild betydelse.

³ Senaste lydelse 2009:396.

⁴ Senaste lydelse 2009:398.

35 kap.
2 §⁵

Bestämmelserna i detta kapitel om bortfallande av påföljd gäller inte för

1. mord eller dråp enligt 3 kap. 1 eller 2 §,
2. folkrättsbrott enligt 22 kap. 6 § andra stycket, 2. folkmord, brott mot mänskligheten och grov krigsförbrytelse enligt lagen (2014:xx) om straff för folkmord, brott mot mänskligheten och krigsförbrytelser,
3. folkmord enligt 1 § lagen (1964:169) om straff för folkmord, 3. terroristbrott enligt 3 § 1 eller 2 jämförd med 2 § lagen (2003:148) om straff för terroristbrott, eller
4. försök till brott som avses i 1, 3 eller 4. 4. försök till dessa brott.

Har någon begått brott som avses i första stycket innan han eller hon fyllt tjuugoett år, gäller dock bestämmelserna om bortfallande av påföljd i detta kapitel.

1. Denna lag träder i kraft den 1 januari 2014.

2. Bestämmelserna i 35 kap. 2 § tillämpas även på folkmord, försök till detta brott och grov krigsförbrytelse som har begåtts före ikraftträdandet, om inte möjligheten att döma till påföljd har bortfallit dessförinnan enligt äldre bestämmelser.

⁵ Senaste lydelse 2010:60.

Förslag till lag om ändring i polisdatalagen (2010:361)

Härigenom föreskrivs att 4 kap. 7 och 14 §§ polisdatalagen (2010:361) ska ha följande lydelse.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

4 kap.

7 §

Uppgifter i DNA-registret ska gallras senast när uppgifterna om den registrerade gallras ur belastningsregistret enligt lagen (1998:620) om belastningsregister.

Uppgifter i utredningsregistret ska gallras senast när uppgifterna om den registrerade får föras in i DNA-registret eller när förundersökning eller åtal läggs ned, åtal ogillas, åtal bifalls men påföljden bestäms till enbart böter eller när den registrerade har godkänt ett strafföreläggande som avser enbart böter.

Uppgifter i spårregistret ska gallras senast trettio år efter registreringen. Sådana uppgifter ska dock gallras senast sjuttio år efter registreringen om uppgifterna hänför sig till utredningar om

1. mord eller dråp enligt 3 kap. 1 eller 2 § brottsbalken,	
2. folkrättsbrott enligt 22 kap. 6 § andra stycket brottsbalken,	2. folkmord, brott mot mänskligheten och grov krigsförbrytelse enligt lagen (2014:xx) om straff för folkmord, brott mot mänskligheten och krigsförbrytelser,
3. folkmord enligt 1 § lagen (1964:169) om straff för folkmord,	
4. terroristbrott enligt 3 § 1 eller 2 jämförd med 2 § lagen (2003:148) om straff för terroristbrott, eller	3. terroristbrott enligt 3 § 1 eller 2 jämförd med 2 § lagen (2003:148) om straff för terroristbrott, eller
5. försök till brott som avses i 1, 3 eller 4.	4. försök till dessa brott.

14 §

Uppgifter i fingeravtrycks- eller signalementsregister om en misstänkt person ska gallras senast tre månader efter det att uppgifter om personen gallrats ur misstankeregistret som förs enligt lagen (1998:621) om misstankeregister och ur belastningsregistret som förs enligt lagen (1998:620) om belastningsregister.

Uppgifter som inte kan hänföras till en identifierbar person ska gallras senast trettio år efter registreringen. Sådana uppgifter ska dock gallras senast sjuttio år efter registreringen om uppgifterna hänför sig till utredningar om

1. mord eller dråp enligt 3 kap. 1 eller 2 § brottsbalken,	
2. folkrättsbrott enligt 22 kap. 6 § andra stycket brottsbalken,	2. folkmord, brott mot mänskligheten och grov

*krigsförbrytelse enligt lagen
(2014:xx) om straff för folkmord,
brott mot mänskligheten och
krigsförbrytelser,*

*3. folkmord enligt 1 § lagen
(1964:169) om straff för folkmord,*

*4. terroristbrott enligt 3 § 1 eller
2 jämförd med 2 § lagen
(2003:148) om straff för
terroristbrott, eller*

*5. försök till brott som avses i 1,
3 eller 4.*

*3. terroristbrott enligt 3 § 1 eller
2 jämförd med 2 § lagen
(2003:148) om straff för
terroristbrott, eller*

4. försök till dessa brott.

1. Denna lag träder i kraft den 1 januari 2014.

2. Äldre föreskrifter ska tillämpas på uppgifter som hänför sig till utredningar om folkrättsbrott enligt 22 kap. 6 § andra stycket brottsbalken, folkmord enligt 1 § lagen (1964:169) om straff för folkmord eller försök till sådant brott.

4 Förslag till lag om ändring i lag (2012:179) om straff för olovlig befattningsmed klusterammunition

Härigenom föreskrivs i fråga om lagen (2012:179) om straff för olovlig befattningsmed klusterammunition att 1 § ska ha följande lydelse.

Nuvarande lydelse

Den som använder, utvecklar, tillverkar, förvärvar, innehar, lagrar, överlåter, till Sverige för in eller från Sverige för ut klusterammunition, döms för olovlig befattningsmed klusterammunition till fängelse i högst fyra år, om gärningen inte är att bedöma som *folkrättsbrott enligt brottsbalken*.

Föreslagen lydelse

1 §

Den som använder, utvecklar, tillverkar, förvärvar, innehar, lagrar, överlåter, till Sverige för in eller från Sverige för ut klusterammunition, döms för olovlig befattningsmed klusterammunition till fängelse i högst fyra år, om gärningen inte är att bedöma som *krigsförbrytelse enligt lagen (2014:xx) om straff för folkmord, brott mot mänskligheten och krigsförbrytelser*.

Med klusterammunition avses i denna lag sådan klusterammunition samt sådana explosiva substridsdelar från spridningskapslar fästa vid luftfartyg som avses i konventionen den 30 maj 2008 om klusterammunition.

Sådan befattningsmed klusterammunition samt explosiva substridsdelar som är tillåten enligt den konvention som avses i andra stycket utgör inte brott.

Är brottet grovt döms till fängelse i högst arton år eller på livstid. Vid bedömning av om brottet är grovt ska det särskilt beaktas om gärningen väsentligt bidragit till att klusterammunition kommit att användas på ett sätt som inneburit fara för många människors liv eller hälsa.

Denna lag träder i kraft den 1 januari 2014.

Förteckning över remissinstanserna

Prop. 2013/14:146

Bilaga 10

Kompletterande remissyttrande över utkast till lagrådsremiss Lag om straff för folkmord, brott mot mänskligheten och krigsförbrytelser har avgetts av följande instanser:

Hovrätten för Västra Sverige, Stockholms tingsrätt, Justitiekanslern, Åklagarmyndigheten, Rikspolisstyrelsen, Statens Kriminaltekniska laboratorium, Brottsoffermyndigheten, Rättsmedicinalverket, Datainspektionen, Försvarsmakten, Barnombudsmannen, Försvarshögskolan, Uppsala universitet, Juridiska fakultetsnämnden, Amnesty International, Stockholm Center for International Law and Justice, Svenska Röda Korset och Sveriges Advokatsamfund.

Följande instanser har inbjudits att yttra sig över utkast till lagrådsremiss, men avstått:

Riksdagens ombudsmän (JO), Rädda Barnen, Unicef Sverige.

Lagrådsremissens lagförslag

1 Förslag till lag om straff för folkmord, brott mot mänskligheten och krigsförbrytelser

Härigenom föreskrivs följande.

Folkmord

1 § För *folkmord* döms den som, i syfte att helt eller delvis förinta en nationell, etnisk eller rasmässigt bestämd eller religiös folkgrupp som sådan,

1. dödar en medlem av folkgruppen,
2. tillfogar en medlem av folkgruppen allvarlig smärta eller skada eller utsätter denne för svårt lidande,
3. påtvingar medlemmar av folkgruppen levnadsvillkor som är ägnade att medföra att folkgruppen helt eller delvis förintas,
4. vidtar åtgärder i avsikt att förhindra att barn föds inom folkgruppen, eller
5. genom tvång för över ett barn som inte fyllt arton år från folkgruppen till en annan grupp.

Straffet är fängelse på viss tid, lägst fyra och högst arton år, eller på livstid.

Brott mot mänskligheten

2 § För *brott mot mänskligheten* döms, om gärningen utgör eller ingår som ett led i ett omfattande eller systematiskt angrepp riktat mot en grupp civila, den som

1. dödar en person som ingår i gruppen,
2. tillfogar en person som ingår i gruppen allvarlig smärta eller skada eller utsätter denne för svårt lidande genom tortyr eller annan omänsklig behandling,
3. utsätter en person som ingår i gruppen för ett allvarligt sexuellt övergrepp genom våldtäkt, påtvingad prostitution eller annan till sitt allvar jämförbar gärning,
4. i syfte att påverka den etniska sammansättningen av en befolkning eller att föröva andra svåra överträdelser av allmän folkrätt, frihetsberövar en kvinna som ingår i gruppen och som med tvång gjorts havande,
5. försakar att en person som ingår i gruppen kommer i sexuellt slaveri eller, i strid med allmän folkrätt, kommer i tvångsarbete eller annat sådant tvångstillstånd,
6. i strid med allmän folkrätt deporterar eller tvångsflyttar en person som ingår i gruppen,
7. i strid med allmän folkrätt frihetsberövar någon som ingår i gruppen,
8. utsätter personer som ingår i gruppen för förföljelse genom att i strid med allmän folkrätt beröva dem grundläggande rättigheter på grund av

politiska, rasmässiga, nationella, etniska, kulturella, religiösa, könmässiga eller andra enligt allmän folkrätt otillåtna motiv, eller

9. för en stats eller politisk organisations räkning, eller med dess tillstånd, stöd eller samtycke, i syfte att undandra en person i gruppen från rättsligt skydd under en längre tid

a) frihetsberövar denne om frihetsberövandet följs av en vägran att erkänna detta eller att lämna information om personens öde eller uppehållsort,

b) sedan ett frihetsberövande skett vägrar att erkänna detta eller att lämna information om den frihetsberövades öde eller uppehållsort, eller

c) sedan en sådan vägran skett vidmakthåller frihetsberövandet.

Straffet är fängelse på viss tid, lägst fyra och högst arton år, eller på livstid.

Krigsförbrytelser

Skyddad person

3 § Med skyddad person avses i denna lag den som såsom sårad, sjuk, skeppsbruten, krigsfånge eller civil eller i annan egenskap åtnjuter särskilt skydd enligt Genèvekonventionerna den 12 augusti 1949, det första tilläggsprotokollet till dessa från 1977 eller annars enligt allmän folkrätt som är tillämplig i väpnad konflikt eller under ockupation.

Krigsförbrytelse mot person

4 § För *krigsförbrytelse* döms, om gärningen ingår som ett led i eller på annat sätt står i samband med en väpnad konflikt eller ockupation, den som

1. dödar en skyddad person,

2. tillfogar en skyddad person allvarlig smärta eller skada eller utsätter denne för svårt lidande genom tortyr eller annan omänsklig behandling,

3. utsätter en skyddad person för medicinsk behandling eller vetenskapligt experiment som inte sker i personens intresse och som innebär allvarlig fara för hans eller hennes liv eller hälsa,

4. skadar en person som är försatt ur stridbart skick,

5. utsätter en skyddad person för allvarligt sexuellt övergrepp genom våldtäkt, påtvingad prostitution, sexuellt slaveri eller annan till sitt allvar jämförbar gärning,

6. i syfte att påverka den etniska sammansättningen av en befolkning eller att föröva andra svåra överträdelser av allmän folkrätt, frihetsberövar en skyddad person av kvinnligt kön som med tvång gjorts havande,

7. utsätter en skyddad person för förödmjukande eller nedsättande behandling som är ägnad att allvarligt kränka den personliga värdigheten,

8. i strid med allmän folkrätt deporterar eller tvångsförflyttar en skyddad person,

9. verkställer eller dömer ut ett straff mot en skyddad person utan att han eller hon först fått en rättvis rättegång,

10. i syfte att förmå en stat, person eller organisation att utföra eller avstå från en handling, tar en skyddad person som gisslan, eller

11. till nationella väpnade styrkor eller väpnade grupper rekryterar eller för direkt deltagande i fientligheter använder barn som inte fyllt femton år.

Straffet är fängelse i högst sex år.

5 § För *krigsförbrytelse* döms, om gärningen ingår som ett led i eller på annat sätt står i samband med en internationell väpnad konflikt eller ockupation, den som

1. för en ockupationsmakts räkning låter förflytta en del av den egna civilbefolkningen till ett ockuperat område,

2. tvingar en medborgare i en stat som är motpart i konflikten att delta i militära operationer mot den egna staten eller tvingar en skyddad person att tjänstgöra i en fientlig makts väpnade styrkor, eller

3. i strid med allmän folkrätt frihetsberövar en skyddad person eller på ett oförsvarligt sätt dröjer med att sända hem en krigsfånge eller en civil person som berövats friheten.

Straffet är fängelse i högst sex år.

Krigsförbrytelse mot egendom

6 § För *krigsförbrytelse* döms, om gärningen ingår som ett led i eller på annat sätt står i samband med en väpnad konflikt eller ockupation, den som plundrar eller, utan att det är nödvändigt av militära skäl, i stor omfattning förstör, tillägnar sig eller beslagtar någon annans egendom.

Straffet är fängelse i högst sex år.

Krigsförbrytelse genom upphävande av rätten till domstolsprövning

7 § För *krigsförbrytelse* döms, om gärningen ingår som ett led i eller på annat sätt står i samband med en internationell väpnad konflikt eller ockupation, den som helt eller i betydande omfattning upphäver motpartens medborgares rätt till prövning i domstol av civila eller andra medborgerliga rättigheter.

Straffet är fängelse i högst sex år.

Krigsförbrytelse mot särskilt skyddade insatser eller kännetecken

8 § För *krigsförbrytelse* döms, om gärningen ingår som ett led i eller på annat sätt står i samband med en väpnad konflikt eller ockupation, den som

1. riktar ett anfall mot personal, anläggningar, materiel, enheter eller fordon som deltar i en humanitär biståndsinsats eller i en fredsfrämjande insats i enlighet med Förenta nationernas stadga, under förutsättning att dessa är berättigade till det skydd som gäller för civila eller civil egendom enligt allmän folkrätt,

2. riktar ett anfall mot personal, byggnader, utrustning, medicinska enheter eller transporter som i enlighet med allmän folkrätt har rätt att bära kännetecknen röda korset eller röda halvmånen eller något annat på motsvarande sätt erkänt internationellt kännetecken, eller

3. i strid med allmän folkrätt använder ett kännetecken som avses under 2 för militära ändamål eller använder parlamentärflagga, Förenta nationernas flagga, fiendens flagga eller militära beteckningar och uniform, på ett sätt som leder till död eller allvarlig personskada.

Krigsförbrytelse genom användande av förbjudna stridsmetoder

9 § För *krigsförbrytelse* döms, om gärningen ingår som ett led i eller på annat sätt står i samband med en väpnad konflikt eller ockupation, den som

1. riktar ett anfall mot en civilbefolkning som sådan eller mot enskilda civila som inte direkt deltar i fientligheterna,

2. riktar ett anfall mot byggnader som är avsedda för religion, undervisning, konst, vetenskap eller välgörande ändamål, mot historiska minnesmärken, kulturegendom, sjukhus eller uppsamlingsplatser för sjuka och sårade eller mot annan civil egendom, under förutsättning att dessa inte utgör ett militärt mål,

3. riktar ett anfall mot städer, byar, bostäder eller byggnader som inte försvaras och som inte utgör ett militärt mål,

4. riktar ett anfall mot ett militärt mål med vetskap om att anfallet kommer att leda till att civila kommer att dödas eller skadas, civil egendom förstöras eller den naturliga miljön förorsakas allvarliga skador i en omfattning som saknar proportion i förhållande till den konkreta och omedelbara övergripande militära fördel som kan förväntas,

5. med användning av förrädiskt förfarande dödar eller skadar någon som tillhör motpartens nationella väpnade styrkor eller väpnade grupper,

6. beordrar eller hotar med att pardon inte kommer att ges,

7. använder en skyddad person för att genom hans eller hennes närvaro motverka att motparten går till anfall mot vissa platser eller områden eller mot nationella väpnade styrkor eller väpnade grupper eller för att främja egna militära operationer, eller

8. i avsikt att utnyttja utsvältning som stridsmetod berövar en civilbefolkning livsnödvändiga förnödenheter.

Straffet är fängelse i högst sex år.

Krigsförbrytelse genom användande av förbjudna stridsmedel

10 § För *krigsförbrytelse* döms, om gärningen ingår som ett led i eller på annat sätt står i samband med en väpnad konflikt eller ockupation, den som

1. använder gift eller giftiga vapen,

2. använder biologiska eller kemiska vapen, eller

3. i strid med allmän folkrätt använder annat stridsmedel som är av sådan beskaffenhet att det kan förorsaka överflödigt skada eller onödigt lidande eller som är urskillningslöst.

Straffet är fängelse i högst sex år.

Grov krigsförbrytelse

11 § Är brott som avses i 4–10 §§ att anse som grovt, döms för *grov krigsförbrytelse* till fängelse på viss tid, lägst fyra och högst arton år, eller på livstid. Vid bedömning av om brottet är grovt ska särskilt beaktas om gärningen ingått som ett led i en plan eller politik eller som en del av en omfattande brottslighet eller om gärningen förorsakat död,

Subjektivt rekvisit avseende barns ålder

12 § Till ansvar som i 1 § första stycket 5 eller 4 § första stycket 11 är föreskrivet för en gärning som begås mot ett barn under viss ålder ska även den dömas som inte insåg men hade skäligen anledning att anta att barnet inte uppnått den åldern.

Ansvar för förmän

Utvidgat gärningsmannaskap

13 § En militär eller civil förman som underlåter att vidta de för honom eller henne möjliga åtgärder som är nödvändiga och skäliga för att förhindra att folkmord, brott mot mänskligheten eller krigsförbrytelse begås av en underlydande som står under förmannens lydnad och effektiva kontroll ska anses som gärningsman.

Underlåtenhet att utöva kontroll

14 § En militär eller civil förman som uppsåtligen eller av grov oaktsamhet underlåter att utöva särskild tillsyn över en underlydande som står under hans eller hennes lydnad och effektiva kontroll ska dömas för *underlåtenhet att utöva kontroll* till fängelse i högst fyra år, om den underlydande har begått folkmord, brott mot mänskligheten eller krigsförbrytelse som förmannen borde ha förutsett och hade kunnat förhindra.

Underlåtenhet att anmäla brott

15 § En militär eller civil förman som, när det kan ske utan fara för att förmannen avslöjar egen brottslighet, underlåter att för undersökning och lagföring anmäla skäligen misstanke om att en underlydande som står under hans eller hennes lydnad och effektiva kontroll har begått folkmord, brott mot mänskligheten eller krigsförbrytelse ska dömas för *underlåtenhet att anmäla brott* till fängelse i högst fyra år.

Försök m.m.

16 § För försök, förberedelse eller stämpling till och underlåtenhet att avslöja folkmord, brott mot mänskligheten och krigsförbrytelse döms det till ansvar enligt 23 kap. brottsbalken.

Denna lag träder i kraft den 1 juli 2014, då lagen (1964:169) om straff för folkmord ska upphöra att gälla.

Härigenom föreskrivs i fråga om brottsbalken³¹¹
dels att 22 kap. 6 och 8 §§ ska upphöra att gälla,
dels att 2 kap. 3 §, 22 kap. 6 a och 6 b §§ samt 35 kap. 2 § ska ha
följande lydelse.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

2 kap.

3 §³¹²

För brott som begåtts utom riket döms även i annat fall än som avses i 2 § efter svensk lag och vid svensk domstol,

1. om brottet förövats på svenskt fartyg eller luftfartyg, eller om det begåtts i tjänsten av befälhavaren eller någon som tillhörde besättningen på sådant fartyg,

2. om brottet begåtts av någon som tillhör Försvarsmakten på ett område där en avdelning av Försvarsmakten befann sig eller om det begåtts av någon annan på ett sådant område och avdelningen befann sig där för annat ändamål än övning,

3. om brottet begåtts vid tjänstgöring utom riket av någon som är anställd i Försvarsmakten och tjänstgör i en internationell militär insats eller som tillhör Polisens utlandsstyrka,

3 a. om brottet har begåtts i tjänsten utom riket av en polisman, tulltjänsteman eller tjänsteman vid Kustbevakningen, som utför gränsöverskridande arbetsuppgifter enligt en internationell överenskommelse som Sverige har tillträtt,

4. om brottet förövats mot Sverige, svensk kommun eller annan menighet eller svensk allmän inrättning,

5. om brottet begåtts inom område som *ej* tillhör någon stat och förövats mot svensk medborgare, svensk sammanslutning eller enskild inrättning eller mot utlänning med hemvist i Sverige,

6. om brottet är kapning, sjö- eller luftfartssabotage, flygplatssabotage, penningförfalskning, försök till sådana brott, *folkrättsbrott*, olovlig befattning med kemiska vapen, olovlig befattning med minor, osann eller ovarsam utsaga inför en internationell domstol,

5. om brottet begåtts inom område som *inte* tillhör någon stat och förövats mot svensk medborgare, svensk sammanslutning eller enskild inrättning eller mot utlänning med hemvist i Sverige,

6. om brottet är kapning, sjö- eller luftfartssabotage, flygplatssabotage, penningförfalskning, försök till sådana brott, olovlig befattning med kemiska vapen, olovlig befattning med minor, osann eller ovarsam utsaga inför en internationell domstol,

³¹¹ Senaste lydelse av

22 kap. 6 § 2009:396

22 kap. 8 § 1986:645

³¹² Senaste lydelse 2010:636.

terroristbrott enligt 2 § lagen (2003:148) om straff för terroristbrott, försök till sådant brott, brott som avses i 5 § samma lag eller om brottet riktats mot Internationella brottmålsdomstolens rättskipning, eller

terroristbrott enligt 2 § lagen (2003:148) om straff för terroristbrott, försök till sådant brott, brott som avses i 5 § samma lag, *brott enligt lagen (2014:000) om straff för folkmord, brott mot mänskligheten och krigsförbrytelser, uppvigling som bestått i en omedelbar och offentlig uppmaning att begå folkmord* eller om brottet riktats mot Internationella brottmålsdomstolens rättskipning, eller

7. om det lindrigaste straff som i svensk lag är stadgat för brottet är fängelse i fyra år eller däröver.

22 kap. 6 a §³¹³

Den som

1. utvecklar, producerar eller på annat sätt förvärvar, lagrar eller bibehåller kemiska vapen eller överför, direkt eller indirekt, kemiska vapen till någon,

2. använder kemiska vapen,

3. deltar i militära förberedelser för användning av kemiska vapen, eller

4. använder ämnen för kravallbekämpning som en metod för krigföring döms, om gärningen inte är att bedöma som *folkrättsbrott*, för *olovlig befattning med kemiska vapen* till fängelse i högst fyra år.

4. använder ämnen för kravallbekämpning som en metod för krigföring döms för *olovlig befattning med kemiska vapen, till fängelse i högst fyra år, om gärningen inte är att bedöma som krigsförbrytelse enligt lagen (2014:000) om straff för folkmord, brott mot mänskligheten och krigsförbrytelser.*

Som kemiska vapen enligt första stycket 1–3 ska anses sådant som definieras som kemiska vapen i Förenta nationernas konvention om förbud mot utveckling, produktion, innehav och användning av kemiska vapen samt om deras förstöring.

Är brottet grovt, döms till fängelse i högst arton år eller på livstid. Vid bedömning av om brottet är grovt ska särskilt beaktas om gärningen varit ägnad att i väsentlig grad bidra till utveckling, produktion eller spridning av kemiska vapen eller till att sådana vapen används mot människor.

6 b §³¹⁴

³¹³ Senaste lydelse 2009:396.

³¹⁴ Senaste lydelse 2009:396.

Den som använder, utvecklar, tillverkar, förvärvar, innehar eller överlåter antipersonella minor (truppminor), döms för *olovlig befattning med minor* till fängelse i högst fyra år, om gärningen inte är att bedöma som *folkrättsbrott*.

Den som använder, utvecklar, tillverkar, förvärvar, innehar eller överlåter antipersonella minor (truppminor), döms för *olovlig befattning med minor* till fängelse i högst fyra år, om gärningen inte är att bedöma som *krigsförbrytelse enligt lagen (2014:000) om straff för folkmord, brott mot mänskligheten och krigsförbrytelser*.

Första stycket gäller endast minor som avses i konventionen den 18 september 1997 om förbud mot användning, lagring, produktion och överföring av antipersonella minor (truppminor) samt om deras förstöring.

Sådan befattning med minor som är tillåten enligt den konvention som avses i andra stycket utgör inte brott.

Är brottet grovt döms till fängelse i högst arton år eller på livstid. Vid bedömning av om brottet är grovt ska särskilt beaktas om gärningen väsentligt bidragit till att minor kommit att användas på ett sätt som inneburit fara för många människors liv eller hälsa.

35 kap.

2 §³¹⁵

Bestämmelserna i detta kapitel om bortfallande av påföljd gäller inte för

1. mord eller dråp enligt 3 kap. 1 eller 2 §,
2. *folkrättsbrott enligt 22 kap. 6 § andra stycket*, 2. *folkmord, brott mot mänskligheten eller grov krigsförbrytelse enligt 1, 2 eller 11 § lagen (2014:000) om straff för folkmord, brott mot mänskligheten och krigsförbrytelser*,
3. *folkmord enligt 1 § lagen (1964:169) om straff för folkmord*, 3. terroristbrott enligt 3 § 1 eller 2 jämförd med 2 § lagen (2003:148) om straff för terroristbrott, eller
4. terroristbrott enligt 3 § 1 eller 2 jämförd med 2 § lagen (2003:148) om straff för terroristbrott, eller
5. försök till *brott som avses i 1, 3 eller 4*, 4. försök till *dessa brott*.

Har någon begått brott som avses i första stycket innan han eller hon fyllt tjuogoett år, gäller dock bestämmelserna om bortfallande av påföljd i detta kapitel.

1. Denna lag träder i kraft den 1 juli 2014.

2. Bestämmelserna i 35 kap. 2 § tillämpas även på gärningar som utgör folkmord, försök till detta brott och grov krigsförbrytelse som har begåtts

³¹⁵ Senaste lydelse 2010:60.

Prop. 2013/14:146 före ikraftträdandet, om inte möjligheten att döma till påföljd har
Bilaga 11 bortfallit dessförinnan enligt äldre bestämmelser.

3 Förslag till lag om ändring i lagen (1998:1703) om ändring i brottsbalken

Prop. 2013/14:146
Bilaga 11

Härigenom föreskrivs att 22 kap. 6 c § lagen (1998:1703) om ändring i brottsbalken ska ha följande lydelse.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

22 kap. 6 c §³¹⁶

Den som i strid med Förenta nationernas fördrag om fullständigt förbud mot kärnsprängningar deltar i eller på annat sätt medverkar till utförandet av en kärnvapenprovsprängning eller någon annan kärnsprängning döms för olovlig kärnsprängning till fängelse i högst fyra år, om gärningen inte är att bedöma som *folkrättsbrott*.

Den som i strid med Förenta nationernas fördrag om fullständigt förbud mot kärnsprängningar deltar i eller på annat sätt medverkar till utförandet av en kärnvapenprovsprängning eller någon annan kärnsprängning döms för olovlig kärnsprängning till fängelse i högst fyra år, om gärningen inte är att bedöma som *krigsförbrytelse enligt lagen (2014:000) om straff för folkmord, brott mot mänskligheten och krigsförbrytelser*.

Är brottet grovt, döms till fängelse i högst arton år eller på livstid. Vid bedömning av om brottet är grovt ska särskilt beaktas om gärningen haft stor betydelse för kärnsprängningen eller om gärningen inneburit fara för människor eller för egendom av särskild betydenhet.

³¹⁶ Senaste lydelse 2009:398.

4 Förslag till lag om ändring i polisdatalagen (2010:361)

Härigenom föreskrivs att 4 kap. 7 och 14 §§ polisdatalagen (2010:361) ska ha följande lydelse.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

4 kap.

7 §

Uppgifter i DNA-registret ska gallras senast när uppgifterna om den registrerade gallras ur belastningsregistret enligt lagen (1998:620) om belastningsregister.

Uppgifter i utredningsregistret ska gallras senast när uppgifterna om den registrerade får föras in i DNA-registret eller när förundersökning eller åtal läggs ned, åtal ogillas, åtal bifalls men påföljden bestäms till enbart böter eller när den registrerade har godkänt ett strafföreläggande som avser enbart böter.

Uppgifter i spårregistret ska gallras senast trettio år efter registreringen. Sådana uppgifter ska dock gallras senast sjuttio år efter registreringen om uppgifterna hänför sig till utredningar om

1. mord eller dråp enligt 3 kap. 1 eller 2 § brottsbalken,	
2. folkrättsbrott enligt 22 kap. 6 § andra stycket brottsbalken,	2. folkmord, brott mot mänskligheten eller grov krigsförbrytelse enligt 1, 2 eller 11 § lagen (2014:000) om straff för folkmord, brott mot mänskligheten och krigsförbrytelser,
3. folkmord enligt 1 § lagen (1964:169) om straff för folkmord,	
4. terroristbrott enligt 3 § 1 eller 2 jämförd med 2 § lagen (2003:148) om straff för terroristbrott, eller	3. terroristbrott enligt 3 § 1 eller 2 jämförd med 2 § lagen (2003:148) om straff för terroristbrott, eller
5. försök till brott som avses i 1, 3 eller 4.	4. försök till dessa brott.

14 §

Uppgifter i fingeravtrycks- eller signalementsregister om en misstänkt person ska gallras senast tre månader efter det att uppgifter om personen gallrats ur misstankeregistret som förs enligt lagen (1998:621) om misstankeregister och ur belastningsregistret som förs enligt lagen (1998:620) om belastningsregister.

Uppgifter som inte kan hänföras till en identifierbar person ska gallras senast trettio år efter registreringen. Sådana uppgifter ska dock gallras senast sjuttio år efter registreringen om uppgifterna hänför sig till utredningar om

1. mord eller dråp enligt 3 kap. 1 eller 2 § brottsbalken,	
2. folkrättsbrott enligt 22 kap. 6 § andra stycket brottsbalken,	2. folkmord, brott mot mänskligheten eller grov

*krigsförbrytelse enligt 1, 2 eller
11 § lagen (2014:000) om straff
för folkmord, brott mot
mänskligheten och
krigsförbrytelser,*

*3. folkmord enligt 1 § lagen
(1964:169) om straff för folkmord,*

*4. terroristbrott enligt 3 § 1 eller
2 jämförd med 2 § lagen
(2003:148) om straff för
terroristbrott, eller*

*5. försök till brott som avses i 1,
3 eller 4.*

*3. terroristbrott enligt 3 § 1 eller
2 jämförd med 2 § lagen
(2003:148) om straff för
terroristbrott, eller*

4. försök till dessa brott.

1. Denna lag träder i kraft den 1 juli 2014.

2. Äldre föreskrifter gäller fortfarande för uppgifter som hänför sig till utredningar om folkrättsbrott enligt 22 kap. 6 § andra stycket brottsbalken eller utredningar om folkmord enligt 1 § lagen (1964:169) om straff för folkmord eller försök till sådant brott.

5 Förslag till lag om ändring i lagen (2012:179) om straff för olovlig befattning med klusterammunition

Härigenom föreskrivs att 1 § lagen (2012:179) om straff för olovlig befattning med klusterammunition ska ha följande lydelse.

Nuvarande lydelse

Den som använder, utvecklar, tillverkar, förvärvar, innehar, lagrar, överlåter, till Sverige för in eller från Sverige för ut klusterammunition, döms för olovlig befattning med klusterammunition till fängelse i högst fyra år, om gärningen inte är att bedöma som *folkrättsbrott enligt brottsbalken*.

Föreslagen lydelse

1 §

Den som använder, utvecklar, tillverkar, förvärvar, innehar, lagrar, överlåter, till Sverige för in eller från Sverige för ut klusterammunition, döms för olovlig befattning med klusterammunition till fängelse i högst fyra år, om gärningen inte är att bedöma som *krigsförbrytelse enligt lagen (2014:000) om straff för folkmord, brott mot mänskligheten och krigsförbrytelser*.

Med klusterammunition avses i denna lag sådan klusterammunition samt sådana explosiva substridsdelar från spridningskapslar fästa vid luftfartyg som avses i konventionen den 30 maj 2008 om klusterammunition.

Sådan befattning med klusterammunition samt explosiva substridsdelar som är tillåten enligt den konvention som avses i andra stycket utgör inte brott.

Är brottet grovt döms till fängelse i högst arton år eller på livstid. Vid bedömning av om brottet är grovt ska det särskilt beaktas om gärningen väsentligt bidragit till att klusterammunition kommit att användas på ett sätt som inneburit fara för många människors liv eller hälsa.

Denna lag träder i kraft den 1 juli 2014.

Utdrag ur protokoll vid sammanträde 2013-12-17

Närvarande: F.d. justitierådet Leif Thorsson samt justitieråden Gudmund Toijer och Olle Stenman.

Straffansvar för folkmord, brott mot mänskligheten och krigsförbrytelser

Enligt en lagrådsremiss den 21 november 2013 (Justitiedepartementet) har regeringen beslutat inhämta Lagrådets yttrande över förslag till

1. lag om straff för folkmord, brott mot mänskligheten och krigsförbrytelser,
2. lag om ändring i brottsbalken,
3. lag om ändring i lagen (1998:1703) om ändring i brottsbalken,
4. lag om ändring i polisdatalagen (2010:361),
5. lag om ändring i lagen (2012:179) om straff för olovlig befatning med klusterammunition.

Förslagen har inför Lagrådet föredragits av kanslirådet Karolina Wieslander.

Förslagen föranleder följande yttrande av Lagrådet:

Förslaget till lag om straff för folkmord, brott mot mänskligheten och krigsförbrytelser

Allmänt

Den föreslagna lagen innebär en samlad reglering av flera brott som har sin grund i allmän folkrätt, och den bygger på vad som kan anses utgöra folkrättslig sedvanerätt. Lagen utgår i stor utsträckning från Romstadgan för Internationella brottmålsdomstolen, som inom sitt tillämpningsområde kodifierar sedvanerätten, och i viss mån från de brottskriterier som ska vara till hjälp vid tolkningen och tillämpningen av stadgan. Lagen täcker dock ett större straffbart område än stadgan. Det gäller främst vid icke-internationella väpnade konflikter, där sedvanerätten ändå kan ge stöd för en straffrättslig reglering.

Lagen ska ersätta 1964 års lag om straff för folkmord och straffbestämmelsen om folkrättsbrott i 22 kap. 6 § brottsbalken. Lagen är emellertid tänkt att gälla också framför allmänt tillämpliga straffbestämmelser som har kommit att omfatta andra brott mot folkrätten – och då i synnerhet brott mot mänskligheten – utan att vara särskilt utformade för detta.

Att de mest allvarliga internationella brotten får en samlad, moderniserad och utbyggd svensk reglering är i hög grad befogat med tanke på frågornas betydelse och Sveriges internationella åtaganden. Lagen återspeglar den utveckling som innebär att enskilda personer i allt större omfattning kan ha både rättigheter och skyldigheter i det folkrättsliga

systemet. I lagen görs en tydligare koppling till vad som strider mot folkrådet och till de omständigheter och skyddsintressen som är utmärkande för just de brotten. Det blir på så sätt klarare att hänsyn ska tas till dessa särskilda förhållanden vid lagföring och påföljdsbestämning.

Genom den nya lagen upphävs alltså lagen om straff för folkmord, som närmast har haft karaktären av ett blankettstraffstadgande med sin hänvisning till vissa kapitel i brottsbalken i stället för egna brottsbeskrivningar. Det remitterade förslaget innehåller betydligt mer detaljerade och upplysande bestämmelser, något som är ägnat att bättra tillgodose den straffrättsliga legalitetsprincipen och även i övrigt stärka rättssäkerheten.

Samtidigt är det klart att den valda lagstiftningstekniken inte är fri från svårigheter, något som också sägs i lagrådsremissen. Även i straffbestämmelser som knyts till en preciserad handling eller underlåtenhet är det i flera fall en ytterligare förutsättning att förfarandet strider mot "allmän folk rätt". Innehållet i den allmänna folk råden kan i vissa fall vara förhållandevis svårt att fastställa, inte bara i rättstillämpningen utan i än högre grad för enskilda som berörs. Det kan också i vissa fall vara omstritt inom det internationella samfundet.

Den föreslagna lagen ska dock bygga på den folk rättsliga sedvane-rätt som är förhållandevis klar till sitt innehåll. Remissen innehåller också en beskrivning av den allmänna folk råden på de punkter som berörs av lagförslaget med hänvisningar framförallt till praxis hos de internationella domstolarna. En direkt eller indirekt koppling till den allmänna folk råden synes också svår att undvara i en lagstiftning av detta slag. Kopplingen kan ses som en inskränkning av det straffbara område som vissa paragrafer i lagen omfattar. De är inte tillräckligt att övriga rekvisit är uppfyllda, det krävs dessutom att handlingen eller underlåtenheten strider mot allmän folk rätt. Från rättssäkerhetssynpunkt gör detta att oklarheter är mindre betänkliga.

Av kanske större betydelse är att folk rättens innehåll förändras över tid. Historiskt har denna förändring inneburit ett förstärkt skydd för enskilda människor som blir utsatta vid konflikter. Allmänt sett är det självfallet en positiv utveckling. Samtidigt innebär det en indirekt utvidgning av den föreslagna lagens tillämpningsområde – och därmed av det straffbara området – utan att ändringen kommer till ett tydligt uttryck. Om den valda lagstiftningsmetoden med en hänvisning till "allmän folk rätt" ska vara rättssäker, måste det förutsättas att en utveckling och förändring av folk råden är klar för att den ska kunna läggas till grund för ett straffrättsligt ansvar.

En annan svårighet ligger i det förhållandet att lagförslaget nära ansluter till Romstadgan, inte sett bara till innehållet utan också till den tekniska utformningen. Det minskar visserligen risken för att delar av stadgan skulle falla utanför den föreslagna lagen och för att lagen i den meningen skulle bli ofullständig. Den lagtekniska lösningen leder emellertid också till att flera bestämmelser kommer att överlappa varandra.

En och samma gärning kan i lagens mening samtidigt utgöra folkmord, brott mot mänskligheten och krigsförbrytelse. Det är dock inte tillräckligt att gärningen uppfyller beskrivningen av en konkret handling

eller underlåtenhet i flera bestämmelser. Det krävs dessutom att gärningen har begåtts i ett sådant syfte eller ingår i ett sådant sammanhang som tas upp i inledningen till varje bestämmelse och som ger varje brott en särskild karaktär. Det är likväl fullt tänkbart att en gärning faller inom tillämpningsområdet för flera bestämmelser i lagen.

Avsikten är att allmänt tillämpliga principer för brottskonkurrens ska gälla i dessa fall (jfr avsnitt 18 i remissen). En princip som ofta upprätthålls är att det strängare straffbudet konsumerar det mindre allvarliga brottet men det vägs in vid bedömningen av brottets allvar. Som en ytterligare förutsättning för konsumtion brukar då gälla att bestämmelserna har samma kriminalpolitiska grund. (Jfr NJA 2013 s. 397 p. 16.)

Enligt remissen är tanken att det i normalfallet ska dömas för endast ett brott, även om en handling eller en underlåtenhet innefattar mer än en straffbelagd gärning i den föreslagna lagen. Folkmord är då tänkt att vara det mest allvarliga brottet, följt av brott mot mänskligheten och krigsförbrytelser. Ett sådant synsätt får anses förenligt med allmänna principer, även om strafflatituderna är desamma för folkmord, brott mot mänskligheten och den kvalificerade formen av krigsförbrytelse. Mot bakgrund av de skilda omständigheter som – genom inledningen till respektive paragraf – karakteriserar de olika brotten, kan det emellertid sättas i fråga om bestämmelserna har samma kriminalpolitiska grund annat än i en mycket allmän bemärkelse. Ytterst får det bli en uppgift för rättstillämpningen att välja den lösning som ter sig mest fördriktig och rimlig.

En anknytande fråga gäller konkurrensen mellan fullbordade brott och försöksbrott. Saken kan aktualiseras genom att fullbordanspunkten ligger förhållandevis tidigt för vissa former av krigsförbrytelser. Ett sådant brott kan vara fullbordat redan då det riktas ett anfall mot en skyddad insats eller genom användning av förbjudna stridsmetoder (jfr 8 och 9 §§ i förslaget). Straffet är då fängelse i högst sex år, om brottet inte är grovt. Under vissa förhållanden synes ett sådant anfall, om det genomförs men misslyckas, kunna utgöra exempelvis försök till brott mot mänskligheten. Det brottet har i så fall en betydligt strängare straffskala än krigsförbrytelse (jfr 23 kap. 1 § andra stycket brottsbalken). Det har inte berörts närmare i remissen hur konkurrensen ska bedömas i en sådan situation. Frågan bör därför belysas i det fortsatta lagstiftningsarbetet (jfr NJA 2012 s. 535 p. 10 och 11).

En annan följd av lagförslagets uppbyggnad är att delvis ganska olikartade gärningar kommer att rymmas inom en och samma straffbestämmelse. Vad som håller ihop varje brottskategori är – som har nämnts i det föregående – det övergripande syftet eller det sammanhang där gärningen ingår som ett led. Att gärningarna kan vara av så skiftande karaktär inom ramen för ett och samma brott leder till mycket vida strafflatituder. För folkmord, brott mot mänskligheten och grov krigsförbrytelse är straffet fängelse på viss tid, lägst fyra och högst arton år, eller på livstid.

Den valda systematiken måste dock anses vara väl förenlig med den allmänna folkrätten, och strafflatituden är densamma som i nu gällande lag om straff för folkmord. Därmed får det även i fortsättningen bli en uppgift för rättstillämpningen att inom de angivna ramarna finna

hållpunkter för straffmätningen. Det får ske med ledning bl.a. av de allmänna principer som kommer till uttryck i 29 kap. brottsbalken.

Det finns dock skäl att peka på ett särskilt förhållande. Straffminimum i den särskilda lagen, som ska ha företräde framför brottsbalken, är lägre än i bestämmelserna om mord och dråp, trots att det kan vara fråga om likartade gärningar. Vid krigsförbrytelser mot person, som inte utgör grovt brott, är straffet fängelse i högst sex år. Avsikten är dock att den översta delen av straffskalan ska tillämpas för gärningar som innefattar ett uppsåtligt dödande och att krigsförbrytelser i sådana fall ska ses som grova brott. I så fall får lösningen anses godtagbar.

1 §

Paragrafen innehåller straffbestämmelserna om folkmord. Ett ansvar förutsätter dels att gärningen tas upp i någon av de punkter som finns i paragrafen, dels att gärningen begås i ett sådant syfte som anges i inledningen till paragrafen. Enligt första stycket punkten 4 döms den som, i syfte att helt eller delvis förrinta en folkgrupp som sådan, ”vidtar åtgärder” i avsikt att förhindra att barn föds inom folk-gruppen. Det straffbara området bestäms alltså av två delvis sammanfallande syften och avsikter. Sett i det ljuset framstår själva gärningen – ”vidtar åtgärder” – som så allmänt beskriven att den knappast innehåller någon avgränsning av straffansvaret. Detta understryks av det förhållandet att brottet, så som det beskrivs, är fullbordat redan när åtgärderna är vidtagna, oavsett koppling till en möjlig effekt.

Enligt författningskommentaren ska gärningen normalt kunna leda till den avsedda effekten för att vara straffbar. Detta bör komma till tydligare uttryck i lagtexten på motsvarande sätt som i punkten 3, där det förutsätts att någon påtvingar medlemmar av folkgruppen levnadsvillkor ”som är ägnade” att medföra att folkgruppen helt eller delvis förrintas. Punkten 4 bör därför ges följande lydelse: ”4. vidtar åtgärder som är ägnade att förhindra att barn föds inom folkgruppen”.

Detta kan inte anses oförenligt med Romstadgan, även om ordalydelsen där är en annan (artikel 6 d); för övrigt gäller samma skillnad mellan formuleringarna i stadgan och 1 § första stycket 3 i lagförslaget. Även stadgan måste antas innebära att åtgärderna på något sätt skulle kunna vara verkningsfulla. Under alla förhållanden talar rätts-säkerhetsskäl för en sådan avgränsning av det straffbara området.

8 §

Paragrafen handlar om krigsförbrytelser som avser särskilt skyddade insatser eller kännetecken. Motiven för paragrafen är att vissa insatser eller kännetecken betraktas som särskilt skyddsvärda vid en väpnad konflikt eller en ockupation. Det kan exempelvis vara fråga om insatser med humanitär eller fredsfrämjande inriktning. Rent lagtekniskt kommer paragrafen dock att i stor utsträckning reglera samma situationer som andra straffbestämmelser i lagen.

Som har anförts i det föregående finns det anledning att i anslutning till den här paragrafen ta upp ytterligare frågor om brottskonkurrens. Det kan då särskilt uppmärksammas att gärningar som förorsakar död eller allvarlig personskada normalt blir att bedöma som grov krigsförbrytelse. Det följer av 11 § i förslaget och uttalanden i bl.a. författnings-

kommentaren till 8 §. Det väcker frågan vilket tillämpningsområde 8 §, Prop. 2013/14:146 med en straffskala på fängelse i högst sex år, kommer att få. Detta bör Bilaga 12 klargöras i det fortsatta beredningsarbetet.

9 §

Paragrafen tar sikte på krigsförbrytelser som sker genom användning av förbjudna stridsmetoder. Liksom när det gäller 8 § kan det finnas anledning att i det fortsatta lagstiftningsarbetet uppmärksamma frågor om brottskonkurrens. Även 9 § överlappar i viss utsträckning andra straffbestämmelser i lagen, och fullbordanspunkten ligger i några fall tidigt i händelseförloppet, redan när ett anfall riktas mot exempelvis civila mål.

Enligt första stycket punkten 4 döms den som riktar anfall mot ett militärt mål ”med vetskap” om att anfallet kommer att leda till oproportionerliga skador för civila intressen. Vad som ligger i uttrycket ”med vetskap” är inte klart. Paragrafen tar sikte på uppsåtliga brott, och uttrycket för snarast tankarna till någon form av kvalificerat uppsåt. I författningskommentaren sägs dock att bristfälliga informationer hos militären inte fritar någon från ansvar. Det pekar snarast mot uppsåtets nedre gräns. Det talas också om att den som inleder anfallet ska veta att effekterna är oproportionerliga. Att en effekt är oproportionerlig är dock en rättslig kvalificering. Det måste för ansvar vara tillräckligt att uppsåtet omfattar de förhållanden som gör att handlingen rent rättsligt ses som oproportionerlig.

Det är mot denna bakgrund oklart om kravet på ”vetskap” tillför något utöver en sedvanlig uppsåtsbedömning. Om uttrycket behålls, bör innebörden förtydligas i det fortsatta beredningsarbetet.

Övriga lagförslag

Lagrådet lämnar förslagen utan erinran.

Justitiedepartementet

Utdrag ur protokoll vid regeringssammanträde den 20 februari 2014

Närvarande: Statsministern Reinfeldt, ordförande, och statsråden Björklund, Bildt, Larsson, Erlandsson, Hägglund, Adelsohn Liljeroth, Björling, Ohlsson, Norman, Attefall, Engström, Elmsäter-Svärd, Ullenhag, Hatt, Ek, Enström, Arnholm, Svantesson

Föredragande: statsrådet Enström

Regeringen beslutar proposition 2013/14:146 Straffansvar för folkmord, brott mot mänskligheten och krigsförbrytelser